

Redactor: Alina Oprică

Grafică: Mihaela Voicu

Ilustrații: coperta I *Adam și Eva în Grădina Raiului*; coperta IV *Izgonirea din Rai*
(mănăstirea Voroneț)

Traducerea s-a făcut după ediția: *Genesis, Creation and Early Man. The Orthodox Christian Vision*, by Fr. Seraphim Rose, Saint Herman of Alaska Brotherhood, Platina, California, SUA, 2000.

© Editura Sophia pentru prezenta traducere.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale

SERAPHIM ROSE, ieromonah

Cartea Facerii, crearea lumii și omul începuturilor /
ierom. Seraphim Rose; trad. Constantin Făgețan. - București;
Editura Sophia, 2001

p.;cm

ISBN: 973-8207-04-5

I. Făgețan, Constantin (trad.) 28

Ieromonah SERAFIM ROSE

**CARTEA FACERII,
CREAREA LUMII
ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR**

Perspectiva creștin-ortodoxă

In românește de Constantin Făgețan

Tipărită cu binecuvântarea Prea
Sfințitului Părinte GALACTION, Episcopul
Alexandriei și Teleormanului

București, 2001

PREFAȚA EDITORULUI¹ *Povestea*

alcătuirii acestei cărți

Cartea de față, compilată și publicată postum, reprezintă una dintre cele mai însemnate realizări din viața marelui filosof patristic, Părintele Serafim Rose. Ea adună tot ceea ce era relevant - atât în manuscrise, cât și în transcrierile conferințelor înregistrate pe casete - din producția Părintelui Serafim referitoare la *Cartea Facerii* și crearea lumii, de-a lungul a nouă ani, până în momentul adormirii sale survenite în 1982. Ca atare, ea poate fi folosită de cei ce studiază în chip aprofundat filosofia patristică, ca un fel de compendiu ce poate fi consultat mereu și mereu. Dar ea este mai mult decât un simplu manual. În spatele părților componente ale cărții adunate postum, se află o poveste: o poveste ce face parte din întreaga poveste a vieții și operei Părintelui Serafim, cel care a fost întotdeauna preocupat de sensul ultim al începutului și sfârșitului lucrurilor. Tocmai această poveste am vrea să v-o spunem aici.

1. Mediul intelectual al anilor de formare a Părintelui Serafim

În anii cincizeci, când Părintele Serafim (pe atunci Eugene) Rose urma liceul și facultatea în California, teoria evoluției era în culmea prestigiului ei. Ascendența sa asupra tuturor celorlalte păreri alternative asupra obârșiei vieții și universului a culminat cu marea sărbătorire la Universitatea din Chicago, în 1959, a Centenarului Darwin, ce comemora publicarea *Originii speciilor* a lui Charles Darwin, în urmă cu o sută de ani. Savanții au venit de pretutindeni să fie părtașii triumfului, nu doar al unei teorii științifice, ci al unei viziuni asupra lumii. Iată ce scrie Phillip E. Johnson: „Este de înțeles starea de triumf a participanților la Centenarul Darwin. Nici când prestigiul științei nu fusese mai înalt. Poliomielita fusese învinsă printr-un vaccin; puterea atomică părea să fâgăduiască energie din belșug și ieftină; călătoriile spațiale se întrezăreau în viitorul apropiat. Pe lângă realizările tehnologice, știința părea să fi statornicit că adevăratul nostru creator era un proces de evoluție fără țel, detronându-L deci pe Dumnezeu din Biblie. Implicațiile religioase ale acestei revoluții intelectuale au fost evidențiate cu sinceritate de către cel mai însemnat vorbitor al centenarului, biologul, filosoful și politicianul britanic Sir Julian Huxley.

¹ Este vorba de editorul american, Ieromonahul Damaschin Christensen de la Frăția Sfântului Gherman din Alaska, alcătuitorul cărții de față, care a redactat și notele de subsol (marcate în ediția românească prin: n. ed.). (n. tr.)

Julian Huxley era nepotul lui Thomas Henry Huxley, cunoscut ca «buldogul lui Darwin», fiindcă fusese cel mai însemnat dintre primii apărători ai teoriei lui Darwin. T.H. Huxley inventase, de asemenea, cuvântul *agnostic*, spre a-și descrie propriile concepții religioase. Zoologul Julian Huxley a fost unul dintre savanții întemeietori ai sintezei neodarwiniste, versiunea modernă a teoriei lui Darwin. Tot el a fost inițiatorul unei religii naturaliste numite *umanism evoluționist*, precum și secretarul general fondator al UNESCO, Organizația Culturală, Științifică și Educativă a Națiunilor Unite. Pe scurt, Julian Huxley a fost printre cei mai influenți intelectuali de la mijlocul veacului al douăzecilea, iar anul 1959 a fost apogeul influenței sale. Iată câteva extrase din alocuțiunile lui J. Huxley la centenar:

„Istoricii viitorului vor socoti probabil prezenta Săptămână Centenară ca rezumând o importantă perioadă critică din istoria acestui pământ al nostru - perioada când procesul de evoluție, în persoana omului iscoditor, a început a fi cu adevărat conștient de sine... Este unul dintre primele prilejuri publice când s-a recunoscut pe față că toate aspectele realității sunt supuse evoluției, de la atomi și stele până la pești și flori, de la pești și flori până la societățile și valorile umane - pe scurt, că întreaga realitate este un unic proces de evoluție.

În 1859, Darwin a deschis calea ce duce la un nou nivel psiho-social, cu un nou model de organizare ideologică - organizarea gândirii și credinței centrată pe evoluție.

În modelul evoluționist de gândire nu mai este nevoie și nici loc pentru supranatural. Pământul nu a fost creat, ci a evoluat. Tot așa s-a întâmplat și cu animalele și plantele care îl locuiesc, inclusiv cu noi, oamenii -minte și suflet, creier și trup. La fel s-a întâmplat și cu religia.

Omul evoluționist nu mai poate scăpa de singurătate în brațele întruchipării unui tată divinizat pe care el însuși l-a creat, nici să mai fugă de responsabilitatea luării unor decizii adăpostindu-se sub umbrela Autorității Divine, nici să se eschiveze de la greaua sarcină de a da față cu problemele sale prezente și de la planificarea viitorului său, bizuindu-se pe voia unei Pronii atotștiutoare dar, din nefericire, de nepătruns.

În sfârșit, viziunea evoluționistă ne dă puțința să întrezărim, chiar dacă nedeplin, direcțiile noii religii despre care putem fi siguri că se va ivi, spre a sluji nevoilor erei viitoare.»

Pe scurt, triumful darwinismului implica moartea lui Dumnezeu, pregătind înlocuirea religiei biblice cu o nouă credință întemeiată pe naturalismul evoluționist. Noua credință urma să devină temei nu doar al științei, ci și al guvernării, legii și moralei. Urma să fie filosofia religioasă oficială a modernității.²

² Phillip E. Johnson, *Defeating Darwinism by Opening Minds*, Inter Varsity Press, Downers Grove, Illinois, 1997, pp. 98-99.

Câțiva dintre cei mai străluciți savanți ai lumii - de la Richard Owen și Louis Agassiz în anii 1860, până la Richard Goldschmidt și Otto Schinde-wolf în anii 1940 - au arătat comunității științifice stânjenitoarele dificultăți ale teoriei proclamate la Centenarul Darwin, dar acești savanți fuseseră ridiculizați iar obiecțiile lor, cu totul întemeiate, fuseseră respinse cu promptitudine. Pe lângă aceste critici cu glas tare, a existat și un grup tăcut de savanți ce dezaprobau teoria evoluționistă, dar se temeau să atace concepția dominantă despre lume. Existența grupului a fost confirmată chiar la Centenarul Darwin de către paleontologul Everett Claire Olson de la Universitatea din California, care spunea: „Este greu de apreciat mărimea și alcătuirea acestei fracțiuni tăcute, dar nu e nici o îndoială că numărul lor nu este de neglijat”³.

Fie că fuseseră reduși la tăcere sau au ales să rămână tăcuți, numeroșii savanți ce au pus la îndoială darwinismul nu au fost auziți de poporul american. Prin urmare, când Părintele Serafim a început să studieze științele naturale în liceu și în facultate, la începutul anilor cincizeci, i s-a spus că evoluția întregii vieți dintr-o supă primordială era o realitate incontestabilă și de neatacat, la fel de sigură (după cuvintele lui Julian Huxley) ca și faptul că pământul se rotește în jurul soarelui.

2. De la concepția evoluționistă la cea creștin-ortodoxă

Înzestrat cu o minte strălucită, încă de la o vârstă fragedă Părintele Serafim a arătat o arzătoare dorință de a cunoaște, de a înțelege realitatea în sensul cel mai înalt. În liceu a căutat cu râvnă cunoașterea în științele naturale și matematică: biologie, zoologie, algebră. Absolvind primul din clasă, i s-a acordat o bursă de studii la Pomona College, în sudul Californiei, mulțumită sprijinului entuziast al profesorului său de matematică.

La Pomona și-a continuat studiul științelor naturii, pe care acum le îmbina cu studiul filosofiei. Sub înrâurirea umaniștilor vremii, el s-a alăturat uriașei lucrări a unor gânditori precum Julian Huxley: explicarea universului fără Dumnezeu. Într-o lucrare de filosofie din anul întâi (1952), afirma:

„întreaga știință arată existența Universului, totalitatea celor existente. Nimic din știință nu trimite la existența unui Dumnezeu separat de Univers. Pe moment, întrucât nu mi-am dezvoltat încă propria teorie a cunoașterii, accept, din motive practice, că pot dobândi cunoașterea (în măsura în care poate fi dobândită) prin știință. Deci cred în descoperirile științei ce arată existența Universului; resping conceptul unui Dumnezeu independent, din pricina dovezilor insuficiente.”

Afirmația poate părea naivă astăzi, când despotismul naturalismului științific este atacat din ce în ce mai mult, dar ea trebuie situată în contextul ani-

¹ Everett Claire Olson, „The Evolution of Life”, în *Evolution after Darwin: The University of Chicago Centennial*, voi. 1, University of Chicago Press, Chicago, 1960, p. 523.

lor cincizeci, decada ascendenței umanismului și a triumfalelor declarații ale Centenarului Darwin.

„Cândva am crezut total în evoluție”, avea să-și amintească mai târziu Părintele Serafim. „Credeam nu fiindcă mă gândisem foarte mult la această problemă, ci doar fiindcă «toată lumea crede în ea», căci este un «fapt», și cum să tăgăduiești «faptele»? [...] încă îmi mai amintesc cum profesorul meu de zoologie din anul întâi divaga asupra «mărețelor idei ale omului»: pentru el, cea mai măreață idee pe care omul o născocise vreodată era ideea de evoluție; o idee mult mai măreață, credea el, decât «ideea de Dumnezeu».”

Totuși, Părintele Serafim, dorind să înțeleagă sensul realității, nu putea fi mulțumit de știința modernă, cantonată în materialism, nici de filosofia apuseană ce fusese întemeiată pe raționalism. „Eram un student”, își amintea el mai târziu, „ce căuta un soi de adevăr în filosofie și nu îl găsea. Eram sătul de filosofia apuseană.” în anul doi a început să caute o înțelepciune mai înaltă în filosofia Chinei antice, lucru pentru care a urmat un curs de limbă chineză, atât veche, cât și modernă.

Părintele Serafim a absolvit Pomona College în 1956, continuând studiarea vechii limbi și filosofii chineze la Academia de Studii Asiatice din San Francisco iar mai târziu la Berkeley University din California. Pe când se afla la Academie, a descoperit scrierile metafizicianului francez din secolul douăzeci, Rene Guenon, un tradiționalist ce căuta răspunsuri la întrebările ultime în formele vechi, ortodoxe ale religiilor lumii. Guenon a limpezit și a preschimbat perspectiva intelectuală a Părintelui Serafim. Mai târziu el scria: „Guenon a fost cel care m-a învățat să caut și să iubesc adevărul mai presus de toate, și să nu mă mulțumesc cu nimic altceva.”

Educația Părintelui Serafim îl învățase să vadă toate lucrurile în termenii *progresului* istoric, conform concepției evoluționiste a epocii moderne. După descoperirea lui Guenon, a început a vedea lucrurile în termenii *decadenței* istorice.

În cartea sa, *Domnia cantității și semnele vremurilor*, Guenon explica cum eliminarea principiilor duhovnicești tradiționale dusese la o drastică degenerare a omenirii, arătând cum știința veacului al douăzecilea, cu tendința sa de a reduce totul doar la nivel cantitativ, degradase concepția omului despre adevărata cunoaștere, limitându-i viziunea la temporal și material.

Guenon scria altundeva că „încercând a reduce totul la statura omului luat ca scop în sine, civilizația modernă s-a scufundat treaptă cu treaptă, până la nivelul elementelor și telurilor lui celor mai de jos, doar cu puțin peste satisfacerea nevoilor inerente laturii materiale a firii sale”⁴. În încercarea de a umple golul lăsat de știință și materialism în epoca modernă, au răsărit „pseudo-religiile”; acestea, confundând realitatea psihică cu cea duhovnicească, nu au făcut decât să ascundă și mai mult adevărul.

¹ Rene Guenon, *Crisis of the Modern World*, Luzac & Co., Londra, 1975, p. 8.

Guenon scria că „lumea modernă luată în sine este o anomalie, ba chiar un fel de monstruoziitate”, privind teoria științifică modernă despre evoluție, ce fusese alcătuită în încercarea de a explica universul în chip pur naturalist, ca pe o progenitură a acestei monstruoziități. În evoluționism, scria el, „întreaga realitate e plasată în «devenire», implicând, până la urmă, tăgăduirea oricărui principiu neschimbător și, prin urmare, a oricărei metafizici.”⁵

Este foarte probabil ca Guenon să-1 fi făcut pe Părintele Serafim să pună la îndoială evoluționismul chiar înainte de a fi început convertirea sa la creștinismul ortodox. „Am început să chibzuiesc mai adânc la această problemă [a evoluționismului]”, își amintea mai târziu Părintele Serafim. „Am început să văd că adeseori ceea ce se numește «știință» nu este nicidecum un *fapt*, ci *filosofie*, și am început să disting cu multă băgare de seamă *faptele științifice de filo sofia științifică*.”

În primul său an de facultate la Pomona, Părintele Serafim avusese încredere în perspectiva științifică modernă. Studiindu-1 pe Guenon, încă mai privea știința modernă ca pe o cale de cunoaștere, dar acum o vedea ca pe o „cunoaștere dintre cele mai de jos și mai comune”.

Guenon îi arătase părintelui Serafim ce trebuie să lase în urmă și-1 pornise pe calea către Adevăr, fără însă a-i arăta destinația finală. A aflat această destinație atunci când, printr-o minune, a descoperit că Adevărul pe care-1 căuta era o Persoană - Iisus Hristos - al'Cărui chip fusese păstrat nedeformat în predania ortodoxă a însuși acelu creștinism pe care mai înainte îl respinsese.

În creștinismul ortodox, Părintele Serafim a aflat adevărata, vechea concepție asupra lumii care să o înlocuiască pe cea evoluționistă a modernității; iar cheia acelei concepții asupra lumii a aflat-o în scrierile Sfinților Părinți ortodocși. A înțeles că teologia Sfinților Părinți se întemeia pe descoperirea vie și personală a lui Dumnezeu făcută omului, și deci era de un nivel infinit mai înalt nu doar decât știința, ci chiar decât intuițiile metafizice pe care le dobândise prin Guenon. N-a încetat niciodată să prețuiască pasul crucial pe care-1 constituise Guenon pe calea sa către Adevăr, dar acum vedea că demersul metafizic, ce așază înțelegerea minții omenești deasupra teologiei dumnezeiește revelate, este plin de primejdii, ducând la amestecarea marilor adevăruri cu subtile rătăcirii. Deși înainte se întemeia pe propria minte pentru a ajunge la Adevăr, acum știa că trebuie să-și smerească mintea înaintea Adevărului în Persoană: Iisus Hristos. La scurt timp după convertire, scria: „Când m-am făcut creștin, mi-am răstignit de bună voie mintea, și toate crucile pe care le port mi-au fost doar izvor de bucurie. Nu am pierdut nimic și am câștigat totul.”

⁵ Rene Guenon, *The Reign of Quantity and the Signs of Times*, Luzac & Co., Londra, 1953, p. 265.

3. Rădăcinile evoluționismului

În primii ani de după convertirea sa, Părintele Serafim a făcut o cercetare minuțioasă a istoriei filosofice a civilizației apusene, spre a înțelege pe deplin cauzele din trecut, starea prezentă și dezvoltarea viitoare a apostaziei apusene de la „Vechea Ordine” a civilizației creștine tradiționale. Din acest studiu trebuia să iasă al său „magnum opus” filosofic, intitulat *împărăția omului și împărăția lui Dumnezeu*.

În capitolul patru al lucrării pe care și-o propusese, Părintele Serafim avea să discute noua fizică propusă la sfârșitul Renașterii de către raționaliștii Bacon și Descartes, care priveau universul ca pe un sistem închis, ținând să descopere cauzele prime și *naturale* (adică nedumnezeiești) ale tuturor fenomenelor fizice.⁶ În același capitol urma să descrie filosofia modernă a *progresului*, ce s-a ivit la sfârșitul Iluminismului, înlocuind concepția despre o lume stabilă ce caracterizase mare parte din gândirea Luminilor. Aceste două angajamente filosofice *a priori* - față de naturalism și față de progres - au alcătuit stratul germinator din care a ieșit teoria evoluției, propusă întâi de bunicul lui Darwin, Erasmus, în 1794. Cum observa mai târziu Părintele Serafim, „Această teorie s-a dezvoltat în paralel cu mersul filo sofiei moderne începând de la Descartes, cu mult înainte de a fi existat vreo «dovadă științifică» a ei.”

Cercetarea întreprinsă de Părintele Serafim pentru cartea propusă a fost prodigioasă. A scris mii de pagini de fișe, însă lucrarea nu a fost niciodată terminată, afară de capitolul șapte, despre Nihilism.⁷ Prin 1963, împreună cu colaboratorul său, viitorul Părinte Gherman, a fost puternic implicat în inițierea unei Frății Creștin-Ortodoxe în San Francisco și deschiderea primului magazin din America ce vindea exclusiv materiale ortodoxe.

4. Cugetul Sfinților Părinți

Între timp, îndrumătorul duhovnicesc al Părintelui Serafim, sfântul și făcătorul de minuni Arhiepiscop Ioan Maximovici, începuse un șir de cursuri teologice la care Părintele Serafim a participat de câteva ori pe săptămână, vreme de trei ani. Deși Părintele Serafim era un american convertit și toate cursurile se țineau în rusește, el a absolvit în fruntea clasei. Printre alte materii parcurse, a învățat patristică cu Episcopul Nectarie (ucenic al Mănăstirii Optina, cel care mai târziu l-a hirotonit preot) și Vechiul Testament cu Arhi-

⁶ Pentru o discuție bine documentată asupra rădăcinilor istorice ale **naturalismului** vezi Michael **Denton**, *Evoluțim: A Theory in Crisis*, Adler & Adler, **Bethesda**, Maryland, 1986, pp. 71-73.

⁷ Publicat postum ca o carte separată, cu titlul *Nihilism: The Root of the Revolution of the Modern Age*, Fr. Seraphim Rose **Foundation**, **Forestville**, California, 1994. (Cf. ed. rom: *Nihilismul. Rădăcinile revoluției în epoca modernă*, Ed. Anastasia, București, 1997; n. tr.)

mandritul Spiridon (un stareț înainte-văzător și omul cel mai apropiat de Arhiepiscopul Ioan). Aici, spre deosebire de ideile raționalist-evoluționiste ce îi fuseseră predate în școală, Părintele Serafim a învățat ceea ce Dumnezeu însuși ne-a descoperit asupra zidirii universului și asupra firii lumii zidite întru început, așa cum a fost transmisă prin Scripturi și Sfinții Părinți cei purtători de Dumnezeu de-a lungul veacurilor. Îndrumătorii Părintelui Serafim - Arhiepiscopul Ioan, Episcopul Nectarie și Părintele Spiridon - erau ei înșiși Sfinți Părinți ai vremilor moderne, astfel că Părintele Serafim a fost în stare să primească predania patristică nu doar din cărți, ci de la purtătorii vii ai predaniei. Astfel că înțelesul *Cărții Facerii* i s-a dezvăluit prin buzele păstrătorilor vii ai sfințeniei.

În 1969, Părintele Gherman și Părintele Serafim s-au mutat în munții din nordul Californiei, unde s-au călugărit, continuându-și lucrarea misionară ortodoxă prin scrierea, traducerea și tipărirea de lucrări ortodoxe. Acolo, în sihăstria lor din pădure, Părintele Serafim a continuat să se pătrundă de Scriptură și scrierile Părinților, aflându-și hrana pe adevăratele pășuni ale sufletului. După ani de studiu, a dobândit o vastă cunoaștere a învățăturii patristice, ce îi fusese deja situată în contextul potrivit prin cursurile pe care le urmase la San Francisco. Când se referea la o anumită temă în scrierile sale, folosea o largă categorie de surse patristice, atât vechi, cât și moderne, atât din creștinătatea răsăriteană, cât și din cea apuseană, multe dintre ele obscure și netraduse până atunci în englezește.

Totuși, țelul Părintelui Serafim n-a fost acela de a ajunge un erudit specializat în Sfinții Părinți. Asemenea specialiști, scria el, sunt adesea „cu totul străini de adevărata tradiție patristică, și nu fac decât să-și câștige existența pe seama ei”. Ca întotdeauna, el avea să meargă mai adânc, să cuprindă întreaga imagine. Avea să pătrundă scrierile Părinților nu numai în mod intelectual, ci chiar să dobândească cugetul lor, să învețe să gândească, să simtă și să privească lucrurile așa cum au făcut-o ei. Voia ca felul lor de-a fi să fie și al său. Prea adeseori în ortodoxia contemporană există tendința de a rein-terpreta Credința astfel încât să se adapteze la mentalitatea omului modern. Părintele Serafim știa că trebuie să facă cu totul dimpotrivă: să-și potrivească conștiința după cugetul Părinților, să se integreze cu totul în continuitatea de două mii de ani a experienței creștine.

Suferea chiar pentru aceasta, rugându-se cu ardoare lui Dumnezeu. Se adresa în chip personal vechilor Sfinți Părinți ca unor frați întru credință din Trupul lui Hristos și ca unor purtători ai înțelepciunii dumnezeiești, astfel încât să i se dea să vadă *cum* înțelegeau ei realitatea. Se simțea îndeosebi apropiat de un Părinte din veacul al patrulea, Sfântul Vasile cel Mare, care printre multe alte realizări majore a scris o supremă tâlcuire patristică a Celor Șase Zile ale Facerii.

În introducerea la viețile și scrierile Părinților pentru cititorii din ziua de azi, Părintele Serafim scria despre valoarea lor de neprețuit:

„Nu există nici o problemă a vremurilor noastre tulburi care să nu-și poată afla rezolvarea printr-o atentă și evlavioasă citire a Sfinților Părinți: fie că e vorba de probleme filosofice complicate precum «evoluția», sau de chestiuni morale concrete precum avortul, euthanasia și «controlul nașterilor»... în toate aceste probleme, Sfinții Părinți și Părinții noștri în viață care urmează lor ne sunt cei mai siguri călăuzitori.”⁸

5. Evoluție și hiliasm

Pe când lucra la *împărăția omului și împărăția lui Dumnezeu*, Părintele Serafim identificase credința omului modern cu o formă secularizată de *hiliasm*: credința în inevitabilitatea progresului și în perfectibilitatea lumii acesteia căzute. Prin credința sa în dezvoltarea treptată de la inferior la superior, evoluționismul era strâns legat de hiliasm; sau, cum spune Părintele Serafim, era „o consecință aproape inevitabilă a acestuia”.

Împreună cu hiliasmul, evoluția era ceea ce Părintele Serafim numea „o forță primordială adânc înrădăcinată, ce pare să pună stăpânire pe oameni cu totul în afara atitudinii și judecății lor conștiente. (Și este cât se poate de firesc să fie așa: ea a fost semănată în fiecare dintre noi încă din leagăn, și deci e foarte greu a o evidenția și a o privi rațional.)” Ca ecou la cuvintele lui Julian Huxley, care la Centenarul Darwin numise evoluția un „model de gândire”, Părintele Serafim spunea că ea era „un *model de gândire potrivit ortodoxiei*, nu doar o oarecare altă idee”. Și acest model de gândire, observa el, urma un parcurs ce era „chiar opusul învățaturii creștine”:

„Filosofia evoluționistă a «ridicării din animale» pare desigur de neîmpăcat cu concepția creștină a «căderii din Rai», și întreaga noastră concepție asupra istoriei va fi negreșit determinată de felul în care credem !” Tocmai modelul de gândire hiliasto-evoluționist a fost acela care a produs mișcări politico-religioase precum socialismul internațional (globalis-mul) și ecumenismul. Toate aceste mișcări împărtășesc același țel hiliast: o „nouă ordine” viitoare unde toate rânduielele anterioare, privite ca având legătură cu o anumită treaptă a procesului, vor fi în întregime schimbate. La fel cum în ideea evoluției biologice orice deosebiri între organisme sunt estompate - întrucât organismele se transformă din unul în altul în perioade de milioane de ani - tot așa toate deosebirile între națiuni și religii se estompează în „noua ordine mondială” a hiliasmului.

⁸ „The Holy Fathers of Orthodox Spirituality: Introduction”, în *The Orthodox Word*, nr. 58/1974, p. 195.

6. „Tradiționaliști” în favoarea evoluției

Pentru Părintele Serafim era vădit că evoluționismul, cu nenumăratele sale corolare din gândirea și viața modernă, era în antiteză cu concepția ortodoxă despre lume pe care o îmbrățișase. El scria:

„Am privit întotdeauna evoluția, cu toate ramificațiile ei, ca pe o însemnată parte a bagajului intelectual al «Americii moderne» pe care l-am lăsat în urmă când am devenit ortodox, și n-am văzut niciodată ca vreun creștin ortodox conștient să o privească ca pe ceva fără importanță, mai ales acum când mulți savanți au abandonat-o (pe temeuri pur științifice), când temeurile pseudo-religioase ale adepților ei sunt atât de vădite și când ea este atât de legată de ecumenismul masonic și întreaga perspectivă pseudo-religioasă.”

Abia în 1973 a aflat Părintele Serafim cât de departe ajunseseră creștinii săi ortodocși în acceptarea evoluționismului. În luna februarie a acelui an el a sprijinit și a încurajat pe un profesor de la o școală de stat, A.Y., să scrie și să publice un articol ortodox împotriva evoluționismului. Articolul, cum scria mai târziu Părintele Serafim, „atingea un lucru foarte profund”. El ridica o problemă foarte delicată, pe care până atunci cei mai mulți dintre creștinii ortodocși din Apus preferaseră să nu o discute. Curând după apariția articolului au început să apară articole în principalele publicații ortodoxe (mai ales în cele ale Bisericii Ortodoxe Americane și ale Arhiepiscopiei Grecești) în sprijinul evoluționismului. Lucrul nu l-a surprins pe Părintele Serafim, căci știuse încă de la convertirea sa că mulți dintre ortodocșii din curentul principal din America se predaseră duhului lumii acesteia și modelor ei intelectuale. Totuși, a fost cu adevărat surprins când apropiații săi ortodocși „tradiționaliști”, care asemeni lui se împotriveau ecumenismului, s-au ridicat și ei în favoarea evoluționismului și l-au condamnat fără înconjur pe A.Y. pentru articol! „Sincer vorbind”, scria Părintele Serafim, „suntem uimiți că oameni așa de ageri în probleme ecleziologice, ecumenism etc, par a nu se fi gândit prea mult la un lucru atât de însemnat precum evoluția; și aceasta probabil fiindcă ea pare a se afla în afara sferei bisericești.”

Unui astfel de ortodox „tradiționalist” Părintele Serafim îi scria:

„Suntem cu totul de acord cu A.Y. că «evoluția este unul din cele mai primejdioase concepte cu care se confruntă creștinul ortodox de astăzi» -fiind poate adevărata cheie (intelectuală) a asaltului asupra Bisericii, a însăși «filosofiei» (căci există așa ceva !) venirii lui Antihrist.” Gândind astfel, el l-a încurajat pe A.Y. să scrie o broșură despre evoluționism. Între timp și-a făcut propriul studiu aprofundat, atât al teoriei științifice a evoluției, cât și al învățăturii Sfinților Părinți despre creație, lumea zidită întru început și omul zidit întru început. A descoperit că Părinții din vechime, deși nu respingeau evoluționismul *per se* (atâta vreme cât nu fusese inventată până de curând), oferă fundamentul combaterii hotărâte a principale-

lor sale teze. Ei au vorbit pe larg despre deosebirea dintre „felurile” de organisme, atât în momentul facerii lor, cât și după aceea, și erau în chip limpede împotriva oricărei filosofii ce ar fi confundat aceste deosebiri. Învățătura lor îngăduia *variația* în interiorul fiecărui „fel”, ceea ce se poate observa și dovedi științific, dar se împotriva cu tărie ideii că un fel se poate preschimba într-altul, lucru ce nu a fost dovedit științific nici până în ziua de azi.

Cercetând învățătura Sfinților Părinți despre zidirea omului și a lumii, Părintele Serafim a aflat-o atât de clară, încât era „pur și simplu uimit de puterea pe care «evoluția» o avea chiar asupra cugetelor ortodoxe instruite. Iată puterea lumii acesteia și a ideilor sale la modă !”

Toți purtătorii vii ai predaniei patristice pe care-i cunoștea Părintele Serafim erau conștienți de faptul că teoria evoluționistă era mai curând o credință decât simplă știință. Însă criticii articolului lui A.Y. se refereau mereu la un scriitor ortodox tradiționalist și doctor în medicină, Dr. Alexandru Kalomi-ros, ca la o persoană ce era în favoarea evoluției. Neputând citi articolul lui Kalomiros în grecește, Părintele Serafim se simțea frustrat de a i se arunca mereu în față numele acestuia. Apreciase mult traducerea engleză a puternicei critici făcute de Kalomiros ecumenismului, *împotriva mincinoasei uniri*, și nu-și putea închipui cum același autor putea fi în favoarea evoluției. El i-a scris lui Kalomiros, întrebându-l despre poziția sa, iar acesta a făgăduit că-i va trimite un răspuns amănunțit în englezește, cu citate din Sfinții Părinți. „Îl așteptăm fără prejudecăți și cu nerăbdare !”, scria Părintele Serafim. „Nădăjduim să primim o confirmare a bănuielii noastre că a fost folosit pe nedrept ca un presupus adept al evoluției.”

Câteva luni mai târziu, Părintele Gherman și Părintele Serafim au primit o epistolă de patruzeci de pagini de la Kalomiros. „Trebuie să mărturisesc”, scria Părintele Serafim, „că este mult mai șocant decât ne așteptam - să ex-pui învățătura «evoluționistă» nici măcar înfrumusețată ori aranjată, încununată cu «animalul evoluat Adam» și «cel ce tăgăduiește evoluția tăgăduiește Sfintele Scripturi.» într-un fel suntem totuși mai curând mulțumiți -căci acum am aflat *pentru prima dată* un respectabil «evoluționist» ortodox ce acceptă să spună pe față lucruri pe care alții, cred eu, se tem să le rostească cu glas tare.”

Părintele Serafim și-a dat toată silința să alcătuiască un răspuns, care s-a dovedit a fi la fel de lung ca și scrisoarea Doctorului Kalomiros. Scrisoarea Părintelui Serafim - de fapt, un tratat - este o capodoperă de gândire patristică, și astăzi nu putem fi decât recunoscători că corespondența sa cu Dr. Kalomiros l-a inspirat să-l scrie. Până astăzi, ea este cea mai limpede și mai deplină combatere patristică a evoluționismului scrisă vreodată.

7. *Latura științifică a problemei*

Începând de atunci, ideea inițială de a scoate o broșură asupra evoluționismului nu i s-a mai părut potrivită Părintelui Serafim. Acum, împreună cu A.Y., au început să se gândească la scrierea unei cărți întregi. Părintele Serafim urma să scrie despre învățătura patristică privind creația și întâiul om, ca și despre originile filosofice ale evoluției, pe când A.Y. urma să scrie despre evoluție ca teorie științifică și despre „evoluția creștină”. „Studiul nostru”, scria Părintele Serafim, „ar trebui să dea o imagine «completă», care nădăjduim că va limpezi multe minți. Cu siguranță, ea mi-a limpezit propria minte, căci la multe din aspectele problemei nu mă gândisem până atunci în chip amănunțit.”

Corespondența Părintelui Serafim cu Dr. Kalomiros i-a arătat însemnătatea faptului de a fi la curent cu discuțiile științifice asupra subiectului evoluției. Dr. Kalomiros se mândrea că este mai presus de aceste discuții, întrucât ele erau „occidentale” și deci „neortodoxe”. Însă Părintele Serafim arăta că:

„Problema evoluției nu poate fi nicidecum discutată dacă nu ai un temei pentru înțelegerea laturii sale științifice (a «dovezilor sale științifice»), ca și a mai vastei filosofii a evoluției întemeiate pe ea (Teilhard de Chardin etc.)... Nu vreau să spun că trebuie să fii un specialist în știință spre a discuta latura științifică a problemei — căci latura științifică *nu* este cea mai importantă și, de obicei, specialiștii cad în capcana de a se concentra prea mult asupra ei; dar, dacă nu cunoști suficient latura științifică, nu vei fi în stare să pricepi problema în întregul ei. Nu vei putea spune cu certitudine, de pildă, dacă omul a fost pe pământ acum vreo șapte sau opt mii de ani («mai mult sau mai puțin», cum spun adeseori Părinții), dacă ești cu totul neștiutor în ce privește principiile datării ra-diometrice, straturile geologice etc, care «dovedesc» că omul are o vechime de «milioane de ani». Iar asemenea cunoștințe nu sunt nicidecum ezoterice - principiile de bază ale datării radiometrice (atâta cât e nevoie pentru a le arăta punctele tari și cele slabe) se pot explica într-un articol destul de scurt...⁹ Este doar un exemplu care ne arată că, pentru a da de capătul problemei, este nevoie să avem o cunoaștere de bază, chiar ca profani, a dovezilor științifice pentru și împotriva evoluției. Dacă oamenii sunt cât de cât obiectivi, fără a voi să aibă dreptate cu orice preț, asemenea probleme nici n-ar trebui să stârnească dezbateri prea pătimășe. Ca principiu de temelie, desigur, trebuie să pornim de la faptul că *adevărul* științific (opus feluritelor păreri și prejudecăți) nu poate contrazice *adevărul* descoperit dumnezeiește, cu condiția să le înțelegem pe amândouă în mod corect.”

⁹ **Dăm un astfel** de articol în Anexa 4.

După cum am văzut, în prima jumătate a secolului douăzeci savanții se fereau să pună la îndoială modelul evoluționist. Testau orice altă ipoteză, în afară de aceasta - căci pe ea se sprijineau toate celelalte, întreaga clasificare a noțiunilor lor. Cei câțiva savanți - printre care unii foarte însemnați - ce îndrăzneau să submineze această dogmă erau socotiți „eretici” și puși pe lista neagră. Când Dr. Kalomiros frecventa școala, în anii 1950, nu numai că nu era la modă, ci era de-a dreptul o blasfemie să nu crezi în evoluție; de aici și încercările sale ca patrolog, de a-i face pe vechii Părinți să creadă și ei în aceasta.

După anii cincizeci situația a început a se schimba. Unul câte unul, „opozanții tăcuți” pomeniți la Centenarul Darwin începură să iasă la iveală. Savanți reputați începură să ridice serioase îndoieli asupra evoluției, și erau de-acum prea mulți pentru a mai fi reduși la tăcere. Progresele „științelor grele”, ale geneticii moleculare, embriologiei etc, puneau mari dificultăți savanților în a împăca datele lor cu modelul neodarwinist. Au apărut cărți științifice ce criticau teoria lui Darwin, printre care *Implications of Evolution (Implicațiile evoluției)* (1961) de G. A. Kerkut, profesor de fiziologie și biochimie la Universitatea Southampton, Anglia, și *L'Evolution du vivant (Evoluția organismelor vii)* (1973) de Pierre P. Grasse, unul dintre cei mai mari biologi în viață, fost președinte al Academiei Franceze de Științe. Dr. Grasse își încheia cartea cu acest nimicitor rechizitoriu al evoluției darwiniste:

„Prin uzul și abuzul unor postulate ascunse, al unor îndrăznețe și adesea neîntemeiate extrapolări, s-a creat o pseudo-știință. Ea prinde rădăcini în chiar miezul biologiei, făcând să rătăcească numeroși biochimiști și biologi, ce cred în mod sincer că acuratețea conceptelor fundamentale a fost demonstrată, ceea ce este departe de realitate.”¹⁰ în ciuda unor astfel de afirmații ale unor savanți de primă mărime, dezbaterile asupra teoriei evoluționiste ca o pseudo-știință a rămas în mare parte între zidurile instituțiilor științifice, nefiind încă cunoscută publicului. În ce privește publicul american, evoluția era încă o realitate de necontrazis în anii șaptezeci, tot pe cât fusese și în anii cincizeci, când atât Părintele Serafim, cât și Dr. Kalomiros frecventau liceul. Oamenii care ar fi vrut să afle ce se întâmpla cu adevărat în mediile științifice ar fi trebuit mai întâi să se familiarizeze cu cărțile și revistele de specialitate.

În dorința sinceră de a ști ce avea de spus știința modernă despre evoluție - ce anume era într-adevăr dovedit și ce anume era speculație - Părintele Serafim a studiat principalele lucrări științifice, ca și lucrările de popularizare asupra „dovezilor” evoluției și originii omului. A stat de vorbă și cu savanți ce lucrau în instituțiile cele mai importante, care i-au spus că până și între

¹⁰ Am citat după traducerea engleză a cărții lui Pierre P. Grasse, *Evolution of Living Organisms*, Academic Press, New York, 1977, p. 202.

adeptii evoluției mulți admiteau că nu există de fapt *dovezi* pentru aceasta, ci doar că „este mai logică” sau că „alternativa ei este de neconceput” - adică facerea lumii de către Dumnezeu. Pentru un savant autentic, susțineau ei, simpla teorie a evoluției este un mijloc destul de convenabil de clasificare, iar un alt model la fel de științific ar putea fi tot atât de acceptabil.

Prin studiile și contactele sale personale, Părintele Serafim, deși nu avea o diplomă în științele naturale, era mult mai la zi cu stadiul la care ajunsese teoria evoluției decât Dr. Kalomiros. Asigurându-l pe Dr. Kalomiros că nu era „împotriva științei”, el îi scria:

„Se pare că nu sunteți la curent cu marea cantitate de literatură științifică din ultimii ani care este extrem de critică la adresa teoriei evoluționiste, vorbind de trecerea ei în rândul poeziei și metaforelor, în locul teoriilor științifice (Prof. Constance, profesor de botanică la Berkeley University din California), sau chiar îi neagă cu totul validitatea. Dacă doriți (deși nu prea are rost!), aș putea într-adevăr să alcătuiesc o listă cu *sute* (dacă nu chiar

mii) de savanți renumiți care în prezent fie nu cred de loc în evoluție, fie afirmă că e o teorie științifică foarte îndoielnică.” în studiile sale, Părintele

Serafim aprecia lucrările savanților creaționiști, un grup de creștini protestanți ce erau oameni de știință profesioniști. Mișcarea creaționismului științific primise un impuls în America prin publicarea fecunde cărți *The Genesis Flood (Potopul din Cartea Facerii)* de Dr. Hen-ry Morris și Dr. John Whitcomb în 1960 (la doar un an de la Centenarul Darwin)¹¹, iar

dezvoltarea ei a coincis exact cu îndoielile tot mai mari asupra teoriei evoluționiste din mediul științific. Încă de la început, strategia sa a fost aceea de a scoate în evidență nu cât de mult contrazice evoluția Biblia, ci cât de mult contrazice ea dovezile științei. Succesul imediat și influența sa au făcut ca evoluționiștii să reia ofensiva, caricaturizând pe creaționiști și acuzându-i de partizanat religios, fără a-și mărturisi propriul partizanat religios. Iată ce scria Dr. Henry Morris:

„Răspunsul taberei evoluționiste la argumentele creaționiștilor nu a fost unul științific, ci emoțional. Planul de bătaie este evident intimidarea. A.C.L.U. dă în judecată sau amenință cu darea în judecată ori de câte ori se ia în considerare un demers cu două modele (creație/evoluție) în învățământ. Un adevărat val de tirade anti-creaționiste s-a revărsat prin mijloacele de informare liberale, ca și prin ziare și cărți din tabăra educațional-științifică oficială. Evoluționiștii sar în sus de bucurie la cel mai mic semn de citare greșită ori neînțelegere pe care o pot descoperi în abundent argumentata literatură creaționistă, pe când propriile scrieri sunt sa-

¹¹ O mișcare similară a luat ființă în 1932 în Anglia; ea se intitula Mișcarea de Protest împotriva Evoluționismului. Inițiatorul ei a fost biologul Douglas Dewar. Continuându-și lucrarea până astăzi, ea este cunoscută **acum** ca Mișcarea Pentru Știința Creaționistă.

turate de citate scoase din context și răstălmăciri flagrante ale argumentelor creaționiste."¹²

Astfel, în momentul când Părintele Serafim alcătuia acel studiu aprofundat al subiectului, pe la începutul anilor șaptezeci, în mintea oamenilor mișcarea creaționistă era obiect de ridiculizare. Chiar și Părintele Serafim a fost la început sceptic asupra mișcării, nu fiindcă ar fi fost influențat de opinia publică (în care nu avea deloc încredere), ci fiindcă vedea cum mișcarea se întemeia pe o interpretare protestantă de tip raționalist și „de bun simț” a Bibliei, în loc de tâlcuirea dumnezeiește descoperită a Sfinților Părinți ortodocși. Totuși când a ajuns să studieze cărțile scrise de liderii creaționismului științific - mai ales *Potopul din Cartea Facerii* și *Creaționism științific*, ambele de Dr. Henry Morris - a fost impresionat de cercetarea lor minuțioasă și de prezentarea sobră și bine chibzuită. „Prezentarea făcută de ei „modelului creaționist”, scria el, „e o apropiere promițătoare de o perspectivă mai obiectivă asupra întregii probleme”.

Părintele Serafim nu aștepta de la savanții creaționiști să rezolve problemele teologice și filosofice. (Pentru aceste probleme recurgea, desigur, la Sfinții Părinți și la filosofii ortodocși tradiționaliști, precum Ivan V. Kire-evski, Episcopul Ignatie Briancianinov și Konstantin Leontiev.) Mai curând, folosea lucrările savanților creaționiști spre a face față întrebărilor ridicate de știința modernă, spre a-și sprijini învățătura pe care o aflase deja în teologia patristică. Deși savanții respectivi erau cu adevărat lipsiți de înțelegerea patristică a firii omului și a lumii zidite întru început (și, în general, a întregului domeniu patristic de tâlcuire a *Cărții Facerii*), cărțile lor prezentau fapte ce trimiteau la statornicia „felurilor” de animale, la Potopul lumii și la o creație (relativ) recentă - lucruri pe care Părintele Serafim le găsisese afirmate fără echivoc în scrierile Sfinților Părinți. Prin urmare, fără voia lor, savanții protestanți slujeau în multe cazuri drept apărători activi ai ortodoxiei patristice.

Respectul Părintelui Serafim față de acest curajos grup de savanți a sporit și mai mult când a luat legătura cu Institutul de cercetări creaționiste, situat în orașul său natal, San Diego. S-a abonat la revista lor, *Acts and Facts*, discutând adesea noile articole mai interesante cu frații din mănăstire. Semnala adeseori creștinilor ortodocși numeroasele cărți scoase de Institut, începând cu lucrarea introductivă, *Creaționism. științific*.

¹² Henry M. Morris, *Scientific Creationism*, Mașter Books, Green Forest, Arkansas, ed. a 2-a, 1985, p. xiv.

^B Prețuirea cu care ajunsese să privească Institutul de cercetări creaționiste se poate vedea din ultima sa cuvântare despre creație/evoluție, ținută doar cu câteva săptămâni înainte de moarte, unde vorbea pe larg despre Institut și lucrarea acestuia. Vezi Anexa 3 de la sfârșitul cății.

8. „ *Cursul de supraviețuire* ” și cursurile despre „ *Cartea Facerii* ”

Cartea plănuită de Părintele Serafim n-a fost niciodată terminată. A.Y. i-a trimis Părintele Serafim ciorna propriilor secțiuni, pe care acesta a revăzut-o și a amplificat-o cu propriile texte, trimițând-o chiar unui profesor de științe naturale pentru verificare; totuși, cartea continua să rămână în stare brută și fragmentară.

Însă între timp Părintele Serafim continua să facă cercetări, să scrie și să vorbească despre evoluție și despre perspectiva patristică asupra creației.

În vara anului 1975, cu scopul de a oferi pelerinilor veniți la mănăstire o întemeiere în ortodoxie, Părintele Gherman și Părintele Serafim au ținut un curs de trei săptămâni, pe care l-au intitulat „Academia Teologică Noul Valaam”. Părintele Serafim a ținut un șir de conferințe despre dezvoltarea gândirii apusene, de la Marea Schismă până în prezent. Pentru toate acele cuvântări și-a alcătuit planuri extinse, sistematizându-și vastele cercetări istorice și filosofice pe care le făcuse pentru *împărăția omului și împărăția lui Dumnezeu*. Era rodul întregii experiențe acumulate ca creștin ortodox, nu doar al cercetărilor sale anterioare. Acum era cu mult mai bine pregătit decât înainte ca să-și înfățișeze cunoașterea într-un mod care să aibă și o aplicare practică în viața oamenilor de azi. Și-a intitulat șirul de conferințe „Curs de supraviețuire”, fiindcă credea că, dacă oamenii vor să supraviețuiască astăzi ca creștini ortodocși, trebuie să înțeleagă apostazia, să știe *de ce* epoca modernă este așa cum este. Pentru a se putea feri, omul trebuie să aibă o oarecare idee despre strategia inamicului său. Părintele Serafim își mai numea lecțiile „curs de auto-apărare ortodoxă”.

Părintele Serafim a ținut douăsprezece conferințe, fiecare de mai multe ore. Cea de-a unsprezecea conferință avea ca temă evoluția. Aici Părintele Serafim și-a folosit nu numai cercetările anterioare, ci și studiile mai recente pentru proiectata carte despre înțelegerea patristică a creației. În conferință a discutat evoluția din toate punctele de vedere - istoric, științific, filosofic și teologic - încheind cu prezentarea feluritelor tipuri de „evoluționism creștin”, mai ales cel al lui Teilhard de Chardin. Astfel, conferința a fost un rezumat al tuturor reflecțiilor sale asupra subiectului de până în 1975.

În anii următori, Părintele Serafim a continuat să scrie fișe și să schițeze planuri referitoare la creație și evoluție. Apoi, în 1981, cu doar un an înainte de moarte, a abordat din nou subiectul cu toată seriozitatea. În timpul cursurilor „Academiei Teologice Noul Valaam” din vara aceluși an, a ținut o serie de cursuri despre tâlcuirea patristică a primelor trei capitole din *Cartea Facerii*. S-a trudit mult pentru pregătirea cursurilor, alcătuiind un voluminos manuscris al unei tâlcuiri verset cu verset, plină de citate patristice, dintre care multe le-a tradus singur. Cei opt ani de cugetare, lectură și rugăciune dedicați acestui subiect nu fuseseră în zadar. Seria de lecții era produsul unui cuget patristic matur, al unui om care, poate mai mult decât oricare altul în

vremile moderne, a cercetat întregul învățături Părinților numai spre a afla și a elucida *învățătura patristică asupra facerii lumii*. Și cât de înaltă era învățătura Părinților pe care a extras-o, cu cât mai însuflețitoare decât încercările altora de a acomoda pe Sfinții Părinți cu modele intelectuale moderne !

La următoarele cursuri ale Academiei, în vara lui 1982, Părintele Serafim și-a continuat tâlcuirea la *Facere*, discutând de această dată capitolele 4-11. Pe neașteptate, la două săptămâni de la încheierea cursurilor s-a îmbolnăvit, și peste încă două săptămâni a trecut la odihna întru Domnul. Astfel că tâlcuirea sa patristică la *Facere* a fost ultima realizare a vieții sale.

9. Planul cărții

În primele planuri pentru cartea propusă, Părintele Serafim socotea că ar fi mai bine să înceapă cu discutarea evoluției, arătând că nu există dovezi științifice covârșitoare în sprijinul ei, apoi să prezinte înțelegerea patristică a creației. Pe atunci se gândea că aceasta ar fi fost necesar întrucât, înainte ca oamenii să poată aborda cu seriozitate învățătura patristică, trebuia mai întâi să înțeleagă că ceea ce învățaseră întreaga viață despre faptul incontestabil al evoluției era, de fapt, contestabil.

La sfârșitul vieții sale, Părintele Serafim gândea altfel. Ultima oară când a vorbit despre planul cărții propuse spunea că ea ar trebui să înceapă cu tâlcuirea patristică a *Facerii* (adică șirul de conferințe din anii 1981-1982), care ar fi fost urmată de discutarea evoluției. „întreaga imagine a ei începe să mi se limpezească”, scria el. „Ar trebui intitulată cumva mai pozitiv (fără evoluție în titlu), de pildă *Cartea Facerii, crearea lumii și întâiul om: perspectiva ortodoxă*, iar prima parte și cea mai importantă să fie doar o tâlcuire ortodoxă (după Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Efrem etc.) a primelor capitole din *Cartea Facerii*, dezbătând „problemele” ridicate de omul modern în cursul discuției. Apoi, pe planul al doilea (mai puțin de jumătate din carte), o discuție asupra întregii probleme a evoluției.” în prezenta compilație postumă am urmat acest plan.

De ce a schimbat Părintele Serafim planul cărții ? O sugestie poate fi aflată în următoarele cuvinte pe care Părintele Serafim le-a scris în primăvara lui 1981:

„Gândindu-mă la cursul meu despre *Cartea Facerii* din vara aceasta, am recitit o parte din scrisorile Doctorului Kalomiros. Ce dezamăgire ! îți pieri tot cheful să te mai apuci de acest subiect când vezi cum îl abordează... Oricine s-a convertit cu adevărat la creștinism va începe negreșit să-și regândească întreaga perspectivă intelectuală, nu-i așa ? Oare nu-i aceasta adevărata problemă a Doctorului Kalomiros... și a altor intelectuali ce nu s-au convertit pe deplin, ori au adus cu ei în Ortodoxie propriul bagaj intelectual ?”

Părintele Serafim se săturase, de fapt, de ideea de a trebui să prezinte învățătura patristică despre creație exclusiv în legătură cu bagajul intelectual modern al evoluționismului. Făcuse acest lucru în scrisoarea sa către Dr. Kalomiros încă din 1974, dar acum, de când începuse a-și pregăti tâlcuirea patristică cu opt ani în urmă, se distanțase de acea polemică. A văzut că ponderea învățături patristice despre creație era atât de mare și captivantă, încât, prin comparație, afirmațiile nedovedite și gândirea confuză a evoluționiștilor moderni păleau. Învățătura patristică, a observat Părintele Serafim, putea rezista sprijinindu-se pe propria autoritate dumnezeiască, chiar în fața minților moderne crescute în învățătura evoluționistă; iar o discuție asupra evoluției era

necesară doar ca un lucru secundar.

10. Schimbările din anii optzeci

Probabil că acesta fusese principalul motiv pentru care Părintele Serafim dorea să schimbe ordinea inițială a cărții. Dar este posibil să mai fi fost un motiv: în ultimii doi ani din viața Părintelui Serafim începuse să apară o schimbare în acceptarea evoluției de către opinia publică. Am pomenit mai devreme cum în anii 1960-1970 îndoelile tot mai mari ale savanților în legătură cu neodarwinismul fuseseră, în mare parte, ascunse între zidurile comunității științifice. Pe la sfârșitul anilor șaptezeci, zidurile au început să se spargă. Prima fisură s-a produs când paleontologi de frunte, precum Niles Eldredge și Stephen Jay Gould, și-au publicat noua teorie evoluționistă a „echilibrului punctual”, spre a suplini lipsa formelor de tranziție, evolutive, din datele oferite de fosile (forme care ar fi trebuit să existe, după neodarwinismul clasic). Noua teorie nu era deosebit de interesantă pentru marele public, dar ceea ce era socotit a fi cu adevărat demn de aflat era faptul că, contrar părerii încetățenite, arhiva fosiliferă nu se potrivea defel cu așteptările darwiniste. Gould mergea până acolo încât să numească lipsa formelor de tranziție „secretul de fabricație al paleontologiei”. Faptul a devenit știre internațională, dând impulsul următoarei faze din dărâmarea eșafodajului darwinist.

O altă schimbare extrem de importantă, începută în 1980, a fost reapariția teoriei catastrofelor în geologie. Geologii au început să atace predominantul model uniformist, ce-l inspirase pe Darwin (ideea că straturile sedimentare s-au format treptat, la intervale constante), demonstrând că acesta era incapabil să explice zăcămintele de roci ale scoarței pământului, și în special depozitele de fosile. Un număr de geologi, ce se autointitulau „neo-catastro-fiști”, s-au reîntors astfel la ideea că practic toate straturile s-au format prin inundații și alte catastrofe de același tip. Deși respingeau catastrofismul biblic, păstrând cadrul standard evoluționist/uniformist al miliardelor de ani, acești geologi necreaționiști au oferit o confirmare seculară a ceea ce geologii potopului, precum Henry Morris, spuneau de mai mulți ani.

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

În anii de după moartea Părintelui Serafim, în 1982, au continuat să apară noi schimbări. Tot mai mulți savanți necreștini și necreaționiști au făcut cunoscut că teoria neodarwinistă nu poate explica noile date din domeniul geologiei, paleontologiei, astronomiei, geneticii, fizicii, biochimiei și al altor științe. Unii caută un nou model, deși nu prea știu unde să-l găsească. Ar fi desigur prea mult să socotim că toți aceștia se vor întoarce către „modelul creaționist”, întrucât, cum arăta Părintele Serafim, nici creația, nici evoluția nu pot fi dovedite în chip definitiv: de fapt, amândouă țin de credință și filozofie, de o alegere inițială.

De la moartea Părintelui Serafim au apărut o mulțime de cărți foarte

bune, care au ajutat la aducerea la cunoștința publicului a erorilor neodarwi-nismului. În 1985 a apărut cartea lui Michael Denton, cercetător australian în biologie moleculară, *Evolution: A Theory in Crisis (Evoluția: criza unei teorii)*, ce oferea o critică sistematică a modelului evoluționist actual din perspectiva mai multor discipline științifice. Din punctul de vedere al propriei discipline, Denton arăta că descoperirile specialiștilor în biologie moleculară aruncă din ce în ce mai multe îndoieli asupra pretențiilor darwiniste.

H-i 11. Schimbările din anii nouăzeci: Phillip E. Johnson

'• Evenimentul cel mai important și mai neașteptat în dezbaterile asupra evoluției din ultimii ani a fost apariția unui profesor de științe juridice, Phillip E. Johnson, ca unul dintre principalii critici mondiali ai darwinismului. Johnson, care predase dreptul la Berkeley University din California vreme de aproape treizeci de ani, spune că una dintre specializările sale este „analizarea logicii argumentelor și identificarea presupunerilor aflate în spatele acelor argumente”. În 1987, citind argumentele în favoarea evoluției din cartea lui Richard Dawkins, *The Blind Watchmaker (Ceasornicarul orb)*, a observat că ele se întemeiau mai curând pe retorică decât pe știința exactă. „Am putut vedea”, își amintește el, „că Dawkins și-a realizat magia discursului cu aceleași mijloace ce ne sunt atât de familiare nouă, avocaților... Am luat la rând toate cărțile, ajungând tot mai fascinat de evidentele dificultăți ale cazului darwinist - dificultăți ce fuseseră depășite printr-o retorică înșelătoare și o repetiție emfatică.”¹⁴

Johnson a observat și felul cum răspundea colegii săi din domeniul științei atunci când le pune întrebări dificile despre darwinism: „în loc să ia în serios problemele intelectuale și să le riposteze, ei răspundeau de obicei prin tot felul de divagații și un limbaj imprecis, ceea ce se făcea cu neputință discutarea obiecțiilor reale față de darwinism. Este

¹⁴ Tini Stafford, „The Making of a Revolution”, *Christianity Today* (8 decembrie 1997). „Darwinists Squirm under Spotlight: Interview with Phillip E. Johnson”, *Citizen Magazine* (ianuarie, 1992).

exact felul în care vorbesc oamenii ce încearcă cu tot dinadinsul să nu înțeleagă un lucru.

Un alt mod de a evita problema era marele contrast pe care l-am observat între tonul extrem de dogmatic folosit de darwiniști când se adresau publicului obișnuit și recunoașterea pe față, în cercurile științifice, a serioaselor dificultăți ale teoriei...

A fost extrem de șocant pentru mine ca, pătrunzând în acest domeniu, să văd cât de defectuos era, de fapt, raționamentul său, cât de illogic este întregul domeniu științific al evoluției și cât de mult se opuneau savanții la aplicarea oricărei logici în el. Am simțit deci că era o adevărată ocazie pentru cineva

din afara științei, care era interesat de o corectă gândire logică, mai curând decât de promovarea unui anumit set de soluții, și aceasta este misiunea pe care mi-am asumat-o din acel moment... i"■■ Este evident că biologii ce studiază o viață întreagă biologia sunt autorități legitime în privința amănuntelor despre cele aflate de ei în investigația lor, iar cineva din afară nu are cum să pună la îndoială acele lucruri, dar cineva din afară poate desigur să pună la îndoială modul lor de gândire, mai ales când se vedește că ei cred în ceea ce cred nu din pricina a ceea ce știu ca biologi, ci *în ciuda* a ceea ce știu ca biologi.

Este o mișcare filosofică întemeiată pe materialism... Deci e o chestiune de gândire, și astfel ține mai mult de disciplina mea decât de a lor."¹⁵ în 1991

profesorul Johnson a scos cartea *Darwin on Trial (Darwin sub acuzație)*. Limpezimea gândirii sale în străbaterea retoricii darwinismului și expunerea temeiurilor logice ale controverselor i-au adus rapid respectul creaționistilor și necreaționistilor deopotrivă, ca și resentimentul evoluționistilor înrăiți, care nici până azi n-au reușit să-i respingă nici măcar unul din argumente.

Lucrarea lui Johnson a dat imbold mai multor savanți să dea la iveală propriile întrebări dificile despre teoria evoluției. Cel mai renumit dintre ei este profesorul de biochimie Michael Behe, care în cartea sa din 1996, *Darwin's Black Box (Cutia neagră a lui Darwin)* arată că uimitoarele descoperiri recente ale biochimiei nu se împacă cu nici un fel de darwinism. El înfățișează dovezi din domeniul său, conform cărora mecanismele biochimice interdependente trebuie să fi fost *proiectate*, deși, nefiind creaționist, nu-l identifică în mod direct pe Proiectant.

În 1997, o altă carte ce dădea de gândit a constituit o puternică lovitură împotriva darwinismului: *Not by Chance! (Nu întâmplător!)* de Dr. Lee Spetner. Biofizician evreu, specializat în codul genetic, Spetner și-a petrecut treizeci de ani cercetând posibilitatea evoluției la nivel genetic. El arată nu

¹⁵ „Darwinists Squirm under Spotlight”, *Citizen Magazine* (ianuarie 1992); Jeff Lawrence, „Conimunique Interview: Phillip E. Johnson”, *Communique: A Quarterly Journal* (Primăvara 1999).

numai *de ce* mutațiile întâmplătoare nu vor produce niciodată schimbările pretinse de evoluționiști, ci oferă și noi căi științifice de investigare a felului *cum* are loc variația în limitele genetice stricte ale fiecărui fel de organism.

Anul următor a adus publicarea unei alte contribuții majore: *The Design In-fERENCE (Deducerea existenței unui Plan)* de William A. Dembski, profesor de matematică și filosofie și proaspăt convertit la creștinismul ortodox.¹⁶ Întemeindu-se pe probabilitatea matematică, Dembski demonstrează în chip hotărâtor că niște cauze naturale nedirijate nu pot da seamă de complexitatea biologică.

Cum asemenea contribuții continuă să apară, profesorul Johnson le folosește spre a avansa ideea unui Creator. El vede opera sa și a celorlalți ca pe o strategie de tip „pană”. El spune:

„Idea este aceea de a scoate la iveală câțiva oameni care să propună un nou mod de gândire și noi idei. Este ceva foarte șocant, iar ei au parte de tot felul de jigniri. Problema este că trebuie să ai niște oameni care să vorbească mult despre acel subiect, făcându-l să iasă în față, luându-și pedeapsa și primind toate jignirile, ca apoi oamenii să ajungă să se obișnuiască să vorbească despre el. Devine un subiect despre care se obișnuiește să se audă, și astfel câștigi ceva mai mulți oameni, apoi și mai mulți, ca și până la urmă să ajungi a-l legitima ca temă obișnuită a discuțiilor academice. Acesta este și scopul meu: să legitimizez punerea în discuție a evoluției, și în special a mecanismului darwinist și a puterii sale creatoare, legitimându-o ca subiect științific și academic de prim plan. De îndată ce vom putea face acest lucru, punând reflectoarele asupra ei, oricine va ști că nu există dovezi. Deci nu putem pierde în această dispută. Suntem obligați să câștigăm. Nu trebuie decât să o facem să fie firească, lucru care cere răbdare și perseverență, și tocmai această tactică o aplicăm.”¹⁷ Profesorul Johnson este și un admirator al Părintelui Serafim, căutând să facă viața și activitatea sa cât mai cunoscută.¹⁸ Îi suntem deosebit de recunoscători pentru introducerea pe care a făcut-o la cartea de față.

¹⁶ Un alt creștin ortodox prezent în mod activ în respingerea evoluționismului este John Mark Reynolds, profesor de filosofie la Biola University. Într-o recentă antologie, el afirmă că „începând din secolul întâi, Părinții, în marea lor majoritate, au adoptat viziunea despre un potop general în perioada timpurie a pământului... Înlăturarea fără ezitare a părerii Părinților nu este de conceput pentru nici un creștin chibzuit” (*Three Views on Creation and Evolution*, Moreland and Reynolds ed., 1999, p. 97)

¹⁷ Jeff Lawrence, „Communique Interview: Phillip E. Johnson”, *Communique: A Quarterly Journal* (primăvara 1999).

¹⁸ Vezi rezumatul biografiei Părintelui Serafim publicat de Phillip Johnson mai întâi în *Books&Culture* (septembrie/octombrie, 1997) iar mai apoi în culegerea sa de eseuri, *Objections Sustained: Subjective Essays on Evolution, Law & Culture*, Inter Varsity Press, Downers Grove, Illinois, 1995, pp. 173-178.

12. Schimbări în lumea ortodoxă

„Pana” de care vorbește profesorul Johnson n-a rămas fără urmări în lumea ortodoxă. În 1998, *The Christian Activist (Lucrătorul Creștin)* - o publicație ortodoxă foarte populară ce ajungea la 75000 de creștini ortodocși de toate originile - a publicat un articol de Dr. Kalomiros (de curând răposat), care pretindea că teoria evoluționistă modernă era compatibilă cu creștinismul ortodox. Nu era, desigur, nimic neobișnuit. Cum am văzut, publicațiile ortodoxe din America se arătaseră îngăduitoare cu evoluționismul de mai multe ori în trecut. Neobișnuită și surprinzătoare a fost reacția cititorilor la articolul Dr. Kalomiros. *The Christian Activist* primise întotdeauna o corespondență foarte bogată, dar de această dată au fost copleșiți. În numărul următor, editorul scria:

„Referitor la numărul 11, am primit mai multe scrisori adresate editorului decât la orice alt număr. Am primit, de asemenea, scrisori referitoare la „Voința veșnică”, articolul despre crearea lumii al Doctorului Kalomiros, mai multe decât despre orice alt articol publicat de noi vreodată, și toate erau în dezacord cu părerile lui.”¹⁹

În mod înțeles, editorul a hotărât să tipărească largi extrase din scrisoarea Părintelui Serafim către Dr. Kalomiros, afirmând că prezentarea făcută de către Părintele Serafim a Părinților Bisericii în ce privește tema evoluției era într-adevăr cea tradițională, ortodoxă.²⁰

Reacția la articolul revistei *Christian Activist* din 1998 reprezenta o schimbare majoră față de anii șaptezeci, când articole pro-evoluționiste aveau ca ecou doar tăceri complice ori aprobări pe față din partea cercurilor ortodoxe principale. În acea vreme Părintele Serafim mersese împotriva curentului de opinie din ortodoxia americană contemporană, fiind astfel supus criticilor din partea fraților săi ortodocși. Acum opinia publică începuse să-l ajungă din urmă.

13. Dincolo de darwinism

Este interesant că Părintele Serafim prevăzuse aceste schimbări. În scrierile și în convorbirile sale spunea că ateismul și agnosticismul din știința și filosofia modernă, întemeiate din plin pe teoria lui Darwin, vor intra inevitabil în declin. Acest fapt va fi un avantaj pentru creștinii tradiționaliști și

¹⁹ *The Christian Activist: A Journal of Orthodox Opinion*, voi. 12, primăvară/vară, 1998, pp. 1-2.

²⁰ Scrisoarea Părintelui Serafim către Dr. Kalomiros fusese publicată anterior într-un număr dublu special al revistei ortodoxe *Epiphany* (toamna 1989 - iarna 1990), editată și compilată de Păr. Andrew Rossi și Stephen Muratore. Acel număr deschizător de drumuri, prima lucrare de acest fel apărută în presa ortodoxă americană, cuprindea și câteva respingeri științifice și filosofice ale evoluției, scrise de W.A. Dembski, W. Smith și alții.

pentru căutătorii adevăratului Dumnezeu; dar pe ceilalți, spunea Părintele Serafim, îi va duce la un deism nedeslușit și la feluritele nuanțe de panteism ce vor caracteriza amăgitoarea „religie a viitorului”.

Phillip E. Johnson, creștin aflat în primele linii ale dezbaterii creație/evoluție, este de acord cu prognoza făcută de Părintele Serafim în urmă cu peste douăzeci de ani. „Tocmai asta discutam cu toți prietenii mei”, spunea el. „Materialismul științific se află în declin, dar locul lui e luat în mare măsură de formele unei religii nesănătoase.”²¹ Pentru creștinii ortodocși e un motiv în plus de a se ține cu tărie de învățătura de obște a Sfinților Părinți, pe care Părintele Serafim o numea „călăuză sigură către adevăratul creștinism”.

14. Alcătuirea cărții de față

Volumul de față a fost alcătuit din următorul material, aparținând în întregime Părintelui Serafim:

1. Scrisoare către Dr. Kalomiros, 1974;
2. Conferința a 11-a din „Cursul de supraviețuire” din 1975, ce cu prinde atât „Scurtă critică a modelului evoluționist” a Părintelui Serafim, cât și discuția sa despre „Evoluționismul creștin”;
- «J 3. Tâlcuirea patristică la *Cartea Facerii*, 1981 și 1982, luată atât din manuscrisele Părintelui Serafim, cât și din expunerea sa orală, inclusiv părțile de întrebări și răspunsuri;
4. Scrisori din 1974 până în 1981;
5. Felurite note cuprinzând planuri, scurte eseuri și adăugirile făcute de Părintele Serafim la capitolele neterminate ale lui A.Y.

Deși Părintele Serafim nu a trăit destul ca să-și poată încheia cartea pe care a plănuțit-o, volumul de față, alcătuit din scrierile lui și din conferințe, acoperă toate domeniile principale pe care dorea să le discute.²² De fapt, în unele privințe această compilație postumă este mai completă decât cartea pe care o avea în vedere. De pildă, câteva dintre cele mai interesante observații teologice ale Părintelui Serafim se găsesc în transcrierile casetelor cu ședințele sale de răspunsuri la întrebări (Partea a IV-a), iar câteva dintre cele mai concise și pătrunzătoare gânduri despre evoluționism sunt cuprinse în selecția din scrisorile sale (Partea a V-a).

Discutarea de către Părintele Serafim a laturii științifice a subiectului creație/evoluție nu reprezintă o tratare atât de completă pe cât o avea în ve-

■' Comunicare personală din 15 august 1999.

²² Întrucât avem aici o compilație de texte separate, alcătuite în perioade diferite și în scopuri diferite, există unele repetiții ale pasajelor patristice. Dacă Părintele Serafim ar fi trăit destul ca să-și încheie singur cartea, desigur că repetițiile nu ar fi rămas. Am ales totuși să le lăsăm în această compilație postumă, spre a nu deranja integritatea și continuitatea fiecărei lucrări separate.

Când cineva dobândește mintea Părinților, precum Părintele Serafim, nu mai poate vedea *Cartea Facerii* ca pe o simplă alegorie; ba încă mai mult, nu mai putem vedea lumea prezentă la fel ca înainte. De ce ? Fiindcă Sfinții Părinți, asemeni Prorocului Moisi, au perceput lumea în chip tainic, așa cum fusese zidită întru început. Ei au învățat din experiență că lumea a fost la început nestricăcioasă, de un rang mai înalt decât lumea materială ce a luat ființă după căderea omului. Un Sfânt Părinte din vremea modernă, Sfântul Varsanufie de la Optina (1845-1913), a exprimat acest lucru astfel:

„Minunatele lucruri ale lumii acesteia sunt numai chipuri ale frumuseții de care lumea zidită întru început era plină, așa cum au văzut-o Adam și Eva. Acea frumusețe a fost nimicită de păcatul primilor oameni, închipuiți-vă o minunată statuie făcută de un meșter iscusit - și dintr-o dată cineva o face zob precum un trăsnet. Ce rămâne din ea ? Bucăți. Le putem aduna; putem căuta nasul, o bucată de braț sau față. Bucățile separate păstrează semnele frumuseții trăsăturilor sale, dar ele nu mai alcătuiesc armonia de la început, întregul și frumusețea de la început. Tot așa și căderea în păcat a primilor oameni a nimicit frumusețea lumii lui Dumnezeu, nouă rămânându-ne numai bucățile ei, după care putem să ne dăm seama de frumusețea dintru început.”²⁴

Odată, pe când stătea la fereastră în timpul nopții, Sfântul Varsanufie a arătat către lună, zicând fiilor săi duhovnicești:

„Ia uitați-vă - ce privesc ! Aceasta ne-a rămas ca mângâiere. Nu e de mirare că Prorocul David zice: *Cărn-ai veselit, Doamne, întru făptura ta, și întru lucrurile mâinilor tale mă voi bucura* (Ps. 91, 4). *Că m-ai veselit*, zice el, chiar dacă acesta nu e decât un chip al minunatei frumuseți, de neînțeles pentru mintea omenească, care a fost zidită întru început. Nu știm ce fel de lună era atunci, ce fel de soare, ce fel de lumină... Toate s-au schimbat după cădere.”²⁵

Viziunea Sfinților Părinți asupra lumii zidite întru început era în același timp o străfulgerare a veacului viitor. Iată ce spune Sfântul Varsanufie:

„Va veni vremea unei catastrofe ce va cuprinde întreaga lume, și lumea întreagă va începe să ardă în flăcări. Pământul, soarele și luna vor

View of Genesis One", *CRS Quarterly*, voi. 27, pp. 138-139), care în 1994 a fost adaptat și retipărit într-o altă revistă creaționistă de frunte, *Creation Ex Nihilo*, voi. 16, nr. 3, p. 23, sub titlul „Creation Means What It Says”. Mai recent, specialistul în biologie moleculară Jonathan Wells a apărut în chip admirabil învățătura Sfinților Părinți despre facerea lumii (vezi articolul său „Abusing Theology”, în *Origins&Design*, voi. 19, nr. 1/1998), ca și savantul creaționist englez Malcom Bowden (vezi cartea sa *True Science Agrees with the Bible*, Sovereign Publications, Broinley, Kent, Anglia, 1998, pp. 38-40).

²⁴ „Sf. Varsanufie, Stareț al Optinei”, în rev. *The Orthodox Word*, nr. 200-201 (1998), pp. 197-198.

²⁵ Citat din cartea *Starețul Varsanufie de la Optina* de Părintele Gherman, în curs de apariție la editura Frăției Sfântului Gherman din Alaska, Platina, California, SUA.

arde - la fel cum vor arde toate; toate vor pieri, și o nouă lume se va ridica, mult mai minunată decât cea pe care au privit-o întâii oameni. Atunci va începe viața cea veșnică și desfătă, fericirea deplină în Hristos. Chiar și acum pe pământ sufletul omenesc tânjește după acea fericită viață."²⁶ Dobândind mintea Părinților, Părintele Serafim trăia neconținut cu această priveliște înaintea ochilor. În zori, înainte de slujba din biserică, obișnuia să dea înconjur pământurilor mănăstirii. În strălucirea aurie a luminii zorilor, ce se cernea prin deasa perdea a frunzelor de stejar, puteai să-l vezi pe Părintele Serafim blagoslovind și chiar sărutând copacii.

„Ce-i asta?”, l-a întrebat odată Părintele Gherman. „Săruți copacii!” Părintele Serafim l-a privit, zâmbind fericit, și și-a continuat plimbarea. Părintele Serafim știa mai bine decât oricine că pământul cel vechi, împovărat de căderea omului, nu mai avea mult de trăit, că se va nimici „întru clipeala ochiului”, preschimbându-se într-un pământ nou. Și totuși, privin-du-l cum își făcea plimbarea, Părintele Gherman și-a dat seama că Părintele Serafim săruta înseși „bucățile” pierdutei frumuseți a zidirii din început. „Voia să moară”, spune Părintele Gherman, „ca să se amestece cu pământul care avea să se preschimbe... însăși ideea de a săruta copacii era din lumea de dincolo, căci la început copacii fuseseră făcuți nesticăcioși în Rai, după învățătura Sfântului Grigorie Sinaitul.”

În tâlcuirea sa la *Facere* Părintele Serafim a făcut o destăinuire personală ce confirmă acest lucru:

*-• „În murmurul plin de pace al codrilor (unde atâția nevoitori și-au aflat adăpost) nu am putea oare vedea o aducere-aminte a Raiului cu verdeța lăsată din început pentru sălășluirea și hrănirea noastră, și încă dăinuind pentru cei se sunt în stare să se înalțe, precum Sfântul Pavel, spre a-l zări?”

Părintele Serafim prețuia în chip deosebit și împărăția animalelor: atât numeroasele fiare sălbatice ce hoinăreau slobode în jurul mănăstirii, cât și multele animale domestice ale mănăstirii. Încă din copilărie își arătase prețuirea pentru ele, ceea ce l-a făcut să-și petreacă trei vacanțe de vară studiind zoologia la Școala științifică de vară pentru copii din San Diego. Acum, când era călugăr ortodox, trăind în sălbăticie, vedea animalele într-o lumină mai înaltă, dându-și seama totodată că și ele fuseseră atinse de căderea omului de la început. Părintele Gherman își amintește de un moment de liniște când câteva dintre animalele mănăstirii s-au apropiat de ei. „După părerea ta”,

întrebă Părintele Gherman, „care este rostul animalelor?”

Părintele Serafim a răspuns: „Au ceva în comun cu Raiul”.

²⁶ „Sf. Varsanufie, Stareț al Optinei”, *op. cit.*, p. 198.

16. *Natura omului*

Potrivit Părintelui Serafim, „Problema cea mai însemnată pusă în fața teologiei ortodoxe de către teoria modernă a evoluției este *natura omului*, și îndeosebi *natura lui Adam*, *omul întâi zidit*”. Din pricina raționalismului, și în special a evoluționismului, omul modern secularizat a pierdut conștiința a ceea ce fusese înainte de cădere când, asemeni Raiului însuși, era nesticăcios. Părintele Serafim a ajuns să priceapă că cei mai mulți dintre creștinii contemporani, inclusiv ortodocși, au pierdut și ei această conștiință - lucru ce constituie una dintre cele mai mari probleme ale creștinismului de azi. Fără conștientizarea firii noastre primordiale nu putem ști la ce anume ne străduim să ne întoarcem; nu știm pentru ce anume suntem făcuți. Singura cale de a redobândi această conștiință este, din nou, dobândirea minții Sfinților Părinți, lată de ce cartea de față adaugă o dimensiune vitală nu numai dezbaterii curente creație/evoluție, ci absolut tuturor aspectelor vieții omenești.

„O dată cu deschiderea ochilor lor prin călcarea poruncii”, scria Părintele Serafim, „Adam și Eva au și pierdut viața Raiului... De-acum înainte ochii lor vor fi deschiși la lucrurile de jos ale pământului, și numai cu greu vor mai vedea cele înalte ale lui Dumnezeu. Nu mai sânt fără de patimi, ci și-au început pătimășa viețuire pământească pe care o ducem încă și astăzi.”

De-a lungul veacurilor, despățimindu-se prin rugăciune și nevoițe ascetice, sfinții ortodocși au refăcut în parte în ei înșiși, încă în trupul cel stri-căcios, ceva din starea lui Adam cel dinainte de cădere. Ca și el, s-au arătat a fi neatinși de stihii; ca și el, au fost stăpâni și slujitori zidirii, și toate cele zidite li s-au supus.

„Adam se afla în starea trezviei”, spunea altundeva Părintele Serafim. „Privea lucrurile și le vedea așa cum erau. Era lipsită de acea «gândire dedublată» pe care noi o avem în starea noastră căzută..., fără a se uita la lucruri și a-și închipui altceva.”

Prin Hristos, și sfinții s-au reîntors la starea trezviei (gr. *nipsis*) de dinainte de cădere. Cu conștiință curată, deschisă, ei percepeau nu numai natura primordială a omului, ci și naturile osebite ale zidirilor - „idei” ale Minții creatoare a lui Dumnezeu.

Citind Viețile sfinților (mai ales ale Părinților pustiei), Părintele Serafim a fost fascinat de aceste aproape contemporane întruchipări a ceea ce fusese omul întru început, și de asemenea a ceea ce va să fie în veacul viitor, când se va scula cu trup nesticăcios. Pășind pe urmele lor, Părintele Serafim se ruga mult, străduindu-se întru înaltele virtuți ale trezviei și nepățimirii și înălțându-se împreună cu sfinții deasupra pământului celui stricăcios.

„Puteam să văd”, își amintește Părintele Gherman, „cum nu doar mintea lui era în lucrare, ci îi era cuprinsă și inima, iar inima lui surprindea acele lucruri pe care nu le poți dobândi, ca ființă rațională, din cărți. Lucrurile îi erau

deschise, dar nu putea vorbi despre ele, fiindcă ceilalți nu ar fi înțeles, lată de ce spunea așa de puține cuvinte, chiar când l-am îndemnat să dezvăluie roadele contemplației sale...

„Nu se simțea acasă în lume, nu avea poftă de viață; tocmai de aceea a putut ajunge atât de sus - la supra-conștiință.”

Din acest punct privilegiat, Părintele Serafim s-a împărtășit de trăirea sfinților, străvâzând firea primordială a omului și firile celor zidite. Așa se face că a socotit evoluția ca fiind de neacceptat nu numai fiindcă Sfinții Părinți au spus-o (chiar dacă pentru el acesta era un motiv suficient în sine), ori fiindcă nu existau cu adevărat dovezi științifice în favoarea ei, ci și fiindcă a recunoscut prin lumina vederii lăuntrice că evoluționismul desființează firea primordială a omului, îi ia omului conștiința Raiului și a căderii din el și nimicește deosebirea așezată de Dumnezeu între firile celor zidite.

Prin descoperire de sus, Prorocul Moisi a descris facerea lumii și lumea cea zidită întru început. Prin harul lui Hristos ce lucra în ei. Sfinții Părinți ne-au luminat și mai mult cuvintele lui Moisi. Și în sfârșit, prin aceeași lucrare a harului, un sfânt părinte al vremii noastre, Părintele Serafim Rose, a străpuns înșelarea evoluționismului și a luminat învățăturile Părinților pentru căutătorii de Adevăr contemporani.

Avem nădejdea și ne rugăm ca tot mai mulți astfel de căutători să-i primească mesajul. Prin lucrarea unor oameni precum profesorii Johnson, Spet-ner și Dembski, ei pot vedea că, până la urmă, evoluția nu a fost dovedită, și nici nu se poate dovedi. Prin lucrările savanților creaționiști, pot cerceta imensa mulțime de dovezi științifice ce arată veridicitatea *Cărții Facerii* ca relatare istorică, [ar apoi, prin Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe, își pot înălța mințile și inimile deasupra pământului acestuia căzut și stricăcios. De-acolo vor vedea lumea și pe ei înșiși așa cum sunt într-adevăr, și așa cum sunt făcuți să fie.

*Ieromonahul Damaschin, Mănăstirea
Sfântul Gherman din Alaska*

Pomenirea Sfântului Ioan Maximovici, 19
iunie/2 iulie 1999

"[Părintele Serafim Rose și știința secolului al XXI-lea

t ,

Am auzit prima oară de Părintele Serafim Rose în vara lui 1996, pe când conferențiam în regiunea Seattle. Un tânăr ce fusese în legătură cu călugării de la Mănăstirea Sfântul Gherman din Alaska, de la Platina, California, mi-a adus un morman de cărți, spunându-mi că monahii ar dori să scriu un eseu care să însoțească o culegere din scrierile Părintelui Serafim despre *Cartea Facerii* și evoluție. Majoritatea acestor cărți le-am trimis prin poștă la biroul meu, dar am ales-o pe cea mai subțire (*Nihilismul*) ca s-o citesc pe drum. Am fost fascinat de profunzimea înfățișată de această lucrare timpurie, ne-maiavând nevoie de alte îndemnuri ca să citesc mai târziu toate celelalte materiale pe care le primisem, inclusiv biografia scrisă de Părintele Damaschin Christensen și scrierile inedite adunate pentru acest volum. Părintele Serafim Rose credea și trăia prin învățătura Bisericii Creștine primare, dar (sau poate ar trebui să spun „de aceea” ?) înțelegea în amănunt problemele modernității. Sunt onorat de a fi fost invitat să ajut ca învățătura lui să ajungă în atenția unui public cât mai larg.

Sarcina mea este aceea de a trece în revistă starea problematicii științifice de astăzi, spre a face cititorul să înțeleagă cât de bine rezistă critica naturalismului evoluționist a Părintelui Serafim azi, când o importantă reconsiderare a darwinismului a început să se producă în lumea profană. Trebuie să spun mai întâi că implicarea mea în problematica evoluției a fost destul de diferită de a sa. Obiectivul principal al Părintelui Serafim a fost acela de a explica învățătura Părinților Bisericii, îndeosebi în privința felului lor de a înțelege Scriptura, astfel încât credincioșii ortodocși să nu fie înșelați de eforturile eronate de reinterpretare a acestor învățături în lumina științei evoluționiste moderne. El s-a ocupat de problemele științifice mai ales în contextul apărării scrierilor patristice, îndreptându-și învățăturile către credincioșii ortodocși. Deși înțelegea foarte adânc rădăcinile filosofice ale teoriei evoluționiste, nu avusese prea mult de-a face cu comunitatea științifică. Se pare că a dezbătut subiectul doar cu Dr. Kalomiros, care era apreciat de o parte a comunității ortodoxe, dar ale cărui păreri științifice erau confuze și pline de informații greșite.

Scrierile mele se adresează publicului larg, incluzând intelectuali secularizați și credincioși din felurite tradiții religioase. Scrierile și conferințele mele mă fac să fiu într-o dezbateră constantă cu o mulțime de persoane im-

portante, mai mult sau mai puțin celebre. Cei mai mulți dintre criticii mei nu ar socoti că Părinții Bisericii sunt autorități demne de încredere, sau nici măcar nu le-ar cunoaște numele. Mulți dintre ei au și puternice prejudecăți împotriva a orice miroase a „fundamentalism” sau chiar a „religie”, astfel că mai curând resping orice fel de referiri la *Biblie* sau la exegeții ei, decât să se lase convinși de ele. Spre a evita nesfârșite confuzii și divagații și a păstra atenția concentrată asupra problemei celei mai importante, am lăsat intenționat deoparte orice problemă de exegeză biblică și autoritate religioasă, spre a-mi concentra energia asupra unei singure teme. Tema mea este, după expresia Părintelui Serafim, aceea că „evoluția *nu* este nicidecum un «fapt științific», ci filosofie”. Filosofia respectivă este naturalismul (doctrina după care natura este „tot ce există”), care, în acest caz, e identică cu materialismul (doctrina că realitatea nu cuprinde nimic altceva decât particulele studiate de fizicienii). Dacă materialismul e adevărat, atunci natura trebuie să fie în stare să săvârșească propria creație, de unde existența unui proces evolutiv materialist decurge ca o chestiune logică de neocolit. Deci, am afirmat eu, materialismul științific crede în evoluția naturală nu pe baza unor dovezi, ci în ciuda lor.

Deși abordarea mea m-a făcut să ocolesc problemele autorității patristice, ce îl preocupau așa de mult pe Părintele Serafim, unii dintre adversarii mei (precum Dr. Kalomiros) au făcut apel la Sfinții Părinți într-o formă foarte răstălmăcită, spre a corespunde scopurilor lor. Sunt deci mulțumit să observ că Părintele Serafim a demolat definitiv una dintre gogorițele favorite ale acomo-daționiștilor, nu numai din Ortodoxie, ci și din cercurile romano-catolice sau protestante. Căutând cu disperare orice ar putea veni în sprijinul programului lor de amestecare a creștinismului cu naturalismul evoluționist, acești teologi și savanți au pretins că unii Părinți de seamă, precum Vasile cel Mare și Augustin, au lăsat o învățătură ce este mai mult sau mai puțin o versiune primitivă a teoriei evoluționiste modeme. Nu e nevoie să spun mai multe despre acest subiect, căci nimeni dintre cei ce înțeleg expunerile Părintelui Serafim despre *Cartea Facerii* și creație, cuprinse în volumul de față, nu mai este în primejdie de a se lăsa rătăcit de asemenea interpretări înșelătoare.²⁷

După aceste comentarii introductive, voi explica câteva din confuziile obișnuite în privința problemelor științifice, cu care s-a confruntat Părintele Serafim, încercând ca pe parcurs să aduc la zi discuția sa. Gândirea Părintelui Serafim era cu totul divergentă față de știința secolului douăzeci, știința modelată de aprioricul ei atașament față de materialismul metafizic. Este totuși cu puțință ca știința secolului viitor să fie mai modestă, și deci mai realistă, caz în care Părintele Serafim ar putea să fi fost un om ce se afla cu mult înaintea epocii sale.

„ /ă.r. ...i9i. ...m/. ... r ...w> ... „ ^

²⁷ Vezi articolul lui Jonathan Wells, „Abusing Theology: Howard Van Till's *Forgotten Doctrine of Creation's Functional Integrity*”, în revista *Origins&Design*, voi. 19, nr. 1.

Ce este „evoluția” ?

O definiție succintă și exactă a „evoluției”, în accepția dată termenului de majoritatea savanților și profesorilor de științe de astăzi, apare în declarația orientării oficiale (USA, 1995) a Asociației Naționale a Profesorilor de Biologie (NABT):

„Diversitatea vieții pe pământ este rezultatul evoluției: un proces ne supravegheat, impersonal, imprevizibil și natural de descendență temporală cu modificări genetice, influențat de selecția naturală, întâmplare, împrejurări istorice și schimbări de mediu.”²⁸

Definiția cuprinde trei elemente:

1. evoluția este un proces nesupravegheat și impersonal - adică nu este dirijată și călăuzită de Dumnezeu;
2. evoluția e un proces natural de descendență prin modificare, prin care toate organismele vii de astăzi descind, printr-un proces natural, dintr-un singur strămoș primordial, care și el a evoluat (fără ajutor supranatural) din elemente chimice neînsuflețite;
3. mecanismul evoluției este o combinație de neprevăzute modificări genetice (întâmplare) și selecție naturală, operând în contextul împrejurărilor istorice și schimbărilor de mediu.

Voi discuta mai jos cele trei elemente, în ordine inversă. Mai întâi însă, trebuie să corectez cu fermitate una dintre numeroasele greșeli de înțelegere ale Doctorului Kalomiros. Nu orice tip de schimbare din natură constituie „evoluție”, în sensul de azi al termenului. Creșterea unui stejar uriaș dintr-o ghindă nu este evoluție, cum nu este nici dezvoltarea pruncului uman din embrion, în pântecul mamei. Aceste procese, ținând de ceea ce biologii numesc „dezvoltare”, sunt fundamental diferite de evoluția biologică, căci sunt programate prin informația moștenită de la părinți, fiind deci cu totul previzibile. Un embrion uman nu devine niciodată un alt fel de animal, ci doar o ființă umană, iar o ghindă nu se abate niciodată de la calea programată, spre a deveni pin sau o tufă de trandafiri.

Dăinuie încă printre evoluționiști o legendă care spune că „ontogenia recapitulează filogenia”; adică dezvoltarea fătului uman în pântec este un fel

²⁸ Textul complet al Declarației NABT asupra predării evoluției a fost publicat în revista *The American Biology Teacher* (ianuarie, 1996), pp. 61-62, și în culegerea *Voices for Evolution (Voci în favoarea evoluției)*, Berkeley, California, 1995, pp. 140-144. În urma criticilor publice aduse de mine și de alții, NABT și-a amendat Declarația, omițând cuvintele „nesupravegheat” și „impersonal”. Amendamentul nu constituia nicidecum o schimbare fundamentală a poziției NABT, ci doar elimina niște cuvinte imprudente, prea evidente și de netăgăduit. Tabăra darwinistă preferă să-și afirme teza principală aceea că Dumnezeu nu are nimic de-a face cu evoluția - prin insinuări permanente, mai curând decât printr-un limbaj clar care să iasă în întâmpinarea argumentelor contrare. Faptul că evoluția nu a fost niciodată dirijată de un agent inteligent (până în momentul când omul de știință a dezvoltat ingineria genetică), rămâne învățătura de bază a darwinismului.

de refacere a istoriei evoluției, embrionul trecând de la stadiul de pește la cel de reptilă și așa mai departe. Acest fenomen inexistent e numit adesea „Legea lui Haeckel”, după cel mai cunoscut discipol german al lui Darwin. Sub o altă formă, „Legea” afirmă că embrionul trece nu prin stadiile adulte, ci prin formele embrionare ale formelor timpurii, „ancestrale”. În oricare dintre formele ei, „Legea” nu există, și nu e susținută de embriologii acreditați în literatura de specialitate. Se pot totuși găsi unele stadii ce apar ici și colo, cu caracteristici care, cu puțină imaginație, pot fi făcute să se încadreze în Legea lui Haeckel, iar acestea sunt mereu citate în lucrările de popularizare ca dovezi ale „evoluției”. Exemplul cel mai faimos este cel al presupuselor „fante branhiale” ale embrionului uman într-un anumit stadiu de dezvoltare, deși acele fante nu sunt branhii și nu devin niciodată branhii.

Deși Legea lui Haeckel a fost discreditată cu multe zeci de ani în urmă, ea exercită o fascinație atât de irezistibilă asupra imaginației darwiniste, încât este încă predată în multe școli din întreaga lume. Chiar muzee și universități onorabile continuă să propage o anumită versiune a ei, într-o formă vagă și neatacabilă. Iată, de pildă, ce are de spus pagina de Internet a Muzeului de Paleontologie de la Berkeley University din California despre Legea lui Haeckel:

„«Legea recapitulării» a fost discreditată încă de la începutul secolului douăzeci. Morfologii și biologii experimentalisti au arătat că nu există o corespondență pas cu pas între filogenie și ontogenie. Deși o formă radicală de recapitulare este incorectă, filogenia și ontogenia sunt întretesute, mulți biologi începând atât să exploreze, cât și să înțeleagă bazele acestei legături.”²⁹

În fapt, cercetarea embriologică a demonstrat că este vorba de un proces riguros orientat, ce nu se potrivește cu paradigma darwinistă. Efortul de a altera procesul prin inducerea de mutații poate produce diformități de tot felul, dar ele nu reușesc să schimbe calea de dezvoltare așa încât embrionul să se dezvolte într-o creatură viabilă de un tip diferit.

>.»! •,--. ■'■<■ ■ îJy / *Mecanismul evoluției: mutație și selecție* ;-î>

Evoluția biologică este, în fond, o teorie a schimbării, ce își propune să explice cum este cu puțință ca un tip de organism să se schimbe în ceva complet diferit. Ea încearcă totodată să explice cum anume pot lua ființă or-

²⁹ Pagina de web a Muzeului Berkeley dedicată lui Haeckel se poate accesa la adresa: <http://www.ucmp.berkeley.edu/history/haeckel.html>. Ca exemplu de continuă promovare a conceptului de recapitulare în prezentările publice vezi discuția despre programul „Nova” asupra embriologiei umane al unei Televiziuni Publice Americane în dezbateră mea de pe internet cu profesorul Kenneth Miller de la Brown University: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/nova/odyssey/debate/index.html> ;;>.% . , .> u. ■■■

gane și organisme biologice extrem de complexe fără a fi nevoie de un Creator supranatural. Eminentul darwinist Richard Dawkins a explicat că „Biologia înseamnă studierea unor lucruri complicate ce apar ca și cum ar fi fost proiectate cu un anumit scop”³⁰. Cu toate acestea, Dawkins spune că Darwin „a făcut posibil să devii un ateu desăvârșit din punct de vedere intelectual” explicând cum un mecanism material lipsit de inteligență a putut săvârși aparenta minune a creației biologice. Iată deci că mecanismul este centrul teoriei, cum explica însuși Darwin:

„Examinând *Originea speciilor*, este de așteptat ca naturalistul ce reflectează la afinitățile reciproce ale ființelor organice, la legăturile lor embriologice, distribuția lor geografică, succesiunea geologică și alte lucruri de același tip, să ajungă la concluzia că speciile nu au fost create independent una de alta, ci au descins, ca varietăți, din alte specii. Cu toate acestea, o astfel de concluzie,

chiar bine întemeiată, nu va fi satisfăcătoare până ce se va putea arăta cum anume nenumăratele specii ce populează lumea au fost modificate, astfel încât să dobândească acea desăvârșire a alcătuirii și coadaptării care cu atâta îndreptățire ne stârnește admirația.”³¹ Cu alte cuvinte, postulând doar că

schimbarea a avut loc, sau că speciile primitive sunt „strămoșii” speciilor moderne, nu se trece mai departe de o creație specială, până ce nu se specifică un mecanism de schimbare. Experiența noastră spune că „asemănarea naște asemănare”. O maimuță nu naște niciodată o ființă umană (sau invers), și este încă și mai de neconceput ca o bacterie să dea naștere unui fluture. Deci cum anume face un fel de organism să se schimbe în ceva complet diferit ? Și, mai

ales, cum reușește acest proces de schimbare să construiască noi organe complexe (precum ochii, aripile, rinichii sau creierul) care nu existau anterior ? Originea minții umane este desigur problema cea mai mare, iar Dawkins recunoaște amploarea acestei probleme:

„Cărțile de fizică par complicate, dar [...] obiectele și fenomenele descrise într-o carte de fizică sunt mai simple decât o singură celulă din trupul autorului ei. Iar autorul e alcătuit din trilioane de asemenea celule, multe dintre ele diferite una de alta, organizate cu o arhitectură complicată și o inginerie de precizie într-o mașină funcțională capabilă să scrie o carte [...]. Fiecare nucleu [...] conține o bază de date codate digital, mai mare în ce privește conținutul de informație decât toate cele 30 de volume ale ; *Enciclopediei Britanice* puse laolaltă. Iar această cifră este valabilă pentru ' fiecare celulă, nu pentru toate celulele corpului luate împreună.”³²

Cum anume face un proces material nesupravegheat ca să creeze o minunăție atât de complicată, mult mai complexă decât un computer sau o navă spațială ?

1.

¹⁰ Richard Dawkins, *The Blind Watchmaker*, Norton, New York, 1986, pp. 1; 5-6. " Charles Darwin, *The Origin of Species*, Penguin ed., New York, 1984, p. 66. Dawkins, *op. cit.*, nota 3, pp. 2-3.

Răspunsul darwinist spune că schimbări minuscule - de tipul variațiilor ce apar la fiecare generație, diferențiind organismul juvenil de părinții săi -se acumulează treptat de-a lungul mai multor generații, până când produc un cu totul alt fel de creatură, cu noi organe și trăsături rezultate din adaptare. Nu s-a putut arăta niciodată că mecanismul acesta ar fi fost în stare să genereze altceva decât variații minore (de tipul creșterii și descreșterii mărimii ciocului la cintezoii, sau variații ale frecvenței relative a exemplarelor de culoare deschisă sau închisă la o populație de molii). Fiind însă singura posibilitate naturalistă ce este cât de cât plauzibilă, darwiniștii extrapolează cu frenezie pornind de la aceste exemple triviale, spre a postula un mecanism capabil să creeze nenumărate minuni de adaptare, inclusiv creierul uman. Asemenea pretenții sunt slab argumentate, ca să nu zicem mai rău, iar în ultimii ani s-au lovit de exemple contrare de nedepășit. Amănuntele se găsesc în cartea mea *Darwin on Trial (Darwin sub acuzație)* și în diferite articole ce sunt reunite pe *web-site-ul* meu (<http://www.arn.org>).³³ Foarte pe scurt, iată două dintre categoriile independente de dovezi ce sunt decisive:

1. *Staza fosilă*. Arhiva fosiliferă e caracterizată în mare măsură de un model ce indică *apariția bruscă* urmată de *stază*. Noi tipuri de organisme apar dintr-o dată și deplin formate, rămânând practic neschimbate în continuare. Modelul poate fi eventual folosit în sprijinul afirmației că creația nu a avut loc doar la început, ci de-a lungul întregii istorii a pământului (admițând că datarea rocilor este corectă)³⁴, dar refuză în orice caz să susțină pretenția cheie a darwinismului că un fel de creaturi se schimbă, pas cu pas, în ceva complet diferit. Modelul nu se poate atribui nici unui fel de lacună în arhiva fosiliferă, căci el este mai evident și incontestabil tocmai în acele domenii (în special al nevertebratelor marine) unde datele sânt cât se poate de complete.

Starea cu totul anti-darwinistă a arhivei fosilifere era cunoscută dintotdeauna inițiatorilor ca „secretul de fabricație al paleontologiei”, dar a ajuns în atenția publicului pentru prima oară în anii optzeci, datorită publicității făcute teoriei evoluției de către „echilibrele punctuale”. Teoria încerca să împace darwinismul cu modelul apariției bruște și al stazei, presupunând că o evoluție semnificativă are loc în grupuri mici, care se îndepărtează de populația principală (neschimbătoare), apoi reapar ca noi specii fără a lăsa urme ale transformării în arhiva fosiliferă. Prin acest mijloc, absența dovezilor în favoarea evoluției a fost transformată în dovadă a unei evoluții invizibile. În memorabilele cuvinte (1995) ale lui Niles Eldredge, unul din întemeietorii teoriei echilibrelor punctuale, „Evoluția nu poate avea loc la nesfârșit altun-

³³ Multe dintre articolele lui Phillip E. Johnson pot fi găsite și în cartea sa *Ohjection Siistaind* (1998). (n. ed.)

³⁴ Totuși procedeele de datare radiometrică acceptate în mod curent sunt ele însele întemeiate pe afirmații uniformiste și evoluționiste nedovedite. Vezi discutarea subiectului de către Părintele Serafim, ca și Anexa 4. (n. ed.)

deva. Iată de ce arhiva fosiliferă i-a izbit pe mulți paleontologi ce încercau cu disperare să afle câte ceva despre evoluție"³⁵.

Așa cum sugerează și remarca lui Eldredge, acest spectaculos model al infirmării fosile persistă chiar după un secol de eforturi susținute ale paleontologilor darwiniști de a găsi dovezi în sprijinul îndrăgitei lor teorii. Orice fosilă îndoielnică care ar fi putut să fie interpretată cât de cât ca o formă intermediară în tranziția darwinistă a fost citată ca dovadă că darwinismul este corect și totuși, chiar după aceste eforturi eroice, marea majoritate a arhivei fosilifere este absolut la fel de incompatibilă cu așteptările darwiniste pe cât era atunci când Darwin a propus teoria, în 1859.

2. *Complexitatea ireductibilă.* Cartea specialistului în biologie moleculară Michael Behe³⁶, din 1996, a adus în atenția publicului faptul că sistemele biologice la nivel molecular sunt de o complexitate ireductibilă. Aceasta înseamnă că ele sunt alcătuite din mai multe părți și subsisteme complicate, care trebuie să se afle toate la locul lor pentm ca sistemul în întregul său să poată îndeplini o funcție utilă. Cu alte cuvinte, aceste complicate sisteme nu se pot construi pas cu pas, cum pretinde teoria darwinistă, iar specialiștii în biologie moleculară nici măcar nu încearcă să prezinte scenarii amănunțite despre cum anume le-ar fi putut produce evoluția. Ca și staza predominantă din arhiva fosiliferă, complexitatea ireductibilă la nivel molecular era de mult timp cunoscută specialiștilor, dar fusese ținută ascunsă de atenția publicului, fiindcă biologii nu știau cum să o explice într-un cadru darwinist. Aceasta ilustrează fenomenul descris în chip strălucit de Thomas Kuhn: faptele ce nu se potrivesc cu paradigma științifică dominantă tind a fi ignorate în mod sistematic, abătându-se de la cercetările aflate pe ordinea de zi.

Când li se pun în față dovezile zdrobitoare împotriva mecanismului darwinist și li se amintește lipsa dovezilor concrete în favoarea lui, darwiniștii tind să se retragă pe o poziție socotită a fi mai ușor de apărat. Ei fac distincție între „teoria lui Darwin ca atare”, despre care admit că este vulnerabilă, și ceea ce numesc „realitatea de fapt a evoluției”, despre care pretind că ar fi incontestabilă. Ajungem astfel la a doua temă.

2. Teza strămoșului comun

Deosebirea între așa-zisa incontestabilă „realitate de fapt a evoluției” și „teoria lui Darwin” este obscură, pentru bunul motiv că simpla existență a unui model de înrudire nu are mare însemnătate fără existența unei teorii care să explice cum anume a apărut acel model. „Faptul” acesta este de obi-

Niles Eldredge, *Reinventing Darwin: The Great Debate at the High Table, of Evolutionary Theory*, John Wiley & Sons, New York, 1995, p. 95. Pentru o discuție generală a controversei asupra echilibrului punctual vezi capitolul 4 din cartea mea *Darwin an Trial* (ed. a 2-a, 1993). ""
Michael Behe, *Darwin's Black Box: The Biochemical Challenge to Evolution*, The Free Press/Simon & Schuster, New York, 1996.

cei descris ca „existența unui strămoș comun”, afirmație ce înseamnă că oamenii (și celelalte animale) au un strămoș comun cu plantele, ciupercile și bacteriile. Presupusa dovadă a acestui fapt este aceea că viețuitoarele există în grupuri, iar grupurile sunt legate printr-o serie de asemănări mai mari sau mai mici. Oamenii sunt asemănători în multe privințe cu maimuțele, ceva mai puțin asemănători cu iepurii, încă și mai puțin asemănători cu șerpii, încă și mai puțin asemănători cu copacii, și așa mai departe. Toate grupurile disparate din ordinea clasificării (bacterii, plante, animale etc.) au o bază biochimică comună care arată că provin dintr-o obârșie comună. Explicația darwinistă a modelului spune că ea rezultă din existența unui strămoș comun, grupurile cu cel mai mare grad de asemănare fiind cele care au strămoși comuni relativ recent. În realitate, strămoșii comuni sunt postulatele unei teorii ce tinde să explice faptul clasificării sau înrudirii.

Teza „strămoșilor” presupune un proces de schimbare treptată foarte îndelungat, întrucât progeniturile diferă foarte puțin de părinți în fiecare generație. Deci teza strămoșilor comuni presupune nu numai existența acestor strămoși pe pământ, ci și existența unor șiruri foarte lungi de descendență treptată ce legau pe vechii strămoși de prezumtivii lor urmași moderni. Nimic din aceste lucruri nu este confirmat de studiul fosilelor, însă darwiniștii cred că procesul trebuie totuși să fi avut loc, socotind că este singura explicație științifică (adică naturalistă) a modelului vieții.

Dimpotrivă, un model ce arată existența unor asemănări mai mari sau mai mici, sau al unor variații în cadrul unui tipar fundamental, pare mai curând să dovedească existența unui plan comun decât a unui proces natural de evoluție. Acest lucru a fost demonstrat în mod neintenționat într-o carte din 1990, scrisă de un zoolog darwinist care ilustra „realitatea de fapt” a evoluției citând exemplul unei linii de automobile:

„Totul evoluează, în sensul unei descendențe cu modificări, fie că e vorba de politica guvernamentală, religie, mașini de curse sau organisme. Revoluționara Corvette din fibre de sticlă a evoluat din strămoși automotori mult mai modești din 1953. Printre alte puncte de vârf din perfecționarea evolutivă a mașinii Corvette se numără modelul din 1962, în care originalul de 102 inci a fost redus la 98 de inci, introducându-se și noul cuplaj strâns de tip Stingray; modelul din 1968, premergătorul morfologiei Corvette de astăzi, care a apărut cu acoperiș decapotabil; și modelul aniversar de argint din 1978, cu model de spate închis ermetic. Versiunea de azi este urmarea perfecționărilor ce s-au acumulat din 1953 pas cu pas. Lucrul cel mai importat este faptul că Corvette a evoluat printr-un proces de selecție, exercitat asupra variațiilor ce au dus la o serie de forme tranziționale și la un final destul de diferit de punctul de pornire. Un proces similar modelează și evoluția organismelor.”³⁷

³⁷ Tim Berra, *Evolution and the Myth of Creationism*, Stanford University Press, 1990, pp. 118-119.

Evident că mașinile Corvette, asemeni organismelor, au trăsături comune, fiindcă au fost concepute în mintea unui proiectant, iar nu fiindcă le-ar fi alcătuit vreun proces inconștient. Cu alte cuvinte, faptul înrudirii nu este o dovadă a existenței unui mecanism de creație pur naturalist sau inconștient. Simfoniile lui Beethoven urmează modelul unui plan comun cu variații, dar acest model nu poate nicidecum să vină în sprijinul teoriei că simfoniile s-au compus singure, fără nici un ajutor din partea lui Beethoven.

Teoria evoluției este astăzi într-o stare de confuzie, în care marile personalități precum Stephen Jay Gould și Richard Dawkins se contrazic puternic în

ce privește felul cum se presupune că ar fi avut loc evoluția (pentru trecerea în revistă a acestor dispute majore vezi capitolul 4 din cartea mea *Reason in the Balance*). Acești ideologi aflați în război au un program de același tip, dar e mai curând un program filosofic, decât unul științific. Singurul lucru cu care sunt de acord, fie ce-o fi, este faptul că Dumnezeu trebuie scos afară din cadru. Aceasta ne duce la a treia și cea mai importantă parte a definirii evoluției.

4 ••,-; -; ««v 3 *Evoluția (în sens științific) este fundamental atee*

Am văzut că definiția NABT afirmă că evoluția este prin definiție „nesu-pravegheată”. Această cerință nu e o concluzie la care darwiniștii au ajuns prin dovezi empirice, ci o presupuziție filosofică reflectând punctul lor de pornire din naturalismul metafizic sau materialism. Dacă natura este singurul lucru care există, atunci ea trebuie să fie capabilă să-și săvârșească propria creație. Aceasta implică existența unui proces evoluționist natural capabil să alcătuiască lucruri foarte complexe începând de la cele simple. Inițial, procesul trebuie să fi fost neregulat, fiindcă o minte capabilă să dirijeze evoluția ar fi trebuit ea însăși să evolueze dintr-o materie neînsuflețită. Desigur, după evoluarea ființelor umane, evoluția poate deveni un proces dirijat, prin practicarea eugeniei și a ingineriei genetice.

Date fiind aceste presupuziții, chiar un lucru așa de grosolan ca darwinismul trebuie totuși să fie adevărat, în ciuda evidenței. Evoluția trebuie să pornească de la schimbări întâmplătoare și imprevizibile, și trebuie să aibă o forță inconștientă capabilă să producă minunățiile de inginerie complexă pe care le numim organisme. Iată de ce, în conferințele sale, Richard Dawkins afirma că, dacă pe alte planete există o viață complexă, singura răspunzătoare de ele ar trebui să fie evoluția darwinistă. Nu e nevoie de dovezi sau observații, căci mecanismul darwinist este singurul candidat plauzibil pentru această treabă, dat fiind punctul de pornire aflat în naturalism. Logica aceasta explică de ce darwiniștii nu sunt deranjați de nici una dintre problemele evidente pe care criticii, precum eu însumi, le-au identificat. Teoria trebuie să fie adevărată cu orice preț, căci altfel am rămâne fără o explicație mate-

rialistă a complexității vieții și ar trebui să ne întoarcem la Dumnezeu. Logica respectivă a fost încorporată într-un pasaj dintr-un eseu din 1997 scris de geneticianul de frunte Richard Lewontin:

„Noi ținem partea științei în ciuda absurdității evidente a unora dintre explicațiile ei, în ciuda eșecului său de a împlini multe din extravagantele sale făgăduințe de sănătate și viață, în ciuda tolerării de către comunitatea științifică a unor povești inconsistente luate ca atare, fiindcă ne-am luat un angajament prioritar, un angajament față de materialism. Nu metodele și instituțiile științifice ne constrâng să acceptăm explicația materialistă a lumii fenomenale, ci, dimpotrivă, aderența noastră apriorică la cauzalitatea

materialistă ne obligă să creăm un aparat de investigare și un set de concepte ce produc explicații materialiste, indiferent cât de potrivnice intuiției, indiferent cât de mistificatoare pentru cei neinițiați. Mai mult, materialismul este absolut, căci nu putem să acceptăm ca un Picior Divin să ni se pună în prag."³⁸

Nu e nevoie să mai adăugăm ceva. Putem înțelege profundul adevăr al remarcii Părintelui Serafim: „*evoluția nu le-ar fi trecut niciodată prin gând unor oameni care cred în Dumnezeu la care se închină creștinii ortodocși*” (subliniere în textul original). Când Dumnezeu pune piciorul în prag, nu mai are sens să postulezi nici existența legiunilor invizibile de strămoși fosili, ori un inconștient proces material ce săvârșește minunile creației.

4. Concluzie: „*ne poate spune știința o poveste adevărată despre începuturi ?*”

Critica evoluționismului, oricât de validă, nu poate totuși răspunde la înțelegerea cea mai importantă. În cine să ne încredem dacă dorim să aflăm adevărul despre începuturi: în revelația dumnezeiască sau în cercetarea științifică ? Părintele Serafim, asemeni multor creaționiști, credea că știința este neputincioasă când este vorba de tema începutului absolut, și că adevărata cunoaștere despre acest subiect poate veni doar din revelația dumnezeiască. El motiva aceasta prin faptul că evenimentele săptămânii creației din *Cartea Facerii* au avut loc sub incidența unui set de legi aparte, legi cu totul diferite de cele care au operat după Cădere.

Dacă este așa, concluzia sa implică faptul că întregul subiect al începuturilor este în afara cercetării științifice. Știința poate observa doar ceea ce se întâmplă în lumea de azi, și poate face deducții asupra trecutului îndepărtat numai prin presupunerea uniformității timpului proceselor și legilor fizice. Iată de ce savanții evoluționiști, de pildă, socotesc că procesul care a creat mai întâi plantele și animalele este fundamental același proces al variațiilor

³⁸ Richard Lewontin, „Billions and Billions of Deinos”, în *The New York Review of Books*, 9 ianuarie, 1997, pp. 28-31.

INTRODUCERE

la scară mică pe care-l putem observa și astăzi în lumea vie. Poate că dovezile în sprijinul unei asemenea presupoziii sunt ne semnificative, dar fără ea o știință a începuturilor ar fi de neconceput. S-ar putea concepe posibilitatea existenței unui oarecare proces de creație evolutivă cu totul nedarwinistă, operând în trecutul îndepărtat, folosind mecanisme ce astăzi nu mai operează. Un asemenea proces ar fi aproape la fel de inacceptabil pentru materialistii științifici ca și pentru creaționistii declarați, căci un mecanism ce este din principiu inobservabil este la fel de inaccesibil studiului științific ca și o minune.

Știința s-ar putea debarasa de teoria lui Darwin fără pierderi serioase dacă ar avea la îndemână o altă teorie materialistă, întemeiată tot pe presupoziii uniforme și naturaliste. Dar ce se întâmplă dacă *nu există* o teorie alternativă, sau cel puțin o teorie cu destul sprijin în realitatea de fapt spre a face să fie general acceptată? Savanții care doresc să explice totul vor continua întotdeauna să facă supoziii care să le îngăduie să-și împlinească mărețul obiectiv și vor fi întotdeauna extrem de reticenți să admită că metodele lor ar putea fi nepotrivite pentru a explica tainele creației. Științei nu-i place să tolereze căi rivale de înțelegere, de-aceia savanții ambițioși vor denunța vehement pe acei gânditorii religioși care enunță posibilitatea ca legile și procesele fizice să se fi schimbat din vremea creației. Părintele Serafim nu s-a lăsat intimidat de acest tip de denunț, și nici alții n-ar trebui s-o facă. Uniformismul, asemeni naturalismului, este o presupozitie filosofică, nu un fapt. Este perfect rațional să facem alte presupoziii, inclusiv presupozitia ce duce la concluzia că putem cunoaște ceva despre începuturi numai dacă Dumnezeu a voit să ne descopere.

Phillip E. Johnson

PARTEA I

*O tâlcuire ortodoxă patristică
la „Cartea Facerii”*

NOTA EDITORULUI

Această Tâlcuire a fost luată în primul rând din manuscrisele originale ale Părintelui Serafim, pe care le-a scris pentru pregătirea cursului despre *Cartea Facerii* ținut la „Academia Teologică Noul Valaam” în vara anului 1981 și 1982. În timpul cursului, care a fost înregistrat pe casete, el a adăugat în mod spontan valoroase excursuri ce nu se aflau în manuscris. Pentru a nu-1 lipsi pe cititor de acest material în plus, am inclus o mare parte din el în Tâlcuire, atât în textul principal, cât și în note. Iată de ce uneori textul trece de la o formă elaborată la un ton mai colocvial.

Am inclus, de asemenea, ședințele de răspunsuri ale Părintelui Serafim la întrebările puse de studenții săi în timpul cursului asupra *Cărții Facerii*. Ele se găsesc în Partea a IV-a.

Notele de subsol din Tâlcuire, ca și din părțile următoare ale cății, sunt cuvintele Părintelui Serafim, în afară de cazurile când sunt indicate ca note ale editorului (n. ed.).

Toate trimerile la *Psalmi* urmează numerotarea din versiunea *Septuaginta* a *Vechiului Testament*.

h \H t i '

J 1 1 M
ij!(1)fji> f
. !
fi t I
(i i , , ' i
ff^ I i i , t M ' f
U i. O II <
< . I O ' 3 0 I

cercetăm „Cartea Facerii” ?

..■"it.s U:!!J.:n ^ >:"■

De ce oare trebuie cercetată o carte precum *Cartea Facerii* ? De ce nu putem să ne ocupăm doar de mântuirea sufletelor noastre, în loc să ne gândim la lucruri de felul: cum anume va arăta lumea la sfârșit, sau cum anume era la început ? Putem da de bucluc - s-ar putea să apară Cari Sagan și să ne ia la rost.³⁹ Nu e mai sigur să ne ocupăm doar de rostirea rugăciunilor, fără a cugeta la aceste subiecte copleșitoare ? Pentru ce să ne mai gândim la aceste lucruri îndepărtate, când ar fi mai bine să ne gândim la mântuirea noastră ?

Am auzit și eu asemenea fraze. Ca răspuns, putem spune întâi de toate că *există o legătură directă între felul cum ne purtăm și felul în care credem despre obârșia omului*. Părintele Gheorghe Calciu, adresându-se în mod public tinerilor ce trăiau sub comunism în România, spunea: „Vi s-a spus că vă trageți din maimuțe, că sunteți animale ce trebuie dresate”⁴⁰. Acesta poate fi un lucru extrem de puternic: „Știința demonstrează că suntem doar animale; haideți deci să mergem și să aruncăm în aer o biserică”⁴¹.

În al doilea rând, *Cartea Facerii este o parte a Scripturii, iar Dumnezeu ne-a dat Scripturile pentru mântuirea noastră*. Suntem datori să cunoaștem înțelesul Scripturilor prin întregul tâlcuirilor Sfinților Părinți. Părinții au vorbit despre *Cartea Facerii* în biserică; toate tâlcuirile erau, de fapt, omilii

^w într-o scrisoare din 1981 Părintele Serafim vorbește despre serialul TV *Cosmos* al lui Caii Sagan și de cartea cu același nume: „Unul dintre abonații noștri tocmai ne-a trimis o tăietură din ziar despre acest lucru, ce pare să facă mare vâlvă acum, și pare a fi tipic pentru telul cum evoluția e predicată azi ca o dogmă și aproape ca o religie”, (n. ed.)

⁴⁰ În perioada când Părintele Serafim ținea această conferință, Părintele Gheorghe Calciu (n. 1927) era în închisoare pentru a fi rostit niște predici adresate tinerilor. Insuflat de eroismul Părintelui Calciu și mișcat de cuvintele sale, Părintele Serafim i-a publicat mai târziu predicile în revista *The Orthodox Word*. În 1997 ele au fost publicate în volum de către Frăția SI". Gherman sub titlul *Christ is Calling You! (Hristos le cheamă!)*. Citatul de mai sus se află la p. 27 a aceluși volum; alte comentarii semnificative despre evoluție se găsec lapp. 3.3-34, 152 și 154. (n. ed.)

⁴ Sfântul Varsanufie de la Optina (1845-1913) a făcut o observație asemănătoare într-una din convorbirile sale duhovnicești: „Filosoful englez Darwin a creat un adevărat sistem, după care viața este lupta pentru existență, lupta celui tare împotriva celui slab, unde cei biruiți sunt sortiți nimicirii. [...] Ea pune început unei filosofii sălbatice, iar cei ce ajung a crede în ea nu se vor gândi de două ori dacă să omoare un om, să se năpustească asupra unei femei ori să-și jefuiască cel mai apropiat prieten - și vor face toate acestea liniștiți, având deplina recunoaștere a dreptului lor de a săvârși acele nelegiuiri” (*Starețul Varsanufie de la Optina, carte în curs de apariție la editura Frăției St*". Gherman din Alaska). (n. ed.)

CUVÂNT ÎNAINTE

rostită în biserică, căci *Cartea Facerii* se citește în biserică în toate zilele de peste săptămână din timpul Postului Mare. Marii Părinți ce au făcut acest lucru au fost Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Ambrozie al Mediolanului. Omiliile lor au fost consemnate stenografic de către oamenii ce le ascultau în biserică, ca să le poată citi și alții. Deci citirea acelor texte era socotită a fi parte din viața de zi cu zi a oamenilor ce mergeau la biserică. Astăzi am cam pierdut această idee. Iată de ce istorisirea din *Facere* sau din *Apocalipsă* a devenit întrucâtva un tărâm foarte misterios. Subiectele lor ne sperie, dar Părinții vorbeau despre ele.

În sfârșit (și acesta este lucrul principal), *creștinismul nostru este o religie ce ne spune ce anume urmează să facem în viața veșnică*. Ne pregătește adică pentru ceva veșnic, *nu pentru lumea aceasta*. Dacă ne gândim doar la lumea *aceasta*, orizontul nostru rămâne foarte mărginit, fără să știm ce urmează după moarte, de unde venim, unde ne ducem și care e țelul vieții noastre. Când vorbim despre *începutul* lucrurilor sau despre *sfârșitul* lor, aflăm care este de fapt rostul vieții noastre.

■(i*

■■A#i/l ■.j)· H.f.f); : ■: l ■ ' ■ ■ V.L.i'ij)l. i i'f' > «. . . . ■ ■ ■ ; isC ? ' , i' * · : (> > l' ■ !* : ■ :

, -CiU ' "J'. .lii >.f* :-

^' ■ ■ " ■ ■ ■ ' ' ■ " *Cum să citim „Cartea Facerii”*

1. Modul de abordare

Într-un fel, nimeni dintre noi nu știe cum să se apropie de această carte. Știința și filosofia modernă ne-au umplut mintea cu atâtea teorii și presupuneri despre începuturile universului și omului, încât, în mod inevitabil, ne apropiem de carte cu idei preconcepute. Unii ar vrea ca ea să se potrivească cu propriile teorii științifice; alții o cercetează spre a o combate. Ambele abordări o socotesc ca având ceva de spus din punct de vedere științific; însă alții o privesc ca simplă poezie, un produs al imaginației religioase, neavând nimic de-a face cu știința.

Principala întrebare ce ne face greutatea la înțelegerea cărții este: cât de „literal” trebuie s-o citim ?

Unii fundamentalști protestanți ne spun că totul (sau în principiu totul) este „literal”. Însă o astfel de părere ne pune în fața unor dificultăți de netrecut: indiferent de interpretarea noastră literală sau neliterală a feluritelor pasaje, adevărata natură a realității descrise în primele capitole ale *Facerii* (însăși zidirea tuturor lucrurilor) face aproape cu neputință ca totul să fie înțeles „literal”; nici măcar nu avem cuvinte, de pildă, să descriem „literal” cum se poate ivi ceva din nimic. Cum anume „vorbește” Dumnezeu ? Produce El oare un sunet ce răsună într-o atmosferă ce încă nu există ? O astfel de explicație este, evident, puțin cam prea simplistă - realitatea e ceva mai complicată.

Apoi există extrema cealaltă. Unii ar prefera să tâlcuiască cartea (sau cel puțin cele dintâi capitole, care pun cele mai mari dificultăți) ca pe o alegorie, un mod poetic de a descrie ceva ce în realitate este mult mai aproape de experiența noastră. De pildă, în ultimii ani, gânditorii romano-catolici au dat la iveală un mod ingenios de a „desluși” Raiul și căderea omului; dar, citindu-le interpretările, ai impresia că respectul lor față de textul *Facerii* e atât de mic, încât îl tratează ca pe un comentariu primitiv la unele teorii științifice recente. Și aceasta e o extremă. Sfântul Ioan Damaschin, un Părinte din veacul al optulea, ale cărui păreri rezumă, îndeobște, părerile patristice ale primelor veacuri creștine, afirmă explicit că tâlcuirea alegorică a Raiului ține de o erezie timpurie și nu aparține Bisericii.⁴² . . .

⁴² St'. Ioan Damaschin, *Despre erezii*, 64, în col. *The Fathers of the Church*, voi. 37, The Catholic University of America Press, Washington D.C., 1958, p. 126.

Astăzi există și o cale de mijloc între aceste două păreri. Recent s-a făcut multă publicitate afirmației unei călugărițe romano-catolice (care este și profesoară), apărute sub titlul „Dumnezeu a ajutat la crearea evoluției”. Ea spune: „Povestea biblică a creației are un scop religios. Ea cuprinde, dar nu învață, erori. Dimpotrivă, teoria evoluționistă asupra creației are un scop științific, iar căutarea adevărului este domeniul astronomilor, geologilor, biologilor etc. Cele două scopuri sunt distincte, amândouă oferind adevăr minții și inimii omenești”. Ea afirmă că *Facerea* provine din tradițiile orale, limitate de părerile științifice ale vremii.

După părerea citată, *Facerea* ține de o categorie, iar adevărul științific sau realitatea de o alta; *Facerea* are prea puțin de-a face cu orice fel de adevăr, fie el literar sau alegoric. Deci, de fapt, nici nu prea are rost să-ți pui problema: citești *Facerea* pentru înălțare duhovnicească ori pentru poezie, urmând ca savanții să-ți spună ce trebuie să știi despre realitățile lumii și începuturile omului.

Într-o formă sau alta, părerea enunțată este foarte răspândită astăzi - dar ea nu înseamnă altceva decât evitarea cu totul a problemei, neluând în serios *Cartea Facerii*. Însă scopul nostru în cercetarea *Cărții Facerii* este tocmai acela de a o lua în serios, de a vedea ce spune ea cu adevărat. Nici una dintre abordările pomenite nu poate face acest lucru. Cheia pentru înțelegerea *Facerii* trebuie căutată în altă parte.

Apropiindu-ne de *Cartea Facerii*, ar trebui să încercăm a ocoli capcanele pomenite mai sus, printr-un anumit grad de auto-supraveghere: ce fel de prejudecăți sau predispoziții am putea avea când ne apropiem de text ?

Am pomenit deja faptul că unii dintre noi ne-am putea preocupa prea mult ca înțelesul *Cărții Facerii* să aprobe (sau să dezaprobe) o anumită teorie științifică. Haideți să enunțăm un principiu mai general în privința felului cum noi, cu mentalitatea noastră din secolul al douăzecilea, tindem a face acest lucru. Ca reacție la extrema literalitate a concepției noastre științifice (literalitate cerută de însăși natura științei), când ne aplecăm asupra unor texte neștiințifice de literatură sau teologie suntem foarte înclinați să descoperim înțelesuri neliterale sau „universale”. E un lucru firesc: dorim să salvăm aceste texte de a apărea ridicole în ochii oamenilor cu o instruire științifică. Dar trebuie să ne dăm seama că, având o asemenea înclinație, ajungem adesea la concluzii la care nu ne-am gândit cu adevărat foarte serios.

Să luăm un exemplu evident. Când auzim de cele „Șase Zile” ale facerii, cei mai mulți dintre noi ajustăm în mod automat aceste zile ca să se potrivească cu ceea ce învață știința contemporană despre creșterea și dezvoltarea treptată a creaturilor. „Probabil că sunt perioade de timp de o lungime nedeterminată - miliarde sau milioane de ani”, ne spune mintea noastră din secolul al douăzecilea; „căci toate straturile geologice, toate fosilele - nu s-ar fi putut forma literalmente într-o «zi»”. Și ne-am putea chiar indigna, auzind

că vreun fundamentalist din Texas sau sudul Californiei insistă iarăși cu tărie că acele zile sunt chiar de douăzeci și patru de ore, și nu mai lungi, mirân-du-ne cum pot unii oameni să fie așa de grei de cap și de anti-științifici. !

Nu îmi propun în cursul de față să vă spun cât erau de lungi acele zile. Dar cred că trebuie să fim atenți la faptul că pornirea noastră firească, aproape subconștientă, de a le privi ca perioade de o lungime nedeterminată, crezând că prin aceasta am rezolvat „problema” pe care o ridică, nu este cu adevărat un răspuns răspicat la problemă, ci mai mult o predispoziție sau o prejudecată culeasă din atmosfera intelectuală în care trăim.⁴³ Însă, dacă privim mai îndeaproape aceste zile, vom vedea că problema nu este așa de simplă, și că înclinarea noastră firească în acest caz, ca și în multe altele, tinde mai curând să întunece decât să limpezească problema.

Vom cerceta problema ceva mai târziu. Deocamdată aș propune să nu fim prea siguri de felul nostru obișnuit de a privi *Cartea Facerii*, și să ne deschidem către înțelepciunea bărbaților purtători de Dumnezeu din trecut, care s-au străduit atât de mult cu mintea spre a înțelege textul *Facerii* așa cum trebuie să fie înțeles. Acești Sfinți Părinți sunt cheia noastră pentru înțelegerea *Facerii*.

2. Sfinții Părinți: cheia noastră pentru înțelegerea „Facerii”

În Sfinții Părinți aflăm „mintea Bisericii” - înțelegerea vie a revelației lui Dumnezeu. Ei sunt legătura noastră între vechile texte ce cuprind descoperirea dumnezeiască și realitatea de astăzi. Fără o asemenea legătură fiecare om rămâne de capul lui - rezultatul fiind zecile de mii de interpretări și de secte.

Există multe tâlcuiri patristice la *Facere*, ceea ce ne arată deja că este o scriere socotită a fi extrem de însemnată de către Părinții Bisericii. Să vedem deci care Părinți au vorbit despre ea și ce cărți au scris.

În cursul de față voi folosi în principal patru tâlcuiri ale primilor Părinți: ,t. 1. Sfântul Ioan Gură de Aur a scris o tâlcuire mai pe larg și una mai pe scurt la *Cartea Facerii*. Cea mare, numită *Omilii la Facere*, este de fapt un șir de predici rostite în timpul Postului Mare, căci în timpul acestui Post *Cartea Facerii* se citește în biserică. Cartea cuprinde șaiszeci și șapte de omilii și are vreo șapte sute de pagini.⁴⁴ În alt an, Sfântul Ioan a rostit alte Omi-

⁴¹ Această greșală obișnuită a fost făcută chiar și de un gânditor ortodox tradiționalist pe care Părintele Serafim îl respecta foarte mult, I.M. Andreiev (1894-1976), în cartea sa *Teologie apologetică ortodoxă* (1955). Într-o scrisoare din 3/16 iulie 1977, Părintele Serafim scria: „Aș zice că a pune doar semnul egalității între «zile» și «perioade» este cam prea vag”, (n. ed.)⁴⁴ Pentru lucrarea de față Părintele Serafim a tradus pasaje din ediția rusească a *Cuvintelor la Facere* ale Sfântului Ioan Gură de Aur și din *Tâlcuirea la Facere* a Sfântului Efrem Șirul. De la moartea Părintelui Serafim, ambele lucrări au fost publicate în engleză, în seria *The Fathers of the Church*, voi. 74, 82, 87, 91. (n. ed.)

Iii, cuprinzând încă vreo câteva sute de pagini. A mai scris și un tratat intitulat *Despre facerea lumii*, de peste o sută de pagini. Deci, la Sfântul Ioan Gură de Aur găsim peste o mie de pagini de tâlcuiri la *Facere*. Este unul dintre principalii tâlcuitori ai acestei cărți.

2. Sfântul Efrem Șirul, cam din aceeași perioadă cu Sfântul Ioan Gură de Aur, are și el o tâlcuire a întregii cărți. În lucrarea sa, numită simplu *Tâlcuire la cărțile Bibliei*, mai multe sute de pagini sunt dedicate *Facerii*. Sfântul Efrem este foarte prețuit ca tâlcuitor al *Vechiului Testament*, fiindcă știa ebraica, era un „răsăritean” (adică avea o mentalitate răsăriteană) și cunoștea științele.

3. Sfântul Vasile cel Mare a rostit câteva omilii despre cele Șase Zile ale *Facerii*, intitulate *Hexaimeron* (adică Cele Șase Zile). În literatura Bisericii timpurii există și alte *Hexaimera*, unele datând chiar din veacul al doilea. Dar cel a Sfântului Vasile, am putea zice, are cea mai mare autoritate.⁴⁵ El nu aco peră întreaga *Facere*, ci doar primul capitol. O altă carte a sa pe care o vom cita se cheamă *Despre obârșia omului*, un fel de continuare la *Hexaimeron*.

4. În Apus, Sfântul Ambrozie al Mediolanului, citind omiliile Sfântului Vasile, a scris el însuși omilii asupra celor Șase Zile.⁴⁶ *Hexaimeronul* său este ceva mai lung, în jur de trei sute de pagini.⁴⁷ Sfântul Ambrozie a mai scris și o carte întreagă despre Rai, continuare la *Hexaimeron*, ca și o carte despre Cain și Abel.

Pe lângă aceste tâlcuiri fundamentale, vom cerceta un număr de cărți ce nu discută întreaga *Carte a Facerii* sau întregul celor Șase Zile. De pildă, fratele Sfântului Vasile, Sfântul Grigorie al Nyssei, are o carte *Despre facerea omului*, care discută amănunțit sfârșitul primului capitol și începutul celui de-al doilea capitol al *Facerii*.

Am folosit, de asemenea, și lucrări care expun dogmatica ortodoxă. Cartea Sfântului Ioan Damaschin, *Despre credința ortodoxă*, cuprinde multe capitole de întrebări asupra celor Șase Zile, zidirea omului, cădere, Rai și a.m.d. Catehismele Bisericii vechi - *Marele cuvânt catehetic* al Sfântului Grigorie al Nyssei și *Cuvintele catehetice* ale Sfântului Chirii al Ierusalimului - au și ele câteva amănunte despre aceste probleme.

⁴⁵ *Hexaimeronul* Sfântului Vasile a fost foarte prețuit în Biserica veche. Sfântul Grigorie Teologul scria despre el: „Când iau în mână *Hexaimeronul* [Sfântului Vasile] și îl citesc cu glas tare, mă aflu laolaltă cu Ziditorul meu, înțeleg temeiurile zidirii și mă minunez de Ziditorul meu mai mult decât înainte, când numai privirea îmi slujea drept dascăl” (Sfântul Grigorie Teologul, Cuvântul 43, 67, „Panegiricul Sf. Vasile”). (n. ed.)

⁴⁶ Omiliile Sfântului Ambrozie au fost rostit cam la șaptesprezece ani după cele ale Sfântului Vasile. (n. ed.)

⁴⁷ Putem vedea aici cum, atunci când un Părinte vorbește despre un loc anume, un alt Părinte va zice poate ceva amănunțit despre un alt loc. Dacă le pui laolaltă, dobândești o foarte bună imagine a cugetului Bisericii, a felului cum priveau Părinții, îndeobște, aceste locuri. Poți găsi chiar dezacorduri în privința unor tâlcuiri mărunte, ceva neînsemnat, dar în punctele principale vei vedea că toți spun același lucru în diferite feluri, că sunt cu totul în armonie asupra felului cum se tâlcuiește Cartea Facerii.

Pentru o problemă aparte asupra concepției patristice despre lume am folosit tratatele despre înviere ale Sfinților Athanasie cel Mare, Grigorie al Nyssei și Ambrozie al Mediolanului. O

Sfântul Simeon Noul Teolog a scris omilii despre Adam, cădere și lumea dintâi, pe care le avem în englezește în cartea *The Sin of Adam. (Păcatul lui Adamf.*

Există apoi felurite scrieri ale Sfântului Grigorie Teologul despre zidirea omului, firea omenească și sufletul omului. Sfântul Macarie cel Mare, Avva Dorothei, Sfântul Isaac Șirul și alți scriitori ascetici vorbesc adesea despre Adam și cădere. Întrucât țelul principal al nevoinței ascetice este reînnoirea la starea lui Adam de dinainte de cădere, ei scriu despre înțelesul căderii, despre ce anume era Raiul și ce înseamnă a încerca să te întorci în el.

Fericitul Augustin atinge subiectul Facerii în *Cetatea lui Dumnezeu*⁴⁹; Sfântul Grigorie Palama scrie despre unele aspecte ale Facerii în lucrările sale apologetice, iar Sfântul Grigorie Sinaitul scrie și el despre Rai.

(Există, de asemenea, unele tâlcuiri târzii pe care, din nefericire, nu le-am văzut. Una aparține Sfântului Ioan din Kronstadt, la *Hexaimeron*, iar cealaltă Mitropolitului Filaret al Moscovei, la *Facere.*)

Acești Părinți nu ne dau toate răspunsurile la întrebările pe care ni le-am putea pune despre *Cartea Facerii*; îi citim mai curând spre a dobândi o *atitudine* proprie față de *Facere*. Uneori Părinții par a se contrazice unul pe altul sau a vorbi într-un mod pe care l-am putea socoti nefolositor pentru problemele noastre de azi. De-aceea trebuie să avem câteva principii de temelie care să guverneze felul nostru de a înțelege atât *Cartea Facerii*, cât și pe Sfinții Părinți.

^w Publicată mai târziu sub titlul *The First-Created Man (Omul întcu-zidit)*. (n. ed.)^{4a} Fericitul Augustin a mai scris o lucrare amplă despre acest subiect, *înțelesul literal al Facerii*, care cuprinde idei ce diferă de învățătura patristică. Părintele Serafim cunoștea existența lucrării, dar spunea că nu o văzuse. În 1982, la puțin timp de la moartea sa, ea a apărut în engleză, în volumele 41-42 din seria *Ancient Christian Writers* (Paulist Press, New York). Și alte învățături ale Fericitului Augustin au, de asemenea, unele neajunsuri, din pricina înclinației sale spre excesivă raționalizare. Părintele Serafim scria că „unele dintre scrierile sale, precum tratatele anti-pelaghiene *Despre Treime*, se citesc doar cu precauție”. Trebuie totuși adăugat că greșelile Fericitului Augustin n-au făcut ca el să fie socotit eretic de către Biserica Ortodoxă, care l-a cinstit întotdeauna ca pe un Părinte al evlaviei (mai ales pe temeiul scrierilor sale nedogmatice, precum *Mărturisirile*), neprimindu-i însă exagerările teologice. Părintele Serafim a scris o întreagă lucrare despre acest subiect, *Locul Fericitului Augustin în Biserica Ortodoxă*. Trebuie iarăși notat faptul că, deși tâlcuirea la *Facere* a Fericitului Augustin poate fi pusă la îndoială, ea nu este în nici un caz compatibilă cu evoluționismul sau cu concepția despre un „pământ vechi”, așa cum au pretins unii erudiți din secolul al douăzecilea. Fericitul Augustin susținea că transformarea de la un fel de creaturi la altul este cu neputință, și că întreaga lume a fost zidită prin anul 5500 î. H. Vezi apărarea lui Augustin făcută de Jonathan Wells în articolul său „Abusing Theology: Howard Van Till's *Forgotten Doctrine of Creation's Functional Integrity*”, în *Origins & Design*, voi. 19, nr. 1 (1998). (n. ed.)

1' ■ 3. *Principiile fundamentale ale apropierii noastre* ;:
 •-i de înțelegerea „ Cărții Facerii”

1. Căutăm *adevărul*. Trebuie să avem suficient respect pentru *Cartea Facerii* spre a recunoaște că ea cuprinde adevărul, chiar dacă acel adevăr ne poate părea neobișnuit sau surprinzător. Dacă el pare să intre în contradicție cu ceea ce credem a cunoaște din știință, să ne aducem aminte că Dumnezeu este Autorul întregului adevăr, și orice este adevăr curat în Scriptură nu poate să contrazică cu nimic ceea ce este adevăr curat în știință.

2. Insuflarea Scripturii este *de la Dumnezeu*. Vom cerceta mai îndeaproape în continuare ce înseamnă acest lucru; dar, pentru început, aceasta în seamnă că trebuie să căutăm în ea adevăruri de un rang mai înalt, iar, dacă întâmpinăm greutăți în a înțelege ceva, trebuie mai întâi să suspectăm propria lipsă de cunoaștere, mai curând decât un neajuns al textului dumnezeiesc-însuflat.

3. Să nu ne grăbim a aduce propria deslușire a locurilor „grele”, ci să căutăm ca mai întâi să ne familiarizăm cu ceea ce au spus Sfinții Părinți despre acele locuri, recunoscând înțelepciunea lor duhovnicească de care noi suntem lipsiți.

4. Trebuie iarăși să ne ferim de ispita de a lua citate izolate de la Sfinții Părinți, scoase din context, spre a „dovedi” ceea ce dorim. De pildă, am văzut un ortodox care dorea să dovedească că zidirea lui Adam nu are nimic „deosebit”, citând următoarea afirmație a Sfântului Athanasie cel Mare: „Omul întâi-zidit a fost făcut din țărână ca orișicare, iar mâna ce l-a zidit pe Adam zidește iarăși și întotdeauna pe cei ce vin după el”⁵⁰. Aceasta e o afirmație generală a lucrării ziditoare neîntrerupte a lui Dumnezeu, și nimeni nu s-ar gândi s-o contrazică.⁵¹ Dar lucrul pe care persoana respectivă voia să-l demonstreze era acela că nu există o deosebire reală între zidirea oricărui om viu și zidirea primului om - și, îndeosebi, că trupul lui Adam s-ar fi putut al cătui prin zămislire firească în pântecul unei creaturi încă nu chiar umane. Poate fi oare îndreptățită folosirea afirmației citate ca „dovadă” în această problemă ?

Se poate întâmpla să aflăm în scrierile Sfântului Athanasie un pasaj ce respinge tocmai această idee. Într-un alt loc el zice: „Deși numai Adam a fost alcătuit din lut, totuși în el s-a cuprins moștenirea întregului neam”⁵². El

⁵⁰ Sf. Athanasie, în Migne PG 25, p. 429.

⁵¹ Fără lucrarea ziditoare continuă a lui Dumnezeu, nimic nu ar exista și nu ar lua ființă. Soțim că este „firească” ca plantele să crească dintr-o mică sămânță până la o plantă matură, dar fără Dumnezeu procesul nu ar putea continua. Deci bineînțeles că Dumnezeu zidește și astăzi „din țărână”.

⁵² Sf. Athanasie cel Mare, „Patru cuvinte împotriva arienilor” 2, 48, în *Nicene and Post-Nicene Fathers* (prescurtat în continuare NPNF), ed. 2, Wm. B. Eerdmans, Grand Rapids, Michigan, retipărit în 1987, voi. 4, p. 375.

afirmă aici destul de clar că Adam a fost zidit în chip diferit de toți ceilalți oameni, ceea ce, așa cum vom vedea, este într-adevăr învățătura Sfinților Părinți îndeobște. Deci nu ne este îngăduit să luăm un citat din el și să socotim că dovedește sau deschide calea unei idei dragi nouă. Afirmatia *generală* a Sfântului Athanasie despre firea omului nu spune absolut nimic despre felul *aparte* al zidirii lui Adam.

Greșita folosire a citatelor din Sfinții Părinți este o capcană foarte obișnuită în zilele noastre, când polemicile asupra unor subiecte de acest fel sunt adeseori foarte pătimase. În cursul de față vom face tot ce ne stă în putință spre a ocoli asemenea capcane, neatribuind nici una dintre tâlcuirile noastre Sfinților Părinți, ci încercând doar să vedem ce anume spun ei înșiși.

5. Nu e nevoie să acceptăm fiecare cuvânt scris de Părinți despre Facere; uneori ei s-au folosit de știința vremii lor ca material ilustrativ, știință care se înșela în unele lucruri. Dar trebuie să deosebim cu grijă știința lor de afirmațiile lor teologice, și trebuie să le respectăm întregul mod de abordare, ca și concluziile generale și intuițiile teologice.

6. Dacă socotim că putem adăuga câte ceva înțelesului textului pentru zilele noastre (poate pe temeiul descoperirilor științei moderne), să o facem cu precauție și deplin respect pentru integritatea textului *Facerii* și părerea Sfinților Părinți. Și, făcând aceasta, trebuie să rămânem întotdeauna *smeriți* - căci și știința zilelor noastre are eșecurile și greșelile ei, iar dacă ne încredem prea mult în ea ne putem trezi noi înșine cu o înțelegere greșită.⁵³

7. Mai ales în cursul de față, vom încerca mai întâi să-i înțelegem pe Părinți, și abia *apoi* să dăm propriile răspunsuri la unele întrebări, dacă le avem.

8. În sfârșit, dacă e adevărat că știința modernă este în stare să arunce o oarecare lumină asupra înțelegerii măcar a câtorva locuri din *Cartea Facerii* - căci nu avem de ce să tăgăduim că în unele domenii adevărurile celor două sfere se întrepătrund - nu e mai puțin adevărat că înțelegerea patristică a *Facerii* poate și ea să arunce lumină asupra științei moderne și să dea unele sugestii despre felul cum să înțelegem realitățile de fapt ale geologiei, paleontologiei și ale altor științe ce se ocupă de istoria timpurie a pământului și a omenirii. Deci studiul prezent poate fi rodnic în ambele direcții.

9. Cursul nu țintește totuși să răspundă la toate întrebările despre *Facere* și crearea lumii, ci, în primul rând, să-i facă pe creștinii ortodocși să cugete

⁵¹ Există o părere foarte răspândită între oamenii ce nu adâncesc aceste lucruri că „știința din vechime se înșală, iar știința modernă are dreptate, deci putem avea încredere în tot ceea ce ne spun savanții moderni”. Dar se întâmplă că fiecare generație răstoarnă așa-zisele realități științifice ale generației precedente. Trebuie să ne dăm seama ce anume este realitate de fapt și ce anume este teorie. Știința contemporană are multe păreri care peste cincizeci de ani (dacă vor ține și atât!) vor fi răsturnate, apărând noi teorii.

la acest subiect mai pe larg decât este abordat de obicei, nemulțumindu-se cu răspunsurile simpliste auzite atât de des.

4. Tâlcuiri literale sau tâlcuiri simbolice ? "Q

Problema e o mare piatra de poticnire pentru noi, oamenii moderni, crescuți cu o educație și concepție „științifică”, care ne-a sărăcit priceperea tâlcurilor simbolice ale textelor. Ca urmare, prea adeseori tragem concluzii pripite: dacă există vreun sens simbolic al unei imagini din Scriptură (de pildă, pomul cunoștinței binelui și răului), suntem foarte înclinați să spunem „este doar un simbol”; cea mai slabă indicație asupra unui sens figurat sau metaforic ne face adeseori să eliminăm sensul *literal*. Uneori, o astfel de atitudine poate duce chiar la judecăți pripite asupra unor întregi fragmente sau cărți ale Scripturii: dacă există elemente simbolice sau figurate, de pildă în relatarea *Facerii* despre Grădina Edenului, tragem cu ușurință concluzia că întreaga relație este un „simbol” sau o „alegorie”.

Cheia noastră pentru înțelegerea *Facerii* este următoarea: cum anume au înțeles Sfinții Părinți problema aceasta, atât în particular, în ceea ce privește pasajele separate, cât și în general, în ceea ce privește cartea ca întreg ?

Să luăm câteva exemple. r

1. Sfântul Macarie cel Mare din Egipt, unul dintre sfinții cu o foarte înaltă viață duhovnicească și care nu poate fi bănuțit de păreri prea literale asupra Scripturii, scrie despre *Facere* 3, 24: „Raiul s-a închis, iar Heruvimului celui cu sabia de foc i s-a dat poruncă să oprească intrarea omului în el; acest fapt, care atunci s-a întâmplat în chip văzut, se întâmplă și acum în fiecare suflet în chip nevăzut”⁵⁴.

2. Sfântul Grigorie Teologul, renumit pentru tâlcuirile sale adânc duhovnicești ale Scripturii, spune despre pomul cunoștinței binelui și răului: „Pomul acela, pe cât îmi pare, era contemplația, la care numai cei ce au ajuns la deplinătatea deprinderii pot pătrunde fără primejdie”⁵⁵. Înseamnă oare că so-cotea pomul *doar* un simbol, iar nu și un pom în sens literal ? În scrierile sale nu pare a ne da un răspuns la întrebare, dar o face un alt mare Sfânt Părinte (căci, atunci când ne învață învățătura ortodoxă, iar nu păreri lor personale, toți marii Părinți sunt de acord unii cu alții, și chiar ajută a se tâlcui unul pe altul). Sfântul Grigorie Palama, Părintele isihast din veacul al patrusprezecelea, tâlcuiește acest pasaj:

„Grigorie supranumit Teologul a numit «contemplație» pomul cunoștinței binelui și răului. [...] Dar, pentru aceasta, ea n-a fost pentru el plăs-

^M Sf. Macarie cel Mare, *Alte. șapte omilii*, 4. 5. (Traducerea românească în: Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, traducere de Pr. Prof. Dr. C. Cornițescu, PSB nr. 34, Ed. IBMBOR, București, 1992, p. 305; n. tr.) ⁵⁵ Sf. Grigorie Teologul, „Cuvânt la Arătarea Domnului” în NPNF, *ed. cit.*, voi. 7, p. 348.

muire și simbol inconsistent. Căci și pe Moisi și pe Ilie îi declară dumnezeiescul Maxim «simboale», pe unul al judecății și pe celălalt al proniei. A făcut aceasta oare pentru că nu erau ei prezenți cu adevărat, ci au fost plăsmuiți și ei în chip «simbolic» ?⁵⁶

3. Acestea sunt interpretări particulare. În ceea ce privește abordările generale ale naturii „literale” ori „simbolice” a textului *Facerii*, să cercetăm cuvintele altor câtorva Sfinți Părinți care au scris tâlcuiri la *Cartea Facerii*. În *Hexaimeronul* său, Sfântul Vasile cel Mare scrie:

„Cei care nu interpretează cuvintele Scripturii în sensul lor propriu spun că apa de care vorbește Scriptura nu e apă, ci altceva, de altă natură, și interpretează cuvintele plantă și pește cum li se pare lor. [...] Eu când aud că Scriptura zice iarbă, înțeleg iarbă; când aud plantă, pește, fiară, dobitoc, pe toate le înțeleg așa cum sunt spuse. Nu mă rușinez de Evanghelie (Rom. 1, 16). [...] Mi se pare însă că cei care nu înțeleg lucrul acesta, adică cei care folosesc interpretarea alegorică, au încercat să dea Scripturii o vrednicie închipuită, punând pe seama ei propriile idei, schimbând sensul cuvintelor Scripturii cu folosirea unui limbaj figurat, înseamnă însă să te faci mai înțelept decât cuvintele Duhului când, în chip de interpretare a Scripturii, introduci în Scriptură ideile tale. Deci să fie înțeleasă Scriptura așa cum a fost scrisă !”⁵⁷

4. Sfântul Efreim Șirul ne spune la fel în *Tâlcuire la Cartea Facerii*:

„Nimenea să nu creadă că zidirea cea de Șase Zile este o alegorie; tot așa, nu este îngăduit a zice că ceea ce pare, potrivit celor istorisite, a fi fost zidit în șase zile, a fost zidit într-o singură clipă, și, de asemenea, că unele nume înfățișate în acea istorisire fie nu înseamnă nimic, fie înseamnă altceva. Dimpotrivă, trebuie să știm că întocmai cum cerul și pământul ce s-au zidit întru început sunt chiar cerul și pământul, iar nu altceva ce s-ar înțelege sub numele de cer și pământ, tot așa orice altceva se zice a fi fost zidit și tocmit cu rânduială după zidirea cerului și a pământului nu sunt numiri goale, ci însăși ființa firilor zidite corespunde puterii numelor acestora.

5. Sfântul Ioan Gură de Aur, vorbind anume despre râurile Raiului, scrie:

„Dar poate că cei care vor să vorbească după a lor înțelepciune nu îngăduie iarăși ca aceste râuri să fie râuri, nici apele să fie ape. ci caută să

⁵⁶ Sf. Grigorie Palama, *Apărarea Sfinților hihașli*. Triada a 2-a, 3, 22 în *Spicilegium Sacrum Lovaniense*, Louvain, 1959, p. 432. (Cf. *Filocalia*, voi. VII, Ed. IBMBOR, București, 1977, p. 292; n. tr.)

⁵⁷ Sf. Vasile, *Hexaimeron* 9, 1. (Pentru traducerea românească am citat din: Sf. Vasile cel Mare, *Scrieri, Partea întâi. Omilii la Hexaimeron*, în PSB nr. 17, trad. de Pr. D. Feciorii, Ed. IBMBOR, București, 1986, pp. 170-171. Trimiterile se vor face în continuare la ediția românească; n. tr.)

⁵⁸ Sf. Efreim Șirul, *Tâlcuire la Cartea Facerii*, 1, în *The Works of Our Father among the Saints, Ephraim the Syrian*, voi. 6, Moscova Theological Academy, Sergiev Posaci, voi. 6, p. 282.

convingă pe cei care vor să-și dea lor spre ascultare auzul, ca să-și închi-
puie cu totul altceva. Noi însă, rogu-vă, să nu dăm ascultare acestora, ci să
ne astupăm urechile la glasul lor, să dăm crezare cuvintelor dumnezeieștii
Scripturi, urmând spusele ei; să ne străduim să punem în sufletele noastre
învățăturile cele sănătoase."⁵⁹

Iată deci că Sfinții Părinți se confruntau și ei cu această problemă în vremea
lor, în veacul al patrulea. Erau o mulțime de oameni ce tâlcuiau textul *Facerii*
ca pe o alegorie, luând-o razna cu tâlcurile simbolice și tăgăduind orice sens
literal - mai ales primelor trei capitole, pe care le vom cerceta. De-aceia Sfinții
Părinți și-au făcut o datorie din a spune că textul *are* un sens literal, și trebuie
să înțelegem exact care este acela.

Ne putem da seama deci că Sfinții Părinți ce au scris despre *Facere* au fost
în general destul de „literali” în tâlcuirea textului, chiar dacă în multe cazuri
admiteau și un înțeles simbolic sau duhovnicesc. Există, de bună seamă, în
Scriptură metafore evidente, pe care nici un om cu mintea întregă nu s-ar
gândi să le ia „literal”. De pildă, în Psalmul 103 se spune: *soarele și-a cunoscut
apusul său*. În deplin respect față de text, nu este nevoie să credem că soarele
are conștiință și „cunoaște” literal când urmează să asfințească; este vorba
doar de un procedeu firesc în limbajul poetic, care nu pune pe nimeni în
încurcătură.

Există însă și un important tip de afirmații în Scriptură - iar în *Cartea
Facerii*, sunt o mulțime de exemple - despre care Sfinții Părinți ne spun ex-
plicit să *nu* le înțelegem în mod literal. Sunt afirmații antropomorfe despre
Dumnezeu, ca și cum El ar fi un om care merge, vorbește, se mânie etc.
Toate aceste afirmații trebuie înțelese „cu dumnezeiască cuviință” - adică
întemeindu-ne pe ceea ce știm din învățătura ortodoxă, că Dumnezeu este
curat duhovnicesc, fără mădulare trupești, iar faptele Sale sunt descrise în
Scriptură *așa cum ne apar nouă*. Părinții sunt foarte grijulii în această privință
de-a lungul textului *Facerii*. Astfel, Sfântul Ioan Gură de Aur zice:

„Iar când auzi, iubite, că a sădit Dumnezeu Rai în Eden către Răsărit,
înțelege cu dumnezeiască cuviință cuvântul «a sădit», înțelege că «a po-
runcit». Crede cele ce spune mai departe Scriptura, crede că Raiul a fost
făcut în locul în care a spus Scriptura.”⁶⁰

Cât despre informația „științifică” din *Cartea Facerii* - căci vorbind despre
facerea lumii pe care o cunoaștem, nu are cum să nu cuprindă și o oarecare
informație științifică - contrar părerii obișnuite, ea nu are nimic „depășit”.
Este adevărat că observațiile ei sunt făcute toate *așa cum se văd de pe*

⁵⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 13,4. (Pentru traducerea românească am citat din:
Sf. Ioan Gura de Aur, *Scrieri, partea întâi. Omilii la Facere* f/j, trad. de Pr. D. Fecioru, Ed.
IBMBOR, București, 1987, pp. 153-154. Trimiterile se vor face în continuare la ediția
românească: n. tr.). ⁶⁰*Ibid.* 13, 3, p. 152.

pământ și cu referire la omenire; dar ele nu avansează nici o învățătură anume - de pildă, despre natura corpurilor cerești sau despre mișcările lor relative - deci cartea poate fi citită de fiecare generație și înțeleasă în lumina propriei cunoașteri științifice. Descoperirea, în ultimele veacuri, a vastității spațiului și imensității multora dintre corpurile sale cerești nu face decât să adauge măreție în mințile noastre la simpla istorisire a *Facerii*.

Desigur, când Sfinții Părinți vorbesc despre *Facere*, ei încearcă să o ilustreze cu exemple luate din știința naturală a vremii lor; la fel facem și noi astăzi. Tot acest material ilustrativ este deschis criticii științifice, și, în parte este într-adevăr depășit. Dar textul însuși al *Facerii* nu este atins de aceste critici, și nu putem decât să ne uimim cât de proaspăt și în pas cu vremea este el pentru fiecare nouă generație. Iar tâlcuirea *teologică* a Sfinților Părinți asupra textului împărtășește aceleași calități.

5. Natura textului

n

Ultimul lucru important înainte de a aborda textul propriu-zis al *Facerii* este următorul: *cefei de text este acesta ?*

Știm cu toții argumentele antireligioase despre Scriptură, și în special despre *Facere*, cum că este creația unei populații înapoiate, ce cunoștea prea puțin despre știința lumii, că este plină de mitologie primitivă despre „zei creatori” și ființe supranaturale, că totul a fost luat din mitologia babiloniană etc. Dar nimeni nu poate asemui în mod serios *Facerea* cu oricare dintre miturile despre creație ale altor popoare, fără a fi izbit de sobrietatea și simplitatea istorisirii din *Cartea Facerii*. Miturile despre creație sunt, într-adevăr, pline de întâmplări fantastice și ființe de basm, despre care nici nu se pune problema să fie luate textual. Textele de acest tip nu intră în competiție cu *Cartea Facerii*; ele nu sunt nici măcar comparabile.

Totuși există o părere larg răspândită - fără temei în Scriptură ori în tradiția Bisericii - că Moisi a scris *Cartea Facerii* după ce a cercetat alte istorisiri timpurii despre creație, sau că n-a făcut decât să consemneze tradițiile orale ce au ajuns până la el, compilând și simplificând poveștile care s-au transmis până în vremea lui. Aceasta ar însemna, desigur, că *Facerea* este opera înțelepciunii și speculației omenești, și deci n-ar avea nici un rost să cercetezi o asemenea lucrare ca pe o descriere a adevărului despre începutul lumii.

Există diferite tipuri de cunoaștere, iar cunoașterea ce vine de-a dreptul de la Dumnezeu este cu totul oșebită de cea care porcede din putințele firești ale omului. Sfântul Isaac Șirul deosebește felurile de cunoaștere după cum urmează:

„Cunoașterea care se mișcă în cele văzute sau în simțuri și urmărește înșiruirea lor se numește naturală. Iar cea care se mișcă în planul celor gândite (inteligibile) și, prin mijlocirea lor, în firile celor netrupești se nu-

mește duhovnicească, deoarece ea primește simțirea în duh și nu în simțuri. Și acestea două se ivesc în suflet din afară, pentru cunoașterea lor. Iar cea care se produce în planul dumnezeiesc se numește mai presus de fire și e mai degrabă necunoscută și mai presus de cunoaștere. Contemplarea acesteia n-o primește sufletul dintr-un conținut din afara lui, ca pe primele două, ci ea se arată și se descoperă din cele dinlăuntru sufletului în chip nematerial, deodată și pe neașteptate. Pentru că *împărăția cerurilor în lăuntru vostru este* (Le. 17, 21).⁶¹

Într-un alt loc, Sfântul Isaac descrie cum în oamenii cu cea mai înaltă viață duhovnicească sufletul se poate ridica la o vedere a începuturilor lucrurilor. Descriind cum este răpit un astfel de suflet la gândul veacului viitor cel nesticăcios, Sfântul Isaac scrie:

„Și apoi se înalță de la aceasta cu mintea sa la cele dinainte de întemeierea lumii acesteia, când nu era vreo zidire, nici cer, nici pământ, nici îngeri, nici ceva din cele ce se petrec. Și se gândește cum le-a adus dintr-o dată pe toate la ființă din cele ce nu sunt, numai prin bunăvoința Lui.”⁶² Se poate deci crede

că Moisi și cronicarii de după el au folosit însemnări scrise și tradiții orale când au ajuns la scrierea faptelor și cronologiei patriarhilor și împăraților istorici; dar istorisirea începutului existenței lumii, când nu erau martori la preaputernicele lucrări dumnezeiești, poate veni numai din descoperirea lui Dumnezeu; este o cunoaștere suprafirească, descoperită în contactul direct cu Dumnezeu.⁶³ Este exact ceea ce ne spun Părinții și tradiția Bisericii că este

Cartea Facerii. Sfântul Ambrozie scrie:

„Moisi a vorbit cu Dumnezeu Cel Preaînalt nu în vedenie, nici în vis, ci gură către gură (Numeri 12, 6-8). Lămurit și limpede, nu prin chipuri și ghicituri, i s-a dat lui darul dumnezeieștii apropieri. Și astfel Moisi a deschis gura sa și a rostit cele spuse de Domnul înlăuntru său, după făgăduința făcută lui când El 1-a îndreptat către împăratul Faraon: *Și acum mergi, și eu voi deschide gura ta, și te voi învăța cele ce vei grăi* (Ieșire 4, 12). Iar dacă el a primit mai înainte de la Dumnezeu ceea ce avea să spună despre slobozirea norodului, cu cât mai mult trebuie tu să primești ceea ce va să spună El despre cer? Drept aceea, *nu întru cuvinte îndemnătoare ale înțelepciunii*, nu în deșertăciuni filosoficești, *ci întru arătarea Duhului și a puterii* (1 Cor. 2, 4) s-a încumetat a zice, ca și cum ar fi fost martor dumnezeieștii lucrări: *întru început a făcut Dumnezeu cerul și pământul*.⁶⁴ Întru același cuget scrie și Sfântul Vasile la începutul *Hexaameronului* său:

⁶¹ Sf. Isaac Șirul, *Cuvinte despre nevoință*, LXVI. (în *Filocalia*, voi. 10, Ed. IBMBOR, București, 1981, pp. 339-340; n. tr.)

⁶² *Ibid.*, 'cuv. LXXXV.p. 447.

⁶³ *Cartea Ieșirii* relatează două ocazii când Dumnezeu însuși îi spune lui Moisi: „în șase zile au făcut Domnul cerul și pământul” (Ieșire 20, 11; 31, 17). (n. ed.)

⁶⁴ Sf. Ambrozie al Mediolanului, *Hexaameron* 1, 2 în *The Fathers of Church*, New York, 1961, col. 42, pp. 6-7.

„Așadar Moisi, care a fost învrednicit, la fel cu îngerii, să vadă pe Dumnezeu față către față, el ne istorisește cele pe care le-a auzit de la Dumnezeu.”⁶⁵

În *Omiliile la Facere*, Sfântul Ioan Gură de Aur revine mereu asupra afirmației că fiecare cuvânt al Scripturii este dumnezeiește insuflat și are un înțeles adânc — căci nu sunt cuvintele lui Moisi, ci ale lui Dumnezeu:

„Să vedem dar ce ne învață și acum fericitul Moisi, care nu grăiește acestea numai cu a sa gură, ci insuflat de harul lui Dumnezeu.”⁶⁶ Apoi are o fascinantă descriere a felului cum face Moisi acest lucru. Știm că prorocii *Vechiului Testament* au prevestit venirea lui Messia. În *Cartea Apocalipsei*, Sfântul Ioan Teologul a prorocit cele despre sfârșitul lumii și viitorul Bisericii. Cum anume știa ce urma să se întâmple? Este vădit că Dumnezeu le-a descoperit. Sfântul Ioan Gură de Aur zice că întocmai cum Sfântul Ioan Teologul a fost prorocul celor viitoare, Moisi a fost *prorocul celor din trecut*. El spune următoarele:

„Toți ceilalți proroci au spus sau cele ce aveau să se întâmple după multă vreme, sau cele ce aveau să se întâmple în vremea lor, pe când fericitul Moisi, care a trăit după multe generații de la facerea lumii, condus fiind de mâna cea de sus, a fost învrednicit să spună acelea care fuseseră create de Stăpânul tuturor înainte de nașterea lui! De-aceia a și început spunând așa: *Intru început a făcut Dumnezeu cerul și pământul*. Aproape că ne strigă tuturora cu voce tare și ne spune: «Rostesc oare acestea fiind învățat de oameni? Nu! Cel care a adus pe acestea de la neființă la ființă, Acela a mânat și limba mea spre grăierea lor!» Așa că, rogu-vă, să luăm aminte la cele spuse, nu ca și cum le-am auzi de la Moisi, ci de la Dumnezeu universului prin gura lui Moisi, și să zicem adio gândurilor noastre.”⁶⁷ Așadar, trebuie să ne apropiem de primele capitole ale *Facerii* ca de o carte procească, cunoscând că cele înfățișate s-au întâmplat cu adevărat, dar cunoscând și că - din pricina îndepărtării lor față de noi, și din pricina firii lor însăși, ca primele întâmplări din istoria lumii - le vom putea înțelege numai în chip nedesăvârșit, tot așa cum nedesăvârșit înțelegem întâmplările de la sfârșitul lumii, înfățișate în *Apocalipsă* și în alte Scripturi ale *Noului Testament*. Sfântul Ioan Gură de Aur însuși ne atrage luarea aminte să nu socotim a înțelege prea mult din zidirea lumii:

„Să primim cu multă recunoștință cuvintele Scripturii; să nu trecem de măsura noastră, nici să iscodim cele mai presus de noi, așa cum au pățit dușmanii adevărului, care, voind să cerceteze totul cu propriile gânduri, nu s-au gândit că este cu neputință omului să cunoască desăvârșit creația lui Dumnezeu.”^{68**}

⁶⁵ Sf. Vasile cel Mare, *Hexaïmeron* 1.1, *ep. cit.* ^{W1}

Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit.*, *ed. cit.*, p. 157. ⁶¹

Ibid., 2, 2, p. 40. ⁶⁸ *Ibid.*

Să încercăm deci a intra în lumea Sfinților Părinți și în felul lor de înțelegere a textului *Facerii*, cel dumnezeiește insuflat. Să iubim și să cinștim scrierile lor, care în vremile noastre tulburi sunt faruri strălucitoare ce-și aruncă atotluminătoarea rază asupra textului celui insuflat. Să nu ne pripim a crede că noi „știm mai bine” decât aceia, iar de socotim a avea vreo înțelegere pe care ei nu au zărit-o, să ne smerim, șovăind a o da altora, cunoscându-ne sărăcia și slăbiciunea minților noastre. Fie ca ei să ne deschidă mințile, ca și noi să pricepem descoperirea lui Dumnezeu.

Mai trebuie să adăugăm aici o observație finală despre studierea *Cărții Facerii* în vremea noastră. Sfinții Părinți de la începuturile creștinismului,

care au scris despre cele Șase Zile al zidirii lumii, au găsit de cuviință ca în anumite cazuri să semnaleze speculațiile științifice sau filosofice necreștine ale vremii lor - de pildă, faptul că lumea ar fi veșnică, că s-ar fi ivit de la sine, că ar fi fost creată dintr-o materie preexistentă de către un dumnezeu-făurar limitat, și așa mai departe.

Și în vremea noastră există speculații necreștine despre începuturile universului, ale vieții pe pământ etc, și nu avem cum să nu le atingem în anumite momente ale tâlcuirii noastre. Astăzi cele mai răspândite idei de acest tip sunt cele legate de așa-numita teorie a „evoluției”. Va trebui să discutăm pe scurt câteva dintre ideile sale dar, spre a evita neînțelegerile, trebuie să spunem ce anume înțelegem prin acest cuvânt.

Conceptul de „evoluție” are mai multe accepții, atât în limbajul științific cât și în cel obișnuit: uneori nu este decât un sinonim pentru „dezvoltare”; alteori e folosit spre a descrie „variațiile” ce apar în interiorul speciilor; și, în sfârșit, descrie schimbările reale sau ipotetice din natură, de un tip oarecum mai cuprinzător. În cursul de față nu ne vom ocupa de aceste tipuri de „evoluție”, ce aparțin în mare măsură domeniului realităților științifice și interpretării lor.

Singurul tip de „evoluție” de care va trebui să ne ocupăm este evoluția în înțelesul de „cosmogonie” - adică teorie despre obârșia lumii. Pentru cei care studiază astăzi *Facerea*, acest tip de teorie a evoluției ocupă același loc pe care-l ocupau vechile speculații despre obârșia lumii pentru primii Părinți ai Bisericii. Există persoane ce susțin că până și acest tip de evoluție este perfect științific; ba chiar unii dintre ei sunt cu totul „dogmatici” în privința subiectului. Dar orice părere suficient de obiectivă va trebui să admită că cosmogonia evoluționistă, dacă nu are pretenția de a fi descoperită în chip dumnezeiesc, este tot atât de speculativă ca orice altă teorie asupra originilor și poate fi discutată la același nivel cu ele. Deși pretinde a se întemeia pe realități științifice, ea însăși aparține domeniului filosofiei, atingând chiar teologia, în măsura în care nu poate ocoli problema lui Dumnezeu ca Ziditor al lumii, fie că îl acceptă ori îl tăgăduiește.

Deci în cursul de față vom aborda teoria „evoluției” doar ca pe o teorie universală ce încearcă să explice obârșia lumii și a vieții.

■ iy. *y.

CAPITOLUL DOI

;; T,,o î .

„, m „ n m: 1V

Cele Șase Zile ale Facerii
(*Observații generale*)

' ' " ;

.K'i }?:£ ' ;; Kt f '!:>r;

'«;;, „ ■:≤■.-■.

ti

" "■'i'ii

■:·: !:·[-

M. f":

- , r. • v tiț-i.

:-■

1. *Introducere*

Să cercetăm acum modelul patristic al celor Șase Zile ale Facerii. Nu vom sta să încercăm a ghici „cât de lungi” au fost acele zile deși, când vom ajunge la sfârșit, vom avea o idee destul de limpede despre felul cum priveau Părinții lungimea lor. Mulți fundamentalști socotesc că înțelegerea literală a *Facerii* se pierde dacă nu se acceptă că zilele sunt exact de douăzeci și patru de ore; iar mulți dintre cei care doresc să împace *Facerea* cu teoria modernă a evoluției cred că speranțele lor depind de acceptarea acestor zile ca fiind de milioane sau miliarde de ani lungime, conformându-se astfel presupuselor descoperiri ale geologiei. Cred că putem spune fără a greși că ambele păreri sunt pe alături de subiect.

Nu înseamnă că aceste zile nu ar fi putut fi de douăzeci și patru de ore, dacă Dumnezeu ar fi voit așa; unul sau doi dintre Părinți (de pildă, Sfântul Efreem Șirul) chiar afirmă explicit că aveau douăzeci și patru de ore. Dar cei mai mulți dintre Părinți nu spun nimic despre acest subiect: nu era un subiect de discuție în zilele lor și se pare că nu le-a dat prin minte să stăruie a proiecta măsura timpului lumii noastre căzute asupra uluitoarelor și minunatelor întâmplări ale celor Șase Zile.

Dar, dacă nu este nevoie să definim cele Șase Zile ale Facerii ca având douăzeci și patru de ore, este iarăși cu neputință să le privim ca având milioane sau miliarde de ani - adică să le forțăm să se potrivească măsurătorii evoluționiste a timpului. Pur și simplu, întâmplările din cele Șase Zile nu se potrivesc defel cu concepția evoluționistă. În *Cartea Facerii* primele viețuitoare sunt ierburile și pomii de pe uscat; viața nu a apărut întâi în mare, cum ar voi teoria evoluționistă; aceste plante de uscat dăinuie o zi întregă (miliarde de ani ?), înainte de zidirea soarelui, pe când, în orice variantă, evoluționistă soarele precede însuși pământul.⁶⁹ Orice observator obiectiv rezonabil ar ajunge la concluzia că cele Șase Zile ale Facerii, dacă sunt o re-

⁶⁹ Nu numai „evoluționistii creștini”, ci și „creaționistii progresiviști”, partizanii „pământului vechi”, încearcă să îndese cele Șase Zile în scala temporală evoluționistă a miliardelor de ani, fiind astfel nevoiți să deformeze relatarea Facerii spre a putea face față contradicțiilor evidențiate mai sus. (n. ed.)

latare adevărată, iar nu produsul unei fantezii arbitrare sau al speculației, pur și simplu nu se potrivesc cu cadrul evoluționist, deci nu e nevoie să le facem a fi de miliarde de ani lungime. Vom vedea mai jos cum descrierea Zilelor de către Sfinții Părinți face aproape imposibilă această interpretare. Este vădit că teoria evoluției vorbește despre cu totul altceva decât despre cele Șase Zile ale Facerii.

Și, de fapt, nici o teorie științifică nu ne poate spune ceva despre cele Șase Zile. Știința încearcă să explice - uneori cu mai mult, alteori cu mai puțin succes - schimbările lumii acesteia, întemeindu-se pe extrapolarea proceselor naturale ce pot fi observate astăzi. Dar cele Șase Zile ale Facerii *nu sunt* un proces natural; ele sunt ceea ce a avut loc *înainte* de a începe să funcționeze întregul proces natural al lumii. Ele sunt lucrarea lui Dumnezeu; prin definiție, ele țin de miracol, nepotrivindu-se cu legile firii ce cârmuiesc lumea pe care o vedem în prezent.⁷⁰ Tot ceea ce putem ști despre ce anume s-a întâmplat în cele Șase Zile nu provine din extrapolări sau speculații științifice, ci doar din descoperirea dumnezeiască. În această privință, savanții moderni nu sunt de mai mult folos decât vechii creatori de speculații și mituri cosmice. Tâlcuitorii *Cărții Facerii* subliniază acest lucru. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Ce vrea să însemne că mai întâi a fost cerul și apoi pământul, întâi acoperișul și apoi temelia? Dumnezeu nu se supune trebuințelor firești; El nu e supus legilor meseriei. Voia lui Dumnezeu este ziditorul și făuritorul firii și al meșteșugului și a tot ce ființează.”⁷¹ Vorbind de a Cincea Zi a Facerii, același Părinte spune:

Astăzi deci vine la ape și ne arată că, prin cuvântul Lui și prin porunca Lui, apele au dat din ele vietăți însuflețite. [...] Spune-mi care cuvânt ar putea înfățișa minunea ?”⁷²

În *Hexameroul* său, Sfântul Vasile învață că în Ziua a Treia nu era vreo trebuință firească pentru ca apele să curgă în jos; aceasta e o lege a lumii noastre, dar atunci legea era ca și inexistentă, până a venit porunca lui Dumnezeu:

„Însă poate că cineva va căuta să afle, pe lângă cele spuse, și aceasta: Mai întâi, apa, în chip firesc, se revarsă spre locurile cele de jos. Pentru ce atunci Scriptura spune că face aceasta la porunca Creatorului? [...] Dacă așa este firea apei, atunci este de prisos porunca lui Dumnezeu ca să

⁰ În notele sale, Părintele Serafim spune în continuare: „Arhiva fosiliferă nu e mărturia celor Șase Zile, ci a istoriei lumii stricătioasă de după Facere. Cele Șase Zile sunt dincolo de observația și măsurătoarea științifică, fiind de un alt tip decât lucrurile pe care le măsoară știința. (Cf. St. Sinieon Noul Teolog despre noile legi ale firii de după căderea lui Adam.) Durata lor în timp nu este măsurabilă de către știință și nu se potrivește cu nici o teorie științifică.” (n. ed.)

¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Opt omilii la Facere* 1,3. PG, 54, pp. 581-620.

M- . t-

² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 7, 3, op. cit., p. 90.

. V

se adune apele într-o adunare. [...] La prima întrebare răspund așa: Tu cunoști mișcările apei, că apa curge în jos, că nu stă într-un loc și că în chip Hi firesc o pornește spre locurile aplecate și adânci, după ce Stăpânul a dat -S apei această poruncă. Dar ce putere avea apa înainte de a i se fi poruncit ■; să urmeze această cale nici tu n-o știi și nici n-ai auzit pe altul care să fi văzut.

Gândește-te că glasul lui Dumnezeu, prin natura lui, are putere 'ii creatoare și că porunca dată atunci zidirii a arătat celor zidite de Creator • calea pe care trebuie s-o urmeze în viitor."⁷³

Neîndoielnic, avem aici principala sursă a neînțelegerii între teoria științifică și descoperirea religioasă. În timpul celor Șase Zile s-a făcut însăși firea; cunoașterea noastră actuală a legilor firii nu are cum să ne spună cum au fost alcătuite aceste legi. Întreaga temă a obârșirii primordiale, a începuturilor, a Facerii tuturor lucrurilor - este în afara sferei științei. Când un savant pătrunde pe acest tărâm, el ghicește și speculează ca și cosmologii din vechime, iar aceasta nu numai că-l abate de la serioasa îndeletnicire a studierii proceselor firești ale lumii prezente, ci-l face și să se ia la întrecere cu descoperirea religioasă, singura sursă cu puțință a unei cunoașteri reale a începuturilor lucrurilor, tot așa cum este singura noastră sursă de cunoaștere a sfârșitului absolut al tuturor lucrurilor. Sfântul Vasile scrie:

„Pentru ce vă spun acestea ? Pentru că e vorba să cercetez alcătuirea lumii și să contemplan universul, nu pe temeiul principiilor filosofiei lumii, ci pe temeiul învățăturilor pe care Dumnezeu le-a dat lui Moisi, slujitorul Lui, vorbindu-i lui Moisi aieva, nu în ghicitură."⁷⁴

De ne-am putea smeri îndeajuns spre a pricepe că, de fapt, putem cu noaște foarte puțin din amănuntele celor Șase Zile ale Facerii, am avea mai bun prilej de-a înțelege ceea ce se poate înțelege despre *Cartea Facerii*. Doar Sfinții Părinți, iar nu speculațiile cosmologice sau științifice, sunt cheia noastră pentru înțelegerea textului.

2. *Observații generale despre cele Șase Zile*

„Deci ce putem spune despre cele Șase Zile ?

Întâi: un ortodox ce a cugetat la cele Șase Zile a arătat foarte frumos cum trebuie cercetate - să nu le măsurăm cantitativ, ci teologic. Însemnătatea lor nu ține de durată, ci de ceea ce s-a petrecut în ele. Ele sunt afirmarea a șase lucrări ziditoare ale lui Dumnezeu care au ivit universul așa cum îl cunoaștem. Vom cerceta îndată cele șase lucrări în chip amănunțit.

În al doilea rând: cum am văzut, prin natura lor, întâmplările acestor zile sunt miraculoase, nesupunându-se legilor firii ce guvernează lumea de azi, și nu le putem înțelege proiectând asupra lor experiența noastră prezentă.

⁷³ Sf. Vasile, *Hexaemeron*, 4, 2, *op. cit.*, *ep. cit.*, pp. 111-112.

⁷⁴ *Ibid.*, 6, 1, p. 131.

În al treilea rând: Sfinții Părinți care au scris despre Facere au subliniat un lucru în mod deosebit: lucrarea ziditoare a lui Dumnezeu în cele Șase Zile este spontană, are loc dintr-o dată.

Sfântul Efrem Șirul, care înțelege zilele Facerii ca fiind de douăzeci și patru de ore, a subliniat că lucrările ziditoare ale lui Dumnezeu în acele zile nu au avut nevoie de douăzeci și patru de ore, ci numai de o clipă. Iată ce scrie despre Ziua întâi:

„Deși atât lumina, cât și întunericul au fost zidite într-o clipită, totuși, atât ziua, cât și noaptea Zilei întâi au ținut câte douăsprezece ceasuri fiecare.”⁷⁵ De asemenea, în mai multe locuri din tâlcuirea sa la cele Șase Zile, Sfântul Vasile cel Mare subliniază spontaneitatea zidirii dumnezeiești. El scrie despre Ziua a Treia a Facerii:

„La acest cuvânt, toate pădurile s-au îndesit, toți arborii s-au ridicat iute în sus... Toate crângurile s-au acoperit îndată de tufani deși, și așa-numiții arbuști ce slujesc la facerea ghirlandelor... care nu erau mai înainte pe pământ, toți într-o clipită de vreme au apărut.”⁷⁶ [...] *Să răsară pământul.* Această mică poruncă s-a prefăcut îndată într-o puternică lege a naturii și într-o rațiune măiastră. Porunca aceasta a săvârșit miile și miile de însușiri ale plantelor și ale arborilor mai iute decât un gând de-al nostru.”⁷⁷ Sfântul Ambrozie scrie că atunci când Moisi spune dintr-o dată *întru început a făcut Dumnezeu*, el vrea „să arate negrăita repeziciune a lucrării”. Și având în minte speculațiile cosmogonice ale elinilor, el scrie cuvinte ce se potrivesc la fel de bine speculațiilor din vremea noastră:

„El [Moisi] nu se aștepta la o zăbavnică și tihnită zidire a lumii dintr-o îngrămădire de atomi.”⁷⁸

Sfântul Ambrozie spune în continuare:

Și [Moisi] în chip potrivit a adăugat: «au făcut», ca nu cumva să se creadă că ar fi fost vreo zăbavă în zidire. Pe deasupra, oamenii pot vedea și ce neasemuit Ziditor a fost Acela ce a plinit o asemenea măreață lucrare într-o clipită a lucrării Sale ziditoare, astfel că urmarea voii Sale a luat-o înaintea simțirii timpului.”⁷⁹

Sfântul Athanasie cel Mare - combătând învățătura ariană că Hristos este „începutul” tuturor lucrurilor, și deci asemenea celor zidite - arată cum înțelege cele Șase Zile ale Facerii și spune că toate lucrurile acelor zile au fost zidite *deodată*:

„Cât despre stele și marii luminători, nu a apărut întâi acesta și apoi celălalt, ci toate întru aceeași zi și la aceeași poruncă au fost chemate la

⁷⁵ Sf. Kliem, *Tâlcuire la Facere*, ed. cil., 1. ■•'™ ■'••••: 7^m Sf.

Vasile, *Hexaemeron* 5, 6, op. cit., ed. cit., pp. 124-125.

⁷⁷ *Ibid.* 5, 10, p. 130.

⁷⁸ Sf. Ambrozie, *Hexaemeron* 1, 2. : »?! :•->'!?:

ființare. Și tot așa a fost plăsmuirea dintâi a celor cu patru picioare, și a păsărilor și a peștilor și a dobitoacelor și a ierburilor... Nici o făptură n-a fost zidită înaintea alteia, ci toate lucrurile ce au luat început au prins viață la o singură poruncă."¹⁰

^ÎU

^r

-:

3. De ce Șase Zile ?

.....

L-am citat deja pe Sfântul Efrem Șirul care afirmă că „nu este îngăduit a zice că ceea ce pare, potrivit celor istorisite [în *Cartea Facerii*], a fi fost zidit în șase zile, a fost zidit într-o singură clipă". Sfinții Părinți se țin cu multă fidelitate de textul *Facerii*: când textul spune „zi", ei socotesc că nu este îngăduit a înțelege o perioadă de lungime nedeterminată, căci lucrările ziditoare ale lui Dumnezeu sunt imediate; dar la fel de neîngăduit li se pare faptul de a socoti aceste Șase Zile doar un artificiu literar spre a exprima o zidire ce ar fi avut loc toată dintr-o dată.⁸¹ Deși fiecare lucrare ziditoare este imediată, întreaga zidire constă dintr-o înșiruire ordonată a lucrărilor ziditoare. Sfântul Grigorie Teologul scrie:

„Zilelor [facerii] li se adaugă o anume întâietate, doime, treime, și tot așa, până la a șaptea zi de odihnă de la lucru, împărțindu-se prin aceste zile toată zidirea, tocmită cu rânduială de legi negrăite, dar nu alcătuită într-o clipă, de către Cuvântul cel Atotputernic, pentru Care a gândi ori a grăi înseamnă totodată a săvârși fapta. Faptul că omul s-a ivit ultimul în lume, cinstit cu lucrarea mâinii și cu chipul lui Dumnezeu, nu este cătuși de puțin neașteptat; căci pentru el, ca pentru un împărat, trebuia pregătit sălașul împărătesc, și numai atunci avea să fie adus în el împăratul, însoțit de toate făpturile."⁸² în același sens scrie și Sfântul Ioan Gură de Aur:

„Nu putea oare dreapta Lui cea atotputernică și nesfârșita Lui înțelepciune să aducă la ființare pe toate și într-o singură zi ? Dar ce spun eu o singură zi ? Putea să le aducă într-o clipită ! Dar pentru că Dumnezeu n-a adus la ființare pentru trebuința Lui nimic din cele ce sunt - căci El n-are nevoie de nimic, fiind desăvârșit, ci a făcut totul din pricina iubirii Sale de oameni și a bunătății Lui - pentru aceea le creează treptat, iar prin gura fericitului proroc ne învață lămurit despre cele ce s-au făcut, pentru ca, știindu-le bine, să nu cădem în greșalele celor ce judecă mânați de gânduri omenești. [...] Dar pentru ce, dacă omul este mai de preț decât

⁸⁰ Sf. Athanasie cel Mare, *Patru cuvinte împotriva arienilor* II, 48, 60.

⁸¹ De fapt, acesta e unul dintre lucrurile pe care îl învață Fericitul Augustin în mod greșit. În cartea sa, *înțelesul literal al Facerii*, el sugerează (fără să insiste) că zilele Facerii nu erau perioade de timp, ci un artificiu literar spre a descrie pe îngerii care contemplă lucrările zidirii, care în realitate ar fi avut loc toată într-o clipă. (n. ed.)

⁸² Sf. Grigorie Teologul, *Omilia 44*.

toate, a fost făcut pe urmă ? Pentru o pricină foarte dreaptă. După cum atunci când are să vină un împărat într-un oraș este nevoie să meargă înainte însoțitorii și toți ceilalți ca să pregătească palatul împărătesc, și așa intră împăratul în palat, în același chip și acum, vrând Dumnezeu să-l pună pe om peste toate cele de pe pământ ca împărat și stăpânitor, i-a zidit mai întâi această locuință frumoasă, lumea; și, numai după ce a fost gata totul, l-a adus pe om ca să o stăpânească."⁸³

Sfântul Grigorie al Nyssei repetă aceeași învățătură, cum că omul, ca împărat, a apărut doar după ce i s-a pregătit domnia; dar și el are o altă tâl-cuire, mai tainică, a înșiruirii celor Șase Zile, pe care unii au încercat să o interpreteze ca pe o înfățișare a teoriei evoluției. Să cercetăm deci îndeaproape această învățătură. El scrie:

„Scriptura istorisește că în legătură cu facerea omului Dumnezeu a folosit o anumită cale și a urmat o anumită ordine. Căci, după ce a fost alcătuit universul fizic, ne spune Scriptura, omul nu s-a ivit îndată pe pământ, ci înainte de el au fost zidite ființele necuvântătoare, iar înainte de ele au fost aduse la viață plantele. Prin această ordine cred că Scriptura a vrut să ne arate că puterea dătătoare de viață s-a amestecat cu natura materială în chip treptat: mai întâi s-a îmbrăcat cu cele lipsite de simțuri, apoi înaintează spre ființele simțitoare, și la urmă se înalță spre firea cugetătoare și cuvântătoare. [...] Zidirea omului este istorisită la sfârșit, fiindcă el recapitulează și cuprinde în sine toate însușirile specifice de viață, atât ale plantelor, cât și ale necuvântătoarelor. Căci și omul se hrănește și crește ca și plantele - la ele putându-se vedea cum își sug hrana prin rădăcini, scoțând-o în fructe și frunze - dar, în același timp, el se lasă slujit și de simțuri, ca și vietățile necuvântătoare. Însă gândirea și rațiunea sunt însușiri aparte, neamestecate cu cele ale firii văzute... Puterea cugetătoare a sufletului nu se poate desfășura în viața trupească decât numai prin mijlocirea simțurilor. Dar, fiindcă simțurile au existat mai înainte în natura ființelor necugetătoare, în chip necesar sufletul nostru, unindu-se cu trupul, se unește și cu cele legate de trup, adică cu simțurile; iată dar toate acele fenomene lăuntrice pe care le numim «patimi»."⁸⁴ La sfârșitul unei alte descrieri, dintr-o altă carte, Sfântul Grigorie încheie: „Iar faptul că Scriptura ne istorisește că omul a fost creat în urma tuturor celorlalte făpturi înseamnă că legiuitorul [Moisi] nu s-a gândit la altceva decât la o învățătură adâncă despre suflet, socotind că ceea ce e desăvârșit vine la urmă, după trebuincioasa înșiruire în rânduiala lucrurilor...

⁸³< Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, op. cit., 3, 3, ed. cit., pp. 50-51; 8, 2, p. 100. ⁸⁴ Sf. Grigorie al Nyssei, *Dialogul despre suflet și înviere*. (Citat după Sf. Grigorie de Nyssa, *Scrieri, partea a doua. Scrieri exegetice, dogmatico-polemice și morale*, traducere de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, PSB 30, Ed. IBMBOR, București, 1998, pp. 367-368; n. tr.)

Am putea deci socoti că firea pare a urca în trepte - vreau să zic felurile însușiri ale vieții - de la formele cele mai joase la cele desăvârșite.⁸⁵ Acesta e unul dintre foarte puținele pasaje din scrierile Sfinților Părinți pe care cei care cred în cosmogonia evoluționistă le socotesc a fi apropiate de părerile lor. El vorbește de o „urcare în trepte... de la formele cele mai joase la cele desăvârșite” și afirmă că omul „participă” oarecum la viața zidirii inferioare. Dar teoria evoluționistă asupra originilor cere mult mai mult decât aceste părerii generale, necontestate de nimeni. Teoria evoluției cere ca omul să fie un *descendent* al creației inferioare, să fi „evoluat” din ea. Într-unui din cursurile viitoare vom cerceta mai îndeaproape ce anume spun Părinții despre obârșia omului. Aici vom spune doar că Sfântul Grigorie nu numai că nu spune nimic care să arate că ar crede în astfel de părerii, dar alte părerii ale sale sunt chiar opuse. Astfel, el este de acord cu ceilalți Părinți care au scris despre *Cartea Facerii* că zidirea lui Dumnezeu are loc dintr-o dată; chiar în același tratat el spune că „toate vârfulurile și colinele, și toate colțurile și povârnișurile, și toate vâlcelele erau presărate cu verdeață și cu tot felul de copaci care, cu toate că abia de curând se înălțaseră din pământ, totuși crescuseră până la cea mai deplină frumusețe”⁸⁶, și că „zidirea, ca să zic așa, e săvârșită fără zăbavă de către puterea dumnezeiască, existând dintr-o dată la porunca Sa.”⁸⁷

În continuare, Sfântul Grigorie afirmă explicit că motivul pentru care firea omenească are legătură cu zidirea inferioară este faptul că împărtășește cu ea aceeași fire simțitoare; căci provine, într-adevăr, din același pământ din care s-au ivit și făpturile inferioare. A susține că acest fapt înseamnă că omul „se trage” din făpturile necugetătoare este o adăugire cu totul neînțeleasă la ceea ce a vrut să spună Sfântul; în acest caz ar trebui, într-adevăr, ca omul (împreună cu animalele) să se tragă și din făpturile vegetale, întrucât are în sine câte ceva și din firea lor. Dar teoria evoluției nu învață că animalele au „evoluat” din plante, ci că cele două regnuri sunt ramuri separate și paralele dintr-un strămoș primitiv comun.

Deci „urcarea în trepte” a Sfântului Grigorie nu arată nicidecum descendența cronologică a omului din plante și animale, ci arată doar înrudirea lui cu făpturile inferioare, împărtășind felul de hrănire și firea simțitoare a acestora, însușiri pe care toate făpturile născute pe pământ le au, în măsura în care le-au fost date de Dumnezeu. El nu descrie *istoria* omului, ci *firea* lui.

Vom vedea în continuare mai amănunțit ce anume credea Sfântul Grigorie despre „amestecul firilor” implicat de teoria evoluției. jf; ■■- TI-H.;

⁸⁵ St. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului*, cap. 8. (Cf. trad. rom., St. Grigorie de Nyssa, *Scrieri, partea a doua, op. cit.*, ed. cit., p. 29; n. ti.)

⁸⁶ *Ibid.*, cap. 1, 5, p. 20. ... ~;...>-.,«' , v, VMS •, *<■> .-i.,.,.,.

⁸⁷ *Ibid.*, cap. 3, 1. „;<&'>;<;;;-»:> b ,>c »fîî"/; i i Lî s

Cele Șase Zile luate pe rând (Facere 1, 1-25; 2, 1-3)

Să ne aplecăm acum asupra textului *Cărții Facerii* și să vedem pe scurt ce anume a adus la existență Dumnezeu în timpul celor Șase Zile ale Facerii.

1. Ziua întâi (Facere 1, 1-5)

1,1 *întru început.*⁸⁸ ■■■=><«■■"■"-; " -■■■■.■ «ni;†... ,";■ ·,·.·?; -^ ·■.·>'. Cartea vorbește despre cele dintâi lucruri din lume. Dar cuvintele pot avea și un înțeles tainic, cum învață Sfântul Ambrozie:

„începutul în înțeles tainic este arătat de zicerea: *Eu sunt Alfa și Omega, începutul și sfârșitul* (Apoc. 1, 8)... Cu adevărat, Cea ce este începutul tuturor lucrurilor, în puterea Dumnezeirii Sale, este, de asemenea, și sfârșitul... Deci întru acest început, adică întru Hristos, Dumnezeu au zidit cerul și pământul, fiindcă *toate printr-însul s-au făcut, și fără de dânsul nimic nu s-a făcut ce s-a făcut* (Ioan 1, 3)."⁸⁹

Următoarele lucrări ale Facerii încep cu aceste cuvinte: *57 a zis Dumnezeu*, Sfântul Vasile întreabă care e înțelesul lor, și tot el ne răspunde:

„Să cercetăm în ce chip vorbește Dumnezeu. Oare așa cum vorbim noi ? [...] Oare transmițând prin organele glăsuitoare cele gândite, prin mișcarea articulată a vocii, face cunoscut gândul cel într-ascuns ? Oare nu e basm să spui că Dumnezeu are nevoie de atâta timp pentru a-și arăta gândurile ? Nu e oare mai cucernic să spui că voia dumnezeiască și cel dintâi impuls al cugetării Sale este Cuvântul lui Dumnezeu [adică Hristos] ? Scriptura îl înfățișează pe larg, ca să arate că Dumnezeu nu numai că a voit să facă lumea, ci și că a adus-o la existență cu un împreună-lucrător. Căci Scriptura ar fi putut urma să spună despre toate așa cum a spus la început: *întru început a făcut Dumnezeu cerul și pământul*, apoi *A făcut lumina*, apoi *A făcut țaria*. Dar iată că Scriptura îl arată pe Dumnezeu poruncind și vorbind; și, fără să o spună, arată pe Cel Căruia îi poruncește și-i vorbește. [...] Deci, așa cum spuneam mai înainte, Scriptura, pentru a deștepta mintea noastră spre căutarea Persoanei Căreia

⁸⁸ Toate citatele biblice sunt date în traducerea românească după *Biblia sau Dumnezeiasca Scriptură a legii vechi și a celei nouă*, Ediția Sfântului Sinod, București, 1914. (n. tr.) a. ⁸⁹ Sf. Ambrozie, *Hexameron* 1, 15, *ed. cit.*, pp. 14-15.

i-au fost spuse cuvintele, a luat, cu înțelepciune și dibăcie, forma aceasta de exprimare."⁹⁰

Iată deci că Hristos este Ziditorul, cum afirmă și Sfântul Ioan Evanghelistul: *întru început era Cuvântul... toate printr-însul s-a făcut, și fără de dânsul nimic nu s-a făcut ce s-a făcut* (Ioan 1, 1...3). Sfântul Pavel învață același lucru: *Dumnezeu... a zidit toate prin Iisus Hristos* (Efes. 3, 9); *întru Dânsul [Hristos] s-au zidit toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute, ori scaunele, ori domniile, ori începătoriile, ori stăpânirile toate printr-însul și pentru Dânsul s-au zidit* (Col. 1, 16).

Astfel, în iconografia ortodoxă tradițională a facerii lumii nu vedem un bătrân (adică Tatăl) care-1 face pe Adam, ca în fresca lui Michelangelo din Capela Sixtină, ci pe Hristos. Fără îndoială că întreaga Treime creează: Tatăl poruncește, Fiul zidește, și îndată vom vedea că și Duhul ia parte la lucrare, „mișcându-se” sau „purtându-se” pe deasupra apei. Despre aceasta scrie Sfântul Efreem Șirul:

„Se cuvenea ca Duhul Sfânt să se poarte, ca o dovadă că în ce privește puterea ziditoare El este asemenea cu Tatăl și cu Fiul. Căci Tatăl au grăit, Fiul au zidit, și se cădea ca și Duhul să-și aducă lucrarea. Și-aceasta o au făcut *purtându-se*, arătând prin aceasta în chip vădit că totul a fost adus întru ființare și săvârșit de către Treime.”⁹¹

1, 1-2 ...*a făcut Dumnezeu cerul și pământul. Și pământul era nevăzut și netocmit.*

Sfântul Vasile întreabă:'

„Cum se face că, deși amândouă, și cerul și pământul, au fost făcute având aceeași cinste, cerul a fost făcut desăvârșit, iar pământul este încă nedesăvârșit și neterminat ? Sau, pe scurt, care era partea «netocmită» a pământului și pentru care pricină pământul era «nevăzut» ? Tocmirea desăvârșită a pământului o alcătuiește belșugul din el: odrăslirea a tot felul de plante, creșterea pomilor înalți, roditori și neroditori, culorile frumoase și mirosurile plăcute ale florilor și toate câte, puțin mai în urmă, răsărind din pământ la porunca lui Dumnezeu, vor împodobi pământul care le-a dat naștere. Așadar, pentru că nimic din acestea nu era pe pământ, pe bună dreptate Scriptura a numit pământul «netocmit». Același lucru îl putem spune și despre cer. Nici el nu era încă terminat, și nici nu-și primise podoaba lui; nu era luminat nici de lună, nici de soare, și nici încununat cu cetele de stele. Încă nu se făcuseră acestea. Deci n-ai păcătui față de adevăr dacă ai spune că și cerul era «netocmit».”⁹²

⁹⁰ Sf. Vasile, *Hexameron* 3, 2, ed. cit., pp. 98-99.

⁹¹ Sf. Efreem Șirul, *Tâlcuire la Facere* 1, ed. cit., p. 286.

⁹² Sf. Vasile, *Hexameron* 2, 1, ed. cit., p. 84.

Sfântul Ambrozie numește lucrarea Zilei întâi „temelia” lumii:

„Meșterul-zidar așază întâi temelia, iar după ce s-a pus temelia alcătuiește feluritele părți ale clădirii una după alta, iar apoi le adaugă și podoabele... De ce nu a dat Dumnezeu [...] stihiiilor podoabele potrivite o dată cu ivirea lor, ca și cum El, în clipa facerii, nu ar fi fost în stare să facă în dată ca cerul să sclipească ținut cu stele, iar pământul să se îmbrace în flori și roade ? Putea prea bine să se fi întâmplat așa. Totuși, Scriptura arată că lucrurile au fost mai întâi zidite, și abia pe urmă au fost rânduite; altfel ar trebui să presupunem că ele nu au fost de fapt create, și că nu au avut început, întocmai ca și cum firea lucrurilor ar fi fost născută de la început, neapărând a fi ceva adăugat pe urmă.”⁹³

Sfântul Efrem zice:

„El spune aceasta dorind a arăta că goliciunea a premers firea [lucrurilor]... Pe atunci era doar pământul, și nimic altceva în afară de el.”⁹⁴

1,2 Și întuneric era deasupra adâncului.

Apele „adâncului” au fost făcute împreună cu pământul și acopereau pământul în întregime. Iată pricina înfățișării sale netocmite. Părinții socotesc că a existat o oarecare lumină făcută împreună cu cerul, căci cerul este tărâmul luminii; dar dacă este așa, norii ce acopereau pământul o împiedicau să ajungă pe pământ. Sfântul Efrem scrie:

„Dacă toată zidirea (fie că facerea ei este pomenită sau nu) a fost făcută în șase zile, atunci norii s-au zidit în ziua întâi... Căci toate trebuiau a se zidi în șase zile.”⁹⁵

(Iată un alt indiciu al faptului că lucrarea celor Șase Zile se deosebește de lucrarea ziditoare a lui Dumnezeu de după aceea, și că nu o putem înțelege proiectând în trecut experiența noastră prezentă.)

Sfântul Ambrozie respinge explicit părerea că „întunericul” de aici se referă alegoric la puterile răului.⁹⁶

1, 2 Și Duhul lui Dumnezeu se purta pre deasupra apei.

Aici vedem lucrarea celei de-a Treia Persoane a Sfintei Treimi în zidire. Sfântul Ambrozie scrie:

„Încă nu venise plinătatea lucrării întru Duhul, precum este scris: *Cu Cuvântul Domnului cerurile s-au întărit și cu Duhul gurii Lui toată puterea lor* (Ps. 32, 6). [...] Duhul în chip convenit se purta peste pământ, cel sortit a aduce roadă, căci cu ajutorul Duhului el cuprindea semințele noii nașteri, ce aveau să încolțească, după cuvintele prorocului: *Trimite-vei Duhul Tău, și se vor zidi, și se va înnoi fața pământului* (Ps. 103, 30).”⁹⁷

⁹³ Sf. Ambrozie, *Hexaameron* 1, 7, ed. cit., pp. 26, 28-29.

⁹⁴ Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 1, ed. cit. p. 283.

⁹⁵ *Ibid.*

⁹⁶ Sf. Ambrozie, *Hexaameron* 1, 8, <?<i. «7., p. 31.

⁹⁷/fcid.

Sfântul Efrem ne dă o imagine foarte domestică asupra lucrării Duhului în Ziua întâi:

„[Duhul Sfânt] a încălzit apele și le-a făcut roditoare și în stare să zămislească, ca pasărea când sade pe ouă cu aripile întinse și le încălzește cu căldura ei, făcându-le roditoare. Tot Duhul Sfânt înfățișa atunci pentru noi chipul Sfântului Botez, în care, prin mișcarea Sa pe deasupra apei, dă naștere copiilor lui Dumnezeu.”⁹⁸ Duhul Sfânt a luat parte și la celelalte zile ale Facerii, căci Iov vorbește

de *Duhul cel dumnezeiesc cel ce rn-a făcut pre mine* (Iov, 33, 4).

1, 3 Și a zis Dumnezeu: Să se facă lumină; și s-a făcut lumină.

Sfântul Ambrozie scrie:

„Dumnezeu este făcătorul luminii, iar locul și pricina întunericului este lumea. Însă bunul Făcător a rostit cuvântul «lumină» ca să poată descoperi lumea, pătrunzând-o cu strălucire, și astfel s-o facă frumoasă la înfățișare. Deci dintr-o dată văzduhul s-a făcut strălucitor, iar întunericul s-a dat cu spaimă înapoi de la neobișnuita strălucire. Strălucirea luminii ce a pătruns dintr-o dată întregul univers a copleșit întunericul, scufundându-l parcă în adânc.”⁹⁹

Sfântul Efrem, în acord cu ceilalți Părinți, ne spune limpede că lumina nu avea nimic de-a face cu soarele, care a fost creat numai în Ziua a Patra:

„Lumina care a apărut pe pământ era fie ca un nor luminos, fie ca lumina zorilor, ori ca stâlpul ce a luminat norodului iudeu în pustie. Ori cum, lumina nu ar fi putut împrăști întunericul ce învăluia totul, de nu și-ar fi răspândit pretutindeni fie materia, fie razele, precum soarele la răsărit. Lumina dintru început era răspândită pretutindeni, nefiind închisă într-un singur loc anume; ea împrăști întunericul fără a avea vreo mișcare; toată mișcarea ei ținea doar de ivire și pieire; când ea pierdea dintr-o dată, venea domnia nopții, domnie ce se sfârșea o dată cu ivirea ei. Astfel, lumina a făcut să apară și cele trei zile următoare... Ea a ajutat la odrăslirea și răsărirea tuturor celor care urmau a fi scoase de către pământ în ziua a treia; cât despre soare, el a fost așezat în tărnia cerului ca să aducă la împlinire cele care fuseseră făcute să apară mai înainte cu ajutorul luminii dintru început.”¹⁰⁰ ^

1, 4 Și a văzut Dumnezeu lumina că este bună.

După învățătura Sfântului Ambrozie, Dumnezeu numește fiecare treaptă a zidirii Sale „bună”, văzându-i firea desăvârșită și neprihănită și având în vedere desăvârșirea întregii lucrări:

⁹⁸ Si". Efrem, *Tălcuire la Facere*, ed. cit., pp. 286-287.

* St. Ambrozie, *Hexameron* 1, 9, ed. cit., p. 39.

¹⁰⁰ Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere* 1, ed. cit., pp. 287-288!

„Dumnezeu, ca judecător al întregii lucrări, prevăzând cum avea să fie lucrul împlinit, laudă partea lucrării Sale aflată încă pe treptele începătoare, cunoscând de mai înainte felul încheierii ei... El laudă fiecare parte deosebi, ca fiind vrednică de ceea ce avea să urmeze.”¹⁰¹

1, 4-5 *Și a despărțit Dumnezeu între lumină și între întunec. Și a numit Dumnezeu lumina ziua și întunerecul l-a numit noapte.* ..;. ><

■

Sfântul Vasile tâlcuiește acest loc:

„Și a despărțit Dumnezeu între lumină și între întunec. Cu alte cuvinte, Dumnezeu a făcut să nu se amestece lumina cu întunericul, ci să stea separate una de alta. Le-a despărțit și le-a separat foarte mult una de alta. Și a numit Dumnezeu lumina ziua și întunerecul l-a numit noapte. Acum, după ce a fost făcut soarele, este zi când văzduhul e luminat de soare și când soarele strălucește în emisfera de deasupra pământului; este noapte când soarele, ascunzându-se, face umbră pământului. Atunci, la început, ziua și noaptea nu se datorau mișcării soarelui, ci se făcea zi și urma noapte când se revărsa lumina aceea care a fost făcută la început și când iarăși se retrăgea potrivit măsurii rânduite de Dumnezeu.”¹⁰² ..

1, 5 *Și s-a făcut seară, și s-a făcut dimineață, zi una.*

Sfântul Vasile urmează astfel:

„Seara este hotarul comun dintre zi și noapte, iar dimineața este vecinătatea nopții cu ziua. Așadar, ca să dea zilei cinstea de a fi fost făcută înainte, Scriptura a vorbit mai întâi de sfârșitul zilei, apoi de sfârșitul nopții, pentru că zilei îi urmează noaptea. Starea în lume înainte de facerea luminii nu era noaptea, ci întunericul; noapte s-a numit atunci când Dumnezeu a despărțit întunericul de zi, și întunericul a primit numire nouă, ca să se deosebească de zi. [...] Pentru ce nu a spus «ziua întâia», ci «zi una»? Doar era firesc să o numească «ziua întâia», căci avea să-i adauge ziua a doua, a treia, a patra, pentru că era în fruntea celor care vin după ea. A spus «una» pentru că voia să determine măsura zilei și a nopții.”¹⁰³

Ziua întâi a facerii (indiferent cât de „lungă” s-ar presupune că este) pune început ciclului de șapte zile (fiecare cu „ziua” și „noaptea” ei) ce se continuă până în zilele noastre. Comentatorii raționaliști, care văd în cele „șapte zile” și în faptul că „seara” precede „dimineața” doar o proiecție retrospectivă a unor obiceiuri iudaice târzii, se arată a fi în total dezacord cu modul patristic de a privi aceste lucruri, fiind deci incapabili să răspundă la întrebarea: de unde și de ce au luat iudeii aceste obiceiuri? După concepția patris-

¹⁰¹ Sf. Ambrozie, *Hexameron* 2, 5, *ed. cit.*, p. 65.

¹⁰² Sf. Vasile cel Mare, *Hexameron* 2, 8, *ed. cit.*, p. 94.

¹⁰³ *Ibid.*, pp. 94-95.

tică, textul dumnezeiesc descoperit poate să ne arate, și chiar ne arată, litera] *obârșia* lumii și pricinile obiceiurilor iudaice (care au devenit acum creștine - căci ziua noastră bisericească începe și ea cu Vecernia, slujba de seară), lată-ne deci la sfârșitul acelei „Zi Una”, Ziua întâi a facerii. Ea a statornicit măsura timpului pentru toate epocile următoare (fiindcă „înainte” de ea nu exista timp; timpul începe cu ea). Ea este o zi deosebită de cele care urmează și în altă privință, cum explică Sfântul Efrem:

„Deci, după mărturia Scripturii, cerul, pământul, focul, aerul și apa au fost făcute din nimic; pe când lumina făcută în Ziua întâi și toate celelalte lucruri făcute după ea s-au făcut din ceea ce exista mai înainte. Căci ori de câte ori Moisi vorbește despre ceea ce s-a făcut din nimic folosește cuvântul „făcut” (evreiește: *bara*): *a făcut Dumnezeu cerul și pământul*. Și, deși nu se scrie că focul, apa și aerul au fost făcute, nici nu se spune că ar fi fost alcătuite din ceea ce exista mai înainte. Deci și acestea sunt din nimic, tot așa cum cerul și pământul sunt din nimic. Dar când Dumnezeu începe a face din ceea ce există de mai înainte, Scriptura folosește o zicere precum aceasta: *Și a zis Dumnezeu: să se facă lumină*, și celelalte. Iar când se zice: *Și a făcut Dumnezeu chiții cei mari*, se spune înainte: *Sa scoată apele vietăți cu suflute vii*. Deci numai cele cinci feluri de zidiri mai sus pomenite au fost făcute din nimic, pe când toate celelalte s-au făcut din cele făcute mai înainte din nimic.”¹⁰⁴

Cele „cinci zidiri” pomenite de Sfântul Efrem sunt cele „patru stihii” (sau „elemente”) din care, după definiția științei antice, se alcătuesc toate cele de pe pământ, împreună cu „cerul”. Nici măcar nu e nevoie să acceptăm acest mod de analizare a creației spre a vedea că, într-adevăr, Ziua întâi a Facerii are ceva „de temelie”: ea cuprinde începuturile tuturor celor care urmează după ea. Am putea face speculații asupra locului de unde a apărut *materia* concretă a făpturilor vii, a corpurilor cerești și a celorlalte zidiri din următoarele cinci zile: a fost ea creată iarăși din nimic, sau a fost cu adevărat doar o transformare a materiei preexistente? Nu ar fi însă decât un simplu exercițiu nefolositor, care nu ar contrazice nicidecum adevărul că structura de temelie a materiei și creației s-a făcut în Ziua întâi; lucrarea următoarelor cinci zile este mai puțin „radicală” decât cea a Zilei întâi - este mai mult o „tocmire” decât o „facere” în adevăratul înțeles.

Tocmai ideea „zidirii din nimic” sau „din neființă” deosebește cu totul istorisirea *Facerii* de cea a tuturor miturilor păgâne și a speculațiilor despre creație. În acestea din urmă există un fel de demiurg sau „zeu-făurar” care alcătuește lumea dintr-o materie existentă care, așa cum spun Sfinții Părinți, devine și ea un fel de „zeu”. *Cartea Facerii* descrie începutul *absolut* al întregii lumi, iar nu dezvoltarea ei din ceva ce există deja; cum vom vedea,

¹⁰⁴ Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere*, ed. cit., p. 293.

chiar zidirile următoarelor cinci zile, deși se ivesc din materia creată mai înainte, sunt totuși ceva cu totul nou, neputând fi înțelese ca simple dezvoltări ale materiei întâi-creeate. Speculațiile gânditorilor moderni care încearcă să descopere originea lumii într-un fel de materie absolut elementară ce se dezvoltă de la sine pot fi privite ca înrudite cu vechile speculații păgâne; radicalismul explicației din *Cartea Facerii* le depășește pe ambele, tocmai fiindcă vine din descoperirea dumnezeiască, iar nu din presupunerile și extrapolările omenești.

Creștinul care înțelege absolutul lucrării creatoare a lui Dumnezeu în cele Șase Zile privește zidirea prezentă cu alți ochi decât cineva care o socotește o dezvoltare treptată sau o „evoluție” a materiei primordiale (fie că aceasta e înțeleasă ca o creație a lui Dumnezeu sau ca existentă prin sine). Concepția din urmă privește lumea ca fiind în mod „natural” ceea ce este, iar urmele ei din trecut se pot descoperi în formele din ce în ce mai simple, fiecare din ele putând fi înțeleasă în mod „natural”; dar prima concepție, cea a *Facerii*, ne pune în fața celor doi poli fundamentali ai existenței: ceea ce există în prezent și nimicul absolut din care s-a ivit dintr-o dată și numai prin voința lui Dumnezeu.

Ne mai rămâne de pus o singură întrebare privitor la Ziua întâi: unde anume se plasează în ea zidirea lumii îngerești ? Moisi descrie numai zidirea lumii văzute; când anume s-a zidit lumea nevăzută a ființelor duhovnicești ? Unii Părinți socotesc că ele se cuprind în zidirea „cerului”; alții nu sunt așa de preciși, cunoscând însă că acestea s-au zidit tot „întru început”. Sfântul Vasile învață:

„Dar după cum se pare, a fost și înainte de lumea aceasta ceva care se poate contempla cu mintea noastră, dar n-a fost consemnat de istorie, pentru că acest lucru era nepotrivit celor începători și încă prunci cu cunoștința. Era o stare mai veche decât facerea lumii, potrivită puterilor celor mai presus de lume, o stare mai presus de timp, veșnică, pururea fiitoare; în ea Ziditorul și Creatorul tuturor a făcut creaturi: lumină duhovnicească, potrivită fericirii celor care-L iubesc pe Domnul, firile raționale și nevăzute, și toată podoaba celor duhovnicești câte depășesc mintea noastră, ale căror nume nici nu este cu putință să le descoperim. Acestea umplu lumea cea nevăzută.”¹⁰⁵

La fel scrie și Sfântul Ambrozie: „r->■,■.....•■:.”

„îngerii, Domniile și Stăpânirile, deși au început să ființeze cândva, existau atunci când s-a zidit lumea. Căci ni se spune că *s-au zidit toate, [...] cele văzute și cele nevăzute, ori scaunele, ori domniile, ori începătoriile, ori stăpânirile: toate printr-însul și pentru dânsul s-au zidit*

(COI. 1, 16).¹⁰⁶ .T ...v,- • ■ =..«., „!- .-

¹⁰⁵ SI. Vasile cel Mare, *Hexaemeron* 1, 5, *op. cit.*, p. 75.

¹⁰⁶ Stl. Ambrozie, *Hexaemeron* 1, 5, *ed. cit.*, p. 18.

într-adevăr, Dumnezeu i-a spus lui Jov: *Când s-au făcut stelele, lău-datu-m-au cu glas mare toți îngerii mei* (Iov 38, 7). Vom vedea, în Ziua a Șasea, că Adam a fost ispitit de către satana, deci știm că războiul din cer cu îngerii cei trufași, descris în *Apocalipsă* (12, 7-8), avusese loc mai înainte, iar satana căzuse deja „ca un fulger” (Le. 10, 18).¹⁰⁷

țfam/t;

rt>

-i* -i-11- . << -JJ0 ■ 2. Ziua a Doua (Facere I, 6-8)

.?;/!;•,

il\ 1, 6-8 5/ a zis Dumnezeu: Să se facă tărie în mijlocul apei, și să fie despărțind apă de apă; și s-a făcut așa. Și a făcut Dumnezeu tăria, și a despărțit Dumnezeu între apa care era sub tărie și între apa care era deasupra tăriei. Și a numit Dumnezeu tăria cer. Și a văzut Dumnezeu că este bine. Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, ziua a doua.

Unii au încercat să descopere în acest pasaj o concepție „neștiințifică” asupra cerului, ca și cum Moisi ar fi crezut într-un fel de cupolă de cleștar în care sunt încrustate stelele, având deasupra un presupus rezervor de apă. Dar nu există nimic atât de fantastic în textul de față.

Cuvântul „tărie” pare a avea două conotații în *Cartea Facerii*, una cu totul specială și „științifică”, cealaltă mai generală. În înțeles general, tăria este mai mult sau mai puțin sinonimă cu „cerul”: stelele sunt numite *luminători întru tăria cerului* (Fac. 1, 14), iar păsările zboară „sub tăria cerului” (Fac. 1, 20). Noi, care am pierdut înțelesul aparte al „tăriei”, am lăsa-o afară din asemenea descrieri și am spune că atât stelele cât și păsările se pot vedea pe „cer”. Ideea că stelele sunt încrustate în sfere de cleștar este o speculație a vechii gândiri păgâne, și nu are de ce să fie proiectată asupra textului insuflat al *Facerii*.

Care este deci înțelesul „științific”, special al „tăriei” în acest text? Sfântul Vasile învață că, deși se mai numește și „cer”, ea nu este sinonimă cu „cerul” pomenit la începutul *Facerii*.

„Deoarece s-a dat celui de-al doilea cer și alt nume și o întrebuințare deosebită, acesta este alt cer decât cel făcut la început, de o natură mai tare, căruia i s-a dat și o întrebuințare deosebită în univers. [...] Și socotim că acest cuvânt a fost pus aici pentru a arăta o natură tare, în stare să țină apa care alunecă și se împrăștie ușor. Dar pentru că, după concepția comună, se pare că «tăria» își are nașterea din apă, nu trebuie să se creadă că tăria este asemenea cu apa înghețată sau cu... piatra străvezie... ce are aproape transparența aerului. Noi nu asemănăm tăria cu nici una din aceste materii. Într-adevăr, a avea despre cele cerești niște idei ca acestea înseamnă a fi copil și a avea mintea ușoară. [...] Suntem învățați de Scrip-

¹⁰⁷ Rezumatul învățăturii ortodoxe despre facerea și firea îngerilor se găsește la Sf. Ioan Damasehin, *Despre credința ortodoxă* 2, 3. (n. ed.) (Cf. Sf. Ioan Dainaschin, *Dogmatica*, Cartea a Ii-a, cap. 3, Ed. Scripta, București, 1993, pp. 46-49; n. tr.)

tură să nu lăsăm mintea noastră să-și închipuie ceva dincolo de cele ce sunt îngăduite. [...]

Scriptura nu numește «tărie» substanța rezistentă și tare ce are greutate și este solidă; căci pământul ar fi meritat mai potrivit o astfel de numire; dar din pricină că substanța celor care stau deasupra pământului este fină și rarefiată și nu e percepută de nici unul dintre simțurile noastre, substanța aceasta s-a numit «tărie», în comparație cu substanțele foarte fine care nu pot fi sesizate de simțirea noastră. Gândește-te la un loc care desparte umezeala. Acest loc duce în sus ceea ce este fin și purificat și lasă jos tot ceea ce este des și pământesc; aceasta ca să se păstreze de la început până la sfârșit aceeași bună întocmire a văzduhului, micșorându-se în parte umezeala.¹⁰⁸

Așadar, „tăria” din *Cartea Facerii* este un fel de barieră sau filtru natural care desparte cele două niveluri ale umidității atmosferice. Astăzi nu mai observăm un asemenea fenomen anume pe care să-l putem numi „tărie”. Oare pământul alcătuit la început să fi fost altfel ?

Sfântul Vasile crede că funcția tăriei era aceea de a păstra o temperatură plăcută pe întreg pământul, dar se întâmplă să cunoaștem existența unui oarecare efect de seră pe pământ în vremurile preistorice: s-au găsit plante și animale tropicale în gheața nordului îndepărtat, arătând că, într-adevăr, zonele nordice fuseseră odinioară temperate. Pe deasupra, în capitolul al doilea din *Cartea Facerii* ni se spune că înainte de zidirea omului *nu dăduse Dumnezeu ploaie pre pământ... și. izvor ieșea din pământ și apă toată fața pământului* (Fac. 2, 5-6). ■■■ \ < \ ,v<;r' ■' ' >M:- ronf-j t ' ' <;■■■

Iată deci că pământul timpuriu pare a fi fost un loc destul de deosebit de cel pe care îl cunoaștem: un loc cu climă temperată, bogat în umezeală ce uda neconținut o vegetație îmbelșugată care, cum vom vedea, era singura hrană hotărâtă de Dumnezeu nu numai omului, ci chiar și animalelor (Fac. 1,30).

Oare când a luat sfârșit această fericită stare ? Vom cerceta îndată urmările căderii omului; sunt însă semne că pământul, chiar și după căderea omului, a păstrat unele dintre însușirile pământului de mai înainte. Să privim, pe scurt, ce anume spune Scriptura, în lumina cunoașterii noastre științifice de spre atmosferă. Sfinții Părinți înșiși aplicau adesea cunoașterea științifică a vremii lor la înțelegerea Scripturii, lucru ce ne este îngăduit și nouă - cu condiția să nu forțăm textul Scripturii și să fim smeriți și reținuți față de presupusa noastră înțelegere. Nu oferim deci explicația următoare ca pe o dogmă, ci ca pe o speculație.

Fenomenul însuși al ploii nu este pomenit în textul *Facerii* până în vremea lui Noe; iar atunci nu este o ploaie obișnuită, ci un fel de catastrofă cos-

¹ Sf. Vasile cel Mare, *Hexameron*, 3, 3-4; 7, e.d. cit., pp. 100-101; 104-105.

mică: *s-au desfăcut toate izvoarele adâncului și jgheaburile cerului s-au deschis. Și a căzut ploaie pe pământ patruzeci de zile și patruzeci de nopți* (Fac. 7, 11-12). Cantități uriașe de apă - aproape de neînchipuit pentru noi - au fost slobozite pe pământ, aducându-l aproape la starea sa din Ziua întâi a facerii, când „adâncul” acoperea pământul. Ploile pe care le cunoaștem azi nu ar putea face să se întâmple acest lucru; dar textul descrie ceva și mai rău: a fost slobozită o uriașă cantitate de apă subpământeană, iar „tăria” - starea atmosferică menită a păstra o permanentă rezervă de apă în văzduh, desigur sub forma norilor, cum are și acum planeta Venus - a fost efectiv „sfărâmată”, golindu-și conținutul asupra pământului.

În această lumină putem înțelege și de ce a dat Dumnezeu *curcubeul* ca semn al legământului său cu Noe și cu toate făpturile, că niciodată nu va mai fi un asemenea potop pe pământ. Cum putea fi curcubeul semn, dacă s-ar presupune că a existat de-a lungul veacurilor de dinainte? E vădit că curcubeul a apărut atunci pentru prima dată. Curcubeul e alcătuit de razele directe ale soarelui în umezeala din aer. Dacă învelișul permanent de nori al pământului se risipise prin sfărâmarea „tăriei”, atunci într-adevăr razele directe ale soarelui au izbit pentru prima dată pământul după Potop. Curcubeul nu era cunoscut omului mai înainte - iată de ce poate fi acum un semn pentru om că, într-adevăr, cantitatea de umezeală din aer este limitată și nu mai poate pricinui vreodată un potop universal.

Recent, unii savanți au speculat - pe baza altor dovezi - că, din anumite motive, cantitatea de radiație cosmică ce lovește pământul a cunoscut o izbitoare creștere în urmă cu cinci mii de ani. Acest lucru ar putea fi, desigur, adevărat dacă apele de deasupra tăriei slujeau drept filtru și îndepărtau radiația vătămătoare.

Având în vedere cele arătate, se pare că perioada de după Potop este o cu totul altă epocă în istoria omenirii. Condițiile relativ „paradisice” de pe pământ până în vremea lui Noe, când domnea o climă temperată asupra întregului pământ și o bogată vegetație asigura nevoile omului fără a fi nevoie să mănânce carne - Noe fiind cel dintâi care primește dezlegare de la Dumnezeu să mănânce carne (Fac. 9, 3) - lasă loc mult mai asprului pământ post-diluvian pe care-l cunoaștem, unde există *semănătura și secerișul, frigul și căldura, vara și primăvara* (Fac. 8, 22), iar oamenii nu mai trăiesc nouă sute de ani ca Adam și primii Patriarhi, ci coboară foarte iute la șaptezeci ori optzeci de ani, hotarul de obște al vieții noastre până azi.¹⁰⁹

¹⁰⁹ În timpul rostirii acestei părți Părintele Serafim a explicat ultimul punct mai pe larg: „Știu că, până în vremea lui Noe, s-a întâmplat ceva extraordinar cu neamul omenesc. Se spune că toți Patriarhii Vechiului Testament de până atunci au trăit un număr uimitor de ani: Adam a trăit 930 de ani, Mathusala a trăit 969 de ani, alții au trăit 900 sau 800 de ani. Oamenii de azi ai” putea zice: «Asta e o exagerare, o greșeală, o prostie». Dai' aproape fiecare Patriarh a trăit la fel de mult... Numai după Noe (care a trăit 950 de ani, dintre care 600 înă-

3. Ziua a Treia (Facere 1, 9-13)

1, 9-10 *Șt a zis Dumnezeu: Să se adune apa cea de sub cer într-o adunare, și să se arate uscatul. Și s-a făcut așa. Și s-a adunat apa cea de sub cer întru adunările sale, și s-a arătat uscatul. Și a numit Dumnezeu uscatul pământ și adunările apelor le-a numit mări. Și a văzut Dumnezeu că este bine.*

În fiecare zi a facerii se dă o poruncă ce devine legea firii pentru toată vremea de după aceea. Din Ziua întâi începe succesiunea zilelor și nopților, iar din a Treia Zi apele își încep neconținută lor mișcare. Astfel, „fîrea apelor a primit poruncă să curgă, și apele niciodată nu oboresc, pentru că sunt silite

neconținut de porunca aceea"¹¹⁰.

Este ispititor pentru noi, cei atât de mândri de cunoașterea noastră științifică, să speculăm asupra felului *cum*. a avut loc acest eveniment: să se fi scurs oare apele în rezervoare subpământene ? S-a ridicat oare pământul ? Scriptura nu ne spune, și din această pricină Sfinții Părinți nu spun nici ei mare lucru despre subiect. Sfântul Ambrozie scrie:

„Neaflând eu din mărturia limpede a Scripturii ce anume a făcut El, voi trece peste aceasta ca peste o taină, ca nu cumva să se stârnească de aici încă și alte întrebări. Totuși, susțin, potrivit Scripturii, că Dumnezeu poate înmulți ținuturile joase și șesurile deschise, precum au zis: *Eu înaintea ta voi merge și munții voi face șes* (Is. 45, 2)."¹¹¹ Tot despre felul *cum* a avut loc creația Sfântul Grigorie al Nyssei învață:

„în ce privește felul cum au fost făcute toate pe rând, trebuie să-l lăsăm la o parte, căci nici despre lucrurile mai ușor de înțeles, pe care le percepem cu simțurile, nu s-ar putea pricepe ușor chipul «cum» au fost aduse la viață, așa că trebuie să socotim acest lucru ca neînțeles până și de Sfinții cei deprinși cu contemplația. Căci, după cum zice Apostolul, *prin credință pricepem că s-au întemeiat veacurile cu cuvântul lui Dumnezeu, de s-au făcut din cele nevăzute cele ce se văd* (Evr. 11, 3). [...] Dar, deși Apostolul zice că el crede că atât lumea, cât și cele ce sunt în lume au fost întemeiate de voia lui Dumnezeu, [...] a lăsat neexplicat chipul întemeierii. [...] Deci, după pilda Apostolului, să lăsăm nebăgată în seamă chestiunea lui «cum» din fiecare lucru, pomenind numai că dorința

inte de Potop) durata vieții omului începe să scadă... De ce ? Lumea, chiar înainte de Noe, era un loc cu totul diferit; iar lumea de dinaintea căderii lui Adam, încă și mai mult. înainte de Noe nu i se îngăduise omului să mănânce carne; omul trăia cu verdețuri, iar animalele de pe pământ erau blagoslovite să mănânce verdețuri până în vremea lui Noe. Astăzi, desigur, este de neînchipuit ca omul să trăiască 900 de ani, dar cine poate ști ce se putea întâmpla în acele condiții total diferite ? Dumnezeu a creat lumea într-un început cu totul nouă și proaspătă, potrivit unui fel de viață cu totul diferit de cel pe care-l cunoaștem acum." (n. ed.)

¹¹⁰ Sf. Vasile cel Mare, *Hexameron* 3, 4, *ed. cit.*, p. 112.

¹¹¹ Sf. Ambrozie, *Hexameron* 3, 3, *ed. cit.*, p. 78.

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

și voia lui Dumnezeu devin realitate, fiindcă orice voiește să tacă voința dumnezeiască în înțelepciunea și măiestria ei, aceea și împlinește."¹¹² Prin urmare, în toate cele ce țin de cele Șase Zile ale Facerii, Sfinții Părinți ne pun înainte doar unele presupuneri (întotdeauna cu prudență) în ce privește felul *cum* a creat Dumnezeu; tot așa și noi trebuie să ne înfrânăm pornirea de a proiecta cunoașterea noastră despre felul „cum” arată zidirea prezentă (în măsura în care o cunoaștem) asupra lumii întâi-zidite.

Uscatul s-a ivit la porunca lui Dumnezeu, iar nu printr-un proces natural. Sfântul Ambrozie scrie:

„S-a rânduit mai dinainte, pe cât se pare, ca pământul să fie uscat de mâna lui Dumnezeu, iar nu de către soare, căci, în fapt, pământul s-a

uscat înainte de facerea soarelui. Pentru aceea și David a oșebit marea de uscat, vorbind de Domnul Dumnezeu: *Că a lui este marea, și El a făcut-o pre ea, și uscatul mâinile Lui l-au zidit (Ps. 94, 5).*¹³ " " "-

1, 11-13 *Și a zis Dumnezeu: Să răsară pământul iarbă verde, care să sa-mene sămânță după fel și după asemănare, și pom roditor care să facă rod, căruia să fie sămânța lui într-insul după fel pre pământ. Și s-a făcut așa. Și a dat din sine pământul iarbă verde, care samănă sămânță după fel și după asemănare, și pom. roditor care face rod, a căruia sămânța lui este într-insul după fel pre pământ. Și a văzut Dumnezeu că este bine. Și s-a făcut seară, și s-a făcut dimineață, ziua a treia.*

Sfinții Părinți sunt cu toții de acord în a arăta chipul minunat al zidirii din Ziua a Treia: Sfântul Vasile învață:

„Să răsară pământul iarbă verde. Și într-o clipită de vreme pământul, ca să păzească legile Creatorului, a trecut plantele prin toate fazele lor de creștere, începând cu odrăslirea, și le-a adus îndată la desăvârșire. Fânețele erau încărcate cu belșugul ierbii; câmpiile bine roditoare erau acoperite cu semănături care, prin mișcarea spicelor lor, dădeau imaginea valurilor mării. Orice fel de iarbă și orice fel de verdeață, fie dintre păioase, fie din fi tre legume, umpleau atunci din belșug întreg pământul. [...] Și pom. roditor, a zis El, care să facă rod, căruia să fie sămânța lui într-insul după fel pre pământ. La acest cuvânt, toate pădurile s-au îndesit, toți arborii s-au ridicat iute în sus, cei care în chip firesc se ridică la mare înălțime: brazii, cedrii, chiparoșii, pinii; toate crângurile s-au acoperit îndată de tufani deși și de așa-numiții arbuști care slujesc la facerea ghirlandelor: trandafirul, mirtul și dafinul, care nu erau mai înainte pe pământ; toți, într-o clipită de vreme, au apărut, fiecare cu mirosul său, deosebiți prin însușiri foarte precise de alți arbuști, fiecare cunoscut prin însușirea sa.”¹⁴ „»»»»»»

¹³ Sf. Grigorie al Nyssei, *Dialog despre suflet și înviere*, ed. cit., pp. 391-393.

¹⁴ Sf. Ambrozie, *Hexaïmeron* 3, 4, ed. cit., p. 80.

¹⁵ Sf. Vasile, *Hexaïmeron* 5, 5-6, ed. cit., pp. 124-125.

Sfântul Efrem Șirul afirmă explicit:

„Ierburile, la vremea facerii lor, s-au ivit într-o singură clipă, dar la înfățișare arătau ca de mai multe luni. Tot așa copacii, la vremea facerii, s-au făcut într-o singură zi, dar împlinirea și roadele care făceau să le atârne crengile la pământ îi arătau ca și cum ar fi fost de câțiva ani.”¹¹⁵

Sfântul Grigorie al Nyssei subliniază și el că Dumnezeu nu a făcut doar semințele sau potențialitățile creșterii, ci însăși zidirea pe care o cunoaștem; semințele s-au ivit din primele plante făcute:

„Căci citim în Scriptură, la începutul facerii lumii, că pământul a odrăslit mai întâi felurite ierburi, apoi, din fiecare plantă, a crescut sămânța; după ce aceasta a căzut în pământ, din ea a crescut iarăși același soi de plantă cum a fost la început. [...] Căci la început spicul n-a răsărit din sămânță, ci sămânța a crescut din spic; iar după aceea spicul a răsărit din sămânță.”¹¹⁶

Așa cum ne spun Părinții mereu și mereu, plantele și copacii au apărut pe pământ înainte de existența soarelui. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„De-aceea îți arată [Moisi], înainte de facerea soarelui, pământul acoperit cu de toate, ca să nu pui pe seama soarelui desăvârșirea roadelor, ci r pe seama Creatorului universului.”¹¹⁷

Sfântul Vasile zice:

„De aceea a dat Dumnezeu pământului această podoabă înainte de facerea soarelui, ca să înceteze cei rătăciți să se mai închine soarelui, ca unuia ce ar fi pricina vieții.”¹¹⁸

Sfântul Ambrozie dezvoltă grăitor acest subiect:

„Nască-se dar iarba cea verde mai nainte de ivirea luminii soarelui, fie lumina ei înaintea celei de soare. Fie ca pământul să odrăsească înainte de a primi întăritoarea îngrijire a soarelui, spre a nu se da prilej de sporire omeneștii rătăcirii. Fie ca toți să cunoască că nu soarele e pricinuitoarea creșterii plantelor... Cum ar putea soarele să dea puterea vieții plantelor crescătoare, când acestea au fost mai înainte făcute să crească de dătătoarea de viață putere ziditoare a lui Dumnezeu, înainte ca soarele să fi început a lua parte la astfel de viețuire? Soarele e mai tânăr decât mugurii, mai tânăr decât ierburile.”¹¹⁹ Ierburile și copacii au dat sămânță *după fel*.

Această zicere a Scripturii este una dintre cheile gândirii patristice; îi vom dedica o lungă discuție când vom ajunge la Ziua a Cincea a facerii, când fapăturile însuflețite au fost și ele făcute să apară tot *după fel*.

¹¹⁵ Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 1, ed. cit., p. 298.

¹¹⁶ Sf. Grigorie al Nyssei, *Dialog despre suflet și înviere*, ed. cit., p. 406.

¹¹⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 6, 4, ed. cit., p. 82.

¹¹⁸ Sf. Vasile, *Hexaameron* 5, ed. cit., p. 119.

¹¹⁹ Sf. Ambrozie, *Hexaameron* 3, 6 ed. cit., p. 87.

4. Ziua a Patra (Facere 1, 14-19)

1, 14-19 Și a zis Dumnezeu: Să se facă luminători întru tăria cerului, ca să lumineze pre pământ și să despartă între zi și între noapte. Și să fie spre semne și spre vremi și spre zile și spre ani. Și să fie spre luminare întru tăria cerului, ca să lumineze pre pământ. Și s-a făcut așa. Și a făcut Dumnezeu doi luminători mari, luminătorul cel mai mare spre stăpânirea zilei, iară luminătorul cel mic spre stăpânirea nopții, și stelele. Și i-a pus pre ei Dumnezeu întru tăria cerului ca să lumineze pre pământ, și să stăpânească preste zi și preste noapte, și să despartă între lumină și întunerec. Și a văzut Dumnezeu că este bine. Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, ziua a patra.

Ziua a Patra a facerii dă multă bătaie de cap celor ce ar dori să aranjeze cele Șase Zile în cadrul evoluționist, căci lucrul acesta este cu totul imposibil de făcut dacă soarele a fost creat într-adevăr în Ziua a Patra.

Iată de ce apologeții interpretării evoluționiste sunt nevoiți să creadă că soarele a fost de fapt făcut în Ziua întâi, laolaltă cu cerul, și doar a apărut în Ziua a Patra - chipurile, după ce învelișul de nori al pământului din primele trei zile s-ar fi ridicat.¹²⁰

Dar trebuie să ne amintim din nou că primele capitole din *Cartea Facerii* nu istorisesc dezvoltarea naturală a pământului după legile ce guvernează dezvoltarea sa în prezent, ci istorisesc începutul miraculos al tuturor lucrurilor. Nu avem voie să rearanjăm Zilele Facerii spre a se potrivi cu teoriile noastre; ci, mai curând, ar trebui să ne smerim cugetul, astfel încât să înțelegem ce spune de fapt textul sfânt. Și în acest caz, ca întotdeauna, Sfinții Părinți sunt cheia înțelegerii. Cum au înțeles ei Ziua a Patra ?

Sfinții Părinți sunt cu toții de acord când afirmă că soarele și luminătorii cerului au fost făcuți în Ziua a Patra - nu doar au apărut atunci. Nu există nici un motiv pentru care Părinții, dacă textul *Facerii* ar fi îngăduit-o, să nu fi acceptat explicația, mai „firească” aparent, că lumina soarelui a luminat primele trei zile ale facerii, însă globul soarelui a devenit vizibil de pe pământ doar în Ziua a Patra. Faptul că ei resping cu toții explicația aceasta înseamnă că textul *Facerii* nu o îngăduie.

Sfântul Ioan Gură de Aur scrie: „Dumnezeu a creat soarele în ziua a patra, ca să nu socotești că datorită lui avem ziua.”¹²¹ Sfântul Vasile învață: „Cerul și pământul fuseseră făcute mai înainte; după facerea lor a fost

creată lumina, apoi a fost despărțită ziua de noapte, apoi iarăși s-a făcut tăria și arătarea uscatului; apa s-a adunat într-o adunare cu margini fixe și determinate; pământul s-a umplut cu cele care au răsărit din el, a odrăslit

¹²⁰ Este explicația oferită de mulți dintre susținătorii „pământului vechi” sau de „creaționiștii progresiviști”, ca și de către „evoluționiștii creștini”, (n. ed.)

¹²¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere* 6, 4, ed. cit., p. 82.

mii și mii de feluri de plante și s-a umplut cu toate soiurile de arbori. Nu erau încă nici soarele, nici luna, ca să nu spună oamenii că soarele este pricina și tatăl luminii, ori ca aceia ce nu-l cunosc pe Dumnezeu să-l socotească creator al celor răsărite din pământ. [...] Dacă lumina a fost făcută mai înainte, pentru ce se spune acum iarăși că soarele a fost făcut ca să lumineze ? [...] Cuvintele acestea nu sunt contrare celor ce s-au spus despre lumină. Atunci, la început, s-a adus la existență firea luminii; acum, corpul acesta ceresc a fost făcut ca să fie vehicul al acelei lumini întâi-născute. [...] Să nu-mi spui că este cu neputință ca acestea să stea despărțite. Nici eu nu spun că ne este cu putință, mie și ție, să despărțim lumina de corpul soarelui, ci spun că cele care pentru mintea noastră nu sunt despărțite, acelea pot fi despărțite în realitate de Creatorul firii. [...] *Să fie spre semne și spre zile*, zice Scriptura. Nu ca să facă zilele, ci ca să stăpânească zilele. Căci ziua și noaptea au fost făcute înainte de facerea luminătorilor."¹²²

Sfântul Ambrozie subliniază îndeosebi acest fapt:

„Privește mai întâi la tăria cerului care a fost făcută înaintea soarelui; privește mai întâi la pământul care a început a se vedea și era tocmit încă mai înainte ca soarele să se ivească; privește la verdeța pământului care a fost mai înainte de lumina soarelui. Rugii de mure au fost mai înainte de soare; firul ierbii e mai bătrân ca luna. Așadar, nu socoti drept zeu acel lucru ale cărui daruri date de Dumnezeu se văd a fi mai prețioase. Trecuseră trei zile; în vremea aceasta nimeni nu s-a îngrijit de soare totuși strălucirea luminii se vădea pretutindeni. Căci și ziua își are lumina ei, care și ea a fost mai înainte de soare."¹²³

Idea că viața pe pământ a fost de la început dependentă de soare, și chiar că pământul însuși provine de la soare - este o idee recentă, care nu e altceva decât o simplă presupunere; nu are nici măcar legătură directă cu adevărul sau falsitatea așa-numitei evoluții a vieții pe pământ. Întrucât oamenii veacurilor recente au căutat o „nouă” și „naturală” explicație a obârșiei lumii, lepădându-se de explicația provenită din descoperirea dumnezeiască, a părut a fi de la sine înțeles că soarele - mult mai mare și mai însemnat din punct de vedere astronomic decât pământul, și centrul orbitei terestre - trebuie să preceadă pământul, mai curând decât invers.

Dar descoperirea dumnezeiască, în tâlcuirea Sfinților Părinți, ne spune dimpotrivă: pământul este întâi, atât ca timp, cât și ca însemnătate, iar soarele al doilea. Dacă mintea nu ne-ar fi așa de încătușată de modelele intelectuale ale vremii, de nu ne-am teme așa de tare să fim socotiți „rămași în urmă”, nu ne-ar veni așa de greu să ne deschidem mințile spre această explicație alternativă a începuturilor lumii.

¹²² Sf. Vasile, *Hexaameron* 6, 2-3; 8, *ed. cit.*, pp. 133-134; 142.

¹²³ Sf. Ambrozie, *Hexaameron* 4, *ed. cit.*, p. 126.

în concepția scriptural-patristică, pământul, ca sălaș al omului, încununarea zidirii lui Dumnezeu, e centrul universului. Orice altceva - indiferent de explicația științifică a stării și mișcării sale prezente, sau de imensitatea sa fizică în comparație cu pământul - este un lucru secundar, și a fost făcut întru folosul pământului, adică al omului. O asemenea putere și măreție ca a Dumnezeului nostru n-ar trebui să ne mai lase nici o îndoială că într-o singură clipă de punere în lucrare a puterii Sale ziditoare a adus la ființare întregul pământ - mare pentru noi, dar numai o fărâmă în univers - iar într-o altă clipă a puterii Sale a făcut întreaga imensitate a stelelor cerului. Putea să facă infinit mai mult decât atât, dacă ar fi voit; în textul insuflat al *Cărții Facerii* El ne-a lăsat doar o simplă schiță a celor săvârșite, iar istorisirea lor nu este obligată să se conformeze cu speculațiile și presupunerile noastre omenești.

în zilele noastre este ceva ușor și la modă să crezi că totul a „evoluat”, prin legi absolut uniforme, pe care le putem observa și acum, dintr-un strop primordial de energie sau materie; dacă totuși cineva are nevoie de „Dumnezeu” pentru a explica ceva, este numai pentru a-l face „creatorul” acestui strop sau inițiatorul „*big-bang-ului*” care se presupune că a produs tot ceea ce există. Este nevoie azi de o minte mult mai deschisă, mult mai puțin încătușată de „opinia publică”, spre a începe să vezi măreția lucrării ziditoare a lui Dumnezeu descrise în *Cartea Facerii*. Sfinții Părinți - mințile cele mai „sofisticate” și mai „științifice” ale vremii lor - pot fi descuietorii minților noastre încuiate.

Dar, s-ar putea pune întrebarea, oare zidirile lui Dumnezeu nu trebuie să aibă sens și din punct de vedere „natural” ? De ce dar a făcut Dumnezeu un corp atât de uriaș ca soarele să slujească unui corp așa de mic precum pământul ? N-ar fi putut oare să-și păstreze energia și să facă un soare ceva mai apropiat de mărimea pământului ?

Putem, desigur, să concepem un soare mult mai mic decât cel pe care-l cunoaștem și mult mai apropiat de pământ, păstrându-și, în același timp, mărimea aparentă văzută de pe pământ. Dar un astfel de soare și-ar risipi energia mult mai repede decât o face soarele nostru prezent. E vădit că Dumnezeu a făcut soarele la dimensiunea și la distanța de pământ necesară, spre a da pământului cantitatea de lumină și căldură de care are nevoie spre a întreține viața până la sfârșitul veacului, când *soarele se va întuneca* (Mat. 22, 30). Mai mult, Dumnezeu a făcut împărțirea omului în bărbat și femeie prevăzând căderea omului și faptul că înmulțirea omenirii va avea nevoie de o modalitate pătimașă de procreare.

Dacă-i așa, oare nu s-ar putea ca și soarele și luna să nu fi făcut parte din „ imaginea” inițială a lui Dumnezeu asupra zidirii Sale, ci să fi fost făcute doar spre a însemna zilele și lunile și anii stării căzute a omului ? Lumina

originară, creată în Ziua întâi, nu avea nevoie de un corp care să o cuprindă. La sfârșitul lumii *soarele se va întuneca, și luna nu-și va da lumina sa, și stelele vor cădea din cer* (Mat. 22, 30); iar în împărăția Cerurilor, la fel ca în Ziua întâi a Facerii, va fi din nou lumină fără soare și lună - *căci cetatea nu are trebuință de soare, nici de lună ca să lumineze întru ea, că slava lui Dumnezeu a luminat-o pre ea* (Apoc. 21, 23).

Dar acestea sunt taine asupra cărora nu putem face decât presupuneri.

5. Ziua a Cincea (Facere 1, 20-23)

1, 20-23 *Și a zis Dumnezeu: Să scoată apele vietăți cu suflete vii și pasări zburătoare pre pământ sub tăria cerului. Și s-a făcut așa. Și a făcut Dumnezeu chiții cei mari și tot sufletul vietăților ce se târăsc, care le-au scos apele după felul lor, și toată pasărea zburătoare după fel. Și a văzut Dumnezeu că sunt bune. Și le-a binecuvântat Dumnezeu, zicând: Creșteți și vă înmulțiți, și umpleți apele mării, și cele zburătoare să se înmulțească pre pământ. Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, ziua a cincea.*

în tâlcuirea sa la Ziua a Cincea a Facerii, Sfântul Ioan Gură de Aur scoate în evidență precizia și acuratețea ordinii în care se descrie zidirea:

„Să vedem ce ne învață și astăzi fericitul Moisi, dar, mai bine spus, să vedem ce vrea să ne învețe Duhul Sfânt prin gura acestuia. [...] Uită-te cât e de bun Dumnezeu ! Ne învață toată crearea lumii într-o oarecare ordine și înlănțuire. [...] Ai văzut cât de precisă e învățătura ? Ai văzut cât pogorământ a arătat Stăpânul față de neamul omenesc ? De unde am fi putut ști noi acestea cu atâta precizie, dacă El, pentru multa și nespusa Lui iubire de oameni, nu ne-ar fi învrednicit să ne învețe prin gura prorocului, ca să putem cunoaște și ordinea creației, și puterea Creatorului, și că s-a făcut faptă cuvântul Lui, și că acest cuvânt a dăruit celor create și existență și venirea la existență.”¹²⁴

Astfel, despre Ziua a Cincea scrie următoarele:

„După cum pământului i-a spus numai atât: *Să răsară*, și pământul a dat fel de fel de flori, de ierburi și de semințe, și numai cu cuvântul au fost aduse toate la ființă, tot așa și acum a spus: *Să scoată apele vietăți cu suflete vii și pasări, zburătoare pre pământ sub tăria cerului*, și dintr-o dată au fost create atâtea feluri de târătoare, atât de deosebite pasări, că nici nu este cu putință a le înșira cu cuvântul.”¹²⁵

Sfântul Vasile scrie:

„Astfel, apa a fost silită să slujească poruncii Ziditorului. Nespusa și marea putere a lui Dumnezeu a arătat vii, lucrătoare și mișcătoare tot

¹²⁴ St. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 7, 3, ed. cit., pp. 90-91.

> **Ibid.*, p. 91.

felul de viețuitoare ale apelor, și este cu neputință să numeri speciile lor,
 %t' căci deodată cu porunca apei au primit și capacitatea de a naște."¹²⁶

Iar Sfântul Ambrozie:

„La această poruncă, apele îndată și-au ivit odrăslirea. Râurile erau în chinurile facerii. Iezerele zămisleau partea lor de viață. Marea însăși începu a naște tot felul de târâtoare... Nici că putem pomeni mulțimea numirilor tuturor soiurilor aduse într-o clipită la viață de către dumnezeiasca poruncă. Căci forma materialnică și suflarea de viață într-o aceeași clipită au fost aduse la ființare... Aceeași clipă și aceeași putere ziditoare au adus la existență și chitul și broasca."¹²⁷

Aici, ca și la zidirea tuturor viețuitoarelor, Dumnezeu zidește pe prima din fiecare fel:

„Acum este pârga fiecărui fel de viețuitoare din apă care, ca și semințele din natură, primesc porunca de a se arăta. Mulțimea lor va avea loc din nașterea lor, a unora din altele, când trebuie să crească și să se înmulțească."¹²⁸

Să cercetăm acum înțelesul zicerii „după fel”, care se repetă la fiecare dintre cele trei zile când se zidește viața. Nu poate fi nici o îndoială că Sfinții Părinți au înțeles cu toții și în chip deslușit că în cele trei zile Dumnezeu a zidit toate *felurile* de făpturi pe care le cunoaștem azi. Lucrul acesta se poate vedea din deseale lor afirmații că Dumnezeu creează de îndată și pe loc, că numai cuvântul Său este cel care aduce făpturile la existență, că apele și pământul nu au însușirea naturală de a da naștere vieții. Asupra celui din urmă punct, Sfântul Vasile scrie (vorbind de Ziua a Șasea):

„Pământul a scos la iveală ceea ce se afla în el nu pentru că Dumnezeu a spus: *Să scoată*, ci pentru că Dumnezeu, Care i-a dat porunca, i-a dăruit pământului și puterea de a scoate din sine. Nici când pământul a auzit: *Să răsară iarbă verde și pom roditor*, pământul nu a scos iarba verde pe care o avea ascunsă în el, nici nu a scos la suprafață finicul sau stejarul sau chiparosul, care stăteau ascunși undeva jos în sânul pământului. Nu ! Ci Cuvântul dumnezeiesc zidește cele ce se fac. *Să răsară pământul*. Nu să răsară ceea ce fusese pus în el mai dinainte, ci să dobândească ceea ce nu are, adică puterea de a lucra, putere dăruită de Dumnezeu pământului prin poruncă."¹²⁹

Sfinții Părinți au o învățătură foarte clară despre „felurile” facerii. Pentru moment să ținem minte doar ideea că nu e nevoie să definim precis limitele acestor „feluri”. „Speciile” taxonomiei moderne (adică ale științei clasifică-

¹²⁶ Sf. Vasile, *Hexameron* 7, 1, ed. cit, p. 145.

¹²⁷ Sf. Ambrozie, *Hexameron* 5, 1, ed. cit, 2, pp. 160-162.

¹²⁸ Sf. Vasile, *Hexameron* 7, 2, ed. cit., pp. 148-149.

¹²⁹ *Ibid.*, S, 1, p. 157.

rii) sunt uneori arbitrare, necorespunzând neapărat cu „felurile” din *Cartea Facerii*; dar, îndeobște, am putea zice că Părinții înțeleg că un anumit „fel” cuprinde acele făpturi în stare să producă urmași fertili, cum vom vedea în cele ce urmează.¹³⁰

Sfântul Vasile învață că „felurile” din *Cartea Facerii* (desigur, cu excepția celor care ar fi putut să dispară) își păstrează firea până la sfârșitul timpului:

„Deci, decât orice altă spusă e mai adevărată spusa aceasta: sau este sămânță în plante, sau au în ele o putere seminală. Acest lucru vrea să-l spună Scriptura prin cuvintele «după fel». Colțișorul trestiei nu odrăsleşte măslinul, ci din trestie iese altă trestie, iar din semințe răsar plante înru ditate cu semințele aruncate în pământ. Și astfel, ceea ce a ieșit din pământ la cea dintâi naștere a plantei, aceea se păstrează și până acum; iar prin răsărirea în continuare se păstrează «felul».”¹³¹

Apoi:

„După cum sfera, dacă se împinge și este pe un loc înclinat, merge la vale datorită alcătuirii sale și a însușirii locului și nu se oprește înainte de a ajunge pe loc șes, tot așa și existențele, mișcate de o singură poruncă, străbat în chip egal creația, supusă nașterii și pieirii și păstrează până la sfârșit continuarea felurilor, prin asemănarea celor ce alcătuiesc felul. Din cal se naște cal, din leu alt leu, din vultur tot vultur, și fiecare viețuitoare își păstrează felul prin continue nașteri, până la sfârșitul lumii. Timpul nu strică, nici nu pierde însușirile viețuitoarelor, ci parcă acum ar fi fost făcute, merg veșnic proaspete împreună cu timpul.”¹³² Tot așa învață și Sfântul Ambrozie:

„In conul de pin firea pare a înfățișa însuși chipul ei; el păstrează însușirile proprii pe care le-a primit de la acea dumnezeiască și cerească poruncă, și își repetă zămislirea întru urmarea și rânduiala anilor până la plinirea vremii.”¹³³

¹³⁰ Definirea „speciilor” a fost subiectul multor discuții în cadrul comunității științifice. În prima jumătate a secolului al douăzecilea, specia era definită în general ca un grup de plante sau animale care sunt capabile să se încrucișeze și să producă urmași fertili. Prin 1942, biologul Ernst Mayr a propus o definiție mult mai puțin limitativă: specia este un grup „izolat din punct de vedere reproductiv” față de alte asemenea grupuri (adică nu se împerechează de obicei cu un alt grup, deși ar fi în stare să o facă). Noua definiție a speciilor este acceptată azi de mulți biologi. Fiind atât de cuprinzătoare, ea ușurează demonstrarea faptului că o „specie” (de fapt o populație reproducătoare) poate „evolua” într-o alta. De pildă, ursul polar și ursul cenușiu sunt clasificați de taxonomia modernă ca specii separate, deși sunt capabili de a se împerechea între ei și de a produce urmași fertili. Însă, în concepția învățaturii patristice despre „felurile” descrise la Facere, s-ar părea că aceste două „specii” de urs sunt doar varietăți din lăuntrul unuia dintre „felurile” create la origine.

Pentru o discuție mai amănunțită asupra schimbării definiției speciilor în știința modernă vezi Richard Milton, *Shattering the Myths of Darwinism*, Park Street Press, Rochester, Vermont, 1997, pp. 143-153. (n. ed.)” Sf. Vasile. *Hexaimeron*, 5, 2, ed. cit., p. 120.

¹³¹ *Ibid.*, 9, 2, p. 171.

¹³² Sf. Ambrozie, *Hexaimeron* 3, 16, ed. cit., pp. 119-120.

Același Părinte zice încă mai hotărât:

„Cuvântul lui Dumnezeu pătrunde fiecă zidire din alcătuirea lumii. De-aceea, precum au poruncit Dumnezeu, toate felurile de făpturi vii s-au născut cu grăbire din pământ. Ascultând de o lege statornică, toate au urmat unele altora veac după veac, după fel și după asemănare. Leul zămislește leu; tigru, tigrul; bivolul, bivol; lebăda, lebădă și vulturul, vultur. Ceea ce s-a poruncit o dată devine în fire un obicei pentru totdeauna. De-aceea pământul n-a încetat a aduce cinstirea slujbei sale. Soiul începător al făpturii vii este păstrat pentru vremile viitoare de către generațiile următoare ale felului său.”¹³⁴

Încercările de încrucișare din toate timpurile, atât la plante, cât și la animale, pentru a crea noi specii prin împerecherea indivizilor din specii diferite, atunci când reușesc, dau rezultate care nu fac decât să dovedească zicerea patristică despre statornicia speciilor: „hibrizii” sunt sterpi, neputându-se reproduce. Sfântul Ambrozie folosește acest exemplu spre a avertiza oamenii asupra „unirilor nefirești” care se împotrivesc legilor pe care le-a așezat Dumnezeu în Zilele Facerii:

„Cât de curate și nepătate generații urmează fără amestecare una după alta, astfel încât peștele zămislește pește, iar foca, focă. Scorpionul de mare și el își păzește patul nuntirii neîntinat... Peștii nu știu nimic despre unirea cu rase străine. Ei n-au logodne nefirești precum cele săvârșite cu dinadinsul între animale din rase diferite precum, de pildă, între măgar și iapă, sau între măgăriță și armăsar, amândouă acestea fiind pilde de unire nefirească. Cu siguranță, sunt situații când firea suferă mai mult în caz de pângărire decât de vătămare a unui ins. Omul, ca începător al sterpicității încrucișărilor, este răspunzător de aceasta. El socotește un animal corcit mai prețios decât unul dintr-un soi firesc. Amesteci laolaltă rase străine și amesteci sămânțe deosebite.”¹³⁵

Specificitatea și integritatea „sămânțelor” fiecăruia dintre „felurile” zidirii ține în așa măsură de gândirea scripturală și patristică, încât slujește în Scriptură drept temei pentru una dintre Pildele Domnului nostru privitoare la deosebirea dintre bine și rău, virtute și păcat. Sfântul Ambrozie folosește această pildă (Mat. 13, 24-30) spre a ilustra integritatea sămânțelor fiecărui „fel”:

„Nu e nici o primejdie ca rânduiala lui Dumnezeu, cu care însăși firea s-a obișnuit, să se facă deșartă în vremile viitoare din lipsă de prăsilă, întrucât astăzi întregul obârșiei se păstrează încă în sămânțe. Știm că neghina și alte sămânțe străine, care adesea se răspândesc între roadele pământului, se cheamă «zăzanii» în Evanghelie. Însă acestea țin de un soi aparte, și nu au decăzut într-un alt soi printr-o preschimbare a sămânței grânelor. Domnul ne-a spus că este așa când a zis: *Asemănatu-s-a împărăția*

¹³⁴ /fcirf., 6, 3, pp. 232.
¹³⁵ *Ibid.*, 5, 9, pp. 166.

cerurilor omului care a semănat sămânță bună în țarina sa. Dar, dormind oamenii, a venit vrăjmașul lui și a semănat neghine între grâu. De-aici pricepem că neghinele și grânele par a fi osebite cu adevărat, atât ca nume, cât și ca fel. De-aceea și slugile au zis stăpânului: Doamne, au nu ai semănat sămânță bună în țarina Ta ? Dar de unde are neghine ? Iar El a zis lor: Un om. vrăjmaș a făcut aceasta. Una este sămânța diavolului; cealaltă a lui Hristos, semănată după dreptate. Deci Fiul Omului a semănat una, iar diavolul a semănat-o pe cealaltă. Din această pricină firea fiecăreia este osebită, căci și semănătorii sunt potrivnici. Hristos seamănă împărăția lui Dumnezeu, pe când diavolul seamănă păcatul. Cum dar poate această împărăție să fie de același soi cu păcatul ? Astfel este împărăția lui Dumnezeu, zice El, ca atunci când omul aruncă sămânța în pământ.¹³⁶

După cum deosebirea speciilor e legată de deosebirea între bine și rău, tot așa și amestecul speciilor e legat de relativismul moral. Se știe prea bine cum cei ce cred în relativitatea binelui și răului, a virtuții și viciului, se folosesc de teoria cosmologică a evoluției universale spre a-și apăra credința ca fiind „științifică” și „realitate de fapt”: dacă omul a fost „cândva” un animal inferior și „evoluează” către altceva, atunci cum e cu puțință ca firea lui nestatornică să fie silită să se supună poruncilor date doar pentru una dintre treptele „dezvoltării” sale ?¹³⁷ Ateismul marxist s-a atașat de teoria evoluției încă de la început, predicând-o până azi ca pe una dintre doctrinele cruciale ale filosofiei sale relativiste.

Ideea statorniciei firii și a integrității și deosebirii „felurilor” ei străbate literatura patristică. Ea slujește drept model, de pildă învierii trupului omnesc. Sfântul Ambrozie scrie în tratatul său despre înviere:

„în tot ceea ce rodește, firea rămâne credincioasă sieși... Sămânțele unui fel nu pot fi schimbate într-un alt fel de plantă, nici nu dau la iveală roade deosebite de propriile sămânțe, astfel încât oamenii să răsără din șerpi și carnea din dinți; cu-atât mai mult e de crezut, așadar, că tot ceea ce s-a semănat va răsări din nou în propria fire, că rodul grânelor nu se deosebește de sămânță, că cele moi nu răsar din cele tari, nici cele tari din cele moi, și nici otrava nu se schimbă în sânge; ci carnea se reface din

¹³⁶ *Ibid.*, 3. 10, pp. 99-100.

¹³⁷ Aldous Huxley (tratele lui Julian Huxley) ne-a lăsat un fragment memorialistic în care ne spune cum teoria evoluției universale l-a „eliberat” de cătușele „vechii morale”: „Aveam motive pentru a nu dori ca lumea să aibă sens; ca urmare, am admis că nu avea nici unul, și am fost în stare, fără vreo dificultate, să găsesc motivații satisfăcătoare pentru această asumare... Pentru mine, ca și, fără îndoială, pentru majoritatea contemporanilor mei, filosofia nonsensului a fost, în mod esențial, un instrument de eliberare. Eliberarea pe care o doream era simultan o eliberare de un anumit sistem politic și economic, și o eliberare de un anumit sistem de morală. Ne-am ridicat împotriva moralei fiindcă ne stânjenea libertatea sexuală” (A. Huxley, „Mărturisirea unui ateu notoriu”, în *Report*, iunie 1966, p. 19).

carne, oasele din oase, sângele din sânge, umorile trupului din umori. Mai puteți deci voi, păgânilor, cei ce sunteți în stare să susțineți că există schimbare, să mai tăgăduiți reșezarea firii ?¹³⁸

în același sens scrie și Sfântul Grigorie al Nyssei:

„Căci citim în Scriptură, la începutul facerii lumii, că pământul a odrăslit mai întâi felurite ierburi, apoi din fiecare plantă a crescut sămânța; după ce aceasta a căzut în pământ, din ea a crescut iarăși același soi de plantă cum a fost la început. Și zice slăvitul Apostol că același lucru se petrece și la înviere. Dar aflăm de la el nu numai că firea omenească se va schimba în ceva foarte mărit, ci și că ceea ce nădăjduim noi este altceva decât starea noastră primordială.”¹³⁹

O ciudată paralelă la teoria modernă a evoluției universale se poate vedea în vechea învățătură păgână despre transmigrarea sufletelor (reîncarnare). Reacția Sfinților Părinți față de această idee, pe care au osândit-o cu toții, arată cât de mult se preocupau de păstrarea rânduielilor zidirii și neameste-cării felurilor și făpturilor sale. Sfântul Grigorie al Nyssei scrie:

„Mi se pare că cei ce cred că sufletul rătăcește în ființe cu natură diferită, confundă proprietățile naturii, amestecând și încurcând lucrurile între ele: iraționalul cu raționalul, sensibilul cu insensibilul, care, dacă vin în contact unul cu altul, nu sunt despărțite între ele de nici o ordine firească. Or, să zicem că același suflet este acum cuvântător și gânditor, purtând haina trupească corespunzătoare, iar apoi același suflet alunecă, vârân-du-se în găuri ca șerpilor sau se adună în stoluri ca păsările, sau se face vită de povară, sau carnivor acvatic, sau decade până la nesimțire și face rădăcini, devenind copac și odrăslind ramuri care cresc, apărând pe ele fie o floare, fie un fruct bun de mâncat, fie unul otrăvitor. Dar aceasta nu este altceva decât a crede că toate sunt la fel și că în toate câte sunt există o singură fire, topită într-o generalizare confuză și nedistinctă, de vreme ce nici o proprietate nu desparte corpurile unul de altul.”¹⁴⁰ Ideea că „în toate câte sunt există o singură fire” stă, desigur, la temelia teoriei evoluției universale. Erasmus Darwin (bunicul lui Charles) indicase deja speculației științifice această direcție, la sfârșitul veacului al optsprezecelea. O astfel de idee este cu totul străină gândirii scripturale și patristice.

6. Ziua a Șasea (Facere I, 24-3J) > -^î ;" ,■ ,iv Vi

1, 24-25 *Și a zis Dumnezeu: Să scoată pământul suflet viu după fel, de cele cu patru picioare și de cele ce se târăsc și fiare pre pământ după fel. Și s-a făcut așa. Și a făcut Dumnezeu fiarele pământului după felul lor și*

¹³⁸ Sf. Ambrozie, *Despre credința în înviere* II, 63, 70, NPNE, voi. 10, pp. 184-185.

¹³⁹ Sf. Grigorie al Nyssei, *Dialog despre suflet și înviere*, ed. cit., p. 406.

¹⁴⁰ *Ibid.*, p. 387.

dobitoacele după felul lor, și toate cele ce se târăsc pre pământ după felul lor. Și a văzut Dumnezeu că sunt bune.

Învățătura Sfinților Părinți despre facerea animalelor de uscat în Ziua a Șasea nu repetă doar ceea ce s-a spus deja despre celelalte ființe vii. Astfel, Sfântul Efrem scrie:

„La porunca lui Dumnezeu, îndată, pământul a scos târătoare, fiare ale câmpului, animale de pradă și dobitoace, atâtea câte erau de trebuință slujirii celui ce, în aceeași zi, a călcat porunca Domnului său.”¹⁴¹ Sfântul Vasile învață:

„Sufletul necuvântătoarelor nu s-a arătat fiind ascuns în pământ, ci a luat ființă o dată cu trupul lor, la porunca Ziditorului.”¹⁴² O dată cu această lucrare creatoare, totul este gata pentru apariția omului, care avea să fie domn peste toate. Dar mărirea zidire nu este doar spre folosul practic al omului. Ea are ceva tainic; fiind zidirea cea bună a Atotbunului Dumnezeu, ea poate să ne înalțe mintea către El. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Dumnezeu nu le-a creat pe toate numai pentru trebuința noastră, ci și pentru dărnicia Lui, ca noi, văzând bogăția nespusă a făpturilor Lui, să ne uimim de puterea Ziditorului și să putem ști că toate acestea au fost aduse la ființare cu o înțelepciune și bunătate nespusă, spre cinstirea omului ce avea să fie făcut.”¹⁴³ Sfântul Vasile, minunându-se de mărirea zidirii lui Dumnezeu, scrie:

„Să slăvim pe Marele Meșter al celor făcute cu înțelepciune și măiestrie. Din frumusețea celor văzute să înțelegem pe Cel care e mai presus de frumusețe, iar din măreția celor ce cad sub simțurile noastre și din trupurile acestea mărginite din lume să ne ducem cu mintea la Cel nemărginit, la Cel mai presus de măreție, care întrece toată mintea cu mulțimea puterii Sale. E drept, nu cunoaștem natura existențelor; dar este atât de minunat cât ne cade sub simțuri, încât mintea cea mai ascuțită se vedește a fi neputincioasă în fața celei mai mici făpturi din lume, fie pentru a o descrie cum se cuvine, fie pentru a da laudă cuvenită Ziditorului, căruia se cuvine toată slava, cinstea și puterea, în vecii vecilor, Amin.”¹⁴⁴ Dumnezeu a făcut lumea, învață Sfântul Ioan Damaschin, fiindcă „nu s-a mulțumit cu contemplarea de Sine, ci prin mulțimea bunătății Sale, a binevoit să se facă ceva care să primească binefacerile Sale și să se împărtășească din bunătatea Lui”¹⁴⁵.

Poate că nici o parte a Scripturii nu înfățișează așa de bine înfricoșata măreție a lui Dumnezeu în zidirea Sa și, prin comparație, nimicnicia omului, precum locul unde Dumnezeu vorbește cu Iov în vifor și nor:

¹⁴¹ Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 1, ed. cit., p. 302.

¹⁴² Sf. Vasile, *Hexaameron* 9, 3, ed. cit., p. 172.

¹⁴³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 7, 5, ed. cit., p. 93.

¹⁴⁴ Sf. Vasile, *Hexaameron* \, \, ed. cit., p. 83.

¹⁴⁵ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Cartea a II-a, cap. 2, ed. cit., p. 46.

Unde ai fost când am întemeiat pământul ? Spune-mi, de ai cunoștință ? Cine a pus măsurile lui, de știi ? Sau cine este cel ce a întins funie preste dânsul ? Pre ce s-au întărit stâlpii lui, și cine este acela ce a pus preste dânsul piatra cea din marginea unghiului ? Când s-au făcut stelele, lăudatu-m-au cu glas mare toți îngerii, mei. Și am ocolit marea cu îngrădiri, când se vărsa afară și ieșea din pântecul maicii, sale. Și am pus îmbrăcămintea ei nor, am înfășurat-o pre ea cu negură. Și am pus ei hotar înconjurând-o cu încuietori și cu porți. Și am. zis ei: Până aici să vii și să nu treci, ci întru tine să se sfarme valurile tale. Au doar în zilele tale am tocmit lumina cea de dimineață, și luceafărul și-a văzut rândul său ? Apucatu-te-ai de aripile pământului, ca să scuturi, pre cei necinstitori de pre dânsul ? Au tu ai luat din pământ lut, și ai făcut viețuitor, și l-ai pus pre el ca să poată grăi pre pământ ? (Iov 38, 4-14) Istorisirea Facerii despre zidirea omului e dată în două relatări, cea din capitolul unu și cea din capitolul doi; pe-acestea le vom cerceta în capitolul următor.

2, 1-3 Și s-au săvârșit cerul și pământul și toată podoaba lor. Și a săvârșit Dumnezeu în ziua a șasea lucrurile sale, care a făcut; și s-a odihnit în ziua a șaptea de toate lucrurile sale care a făcut. Și a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o pre ea; că întru aceea s-a odihnit de toate lucrurile sale, care a început Dumnezeu a face.

Despre „sabbath-ul” odihnei lui Dumnezeu după creație, Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Aici dumnezeiasca Scriptură spune că s-a odihnit Dumnezeu de lucrurile Sale; în Evangheliile Hristos zice: *Tatăl meu până acum lucrează, și Eu lucrez* (Ioan 5, 17). Nu se pare, la auzul acestor cuvinte, că este contradicție între cele spuse ? Să nu fie ! Nu este nici o contradicție între cele scrise în dumnezeiasca Scriptură. Când Scriptura ne spune aici că Dumnezeu s-a odihnit de lucrurile Sale, ne învață că Dumnezeu în ziua a șaptea a sfârșit de creat și de adus totul de la neființă la ființă; când Hristos ne spune că *Tatăl meu până acum lucrează și Eu lucrez*, ne arată continua Lui purtare de grijă; numește lucrare menținerea celor care au fost făcute, dăruirea dăinuirii lor și ocârmuirea lor în toată vremea. Dacă n-ar fi așa, cum ar dăinui universul acesta - toate cele văzute și neamul omenesc - de nu ar fi mâna cea de sus, care le ocârmuiește și le rânduieste ?”¹⁴⁶ Privind minunea care se petrece zilnic în ceea ce ne-am obișnuit a numi „natură” - de pildă, creșterea deplină a unei plante, a unui animal ori chiar a omului, dintr-o sămânță minusculă - nu avem cum să nu vedem continua lucrare ziditoare a lui Dumnezeu. Dar nu este totuși același lucru cu Facerea

⁴ SI'. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 10. 7, ed. cit., p. 125.

din cele Șase Zile, întâia aducere în ființare a tuturor celor existente. Primul capitol din *Cartea Facerii* descrie această zidire unică și irepetabilă.

Obișnuiți cu „lucrarea” lui Dumnezeu în lumea noastră prezentă, ne este greu să ne facem o idee despre celălalt fel de „lucrare” pe care El a săvârșit-o în cele Șase Zile. Lumea, atunci, deși desăvârșită și deplin tocmită, era încă „nouă”. Sfântul Grigorie Teologul arată că, atunci când Dumnezeu a dorit să-1 zidească pe Adam din țărână, „Cuvântul..., luând o parte din nou-ziditul pământ, cu nemuritoarele Sale mâini a plăsmuit chipul meu”¹⁴⁷. Sfântul Efreem Șirul învață:

„Așa cum toate - copacii, ierburile, dobitoacele, păsările și omul - erau deodată și bătrâne și tinere: bătrâne după înfățișarea mădulelor și alcătuirii, tinere după vremea zidirii lor; tot așa și luna era în acea vreme și bătrână și tânără: tânără, căci numai ce fusese zidită, bătrână fiindcă era plină precum în ziua a cincisprezecea.”¹⁴⁸

Sfântul Efreem și alți Părinți subliniază această noutate afirmându-și credința că lumea a fost zidită primăvara. Sfântul Ambrozie leagă aceasta de faptul că la evrei anul începea primăvara:

„El a zidit cerul și pământul la vremea când încep lunile, timpul potrivit ca lumea să-și ia început. Era căldura blândă a primăverii, anotimp potrivit pentru orice lucru. Ca urmare, și anul a primit pecetea unei lumi ce va să ia naștere... Spre a arăta că zidirea lumii a avut loc primăvara, Scriptura zice:

Luna aceasta este vouă începătură lunilor, cea dintâi este vouă între lunile anului (Ieș. 12, 2), numind întâia lună anotimpul primăverii. Căci se cuvenea

ca începutul anului să fie începutul nașterii.”¹⁴⁹ Deci, după această privire asupra foarte realistei înțelegeri a Sfinților Părinți în privința celor Șase Zile ale Facerii, să ne aplecăm asupra problemei mai complicate a facerii omului, cununa zidirii lui Dumnezeu.

»f:/>,c

■ ■Jt/*,- i ■:. -y'’

■mi-

■i-.'tit'-' BIM

¹⁴⁷ Sf. Grigorie Teologul, *Omilia 7*, „Despre suflet”.

¹⁴⁸ Sf. Efreem, *Tâlcuire la Facere* \,ed. cit., p. 287.

¹⁴⁹ Sf. Ambrozie, *Hexaïmeron 1*, 13, ed. cit., p. 13.

CAPITOLUL PATRU

Zidirea omului (Facere 1,26-31; 2,4-7)

! *! " ■ JC
■ " ' "

1, 26-27 5/ a zis Dumnezeu: *Să facem om după chipul nostru și după asemănare, și să stăpânească peștii mării și pasărilor cerului și dobitoacele și tot pământul și toate vietățile cele ce se târăsc pre pământ. Și a făcut Dumnezeu pre om., după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre dânsul, bărbat și-femeie i-a făcut pre ei.*

Am văzut că zidirea din cele Șase zile e lucrarea Sfintei Treimi, și anume, Tatăl poruncește „Să fie !”, iar Fiul zidește. Însă, la zidirea omului, pare a avea loc o sfătuire aparte între Persoanele Treimii. Iată ce spune Sfântul Vasile:

„Să facem om. [...] Cuvântul acesta nu mai fusese folosit pentru nici una dintre existențele rânduite. Pentru lumină, porunca a fost simplă: 57 a zis Dumnezeu: *Să se facă lumină*. S-a făcut cerul, și nu s-a ținut sfat pentru cer. [...] Aici omul încă nu există, dar se ține sfat asupra omului. Dumnezeu nu a spus, la fel ca pentru celelalte ființe: «Să se facă om !» Cunoaște dar vrednicia ce ți s-a dat. Nu ți-a pricinuit obârșia prin poruncă, ci sfat a ținut Dumnezeu, spre a ști cum să aducă la viață această ființă vrednică de cinstire...

De ce oare nu a zis Dumnezeu «Fă», ci «Să facem om»? A zis așa, ca să poți cunoaște stăpânirea. Că voiește ca tu, luând aminte la Tatăl, să nu tăgăduiești pe Fiul; voiește să cunoști că Tatăl a zidit prin Fiul, iar Fiul a zidit cu voia Tatălui, și că ți se cade să slăvești pe Tatăl în Fiul, și pe Fiul în Duhul Sfânt...

Dar nu a zis: «Și au făcut ei», ca nu cumva să afli aici pricină de închinare la mai mulți dumnezei.¹⁵⁰ Tot așa, Sfântul Ioan Gură de Aur zice:

„De ce, când s-a făcut cerul, nu s-a zis «Să facem», ci, mai curând, să se facă cer, să se facă lumină, și tot așa pentru fiecare parte a zidirii, ci numai aici se adaugă: «Să facem», arătându-se sfatul, chibzuirea și îm-preună-grăirea cu cineva de aceeași cinste? Cine este cel ce are să fie făcut, de i se dă atâta cinstire? Este omul - ființă măreață și minunată, mai de preț înaintea lui Dumnezeu decât toată zidirea... Că s-a ținut sfat, chib-zuire și împreună-grăire nu fiindcă Dumnezeu avea trebuință de sfat - să nu fie ! - ci ca prin însăși aceasta să ne arate vrednicia celui zidit...

¹⁵⁰ Sf. Vasile cel Mare, *Despre obârșia omului* 1, 3-4.

Și cine este Acela Căruia îi zice Dumnezeu: «Să facem om» ? Este *Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, Domn al păcii, Părinte al veacului ce va să fie* (îs. 9, 6), Fiul cel Unul-născut și însuși Dumnezeu. Aceluia îi zice: «Să facem om după chipul nostru, după asemănarea noastră». Nu zice: «După al meu și al tău» sau «al meu și al vostru», ci «după chipul nostru», arătând un singur chip și o singură asemănare.¹⁵¹ .?

Sfântul Grigorie Teologul vorbește foarte poetic despre facerea omului, ca despre o împreunare a lumilor de sus cu cele de jos, zidite mai înainte de Dumnezeu. întâi:

„El a dat ființă lumii cugetătoare [adică lumii fapturilor inteligibile, lumii îngerești], pe cât pot eu să gândesc aceste lucruri și să socotesc cele mărețe cu vorbirea mea cea săracă. Apoi, după ce întâia Zidire a fost pusă în bună rânduială, El zămislește o a doua lume, materialnică și văzută -întregul tocmirii pământului, cerului și al celor aflate la mijloc între ele; zidire cu-adevărat minunată, când privim la încântătoarea formă a fiecărei părți, dar încă și mai vrednică de minunare, când socotim armonia și conglăsuirea întregului, felul cum fiecare parte se îmbină cu toate celelalte în desăvârșită rânduială... Iar aceasta, pentru ca El să arate că poate să cheme întru ființare nu numai firea cea înrudită Sieși [adică lumea nevăzută, îngerească], ci și pe cea cu totul străină Lui. Căci înrudite Dumne-zeirii sunt firile cugetătoare, care numai cu mintea se pot înțelege; dar toate cele despre care simțirile pot lua cunoștință îi sunt desăvârșit străine; iar, dintre acestea, cele mai îndepărtate de El sunt cele cu totul lipsite de suflet și puțința mișcării.

Deci, mintea și simțirea, osebite astfel una de cealaltă, au rămas între hotarele lor, purtând în sineși măreția Cuvântului Ziditor, tăcute laudătoare și înfiorate vestitoare ale puternicei Sale lucrări. Ci încă nu se făcuse vreo îmbinare a celor două, nici vreo amestecare a celor potrivnice, semne ale unei mai mari înțelepciuni și dărnicii în zidirea firilor, nici se făcuse cunoscut până acum întregul belșug al bunătății. Acum Cuvântul Ziditor, hotărând să le dezvăluie și să alcătuiască o singură ființă însuflețită din amândouă - vreau să zic din zidirea nevăzută și cea văzută - făurește Omul; și luând un trup din materia ce se afla de mai înainte, și punând în el un Suflu luat din Sine (despre care Cuvântul știa că este un suflet rațional și chip al lui Dumnezeu), ca pe un fel de o a doua lume, măreț în micime, l-a așezat pe pământ, înger nou, slujitor îmbinându-le pe amândouă, deplin cunoscător al zidirii văzute, dar numai în parte al celei cugetătoare; împărat al tuturor celor de pe pământ, dar supus al împărăției celei de sus; pământesc și ceresc; vremelnic, și totuși nemuritor; văzut, și totuși cugetător; la jumătatea drumului între măreție și nimicnicie, împreunând într-o persoană

¹⁵¹ St". Ioan Gură de Aur, *Opt omilii la Facere* 2,1-2.

* duhul și trupul; duh, pentru bunătățile revărsate asupra lui, trup, din pricina culmii la care fusese înălțat; unul, ca să poată să urmeze a vieții și a-1 slăvi pe binefăcătorul său, celălalt, ca să poată suferi, și prin suferință să i se : aducă aminte și să se îndrepteze, dacă cumva s-ar mândri întru măreția sa; ființă vie, cercat aici și mutat apoi altundeva; și, spre a întregi taina, îndumnezeit prin atragerea sa către Dumnezeu."¹⁵²

Ce este acest chip al lui Dumnezeu ? Sfinții Părinți au scos în relief felurite aspecte ale chipului lui Dumnezeu în om: unii au pomenit domnia omului asupra zidirii inferioare (pomenită textual în Facere); alții, rațiunea lui; alții, iarăși, libertatea sa. Sfântul Grigorie al Nyssei rezumă cel mai bine înțelesul chipului lui Dumnezeu:

„El întrece orice bunătate care se poate închipui de mintea omului și, dacă creează viața acestuia, nu o face din altă pricină decât pentru că este bun. Așa fiind, și pentru că tocmai de aceea s-a hotărât să ne aducă la viață, Dumnezeu nu își arată bunătatea doar pe jumătate, dăruind omului numai o parte din bunătățile Sale și păstrând pentru Sine, în chip pizmaș, cealaltă parte, ci își arată suprema bunătate tocmai prin aceea că l-a adus pe om din neființă la viață și l-a coplesit cu tot felul de daruri. Mulțimea tuturor bunătăților este atât de mare, încât nu știm dacă s-ar putea număra ușor. De aceea, rezumându-le, Scriptura le-a descris în felul următor: *după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre dânsul*, ceea ce este ca și cum ar fi spus că firea omenească a fost făcută părtașă la toate bunătățile; căci, dacă Dumnezeu este plinătatea tuturor bunătăților, iar omul este după chipul Lui, oare nu în această plinătate va sta asemănarea chipului cu Arhetipul său ?"¹⁵³ Care este deosebirea dintre „chipul” și „asemănarea” lui Dumnezeu în om ? Sfinții Părinți arată cum chipul ne este dat deplin și nu poate pieri; asemănarea însă ni s-a dat la început doar în mod potențial, urmând ca omul însuși să lucreze spre a ajunge la desăvârșirea ei. Sfântul Vasile învață:

„*Să facem om după chipul nostru și după asemănare*. Pe unul îl avem de la zidire, pe altul îl dobândim prin voia slobodă. În alcătuirea dintâi, ni s-a dat să ne naștem după chipul lui Dumnezeu; prin voia slobodă se plăsmuiește în noi ființarea după asemănarea lui Dumnezeu... *Să facem om după chipul, nostru: fie-i dat prin zidire ceea ce este după chip, dai” și facă-se după asemănare*. Dumnezeu a dat putere pentru aceasta; prin ce te-ai mai fi osebit, dacă te-ar fi făcut și după asemănare ? De ce te-ai mai fi încununat ? Iar dacă Ziditorul ți le-ar fi dat pe toate, cum ți s-ar mai fi deschis împărăția cerurilor ? Se cuvenea deci a se da ție doar o parte, lă-sându-se cealaltă neîmplinită, tocmai ca să o plinești tu însuși și să te învrednicești de răsplătirea care vine de la Dumnezeu.”¹⁵⁴

¹⁵² Sf. Grigorie Teologul, „Al doilea cuvânt la Paști” 6-7, în NPNF, voi. 7.

¹⁵³ Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului* 16, 10, ed. cit., p. 49. —..... -

¹⁵⁴ Sf. Vasile, *Despre obârșia omului* 1, 16-17. < .<■. .:.) p

în același pasaj din *Cartea Facerii* în care se descrie zidirea omului, se spune că acesta a fost făcut „bărbat și femeie”.¹⁵⁵ Dar ține oare această deosebire de chipul lui Dumnezeu ? Sfântul Grigorie al Nyssei explică faptul că Scriptura se referă aici la o *îndoită* facere a omului:

„Ceea ce a fost făcut «după chip» și ceea ce e azi în stare de plâns sunt ¹ două lucruri cu totul deosebite. Scriptura spune că *a făcut Dumnezeu pre ' om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre dânsul*. Crearea celui ce a ■■ > fost făcut *după chip* și-a atins din acel moment desăvârșirea. Dar Scriptura se întoarce din nou și ține să precizeze: *bărbat și femeie i-a făcut pre ■ ei*. Cred că toți sunt de părere că acest lucru nu s-a spus în legătură cu ; Dumnezeu ca model original, căci, după cum zice Apostolul, în Hristos «nu este parte bărbătească și femeiască». Cu toate acestea, Scriptura ne istorisește că în aceste două direcții s-a împărțit omenirea. Cel puțin așa ;, ni se dă să înțelegem din felul cum s-a compus fraza, căci mai întâi ni se spune: *a făcut Dumnezeu pre om*, și: *după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre dânsul*, iar în continuare se adaugă: *bărbat și femeie i-a făcut pre ei*, afirmându-se, prin aceste cuvinte din urmă, ceva cu totul străin de , însușirile lui Dumnezeu.

Cred că prin cele spuse Scriptura ne înfățișează aici o învățătură de mare însemnătate, și ea se cuprinde în următoarele: firea omenească stă la mijloc între două extreme, opuse una alteia, între ființele dumnezeiești și netrupești, pe de-o parte, și viața dobitoacelor și vietăților necugetătoare, pe de altă parte [idee similară cu cea a Sfântului Grigorie Teologul, pe care am citat-o]. într-adevăr, în alcătuirea omului ușor le putem surprinde pe amândouă: de la Dumnezeu el a primit cugetul și puterea de judecată, care este comună pentru bărbat și femeie, iar din lumea necugetătoarelor, omul are alcătuirea trupească și toate cele trupești (căci oricine face parte din categoria oamenilor are pe deplin și una și alta din însușiri). Desigur că întâietatea o are puterea de cugetare, după cum am desprins din istoria privitoare la facerea omului, în care abia în al doilea rând ne vorbește despre faptul că legătura și apropierea lui cu lumea celor necugetătoare este o rânduială pentru înmulțire. [...]

Cela ce a chemat toate la viață, și Care a fost în măsură să plăsmuiască pe om ca întreg, prin voința Sa, după un tipar sau calapod dumnezeiesc, Acela, [...] prin puterea atotvederii Lui, a văzut mai dinainte depărtarea noastră liberă de pe calea cea dreaptă și căderea care a urmat; iar ca urmare a abaterii de la viața îngerească, pentru ca să nu nimicească sufletele omenești, [...] a rânduit pentru firea noastră ceva mai potrivit stării de

¹⁵⁵ Hristos însuși a citat acest loc din *Facere*. La Maieu f 10, 6) El spune: *Dar din începutul zidirii bărbat și femeie i-au făcut pre. ei Dumnezeu*. Cuvintele Sale, „de la începutul zidirii” contrazic limpede ideea evoluționiștilor și a susținătorilor vechimii pământului că au existat milioane de ani de istorie a pământului înainte de apariția ființelor umane. (n. ed.)

după alunecarea noastră în păcat: în loc să rămânem la vrednicia îngerească, El ne-a îngăduit să transmitem viața de la unii la alții întocmai ca dobitoacele și ca vietățile necugetătoare."¹⁵⁶

Deci, chipul lui Dumnezeu care, așa cum învață toți Sfinții Părinți, ține de suflet, și nu de trupul omului, nu are nimic de-a face cu împărțirea între bărbat și femeie. S-ar zice că în *ideea* de om a lui Dumnezeu - așa cum va fi omul în împărăția Cerurilor - nu se află parte bărbătească și femeiască; dar Dumnezeu, prevăzând căderea omului, a făcut această împărțire, legată în chip nedespărțit de viețuirea pământească a omului.

Totuși, realitatea vieții sexuale n-a apărut înainte de căderea omului. Sfântul Ioan Gură de Aur, tâlcuind cuvintele: *Iar Adam a cunoscut pre Eva, femeia sa, și zămisliind ea...* (Fac. 4, 1) - lucru ce a avut loc după cădere - zice:

„După călcarea poruncii, după izgonirea din Rai, atunci a început în preunarea căsătoriei. Înainte de călcarea poruncii, întâii oameni au trăit ca îngerii, și nici nu era vorba de împreunare. Și cum ar fi putut fi aceasta, de vreme ce erau slobozi de trebuințe trupești? Deci, întru început, se trăia în feciorie; dar când, din pricina lipsei de grijă (a primilor oameni) a venit călcarea poruncii și păcatul a intrat în lume, s-a luat de la ei fecioria, că nevrednici se făcuseră de o așa de mare bunătate, iar în locul ei s-a pus în lucrare legea viețuirii întru căsătorie."¹⁵⁷

Iar Sfântul Ioan Damaschinul scrie:

„în Rai domnea fecioria. [...] După călcarea poruncii... când a intrat moartea în lume... a fost înființată căsătoria, ca să nu se nimicească și să se desființeze, din pricina morții, neamul omenesc, pentru că prin nașterea de copii avea să dăinuiească neamul omenesc.

Poate însă că se va întreba: ce vor să spună cuvintele *bărbat și femeie* și cuvintele *creșteți și vă înmulțiți*? La acestea vom răspunde: Cuvintele *creșteți și vă înmulțiți* nu arată numaidecât înmulțirea oamenilor prin împreunarea căsătoriei. Dumnezeu putea să facă să se înmulțească neamul omenesc și în alt chip, dacă ar fi păzit până la sfârșit, necălcată, porunca. Dar Dumnezeu, prin preștiința sa, Cel care pe toate le știe înainte de nașterea lor, știind că au să calce porunca și au să fie osândiți la moarte, prevăzând aceasta, a făcut bărbatul și femeia și a poruncit să crească și să se înmulțească."¹⁵⁸

Cum vom vedea, în privința aceasta, ca și în altele, omul de dinainte de cădere era într-o stare deosebită de cea de după cădere, chiar dacă între cele două stări există o continuitate prevăzută de Dumnezeu prin înainte-cunoaș-terea căderii.

¹⁵⁶ Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului* 16-17, ed. cit., pp. 48-49 și 53.

¹⁵⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Opt omilii la Facere* 8,4.

¹⁵⁸ Sf. Ioan Darnaschin, *Dogmatica*, Cartea a IV-a, cap. 24, ed. cit., pp. 196-197.

Dar să nu se creadă că vreunul dintre Sfinții Părinți a privit căsătoria ca pe „un rău necesar” sau a tăgăduit că ar fi o stare blagoslovită de Dumnezeu. Ei au socotit-o ca pe un lucru bun în prezenta noastră stare de păcat, dar un lucru bun care este pe locul al doilea după înalta stare a fecioriei, în care au trăit Adam și Eva înainte de cădere, stare la care sunt părtași și astăzi cei ce au urmat sfatul Apostolului Pavel *să fie precum și eu* (1 Cor. 7, 7-8). Sfântul Grigorie al Nyssei, același Părinte care învață așa de limpede despre obârșia căsătoriei în înrudirea noastră cu dobitoacele, apără totuși așezământul căsătoriei în chipul cel mai limpede. Astfel, în tratatul său *Despre Feciorie*, el scrie:

„Să nu creadă cineva că defăimăm așezământul căsătoriei. Căci știm prea bine că nu este străin de blagoslovenia lui Dumnezeu... Ci iată cum privim noi căsătoria: deși căutarea celor cerești trebuie să fie întâia grijă a omului totuși dacă poate a se folosi de cele ale căsătoriei cu înfrânare și cumpătate, nu trebuie să disprețuiască această cale de a slujii stării aceleia... Căsătoria e ultima treaptă a despărțirii noastre de viața petrecută în Rai; căsătoria e primul lucru ce trebuie părăsit; este oarecum primul loc de pornire în drumul nostru către Hristos.”¹⁵⁹

1, 28 *Și i-a binecuvântat pre ei Dumnezeu zicând: Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul; și-l stăpâniți pre el, și stăpâniți peștii mării și pasările cerului și toate dobitoacele și tot pământul și toate vietățile care se târăsc pre pământ.*

Creșteți și vă înmulțiți sunt cuvintele rostite mai înainte de Dumnezeu făpturilor apei (Fac. 1, 22), arătând înrudirea omului cu zidirea inferioară și, prin cădere, cu modul lor de procreare sexuală. Dar cuvintele au și un înțeles mai adânc. Sfântul Vasile scrie:

„Există două feluri de creștere: cea a trupului și cea a sufletului. Creșterea sufletului este sporirea cunoașterii întru desăvârșire; creșterea trupului este sporirea de la micime la statura obișnuită.

De-aceea El a zis dobitoacelor necugetătoare «creșteți», după sporirea trupei, în înțelesul de a-și împlini firea; dar nouă ne-a spus «creșteți» după Omul lăuntric, întru înaintarea ce duce la Dumnezeu. Așa a făcut Pavel. întinzându-se către cele dinainte și uitând cele dinapoi (Filip. 3, 13). Iată, dar, creșterea întru cele duhovnicești...

«Vă înmulțiți»: blagoslovenia aceasta privește Biserica. Să nu se mărginească cuvântul dumnezeiesc la un singur ins, ci Evanghelia mântuirii să se predice în tot pământul. «Vă înmulțiți»: către cine se îndreaptă porunca ? Către cei care nasc după Evanghelie...

¹⁵⁹ Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre feciorie* 8, 12.

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

Deci, cuvintele acestea se potrivesc și dobitoacelor necugetătoare, dar dobândesc un înțeles aparte când avem de-a face cu ființa cea după chipul cu care am fost cinstiți.”¹⁶⁰

Omul trebuie să stăpânească nu numai asupra zidirii din afară, ci, deopotrivă, asupra patimilor celor dobitoacești care pândesc în lăuntru său. Sfântul Vasile scrie:

„Ai stăpânire asupra tuturor felurilor de fiare sălbatice. Dar, vei zice, am eu fiare sălbatice în lăuntru meu ? Da, și încă o mulțime. Ba chiar porți în tine o gloată fără număr de fiare sălbatice. Nu lua aceasta ca pe o ocară. Oare nu e mânia o mică fiară, când urlă în inima ta ? Nu este ea mai sălbatică decât orice câine ce-ți iese în cale ? Și oare nu e viclenia, ce stă la pândă în sufletul viclean, mai aprigă decât ursul peșterilor ?... Dar oare ce fel de fiare sălbatice

nu avem înlăuntrul nostru ?... Ai fost făcut să stăpânești; ești stăpânul patimilor, stăpânul fiarelor sălbatice, stăpânul șerpilor, stăpânul păsărilor... Fii stăpân pe gândurile dinlăuntrul tău, ca să te faci stăpân al tuturor ființelor. Așadar, puterea ce ni s-a dat asupra viețuitoarelor ne pregătește să ne facem stăpâni asupra noastră."¹⁶¹ Patimile cele dobitocești se află înlăuntrul nostru datorită înrudirii noastre cu zidirea animală prin cădere. Sfântul Grigorie al Nyssei scrie:

„Întrucât viețuitoarele necugetătoare au venit pe lume înainte de om, și deoarece, cum am mai pomenit, din însușirile firii acelor a primit și omul o parte - mă gândesc la cele privitoare la procreare - înseamnă că și omul are unele dintre însușirile dobitoacelor. De pildă, mânia nu poate forma nicicum un punct de asemănare între Dumnezeu și om; tot așa, nici plăcerea nu poate caracteriza firea cea atât de înaltă a lui Dumnezeu; la fel lașitatea, obrăznicia,

lăcomia, pofta de câștig și disprețul față de pierdere, ca și alte asemenea simțăminte, nu sunt dintre cele care-i plac lui Dumnezeu. Astfel de porniri le-a luat omul din lumea ființelor necugetătoare."¹⁶² Iată o învățătură foarte adâncă.

Cei ce cred în ideile evoluționiste spun: „Omul se trage din maimuță, deci ești o făptură asemeni animalelor”. Dar Sfinții Părinți spun că suntem o zidire mixtă, în parte cerească, în parte pământească, în partea pământească

Dumnezeu a îngăduit modul de reproducere similar animalelor, și astfel vedem cât de animalici suntem când ne lăsăm stăpâniți de patimi. Avem aceste „animale” înlăuntrul nostru, dar mai avem și partea cerească, pe care tânjim s-o redobândim.

1, 29-30 *Și a zis Dumnezeu: Iată am. dat vouă toată iarba ce face sămânță de semănat, care este deasupra a tot pământul, și tot pomul care are întru sine rod cu sămânță de semănat va fi vouă de mâncare. Și tuturor fia-*

¹⁶⁰ Sf. Vasile, *Despre obârșia omului* 2, 6-7.

¹⁶¹ *Ibid.*, 1,19.

¹⁶² Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului* 18, *ed. cit.*, pp. 53-54.

relor pământului și tuturor pasărilor cerului și tuturor vietăților ce se târăsc pre pământ, care au întru sine suflare de viață, toată iarba verde de mâncare. Și s-a făcut așa.

Aici ni se spune că întru început, când pământul și toate făpturile lui erau încă noi iar omul nu căzuse, nu numai oamenilor, ci chiar și animalelor li s-a dat să se hrănească doar cu verdețuri; nu era nevoie ca fiarele să fie carnivore, și la început nici nu erau. Iată ce spune Sfântul Vasile:

„Biserica să nu lase nimic de-o parte: totul este legiuit. Dumnezeu nu a zis: «V-am dat peștii spre mâncare, v-am dat vitele, târătoarele și cele cu patru picioare». Nu pentru aceasta le-a făcut, zice Scriptura. În fapt, întâia legiuire îngăduia folosirea fructelor, că încă eram socotiți vrednici de Rai. Ce taină se ascunde ție aici ?

Ție, zice Scriptura, ca și fiarelor sălbatice și păsărilor, [se dau] fructe, verdețuri și ierburi... Vedem însă o mulțime de animale sălbatice care nu mănâncă fructe. Ce fructe ar primi pantera drept hrană ? Ce fruct l-ar putea sătura pe leu ? .. I ț H.*

Și totuși aceste ființe, supunându-se legii firii, se hrăneau cu fructe. Dar după Potop, când omul și-a schimbat felul viețuirii și s-a depărtat de hotarul rânduit lui, Domnul, cunoscând că omul este risipitor, i-a îngăduit folosirea tuturor felurilor de hrană: *Ca pre niște buruieni de ierburi am dat vouă toate* (Fac. 9, 3). Prin această îngăduință, și celelalte dobitoace au fost slobozite să le mănânce. De-atunci este leul mâncător de cărnuri, și tot de atunci caută vulturii stârvuri. Căci vulturii încă nu priveau deasupra pământului în fiecă clipă atunci când s-au născut animalele; la drept vorbind, nici una dintre cele care primiseră numire ori existență nu murise încă, astfel ca vulturii să le poată mânca. Firea încă nu se împărțise, în toată prospețimea fiind; vânătorii încă nu prindeau, că încă nu era aceasta între îndeletnicirile oamenilor; cât despre fiare, ele încă nu-și sfă-șiau prada, că încă nu erau mâncătoare de cărnuri... Ci toate urmau purtarea lebedei, și toate mâncau iarba pășunilor...

Astfel era întâia zidire, și tot astfel va fi reșezarea ce va să vie. Omul se va întoarce la vechea sa alcătuire, lepădând răutatea, viața împovărată de griji, robirea sufletului față de nevoile zilnice. După ce se va fi lepădat de toate, se va întoarce la viața Raiului cea nerobită patimilor cărnii, cea slobodă, viața întru apropierea lui Dumnezeu, părtaș vieții celei îngerești.¹⁶³ Trebuie spus că viața zidirii originare nu este viața Raiului, în care omul încă nu fusese adus; este viața pământului din afara Raiului, pe care Dumnezeu îl blagoslovese de mai înainte ca loc de sălășluire a omului după cădere. Iată ce scrie Sfântul Eftrem Șirul:

„Dumnezeu a blagoslovit pe primii strămoși pe pământ deoarece, chiar înainte de păcat, El le-a gătit pământul spre sălășluire; căci, înainte

¹⁶¹ St. Vasile, *Despre obârșia omului* 2, 6-7.

- să păcătuiască, Dumnezeu a știut că vor păcătui... înainte de a-l așeza în Rai, El l-a blagoslovit [pe om] pe pământ, astfel ca prin blagoslovenie, și prin cea mai de dinainte a Sa bunătate, să poată să împruțineze puterea "■■ blestemului care urma a lovi pământul."¹⁶⁴

Deci, întru început, înainte de căderea omului, întregul pământ era ca un fel de Rai. Sfântul Simeon Noul Teolog învață: ■<ur, <« t,, ■,:

„Dumnezeu n-a dat dintru început oamenilor întâi-plăsmuiți numai

- ¹ Raiul, cum socotesc unii, nici nu l-a zidit numai pe acela nesticăcios, ci a făcut mult mai mult: aducând la existență înaintea aceluia întreg pământ-
■ 'H tul pe care-l locuim și toate cele de pe pământ, precum și cerul cu cele din el, în ziua a șasea l-a plăsmuit pe Adam și l-a așezat domn și împărat al întregii zidiri văzute. Nici Eva nu era făcută atunci, nici Raiul, ci fusese făcută de Dumnezeu doar această lume, fiind zidită nesticăcioasă, chiar dacă materialnică și simțită. Și pe aceasta Dumnezeu a dat-o lui Adam și celor ce aveau să se nască din el, cum zice dumnezeiasca Scriptură (Fac. 1, 26-30). [...] Vezi cum Dumnezeu a dat dintru început omului întreaga lume ca pe un Rai? [...] Adam a fost plăsmuit având un trup nesticăcios, chiar dacă materialnic și încă nu cu totul duhovnicesc, și a fost așezat de Ziditorul Dumnezeu ca împărat nemuritor într-o lume nesticăcioasă, adică nu numai în Rai, ci în tot pământul de sub cer... Creația aceasta a fost adusă la început la existență de către Dumnezeu nesticăcioasă toată și în starea Raiului; dar, blestemată fiind, s-a mutat spre stricăciune și robie, supunându-se deșertăciunii oamenilor."¹⁶⁵ •• • Iată o viziune cu totul aparte asupra zidirii dintru început.

->- 1, 31 57 a văzut Dumnezeu toate câte a făcut, și iată erau bune foarte. Și s-a făcut seară și s-a făcut dimineață, ziua a șasea.

Primul capitol din *Cartea Facerii* este dedicat în întregime celor Șase Zile ale Facerii. În capitolul doi, facerea omului e descrisă ceva mai amănunțit. S-ar putea spune că în capitolul întâi se descrie zidirea omenirii, atât în înțelesul înalt, de chip al lui Dumnezeu, cât și în aspectul său împărțit și pământesc, de parte bărbătească și femeiască; pe când în capitolul doi se înfățișează facerea anume a *primului bărbat*, Adam, și a *primei femei*, Eva. Câteva dintre zidirile celor Șase Zile sunt pomenite și în capitolul doi, dar nu în ordinea strict cronologică din capitolul întâi. Trebuie să ținem minte aceste lucruri, ca să nu cădem în greșelile elementare ale criticilor raționaliști, care găsesc „contradicții” între cele două capitole și presupun că aparțin unor autori diferiți.

¹⁶⁴ Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 1.

¹⁶⁵ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice*, Discursul 1, Ed. Deisis, Sibiu, 1998, pp. 112-113; 116-117; 127.

2, 4-6 *Aceasta este cartea facerii cerului și a pământului, când s-au făcut, în care zi a făcut Domnul Dumnezeu cerul și pământul, și toată verdeața câmpului, mai înainte de ce s-a făcut pre pământ, și toată iarba țarinii mai înainte de ce a răsărit; că nu dăduse Dumnezeu ploaie pre pământ, și om. nu era care să-l lucreze pre dânsul. Și izvor ieșea din pământ și adăpa toată fața pământului.*

Avem aici o scurtă descriere a stării lumii înainte de apariția omului, arătându-se că fără Dumnezeu nu ar fi fost nimic, că El a adus toate întru ființare din nimic. Iată cum tâlcuiește Sfântul Ioan Gură de Aur acest loc: ;?.;.. „Când [Scriptura] a spus cerul și pământul, a cuprins în aceste cuvinte pe toate, și cele de pe pământ și cele din cer. După cum, atunci când a vorbit de crearea făpturilor, n-a vorbit de fiecare în parte, ci le-a cuprins pe toate printr-un singur cuvânt, tot așa și cu cartea aceasta, a numit-o *cartea facerii cerului și pământului*, deși cuprinde și altele multe, lăsându-ne deci pe noi să ne gândim că, o dată ce face pomenire de cer și de pământ, trebuie neapărat să se vorbească în ea de toate cele văzute, atât de cele din cer, cât și de cele de pe pământ. [...] Sfântul Duh și acum, după ce a arătat care este ordinea în care au fost create făpturile, după ce a arătat ce a fost creat mai întâi și ce a fost creat mai pe urmă, după ce a arătat că pământul, supunându-se cuvântului și poruncii Stăpânului, a dat din sânul său semințele, că a fost trezit la naștere fără să aibă nevoie de ajutorul soarelui (căci cum să aibă nevoie de el când nici nu era creat?), fără să aibă nevoie de ploi îmbelșugate sau de mâna de lucru a omului (căci omul nici nu fusese adus pe pământ), Sfântul Duh deci pentru aceste pricini amintește în parte de toate, ca să închidă gura desfrânată a celor care ar încerca să vorbească fără de rușine. [...] Aceste cuvinte vor să spună că la cuvântul și la porunca Stăpânului au fost aduse la ființă toate cele ce nu ființau mai înainte, că s-au arătat dintr-o dată cele ce nu erau. [...] Toate acestea s-au scris ca să cunoaștem că pământul, ca să dea la iveală semințele sale, nu a avut nevoie de ajutorul celorlalte stihii, ci i-a fost de ajuns porunca Creatorului.”¹⁶⁶ -L ■ ■

2, 7 *Și a plăsmuit Dumnezeu pre om, țărână luând din pământ, și a suflat în fața lui suflare de viață, și s-a făcut omul cu suflet viu.*

Aici ni se arată atâta cât putem cunoaște despre felul *cum* s-a zidit omul. Nu poate fi vreo îndoială că Sfinții Părinți au înțeles prin „țărână” chiar țărâna pământului; dar, când vorbesc de „mâinile” lui Dumnezeu care au „luat” țărâna, ei voiesc a arăta marea grijă a lui Dumnezeu și participarea Sa directă la lucrare. Fericitul Theodorit scrie:

„Când auzim în istorisirea lui Moisi că Dumnezeu a luat *țărână* din pământ și l-a plăsmuit pe om, și voim a afla înțelesul acestui grai, desco-

¹⁶⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 12, 2, ed. cit., pp. 139-141.

perim în el deosebita bunăvoință a lui Dumnezeu față de neamul omenesc. Căci marele Proroc arată, în zugrăvirea facerii, că Dumnezeu a făcut toate celelalte fapte prin cuvântul Său, iar pe om l-a făcut cu înseși mâinile Sale... Nu zicem că Dumnezeu are mâini... ci spunem că fiecare dintre zicerile acestea arată din partea lui Dumnezeu o mai mare grijă pentru om decât pentru celelalte fapte.¹⁶⁷

Sfântul Vasile afirmă că versetul citat subliniază cât de deosebită e obârșia omului față de cea a animalelor:

„Mai sus, textul spune că Dumnezeu a făcut; aici spune *cum* a făcut Dumnezeu. Dacă stihul ar fi spus doar că Dumnezeu a făcut, ai fi putut crede că l-a făcut [pe om] așa cum a făcut și dobitoacele, fiarele sălbatice, verdeța, ierburile. Iată de ce, spre a nu te lăsa să-l așezi în rândul fiarelor sălbatice, dumnezeiescul cuvânt a făcut cunoscută deosebita măiestrie folosită de Dumnezeu pentru noi: *țărână din pământ a luat Dumnezeu*.¹⁶⁸ Același Părinte ne spune deosebirea dintre „facerea” omului și „plăsmuirea” lui:

„Dumnezeu pe omul lăuntric l-a *făcut*, iar pe omul cel din afară l-a *plăsmuit*. Plăsmuirea se potrivește lutului, iar facerea, celui după chip. Deci carnea s-a plăsmuit, însă sufletul s-a făcut.”¹⁶⁹ Facerea omului arată atât măreția, cât și nimicnicia sa:

Și a plăsmuit Dumnezeu pre om, țărână luând din pământ. În lume am aflat zicându-se și că omul este nimic, și că este măreț. De socotești numai firea, nimica este el, și lucru fără vreun preț; dar, de privești cu câtă cinste a fost înconjurat, omul este ceva măreț... De socotești ce anume a luat [Dumnezeu], ce oare este omul? Dar de chibzuiești la Acela care l-a plăsmuit, cât de măreț este omul! Deci, deopotrivă, este nimic, pentru materie, și măreț, pentru cinste.¹⁷⁰

Tâlcuirea obișnuită a Sfinților Părinți spune că ceea ce s-a „suflat” în om a fost *sufletul* său. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„5/ *a plăsmuit Dumnezeu pre om, țărână luând din pământ, și a suflat în fața lui suflare de viață*. Moisi folosește cuvinte grosolane pentru că vorbește oamenilor care nu puteau înțelege altfel, așa cum putem înțelege noi; se folosește de aceste cuvinte ca să ne învețe că iubirea de oameni a lui Dumnezeu a voit ca omul acesta, făcut din pământ, să aibă suflet rațional, ca să fie astfel o ființă întreagă și desăvârșită. *Și a suflat*, spune Scriptura, *în fața lui suflare de viață*. Prin această suflare a dăruit celui făcut din pământ putere de viață; suflarea aceasta alcătuiește firea sufletu-

¹⁶⁷ Fericitul Theodorit al Cyrului, citat de Mitropolitul Macarie în *Teologia dogmatică ortodoxă*, Petersburg, 1883, voi. 1, pp. 430-443 (în lb. rusă).

¹⁶⁸ Sf. Vasile, *Despre obârșia omului* 2,4.

¹⁶⁹ *Ibid.*, 2,3.

lui. Și Scriptura a adăugat: *Și s-a făcut omul cu suflet viu*. Cel care a fost plăsmuit din țărână, o dată ce a primit prin suflarea lui Dumnezeu suflare de viață, *s-a făcut cu suflet viu*. Ce înseamnă *cu suflet viu* ? înseamnă suflet lucrător, ce are în slujba sa mădularele timpului drept unelte, următoare voinței lui."¹⁷¹

Sfântul Serafim din Sarov are o interpretare oarecum diferită a acestui loc din Scriptură. În convorbirea sa cu Motovilov el afirmă că ceea ce s-a plăsmuit din țărâna pământului a fost întreaga fire omenească - trup, suflet și duh (duhul fiind cea mai înaltă parte a sufletului) - iar ceea ce a fost suflat în această fire a fost harul Duhului Sfânt. Este o perspectivă diferită asupra facerii omului (aflată și la alți Părinți), care nu contrazice, de fapt, interpretarea obișnuită că sufletul a fost cel suflat în om; cei care susțin această din urmă părere cred și ei că omul a fost făcut întru harul lui Dumnezeu.

Sfântul Grigorie Teologul vorbește despre înălțimea firii omului, a căruia cea mai înaltă parte a firii nu vine din pământ, ci direct de la Dumnezeu:

„Sufletul este suflarea lui Dumnezeu, și, deși este ceresc, îndură a fi amestecat cu ceea ce este din țărână. E o lumină închisă într-o peșteră, însă dumnezeiască și de nestins... Cuvântul a grăit, și luând o parte din nou-ziditul pământ, cu nemuritoarele Sale mâini a plăsmuit chipul meu și i-a împărtășit viața Sa; căci a trimis în el Duhul, care e raza nevăzutei dumnezeiri."¹⁷²

Asemenea exprimări însă nu trebuie să ne ducă la falsa părere că sufletul însuși este dumnezeiesc sau o parte din Dumnezeu. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Unii oameni nesocotiți, mânați de propriile gânduri, fără să țină seama de pogorământul cuvintelor Scripturii și fără să aibă o judecată vrednică de Dumnezeu, încearcă să spună că sufletul este din Ființa lui Dumnezeu. Ce nebunie ! Ce sminteală ! Atâtea și atâtea căi de pierzare a croit diavolul celor ce vor să-i slujească ! [...] Deci, când auzi: *a suflat în fața lui suflare de viață*, înțelege iarăși că a hotărât ca, așa precum a adus la iveală puterile cele netrupești, tot așa a hotărât ca și trupul omului, făcut din țărână, să aibă suflet rațional care să poată folosi mădularele trupului."¹⁷³

Există unii astăzi care ar voi să folosească ordinea facerii omului din acest verset spre a „dovedi” că omul a „evoluat” din animalele inferioare: întâi a fost trupul sau firea pământească, iar apoi sufletul sau starea de existență în harul lui Dumnezeu. O astfel de interpretare este cu neputință, dacă acceptăm înțelegerea patristică a facerii omului. >...; J J■' aur^ j:>ninn< u..r

¹⁷¹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 12, 5, ed. cit., p 145. ■•- -..... -----

¹⁷² Sf. Grigorie Teologul, *Omilia* 7, „Despre suflet”.

¹⁷³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 13, 2, ed. cit., pp. 149-150.

Mai întâi, am văzut că în concepția patristică zilele facerii - oricare ar fi fost lungimea lor exactă - au fost perioade de timp foarte scurte; că lucrarea lui Dumnezeu din fiecare zi s-a petrecut cu repeziciune, ba chiar imediat; că la sfârșitul celor Șase Zile lumea era încă „nouă”, nelăsată încă stricăciunii și morții.

■ în al doilea rând, însuși Sfinții Părinți stăruie a arăta că facerea omului nu trebuie înțeleasă *cronologic*; este, mai curând, o descriere *ontologică* în care se istorisește *alcătuirea* omului, iar nu ordinea cronologică în care ea a avut loc. Când Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă că „înainte” de insuflare omul era o „păpușă neînsufletită”¹⁷⁴, sau Sfântul Serafim din Sarov afirmă că *nu* a fost o „păpușă fără viață”, ci o ființă omenească vie și lucrătoare - trebuie să înțelegem cuvântul „înainte” în sensul ontologic de „fără”. Dar facerea omului însuși - atât a trupului, cât și a sufletului, împreună cu harul în care omul a fost făcut - a fost instantanee. Părinții au socotit necesar să înfățișeze această învățătură în chip deslușit, fiindcă în vechime existau două învățături opuse, dar la fel de false amândouă, despre subiectul de față: una a origeniștilor, care afirmă că sufletele pre-există plăsmuirii trupurilor și doar intră în trupuri ca o „cădere” dintr-o stare mai înaltă; iar cealaltă, care spunea că trupul precede sufletul, și deci are o fire mai nobilă. Sfântul Ioan Damaschin învață: <•• <

„A făcut trupul din pământ, iar suflet rațional și gânditor i-a dat prin insuflarea sa. Aceasta numim chip dumnezeiesc. [...] Trupul și sufletul au ^ fost făcute deodată, iar nu întâi unul și apoi celălalt, după cum în chip prostesc afirmă Origen.”¹⁷⁵

Iar Sfântul Grigorie al Nyssei învață și mai amănunțit (referindu-se atât la zidirea originară a omului, cât și la conceperea oamenilor individuali de azi), după ce respinge rătăcirea potrivnică a lui Origen:

„Alții, dimpotrivă, se țin strâns de istorisirea lui Moisi în legătură cu facerea omului și susțin că, judecând după trup, sufletul e mai tânăr decât trupul, întrucât Domnul a luat întâi țărână din pământ și din ea a plăsmuit pe om, și abia după aceea a suflat în el suflare de viață. Prin aceasta, scriitorii pomeniți voiau să dovedească cum că trupul e mai de cinste decât sufletul, întrucât acesta a fost vârat într-un trup creat înainte. [...] Nu susținem nici părerea că omul a fost plăsmuit de Cuvântul cel dumnezeiesc sub forma unei statui de lut pentru care a fost creat mai târziu sufletul (căci, dacă ar fi fost așa, atunci, într-adevăr, sufletului înzestrat cu putere de judecată i-ar fi fost dat un rang mai mic decât chipului pământesc); ci, mai curând, întrucât omului îi recunoaștem o singură ființare, formând un tot unitar, chiar dacă e alcătuit din trup și din suflet, ar trebui să spunem că și începutul existenței sale e unul singur, același pentru amândouă

¹⁷⁴ *Ibid.*, 12,5., p. 145.

¹⁷⁵ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, Cartea a Ii-a, cap. 12, *ed. cit.*, pp. 70-71.

i ' , ? . ”

părțile, altfel ar trebui să spunem că, dacă trupul a venit înainte și sufletul după aceea, omul e, în același timp, și mai bătrân și mai tânăr decât sine însuși. [...] întrucât deci, după cuvântul Apostolului, firea noastră este îndoită, cuprinzând pe omul din afară și pe cel dinlăuntru, dacă unul ar fi fost cel dintâi și dacă celălalt ar fi venit numai după aceea, puterea Creatorului s-ar fi dovedit a fi nedeplină, nefiind îndestulătoare spre a crea firea omului dintr-o dată, ci ar fi dezbinat lucrarea, purtând grijă pe rând de fiecare jumătate."¹⁷⁶

Ideea „evoluției” omului din animale inferioare nu poate fi împăcată cu concepția patristică și scripturală asupra zidirii omului, ci trebuie părăsită în mod categoric. Dacă omul „evoluează” doar după legile naturii, atunci firea sa rațională, sufletul, chipul lui Dumnezeu, nu diferă *calitativ*, ci doar *cantitativ* față de animale; el este deci o creatură pur pământească, nemairămâ-nând loc pentru învățătura patristică că omul este în parte pământesc și în parte ceresc, „îmbinarea” celor două lumi, ca să folosim cuvintele Sfântului Grigorie Teologul. Dar dacă, spre a evita o astfel de cugetare pământească, vreun evoluționist creștin ar admite creația dumnezeiască a sufletului omenesc - „atunci când trupul său era pregătit”, cum zic unii - nu numai că s-ar despărți de gânditorii științifici, care nu ar admite acțiuni „dumnezeiești” în cadrul lor conceptual, ci s-ar lipsi și de o cugetare creștină bine întemeiată, amestecând speculații științifice cu cunoașterea „revelată”, într-un mod cu totul hazardat. Concepția scriptural-patristică socotește întregul celor Șase Zile ale Facerii ca pe un șir de lucrări dumnezeiești; concepția științifică uni-formistă socotește că la originea tuturor lucrurilor (atât cât cred savanții că poate fi ea urmărită) nu se află nimic altceva decât procese naturale. Nu se pot găsi păreri mai diferite decât acestea, și orice amestec al celor două nu poate fi decât un lucru arbitrar și fantezist.

f. o '3:' " Mii r'fi : .,' . ' f; \;t ""

mu ' /: ■ ■ ., ■
, i. \ v-

■ • > ■ • ■ y. " . 11 - , rj / . ? ; W : . 1 . 1 , (" 1 * i ; > ■ ■ un

¹ Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului*, 28-29, ed. cit, pp. 75, 78.

/cam/
(Facere 2, 8-24)

" " "

-y,rt

2, 8 *Și a sădit Dumnezeu Rai în Eden către răsărit, și a pus acolo pre omul pre care l-a plăsmuit.*

O dată cu grădina (*parâdeisos* în grecește) unde Adam sălășluia înainte de cădere atingem un subiect subtil și tainic, care este, în același timp, și cheia necesară înțelegerii întregii învățături creștinești. Raiul, așa cum vom vedea, nu este doar ceva ce a existat înainte de cădere; el există chiar și acum, fiind vizitat de unii oameni încă trăitori pe pământ; și este, de asemenea (într-o formă oarecum diferită), țelul întregii noastre vieți pământești -fericita stare la care ne străduim a ne reîntoarce, cu care ne vom desfăta în toată plinătatea (dacă ne vom afla printre cei mântuiți) la sfârșitul lumii acesteia căzute.

Deci, într-un anumit sens, cunoașterea noastră despre Rai este oarecum mai deplină decât cea despre lumea celor Șase Zile ale Facerii; dar în același timp, Raiul are o fire tainică, ceea ce face foarte anevoioase afirmațiile „precise” despre el.

Să vedem deci ce anume spun Sfinții Părinți despre Rai. Sfântul Ambrozie ne aduce aminte, în primul capitol al tratatului său despre Rai, că trebuie să fim foarte precauți când vorbim despre „locul” Raiului și despre firea lui:

„Apropiindu-mă de acest subiect, îmi pare că sunt cuprins de o neobișnuită râvnă în încercarea de a limpezi cele despre Rai, despre locul și firea lui, pentru cei ce sunt dornici a le cunoaște. Lucru cu atât mai însemnat, cu cât Apostolul nu a știut de era în trup ori în afară de trup, zicând totuși că *s-a răpit până la al treilea cer* (2 Cor. 12, 2). Și iarăși zice: *Și știu pre acest om - sau în trup, nu știu, sau afară de trup, nu știu, Dumnezeu știe - că s-a răpit în Rai și a auzit negrăite graiuri, care nu este slobod omului a le grăi* (2 Cor. 12, 3-5)... Deci, dacă Raiul are o astfel de fire, încât însuși Pavel, ori cineva asemenea lui Pavel, abia de a putut să-l zărească, în viață fiind, și totuși n-a fost în stare să-și aducă aminte de l-a văzut în trup ori în afară de trup; și, pe deasupra, a auzit graiuri pe care nu i s-a îngăduit să le grăiască - de este așa, cum ne-ar fi cu putință nouă să spunem locul Raiului pe care nu ni s-a dat a-l vedea și, chiar de am fi izbutit a-l vedea, ne-ar fi fost oprit a împărtăși altora ceea ce am aflat ? Și iarăși, întrucât Pavel s-a sfiit a se înălța pe sine din

pricina înălțimii descoperirii, cu cât mai mult se cade nouă a ne strădui să nu fim prea grabnici a dezvălui ceva primejdios prin însăși descoperirea sa ! Deci nu ne este îngăduit a vorbi cu ușură despre Rai.¹⁷⁷ Cu toate acestea, în ciuda greutății de a vorbi despre el, știm totuși anumite lucruri despre Rai din tâlcuirea Sfinților Părinți. întâi de toate, Raiul nu este doar ceva duhovnicesc ce poate fi zărit acum în vedenie, așa cum l-a zărit Apostolul Pavel (despre care vom vorbi mai jos); el este și o parte din istoria *pământului*. Scriptura și Sfinții Părinți învață că la început, înainte de căderea omului, Raiul se afla chiar aici pe pământ. Sfântul Ambrozie scrie:

„Ia seama că Dumnezeu a așezat pe om [în Rai] nu pentru chipul lui Dumnezeu, ci pentru trupul omului. Netrupescul nu trăiește într-un loc. El l-a așezat pe om în Rai tot așa cum a așezat soarele în cer.”¹⁷⁸ Tot așa, Sfântul Ioan Gură de Aur învață:

„Fericitul Moisi a lăsat în scris și numele locului, ca să nu poată fi înșelate mințile oamenilor simpli de către cei ce voiesc să flecărească zadarnic și să spună că Raiul nu a fost făcut pe pământ, ci în cer, și să viseze și alte basme la fel cu acestea. [...] Iar când auzi, iubite, că *a sădit Dumnezeu Rai în Eden către răsărit*, înțelege cu cuviință dumnezeiască cuvântul *a sădit*, înțelege că «a poruncit». Crede cele ce spune mai departe Scriptura, crede că Raiul a fost făcut în locul unde a spus Scriptura. [...] Cuvântul *l-a pus* trebuie să-l înțelegem iarăși că a fost spus în locul cuvântului «a poruncit să locuiască acolo»; pentru ca astfel și vederea Raiului, și petrecerea acolo să-i pricinuiască multă plăcere și să-l îndemne să mulțumească lui Dumnezeu și să-i fie recunoscător.”¹⁷⁹

2, 9 57 a făcut Dumnezeu să răsară încă din pământ tot pomul frumos la vedere și bun la mâncare, și pomul vieții în mijlocul Raiului, și pomul cunoștinței binelui și. răului.

Legătura între Rai și pământ e înțeleasă de Sfântul Efrem în chip atât de litera], încât spune anume în *Tâlcuirea la Facere* că, fiind un loc cu copaci, a fost zidit în Ziua a Treia, împreună cu restul creației vegetale.¹⁸⁰

Dar care poate fi legătura între acest Rai pământesc, în care cresc copaci, și Raiul vădit duhovnicesc pe care l-a văzut Sfântul Pavel ? Am putea afla un răspuns la întrebare în descrierea Raiului făcută de un Sfânt Părinte cu o înaltă viață duhovnicească, Sfântul Grigorie Sinaitul, care a vizitat Raiul în aceeași stare de vedenie dumnezeiască precum Sfântul Pavel:

„[Raiul] cel din Eden este un loc foarte înalt [...], sădit de Dumnezeu cu tot felul de verdeață bine mirositoare. El nu este nici cu desăvârșire

¹⁷⁷ Sf. Ambrozie, *Despre Rai* 1, ed. cit., pp. 287-288.

¹⁷⁸ *Ubid.*

¹⁷⁹ c " Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 13, 3-4, ed. cit., pp. 151-152.

¹⁸⁰ Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 2, ed. cit., p. 309.

nesticăcios, nici cu totul stricăcios, ci așezat la mijloc între stricăciune și nesticăciune, încât este pururea încărcat cu roade și împodobit cu flori, având neîncetat și poame crude și poame coapte. Căci pomii putregăiți și roadele răskoapte căzute la pământ se fac umă bine mirositoare și nu împrăștie miros de stricăciune ca plantele lumii. Iar aceasta se întâmplă din marea bogăție și sfințenie a harului, care covârșește acolo pururea."¹⁸¹ Din Viețile sfinților și dreptilor cunoaștem cazuri de fructe adevărate aduse de către cei ce au fost înălțați în Rai - de pildă, merele aduse de Sfântul Eufrosin Bucătarul, care au fost mâncate de către credincioșii ce le socoteau a fi ceva sfânt, cu o fire deosebită de cea a fructelor pământești obișnuite (Viețile Sfinților, 11 Septembrie).

O izbitoare experiență a Raiului se găsește în Viața Sfântului Andrei cel Nebun pentru Hristos din Constantinopol (sec. IX). Trăirea lui a fost descrisă chiar cu cuvintele Sfântului, de către prietenul său, Nichifor:

„Odată, într-o iarnă cumplită, când Sfântul Andrei zăcea pe o uliță din cetate înghețat și aproape mort, a simțit dintr-o dată o căldură în lăuntrul său și a văzut un tânăr cu fața strălucind ca soarele, care l-a dus în Rai și în al treilea cer. «Cu voia lui Dumnezeu, am rămas vreme de două săptămâni într-o dulce vedenie... M-am văzut într-un strălucit și minunat Rai... în minte și în suflet mă uimeam de negrăita frumusețe a Raiului lui Dumnezeu și mă îndulceam primblându-mă prin el. Erau acolo mulțime de grădini, pline de copaci ce își clătinau creștetul, desfătându-mi ochii, iar din ramurile lor ieșea o mireasmă puternică... Frumusețea copacilor nu se putea asemui cu nici un copac pământesc... În grădinile acelea erau nenumărate păsări cu aripi aurii, albe ca neaua și de felurite culori. Ele ședeau pe crengile copacilor Raiului, cântând așa de minunat, că din dulceața cântării lor mi-am ieșit din sine-mi.»"

Așadar, Raiul, deși la început era o realitate a pământului acestuia, înrudit cu firea lumii de dinainte de căderea omului, este dintr-o „materie” diferită de materia lumii pe care o cunoaștem astăzi, așezată între stricăciune și nesticăciune. Aceasta corespunde întrutotul firii omului de dinainte de cădere - căci „hainele de piele” pe care le-a îmbrăcat când a fost izgonit din Rai (așa cum vom vedea) arată, în chip simbolic, carnea cea grosolană cu care s-a îmbrăcat atunci. De atunci, în starea sa grosolană, omul nu mai e în stare nici măcar să vadă Raiul, până ce nu i se deschid ochii cei duhovnicești și este „înălțat” precum Sfântul Pavel. „Localizarea” prezentă a Raiului, care a rămas neschimbat în firea sa, se află în tărâmul cel de sus, care pare, de asemenea, a corespunde unei efective „înălțări” de pe pământ; într-adevăr, unii

¹⁸¹ Sf. Grigorie Sinaitul, „Cuvinte felurite despre porunci” 10, în *Filocalia*, voi. 7, Ed. IBMBOR, București, 1977, pp. 93-94.

Sfinți Părinți afirmă că și înainte de cădere Raiul era într-un loc înalt, fiind „mai sus decât tot pământul”.¹⁸²

Despre cei doi pomi - cel al vieții și cel al cunoștinței binelui și răului - vom vorbi mai târziu.

2, 10-14 *Și râu ieșea din Eden ca să ude Raiul, care de acolo se împarte în patru râuri. Numele unuia, Fison: acesta înconjură tot pământul Evilatu-lui; acolo este aur. Și aurul pământului aceuia este bun, și acolo este rubin și piatră verde. Și numele râului celui de-al doilea, Gheon: acesta înconjură tot pământul Ethiopiei. Și râul cel de-al treilea, Tigru: acesta curge spre Assiria. Iară râul al patrulea, Eufrat.*

Pasaajul acesta arată că, înainte de cădere, Raiul fusese localizat într-un loc anume de pe pământ. Părinții opresc tâlcuirea pur alegorică a celor patru râuri. Sfântul Ioan Gură de Aur zice:

„Dar poate că cei care vor să vorbească după a lor înțelepciune nu îngăduie iarăși ca aceste râuri să fie râuri, nici apele să fie ape, ci caută să convingă pe cei ce vor să-și dea lor spre ascultare auzul să-și închipuie cu totul altceva. Noi însă, rogu-vă, să nu dăm ascultare acestora, ci să ne astupăm urechile la glasul lor, să dăm crezare cuvintelor dumnezeieștii Scripturi, urmând spusele ei.”¹⁸³

Sfinții Părinți socotesc că cele patru râuri sunt Tigru, Eufratul, Nilul și Dunărea (sau, după alții, Gangele); deci ținutul Raiului pământesc este leagănul civilizației antice. Sfântul Ioan Gură de Aur zice despre acest loc (într-un alt tratat):

„Cunoaște de aicea că Raiul nu a fost o grădiniță cu o întindere neînsemnată. Iar din preaplinul râului care îl udă, alte patru râuri se nasc.”¹⁸⁴ N-ar fi de nici un folos să ne chinuim a înțelege cum anume râul cel unic al Raiului s-a împărțit în patru râuri care, așa cum le cunoaștem astăzi, au patru izvoare diferite. Lumea de azi este atât de deosebită de lumea de dinainte de cădere, sau chiar de cea de dinainte de Potopul din vremea lui Noe, încât asemenea probleme geografice nu-și mai au locul.

Dar lucrul cel mai greu de lămurit pentru mentalitatea noastră modernă, formată de concepția literalistă a științei, este felul cum Părinții pot vorbi fără a face deosebire între Raiul ca localizare geografică (înainte de cădere) și Raiul ca sălaș duhovnicesc al dreptilor (în prezent). Astfel, Sfântul Ioan Gură de Aur, tot în tratatul citat, vorbește despre faptul că râul unic al Raiului era așa de bogat în apă fiindcă era pregătit și pentru patriarhii, prorocii și ceilalți sfinți (începând cu tâlharul de pe Cruce - L. 23, 43) care

¹⁸² Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 11, *e.d. cit.*, pp. 67-68. Vezi și Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere 2*.

¹⁸³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere* 13, 4, *ed. cit.*, pp. 153-154.

¹⁸⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea lumii* 5, 5.

aveau să-l locuiască.¹⁸⁵ Este vădit că ideile noastre moderne au devenit mult prea dualiste: împărțim prea ușor lucrurile în „spirituale și materiale”, pe când realitatea Raiului se împărțese de amândouă.

2, 15 5/ a luat Domnul Dumnezeu pre omul pre carele l-a plăsmuit și l-a pus în Raiul desfătării ca să-l lucreze și să-l păzească. §;*

În acest verset, așa cum este tâlcuit de Părinți, putem vedea câte ceva din îndeletnicirea *duhovnicească* a lui Adam în Rai. Înainte de cădere nu era trebuință de lucrarea sau cultivarea văzută a Raiului; este vorba de starea duhovnicească a lui Adam. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie (învățând la fel cu Sfântul Efrem, în *Tâlcuire la Facere* 2):

„Să-l lucreze. Ce anume lipsea în Rai ? Și de-ar fi fost trebuință de lucrător, unde era plugul ? «Lucrul» lui Dumnezeu însemna lucrarea și ținerea poruncilor lui Dumnezeu, însemna a rămâne credincios poruncilor... La fel cum a crede în Dumnezeu este lucrul lui Dumnezeu (Ioan 6, 29), tot lucru era și a crede poruncii că, dacă ar fi atins [pomul oprit], ar fi murit, iar de nu l-ar fi atins, ar fi trăit. Lucrul era ținerea cuvintelor duhovnicești... *Să-l lucreze și să-l păzească*, se zice. De cine să-l păzească ? Nu erau tâlhari, nici trecători, nici vreun răuvoitor. De cine dar să-l păzească ? Să-l păzească de sine însuși; nu să-l piardă prin călcarea poruncii; să păzească Raiul pentru sine, ținând poruncile.”¹⁸⁶ Sfântul Grigorie Teologul deschide o înțelegere mai adâncă a „lucrării” din Rai:

„Ființa pe care El a așezat-o în Rai... ca să lucreze plantele cele nemuritoare, prin care poate că se înțeleg gândurile cele dumnezeiești, atât cele simple cât și cele mai desăvârșite.”¹⁸⁷

Și, îndeobște, Părinții cei nevoitori leagă „lucrarea” și „păzirea” de lucrarea duhovnicească a rugăciunii. Astfel, Sfântul Nil Sorski, deslușind tâlcuirea unui Părinte din vechime, Sfântul Nil Sinaitul, scrie:

„Acest Sfânt le-a citat acestea din vechime, ca să lucrezi și ca să păzești, pentru că Scriptura zice că Dumnezeu, făcând pe Adam, l-a așezat în Rai ca să lucreze și să păzească Raiul. Și aici Sfântul Nil Sinaitul numește rugăciunea lucrarea Raiului, iar paza - ferirea de cugetele cele rele după rugăciune.”¹⁸⁸

Iar Sfântul Paisie Velicikovski, tâlcuind la rândul său cuvintele acestor doi Sfinți Părinți, scrie:

„Din aceste mărturii reiese că Dumnezeu, zidind pe om după chipul său și după asemănare, l-a așezat în Raiul desfătării ca să lucreze grădi-

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ *Ibid.*

¹⁸⁷ St. Grigorie Teologul, „Al doilea cuvânt la Paști”, 8, *ed. cit.*, p. 425.

¹⁸⁸ Sf. Paisie Velicikovski, „Capete despre rugăciunea minții”, cap. II, în *Sbornicul*, voi. 2, Ed. Episcopiei Ortodoxe Alba Iulia, f. a., p. 237.

nile cele nemuritoare, adică gândurile cele dumnezeiești cele preacurate, mai înalte și desăvârșite, după Sfântul Grigorie Teologul. Și aceasta nu înseamnă altceva decât că el, cel curat cu sufletul și cu inima, trebuia să petreacă în rugăciunea harică, văzătoare, lucrată sfințit numai cu mintea, într-o vedere preadulce a lui Dumnezeu, și cu bărbăție să o păzească ca lumina ochiului, ca pe un lucru al Raiului, ca ea niciodată să nu se împuțineze în suflet și în inimă. De aceea, mare e slava sfințitei și dumnezeieștii rugăciuni a minții, a căreia margine și culme, adică începutul și desăvârșirea, sunt date de Dumnezeu omului în Rai¹⁸⁹: de acolo deci își are ea începutul sau.

2, 16-17 *Și a poruncit Domnul Dumnezeu lui Adam, zicând: Din tot pomul care este în Rai cu mâncare să mănânci, iară din pomul cunoștinței binelui și al răului să nu mâncați dintr-însul; că ori în ce zi veți mânca din el, cu moarte veți muri.*

Ispita de a vedea o alegorie în istorisirea despre facere și despre Rai nu e niciunde mai puternică decât în cazul celor doi pomi: unul al „vieții” și altul al „cunoștinței binelui și răului”. Totuși, întregul „realism” al tâlcuirii patristice la *Cartea Facerii*, ca și faptul că Raiul era (și este) într-adevăr o „grădină” cu copaci materialnici (sau pe jumătate materialnici), arată că pomii erau chiar pomi; și, așa cum am văzut, Sfântul Grigorie Palama, vorbind în numele Sfântului Grigorie Teologul și al altor Părinți, accentuează chiar acest lucru.

Deci, istorisirea ispitirii din Rai nu este o alegorie - o lecție duhovnicească înveșmântată în povestea despre o grădină - ci o relatare istorică a ceea ce s-a întâmplat cu adevărat cu strămoșii din tîi. Desigur, cele întâmplate au fost în primul rând un fapt duhovnicesc, tot așa cum sălășluirea lui Adam în Rai a fost în primul rând o sălășluire duhovnicească (așa cum vom vedea mai limpede în continuare); dar acest fapt a avut loc într-adevăr prin gustarea rodului din „pomul oprit”.

Sfântul Ioan Damaschinul descrie foarte bine acest dublu aspect, materialnic și nematerialnic, al sălășluirii lui Adam în Rai:

„Unii și-au închipuit că Raiul este materialnic, alții că este duhovnicesc. Dar mie mi se pare că, după cum omul a fost creat în același timp trupesc și duhovnicesc, tot astfel și locașul preasfințit al acestuia a fost zidit trupesc și duhovnicesc în același timp și avea o îndoită înfățișare. Căci, după cum am istorisit, omul locuia cu trupul într-un loc cu totul dumnezeiesc și foarte frumos, iar cu sufletul locuia într-un loc foarte înalt și neasemuit de frumos. Dumnezeu, care locuia în el, era casa lui; Dumnezeu era îmbrăcămintea lui strălucitoare; harul lui Dumnezeu îl înveș-

^m Textul traducerii românești citate are aici: „în inimă”; am păstrat totuși varianta din limba engleză, fiind legată de contextul capitolului, (n. tr.)

¹⁹⁰ Sf. Paisie Velicikovski, *op. cit.*, p. 237.

manta; se desfăta ca un alt înger cu singurul fruct preadulce al contemplării lui Dumnezeu; cu această contemplare se și hrănea; aceasta, pe bună dreptate, a fost numită pomul vieții. Dulceața împărtășirii dumnezeiești dă celor care se împărtășesc de ea viață neîntreruptă de moarte."¹⁹¹ În continuare, Sfântul Ioan Damaschin spune că Adam, în Rai: „sălășluia cu trupul pe pământ, dar cu sufletul trăia împreună cu îngerii, cultivând gânduri dumnezeiești și hrănindu-se cu ele. Era gol din pricina simplității sale și a vieții lui firești; se urca numai către Creator cu ajutorul făpturilor, bucurându-se și veselindu-se de contemplarea lui."¹⁹² E vădit că rostul sălășluirii omului în Rai și al mâncării din „tot pomul” nu era simpla saturare de desfătărilor aceluia loc minunat, ci căutarea și tânjirea după ceva mai înalt; însăși prezența pomului cunoștinței binelui și răului și a poruncii de a nu mânca din el arată o provocare și o încercare prin care omul trebuia să treacă înainte de a urca mai sus. Iată cum înfățișează Sfântul Ioan Damaschin suirea către desăvârșire pusă înaintea lui Adam în Rai:

„Căci spune Dumnezeu: *Din tot pomul, care este în Rai cu mâncare să mănânci*. Prin aceste cuvinte socotesc că a vrut să zică : «Suie-te prin toate făpturile la Mine, Făcătorul, și culege din toate un singur fruct, pe mine, viața cea adevărată. Toate să-ți rodească viața, iar împărtășirea cu mine fă-o întărire viețuirii tale. În chipul acesta vei fi nemuritor.» [...] Căci l-a făcut făptură însufletită, aflat aici sub stăpânire, după rânduiala vieții de acum, dar având a fi mutat în altă parte, adică în veacul ce va să fie; iar plinirea tainei este îndumnezeirea sa prin înclinația către Dumnezeu. Se îndumnezeiește prin participarea la iluminarea dumnezeiască, și nu prin transformarea sa în ființa dumnezeiască."¹⁹³ Deci Raiul - și, de fapt, întreaga viață pământească a omului - a fost făcut de Dumnezeu „mai întâi ca o școală și ca un loc de învățătură a sufletelor omenești”, cum zice Sfântul Vasile.¹⁹⁴ Omului i s-a dat, într-un început, o cale de urcare din slavă în slavă, din Rai la starea de locuitor duhovnicesc al cerului, prin încercarea și ispitirea pe care Dumnezeu ar fi putut să i le trimită, începând cu porunca de a nu gusta doar din pomul cunoștinței binelui și răului. Omul a fost așezat în Rai într-o stare aflată oarecum între cea cerească, unde numai cei curat duhovnicești se pot sălășlui, și cea a pământului stri-căcios - care a apărut, cum vom vedea, din pricina căderii sale.

Deci ce anume a fost pomul cunoștinței binelui și răului, și de ce i-a fost oprit lui Adam ? După tâlcuirea clasică a Sfântului Grigorie Teologul, Dumnezeu i-a dat lui Adam în Rai:

„o Lege, ca o materie asupra căreia să lucreze voia sa liberă. Legea era o poruncă despre plantele de care să se împărtășească, și despre singura

¹⁹¹ Sf. Ioan Damaschinul, *Dogmatica* II, 11, ed. cit., p. 68.

¹⁹² *Ibid.*, II, 30, p. 93.

¹⁹³ *Ibid.*, II, 11-12, pp. 69-71.

¹⁹⁴ Sf. Vasile, *Hexameron* 1,5, ed. cit., p. 76.

de care să nu se atingă. Aceasta era pomul cunoștinței; însă nu fiindcă ar fi fost rău de la începutul sădirii lui; nici era oprit fiindcă Dumnezeu ne-ar fi pizmuit pentru el - nu cumva să-și pornească vrăjmașii lui Dumnezeu limbile spre aceasta, ori să se asemuiască șarpelui. Dar ar fi fost '■> bun dacă s-ar fi împărțășit de el la vremea cuvenită; căci pomul acela, pe cât îmi pare, era contemplația, la care numai cei care au ajuns la deplină-tate deprinderii pot pătrunde fără primejdie, dar care nu e bun pentru cei care sunt încă ceva mai simpli și lacomi cu pofta; tot așa cum nici hrana tare nu este bună pentru cei încă fragezi, având nevoie de lapte."¹⁹⁵

Iar Sfântul Ioan Damaschin scrie:

¹ „Pomul cunoștinței binelui și răului este discernământul unei contemplări multiple, adică cunoașterea propriei firi. Ea este bună pentru cei desăvârșiți și pentru cei ce s-au statornicit în contemplația dumnezeiască, pentru că vestește prin ea însăși măreția creatorului. Ea este bună, de asemenea, și pentru cei care nu se tem de cădere, prin aceea că au ajuns cu timpul la o oarecare deprindere a unei asemenea contemplații. Nu este însă bună pentru cei care sunt tineri și mai lacomi cu pofta, pentru că neavând sigură rămânerea în mai bine și nefiind statorniciți cu tărie în contemplarea singurului bine, grija de propriul trup îi atrage și îi smulge spre ea."¹⁹⁶

Rezumând învățătura ortodoxă despre cei doi pomi ai Raiului, Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Pomul vieții era în mijlocul Raiului ca o răsplată; pomul cunoștinței, ca o pricină de luptă și strădanie. Dacă ai ținut porunca privitoare la acest pom, dobândești răsplătire. Și o, minune ! Pretutindena în Rai înfloresc , tot felul de pomi, pretutindeni se umplu de roadă; numai în mijloc sunt doi pomi care sunt pricină de luptă și nevoie."¹⁹⁷

Iată o temă adâncă, strâns legată de firea noastră omenească.¹⁹⁸ De fapt, vedem chiar în viața oamenilor de azi ceva de felul ispitirii de care a avut parte Adam. Deși Adam încă nu căzuse - și în această privință starea lui se deosebea de starea noastră prezentă - totuși starea lui era asemănătoare cu cea a unui tânăr de șaisprezece, șaptesprezece sau optsprezece ani, care a fost crescut în bunătate, dar ajunge la vârsta când trebuie să aleagă singur dacă va fi bun sau nu. Astfel se face că, având libertate, trebuie să alegem. Trebuie să vrem în mod *conștient* să facem binele. Nu poți pur și simplu să fii bun fiindcă îți spune cineva să fii bun. Mai devreme sau mai târziu, în

¹⁹⁵ Sf. Grigorie Teologul, „Al doilea cuvânt la Paști" 8, *ed. cit.*, p. 425.

¹⁹⁶ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 11, *ed. cit.*, p. 69.

¹⁹⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea lumii* 5, 7.

¹⁹⁸ Discuția următoare a fost luată din înregistrarea celor rostite de Părintele Serafim. Mulți dintre ascultătorii săi erau adolescenți sau puțin trecuți de douăzeci de ani, de-aceia el a adaptat tema direct situației lor. (n. ed.)

libertatea ta, trebuie să alegi cu dinadinsul binele, altfel el nu va face parte din tine. Lucrul este valabil pentru oricine, cu excepția, desigur, a copilului ce moare foarte de mic.

Deci, când omul ajunge la vârsta bărbăției, este momentul să facă aceeași alegere pe care a făcut-o Adam - fie să aleagă în mod liber să facă binele, fie să facă greșeala de a se face părtaș răului, părtaș vieții de păcat.

Sfinții Părinți spun că pomul cunoștinței binelui și răului este doar pentru oamenii *maturi*. Având libertate, nu e cu putință să nu avem cunoștință despre rău. Singura alegere este între a cunoaște răul prin greșelile altora sau prin ridicarea noastră deasupra lui. Spre a deveni creștini maturi și a ne statornici în calea săvârșirii binelui, fiecare dintre noi *trebuie* să știe despre rău. Trebuie să știe ce anume este ceea ce a ales să nu facă. Iar această cunoaștere o poate avea fără a cădea în păcate mari - dacă voiește să ia pildă de la ceilalți. Dacă atunci când altcineva săvârșește un păcat cumplit ești în stare să-l vezi aproape ca pe propria experiență, și dacă ești în stare să vezi urmările acelui păcat, atunci îl poți face să devină parte a experienței tale fără a cădea în păcat.

Desigur că și Adam ar fi putut face la fel. Dacă s-ar fi împotrivit ispitei, ar fi văzut că era doar o ispită, că nu totul era desăvârșit și că cineva se străduiește din rășputeri să-l prindă. Apoi, venindu-i a doua ispită, ar fi văzut că șarpele (sau orice altceva ar fi folosit diavolul) se străduiește să-l facă să cadă. Ar fi început să-și dea seama că există ceva precum răul: o rea-voință ce-l face să dorească a pierde Raiul. Prin aceasta ar fi putut ajunge la cunoașterea răului și, până la urmă, ar fi gustat din acel pom.

Pomul însuși reprezintă cunoașterea răului, căci mâncarea din el însemna călcarea poruncii. Adam a aflat despre rău prin neascultare. A ales calea păcatului și astfel a descoperit, printr-o amară experiență, ce înseamnă a fi rău, apoi a te căi de acel rău și a te întoarce la bunătate.

Iată dar calea aleasă de Adam; din pricina ei întreaga noastră fire s-a schimbat. Orice om este liber - la fel ca Adam - dar noi ne-am născut deja în păcate. Chiar copiii mici sunt plini de tot felul de lucruri rele. Cu toate acestea, adevăratul rău nu-și intră în drepturi până ce omul nu alege în mod conștient să fie rău. Iar aceasta e alegerea maturității.

Deci, într-un anume sens, fiecare gustă din acest pom; altminteri, se abți ne să mănânce și merge pe calea bunătății. Din nefericire, este aproape cu neputință să supraviețuim fără a cădea în aceste rele, chiar când nu există vreo pricină de cădere. Vedem acum răul pretutindeni în jurul nostru și avem dascăli și Sfinți Părinți care să ne țină pe calea binelui. Omul poate fi crescut în creștinism - precum Sfântul Serghie din Radonej sau alți sfinți, care au intrat în mănăstire din copilărie - și poate fi înconjurat numai de exemple bune. Poate vedea urmările răului în alții și poate alege să nu facă și el la fel. Teoretic, se poate. Inșă realitatea crudă ne arată că, de obicei, se întâmplă să gustăm din pom, păcătuiind noi înșine.

■...-.-●-.-"■
 * L., ■ KM MjiJ'li- "Viu*"

2, 18-20 *Și a zis Domnul Dumnezeu: Nu este bine să fie omul singur; să-i facem, ajutor asemenea lui. Și a plăsmuit Dumnezeu încă din pământ toate fiarele țarinii și toate pasările cerului, și le-a adus la Adam să vadă ce nume le va pune; și tot sufletul viu, cum l-a numit Adam, acesta este numele lui. Și a pus Adam nume tuturor dobitoacelor și tuturor pasărilor cerului și tuturor fiarelor pământului; dară lui Adam. nu s-a aflat ajutor asemenea lui.*

Nici în acest pasaj nu trebuie să căutăm „contradicția” pe care unii erudiți raționaliști socotesc că au găsit-o, deși textul descrie facerea animalelor după facerea omului, contrazicând ordinea creației din primul capitol. Subiectul acestui pasaj este numirea animalelor de către Adam și doar în treacăt textul pomenește faptul că animalele fuseseră mai înainte făcute de Dumnezeu și că nu erau un „ajutor asemenea” pentru Adam, ajutor care nu putea fi decât cineva de aceeași fire cu el (adică femeia, cum se arată în versetul următor).

Animalele sunt „aduse” la Adam fiindcă locul lor nu este în Rai, ci în pământul din afară; Raiul este rânduit numai sălășluirii omului - o înainte-ară-tare a faptului că numai omul, dintre toate făpturile pământeste, e destinat împărăției cerești, în care se putea înălța, din Rai, prin ținerea poruncilor lui Dumnezeu. Sfântul Ioan Damaschin scrie că Raiul era:

„un ținut cu adevărat dumnezeiesc și o locuință vrednică de cel făcut după chipul lui Dumnezeu. în el nu locuia nici o ființă necugetătoare, ci numai omul, plăsmuirea mâinilor dumnezeiești.”¹⁹⁹ Iar Sfântul Ioan Gură de Aur învață:

„întregul pământ se dăduse lui Adam, dar Raiul era sălașul lui cel îndrăgit. Putea și să iasă afară din Rai, dar pământul din afara Raiului fusese rânduit nu spre locuința omului, ci a dobitoacelor necugetătoare, a celor cu patru picioare, a fiarelor sălbatice și a târâtoarelor. Sălașul împărătesc și domnesc al omului era Raiul. Iată de ce au adus Dumnezeu animalele lui Adam - fiindcă erau despărțite de el. Că robii nu totdeauna stau înaintea stăpânului, ci numai când este trebuință de ei. Numindu-se animalele, îndată s-au scos din Rai, și singur Adam a rămas în Rai.”²⁰⁰ Sfinții Părinți tâlcuiesc numirea animalelor de către Adam în mod cu totul literal, văzând în ea arătarea stăpânirii omului asupra lor, netulburata lui armonie cu ele, ca și o înțelepciune și înțelegere, la întâiul om, care întrece cu mult toate cele cunoscute omului de atunci încoace. Iată ce scrie Sfântul Efrem despre aceasta:

„Cuvintele *le-a adus la Adam* arată înțelepciunea lui Adam și pacea care se afla între animale și om înainte ca omul să calce porunca. Căci ele au venit împreună înaintea omului, ca înaintea unui păstor plin de dragoste; fără teamă, după fel și după chip, au trecut în cete pe dinaintea lui, nici temân-du-se de el, nici tremurând unul înaintea celuilalt... Nu este cu neputință

¹⁹⁹ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 11, ed. cit., p. 67.

²⁰⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea lumii* 6, 1.

omului să afle câteva nume și să le țină minte; dar a afla într-un singur ceas mii de nume, și a nu da ultimelor numite numele celor dintâi, întrece puterea firii omenești și este lucru foarte anevoios... Aceasta e lucrare dumnezeiască, iar dacă a fost făcută de om, i-a fost dată lui de către Dumnezeu."²⁰¹ Cu alte cuvinte, acesta a fost semnul unei adevărate înțelepciuni dumnezeiești în Adam. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Dumnezeu face aceasta voind să ne dea dovadă de multa înțelepciune a lui Adam. [...] Dar lucrul acesta s-a făcut nu numai ca să aflăm înțelepciunea lui Adam, ci ca să ni se arate, prin punerea numelor, că omul este stăpânul lor. [...] Gândește-te cât de mare era înțelepciunea lui Adam, ca să poată pune nume atâtor neamuri de păsări, de târătoare, de fiare, de dobitoace, și tuturor celorlalte animale, domestice și sălbatice, celor care trăiesc în apă, celor care ies din pământ, într-un cuvânt, tuturor animalelor, și să pună fiecărui neam de animale numele propriu și potrivit. [...] Gândește-te și la aceea că au venit la Adam cu toată supunerea, ca la un stăpân, ca să primească nume și leii, și panterele, și viperele, și scorpiile, și șerpii, și toate celelalte fiare mai sălbatice decât acestea. Și omul nu s-a temut de nici una dintre ele. [...] Numele date atunci animalelor dăinuiesc până astăzi, iar Dumnezeu au întărit aceasta, ca să ne aducem aminte necontenit și de cinstea pe care a primit-o omul de la început de la Stăpânul universului, când toate animalele îi erau supuse, și să ne aducem aminte și de pierderea cinstei aceleia. Să ne aducem aminte de toate acestea, ca să punem pe seama omului vina că, prin păcat, și-a tăiat puterea ce o avea asupra animalelor."²⁰² Întrucât omul are în sine ceva din firea animalelor, așa cum am văzut, iar această fire animală a ajuns să stăpânească în el din pricina căderii, numirea animalelor de către Adam arată și stăpânirea de la început a minții omului asupra firii sale josnice, pătimășe. Sfântul Ambrozie scrie:

„Fiarele țarinii și păsările cerului care au fost aduse la Adam sunt simțirile noastre cele dobitocești, căci fiarele și dobitoacele înfățișează feluritele patimi trupești, fie că sunt dintre cele mai aprige, ori dintre cele mai blânde... Dumnezeu ți-a dat puterea de a fi în stare să deosebești prin lucrarea unei judecăți chibzuite felurile oricăror lucruri, ca să poți ajunge să-ți faci o părere despre toate. Dumnezeu le-a chemat pe toate la vederea ta, ca să poți să-ți dai seama că mintea ta este deasupra tuturor aceloră."²⁰³

2, 21-22 *Și a pus Dumnezeu somn în Adam., și a adormit; și a luat o coastă dintru ale lui și a plinit cu carne locul ei. Și a făcut Dumnezeu coasta care a luat-o din Adam muiere, și a adus-o pre ea la Adam.*

Poate că nici un alt loc din *Cartea Facerii* nu ne este în mai mare măsură o piatră de încercare pentru tâlcuirea întregii cărți, precum acest scurt pasaj

²⁰¹ Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere 2*, ed. cit., pp. 313-314.

²⁰² Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, 14, 5, ed. cit., pp. 163-164.

²⁰³ Sf. Ambrozie, *Raiul*, cap. 11, ed. cit., pp. 329-330.

despre facerea Evei din coasta lui Adam. Dacă îl înțelegem „așa cum e scris", cum făceau și Sfinții Părinți, atunci nu ne va fi greu să înțelegem și restul cărții în același fel. Dar, dacă ne va fi greu să-l înțelegem așa de simplu - iar mințile noastre moderne se răzvrătesc aproape instinctiv față de o astfel de tâlcuire simplă -, fără îndoială că vom găsi multe alte locuri din *Cartea Facerii* pe care ne va fi greu să le înțelegem la fel ca Părinții.

Pasajul le este piatră de poticnire și celor care doresc să impună concepția evoluționistă asupra obârșiei vieții și omului. Conform acestei concepții, omul - cel puțin în privința trupului - descinde din animalele inferioare; deci „tatăl" primului om trebuie să fi fost o ființă neomenească, strâns înrudită cu maimuțele superioare. Temeiul acestei concepții evoluționiste este acela

că omul și orice altă viețuitoare s-au dezvoltat din organisme mai primitive, prin legi naturale cunoscute acum (sau presupuse) de către știință; a accepta evoluția primului bărbat din animalele inferioare și apoi a-i face rost de o soție prin minunea luării uneia dintre coastele sale - iată un lucru pe care, cu siguranță, nici un evoluționist nu l-ar putea accepta. Dacă Adam „a evoluat natural” din animale, atunci și Eva trebuie să fi făcut la fel; dar, dacă primești istorisirea minunată despre facerea Evei așa cum e descrisă în *Facere*, prin însuși acest fapt te deschizi înțelegerii tuturor celor Șase Zile ale Facerii în chip patristic, iar nu în chip naturalist.

Ce anume spun Sfinții Părinți despre facerea Evei ? Sfântul Ambrozie scrie:

„Femeia a fost făcută din coasta lui Adam. Ea nu a fost făcută din același pământ din care a fost el plăsmuit, ca noi să putem înțelege că firea trupească a bărbatului și a femeii este aceeași, și că este o singură obârșie a înmulțirii neamului omenească. Din această pricină, nici nu s-a făcut bărbatul o dată cu femeia, nici s-au făcut la început doi bărbați și două femei, ci întâi un bărbat și apoi o femeie. Dumnezeu au voit ca firea omenească să fie așezată ca una. Astfel, încă de la începerea stirpei omenești, El a alungat puțința să se ivească mai multe firi osebite... Cugetă la faptul că n-a luat o parte din sufletul lui Adam, ci o coastă din trupul lui, adică nu suflet din suflet, ci *os din oasele mele și carne din carnea mea* se va numi această femeie.”²⁰⁴ Sfântul Chirii al Ierusalimului, încercând să-i facă pe creștinii începători să înțeleagă nașterea lui Hristos din fecioară, scrie:

„Din cine s-a născut Eva la început ? Ce maică a zămislit-o pe cea fără de maică ? Ci Scriptura zice că ea s-a născut din coasta lui Adam. Născu-tu-s-a dar Eva din coasta bărbatului fără de maică, și să nu se nască copil fără de tată din pânțece de fecioară ? Că datoare era cu recunoștință partea femeiască către bărbați: că din Adam s-a născut Eva, nefiind zămislită de maică, ci oarecum adusă la viață doar de către bărbat.”²⁰⁵

²⁰⁴ *Ibid.*, cap. 10-11, pp. 327-329.

²⁰⁵ Sf. Chirii al Ierusalimului, *Cuvinte calehetice* 12, 29, NPNF, voi. 7, p. 80.

(Vom vedea mai târziu cum privește Biserica paralela între Eva și Fecioara Măria și între minunile întâii zidiri și minunile re-zidirii prin Hristos.) Sfântul Ioan Gură de Aur, deși ne avertizează că cuvintele „au luat” trebuie înțelese într-un fel potrivit cu Dumnezeu, Care nu are „mâini”, arată limpede interpretarea literală pe care o dă acestui pasaj:

„Mare este puterea acestor cuvinte ! întrec orice înțelegere omenească ! Nici nu poți înțelege altfel adâncimea acestor cuvinte, decât dacă privești totul cu ochii credinței [...] *A pus Dumnezeu somn în Adam, și a adormit*. Ceea ce a pus în Adam nu a fost nici numai somn adânc, nici somn obișnuit. Dar pentru că înțeleptul și meșterul Ziditor al firii noastre avea să scoată una din coastele lui Adam, de-aceia, ca să-l facă pe Adam să nu simtă durere, ca nu cumva aducându-și aminte de ființa care i-a

pricinuit durere să se uite cu dușmănie la cea plăsmuită din coasta lui și să o urască, Dumnezeu a adus peste Adam atâta somn, un somn adânc, poruncind să fie cuprins ca de un fel de amortire, ca să nu simtă deloc ce se întâmplă cu el. [...] Ci, luând o mică parte din plăsmuirea gata făcută, a făcut cu ea o ființă desăvârșită. Cât de mare e puterea lui Dumnezeu, Ma rele Meșter ! Din partea aceea foarte mică a făcut atâtea mădular, a creat atâtea simțuri și a făcut o ființă întreagă, deplină și desăvârșită, în stare să stea de vorbă cu Adam și, având cu el aceeași fire, să-i aducă și multă mângâiere. "

într-un alt tratat, același Părinte scrie:

„Cum oare n-a simțit Adam durerea ? Cum oare nu a suferit ? Că și un fir de păr smulgând din trup, durere simțim, și chiar din somnul cel mai adânc ne trezește durerea. Ba încă mai mult, un mădular așa de mare se scoate, o coastă se smulge, și cel adormit nu se trezește ? Ci fără silnicie a luat Dumnezeu coasta, nu smulgând-o, ca nu cumva să se trezească Adam. Scriptura, vrând să arate grăbirea lucrării Ziditorului, zice: *A luat.*²⁰¹ ■■■ Iar Sfântul Efrem scrie:

„Omul care până acum fusese treaz, bucurându-se de strălucirea luminii și necunoscând ce este odihna, este acum întins gol la pământ și dat în stăpânirea somnului. Se poate ca Adam să fi văzut în somn chiar ceea ce se întâmplă cu el. Iar după ce i s-a scos coasta într-o clipită de ochi, și tot într-o clipită i-a luat locul carnea, când osul cel gol a luat înfățișarea deplină a unei femei și toată frumusețea ei - atunci Dumnezeu a adus-o și a înfățișat-o lui Adam.^{20*}

Toate s-au petrecut în chiar ziua facerii omului, Ziua a Șasea. Pentru mințile noastre mărginite, zidirea bărbatului și femeii este la fel de neînchipuit,

²⁰⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 15, 2-3, ed. cit., pp. 169-171.

²⁰⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea lumii* 5, 8.

²⁰⁸ Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 2, ed. cit., p. 315.

de miraculoasă, de „spectaculoasă” pe cât toate celelalte zidiri ale lui Dumnezeu care s-au făcut întru început.

2, 23-24 *Și a zis Adam.: Iată acum. os din oasele mele și carne din carnea mea; aceasta se va chema femeie, pentru că din bărbatul său s-a luat. Pentru aceea va lăsa omul pre tatăl său și pre muma sa și se va lipi de femeia sa, și vor fi amândoi un trup.*²⁰⁹

Aici Adam numește pe prima femeie, tot așa cum numise mai înainte animalele, și arată totodată că este de o fire cu el, din pricina obârșiei ei nemijlocite din trupul lui, arătând și așezământul căsătoriei, căci întru prorocie a văzut mai dinainte că unirea căsniciei va fi trebuitoare din pricina căderii.

Tâlcuind acest loc, Sfântul Efreem scrie:

„*Iată acum*: adică cea care a venit la mine după animale nu este asemenea lor; că ele din pământ s-au ivit, dar ea este *os din oasele mele și carne din carnea mea*. Adam a zis aceasta fie în chip prorocesc, fie, cum am spus mai înainte, după vedenia avută în somn. Și precum în acea zi toate animalele și-au primit nume de la Adam după felul lor, tot așa și osul făcut femeie l-a numit nu cu numele ei deosebit, Eva, ci cu numele de femeie, numirea întregului fel.”²¹⁰ Despre același loc, Sfântul Ioan Gură de Aur zice:

„Cum i-a venit în minte lui Adam să rostească aceste cuvinte ? De unde știa viitorul ? De unde știa că are să se înmulțească neamul omenesc ? De unde știa că au să trăiască împreună bărbatul și femeia ? Că numai după călcarea poruncii a trăit bărbatul cu femeia; până atunci trăiau în Rai ca îngerii; nu erau aprinși de poftă, nu erau luptați de alte patimi, nu erau supuși nevoilor firii, ci au fost făcuți cu totul nestrucăcioși și nemuritori, că nici de îmbrăcăminte nu aveau nevoie. [...] Spune-mi, de unde i-a venit lui Adam în minte să rostească aceste cuvinte ? Oare toate acestea nu ne arată că înainte de neascultare Adam avea har prorocesc, că le vedea pe toate cu ochi duhovnicești ?”²¹¹

Iată, dar, că Adam nu era doar un mare înțelept - un mare văzător al realității lumii, căruia i s-a dat iscusința de a numi animalele; era și un proroc care vedea viitorul.

2, 25 *57 erau amândoi goi, și Adam și femeia lui, și nu se rușinau.*

Adam și Eva au fost făcuți, asemeni întregii zidiri dintru început, în floarea tinereții și frumuseții, având de la început deosebirile fiecărui sex, ce urmau a le fi necesare în starea lor căzută, dar încă nu exista dorință, nici gân-

²⁰⁹ Hristos însuși citează acest verset de la *Facere* (vezi Matei 19, 5 și Maieu 10, 7-8), adăugându-i cuvintele: *Deci ce au împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă*, (n. ed.)

²¹⁰ St'. Efreem, *Tâlcuire la Facere 2*, ed. cit., p. 315.

²¹¹ St'. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere 15, 4*, ed. cit., pp. 172-173.

duri pătimișe între ei. Aceasta, după părerea Părinților, este cea mai limpede arătare a nepătimirii lor înainte de cădere și a faptului că, mai presus de toate, cugetele lor erau îndreptate către slava lumii cerești. Sfântul Efrem scrie: „Ei nu se rușinau, căci cu slavă erau înveșmântați.”²¹² Același lucru îl învață și Sfântul Ioan Gură de Aur:

„Nu intrase încă păcatul și neascultarea; erau îmbrăcați cu slava cea de sus, de aceea nici nu se rușinau. După călcarea poruncii însă a intrat și rușinea și au cunoscut că sunt goi.”²¹³

Iar Sfântul Ioan Damaschin scrie:

*"Î „Așa de nepătimiși a voit Dumnezeu să ne facă ! Căci aceasta este culmea cea mai de sus a nepătimirii.”²¹⁴

Să rezumăm acum starea lui Adam în Rai cu cuvintele unui Părinte mai apropiat de vremurile noastre, Sfântul Serafim din Sarov: st.j ^s ;.

„Adam a fost făcut a fi de nevătămat de lucrarea oricăreia dintre stihiiile zidite de Dumnezeu în asemenea măsură, încât nici apa nu-l putea îneca, nici focul nu-l putea arde, nici pământul nu-l putea înghiți în adâncurile sale, nici văzduhul nu-l putea vătăma cu vreo lucrare oarecare. Toate îi erau supuse lui, ca unui ales al lui Dumnezeu, ca unui împărat și stăpân al făpturii. Și toate îl admirau ca pe o cunună cu totul desăvârșită a zidirilor lui Dumnezeu. Din suflarea de viață, insuflată atunci în fața lui Adam din atotefăcătoarea gură a Atotziditorului și Atotfiitorului Dumnezeu, Adam atât s-a înțelept, că din veac nu a mai fost vreodată, și abia de va mai fi să fie cândva pe pământ vreun om mai înțelept și mai însemnat decât el. Când Domnul i-a poruncit să dea nume celorlalte făpturi, el a dat fiecareia în parte un astfel de nume, încât cuprindea deplin toate înzestrările, toată puterea și toate însușirile osebite pe care le avea fiecare după darul lui Dumnezeu, dăruit de el în clipa zidirii. Datorită acestui dar suprafiresc al harului lui Dumnezeu, trimis lui prin suflarea cea de viață, a putut Adam să vadă și să înțeleagă pe Domnul umblând prin Rai, să priceapă cuvintele lui și împreună-vorbirile sfinților îngeri și graiul tuturor animalelor, al păsărilor și al târâtoarelor trăitoare pe pământ, și tot ceea ce acum pentru noi, din pricina căderii din har și a păcătoșeniei, ne este ascuns, iar lui Adam, până la cădere, îi era atât de limpede. Domnul Dumnezeu a dăruit și Evei aceeași înțelepciune, aceeași tărie și atotputernicie, precum și toate celelalte însușiri bune și sfinte.”²¹⁵ într-o oarecare măsură, omul se poate și astăzi întoarce la ceva din starea Raiului prin harul lui Dumnezeu, cum se poate vedea din viețile multor sfinți, pline de minuni de necrezut oamenilor lumești. De pildă, Viața Sfân-

²¹² Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere 2*, ed. cit., p. 316.

²¹³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere 15, 4*, ed. cit., p. 173.

²¹⁴ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica II*, 11, ed. cit., p. 68.

²¹⁵ *Viața și învățămintele Sfântului Serafim de Sarov*, Mănăstirea Slătioara, 1995, pp. 77-78.

tului Gheorghe (23 aprilie) care a rămas nevătămat în mijlocul celor mai cumplite munci, ne aduce aminte de invulnerabilitatea lui Adam în Rai.

Totuși, în starea sa căzută, omul nu poate ajunge decât să întrezărească o sclipire din starea lui Adam; numai în veacul viitor ne va fi redat Raiul în toată plinătatea sa, și atunci (dacă vom fi printre cei mântuiți) vom vedea ce anume este (și a fost) starea îngerească. Sfântul Grigorie al Nyssei scrie:

„Harul învierii nu trebuie înțeles altfel decât ca o reșezare a oamenilor în vechea stare pe care au avut-o înainte de căderea în păcat. Într-adevăr, harul pe care-l așteptăm este reîntoarcerea la viața cea dintâi, când va fi adus din nou în Rai omul ce fusese scos de acolo. Așadar, dacă viața celor reșezați se aseamănă cu cea a îngerilor, atunci e limpede că viața de dinainte de păcat

era un fel de viață îngerească. De aceea și reîntoarcerea vieții noastre la vechea ei stare ne face asemenea îngerilor.”²¹⁵ în scrierile ascetice ortodoxe,

unde țelul avut neconținut în vedere este reșezarea noastră în Rai, firea neprihănită și nepătimașă a lui Adam înainte de cădere este ridicată la rangul de model și țel al nevoinței ascetice. Chiar la începutul *învățăturilor de suflet*

foliositoare, Avva Dorothei scrie:

„întru început, după ce a zidit Dumnezeu pe om și l-a împodobit cu tot felul de fapte bune, l-a pus pe el în Rai, precum zice dumnezeiasca Scriptură, dar i-a dat și poruncă să nu mănânce din pomul ce era în mijlocul Raiului. Și așa se afla acolo, întru rugăciune și vedere duhovnicească, întru toată slava și cinstea, iar simțirile îi erau întregi după fire, precum s-a zidit. Pentru că după chipul său au făcut Dumnezeu pe om, adică nemuritor și singur stăpânitor, împodobit cu toate faptele bune. Când însă a călcat porunca și a mâncat din rodul pomului din care i se poruncise să nu mănânce, atunci a fost izgonit din Rai și a căzut din starea cea din fire în cea afară de fire, adică în păcat, în iubire de slavă și iubire de poftele lumii acesteia și în celelalte patimi, stăpânindu-se de dânsese și robindu-se lor prin călcarea poruncii.”²¹⁷

Conștientizarea faptului că starea lui Adam în Rai era starea firească a omului, și cea la care nădăjduim a ne reîntoarce, cu harul lui Dumnezeu, este unul dintre imboldurile cele mai puternice ale nevoinței ascetice. Această conștiință este deci de cel mai mare folos practic pentru creștinii ortodocși care nădăjduiesc să moștenească împărăția lui Dumnezeu. O dată cu căderea omului, Raiul a încetat să mai fie o realitate a acestui pământ, fiind așezat într-un loc neajuns; dar, prin harul lui Dumnezeu, pus la îndemâna creștinilor prin Hristos, al Doilea Adam, avem încă nădejdea de a ajunge la el. De fapt, prin Hristos nu numai că suntem în stare să redobândim starea lui

²¹⁶ Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului*, cap. 17, ed. cit., p. 52.

²¹⁷ Avva Dorothei, *învățături și scrisori de suflet folositoare*, Ed. Bunavestire, Bacău, 1997, p. 16.

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

Adam de dinainte de cădere, ci și să ajungem la o stare încă mai înaltă: starea la care Adam ar fi ajuns de nu ar fi căzut.

Cum oare, chiar în starea noastră căzută, să nu ne aducem aminte de Rai și de căderea noastră din el, din firea înconjurătoare ? Nu este greu să vedem la animale patimile peste care trebuie să fim stăpâni, dar care ne-au luat cu totul în stăpânire; și cum să nu vedem în murmurul cel plin de pace al codrilor (unde atâția nevoitori și-au aflat adăpost) amintirea Raiului de verdeață lăsat nouă la început spre sălășluire și hrană, și existând încă pentru cei în stare să se înalțe, împreună cu Sfântul Pavel, spre a-1 zări ?

'O' - 'qt. '1.

.....

Oitf.

.....

fe' ■■-i<P"/i-

! irtf:il

ilsji^ ■>1.?

3r\'.j

CAPITOLUL ȘASE

j * d *Căderea omului* (*Facere 3, 1-24*)

Fiind pregătiți de către învățătura patristică despre cele Șase Zile ale Facerii, crearea întâiului om și sălășluirea sa în Rai, iată-ne acum gata să înțelegem istorisirea căderii sale din al treilea capitol al *Facerii*. Este limpede că, asemeni tuturor celor din această carte insuflată de Dumnezeu, avem aici o relatare istorică, dar una care trebuie înțeleasă în primul rând în sens duhovnicesc.

3, 1 Iară șarpele era mai înțelept decât toate fiarele cele de pre pământ, care le-a făcut Domnul Dumnezeu.

Cu „șarpele” dăm din nou de o imagine pe care mintea noastră modernă și raționalistă ar vrea să o înțeleagă în chip alegoric. Dar iarăși Părinții sunt de neclintit în tâlcuirea lor realistă. Sfântul Ioan Gură de Aur învață:

„Nu te uita la șarpele de acum, nu te uita cum fugim și ne scârbim de el. Că nu așa a fost la început. Că prieten omului a fost șarpele, și cel mai apropiat dintre slujitorii lui. Dar cine i l-a făcut vrăjmaș ? Hotărârea dumnezeiască: *Blestemat să fii tu din toate dobitoacele și din toate fiarele pământului... Vrăjmășie voi pune între tine și între femeie* (Fac. 3, 14-15). Iată vrăjmășia care a nimicit prietenia. Nu vreau să zic o prietenie cugetată, ci una de care este în stare o făptură necugetătoare. Că în același chip cum își arată acum câinele prietenia, nu cu cuvinte, ci cu fireștile mișcări, tot așa și șarpele slujea omului. Fiind o făptură care iubea a sta aproape de om, șarpele i-a părut diavolului a fi unealta potrivită [pentru amăgire]... Deci diavolul a vorbit prin șarpe, amăgind pe Adam. Ci rog dragostea voastră ca nu fără de grijă să auziți cuvintele mele. Că nu lucru lesnicios este acesta. Mulți întrebă: cum oare a grăit șarpele - cu glas omenesc ori cu sâsâit șerpesc, și cum anume a înțeles Eva ? Înainte de călcarea poruncii, Adam era plin de înțelepciune, de pricepere și de darul prorociei... Diavolul a băgat de seamă și înțelepciunea șarpelui, și părerea lui Adam despre ea - căci acesta-l socotea pe șarpe înțelept. Așa se face că a vorbit prin el, ca Adam să cugete că șarpele, înțelept fiind, era și în stare să-și prefacă glasul după cel omenesc.”²¹⁸

²¹⁸ St. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea lumii* 6, 2.

Spre a înțelege de ce voia diavolul să-1 ispitească pe Adam trebuie să înțelegem că „războiul” din cer (Apoc. 12, 7) avusese loc mai înainte, iar diavolul și îngerii lui fuseseră aruncați din cer în cele mai de jos ale pământului din pricina mândriei. Motivul diavolului este *pizmuirea* omului, cel chemat la starea pe care diavolul o pierduse. Sfântul Ambrozie scrie:

„*Iar prin pizma diavolului moartea a intrat în lume* (înțelepciunea lui Solomon 2, 24). Pricina pizmuirii era fericirea omului așezat în Rai, că nu a putut suferi diavolul bunătățile primite de om. Pizma i s-a stârnit fiindcă omul, deși plăsmuit din tină, ales a fost a fi locuitor Raiului. Diavolul a început a cugeta că omul, făptură de rând, avea totuși nădejde de viață veșnică, pe când el, făptură cu mai înaltă fire, a căzut, făcându-se părtaș vieții celei lumești.”²¹⁹

3, 1-6 5/ *a zis șarpele către femeie: Ce este că a zis Dumnezeu: Să nu mâncați din tot pomul Raiului ? Și a zis femeia către șarpe: Din tot pomul care este în Rai mâncăm.. Iară din rodul pomului care este în mijlocul Raiului a zis Dumnezeu: Să nu mâncați dintr-însul, nici vă atingeți de dânsul, ca să nu muriți. Și a zis șarpele către femeie: Nu veți muri cu moarte; că știe Dumnezeu că ori în ce zi veți mânca dintr-însul, se vor deschide ochii voștri, și veți fi ca niște dumnezei, cunoscând binele și răul. Și a văzut femeia că bun este pomul la mâncare și plăcut ochilor la vedere, și cum că frumos este a cunoaște; și luând din rodul lui a mâncat, și a dat și bărbatului său, și a mâncat cu dânsa.*
 , Dialogul acesta copilăresc și ușurința cu care strămoșii au căzut întru călcarea singurei porunci ce li s-a dat arată firea neîncercată a virtuții lor: toate li se dăduseră prin harul lui Dumnezeu, ci încă nu erau iscusiți să „lucreze și să păzească” starea lor lăuntrică. Ispita pusă înainte de diavol cuprinde aceleași lucruri pe care noi, oamenii cei căzuți, le cunoaștem din propria luptă cu păcatul. întâi de toate, el pune înainte nu un lucru vădit rău, ci un lucru care pare bun și adevărat. Oamenii au fost făcuți într-adevăr spre a fi *dumnezei și fii ai celui preaînalt* (Ps. 81, 6), știind că din Rai urmau să se mute la o stare mai înaltă. Dar diavolul parcă și-ar fi zis (cum arată Sfântul Ambrozie): „Iată, dar, întâia mea încercare, aceea de a-1 amăgi când e cuprins de

, dorința de a-și îmbunătăți starea. Astfel că vom căuta a-i stârni pofta de mărire.”²²⁰

Făcându-i pe strămoși să privească spre binele ajungerii ca niște dumnezei, diavolul a nădăjduit să-i facă să uite „mica” poruncă, care era calea rânduită lor de Dumnezeu spre a ajunge la acest țel.

Apoi, diavolul nu a atacat prin bărbat, ci prin femeie - nu fiindcă femeia era mai slabă ori mai pătimășă, căci și Adam și Eva încă își păstrau nepăti-

Sf. Ambrozie, *Raiul 12, ed. cit.*, pp. 332-333.

mirea firii lor dintru început - ci pentru simplul motiv că numai Adam auzise porunca lui Dumnezeu, pe când Eva o cunoștea doar indirect, putând fi deci socotită mai înclinată spre a nu i se supune. Iată ce scrie Sfântul Ambrozie:

[Diavolul] țintea să-l prindă în cursă pe Adam prin mijlocirea femeii. El nu s-a dus la bărbatul care primise de față cereasca poruncă, ci s-a dus la aceea ce o aflase de la bărbatul ei, neprimind de la Dumnezeu porunca ce trebuia ținută. Dumnezeu nu i-a spus femeii nimic. Știm că i-a vorbit lui Adam. Deci trebuie să înțelegem că porunca a fost adusă la cunoștința femeii prin Adam.²²¹

Izbânda ispitirii diavolești s-a datorat, până la urmă, cunoașterii (sau ghirii) celor ce erau în inima omului însuși. Nu diavolul a pricinuit căderea lui Adam, ci însăși dorința lui Adam. Sfântul Efrem scrie:

„Cuvântul ispititor nu i-ar fi dus în păcat pe cei ispitiți, dacă ispititorul nu ar fi fost călăuzit de însăși dorința lor. Chiar dacă nu ar fi venit ispititorul, pomul însuși, prin frumusețea lui, ar fi dat război dorinței lor. Deși strămoșii și-au căutat dezvinovățire în sfatul șarpelui, s-au vătămat mai mult de propria poftă, decât de sfatul șarpelui.”²²²

Ca urmare a ispitirii, cum arată Sfântul Ioan Gură de Aur:

„diavolul a robit-o [pe femeie], i-a furat mintea și a făcut-o să gândească la lucruri mai mari de vrednicia ei, pentru ca, îngâmfată cu nădejdi deșarte, să piardă și pe cele ce le avea.”²²³

3, 7 *Și li s-au deschis ochii amândurora, și. au cunoscut că erau goi; și au cusut frunze de smochin și și-au făcut acoperemânturi împrejurul trupului.*

Despre acest loc, Sfântul Ioan Gură de Aur spune:

„Nu mâncarea din pom le-a deschis lor ochii - căci vedeau pomul și înainte de a mânca - ci mâncarea din pom a fost temei de neascultare și de călcare a poruncii date lor de Dumnezeu, din care pricină li s-a luat slava care-i înconjura, nevrednici făcându-se pe sine de o cinste atât de mare. De aceea Scriptura, următoare obiceiului ei, spune: *Au mâncat și li s-au deschis ochii amândurora, și au cunoscut că erau goi.* Din pricina călcării poruncii, fiind dezgoliți de ajutorul cel de sus, au simțit că sunt cu trupul gol, ca să cunoască bine, prin rușinea ce i-a cuprins, în ce prăpastie i-a dus călcarea poruncii Stăpânului. [...] Deci, când auzi că // *s-au deschis ochii amândurora*, înțelege că i-a făcut să simtă goliciunea lor și

²²¹ *Ibid.*

²²² Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere 3*, ed. cit., p. 318.

²²³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere 16, 4*, ed. cit., p.181. Sf. Efrem adaugă că, în parte, păcatul Evei stă în faptul că a încercat să răpească căpetenia și „stăpânia” lui Adam: „S-a grăbit să mănânce înainte de bărbatul ei, ca să poată ajunge cap peste cel ce era capul ei, ca să poată ajunge cea care poruncește celui care trebuia să-i poruncească, și ca să fie mai veche în dumnezeire decât cel ce era mai vechi decât ea în omenire” (Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere*, ed. cit., p. 113). (n. ed.)

că au căzut din slava de care se bucurau înainte de mâncarea din pom. < [••] Vezi, dar, că acest cuvânt, «s-au deschis», nu zice de ochii trupești, ci **de ochii minții.**"²²⁴

O dată cu deschiderea ochilor, prin călcare poruncii, Adam și Eva au și pierdut viețuirea în Rai, deși încă nu fuseseră izgoniți din el; de-acum înainte ochii le vor fi deschiși la cele de jos ale pământului acestuia și numai cu greu vor vedea cele înalte ale lui Dumnezeu. Nu mai erau nepătimași, ci începuseră pătimașa viețuire pământească pe care o cunoaștem încă și astăzi.

3, 8 5/ *au auzit glasul Domnului Dumnezeu umblând prin Rai după amiază, și s-au ascuns Adam și femeia lui de către fața Domnului Dumnezeu între pomii Raiului.*

Sfântul Ioan Gură de Aur scrie: „Ce spui ? Oare umblă Dumnezeu ? Să-i atribuim oare lui Dumnezeu picioare ? Să nu înțelegem oare din aceste cuvinte nimic înalt ? Dumnezeu nu umblă - să nu fie ! Cum să umble El, Care este pretutindenea și umple totul ? Este oare cuprins într-o grădină Cel Căruia cerul îi este scaun, și pământul așternut picioarelor Lui ? Care om cu judecată ar spune aceasta ? Apoi ce înseamnă că: *Au auzit glasul Domnului Dumnezeu umblând prin Rai după amiază* ? înseamnă că Dumnezeu a voit să stârneasă în ei simțământul unei asemenea apropieri a lui Dumnezeu, încât să-i facă sfielnici, ceea ce s-a și întâmplat. Că au simțit aceasta, și au încercat să se ascundă de Dumnezeu Care se apropia de ei.”²²⁵ Iar Sfântul Ambrozie scrie:

„După cum mi se pare, se poate zice că Dumnezeu umblă oriunde e vorba în Scriptură de prezența lui Dumnezeu.”²²⁶ în convorbirea ce urmează vedem că Dumnezeu vine la Adam nu ca să-l osândească ori să-l izgonească din Rai, ci ca să-l facă să-și vină în fire. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Dumnezeu nu a amânat defel, ci, îndată ce a văzut fapta lor și mărimea răni, s-a și grăbit să-i vindece, ca nu cumva să se întindă rana și să nu se mai poată vindeca. [...] Uită-te la iubirea de oameni a Stăpânului și la covârșitoarea Lui răbdare ! Ar fi putut doar să nu-l învrednicească nici de întrebare pe cel care păcătuisese atâta de mult, ci să-i dea îndată pedeapsa ce o hotărâse mai înainte. Dar nu ! Dumnezeu îndelung rabdă, amână, întreabă și primește răspuns, și iarăși întreabă, numai și numai ca să-l îndemne să se apere, ca dându-se lucrurile pe față, să aibă prilej ca și după o călcare atâta de mare de poruncă să-și arate iubirea Sa de oameni.”²²⁷

²²⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, 16, 5, ed. cit., pp. 183-184.

²²⁵ *Ibid.*, 17, 1. (Am citat doar parțial traducerea românească, op. cit., p. 189, care nu corespunde decât aproximativ cu textul englezesc - n. tr.)

²²⁶ Sf. Ambrozie, *Raiul*, 14, ed. cit., p. 346.

²²⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 17, 2-3, ed. cit., pp. 191-192.

3,9 *Și a strigat Domnul Dumnezeu pre Adam și a zis lui: Adame, unde ești ?*
Iată ce spune Sfântul Ambrozie:

„Ce vrea să însemneze: *Adame, unde ești ?* Oare nu cumva vrea să zică «cum te afli», iar nu «în ce loc»? Așadar, nu este întrebare, ci dojana. Din ce stare a bunătății, fericirii și harului, vrea El a zice, ai căzut în starea aceasta jalnică? Lepădatu-te-ai de viața cea veșnică, îngropatu-te-ai în căile păcatului și morții.”²²⁸

3, 10-13 *Iar el a zis: Glasul Tău am auzit umblând prin Rai și m-am temut, că gol sunt, și m-am ascuns. Și i-a zis Dumnezeu: Cine ți-a spus ție că ești gol? Fără numai că ai mâncat din pomul din carele ți-am poruncit numai dintru acesta să nu mănânci. Și a zis Adam: Muierea care mi-ai dat să fie cu mine, aceea mi-a dat din pom, și am mâncat. Și a zis Domnul Dumnezeu muierei: De ce ai făcut aceasta? Și a zis muierea: Șarpele m-a amăgit, și am mâncat.*

În acest dialog Părinții văd chemarea omului de către Dumnezeu la pocăință. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Dumnezeu nu i-a întrebat pentru că nu știa - căci știa, și știa prea bine - ci pentru ca să-și arate iubirea Sa de oameni. Se pogoară până la slăbiciunea lor și le cere să-și mărturisească păcatul.”²²⁹ Dar omul nu răspunde cu pocăință, ci cu îndreptățire de sine, aducând astfel pedeapsa asupra sa. Iată cum tâlcuiește Sfântul Efrem acest pasaj:

„În loc să recunoască ceea ce singur făcuse, recunoaștere ce ar fi fost întru folosul său, Adam povestește din nou cele ce i s-au întâmplat, lucru ce nu era spre folosul său... Adam nu-și spovedește păcatul, ci învinovățește pe femeie... Iar când Adam nu vrea să-și spovedească păcatul, Dumnezeu pune întrebare Evei, zicând: *De ce ai făcut aceasta ?* Iar Eva, în loc să stăruie cu lacrimi și să ia asupra ei păcatul, nu pomenește făgăduința făcută ei de șarpe și felul cum a înduplecat-o, de parcă nu ar dori să dobândească iertare pentru ea și bărbatul ei... După ce i-a întrebat pe amândoi, vădindu-se că nici pocăință au, nici vreo îndreptățire întemeiată, Dumnezeu se întoarce către șarpe, nu cu întrebare, ci cu hotărâtă osândire. Că acolo unde este loc de pocăință, este și întrebare; dar celui străin de pocăință i se dă doar osânda judecătorului.”²³⁰ Același Părinte adaugă:

„Dacă strămoșii noștri ar fi dorit să se pocăiască chiar după călcarea poruncii, atunci, chiar de nu și-ar fi recăpătat ceea ce aveau înainte de călcarea poruncii, s-ar fi izbăvit cel puțin de blestemele rostite pământului și lor înșile.”²³¹

²²⁸ St". Ambrozie, *Raiul*, 14, ed. cit., p. 348.

²²⁹ St". Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 17, 5, ed. cit., p. 196.

²³⁰ St". Efrem, *Tălcuire la Facere* 3, ed. cit., pp. 329-330.

²³¹ *Ibid.*

Iată deci că nu putem să spunem doar că Adam și Eva au păcătuit și apoi au fost osândiți. Căci li s-a dat prilej de pocăință înainte de a fi osândiți.

Avva Dorothei socotește această istorisire din *Cartea Facerii* drept exemplul clasic al lipsei voinței de pocăință a omului și al adânc înrădăcinatei sale dorințe de a-și îndreptăți purtarea, chiar când însuși Dumnezeu îl arată drept păcătos:

„După cădere, [Dumnezeu] a dat [lui Adam] prilej de pocăință și de a fi iertat, dar capul său a rămas neplecat. Că [Dumnezeu] a venit și i-a zis: «Adame, unde ești ?» Adică: din ce slavă la așa rușine ai venit ? Iar apoi, când l-a întrebat de ce a păcătuit, de ce a călcat porunca, l-a pregătit îndeosebi ca să poată zice: «Iartă-mă». Dar el nu s-a smerit! Unde este cuvântul «iartă-mă» ? Nu a fost căință, ci chiar dimpotrivă. Că a grăit împotriva și a învinovățit la rândul lui: *Femeia care mi-ai dat să fie cu mine* [m-a amăgit]. Nu a zis: «Femeia mea m-a amăgit», ci «femeia pe care mi-ai dat-o», ca și cum ar zice «pacostea pe care ai adus-o pe capul meu». Că așa este totdeauna, fraților: când omul nu vrea să se învinovățească pe sine, nu șovăie a-L învinovăți pe însuși Dumnezeu. Apoi [Dumnezeu] a venit la femeie și i-a zis: de ce nu ai ținut porunca ? Ca și cum ar fi vrut să-i zică cu dinadinsul: măcar spune «iartă-mă», ca sufletul tău să se smerească și să capete iertare. Dar din nou nu [a auzit] cuvântul «iartă-mă». Că și ea a răspuns: *Șarpele m-a amăgit*, ca și cum ar fi zis: șarpele a păcătuit, ce este mie aceasta ? O, bieții de voi, ce oare faceți ? Căiți-vă, recunoașteți-vă păcatul, milostiviți-vă de goliciunea voastră. Dar nici unul n-a voit să se învinovățească pe sine; nici unul nu s-a smerit câtuși de puțin. Vezi deci acum la ce stare și la ce mari nenorociri am ajuns prin îndreptățirea de sine, voind a ne face voia și a urma nouă înșine.²³²

3, 14-15 *Și a zis Domnul Dumnezeu șarpelui: Pentru că ai făcut aceasta, blestemat ești tu din toate dobitoacele și din toate fiarele pământului; pre pieptul tău și pre pântec te vei târî și pământ vei mânca în toate zilele vieții tale. Vrăjmășie voi. pune între tine și între femeie, între sămânța ta și sămânța ei; acela va păzi capul tău, și tu vei păzi călcâiul lui.*

Părinții, înțelegând în chip realist *Cartea Facerii*, interpretează această pedeapsă ca aplicându-se în primul rând animalului care a fost unealta căderii omului, dar apoi și diavolului care s-a folosit de această făptură. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Pentru ce șarpele a primit o pedeapsă atât de mare, când diavolul este cel ce a dat, prin șarpe, sfatul ? Și aceasta este lucrarea nespusei iubiri de oameni a lui Dumnezeu. După cum un tată care-și iubește copilul, când pedepsește pe cel ce i-a ucis fiul sfărâmă și face în mii de bucăți și sabia și cuțitul cu care a ucis, tot așa și bunul Dumnezeu, pentru că șarpele a

²³² Avva Dorothei, *învățăături de suflet folositoare* 1. (Fragmentul citat nu există în varianta românească a operei Avvei Dorothei, nici în *Filocalia* voi. 9, nici în traducerile mai vechi - n. tr.).

slujit ca unealtă vicleniei diavolului, aduce asupra lui o pedeapsă veșnică, pentru ca prin cele ce vedem să ne gândim la marea necinste în care a ajuns diavolul. Într-adevăr, ce pedeapsă va să primească acesta, dacă șarpele, care a slujit numai de unealtă, a fost pedepsit astfel ? [...] Focul cel nestins îl așteaptă pe el !"²³³

Sfântul Ioan chiar presupune că înainte de blestem șarpele, fără a avea picioare, umbla ridicat, așa cum stă acum când se pregătește să atace.²³⁴

Înainte de cădere, Adam putea fi gol fără să bage de seamă; după aceea, lucrul este cu neputință. Înainte de cădere, Adam era prieten cu șarpele, tot așa cum suntem noi cu câinii, pisicile sau alte animale domestice; după cădere avem o reacție instinctivă împotriva șerpilor - pe care probabil a trăit-o fiecare.

Însă „vrăjmășia” în viața noastră căzută este, desigur, mult mai între om și diavol, decât între om și șarpe; iar „sămânța femeii” este mai ales Hristos. Iată ce zice o tâlcuire ortodoxă din veacul al nouăsprezecelea la acest pasaj:

„Prima femeie din lume a fost prima căzută în lațul diavolului și cu ușurătate s-a dat în stăpânirea lui; dar prin căința sa, va sfârâma puterea lui asupra ei. Tot așa, și în multe alte femei, și îndeosebi în persoana celei fericite între femei, a Fecioarei Măria, acela va întâmpina o puternică împotrivire vicșugurilor lui... Prin sămânța femeii care este vrăjmașă să-mânței diavolului trebuie să înțelegem mai ales pe cineva anume dintre urmașii femeii, adică pe Cel Care din veșnicie a fost mai înainte așezat spre mântuirea oamenilor, și la vremea convenită s-a născut din femeie fără sămânță bărbătească. Mai apoi s-a arătat lumii *ca să strice lucrurile diavolului* (1 Ioan 3, 8), adică împărăția diavolului, plină de slujitorii lui, de sămânța lui... Zdrobirea capului șarpelui duhovnicesc de către sămânța femeii înseamnă că Hristos va birui deplin pe diavol, luându-i toată puterea de a vătăma pe oameni... Până la a doua venire, diavolului i se dă prilej să vatăme pe oameni, chiar și pe însuși Hristos; dar rănilile făcute de el cu ușurință se vor tămădui, ca rănilile din călcâi, ce nu sunt primejdioase, fiindcă în călcâiul acoperit cu piele groasă este foarte puțin sânge. O rană la călcâi a fost făcută de neputincioasa răutate a diavolului lui Hristos însuși, împotriva Căruia a ridicat pe necredincioșii iudei care L-au răstignit. Dar rana aceasta a slujit doar la mai marea rușinare a diavolului și la tămăduirea omenirii.”²³⁵

Deci „rana călcâiului” reprezintă cea puțină vătămare pe care diavolul este în stare să ne-o facă de la venirea lui Hristos.

²³³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 17, 6, ed. cit, pp. 197-198.

²³⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre facerea lumii* 6, 7.

²³⁵ Episcopul Visarion, *Tâlcuire la Paremi*, St. Petersburg, 1894, voi. 1., pp. 56-57 (în lb. rusă).

3, 16 *Muierii i-a zis: înmulțind voi înmulți necazurile tale și suspinul tău, în dureri vei naște copii; și spre bărbatul tău va fi întoarcerea ta, și el, te va stăpâni.*

Chiar când blestemă șarpele, Dumnezeu încă așteaptă pocăința lui Adam și a Evei. Sfântul Efrem scrie:

„Dumnezeu a început cu neînsemnatul [șarpe], astfel încât, în vreme ce mânia dreptei judecăți se îndrepta numai spre el, Adam și Eva să se > poată înspăimânta și pocăi, dându-se prin aceasta prilej bunătății [lui > Dumnezeu] să-i izbăvească de blestemele dreptei judecăți. Dar după s blestemarea șarpelui, negrăbindu-se Adam și Eva să ceară îndurare, o- Dumnezeu le-a rostit pedeapsa. El a vorbit întâi Evei, căci prin mâna ei s-a dat păcatul lui Adam.”²³⁶

■ ■ ■ Sfântul Ioan Gură de Aur scrie despre pedeapsa Evei: " " " ^ „Vezi cât de bun este Stăpânul ? De câtă blândețe se folosește după o -' ? atât de mare călcare de poruncă ! *înmulțind voi înmulți necazurile tale și suspinul tău.* Eu, îi spune Dumnezeu, aș fi vrut să ai o viață lipsită de dureri și de necazuri, lipsită de orice supărare și tristețe, plină de toate bucuriile; nici să nu simți că ești în trup. Dar pentru că nu te-ai folosit cum trebuie de atâta fericire, ci mulțimea bunătăților te-a făcut așa de nerecunoscătoare, de aceea îți pun frâu, ca să nu mai zburzi, și te osândesc la necazuri și suspine. *înmulțind voi înmulți necazurile tale și suspinul tău; în dureri vei naște copii.* Voi face ca temeiul unei mari bucurii și al nașterii . de copii să-ți fie început de durere, ca să-ți amintești și tu neconținut, o dată cu durerile fiecărei nașteri, cât de greu e păcatul ce l-ai săvârșit și cât • de mare e călcarea de poruncă. [...] Eu dintru început te-am făcut de aceeași cinste cu bărbatul tău și am vrut să ai părtășie cu el la toate întru aceeași vrednicie; și-am încredințat și ție, ca și bărbatului tău, stăpânirea peste toate cele din lume; dar pentru că nu te-ai folosit cum se cuvine de cinstea ce ți-am dat, de-aceea supune-te bărbatului tău. [...] Te supun bărbatului tău și hotărâsc să-ți fie el stăpân, ca să cunoști stăpânirea lui! Și pentru că nu ai știut să conduci, învață să fii un bun supus !”²³⁷ Sfântul Ioan Gură de Aur ne dă răspunsul la problema „eliberării femeii”:

* 3, 17-19 *Iară lui Adam a zis: Pentru că ai ascultat glasul femeii tale²³⁸ și ai mâncat din pomul din care ți-am poruncit ție numai dintru acela să nu*

K"'. M/Ch"

²³⁶ Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere 3, ed. cit, p. 332.*

²³⁷ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Facere 17, 7-8, ed. cit, pp. 200 și 202.*

²³⁸ Sf. Ioan Gură de Aur scrie că egalitatea care exista între Adam și Eva înainte de cădere nu excludea o anume ordine în care tot Adam era întâiul. De-aceea el îl mustră pe Adam pentru a nu o fi îndrumat și îndreptat pe Eva: „De aceea a și ajuns femeia sub stăpânirea ta și ai fost rânduit stăpânul ei, ca ea să urmeze ție, nu să urmeze capul picioarelor. De multe ori însă ve-

mănânci, și ai mâncat dintr-însul, blestemat este pământul întru lucrurile tale; întru necazuri vei mânca dintr-însul în toate zilele vieții tale. Spini și pălămidă va răsări ție, și vei mânca iarba pământului. întru sudoarea feței tale vei mânca pâinea ta până când te vei întoarce în pământ, din care ești luat²³⁹: că pământ ești și în pământ te vei întoarce.

¹ Aici i se înfățișează lui Adam tabloul încercărilor și necazurilor simplei viețuirii în lumea căzută. Mai întâi, pământul e blestemat din pricina lui. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Iată semnele blestemului! Pământul va da spini și pălămidă, spune

¹ Dumnezeu, ca să lucrezi cu multă trudă și osteneală ! Te voi face ca toată vremea să o duci în necazuri, ca să-ți fie necazurile frâu, să nu te crezi mai mult decât ești, ci să ai mereu în minte firea ta și să nu te mai lași niciodată înșelat. •:1>

¹ 5/ *vei mânca iarba pământului. întru sudoarea feței tale vei mânca pâinea ta.* Vezi că, după neascultarea sa, Adam are o stare cu totul potrivnică celei dintâi ? Eu, îi spune Dumnezeu, când te-am adus pe lumea aceasta am vrut să fii fără necazuri, fără osteneli și fără sudori; am vrut să fii mulțumit și fericit; am vrut să nu fii supus nici nevoilor trupului, ci să fii scăpat de toate acestea ca să ai deplină libertate. Dar, pentru că nu te-ai folosit de înlesnirea aceasta, blestem și pământul, ca să nu dea roade ca
,^{J^} mai înainte, când nu-l arai, nici nu-l semănai. Aduc peste tine multe osteneli, multe neplăceri și strâmțorări, pun în jurul tău neconținute necazuri și supărări și te las să faci totul cu sudoare, pentru ca, silit de acestea, să te înveți neconținut să te smerești și să-ți cunoști firea."²⁴⁰

în al doilea rând, Adam devine acum *muritor*, laolaltă cu făpturile create. Sfântul Ioan Gură de Aur scrie că, deși Adam și Eva au trăit multă vreme după căderea lor: ■■■-

„când au auzit: *Pământ ești și în pământ te vei întoarce*, au și primit osânda de moarte; au ajuns muritori, și se poate spune că din acea clipă
, au și murit. Acest lucru îl lasă să se înțeleagă și Scriptura; cuvintele: *în*

dem că se întâmplă dimpotrivă: cel care trebuie să fie capul nu ia nici măcar locul picioarelor; iar aceea care trebuie să fie picioare ajunge cap." (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Facere*, 17, 9, *ed. cit.*, p. 203) (n. ed.)

²³⁹ Trebuie observat aici că, în special în societatea modernă, încercarea bărbaților și femeilor de a evita pedepsele date de Dumnezeu la cădere au adus daune nespuse, atât pământului, cât și ființelor omenești. încercarea omului modern de a evita să lucreze „întru sudoarea feței" a dus la tehnologia modernă, care, la rândul ei, a dus la o poluare uriașă și la nimicirea zidirii lui Dumnezeu. Femeile moderne au evitat „necazurile și suspinul" a milioane de nașteri, dar, făcând astfel, s-au făcut răspunzătoare (împreună cu bărbații) de milioane de crime prin avort. Abdicarea bărbaților moderni de la rangul de capi ai familiei, împreună cu refuzul femeilor moderne de a se supune „stăpânirii" bărbaților lor, a dus la mutilarea emoțională și duhovnicească a nenumărați copii - ca să nu mai vorbim de cea a părinților înșiși, (n. ed.)

²⁴⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit.*, 17, 9, *ed. cit.*, p. 204.

■ *ziua în care veți mânca, cu moarte veți muri*, sunt în loc de: «Veți primi deci osânda de a fi muritori».²⁴¹

înțelepciunea lui Solomon (2, 23) spune: *Dumnezeu a zidit pre om spre nesticăciune*; dar, prin neascultarea lui Adam, atât el, cât și făpturile create s-au făcut muritoare și stricăcioase.

În Epistola Sfântului Pavel către Romani există o învățătură despre cum întreaga zidire „suspină” fiindcă e supusă „deșertăciunii”, adică stricăciunii (decăderii) ce a intrat în lume din pricina mândriei omului. Zidirea așteaptă ca omul să se izbăvească, astfel ca și ea să poată fi reșezată în starea nestricăciunii dintru început - când viețuitoarele vor rătăci prin pădure așa cum sunt acum, dar nesticăcioase, cum erau în zilele lui Adam.

La Romani 8, 19-22 citim: *Pentru că nădejdea zidirii descoperirea fiilor lui Dumnezeu așteaptă. Că deșertăciunii s-a supus zidirea, nu de voie, ci pentru cel ce a supus-o,*²⁴² *cu nădejde că și zidirea aceasta se va slobozi din robia stricăciunii întru slobozenia slavei copiilor lui Dumnezeu. Căci știm. că toată zidirea împreună suspină și împreună are durere până acum.*

Tâlcuirea acestui loc de către Sfântul Ioan Gură de Aur face învățătura cu totul deslușită:

„Ce însemnează *Că deșertăciunii s-a supus zidirea* ? S-a făcut stricăcioasă. De ce și prin ce ? Prin greșeala ta, omule. Că trup muritor și supus suferințelor ai primit, astfel că și pământul s-a supus blestemului, spini și pălămidă scoțând.”²⁴³

Și în același capitol adaugă:

„Tot așa cum zidirea s-a făcut stricăcioasă când trupul tău s-a făcut stricăcios, la fel când trupul tău se va face nesticăcios, și zidirea va urma lui, făcându-se deopotrivă cu el.”²⁴⁴

Trebuie spus că cuvântul „tău” de aici înseamnă același lucru ca și cuvântul „eu” în foarte multe dintre slujbele ortodoxe: înseamnă, adică, Adam (fiindcă toți suntem un singur om). Sfântul Ioan lămurește acest lucru într-un alt loc:

„Ce oare a înțarmat moartea împotriva întregii lumi ? Faptul că un singur om a gustat din pom.”²⁴⁵

Sfântul Macarie cel Mare spune același lucru:

[Adam] ca domn și împărat a fost pus peste toate zidirile. [...] Și fiind el luat în robie, a fost luată în robie și zidirea care îi slujea și se supunea lui; căci prin el moartea a stăpânit peste tot sufletul.”²⁴⁶

•r.r:

¹⁴¹ *Ibid.*, p. 205.

²⁴² Mai înainte, în aceeași Epistolă (Rom. 5, 12), Sf. Pavel arată că *printr-un om a intrat păcatul în lume și prin păcat moartea*. Altundeva (1 Cor. 15, 21-22) el scrie: *Că de vreme ce prin om s-a făcut moartea, prin om și învierea morților. Că precum întru Adam toți mor, așa întru Hristos toți vor învia.* (n. ed.)

²⁴³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvântul 14 la Romani*, 5.

²⁴⁴ *Ibid.*

²⁴⁵ *Ibid.*, *Cuvântul 10 la Romani*, 2.

Sfântul Simeon Noul Teolog spune și el foarte deslușit că zidirea materialnică - deci nu numai Raiul - era nesticăcioasă și nemuritoare înainte de căderea lui Adam.²⁴⁷ Cum am văzut, el scrie că Adam, la început, „a fost așezat de Ziditorul Dumnezeu ca împărat nemuritor într-o lume nesticăcioasă, adică nu numai în Rai, ci în tot pământul de sub cer”. În aceeași omilie el spune în continuare că, după călcarea poruncii de către Adam:

„Dumnezeu nu a blestemat [Raiul]... ci a blestemat tot restul pământului fiindcă, precum spuneam, era nesticăcios, cum era și Raiul, și oferea de la sine de toate. [...] Pe drept cuvânt deci trebuia ca acela ce se coborâse, prin călcarea poruncii, spre stricăciune și moarte să locuiască un pământ trecător și stricăcios și să guste după vrednicie o astfel de hrană. [...] [Apoi și] toată zidirea adusă de Dumnezeu din neființă, văzându-l ieșind din Rai, n-a mai vrut să se supună celui ce călcase porunca... celui răzvrătit. [...] [Dar] Dumnezeu... le reține pe toate cu puterea, milostivirea și bunătatea Sa, oprește pornirea tuturor fapturilor și le supune pe toate de îndată acestuia ca și mai înainte, pentru a sluji omului pentru care a fost făcută, deși a ajuns stricăcioasă pentru cel stricăcios. [...] Ai văzut că nu pe nedrept am spus că și creația aceasta a fost adusă la început la existență de către Dumnezeu nesticăcioasă toată și în starea Raiului dar, blestemată fiind, s-a mutat spre stricăciune și robie, supunându-se deșertăciunii oamenilor.”²⁴⁸

Părinții pomenesc și faptul că osânda de moarte, care și-a luat începutura la cădere, nu a fost cu totul o pedeapsă, ci și un bine, căci omul, odată căzut, dacă ar fi rămas nemuritor, nu ar mai fi avut cale de ieșire. Închipuți-vă ce ar însemna să te afli într-o stare din care să nu fii capabil să te izbăvești singur, să nu fii în stare să te întorci în Rai, urmând să trăiești mereu și mereu, fără nădejde de a ieși din acea stare. Moartea pune capăt păcatului. Faptul că ne temem de moarte ne și trezește spre a pune început nevoinței. Chiar dacă uităm de Rai, ne vom teme de moarte și vom începe să ne nevoim spre a depăși firea noastră căzută. Sfântul Chirii al Alexandriei (t 444) scrie despre sensul bolii și-al morții la omul căzut:

„Omul, după ce și-a primit partea convenită de post istovitor și necazuri, a fost dat în seama bolilor, suferințelor și a altor amărăciuni ca unui fel de frâu. Că, neînfrânându-se în mod conștient în acea viață slobodă de

²⁴⁶ Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești* 11,5.

²⁴⁷ în fișele sale, Părintele Serafim introduce această învățătură cu următoarele cuvinte: „Să citim acum și să ne lăsăm pătrunși de această învățătură așa cum este ea înfățișată într-o formă desăvârșită și fără echivoc de către unul dintre cei mai mari Sfinți ai Bisericii Ortodoxe, un Părinte de mai tâziu care a expus învățătura Bisericii Ortodoxe așa de dumnezeiește și de limpede, încât a fost al treilea și ultimul, după Sf. Ioan Evanghelistul și Sf. Grigorie din Nazianz, care a fost numit Teologul de către Biserică.” (n. ed.)

²⁴⁸ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice*, ed. cit., pp. 117-119; 127.

• trudă și necazuri, este dat în seama nenorocirilor, ca prin suferințe să poa-* tă tămădui în sine boala care a venit asupra lui în mijlocul blagosloveniei. >■-'■ Prin moarte, Dătătorul de Lege a oprit răspândirea păcatului, și prin chiar acea pedeapsă ne descoperă iubirea Sa de oameni. În așa măsură încât, dând El porunca, a împreunat moartea cu călcarea ei și, pe măsura căderii vinovatului sub pedeapsă, a rânduit în așa fel încât osânda însăși să poată sluji mântuirii. Că moartea topește firea noastră dobitocească și astfel, pe de-o parte, oprește lucrarea răului, iar, pe de alta, scapă pe om de boală, îl slobozește de trudă, pune capăt necazurilor și grijilor sale și-i încetează suferințele trușești. Iată iubirea de oameni cu care a amestecat Judecătorul osânda."²⁴⁹

În sfârșit, Sfântul Simeon Noul Teolog scrie cum, prin Răstignirea și învierea lui Iisus Hristos, se ridică osânda morții:

"! „Hotărârea lui Dumnezeu, *Pământ ești, și în pământ te vei întoarce*, asemeni tuturor celor aduse asupra omenirii după cădere, va fi lucrătoare până la sfârșitul veacului. Dar, prin milostivirea lui Dumnezeu, prin puterea nemaivăzutei jertfe a lui Hristos, ea nu va mai avea nici o putere în veacul viitor, când va veni învierea de obște, înviere ce nu va putea avea loc până ce însuși Fiul lui Dumnezeu nu se va fi sculat din morți, Cel ce a murit pentru nimicirea mai-nainte pomenitei hotărâri și pentru învierea întregii firi omenești."²⁵⁰

La învierea de obște, întreaga zidire se va izbăvi de stricăciune împreună cu omul, tot așa cum cândva s-a supus stricăciunii din pricina lui. Sfântul Simeon scrie:

„Atunci când omul se va înnoi iarăși și se va face duhovnicesc, nestricăcios și nemuritor, slobozindu-se din robie, și zidirea cea supusă de Dumnezeu celui răzvrătit, și care a slujit acestuia, se va reînnoi împreună cu el, ca să se facă nestricăcioasă și să ajungă toată duhovnicească. [...] Că nu se cuvenea ca trupurile oamenilor să fie înviate și să fie făcute nestricăcioase înainte de înnoirea fapturilor, ci așa cum această [zidire] a fost adusă mai întâi la existența nestricăcioasă, și după ea omul, tot așa iarăși mai întâi zidirea trebuie să se prefacă, și deci să se schimbe de la stricăciune la nestricăciune, și așa, împreună cu ea și deodată cu ea, se vor înnoi și trupurile stricăcioase ale oamenilor, pentru ca omul, făcându-se iarăși duhovnicesc și nemuritor, să locuiască într-un loc nestricăcios, veșnic și duhovnicesc."²⁵¹

²⁴⁹ SI. Chirii al Alexandriei, *Despre întruparea Domnului*.

²⁵⁰ Si. Simeon Noul Teolog, *The Sin of Adam*, St. Herman Brotherhood, Platina, California, 1979, p. 62.

²⁵¹ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice*, ed. cit., pp. 119; 124-125.

3, 20 5/ *a pus Adam. numele femeii sale Eva, adică Viață, pentru că ea este mămă tuturor celor vii.*

Eva înseamnă „viață”. Adam îi dă acum numele ei aparte, pe lângă numele de Femeie.

3, 21 5/ *a făcut Domnul Dumnezeu lui Adam și femeii lui îmbrăcăminte de piele și i-a îmbrăcat pre ei.*

Sfântul Grigorie al Nyssei spune că aceasta însemnează că ei chiar s-au îmbrăcat cu „îmbrăcăminte de piele”, dar totodată însemnează în chip figurat că ei au ajuns a fi îmbrăcați cu *altfel* de carne; adică firea lor s-a schimbat.

3, 22-23 *Și a zis Dumnezeu: Iată, Adam s-a făcut ca unul dintre noi, cunoscând binele și răul! Și acum., ca nu cumva să-și tinză mâna sa și să ia din pomul vieții și să mănânce și să trăiască în veci, l-a scos pre el Domnul Dumnezeu din Raiul desfătării, ca să lucreze pământul din care s-a luat.*

Domnul zice *ca unul dintre noi*, referindu-se la Sine la plural: Sfânta Treime. El îl scoate afară pe Adam, ca nu cumva Adam să mănânce din Pomul Vieții, pe care-l vedem și în *Cartea Apocalipsei*: Pomul Vieții din mijlocul Raiului. Mâncatul din acel pom l-ar putea face pe om nemuritor, fără ca să fie și bun, lucru pe care Dumnezeu nu-l voiește; prin urmare, îl scoate afară.

<

3, 24 *Și a scos Domnul Dumnezeu afară pre Adam și l-a pus pre el în, preajma Raiului desfătării; și a pus Heruvimi și sabie de foc învârtitoare, ca să păzească calea pomului vieții.*

Așa cum am spus în prima noastră convorbire, Sfântul Macarie Egipteanul tâlcuiește aceasta în chip tainic, zicând că acest lucru se întâmplă fiecărui suflet când Raiul i se închide. Dar, de asemenea, înseamnă exact ceea ce se spune: că există un Heruvim cu sabie de foc învârtitoare.

Am acoperit până acum primele trei capitole ale *Facerii*, din care s-a luat teologia de temelie a Bisericii despre obârșia omului, și deci despre țelul lui. Slujbele sunt pline de această teologie, îndeosebi slujbele Crucii. La 14 Septembrie, Praznicul înălțării Sfintei Cruci, se rostesc o mulțime de stihuri foarte frumoase care arată cum privește Biserica ceea ce a avut loc în Rai și ce s-a întâmplat la venirea lui Hristos. Ele asemuiesc pomul din care a gustat Adam cu pomul care a fost Crucea. Una dintre stihirile de la Vecernia cea Mare zice:

„Veniți, toate neamurile, binecuvântatului lemn să ne închinăm, prin carele s-a făcut veșnica dreptate. Căci acela ce a amăgit pre strămoșul Adam prin lemn, prin cruce se amăgește; și, fiind surpat, cade cădere cumplită cel ce a ținut prin tiranie împărăteasca zidire. Cu sângele cel dumnezeiesc veninul șarpelui se spală; și blestemul osândirii celei pre

sv dreptate s-a dezlegat, cu nedreaptă judecată cel drept fiind osândit; căci cu lemnul se cădea să se vindece lemnul, și cu patima celui fără patimă să -i se dezlege patimile cele prin lemn ale celui osândit."

Este foarte adânc și mișcător lucru să citești asemenea stihuri când cunoști teologia despre Rai și veacul viitor. În Sedealna de la Utrenia aceleiași slujbe, cântăm:

„În Rai, demult, lemnul m-a dezgolit prin mâncare, pricinuindu-mi i vrăjmașul omorâre; iară lemnul Crucii, aducând haina vieții oamenilor, ?f; s-a înfipt pre pământ, și lumea toată s-a umplut de toată bucuria."

Irmosul Cântării a 5-a zice: .-.';< n\>- ; o>: » >f' .i'..

„O, de trei ori fericite lemn, pre care s-a răstignit Hristos împăratul și , Domnul, prin care a căzut cel ce a înșelat cu lemnul, înșelat fiind de cel *ii ce s-a pironit pre tine cu trupul, de Dumnezeu, carele dă pace sufletelor .i noastre." ■.; nv?w .■. •> .w ml.

Iar Irmosul Cântării a 9-a:

r „Moartea ce a venit neamului omenesc prin mâncarea din pom, prin • t Cruce s-a stricat astăzi, pentru că blestemul strămoșei cel a tot neamul > s-a dezlegat prin odrasla Preacuratei Maicii lui Dumnezeu, pre carea ::,- toate puterile cerești o măresc."

Canonul Praznicului Arătării Domnului (6 Ianuarie), alcătuit de Sfântul Ioan Damaschin, ne spune că diavolul a adus moartea în zidire, dar Hristos l-a biruit:

„Cel ce a sădit întâi moartea făpturii, închihuindu-se în firea fiarei ce- „ lei rău făcătoare, se întunecă prin trupeasca venire; că este lovit de Stăpâ nul, Cel ce s-au arătat ca un luceafăr, ca să îi sfârâme capul cel vrăjmaș."

Iată, dar, pe scurt, teologia începutului tuturor lucrurilor, Raiul, întâiul Adam, căderea lui și starea la care trebuie să încercăm a ne întoarce prin al Doilea Adam, Care este Hristos. /•

Dacă interpretezi toate aceste întâmplări din istoria timpurie a omenirii ca pe o simplă alegorie, ca pe o poveste frumoasă care spune cu totul altceva, te vei lipsi de adevărata înțelegere a Raiului. Mulți teologi romano-catolici, de pildă, spun că ideea de Rai nu se potrivește cu descoperirile antropologiei moderne; deci trebuie să reinterpretem totul pornind de la concluzia că omul a evoluat din animale inferioare. Păcatul strămoșesc, spun ei, trebuie să însemne că, de îndată ce omul a ajuns la o dezvoltare îndestulătoare spre a deveni conștient de sine, și deci de a se face om, această *conștientizare* a fost ca un fel de cădere. Raiul nu-și află loc potrivit în această schemă, fiindcă în Rai omul a fost o făptură îndumnezeită.

Este foarte important să vedem cele două concepții cu totul potrivnice. Prima concepție arată că omul a fost făcut direct de Dumnezeu, cu o înțelepciune supraomenească, cu acea fire dintru început din care am căzut și la care suntem chemați să ne întoarcem. Cealaltă părere susține că omul provi-

ne din făpturile inferioare. Negreșit, a doua concepție duce la o filosofie a relativismului moral, căci, dacă am. fost cândva un alt fel de făpturi, niște creaturi de felul mămuțelor, atunci urmează să ajungem altceva - ne îndreptăm către Supraom. (Cei mai mulți evoluționiști spun, nu de puține ori, că omenirea în ansamblul ei va deveni Supraom.) Părerea aceasta duce și la idei religioase de tipul celor profesate de Teilhard de Chardin, care spune că întreaga lume evoluează spre o stare mai înaltă, că lumea însăși este asemeni pâinii ce se prefăce întru cealaltă lume, ca apoi totul să devină Hristos. Desigur, aceasta seamănă cu panteismul, o groaznică erezie - exact lucrul de care are nevoie Antihrist spre a veni să împărătească. Oamenii se vor socoti

zei, având, de fapt, o filosofie animalică.

Dacă ne ținem de părerea Sfinților Părinți, vedem că Hristos a murit cu adevărat pe Cruce. Este un eveniment real, fizic, nu o imagine sau o alegorie; totodată, ea are urmări duhovnicești, ducând la schimbarea condiției omului. Ea ne dă mântuire: nu o mântuire în sens figurat, ci mântuirea reală. Tot așa, și Adam a gustat dintr-un pom, și astfel a pierdut Raiul. Și acesta a fost un eveniment real, cu urmări duhovnicești, schimbând condiția omenească.

,ti :U/

r¹

CAPITOLUL ȘAPTE ■

Viața în afara Raiului
(Facere 4; 5; 6,1-5)

.....

în capitolul precedent am cercetat izgonirea lui Adam din perspectiva

Raiului; acum vom căuta să vedem unde s-a dus Adam. O dată cu capitolul al patrulea din *Cartea Facerii* începe viața pământească așa cum o cunoaștem acum - dar, după cum vom vedea, și foarte diferită de viața noastră de acum în multe privințe.

Spre deosebire de primele trei capitole ale *Facerii*, la care există din belșug tâlcuiri patristice, pentru ultimele capitole există doar câteva. Ne vom întemeia, în primul rând, pe tâlcuirile la *Facere* ale Sfântului Ioan Gură de Aur și ale Sfântului Efrem Șirul. Există și în Apus tâlcuirile Fericitului Augustin, pe care nu le-am consultat, și încă vreo câteva.

În capitolul patru și în cele următoare vom urma, în principal, textul grecesc al *Facerii (Septuaginta)*, cu câteva variante din King James Version²⁵², care e tradusă din ebraică.

1. Izgonirea lui Adam

Capitolul patru începe cu Adam în surghiun. Unde a fost surghiunit Adam? Textul grecesc al *Facerii* 3, 24 spune: *Și a scos Domnul Dumnezeu afară pre Adam și l-a pus pre el în preajma Raiului desfătării.*

Întrucât, așa cum am văzut, Raiul este un loc anume, la fel și pământul unde Adam a fost surghiunit era un loc anume, aflat lângă Rai. Am văzut în Capitolul 2 al *Facerii* (7-8) că Adam fusese făcut din pământ și apoi dus în Rai; acum deci este izgonit în locul unde a fost făcut. Sfinții Părinți sunt surprinzător de „geografici” în privința locului, pe care îl socotesc a fi în apropierea Raiului, putând chiar să fie văzut din el și dând înlesniri duhovnicești care vor dispărea pentru oamenii de mai târziu. Sfântul Efrem Șirul scrie:

„Când Adam a păcătuit, Dumnezeu l-a izgonit din Rai și, în bunătatea Lui, i-a dat o locuință în afara hotarelor Raiului. El l-a așezat într-o vale de lângă Rai. Dar oamenii au păcătuit și acolo, și pentru aceasta au fost risipiți...”

Familia celor doi frați s-a despărțit: Cain a plecat și a început să trăiască în pământurile din Miazănoapte, mai jos decât locurile unde locuiau

²⁵² Versiunea englezească a traducerii Bibliei (1611), folosită în Biserica Anglicană, (n. tr.)

famiiliile lui Sith și Enos. Dar urmașii celor care locuiau mai sus, și care se chemau fiii lui Dumnezeu, și-au părăsit pământul, coborând și luând în căsătorie pe fiicele oamenilor, fiicele celor care locuiau mai jos."²⁵³ Vom relua subiectul la capitolul 6 al *Cărții Facerii*; deocamdată, să observăm doar faptul că starea lui Adam în afara Raiului - stare ce a dăinuit cel puțin pe lungă durată a vieții sale și, probabil, și la urmașii săi de până la Potop - a fost destul de diferită de starea omenirii căzute de astăzi. Vom cerceta, în acest curs, câteva dintre trăsăturile trupești ale acestei deosebiri; să notăm doar folosul *duhovnicesc* al aflării în preajma Raiului, al putinței de a mai vedea locul și starea de unde omul a căzut și la care este chemat să se reîntoarcă.

Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Chiar dacă vederea Raiului îi pricinuia nespusă durere, ea nu-i era de mai puțin folos, căci necontenita privire a Raiului îi era celui îndurerat întărire pentru viitor, ca să nu mai cadă iarăși întru același păcat."²⁵⁴ Văzând încă Raiul, Adam încă se afla, oarecum, aproape de Dumnezeu; nu era chiar atât de departe de Dumnezeu cum va ajunge omenirea de mai târziu. Pe deasupra, duhovnicește, el poate privi și vedea ceea ce a pierdut. Ne putem deci închipui că Adam se afla într-o stare de pocăință și nevoiță. El a căzut o dată, pierzându-și starea dintru început, iar acum urmează a fi mai puțin ispitit, văzând Raiul pe care l-a pierdut.

Această învățătură este înfățișată și în slujba Bisericii Ortodoxe din Duminica Iertării, când creștinilor ortodocși care se pregătesc pentru nevoițele Postului Mare li se dă, ca o insuflare spre pocăință, tocmai icoana lui Adam stând afară din Rai și privind la ceea ce a pierdut:

=

„Șezut-a Adam în preajma Raiului și de goliciunea sa, plângând, se tânguia: Vai mie, celuia ce m-am supus înșelăciunii celei viclene și am fost furat de ea, și de slavă m-am depărtat!" (*Triod*, Slavă la „Doamne strigat-am...")

2. Cain și Abel

'■:.. -v-șii:

■.v.ivA.

4, 1-2 *Iar Adam- a cunoscut pre Eva femeia sa, și zămislind ea a născut pre Cain și a zis: Dobândit-am om prin Dumnezeu. Și a mai născut pre Abel, fratele lui.*

Numele Cain înseamnă „dobândit". Capitolul patru începe cu prima poveste a vieții de după cădere, când Adam trăiește într-un loc nou: povestea lui Cain și Abel.

Aici vedem prima deosebire din viața lui Adam și a Evei între starea din Rai și starea din afara Raiului: unirea trupească și nașterea de copii a început

²⁵¹ Sf. Efrem Șirul, *Raiul*

²⁵⁴ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Psalmi* 18, 3, ed. cit., p. 212.

doar după izgonire. Cum am văzut, Părinții sunt categorici când susțin că înainte de cădere Eva a fost fecioară. Iată ce scrie Sfântul Ioan Gură de Aur: „După călcarea poruncii, după scoaterea din Rai, atunci a luat început ■ unirea trupească dintre Adam și Eva. înainte de călcarea poruncii duceau '* viață îngerească și nu a fost vorba deloc de unire trupească.”²⁵⁵ •■'î Fără îndoială, aceasta nu lipsește așezământul căsniciei de cinstea și binecuvântarea de la Dumnezeu, ci doar arată că starea dintru început a lui Adam nu era cea a căsătoriei așa cum o cunoaștem noi. Starea dintru început era asemeni stării la care ne vom întoarce, când nu va mai fi măritiș sau însurătoare (cf. Mat. 22, 30), și toți vor fi în starea fecioriei.

Părinții nu pun întrebarea: cum s-ar fi născut copiii dacă Adam nu ar fi căzut ? Ei spun că copiii s-ar fi născut într-un chip pe care îl știa Dumnezeu, dar nu în felul nostru de acum care, cum zice Sfântul Grigorie al Nyssei, e legat de firea noastră dobitocească. Acest [mod de reproducere] nu va exista în Raiul viitor, și nu exista nici în Raiul dintru început.

4, 2-5 Și a fost Abel păstor de oi, iar Cain a fost lucrător de pământ. Și a fost după câteva zile a adus Cain din rodurile pământului jertfă lui Dumnezeu. Și a adus și Abel din cele întâi născute ale oilor sale și din grăsimea lor; și a căutat Dumnezeu spre Abel și spre darurile sale, dară spre Cain și spre jertfele lui nu s-a uitat; și s-a întristat Cain foarte, și s-a mâhnit fața lui.

Cum le-a venit lui Cain și Abel gândul de a jertfi ? Părinții ne spun că gândul de a aduce jertfă lui Dumnezeu, întorcându-i cele mai bune lucruri ale pământului, a fost așezat în conștiința omului chiar de la începutul viețuirii sale. Dumnezeu a făcut pe oameni ca să-i slujească Lui, astfel că primul lucru la care s-au gândit a fost acela de a-i aduce mulțumire Lui pentru ceea ce aveau.

Dar de ce s-a uitat Dumnezeu cu bunăvoință la jertfa lui Abel și nu la cea a lui Cain ? Era oare părtinitor ? Chiar din scurtul text de aici vedem că Abel a adus din cele mai bune lucruri pe care le avea, *din cele întâi născute ale oilor sale și din grăsimea lor*; dar Cain a adus doar din *rodurile pământului*, neîngrijindu-se să aducă ceea ce avea mai bun. Avea în sine gândul jertfei, dar cugeta cam așa: „Păi, am să dau și eu ce-oi avea". Nu a socotit aceasta ca pe ceva cu totul deosebit, pe când Abel s-a îngrijit să dea tot ce avea mai bun. Cain avea în chip firesc pornirea de a aduce jertfă, dar nu a adăugat de la sine binevoitoarea mulțumire a inimii sale, așa cum a făcut Abel. De-aceea jertfa lui Abel a fost plăcută lui Dumnezeu, nu însă și cea a lui Cain.²⁵⁶

ii"

²⁵⁵ *Ibid.*, 18,4, p. 213.

²⁵⁶ Despre jertfele lui Cain și Abel se mai vorbește încă în două locuri din Scriptura, dar numai în mod general: 1 Ioan 3, 12 și Evrei 11,4.

Sfântul Efrem scrie:

„Abel a adus o jertfă dintre cele mai alese, dar Cain una nealeasă. Abel a ales și a adus din cele întâi născute și din grăsimea lor, dar Cain a adus fie spice, fie împreună cu ele roadele ce erau la acea vreme. Deși jertfa lui era mai săracăcioasă decât cea a fratelui său, dacă nu ar fi adus-o cu defăimare, și jertfa lui ar fi fost plăcută, la fel ca jertfa fratelui său... Dar nu a făcut așa, deși era lucru lesnicios; nu s-a îngrijit de cele mai bune spice sau cele mai frumoase roade. În sufletul celui ce aducea jertfa nu era dragoste față de Cel ce primea prinosul. Și aducându-și jertfa cu defăimare, Dumnezeu a lepădat-o de la Sine.”²⁵⁷ Cain s-a întristat nu numai fiindcă jertfa lui nu a fost primită, ci și din pricina unei patimi adânci, ce se dezvăluie aici pentru întâia oară în istoria omenirii: pizma. Sfântul Ioan Gură de aur scrie despre acest pasaj:

„Supărarea lui Cain a fost îndoită: s-a supărat nu numai că a fost respins, ci și pentru că a fost primit darul fratelui său.”²⁵⁸ Sfântul Efrem deslușește că primirea darului lui Abel de către Dumnezeu se arată prin focul coborât din cer spre a o mistui, pe când prinosul lui Cain a rămas nemistuit de foc.²⁵⁹

Dar iarăși se arată milostivirea lui Dumnezeu. Întocmai cum a venit la Adam după ce a păcătuit și l-a întrebat: „Unde ești?”, dându-i prilej de pocăință, la fel și acum vine la Cain dându-i același prilej.

4, 6-7 Și a zis Domnul Dumnezeu lui Cain: De ce te-ai întristat, și pentru ce s-a mâhnit fața ta? Au dacă drept ai adus, dar drept nu ai împărțit, oare nu ai păcătuit? Liniștește-te; către tine întoarcerea lui, iar tu vei stăpâni pre dânsul.

Sfântul Ioan Gură de Aur zice despre acest loc:

„Uită-mi-te, iubite, ce pogorământ nespus al purtării de grijă face Dumnezeu! L-a văzut asaltat, ca să spun așa, de patima pizmuirii, și iată că, urmând bunătății Sale, îi dă leacurile potrivite, ca să-1 scoată îndată și să nu se înece. [...] [Dumnezeu îi spune:] Deși ai păcătuit, liniștește-te, în-seninează-ți gândurile, scapă de furia valurilor ce îți asaltează mintea; potolește tulburarea, ca nu cumva să adaugi un păcat mai greu la cel dinainte. [...] Dumnezeu știa mai înainte ce are să facă fratelui său Cain, și de aceea caută să-1 întoarcă de la gândul său prin aceste cuvinte. [...] Uită-te la iubirea de oameni a Stăpânului! Cum vrea să-i potolească mânia și iușimea și să-i oprească furia prin cuvintele acestea! Văzându-i mișcările sufletului și cunoscându-i neomenosul gând de ucidere, vrea să-i potolească mai dinainte gândul, să facă liniște în mintea sa, supunându-i pe

²⁵⁷ Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 4, ed. cit., p. 338.

²⁵⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 18, 5, ed. cit., p. 217.

²⁵⁹ Sf. Efrem, op. cit., p. 338.

fratele său și dându-i stăpânire asupra lui. Dar și după o atât de mare purtare de grijă și după atâtea leacuri, Cain nu a câștigat nimic. Atâta putere
 ! are voința rea și răutatea covârșitoare !"²⁵⁰ ■ v-îA

Același lucru îl vedem și astăzi, și de-a lungul întregii istorii a omenirii: Dumnezeu pedepsește numai după ce a dat din belșug oamenilor prilej de pocăință și de întoarcere din căile lor.

4, 8 *Și a zis Cain către Abel, fratele său: Să ieșim la câmp; și a fost când erau ei în câmp, s-a sculat Cain asupra fratelui său Abel și l-a omorât pre el.*

În primele capitole din *Cartea Facerii* vedem începutul tuturor celor ce aveau să se repete mai apoi în istoria omenirii. Aici suntem martorii primului omor - un fratricid,uciderea propriului frate.²⁵¹ Dar și aici, din nou, la fel ca și cu Adam după păcatul său din Rai, Dumnezeu își arată întâi grija ca vinovatul să se pocăiască, iar apoi își arată milostivirea Sa, chiar când pocăința lipsește.

■ ' 4, 9-16 *Și a zis Domnul Dumnezeu către Cain: Unde este Abel, fratele tău ? Iar el a zis: Nu știu; au doară păzitor sunt eu fratelui meu ? Și a zis Domnul: De ce ai făcut aceasta ? Glasul sângelui fratelui tău strigă către mine din pământ. Și acum blestemat să fii tu pre pământul carele a deschis gura sa să primească sângele fratelui tău din mâna ta. Când vei lucra pământul, nu va adaoge a da ție puterea sa; gemând și tremurând vei fi pre pământ. Și a zis Cain către Domnul: Mai mare este vina mea decât a se ierta mie. De mă scoți astăzi de pre fața pământului, și de la fața ta mă voi ascunde; și voi fi gemând și tremurând pre pământ, și va fi tot cel ce mă va afla, mă va omori. Și a zis lui Domnul Dumnezeu: Nu așa; tot cel ce va omori pre Cain, de șapte ori se va pedepsi. Și a pus Domnul Dumnezeu semn lui Cain, ca să nu-l omoare oricine-l va afla pre dânsul. Și a ieșit Cain de la fața lui Dumnezeu și a locuit în pământul Naid în preajma Edenului. Iată ce spune Sfântul Efrem:*

„Dumnezeu i se arată fără mânie, astfel încât, dacă se pocăiește, rugăciunea rostită de buzele sale poate să spele păcatul omorului săvârșit de mâinile lui; dar dacă nu se pocăiește, atunci îl așteaptă o grea pedeapsă, vrednică de un astfel de omor. Dar Cain, în loc de pocăință, este plin de nemulțumire, răspunzând mândros Atotștiutorului, Care îl întrebase despre

²⁵⁰ Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit.*, pp. 218-219.

²⁵¹ în Evanghelia de la Luca (11, 50-51), Hristos vorbește despre omorârea dreptului Abel: *Ca să se ceară sângele tuturor prorocilor ce s-a vărsat dintru începutul lumii de la neamul acesta, de la sângele lui Ável [fiul lui Adam] până la sângele Zahariei [tatăl Sfântului Ioan Botezătorul] care a pierit între altar și între biserică: adevărat zic vouă, se va cere de la neamul acesta. Afirmând că omorârea lui Abel a avut loc dintru începutul lumii, cuvintele lui Hristos contrazic din nou ideea evoluționistă că au existat milioane de ani de istorie a pământului înainte de apariția omului, (n. ed.)*

fratele său spre a-l atrage pe Cain la Sine: *Nu știi; au doară păzitor sunt eu fratelui meu?*"²⁶²

Sfântul Ioan Gură de Aur observă deosebirea între blestemul rostit asupra lui Adam și cel rostit asupra lui Cain:

„Cât de mare e păcatul lui Cain față de călcarea de poruncă a celui întâi-zidit [Adam] se poate vedea, dacă vrei să gândești, din deosebirea de blestem. Lui Adam Dumnezeu îi spusese: *Blestemat fie pământul întru lucrurile tale* (Fac. 3, 17); blestemul s-a îndreptat asupra pământului, cruțându-l pe om. Aici, pentru că fapta era cumplită, îndrăzneala nelegiuită, încercarea de neiertat, este blestemat Cain: *Blestemat să fii tu pre pământ*. Cain făcuse aproape ceea ce făcuse șarpele, care slujise ca unealtă voinței diavolului; după cum șarpele adusese, prin înșelăciune, moartea, tot așa și Cain și-a înșelat fratele; l-a scos la câmp, și-a înarmat dreapta împotriva lui și a săvârșituciderea. De aceea Dumnezeu, așa cum îi spusese șarpelui: *Blestemat să fii tu din toate dobitoacele și din toate fiarele pământului* (Fac. 3, 14), tot așa îi spune și lui Cain, pentru că făcuse aceeași faptă ca și acela."²⁶³ '«*!>:'

Mai apoi Cain și-a recunoscut, în sfârșit, vinovăția, dar era prea târziu. Sfântul Ioan Gură de Aur spune:

„Iată, s-a mărturisit, s-a mărturisit cum trebuie, dar mărturisirea e fără de folos, iubite! Nu a fost făcută când trebuia. Se cădea s-o faci la timpul convenit, când era cu putință să capete milă de la Judecător."²⁶⁴ Ar trebui adăugat că mărturisirea sa e mai mult o recunoaștere a celor făcute decât o arătare a pocăinței; îi părea rău, dar nu s-a pocăit de păcatul său - lucru foarte obișnuit între oameni până în ziua de azi.

Și astfel Cain a ieșit să trăiască în pământul Naid, un ținut mai jos, dar încă nu prea depărtat de Eden. În acea vreme a istoriei omenești răspândirea geografică a omului era încă foarte limitată. De atunci înainte, cum afirmă Sfântul Efrem, urmașii lui Cain nu s-au mai căsătorit cu cei ai celorlalți copii ai lui Adam.²⁶⁵ Iar semnul pus asupra lui Cain urma a-l feri de răzbunarea acelor rubedenii ale sale.²⁶⁶ Așa se face că există două linii paralele de descendență ale omenirii: cei după chipurile adevăraților următori ai lui Dumnezeu și cei ce s-au lepădat de El sau, cum i-a descris mai târziu Fericitul Augustin, Cetatea lui Dumnezeu și Cetatea Oamenilor.

4, 17-22 *Și a cunoscut Cain pre femeia sa, și zămislind ea a născut pre Enoh; și a zidit cetate și a chemat cetatea pre numele fiului său Enoh. Și s-a*

²⁶² Si". Efrem, *ibid.*

²⁶³ Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit.* 19, 3, p. 226.

²⁶⁴ *Ibid.*, p. 227.

²⁶⁵ Sf. Efrem, *Tălcuire la Facere* 4, *ed. cit.*, p. 346.

²⁶⁶ *Ibid.*, p. 345.

născut lui Enoh Gaidad, și Gaidad a născut pre Maleleil, și Maleleil a născut pre Mathusala, și Mathusala a născut pre Lameh. Și a luat Lameh două femei: numele uneia Ada și numele celeilalte Sella. Și a născut Ada pe Iovii; acesta a fost tată hrănitorilor de dobitoace, cari locuiesc în colibe. Și numele fratelui lui: luval; acesta a fost carele a izvodit psaltirea și alăuta. Iară Sella a născut și ea pre Thovel; acesta a fost bătător cu ciocane, faur de aramă și de fier. Iară sora lui Thovel, Noema.

De unde a venit soția lui Cain ? A venit dintre fiicele lui Adam. Adam este obârșia tuturor. *Cartea Facerii* pomenește dintre copiii lui doar pe Cain, Abel și Sith, dar aceștia au fost doar cei dintâi; au mai fost încă mulți alții. Mai târziu, în *Facere* 5, 4 citim că Adam a trăit șapte sute de ani după nașterea lui Sith, timp în care *a născut fii și fiice*. Adam a primit porunca să crească și să se înmulțească și a trăit nouă sute treizeci de ani. Deci trebuie să fi avut sute de copii.

Aceasta ne conduce la o a doua întrebare: cum se face că s-a căsătorit Cain cu propria soră ? Oare aceasta nu încalcă pravila Bisericii Ortodoxe ? Negreșit, aceasta s-a întâmplat la începutul vremurilor, astfel că ei aveau o altă pravilă; nu trăiau după rânduiala pe care o avem noi acum.²⁶⁷ în zilele acelea oamenii trăiau până la nouă sute de ani. E vădit deci că omenirea era cu totul altfel decât așa cum o cunoaștem astăzi, chiar și trupește. ' în *Cartea Facerii* (4, 17-22) vedem începutul civilizației așa cum o cunoaștem noi: prima cetate, primele meserii, primele arte. Este vădit că cele înfățișate aici nu sunt mai mult decât niște sugestii despre cele ce se întâmplau atunci, dar este deja suficient spre a ne da o imagine cu totul diferită de cea prezentată de concepția evoluționistă despre obârșia omului. în concepția biblică, cele ce s-ar numi caracteristicile „înaintate” ale civilizației vin chiar la început, iar prima cetate este deja întemeiată de fiul întâiului om. Nu ni se spune nimic despre populația lumii din generațiile lui Adam, dar este evident că, datorită vieții îndelungate a primilor Patriarhi și poruncii date lor de Dumnezeu de a crește și a se înmulți, după câteva generații trebuie să fi existat mai multe mii sau chiar milioane de oameni.

(Raționaliștii care studiază Biblia, văzând începuturile omului în primitivii locuitori ai peșterilor din epoca de piatră, tăgăduiesc însăși existența lui Cain și Abel ca personaje istorice. Pentru ei totul nu este decât o poveste moralizatoare.)

Lameh este primul bărbat despre care se spune că a avut două soții. După câte se pare, acest obicei, care devine mult mai obișnuit după Potop, era o raritate în zilele primilor Patriarhi.

„Era la început”, explică Sf. Ioan Gură de Aur, „și pentru că trebuia să se înmulțească neamul omenesc, s-a îngăduit să se căsătorească frații între ei” (*Omilia la Facere* 20, 1, *ed. cit.*, p. 234).

4, 23-24 *Și a zis Lameh femeilor sale, Ada și Sella: Ascultați glasul meu, femeile lui Lameh, băgați în urechi cuvintele mele, că bărbat am omorât spre rană mie și tânăr spre vătămare mie; că de șapte ori s-a pedepsit pentru Cain, iar pentru Lameh de șaptezeci de ori câte șapte.*

Locul acesta a fost tâlcuit în fel și chip, dar cea mai simplă deslușire este cea a Sfântului Ioan Gură de Aur, care zice că aici se arată glasul conștiinței în Lameh, ce și-a mărturisit pe față păcatul și s-a socotit vrednic de mai mare pedeapsă decât Cain (fiindcă el văzuse de-acum pedeapsa lui Cain pentru vina de a ucide).²⁶⁸

4, 25-26 *Și a cunoscut Adam pre Eva, femeia sa, și zămislind a născut fiu, și a chemat numele lui Sith, zicând: Ridicatu-mi-a Dumnezeu altă să mână în locul lui Abel, pre care l-a omorât Cain. Și lui Sith i s-a născut fiu, și i-a pus numele lui Enos; acesta a nădăjduit a chema numele Domnului Dumnezeu.*

Aici textul se reîntoarce la descendența principală a lui Adam (prin care se va scrie cartea neamului Mântuitorului). Sith înseamnă „înlocuitor”.

În ebraică versetul 26 este diferit: „Atunci au început oamenii a chema numele Domnului”. Ambele variante par să arate începutul unei închinări mai orânduite către Dumnezeu, legată de numele lui Enos; iată și pricina pentru care urmașii lui Sith sunt numiți în capitolul șase „fiii lui Dumnezeu”.

3. Neamurile Patriarhilor de la Adam., prin Sith, până la Noe

5, 1-21 *Aceasta este cartea facerii oamenilor; în care zi a făcut Dumnezeu pre Adam., după chipul lui Dumnezeu l-a făcut pre el; bărbat și femeie i-a făcut pre ei și i-a binecuvântat. Și au chemat numele lui Adam, în ziua în care i-a făcut pre ei. Și a trăit Adam două sute și treizeci de ani și a născut fiu după chipul și asemănarea sa și a numit numele lui Sith. Și au fost zilele lui Adam, care le-a trăit după ce a născut pre Sith, ani șapte sute, și a născut fii și fiice. Și au fost toate zilele lui Adam, care le-a trăit, nouă sute și treizeci de ani, și a murit. Și a trăit Sith ani două sute și cincisprezece, și a născut pre Enos. Și a trăi Sith după ce a născut pre Enos ani șapte sute și șapte, și a născut fii și fiice. Și au fost toate zilele lui Sith ani nouă sute și doisprezece, și a murit. Și a trăit Enos ani o sută și nouăzeci, și a născut pre Cainan. Și a trăit Enos după ce a născut pre Cainan ani șapte sute cincisprezece, și a născut fii și fiice. Și au fost toate zilele lui Enos ani nouă sute cincisprezece, și a murit. Și a trăit Cainan ani o sută șaptezeci, și a născut pre Maleleil. Și a trăit Cainan după ce a născut pre Maleleil ani șapte sute patruzeci, și a născut fii și fiice. Și au fost toate zilele lui Cainan ani nouă sute*

²⁶⁸ Sf. Ioan Gură de Aur, *ibid*, 20, 2, pp. 236-239.

zece, și a murit. Și a trăit Maleleil ani o sută șasezeci și cinci, și a născut pre Iared. Și a trăit Maleleil după ce a născut pre Iared ani șapte sute treizeci, și a născut fii și fiice. Și au fost toate zilele lui Maleleil ani opt sute nouăzeci și cinci, și a murit. Și a trăit Iared ani o sută șasezeci și doi, și a născut pre Enoh. Și a trăit Iared după ce a născut pre Enoh ani opt sute, și a născut fii și fiice. Și au fost toate zilele lui Iared ani nouă sute șasezeci și doi, și a murit. Și a trăi Enoh ani o sută șasezeci și cinci, și a născut pre Mathusala.

Pasajul acesta ne pune mai multe întrebări.

1. Toți Patriarhii de la început au trăit nouă sute de ani sau pe aproape, ceea ce e de neînchipuit pentru noi, care cu mare greutate ajungem la optzeci sau nouăzeci de ani, lucru statornicit pentru omenire încă înainte de vremurile Psalmistului David. Critica raționalistă e ispitită aici să „reinterpreteze” textul. Dar toți Sfinții Părinți îl primesc întocmai cum este scris: oamenii din vremile acelea, în primele veacuri de după facere, erau cu adevărat foarte deosebiți trupește de noi. În capitolul trei am vorbit puțin despre climatul lumii de dinainte de Potop, când nu exista curcubeu din pricina tăriei de abur ce încingea pământul, dând un climat temperat și filtrând radiația vătămătoare. Pe-atunci viața era cu adevărat deosebită (și chiar Raiul era încă vizibil, așa cum am văzut), iar dacă lăsăm deoparte prejudecățile dobândite din ilustrațiile cu primitivii locuitori ai peșterilor din epoca de piatră, nu avem nici un motiv să nu acceptăm acest fapt.

2. A doua întrebare privește genealogia însăși: de ce era atât de însemnată, încât să fie păstrată? Întrucât teoria evoluției are nevoie de câteva sute de mii de ani de istorie a omenirii, criticii raționaliști sunt siliți să reinterpreteze genealogia de față, fie afirmând că în ea se cuprind intervale de mii de ani, fie cel puțin că unii dintre Patriarhi nu au fost nicidecum persoane reale, ci simple nume semnificând epoci întinse. Dacă este așa, atunci desigur că nu avem aici nici un fel de genealogie.

Însă Sfinții Părinți afirmă într-un glas că lista de nume chiar este o genealogie, fiind însemnată nu doar pentru că păstrează amănunte despre istoria timpurie a omenirii, ci mai ales fiindcă este *genealogia lui Hristos*. Întreaga genealogie a lui Hristos este dată la Luca, capitolul 3 (căci capitolul 1 de la Matei o duce numai până la Avraam), iar Părinții se îngrijesc mult să pună în rândulială orice aparente nepotriviri în privința numelor (de pildă Sfântul Grigorie Teologul, în Omilia sa pe această temă), astfel încât să o păstreze ca o genealogie precisă. Avem de ales: să fim de partea Scripturii și a Sfinților Părinți, sau de partea criticilor raționaliști moderni ce-și scot înțelepciunea din speculațiile savanților moderni (și nicidecum din faptele concrete).

3. Din numărul de ani arătat aici (și în pasajele următoare din *Cartea Facerii*) este cu puțință să se socotească vârsta omenirii. Potrivit cifrelor din textul *Vechiului Testament* după Septuaginta, ne aflăm în anul 7490 de la fa-

cerea lui Adam.²⁶⁹ în textul ebraic numerele diferă puțin, dând un total al vârstei omenirii mai mic cu peste o mie de ani. Părinții nu s-au tulburat nici-când de această deosebire (de pildă, Fericitul Augustin o explică în *Cetatea lui Dumnezeu* ca pe un lucru de mai mică însemnătate)²⁷⁰, dar acceptă fără discuție atât vârsta mare a primilor Patriarhi cât și vârsta aproximativă a omenirii de patru până la cinci mii de ani la nașterea lui Hristos (de fapt, cu puțin peste 5 500 de ani, conform textului din Septuaginta).²⁷¹

4. începând cu capitolul cinci din *Cartea Facerii* urmărim istoria celui care se poate numi de acum „poporul ales”: un popor afierosit lui Dumnezeu, care transmite predania adevăratei închinări și evlavii, pregătindu-se ca în final să nască pe Messia cel făgăduit. Deci despre urmașii lui Cain nu ni se mai spune mare lucru; ei nu sunt poporul ales. însă urmașii lui Seth sunt -chiar dacă și ei până la urmă au decăzut și au fost nimiciți, în afară de un singur om, Noe, și cu fiii săi.

²⁶⁹ Adică în 1982, în cea de-a doua parte a cursului despre *Facere* ținut de Părintele Serafim, (n. ed.)

²⁷⁰ Cf. Fericitul Augustin, *Cetatea lui Dumnezeu* 15, 13. în alt loc din *Cetatea lui Dumnezeu*, carte scrisă între 413-426 d. H., Fericitul Augustin scrie: „Să lăsăm deoparte speculațiile oamenilor care nu știu ce spun când vorbesc despre firea și obârșia neamului omenesc... Ei sunt amăgiți de acele scrieri cu totul mincinoase ce susțin a da istoria mai multor mii de ani, deși, dacă se calculează după scrierile sfinte, aflăm că nu au trecut nici 6000 de ani” (*Cetatea lui Dumnezeu* 12, 10). Augustin continuă spunând că vechea cronologie grecească „nu depășește adevărata socoteală a duratei lumii care e dată în scrierile noastre, cu adevărat sfinte (adică în Scripturi)”, (n. ed.)

²⁷¹ Cele mai timpurii însemnări creștine despre vârsta lumii potrivit cronologiei biblice aparțin lui Theofil (115-181 d.H.), al șaselea episcop al Antiohiei de la Apostoli, în scrierea sa apologetică *To Autolytus*, și lui Iulie Africanul (200-245 d.H.), în lucrarea *Cele cinci cărți despre cronologie*. Amândoi acești scriitori creștini timpurii, urmând textul *Vechiului Testament* din Septuaginta, au determinat vârsta lumii la 5530 de ani în momentul nașterii lui Hristos. Calculul bizantin obișnuit, derivat tot din Septuaginta, așeza data facerii lumii în anul 5508 î.H. Această dată, care a suferit mici revizurii înainte de a fi definitivată în veacul al șaptelea, a slujit ca punct de pornire pentru Calendarul Imperiului Bizantin și al Bisericii Ortodoxe Răsăritene, fiind cunoscută ca Era împărătească Constantinopolitană de la facerea lumii. Biserica Răsăriteană a evitat Era Creștină, întrucât data nașterii lui Hristos era contro-versată la Constantinopol încă din veacul al patrulea (vezi E..I. Bickerman, *Chronology of the Ancient World*, Corneli University Press, Ithica, NY, 1968, p. 73; E.G. Richards, *Mapping Time*, Oxford University Press, 1998, p. 107; V. Grumel, *La Chronologie*, Paris, 1958, p. 62; și Jack Finegan, *Handbook of Biblical Chronology*, Hendrickson Publ., Peabody, Mass., 1998, p. 108). Când Rusia a primit creștinismul ortodox de la Bizanț, ea a moștenit și Calendarul Ortodox întemeiat pe data facerii lumii. Facerea lumii a fost folosită ca punctul de plecare al calendarului Imperiului Rusesc până la reformele occidentalizante ale lui Petru I, la începutul veacului al optprezecelea (vezi N. Riasanovski, *A History of Russia*, Oxford University Press, 1977, p. 244), și încă stă la temelia calendarelor ortodoxe tradiționale până astăzi. Părintele Serafim scrie că „chiar și Părinții cei mai mistici”, precum Sf. Isaac Șirul, acceptă fără discuție înțelegerea de obște a Bisericii că lumea a fost făcută „mai mult sau mai puțin” pe la 5 500 î.H. (n. ed.)

5, 22-24 *Și bine a plăcut Enoh lui Dumnezeu, și după ce a născut pre Mathusala a trăit Enoh două sute de ani și a născut fii și fiice. Și au fost toate zilele lui Enoh ani trei sute șasezeci și cinci. Și bine a plăcut Enoh lui Dumnezeu și nu s-a aflat, pentru că l-a mutat pre dânsul Dumnezeu.*

Despre Enoh Sfântul Pavel zice așa: *Prin credință Enoh s-a mutat ca să nu vază moarte, și nu s-a aflat, pentru că l-a mutat pre el Dumnezeu; că mai înainte de mutarea lui a fost mărturisit, că a bine plăcut lui Dumnezeu* (Evr. 11, 5). Predania patristică este unanimă zicând că Enoh, care așa de mult a plăcut lui Dumnezeu încât nu a murit, ci s-a mutat viu în Rai, se va întoarce la sfârșitul lumii, împreună cu Ilie care a fost înălțat de viu la ceruri, spre a propovădui a Doua Venire a lui Hristos; atunci vor muri ca mucenici, urmând a fi înviați după trei zile și jumătate (Apoc. 11).

5, 25-6, 1 *Și a trăit Mathusala ani o sută optzeci și șapte, și a născut pre Lameh. Și a trăit Mathusala după ce a născut pre Lameh ani șapte sute optzeci și doi, și a născut fii și fiice. Și au fost toate zilele lui Mathusala, care l-a trăit, ani nouă sute șasezeci și nouă, și a murit. Și a trăit Lameh ani o sută optzeci și opt, și a născut fiu. Și a chemat numele lui Noe, zicând: Acesta va face să odihnim de lucrurile noastre și de necazurile mâinilor noastre și de pământul care l-a blestemat Domnul Dumnezeu. Și a trăit Lameh după ce a născut pre Noe ani cinci sute șasezeci și cinci, și a născut fii și fiice. Și au fost toate zilele lui Lameh ani șapte sute cincizeci și trei, și a murit. Și era Noe de cinci sute de ani; și a născut Noe trei feciori: pre Sim, pre Ham și pre Iafeth. Și a fost când au început oamenii a se înmulți pre pământ și li s-au născut lor fiice.*

Versetele acestea cuprind genealogia omenirii până la Noe - întreaga omenire de până la Potopul ce a avut loc cam la două mii de ani după facere. Dând fiului său numele de Noe, care înseamnă „odihnă”, Lameh a prorocit că în zilele lui va fi sfârșitul păcatelor omenirii - Potopul.

-• 4. Stricăciunea omenirii ■<■ ■ ^ •• '

6, 2-3 *Văzând fiii lui Dumnezeu pre fiicele oamenilor că erau frumoase, și-au luat lor femei din toate care au ales. Și a zis Domnul Dumnezeu: Nu va rămânea Duhul meu în oamenii aceștia în veac, pentru că trupuri sunt, și vor fi zilele lor o sută și douăzeci de ani.*

în sens patristic, „fiii lui Dumnezeu” erau urmașii lui Sith, poporul ales ce avea să se păstreze pe sine într-o virtute. Ei trăiau într-un loc înalt, de-a lungul hotarelor Raiului. Se numeau „fiii lui Dumnezeu” fiindcă prin ei urma să vină Hristos.

„Fiicele oamenilor” erau urmașele lui Cain. Ei erau poporul oprit, paria. Trebuia ca fiii lui Dumnezeu să se păstreze curați, nefiindu-le îngăduit să se

căsătorească cu cei coborâți din Cain. (Mai târziu, același lucru apare în legătură cu iudeii, care erau ținuți să rămână separați de toți ceilalți.) Trebuia ca fiii lui Dumnezeu să rămână osebiți, ca să poată să ajungă născătorii Mântuitorului.

Sfântul Efreem afirmă că urmașilor lui Cain li s-au născut mai multe fiice, ceea ce arată stingerea neamului lui Cain și dorința lor de a se mărita cu fiii lui Sith spre a-și păstra neamul. Fiii lui Dumnezeu, mișcați de pofta trupească, s-au depărtat de la porunca lui Dumnezeu de a rămâne osebiți de toți cei care erau ai lui Cain. Ei au căzut în capcană și întreaga omenire a ajuns decăzută - a ajuns „trup” sau trupească.²⁷² Sfântul Pavel zice: *Și cei ce sunt în trup lui Dumnezeu a plăcea nu pot* (Rom. 8, 8).

Cei „o sută și douăzeci de ani” nu se referă la durata vieții omului, ci la timpul dat pentru pocăință înainte de Potop - arătându-se iarăși milostivirea lui Dumnezeu.²⁷³

Unii au speculat că „fiii lui Dumnezeu” erau ființe cerești sau îngeri. Sfinții Părinți cunoșteau această interpretare, pe care au respins-o, spunând că îngerii nu pot naște oameni.²⁷⁴ Speculațiile antice despre îngeri ce se împreunează cu oameni, ca și speculațiile moderne despre extraterestri sunt, bineînțeles, simple basme întemeiate pe fantezii deșarte.

²⁷² Sf. Efreem Șirul continuă, explicând că „fiicele lui Cain s-au împodobit, făcându-se lațuri pentru ochii fiilor lui Sith... întreaga seminție a lui Sith... și-a pierdut mințile din pricina lor... întrucât fiii lui Sith intrau la fiicele lui Cain, ei s-au îndepărtat de primele soții pe care le lua seră mai înainte. Atunci și acele soții au ajuns să-și disprețuiască înfrânarea și, din pricina soților lor, au început îndată să lepede rușinea pe care până atunci o păstrasera de dragul soților. Tocmai pentru această desfrânare, ce a cuprins atât pe bărbați cât și pe femei, zice Scriptura *că își stricase tot trupul calea sa pe pământ* (Fac. 6, 12).” (*Tâlcuire la Facere*). (n. ed.)

²⁷³ Sf. Efreem scrie: „Dacă se pocăiesc în acest timp vor fi izbăviți de mânia ce va să vie asupra lor. Dar de nu se pocăiesc, prin faptele lor vor chema să se pogoare [mânia] asupra lor. Harul a dăruit o sută și douăzeci de ani de pocăință unei generații care, după dreptate, nu era vrednică de pocăință” (*Tâlcuire la Facere*), (n. ed.)

²⁷⁴ Identificarea „fiilor lui Dumnezeu” cu îngerii sau ființele cerești se întemeiază în parte pe cartea apocrifă a lui Enoh. Această interpretare rabinică destul de răspândită în veacul întâi și al doilea de după Hristos poate fi găsită la scriitorii evrei Iosif Flavius (*Antichități iudaice* 1, 3) și Filon din Alexandria (*Uriașii*), ca și în unele scrieri gnostice (de ex. învățătura lui Valentinian). Unii dintre primii scriitori creștini au primit și ei din greșeală această interpretare. (Vezi J. C. VanderKam și W. Adler, *The Jewish Apocalyptic Heritage in Early Christianity*, Fortress Press, Minneapolis, 1996, pp. 61-88.)

Prima referință creștină păstrată la „fiii lui Dumnezeu” ca urmași ai lui Silh se află în *Cele cinci cărți despre cronologie* a scriitorului creștin timpuriu Iulie Africanul (200-245 d.H.). Această interpretare a devenit învățătura Bisericii, fiind așezată pe temeiuri teologice de către Sf. Ioan Gură de Aur (*Tâlcuire la Facere* 22, 6-7), Sf. Efreem Șirul (*Tâlcuire la Facere* 6, 3; *Imnele Nașterii Domnului* 1, 48; *Imnele despre Credință* 46, 9; *Imnele împotriva ereziilor* 19, 1-8 și *Imnele despre Rai* 1, 11), Sf. Ioan Cassian (*Convorbiri* 8, 20-21), Fer. Augustin (*Cetatea lui Dumnezeu* 15, 23), Sf. Grigorie Palama (*Despre știința firească și cea teologică* 62), Sf. Athanasie (*Patru Cuvinte împotriva arienilor*), Sf. Chirii al Alexandriei etc. (n. ed.)

6, 4 Și. erau uriași pre pământ în zilele acelea; și după aceea când intrau fiii lui Dumnezeu la ficele oamenilor și le nășteau lor, aceia erau uriașii cei din veac, oamenii cei numiți. t ■ au-mv «:

Prin „uriașii” de aici nu e nevoie să înțelegem niște oameni enormi. Potrivit Sfântului Efrem, urmașii lui Sith, neamul ales, erau înalți și bine făcuți, pe când urmașii lui Cain, cei blestemați, erau piperniciți.²⁷⁵ Când cele două neamuri s-au amestecat, a predominat statura înaltă a sithiților. Statura „uriașă” a bărbaților - urmașii lui Sith - înainte de Potop pare a fi unul dintre atributele omenirii ce s-a pierdut o dată cu noile condiții climatice ale lumii de după Potop. IX t**i/i ; !i; 'X * '-^iH'Ji:

Poate că acești „uriași”, cu faptele lor de vitejie (înfățișate, poate, în luptele cu urmașii lui Cain) stau la obârșia „zeilor” din legendele de mai târziu ale Greciei și ale altor țări.

•-i

i . . . i ' . . . ■ . I . J ' II,

Ir.

' a -fa. . , i ' ' i i j f t'

²⁷⁵ Sf. Efrem explică cum s-a ajuns aici: „Casa lui Cain, deoarece pământul fusese blestemat să nu le mai dea puterea sa, dobânda recolte puține, fără putere, la fel cum astăzi unele grăunțe, fructe și ierburi dau putere, iar altele nu. Fiindcă în acea vreme ei erau blestemați și fii ai celor blestemați, trăind în pământul blestemat, adunau și mâncau roade nehrănitoare, iar cei ce le mâncau erau lipsiți de putere, la fel ca hrana lor. Iar Sithiții, pe de altă parte, fiind urmașii celui binecuvântat (Sith) și trăind în pământul aflat la hotaiul despărțiturii Raiului, recolta lor era îmbelșugată și plină de putere. Tot așa erau și trupurile celor ce mâncau aceste roade tari și puternice” (*Tâlcuire la Facere*), (n. ed.)

Potopul

(Facere 6,5- 8, 22)

6, 5-7 /ara văzând Domnul Dumnezeu că s-au înmulțit răutățile oamenilor pre pământ și cum. că fiecare cugetă în inima sa cu deadinsul la viclenii în toate zilele, și a socotit Dumnezeu că a făcut pre om pre pământ, și. s-a căit. Și a zis Dumnezeu: Pierde-voi pre omul pre care l-am făcut de pre fața pământului, de la om până la dobitoc și. de la cele ce se târăsc până la pasările cerului, căci mă căiesc că i-am făcut pre ei.

Aici istorisirea subliniază universalitatea răului, care cuprindea și tineri și bătrâni deopotrivă (întocmai ca în zilele noastre). Desigur că Dumnezeu nu „se căiește” că a făcut pe om - aceasta este doar o adaptare la înțelegerea noastră pământească. El hotărăște doar să pedepsească pe oameni și să pună un nou început prin dreptul său Noe, care trebuia să devină un fel de nou Adam. Așa cum întreaga zidire a fost făcută pentru om și are să se reinnoiască o dată cu el la sfârșitul lumii, când va fi un cer nou și un pământ nou, la fel și pieirea zidirii are loc împreună cu oamenii cei nelegiuți din vremea lui Noe.

6, 8-10 Dară Noe a aflat har înaintea Domnului Dumnezeu. Acestea sunt nașterile lui Noe: Noe, om drept, desăvârșit fiind întru neamul său, a bine-plăcut lui Dumnezeu Noe. Și a născut Noe trei feciori, pre Sim, pre Ham și pre Iafeth.

Părinții arată îndeosebi cât de mare era virtutea lui Noe spre a fi așa de desăvârșit în mijlocul unei generații stricate - deci este cu puțință ca și noi să fim virtuoși, chiar trăind în asemenea vremi decăzute cum sunt ale noastre. Observând faptul că Noe a avut doar trei copii (pe când Adam și ceilalți Patriarhi au avut poate sute), Părinții ne îndreaptă privirile spre curăția lui Noe care se înfrâna chiar de la legiuitul pat al nunții.

6, 11-13 Și se stricase pământul înaintea lui Dumnezeu, și se umpluse de nedreptate. Și a văzut Domnul Dumnezeu pământul, și era stricat, pentru că își stricase tot trupul calea sa pre pământ. Și a zis Domnul Dumnezeu lui Noe: Sfârșitul a tot omul vine înaintea mea, că s-a umplut pământul de nedreptate de la dânsii, și iată voi pierde pre ei și pământul.

Aici, arată Sfântul Ioan Gura de Aur, Dumnezeu vorbește lui Noe față către față despre planul său pentru omenire. Parcă i-ar spune lui Noe: „Atât

de mult s-a înmulțit păcatul, că s-a revărsat și a umplut de răutate tot pământul. De-aceea am să-i pierd și pe ei și pământul. Întrucât ei, prin faptele lor nelegiuite, luându-o înainte, s-au dus pe ei înșiși la pieire, de aceea aduc peste ei prăpăd desăvârșit și-i pierd și pe ei și pământul, pentru ca pământul să poată primi curățire, ca să se curățească de murdăria atâtor păcate."²⁷⁶ Apoi Dumnezeu poruncește lui Noe să-și facă o corabie.

6, 14-16 *Iară tufă ție corabie din lemne neputrezitoare în patru muchii; despărțituri vei face prin corabie și o vei smoli pre dinlăuntru și pre dinafară cu smoală. Și așa vei face corabia: de trei sute de coți va fi lungimea corăbiei și de cincizeci de coți lățimea și de treizeci de coți înălțimea ei. Strâmtând-o vei face corabia, și deasupra de un cot o vei sfârși; și ușa corăbiei vei face în coaste, și cămări câte cu două și câte cu trei rânduri de poduri vei face într-însa.*

Cotul este distanța de la cot până la capătul palmei, deci cam 46 de centimetri. Astfel, corabia, potrivit acestor măsuri, ar fi fost cam de 138 m lungime, 23 m lățime și 13,80 m înălțime. Aceasta arată că era un fel de alcătuire foarte neobișnuită, cam ca o luntre mare - o luntre rectangulară, cu trei dimensiuni - având singurul rol de a ține deasupra apei pe Noe cu copiii săi și cu animalele în timpul Potopului. Aceasta vrea să însemne că urmează un potop ce va nimici totul, și numai cei rămași în corabie vor fi izbăviți.

Ne putem, desigur, închipui cât de mult i-a luat lui Noe construirea corăbiei, trăind în mijlocul unei generații stricate. Oamenii erau așezați cu toții într-o regiune destul de restrânsă, astfel că, probabil, toată lumea știa despre ea. La fel, ne putem închipui răspunsul lor când Noe, începând a construi o barcă de 138 de metri lungime, le spunea: „Aveți grijă, vine un potop uriaș”. Probabil că și-au chemat vecinii, arătându-i cu degetul pe oamenii aceia „smintiți” și râzând de ei; iar copiii lor probabil că aruncau cu pietre. Dreptii ascultau de voia lui Dumnezeu, iar oamenii râdeau.

Trebuie deci să fi fost ceva destul de ciudat ca un drept să primească o astfel de poruncă; aceasta ne arată că el era în strânsă legătură cu Dumnezeu. Asemeni lui Avraam, care, mai târziu, avea să fie gata să-și omoare propriul fiu fiindcă știa că Dumnezeu i-a vorbit, la fel și Noe, care era drept, vorbind direct cu Dumnezeu, s-a supus poruncii care i s-a dat. Însăși construcția unei astfel de structuri imense - care a luat o bună parte din cei o sută douăzeci de ani dați oamenilor spre pocăință - urma să slujească oamenilor drept semn de avertizare asupra catastrofei ce se pregătea.

6, 17-18 *57 iată Eu voi aduce potop de apă pre pământ, ca să strice tot trupul în care este suflet viu sub cer; și oricâte vor fi pre pământ vor muri.*

²⁷⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere* 24, 3, ed. cit., p. 290.

Și voi pune legământul meu cu tine; și vei intra în corabie, tu și feciorii tăi și femeia ta și femeile feciorilor tăi cu tine.

Dumnezeu îi descoperă ce urmează să facă cu omenirea și așează legământ cu Noe - temă ce apare statornic de-a lungul istoriei sfinte: Dumnezeu face o înțelegere cu aleșii Săi. Dumnezeu împlinește voia Sa pe pământ nu prin cuvântul *să se facă*, nu doar spunând cu cuvântul că așa trebuie să fie, ci găsind un drept care să i se supună. Dumnezeu rânduiește ca *oamenii* să săvârșească lucrarea Sa pe pământ.

Fiii lui Noe au fost luați în corabie, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, nu fiindcă ar fi fost la fel de virtuoși ca Noe (deși se păzeau de relele vremii lor), ci pentru Noe, întocmai cum tovarășii de călătorie ai Sfântului Pavel au fost izbăviți împreună cu el când s-a scufundat cu corabia (Fapte 27, 22-24).

6, 19-22 Și din toate dobitoacele și din toate cele ce se târăsc și din toate fiarele și din tot trupul, câte două din toate să iei în corabie, ca să le hrănești cu tine; parte bărbătească și femeiască să fie. Și din toate pasările cele zburătoare după fel și din toate dobitoacele după fel și din toate vietățile ce se târăsc pre pământ după felul lor, câte două din toate vor intra la tine să se hrănească împreună cu tine, parte bărbătească și femeiască. Și tu să-ți iei din toate bucatele de care mâncați, și vei aduna la tine, și vor fi ție și lor de mâncare. Și făcu Noe toate; câte a poruncit lui Domnul Dumnezeu, așa a făcut.

Aici Noe trebuie să pună hrana în corabie: hrană vegetală, cu care avea să hrănească și animalele. Ea trebuia să fie înmagazinată în marile despărțituri din corabie. Din nou, ne putem închipui batjocurile la care l-au supus contemporanii săi pentru o astfel de pregătire aparent nebunească - totuși Noe s-a supus lui Dumnezeu fără crâcnire: iată, cu adevărat, un om drept, pentru care cele dumnezeiești vin întâi, iar părerile omenești la urmă. Iată o pildă însuflețitoare pentru noi, cei din aceste zile stricate.

7, 1-3 Și a zis Domnul Dumnezeu către Noe: Intră tu și toată casa ta în corabie, că pre tine te-am văzut drept înaintea mea în neamul acesta. Și din dobitoacele cele curate ia cu tine înlăuntru câte șapte, parte bărbătească și femeiască; iară din dobitoacele cele necurate câte două, parte bărbătească și femeiască. Și din pasările cerului cele curate câte șapte, parte bărbătească și femeiască; și din toate pasările cele necurate câte două, parte bărbătească și femeiască, ca să păstrezi sămânța peste tot pământul.

Sfântul Ioan Gură de Aur întrebă cum știa Noe deosebirea între animalele „curate” și „necurate” înainte de legea lui Moisi, când s-a făcut această deosebire; și răspunde: prin înțelepciunea pusă de Dumnezeu în firea lui.²⁷⁷

¹ Ibid., 24,5, ț>. 295.

Și de ce trebuia să fie câte șapte perechi din animalele curate și câte două perechi din toate celelalte ? Sfântul Ioan Gură de Aur ne dă răspunsul vădit: ca Noe să poată aduce jertfă când se va termina Potopul, fără să nimicească vreuna din perechi. Și întocmai așa a și făcut (Fac. 8, 20). Mai avea nevoie și de animale de mâncare, fiindcă îndată după Potop Dumnezeu îi dă porunca să mănânce carne.

Poate că motivul mâncării de carne a fost acela că, după Potop, când fe restrele cerului erau deschise, predomina, pe cât se pare, o stare atmosferică cu totul nouă. De asemenea, cum sugerează Părinții, în acea vreme omul ajunsese mai jos, mai căzut.

1, 4-9 Că încă șapte zile și eu voi aduce ploaie pre pământ patruzeci de zile și patruzeci de nopți, și voi pierde de pre fața pământului tot ce viază, care am făcut. Și a făcut Noe toate, câte a poruncit lui Domnul Dumnezeu. Iară Noe era de șase sute de ani, și potop de apă s-a făcut pre pământ. Și a intrat Noe și feciorii lui și femeia lui și femeile feciorilor lui cu dânsul în corabie, pentru apa potopului. Și din pasările cele curate și din pasările cele necurate și din dobitoacele cele curate și din dobitoacele cele necurate și din fiare și din toate cele ce se târăsc pre pământ, câte două din toate au intrat la Noe în corabie, parte bărbătească și femeiușcă, precum a poruncit Dumnezeu lui.

Criticii raționaliști moderni au, desigur, mari probleme cu întreaga poveste a lui Noe și a corăbiei. Cum putea oare să existe un vas suficient de mare ca să țină câte două din toate felurile de ființe (desigur, cu excepția peștilor, insectelor și altor creaturi, ce erau în stare să supraviețuiască singure), și cum ar fi putut acestea să fie adunate laolaltă din întreaga lume ?

În privința mărimii corăbiei (care, cum am spus, avea cam 138 m lungime, 23 m lățime și 13,80 m înălțime), o estimare modernă a descoperit că un astfel de vas, împărțit în șapte niveluri, cum afirmă textul, putea să țină cu ușurință câte două din toate felurile de animale care trăiesc astăzi, rămânând și spațiu în plus.²⁷⁸

Unii raționaliști spun că animalele de pe alte continente, de pildă America, nu ar fi putut să vină pe corabie. Însă, dacă Potopul a fost o catastrofă mondială, așa cum îl descrie *Facerea* în versetele următoare, nu putem ști cum arăta pământul înainte de el; poate continentele pe care le cunoaștem au fost formate chiar de Potop și de procesele geologice care au acționat de atunci încolo. Nu știm: probabil că pe atunci exista *un singur continent*.

²⁷⁸ Vezi John Woodmorappe, *Noah's Ark: A Feasibility Study (Arca lui Noe: Studiu de fezabilitate)*, Institute for Creation Research, El Cajon, California, 1996 (n. ed.).

Cum au venit animalele ? Bineînțeles, le-a trimis Dumnezeu. Textul nu ne spune cum că Noe le-ar fi prins și le-ar fi silit să intre în corabie; ele doar *au intrat*.²⁷⁹ Părinții înțeleg aceasta destul de simplu și realist. Sfântul Efreem scrie:

„Chiar în acea zi au început să vină elefanți de la răsărit, maimuțe și păuni de la miazăzi, alte dobitoace s-au adunat de la apus și altele s-au grăbit să vină de la miazănoapte. Leii și-au părăsit tufișurile, fiarele cele cumplite au ieșit din desiș, cerbii și asinii sălbatici au ieșit din sălbăticia lor, fiarele stâncilor s-au adunat din munți. Oamenii din zilele lui Noe s-au îngrămădit la o asemenea priveliște nemaivăzută, dar nu spre pocăință, ci să se desfete văzând cum sub ochii lor intrau în corabie lei, urmați îndată, fără frică, de bivoliile ce zoreau căutându-și adăpost alături de ei, cum intrau împreună lupii și oile, șoimii și vrăbiile, vulturii și porumbeii.”²⁸⁰ Cu alte cuvinte, trebuie să fi fost ceva cu totul spectaculos. Privitorii trebuie că se minunau: ce oare se întâmplă ? Nu le-a trecut prin gând că avea loc un lucru suprafiresc, care să-i împingă la pocăință. Desigur, savanții raționaliști resping această istorisire ca fiind plină de minuni; dar de ce nu ar exista și aici minuni, cum există totdeauna când Dumnezeu lucrează cu dreptii ? Noe este ca un al doilea

Adam, în fața căruia fiarele sălbatice se fac blânde și ascultătoare. Iată și pricina pentru care animalele nu se atacau unul pe altul. Așa cum în prezența lui Adam, care era un om drept, animalele erau în pace unul cu altul, la fel era și cu Noe. În Ortodoxie există ideea de *prepodobni*, de sfânt care s-a făcut asemenea lui Adam celui întâi-zidit. În prezența unui astfel de om drept animalele care sunt în mod firesc vrăjmașe trăiesc în bună înțelegere. Vedem multe exemple de acest fel în Viețile Sfinților, până în vremurile apropiate de noi. Sfântul Serafim din Sarov și Sfântul Pavel din Obnora, în Rusia, și Sfântul Gherman în America, sunt doar câteva exemple.²⁸¹ Sfinții Părinți spun că tocmai aceasta s-a întâmplat cu Noe. Leul nu mânca mielul fiindcă Noe era un om drept. Când apare un om drept, legile firii se schimbă. Una dintre principalele obiecții ale raționaliștilor este *universalitatea* Potopului; mulți spun: „Există relatări despre potopuri babiloniene pe la anul 3000 î.H. Trebuie să se fi produs un potop local în zona Babilonului. *Nn putea* să aibă loc un potop pe întreg pământul !”²⁸² Dar de ce să nu se poată ? Dumnezeu a făcut întregul pământ; Dumnezeu poate să nimicească întregul pământ. De ce să nu fie un potop peste tot pământul ? Din felul cum este de-

²⁷⁹ Grecii au obiceiul de a bate toaca, cu care cheamă oamenii la Utrenie, la fel ca Noe ieșind și chemând animalele în corabie.

²⁸⁰ Sf. Efreem, *Tâlcuire la Facere 7*.

²⁸¹ Vezi Dr. Joanne Stefanatos, *Animals and Man: A state of Blessedness*, Light and Life Publishing Co., Minneapolis, 1992,

²⁸² Este ceea ce susțin atât „evoluționiștii creștini” cât și cei mai mulți dintre adepții ideii unui pământ vechi sau ai unui creaționism progresiv, (n. ed.)

scris în Scripturi, este limpede că e vorba tocmai de acesta. Potopul descris în versetele următoare, când „s-au desfăcut toate izvoarele adâncului și jgheburile cerului s-au deschis” (am vorbit despre sfărâmarea tăriei și slobozirea apelor de sus în capitolul trei), este o catastrofă cosmică de proporții uriașe. În același timp aveau loc, neîndoielnic, erupții vulcanice, apa subterană ieșea afară și se întâmplau tot felul de fenomene spectaculoase, ceea ce ar explica existența munților înalți de astăzi. Potopul nu trebuia neapărat să treacă de vârful Everest, la 9000 de metri; vârful Everest putea să fi apărut după aceea. Se poate ca înainte de Potop munții să fi fost destul de joși, poate de câteva sute de metri, în loc de 9000 de metri înălțime.

Scriptura descrie apele Potopului ca fiind de cincisprezece coți deasupra munților celor mai înalți. Dacă era doar un potop local, cum puteau să fie inundații atât de înalte în zona Babilonului, fără să acopere întreg pământul? Iar dacă a fost numai un potop local, de ce nu i-a spus Dumnezeu lui Noe doar să părăsească ținutul din timp? De ce l-a pus să construiască corabia? Noe putea să fugă din ținutul Potopului așa cum Lot a fugit din Sodoma.

Pe deasupra, la sfârșitul Potopului Dumnezeu făgăduiește că nu va mai lăsa vreodată o asemenea catastrofă universală (Fac. 9, 11). Au mai fost, desigur, mari inundații locale de mai multe ori după aceea, dar niciodată un potop universal.²⁸³

În cărți romano-catolice unii savanți moderni declară: „Trebuie să fi rămas câțiva oameni și în alte părți ale lumii. Noe era doar un simbol al acestui stadiu al umanității.” Dar dacă Potopul nu a fost universal, sau cel puțin au mai existat și alți supraviețuitori umani în afară de Noe și familia lui, atunci relatarea sa biblică nu mai are nici un rost sau înțeles. Esența celor relatate aici este începutul cu totul nou al omenirii, ce are loc o dată cu el.²⁸⁴

În ultimii ani savanții creaționiști au făcut cercetări geologice rodnice, care arată, într-adevăr existența unui Potop universal în urmă cu aproximativ 5000 de ani (vezi John C. Whitcomb și Henry M. Morris, *The Genesis Flood*).

²⁸³ Așa cum bine se știe din antologia alcătuită de istoricii laici R. Andree, H. Usener și J.G. Frazer, relatări despre un mare potop se pot găsi în vechile culturi din toată lumea, pe toate continentele. În majoritatea acestor povestiri potopul este urmarea păcatelor omenirii căzute, vechea lume este acoperită de ape, sunt salvați doar câțiva oameni și animale, luând apoi ființă o nouă lume (cf. Mircea Eliade, *A History of Religious Ideas*, voi. 1, University of Chicago Press, 1978, pp. 63-64). Printre cele mai interesante povestiri despre potop se numără cele ale aborigenilor australieni, care sunt pline de paralele izbutoare cu relatarea din *Facere* (vezi Howard Coates, „Australian Aboriginal Flood Stories” și „Aboriginal Flood Legend”, în *Creation Ex Nihilo*, voi. 4, nr. 1 și 3). După cum scrie John Mackay în *Creation Ex Nihilo*, răspândirea aproape universală a povestirilor paralele despre Potop „aduce fascinante dovezi circumstanțiale despre faptul că strămoșul comun al aborigenilor, al evreilor și al tuturor raselor moderne de oameni a fost Noe”. (n. ed.)

²⁸⁴ Apostolul Petru arată limpede că Potopul a fost universal atunci când scrie: *Prin care lumea cea de atunci, cu apă înecându-se, a pierit* (2 Petru 3, 6). Atât aici, cât și în alte pasaje din Noul Testament referitoare la Potop (Mat. 24, 39; Luca 17, 27; 2 Petru 2, 5), se folosește termenul *kataklysmos* (catastrofă, cataclism), în loc de cuvântul grecesc uzual pentru „potop”, (n. ed.)

7, 10 5/ a fost după șapte zile, apa potopului s-a făcut pre pământ.

În timpul celor șapte zile toți intră în corabie, se obișnuiesc, își găsesc locul, se rânduiesc cei însărcinați cu hrana și se rezolvă problemele practice. Sfântul Ioan Gură de Aur descrie totul ca pe o experiență dură: mirosul animalelor, lipsa ferestrelor spre exterior. Noe a luat, probabil, hrana potrivită pentru el, cu care a hrănit și animalele. A fost, desigur, un răstimp de post, rugăciune și nevoință. Probabil că nu au mâncat pe săturate. Apoi se descrie Potopul.

7, 11-17 în anul șase sute din viața lui Noe, în luna a doua, în douăzeci și

șapte ale lunii, în ziua aceea s-au desfăcut toate izvoarele adâncului, și jgheburile cerului s-au deschis, și a căzut ploaie pre pământ patruzeci de zile și patruzeci de nopți. În ziua aceea intrat-au Noe, Sim, Ham, și Iafeth, feciorii lui Noe, și femeia lui Noe și trei femei ale feciorilor lui. cu dânsul în corabie, și toate fiarele după fel și toate dobitoacele după fel și toată vietatea ce se mișcă pre pământ după fel și toată pasărea zburătoare după felul său au intrat la Noe în corabie, câte două, parte bărbătească și femeiască din tot trupul în care este suflet viu. Și cele ce intrase, parte bărbătească și femeiască din tot trupul au intrat, după cum a poruncit Dumnezeu lui Noe. Și a încuiat Domnul Dumnezeu corabia pre dinafară. Și a fost potop patruzeci de z'de și patruzeci de nopți pre pământ.

Așa cum am spus, nu era vorba doar de ploaie. Totul venea în jos din tărâie, și totul se ridica de dedesubt, aducând pământul în aceeași stare în care se găsea în Prima Zi a Facerii - haos. /ti'? *x\ .MU ■ \.v\i;miw. KS , 9 .

7, 17-24 Și s-a înmulțit apa și a ridicat corabia, și a înălțat-o de pre pământ. Și creștea apa și se înmulțea foarte pre pământ, și se purta corabia pre deasupra apei. Iar apa se întărea foarte foarte pre pământ, și a acoperit toți munții cei înalți cari erau sub cer. De cincisprezece coți s-a înălțat apa în sus și a acoperit toți munții cei înalți.²⁸⁵ Și a murit tot trupul ce se mișca pre pământ, al pasărilor și al dobitoacelor și al fiarelor și toată vietatea ce se mișcă pre pământ, și tot omul; și toate câte aveau suflare de viață, și tot ce era pre uscat au murit. Și a pierit tot ce era viu pre fața a tot pământul, de la om până la dobitoc, și cele ce se târăsc și pasările cerului, și s-au stins de pre pământ; și a rămas Noe singur și. cei ce erau cu el în corabie. Și s-a înălțat apa pre pământ o sută cincizeci de zile.

Noe avea șase sute de ani în vremea Potopului; deci Dumnezeu a dat omenirii numai o sută de ani și șapte zile de pocăință, nu o sută douăzeci de ani, așa cum hotărâse. Aceasta fiindcă, spune Sfântul Ioan Gură de Aur, oamenii se făcuseră nevrednici de mai mult timp, rămânând neclintiți chiar

²⁸⁵ Adică s-a înălțat cincisprezece coți deasupra vârfului munților. '

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

când au văzut corabia și animalele adunându-se în chip minunat în ea.²⁸⁶ De-acum era destul de limpede că oamenii nu se pocăiau.

Potopul a acoperit chiar și munții cei mai înalți cu cincisprezece coți de apă (aproape 7 metri). Sfântul Ioan Gură de Aur zice despre aceasta:

„De cincisprezece coți s-a înălțat apa în sus și a acoperit toți munții.

Nu fără de rost ne-a povestit acestea Scriptura, ci ca să cunoaștem că s-au înecat nu numai oamenii și animalele - cele cu patru picioare și cele târătoare -, ci și pasările cerului, și toate cele câte trăiesc în munte, fiarele adică și celelalte ființe.”²⁸⁷

Apoi zice iarăși: ■ .

- „Vezi că ne vorbește o dată, de două ori și de mai multe ori de pră-
pădul care a fost, și ne spune că n-a scăpat nimeni, ci toți au fost înecați
de ape, oameni și animale.”²⁸⁸

Dacă oamenii erau atât de răi, bare au pierit cu toții duhovnicește la Potop ? Au fost oare cu toții osândiți pe veci pentru păcatele lor sau nu ? Scriptura ne vorbește îndeosebi despre cei ce trăiau în vremea lui Noe. În 1 Petru 13, 18-20, Apostolul Petru descrie cum s-a pogorât Hristos în Hades și pe cine a văzut acolo: *Pentru că și Hristos o dată pentru păcate a pățimit, cel drept pentru cei nedrepti, ca pre noi să ne aducă la Dumnezeu omorându-se cu trupul și înviind cu Duhul; întru carele și duhurilor ce erau în temniță, pogorându-se, a propovădui, celor ce fuseseră odinioară necredincioase când așteptau îndelungă răbdarea lui Dumnezeu în zilele lui Noe, făcându-se corabia întru care puține, adică opt suflete, s-au mântuit prin apă.* Această mântuire prin apă, zice Sfântul Petru, este preînchipuirea botezului. Corabia este chipul Bisericii, al mântuirii din răutatea lumii.

Citatul din Sfântul Petru spune deslușit că Hristos s-a dus să propovăduiască celor care au pierit în vremea lui Noe. Deci au avut prilejul să se căiască, deși trupește muriseră toți. După moarte, aveau dezvinovățirea că Noe nu fusese Hristos sau Dumnezeu însuși, astfel că li s-a dat prilejul să-l primească pe Hristos. Acest lucru însă ținea de fiecare suflet în parte. Neîndoielnic, unii dintre cei morți la Potop au primit propovăduirea lui Hristos în Hades, iar alții nu. Când inima omului se împietrește, el nu-l primește pe Hristos chiar știind că trebuie să se pocăiască, că este ultimul prilej. Mândria îl împiedică.

8, 1-3 *Și și-a adus aminte Dumnezeu de Noe și de toate fiarele și de toate dobitoacele și de toate pasările și de toate vietățile ce se târăsc, câte erau cu dânsul în corabie, și a adus Dumnezeu vânt pre pământ, și a încetat apa. Și s-au încuiat izvoarele adâncului și jgheaburile cerului, și s-a oprit ploaia*

²⁸⁶ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 25, 2, ed. cit., p. 305.

²⁸⁷ *Ibid.* 25,6, pp. 313-314.

²⁸⁸ *Ibid.*, p. 314.

din cer. Și scădea apa scurgându-se de pre pământ, și s-a împuținat apa după o sută cincizeci de zile.

Și și-a adus aminte Dumnezeu de Noe nu înseamnă că îl uitase între timp. înseamnă că Dumnezeu a ținut minte să îl mântuiască. Astfel de graiuri sunt antropomorfe, ca noi să putem înțelege.

Popotul a continuat să crească o sută cincizeci de zile - aproape jumătate de an ! în tot acest timp Noe se afla în corabie, fără aerisire și lumină de soare. Tot cerul era acoperit cu negură. Apoi apa a scăzut vreme de o sută cincizeci de zile. Cu totul, pământul a fost acoperit de apă vreme de un an. Apoi pământul a început să se ivească, uriașele depozite subterane s-au umplut, formându-se întreaga geografie pe care o cunoaștem acum.

8, 4 Și a șezut corabia în luna a șaptea, în douăzeci și șapte de zile ale lunii, pre munții Ararat.

Până la urmă s-a oprit pe munții Ararat, adică în ținutul Araratului. Araratul are mai multe vârfuri, dar două dintre ele sunt mai însemnate. Ea s-a oprit în luna a șaptea, ziua a douăzeci și șaptea, exact la cinci luni după ce a început să plouă.

8, 5 Iar apa a scăzut până la luna a zecea; iară în luna a zecea, în ziua cea dintâi a lunii, s-au ivit vârfulurile munților.

Adică corabia s-a oprit pe vârful cel mai înalt. Celelalte vârfuri au început să se vadă abia după aceea.

i.'j.jirir ... ■ ">-T.m. 'ii:

8, 6-7 Și a fost după patruzeci de zile, deschis-a Noe fereastra corăbiei, ce o făcuse, și a trimis corbul să vază de a scăzut apa; și ieșind, nu s-a mai întors până când s-a uscat apa de pre pământ.

Nu înseamnă că s-a mai întors, ci că nu a mai venit deloc înapoi. -u=

8, 8-14 Și a trimis porumbul după dânsul să vază de a scăzut apa de pre pământ. Și neaflând porumbul odihnă picioarelor sale, s-a întors la dânsul în corabie, că era apă peste toată fața pământului, și tinzând mâna l-a luat și l-a băgat la sine în corabie. Și așteptând încă și alte șapte zile, iar a trimis porumbul din corabie. Și s-a întors la dânsul porumbul, către seară și avea în gura sa stâlpare de măslin cu frunză, și a cunoscut Noe că a scăzut apa de pre fața pământului. Și așteptând încă alte șapte zile, iar a trimis porumbul, și n-a mai adaos a se întoarce la dânsul. Și a fost în anul șase sute și unul din viața lui Noe, în luna dintâi, în ziua dintâi a lunii, scăzuse apa de pre pământ; și a descoperit Noe acoperișul corăbiei, carele făcuse, și a văzut că a scăzut apa de pre fața pământului. Iară în luna a doua, în ziua a douăzeci și șaptea, s-a uscat pământul.

Deci, cu totul, Noe s-a aflat în corabie vreme de un an. i; <•"! * KMI\

Noe a trimis păsările în recunoaștere. întâi a trimis corbul, care nu s-a întors fiindcă (după cum zice Sfântul Ioan Gură de Aur) a aflat stârvuri de animale și oameni ca să mănânce. încă nu se putea ieși în siguranță: locurile cele mai înalte erau spurcate de stârvurile de pe ele.

Apoi Noe a trimis porumbelul. Prima dată când a ieșit, porumbelul nu a aflat pomi sau plante din care să mănânce. Munții erau încă acoperiți de mâl. A doua oară porumbelul a găsit o ramură, ceea ce însemna că arborii ieșiseră de sub apă și începuseră să crească, dar încă nu destul spre a întreține viața. A treia oară porumbelul nu s-a mai întors, fiindcă găsisese condiții de viață potrivite. Deci Noe a știut că era vremea să iasă.

8, 15-19 *Și a grăit Domnul Dumnezeu către Noe, zicând: Ieși din corabie, tu și femeia ta și feciorii tăi și femeile feciorilor tăi cu tine și toate fiarele, câte sunt cu tine, și tot trupul de la pasări până la dobitoace, și toată vietatea care se mișcă pe pământ, scoate-le cu tine; și creșteți și vă înmulțiți pre pământ. Și a ieșit Noe și femeia lui și feciorii lui și femeile feciorilor lui cu dânsul, și toate fiarele și toate dobitoacele și toată pasărea și toată vietatea ce se mișcă pre pământ după felul său au ieșit din corabie.*

Aici vedem în Noe chipul lui Adam. El este singurul rămas, împreună cu familia; el trebuie să pună din nou început omenirii. Lui i se dă aceeași poruncă ce s-a dat lui Adam: *Creșteți și vă înmulțiți*. El s-a făcut tată al tuturor celor care au trăit după Potop.

Observați cum Noe - chiar dacă știa că ar fi putut să iasă în siguranță acum, căci porumbelul nu s-a mai întors - a așteptat până ce a vorbit Dumnezeu. A așteptat tot timpul cu răbdare pe Dumnezeu.

8, 20-22 *5/ a zidit Noe altar Domnului și a luat din toate dobitoacele cele curate și din toate păsările cele curate și a adus ardere de tot pre altar. Și a mirosit Domnul Dumnezeu miros cu bună mireasmă, și a zis Domnul Dumnezeu socotindu-se: Nu voi adaoge mai mult a blestema pământul pentru lucrurile oamenilor, pentru că se pleacă cugetul omului cu deadinsul spre cele viclene din tinerețile lui; deci nu voi mai adaoge a omorî tot trupul viu, precum am făcut. In toate zilele pământului, semănătura și secerișul, frigul și căldura, vara și primăvara, ziua și noaptea nu vor înceta.*

Vedem deci că, înainte de toate, Noe aduce jertfă, știind în inima sa, asemenea lui Abel, că se cuvine a face aceasta drept mulțumire după ce fusese izbăvit. El aduce prinos animale curate - atât păsări, cât și dobitoace, precum porumbei și oi.

Vedem, de asemenea, cum se arată milostivirea lui Dumnezeu. Dumnezeu vede că oamenii vor continua să fie răi, și de aceea îngăduie măncarea de carne, potrivit stării mai joase a omenirii de după Potop. El făgăduiește însă ca niciodată de acum să nu mai blesteme pământul (cum a făcut lui

POTOPUL

Adam) ori să nimicească omenirea. Viața normală a pământului căzut va continua până la sfârșit.

Totul fusese ucis de Potop; dar la sfârșitul lumii pământul se va înnoi. De fapt, oamenii care vor trăi atunci nici măcar nu vor muri. Deci ceea ce numim „sfârșitul lumii” nu va fi totuna cu nimicirea sa; va fi o prefacere a întregii lumi.

U¹^j,ri,;

■, ... ■, « ■■■: / y/J

■ ■ i • .VUS 'P' Vi¹..V, ■ ■ • -ij V ■to■". V¹

,Ib:"I;";

*»/.

împrăștierea neamurilor (Facere 9, 1-11, 26)

1. Noe și Noul. Legământ al lui Dumnezeu

9, 1-2 57 a binecuvântat Dumnezeu pre Noe și pre feciorii lui și a zis lor: Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți pre el. Și groaza și frica voastră va fi. peste toate fiarele pământului și peste toate pasărilor cerului și peste toate câte se mișcă pre pământ și peste toți peștii mării: sub mâinile voastre le-am dat.

Lui Noe i se dă aceeași stăpânire peste întreaga zidire cum i s-a dat lui Adam într-un început.

9, 3 Și tot ce se mișcă, carele este viu, va fi. vouă de mâncare. Este prima dată când Dumnezeu dă porunca prin care îngăduie oamenilor să mănânce carne.

9, 3-7 Ca pre niște buruieni de ierburi le-am dat vouă toate. Fără numai carne cu sângele sufletului să nu mâncați. Pentru că sângele sufletelor voastre îl voi cere din mâna tuturor fiarelor, și din mâna fratelui omului voi cere sufletul omului. Cel ce va vărsa sângele omului, pentru sângele aceluia sângele lui se va vărsa, că după chipul lui Dumnezeu am făcut pre om. Iară voi creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul și-l stăpâniți pre el.

Dumnezeu i-a dat lui Noe aceeași poruncă pe care i-a dat-o și lui Adam: să crească și să se înmulțească. I-a dat hrană, la fel cum i-a dat și lui Adam, numai că acum a îngăduit să se mănânce și carnea (potrivit noilor împrejurări ale omului după Potop). Și la fel cum lui Adam i s-a dat porunca să țină un post - nemâncarea din pomul cunoștinței binelui și răului - la fel și lui Noe i se dă o poruncă: să nu mănânce sângele. Sângele aparține lui Dumnezeu, carnea, omului. Tocmai de aceea, potrivit rânduielilor alimentare ale iudeilor, animalul trebuie junghiat cu ceva ascuțit, iar nu sugrumat, ca sângele să rămână înăuntru. Este ceva simbolic: sângele ce se scurge este adus prinos lui Dumnezeu.

Porunca privitoare la sânge, zice Sfântul Ioan Gură de Aur, a fost dată lui Noe spre a se împotrivi înclinației omului spreucidere, spre a-l face blând, îngăduindu-i totuși să mănânce carne (ceea ce înseamnăucidere).

Sângele este simbolul vieții - iar aceasta aparține lui Dumnezeu. Această învățătură în mod special era încă puternică în *Faptele Apostolilor*. În învățătura apostolilor descrisă în *Fapte*, una dintre poruncile date neamurilor convertite la creștinism, referitoare la regimul alimentar, era aceea de a nu mânca animale sugrumate din care sângele nu se scursese (cf. *Fapte* 15, 20; 15,29; 21,25). v■>■*.•f fW

9, 8-17 *Și a grăit Dumnezeu lui Noe și feciorilor lui cu dânsul, zicând: Iată, Eu pun legământul meu cu voi și cu sămânța voastră după voi, și cu tot sufletul viu ce este cu voi din pasări și din dobitoace și din toate fiarele pământului, câte sunt cu voi, din toate care au ieșit din corabie. Și voi pune legământul meu cu voi, și nu va mai muri nici un trup de apa potopului, și nu va mai fi potop de apă care să strice tot pământul. Și a zis Domnul Dumnezeu către Noe: Acesta este semnul legământului, care îl dau eu între mine și între voi și între tot sufletul viu, care este cu voi, întru neamuri veci-nice: curcubeul meu îl pun în nori, și va fi, semn de legământ între mine și între pământ. Și va fi când voi aduce eu nori pre pământ se va arăta curcubeul meu în nori, și-mi voi aduce aminte de legământul meu, carele este între mine și între voi și între tot sufletul viu în tot trupul, și nu va mai fi potop de apă ca să piară tot trupul. Și va fi. curcubeul meu pre nori, și-l voi vedea ca să-mi aduc aminte de legământul meu cel vecinie între mine și între pământ și între sufletul viu, care este în tot trupul pre pământ. Și a zis Dumnezeu lui Noe: Acesta este semnul legământului, carele am. pus între mine și între tot trupul ce este pre pământ.*

Aici Dumnezeu face un legământ cu omenirea prin Noe, întocmai cum, ani mai târziu, face legământ cu Avraam, iar mai târziu cu Moisi.

Curcubeul este cel mai potrivit să aducă aminte că ploaia nu este fără conținere, căci el apare numai când soarele străpunge norii. Este foarte probabil ca curcubeelul să nu se fi văzut înainte de Potop, căci pe atunci soarele nu strălucea direct: exista un strat de nori de-a lungul tăriei, dând naștere unui efect de seră asupra pământului. Iată deci că curcubeul face și el parte dintre noile condiții din lumea de după Potop, când nu mai exista pătura de nori.

9, 18-19 *Și erau feciorii lui Noe cari au ieșit din corabie Sim, Ham, Ia-feth; iară Ham era tată lui Hanaan. Acești trei sunt feciorii lui Noe: dintru aceștia s-au împrăștiat peste tot pământul.*

Se arată din nou că Noe este ca un nou Adam. Din el se trag toți oamenii de după Potop.

Ham este pomenit ca *tatăl lui Hanaan* fiindcă, după Sfântul Ioan Gură de Aur,²⁸⁹ Ham nu și-a înfrânat pornirile în corabie, ci a zămislit un copil, deși ar fi trebuit să se înfrâneze, asemeni tatălui și fraților săi. Oamenii din cora-

²⁸⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 28, 4, ed. cit., p. 357.

bie erau în stare de rugăciune și post. Bărbații se înfrâneau de la soțiile lor, afară de Ham. Păcatul acesta împotriva rânduiei rugăciunii și postului arată mai dinainte firea lui Ham. ■ . i.

9, 20-21 *Și a început Noe a fi om lucrător de pământ și a sădit vie. Și a băut din vin și s-a îmbătat și s-a dezgolit în casa sa.*

Cum de Noe, om drept, s-a îmbătat ? Poate fiindcă, cum ne spune Sfântul Efrem, nu băuse vin de mulți ani; stătuse un an în corabie, iar ca să sădească vie și să dobândească struguri cu care să facă vin avea nevoie de mai mulți ani. Sau, cum sugerează Sfântul Ioan Gură de Aur, înainte de Potop nici nu se bea vin. Noe a fost primul viticultor. Deci nu ar fi putut cunoaște puterea vinului; 1-a băut să vadă cum era și a fost copleșit. Dacă este așa, atunci băutul vinului se alătură mâncării de carne ca una dintre noile condiții ale lumii de după Potop. . ■.,. ■ - w.u--

9, 22-25 *Și a văzut Ham, tatăl lui Hanaan, goliciunea tatălui său, și ieșind a spus celor doi frați ai săi afară. Iar Sim și Iafeth, luând o haină, o au pus pe amândoi umerii lor și s-au dus cu dosul înainte și au acoperit goliciunea tatălui lor, și fețele lor căutau înapoi, și goliciunea tatălui lor nu au văzut. Și s-a trezvit Noe de vin și a cunoscut câte i-a făcut lui feciorul său cel mai tânăr, și a zis: Blestemat fie Hanaan pruncul, slugă va fi fraților săi.*

Versetul 22 îl numește iarăși pe Ham *tatăl lui Hanaan*, spre a ne aminti de firea sa nestăpănită. Care era păcatul lui Ham ? Păcatul nu era atât faptul că și-a văzut tatăl gol, căci pe atunci nu se făceau atâtea nazuri pentru aceste lucruri ca astăzi. Mai curând, păcatul său ține de faptul că 1-a văzut într-o stare rușinoasă - beat, cu picioarele desfăcute - și deci și-a bătut joc de tatăl său; a privit acest spectacol și a răspândit povești pe seama păcatului tatălui său.

În limba engleză *ham* este un actor ce face mare caz de sine însuși. În rușește cuvântul *ham* înseamnă ceva și mai rău. El se referă la ceva absolut rușinos, o persoană fără nici o educație, politețe sau decență (precum sovieticii din vremurile moderne).

Păcatul lui Ham era păcatul totalei lipse de rușine. Dimpotrivă, frații lui au intrat cu respect, acoperindu-și tatăl, și acoperind astfel întreaga întâmplare înainte ca zvonul despre ea să se răspândească. Astfel Ham, al doilea fiu, a devenit acum *cel mai tânăr*.

Dar de ce a fost blestemat Hanaan în locul lui Ham, tatăl său ? Sfântul Ioan Gură de Aur zice că aceasta se datora faptului că Ham primise cândva binecuvântare lui Dumnezeu (Fac. 9, 1), iar acum blestemul trebuia să cadă asupra odraslei sale, ceea ce îl rănește și pe el.²⁹⁰ Pe deasupra, probabil și

²⁹⁰ Sf. Ioan Gură de Aur explică: „Știți doar bine că adeseori părinții se roagă să fie pedepsiți ei în locul fiilor lor; știți că părinții sunt pedepsiți mai greu când văd pe copiii lor pedepsiți, decât atunci când ar fi ei înșiși pedepsiți.” {*Omiliile la Facere*, ed. cit., p. 374) (n. ed.)

Hanaan a păcătuit. Sfântul Efreem sugerează că, de fapt, Hanaan, care era un băiețel, a intrat și l-a văzut întâi pe Noe. El a ieșit și i-a spus tatălui său, astfel că și el a fost, în parte, vinovat.

Urmează acum să vedem deosebirea dintre cei trei fii ai lui Noe.

v

9, 26-27 *Și a zis: Binecuvântat fie Domnul Dumnezeu lui Sim, și va fi Hanaan pruncul slugă lui. înmulțească Dumnezeu pre Iafeth și să locuiască în lăcașurile lui Sim., și să fie Hanaan slugă lui.*

Aici Noe face o prorocie, la fel ca toți patriarhii când își binecuvântau fiii. El procește despre acești trei fii, din care se va ivi întreaga populație a pământului.

Sim este cel binecuvântat, strămoșul semințiilor semite, îndeosebi al norodului ales, iudeii. Iafeth este strămoșul tuturor neamurilor, care mai târziu primesc cuvântul mântuirii pe care Hristos l-a descoperit întâi de toate iudeilor; acestea ajung să se sălășluiească întru mântuire („lăcașurile lui Sim”) după venirea lui Hristos și după învățătura Apostolilor.²⁹¹

Hanaan și toți urmașii lui Ham urmează să fie slugi - dar și lor li se dă mântuire.²⁹² Sfinții Părinți spun cu deadinsul că, indiferent cine ți-ar fi strămoșii, poți totuși să te mântuiești. De pildă, în *Cartea Facerii*, capitolul 11, unul dintre urmașii lui Ham a întemeiat cetatea Ninevi, care a fost plăcută înaintea lui Dumnezeu prin pocăința sa în vremea Prorocului Iona. Iată ce spune Sfântul Ioan Gură de Aur: „Vezi-mi iarăși și din aceste cuvinte că păcatele înaintașilor noștri nu aduc nici o vătămare firii noastre.”²⁹³ Nu are importanță dacă strămoșul cuiva a fost blestemat. Orice om sau popor se poate pocăi și poate căuta harul lui Dumnezeu, mai ales după venirea lui Hristos. Ba chiar înainte de Hristos, ninevitenii, care erau urmașii lui Hanaan cel blestemat, au ajuns totuși la pocăință.

În Evanghelie citim despre femeia hananeancă: ea a dobândit harul; fiica ei s-a tămăduit prin credința ei. Hristos i-a spus: *O, femeie, mare este credința ta; fie ție precum voiești* (Mat. 15, 28). Ea era urmașa directă a lui Hanaan cel blestemat. Aceasta arată că mântuirea se dă tuturor. •^f ' -'

9, 28-29 *Și a trăit Noe după potop ani trei sute cincizeci. Și au fost toate zilele lui Noe nouă sute cincizeci de ani, și a murit.*

Noe, al doilea părinte al neamului omenesc, a trăit doar cu puțin mai mult decât Adam.

²⁹¹ *Ibid.* 29, 7, p. 377.

²⁹² Sf. Efreem zice că prorocia lui Noe privitoare la urmașii lui Hanaan s-a împlinit în vremea lui Iisus Navi: „Iar Dumnezeu au locuit în cortul lui Avraam, urmașul lui Sim, iar Hanaan a ajuns robul lor atunci când, în zilele lui Iisus Navi, iudeii au nimicit așezările lui Hanaan și i-au dus pe cărmuitorii lor în robie (cf. Iisus Navi 17, 13)” (*Tălcuire la Facerie*) (n. ed.).

²⁹³ Sf. Ioan Gură de Aur, *op. cit.*, 29, 8, p. 379.

,n

!

2. Neamurile fiilor lui Noe

,■■■

10, 1-4 *Acestea sunt neamurile fiilor lui Noe, al lui Sim, al lui Ham și al lui Iafeth, și s-au născut lor fii după potop. Fiii lui Iafeth: Gamer și Magog și Madi și Iovan și Elisa și Thovel și Mosoh și Thiras. Și feciorii lui Gamer: Ashanaz și Rifath și Thorgama. Și feciorii lui Iovan: Elisa și Tharsis, Kite-nii, Rodenii.*

Capitolul zece se ocupă de neamurile fiilor lui Noe: Sim, Ham și Iafeth. Sunt numiți șaptezeci și doi de urmași ai celor trei fii ai lui Noe, din care au ieșit diferitele popoare.²⁹⁴ „Fiecare dintre aceste neamuri”, spune Sfântul Efrem, „a locuit în locul său deosebi, cu propriii săi oameni și vorbind propria limbă.”²⁹⁵ Unele dintre aceste feluri de neamuri le putem identifica destul de bine și azi; altele sunt mai greu de identificat.²⁹⁶ , , ,;: ,

10, 5 *Dintru aceștia s-au împărțit ostroave neamurilor în pământul lor, fiecare după limbă întru semințiile lor și întru neamurile lor.*

Avem aici o referire la ceea ce se va întâmpla după prăbușirea Turnului Babilonului. Din cele șaptezeci și două de tipuri fundamentale de neamuri, omenirea se va împrăști pe întreg pământul.

Ostroavele neamurilor nu se referă, neapărat, la ostroave în sens literal, ci la faptul că neamurile alcătuiau popoare separate care erau asemeni unor insule ale omenirii.

10, 6-20 *Și feciorii lui Ham.: Hus și Mesraim, și Fud și Hanaan. Și feciorii lui Hus: Sava și Evila și Savatha și Regma și Savathaca. Și feciorii lui Regma: Sava și Dadan. Iară Hus a născut pre Nevrod; acesta a început a fi uriaș pre pământ. Acesta era uriaș vânător înaintea Domnului Dumnezeu; pentru aceea zic ei: Ca Nevrod uriaș vânător înaintea Domnului. Și a fost începutul împărăției lui Babilonul și Oreh și Arhad și Halanni în pământul Sennaar. Din pământul acela a ieșit Assur și a zidit Ninevi și cetatea Ro-ovoth și Halah, și Dasi între Ninevi și între Halah: aceasta este cetate mare. Iară Mesraim a născut pre Ludim, pre Nefthaliim și pre Enemetiim și pre Laviim, și pre Patrosoniim și pre Hazmoniim, de unde au ieșit Filistenii, și pre Gafthoriim. Iară Hanaan a născut pre Sidon, cel întâi născut al său, și*

²⁹⁴ Dr. William F. Albright, socotit cel mai mare specialist din lume în arheologia Orientului Apropiat, a spus referitor la Lista Neamurilor din capitolul zece al Facerii: „Aceasta este o excepție absolută în literatura antică, fără o paralelă veche chiar la greci, unde găsim cea mai apropiată încercare de împărțire a popoarelor într-un cadru genealogic... Lista Neamurilor rămâne un document de o acuratețe uimitoare” (“Recent Discoveries in Bible Land”, articol adăugat cărții lui Robert Young, *Analytical Concordance to the Bible*, p. 25) (n. ed.) , ...

²⁹⁵ Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere 4*, ed. cit., p. 366. ■■■ *

²⁹⁶(1) Vezi Henry M. Morris, *The Genesis Record*, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 1976, cap. 10 (n. ed.).

11, 3-4 *Și a zis omul către vecinul său: Veniți să facem cărămizi și să le ardem în foc. Și le-afost cărămida în loc de piatră, și lutul le era var. Și au zis: Veniți să zidim nouă cetate și turn, al căruia vârf să fie până la cer, și să ne facem, nouă nume mai înainte de ce ne vom risipi pre fața a tot pământul.*

Știa de mai înainte prorocia că omul se va împrăștia pe fața a tot pământul și au făcut o ultimă încercare să-și facă un nume vestit: un plan înfricoșător, care ar fi dovedit că suntem ființe supreme. Lucrul acesta se repetă de-a lungul istoriei - împărăția lui Alexandru cel Mare, regimul comunist, împărăția de o Mie de Ani a lui Hitler etc. Păcatul aflat în spatele acestora este mândria.

!! -v>;

Astfel de turnuri se cunosc în istoria asiro-babiloniană, iar unele încă supraviețuiesc. Ele se numesc zigurate: temple cu un sanctuar în vârf. Sfântul Ioan Gură de Aur zice că ele sunt simbolul faptului că omul nu voia să rămână în hotarele pe care i le-a așezat Dumnezeu. Voia să se facă pe sine zeu: auto-zeificare. În vremile moderne imaginea acestui lucru sunt zgârie-norii. Ideea este să construiești ceva mai înalt decât tot ce s-a construit mai înainte. Te poți urca în vârf, unde climatul este total diferit de cel de mai jos. Dedesubt poate ploua, iar tu, în vârf, deasupra norilor, te poți afla în plin soare.

Vedem în capitolul unsprezece că, după cinci sute de ani de la Potop, omenirea ajunsese iarăși stricată și plină de mândrie. Se spune că oamenii aveau o singură limbă, un singur glas. Toți erau de acord asupra unui singur lucru: că vor ajunge departe.

Tot așa este și omenirea de azi. Sunt câteva excepții - oameni care nu sunt de acord cu ceea ce se întâmplă - dar, în cea mai mare parte, oamenii sunt fie de acord cu ceea ce se întâmplă, fie sunt târâți spre acest uriaș proiect de construire a Raiului pe pământ: societatea comunistă sau o împărăție confortabilă a valorilor pământești; însă Dumnezeu este uitat. Omenirea face din nou același lucru. Iar dacă omul face astfel, ce oare va face Dumnezeu? El a făgăduit că nu va mai nimici pământul, așa cum a făcut mai înainte; înseamnă că va găsi tot felul de alte căi spre a-i opri pe oameni: molime, catastrofe, cutremure, vulcani. În cazul de față, El le amestecă limbile.

11, 5 *Și s-a pogorât Domnul să vadă cetatea și turnul, carele-l zideau fiii oamenilor.*

Nu înseamnă, desigur, că El nu a „văzut” mai înainte; ni se arată doar că El s-a uitat cu multă băgare de seamă, spre a se încredința asupra celor ce se petreceau; El nu pedepsește fără a cunoaște.

11,6 *Și a zis Domnul: Iată un neam și o buză tuturoră, și aceasta au început a face, și acum nu vor lipsi dintru dânșii toate câte se vor apuca a face.*

Cu alte cuvinte, continuau să fie mândri, pornind acest înfricoșător proiect împotriva lui Dumnezeu,

twini...: .J' ■■■■ ■

11, 7 *Veniți și, pogorându-ne, să amestecăm, acolo limba lor, ca să nu înțeleagă fieștecarele glasul deaproapelui său.*

Cui vorbește Dumnezeu când zice *Veniți* ? Este același lucru ca la început, când 1-a făcut pe om zicând *Să facem. om.* Dumnezeu vorbește cu Dumnezeu în Sfânta Treime.

11, 8 *Și a împrăștiat pre ei Dumnezeu de acolo peste fața a tot pământul, și au încetat a zidi cetatea și turnul.*

Sfântul Ioan Gură de Aur zice: i« . • < . '■>

„Dacă acum, când se bucură de atâta unire între ei, spune Dumnezeu, dacă acum când se înțeleg unul cu altul au alunecat spre o nebunie atât de mare, nu vor săvârși oare fapte și mai rele cu trecerea vremii ? Nimic nu le va putea opri pornirea ! Se vor sili să facă tot ce gândesc, de nu vor fi pedepsiți îndată pentru cele îndrăznite până acum !”²⁹⁷

Iată de ce unii se așteaptă cât de curând să se întâmple așa ceva lumii de astăzi. Oamenii sunt din ce în ce mai înclinați către rău și către înfricoșătoare proiecte orgolioase, care îl exclud cu totul pe Dumnezeu.²⁹⁸

11, 9 *Pentru aceasta s-a chemat numele locului aceuia Amestecare, că acolo a amestecat Domnul limbile a tot pământul, și de acolo arisipit pre ei Domnul peste fața a tot pământul.*

Numele cetății era Babilon, care înseamnă „Amestecare”. Acum are loc adevăratul început al lumii așa cum o cunoaștem: împrăștiată pe fața pământului, fiecare cu neamul și limba sa.

11, 10-26 *Acestea sunt nașterile lui Sim; și era Sim de o sută de ani, când a născut pre Arfaxad, în al doilea an după potop. Și a trăit Sim după ce a născut pre Arfaxad ani cinci sute, și a născut fii și fiice, și a murit. Și a trăit Arfaxad o sută treizeci și cinci de ani și a născut pre Cainan. Și a trăit Arfaxad după ce a născut pre Cainan ani patru sute, și a născut fii și fiice, și a murit. Și a trăit Cainan o sută treizeci de ani, și a născut pre Sala. Și a trăit Cainan după ce a născut pre Sala ani trei sute treizeci, și a născut fii și fiice, și a murit. Și a trăit Sala o sută treizeci de ani, și a născut pre Ever. Și a trăit Sala după ce a născut pre Ever ani trei sute treizeci, și a născut fii și fiice, și a murit. Și a trăit Ever o sută treizeci și patru de ani, și a născut pre*

²⁹⁷ St. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 30, 4, ed. cit., p. 387.

²⁹⁸ De la moartea Părintelui Serafim, în 1982, putem vedea și alte urmări ale acestor înfricoșătoare proiecte. Putem observa îndeosebi că, datorită feluritelor forme de medii electronice, pentru prima dată de la Turnul Babilonului, lumea a devenit acum „o buză” nu în sensul de a avea o singură limbă, ci în sensul de a avea un cuget, o singură idee, un singur mod de gândire. Aceasta ne arată că judecata lui Dumnezeu bate din nou la ușă, la fel ca în vremea Turnului Babilonului. (n. ed.)

PARTEA A II-A

Filosofia evoluției

Știința și Sfinții Părinți

1. Adevărata teologie și cunoașterea seculară

Atacul gândirii moderne ateiste asupra creștinismului a fost atât de eficient, încât mulți creștini ortodocși se află în defensivă, simțindu-se inferiori în ce privește propria înțelepciune ortodoxă, fiind gata să admită că poate exista adevăr și înțelepciune și în cunoașterea seculară modernă despre care Ortodoxia „nu are nici o părere”. În felul acesta, ei subvaluează tradiția nemăsurat de bogată a Sfinților Părinți, care ne dă înțelepciune creștină nu doar asupra unor subiecte bisericești și teologice înguste, ci asupra multor altele, înțelepciunea patristică cuprinde o întreagă filosofie a vieții, inclusiv atitudinea sa față de confortul modern, cunoașterea științifică și alte lucruri care nu existau în forma lor modernă în timpul vieții Sfinților Părinți din trecut.

Teologia romano-catolică a renunțat de mult să încerce a oferi dreptarul înțelepciunii oamenilor contemporani, cu urmarea că astăzi este „general acceptat” faptul că răspunsurile la multe dintre întrebările moderne trebuie aflate la „înțelepții” moderni - oameni de știință sau chiar filosofi.

Creștinii ortodocși au o cunoaștere mai bună decât aceasta, și trebuie să fie foarte atenți când hotărâsc cât de mult să-i creadă pe acești „înțelepți”.

Unul dintre domeniile de confuzie generală este interpretarea *Cărții Facerii*, mai ales în privința teoriei „științifice” a evoluției. Nu exagerăm defel spunând că mulți, chiar dintre creștinii ortodocși, sunt convinși că știința are multe de spus pentru a-i ajuta pe creștini să „interpreteze” textul *Facerii*. Vom cerceta aici această convingere - nu cercetând de la început teoria evoluției, despre care, desigur, Sfinții Părinți nu au vorbit în mod direct, întrucât ea este produsul gândirii „Iluminismului” veacurilor al optsprezecelea și al nouăsprezecelea, despre care nu se știa în veacurile anterioare -, ci cercetând în primul rând atitudinea Sfinților Părinți față de cunoașterea seculară, pe de-o parte, și, pe de altă parte, principiile lor de înțelegere și tâlcuire a *Facerii* (ca și însăși tâlcuirea lor la *Facere*).

²⁹⁹ Acest capitol a fost luat din feluritele însemnări ale Părintelui Serafim găsite după moartea sa. Fiecare secțiune reprezintă un set aparte de însemnări. Am ales și aranjat acele însemnări care asigură cea mai bună introducere la capitolele ce urmează. Diverse alte însemnări ale Părintelui Serafim se pot găsi în Anexa 1. (n. ed.)

Nimeni nu ar îndrăzni să spună că Sfinții Părinți, și creștinii ortodocși, în general, sunt „împotriva științei”, adică potrivnici cunoașterii științifice, în măsura în care ea este, cu adevărat, cunoaștere a naturii. Întrucât Dumnezeu este atât autorul descoperirii dumnezeiești cât și al naturii, nu poate exista vreun conflict între teologie și știință, atâta vreme cât fiecare din ele este autentică și rămâne în domeniul care îi aparține în mod firesc. Mai mult, acei Sfinți Părinți care au scris tâlcuiri la *Cartea Facerii* nu au șovăit a se folosi de cunoașterea științifică a naturii din vremea lor, în măsura în care se potriveau subiectului. Astfel, Părintele Mihail Pomazanski,³⁰⁰ într-un pătrunzător articol ce compară *Hexameronul* Sfântului Vasile cu *Cuvintele la Zilele Facerii* ale Sfântului Ioan din Kronstadt, observă că „*Hexameronul* Sfântului Vasile este într-o anumită măsură o enciclopedie a cunoașterii științelor naturale din vremea sa în realizările lor desăvârșite”, intenția lui fiind arătarea măreției lui Dumnezeu care încă se mai poate observa în zidirile cele văzute. Neîndoielnic, cunoașterea oferită de științele naturale este una mereu supusă revizuirii, datorită noilor descoperiri făcute prin observație și experiment; așa se face că în ea se pot afla greșeli, chiar în scrierile Sfântului Vasile sau ale altor Părinți, tot așa cum se află greșeli în lucrările oricui scrie despre fapte științifice. Astfel de greșeli nu micșorează în nici un fel valoarea generală a unor lucrări precum *Hexameronul*, unde faptele științifice nu sunt folosite decât ca ilustrații ale unor principii care provin nu din cunoașterea naturii, ci din descoperire dumnezeiască. În privința cunoașterii *realităților* naturii, lucrările științifice moderne sunt, desigur, superioare părții „științifice” a *Hexameranului* și a altor lucrări similare ale Sfinților Părinți, fiind întemeiate pe observații mai precise ale naturii. Iată *singurul aspect* în care știința se poate spune că este superioară ori „depășește” scrierile Sfinților Părinți; dar la Sfinții Părinți acest aspect este pur conjunctural față de restul învățăturilor teologice și morale.

Trebuie să distingem foarte atent între faptele științifice autentice și ceva cu totul diferit care se găsește astăzi, când diferitele feluri de cunoaștere nu prea sunt deosebite cu grijă, fiind adesea amestecate cu „faptele”. Părintele Mihail Pomazanski urmează:

„Sfântul Vasile recunoaște toate realitățile științifice ale științei naturale. Dar nu primește *concepțiile* filosofice sau interpretările contemporane ale acelor fapte: teoria mecanică a obârșiei lumii, învățătura despre veșnicia și lipsa de început a lumii naturale [și altele]. Sfântul Vasile cel Mare știa cum să se ridice deasupra teoriilor contemporane lui privitoare la principiile de temelie ale lumii, iar *Hexameronul* rezistă ca un strălucit

300 pgj. Minai] Pomazanski (1888-1989), unul dintre ultimii absolvenți ai unei academii rusești pre-revoluționare, a fost un scriitor teolog mult respectat de Părintele Serafim. Părintele Serafim a tradus și adnotat ediția engleză a principalei lucrări a Părintelui Mihail, *Teologia dogmatică ortodoxă*, (n. ed.)

și înalt sistem care dezvăluie înțelesul *Cărții Facerii*, dominând [teoriile] anterioare ca o pasăre ce planează în zbor deasupra făpturilor care nu se pot mișca decât pe pământ."³⁰¹

Concepțiile și teoriile științei din ziua de azi (precum „teoria evoluției”) sunt, în mod limpede, de același rang cu acea parte a „științei” contemporane lui pe care Sfântul Vasile nu o primea, în măsura în care ea era vădit potrivnică descoperirii dumnezeiești creștine. Vom vedea, în cele ce urmează, dacă teoria evoluției este sau nu o excepție de la regula generală că speculațiile filosofice independente ale necreștinilor (care au întotdeauna o mai mare sau mai mică aparență de „fapt științific” care să le sprijine) nu au nici un rol în concepția despre lume creștin-ortodoxă, care se întemeiază pe descoperirea dumnezeiască tâlcuită și transmisă de către Sfinții Părinți.

Mai trebuie spus un lucru despre deosebirea existentă în ceea ce privește însăși natura și calitatea cunoașterii teologice și a cunoașterii științifice. Prima purcede din descoperirea lui Dumnezeu și este apreciată după credincioșia față de acea descoperire, conducând sufletul până la Obârșia sa; pe când cunoașterea științifică purcede din faptele lumii fizice și nu are alt scop decât acela de a rămâne credincioasă faptelor. Este destul să citim tâlcuirile la *Facere* ale Sfântului Vasile cel Mare, Sfântului Ioan Gură de Aur, Sfântului Ioan din Kronstadt sau ale oricărui alt Sfânt Părinte, spre a vedea cum acești Părinți folosesc neconținut cunoașterea aflată la îndemâna lor - fie cunoașterea teologică despre cele săvârșite de Dumnezeu, fie doar cunoașterea științifică a zidurilor lui Dumnezeu - spre a atrage ochii minții cititorului către Ziditor, spre a-i da învățătură morală etc; *niciodată* însă spre a se mulțumi cu simpla cunoaștere abstractă a lucrurilor...³⁰²

Vom avea prilejul, mai târziu, să amintim deosebirea dintre cunoașterea seculară și cea teologică. Deocamdată ne este de ajuns să știm că despre descoperirea lui Dumnezeu cunoașterea seculară nu ne poate învăța nimic care să nu fie cuprins în chiar acea descoperire. Dacă ea încearcă să facă acest lucru, înseamnă că încearcă să măsoare dumnezeiescul cu rațiunea omenească, în particular, cei care se gândesc să „interpreteze” părți din *Cartea Facerii* cu mijloacele teoriei evoluției trebuie să fie pregătiți să găsească dovezi limpezi și teologice ale acelei teorii în descoperirea dumnezeiască.

¹⁰¹ M. Pomazanski, „Cuvintele despre Cele Șase Zile ale Sfântului Vasile cel Mare și Cuvintele despre Cele Șase Zile ale Sfântului Ioan din Kronstadt”, în *Pravoslavni put (Calea ortodoxă)*, 1958, pp. 39, 41.

¹⁰² în continuare, Părintele Serafim cita pe Sf. Grigorie Palama asupra distincției dintre adevărata teologie și cunoașterea seculară. Am omis aici aceste citate fiindcă ele sunt cuprinse în Partea a III-a. (n. ed.)

; > " |

2. Știința și filo sofia creștină

Filosoful rus Ivan V. Kireevski (1806-1856), ucenic al Starețului Macarie de la Optina, scria:³⁰³

„Științele în partea lor esențială, adică cunoașterea, aparțin deopotrivă lumii păgâne și celei creștine, deosebindu-se doar prin latura lor filosofică. Catolicismul nu putea să le dea latura filosofică creștină, fiindcă nu o avea nici el într-o formă pură. Vedem astfel cum științele, ca moștenire a păgânismului, au înflorit puternic în Europa, dar au sfârșit în ateism, consecință inevitabilă a dezvoltării lor unilaterale...”³⁰⁴

„Numai filosofia creștină poate da științelor o temelie dreaptă.”³⁰⁵ „, în Rusia (spre deosebire de Apus):

M, „toți Sfinții Părinți greci, chiar și cei mai adânci gânditori, au fost traduși și citați, copiați și studiați în liniștea mănăstirilor noastre, aceste sfinte embrioane ale universităților care nu existau. Isaac Șirul, cel mai adânc gânditor dintre toți scriitorii filosofici, s-a păstrat până astăzi în copii din veacurile al doisprezecelea și al treisprezecelea. Iar mănăstirile erau în contact viu și neîntrerupt cu poporul.”³⁰⁶

Aceasta e temelia adevăratei luminări. Acum științele au luat-o razna, cunoașterea lor s-a deformat, fiindcă nu mai au temelie creștină; socotind că își alcătuiesc o temelie proprie, s-au poticnit de propriile premise inconștiente și au adoptat prostește prejudecățile „spiritului vremii”. Științele din ziua de azi se află într-o stare de „ignoranță doctă”, o grămadă de amănunte într-un context de stupiditate. Știința de azi se află într-o stare de barbarie filosofică, adevărat Veac întunecat al cunoașterii. Numai adevăratul creștinism îi poate da o adevărată filosofie.

wy

³⁰³ în Cursul de Supraviețuire, Părintele Serafim spunea despre Kireevski: „Fiind el însuși la început un fiu al Occidentului, plecat în Germania spre a studia cu cei mai înaintați filosofi - Hegel și- Schelling - a fost pătruns adânc de duhul apusean, iar apoi s-a convertit deplin la ortodoxie. Atunci a văzut că cele două nu puteau fi puse laolaltă. A voit să afle de ce erau diferite și ce răspunde sufletul fiecăruia, ce trebuie să alegi... Nu s-a întors la ortodoxie spre a fi împotriva lumii fără a o înțelege. Mai curând, în ortodoxie a aflat cheia înțelegerii istoriei lumii apusene și a celor ce se întâmplau acolo.” Trebuie notat că primii dascăli ai lui Kițeevski, Hegel și Schelling, pe care îi cunoștea personal, au fost primii mari filosofi din Apus care să propună filosofia „evoluției spirituale”. Aceasta se întâmpla cu mulți ani înainte ca Charles Darwin să dea la iveală teoria sa biologică. În afară de scrierea lucrărilor filosofice proprii, Kireevski a avut un rol hotărâtor în a-l ajuta pe Starețul Macarie de la Optina să editeze și să publice lucrări patristice fundamentale care au fost trimise în întreaga Rusie. Vezi Leonid Kavelin, *Starețul Macarie de la Optina* (trad. rom. la Ed. Bunavestire, Bacău, 1999, pp. 274-290 - n. tr.) (n. ed.)

³⁰⁴ I.V. Kireevski, *Opere complete*, Moscova, 1911, voi. 1, p. 118 (în l. rusă).

loia.

i ' , . . . ; ! * > . , a - n ! , > ; ■ , ■ , * u - < ■ ? . < y .

3. Deosebirea fanteziilor materialiste de adevărul științific

Episcopul Ignatie Briancianinov (1807-1867)³⁰⁷ învață că astăzi, pentru o adevărată filosofie, trebuie să cunoști atât adevărul creștinism, cât și adevărata știință; fără acestea nu poți deosebi fanteziile materialiste de adevărul științific. El scrie:

„Este de dorit ca unii dintre creștinii ortodocși care au studiat științele aplicate să cerceteze apoi și temeiurile nevoiței Bisericii Ortodoxe, lăsând moștenire omenirii o adevărată filosofie, întemeiată pe o cunoaștere exactă, iar nu pe ipoteze arbitrare. Înțeleptul grec Platon oprea de la profesarea filo-sofiei fără studierea prealabilă a matematicii. Iată o părere sănătoasă. Fără o prealabilă studiere a matematicii, împreună cu celelalte științe întemeiate pe ea, și fără o cunoaștere lucrătoare și plină de har a creștinismului este cu neputință în vremea noastră să dai la iveală un sistem filosofic corect. Mulți dintre cei care se socotesc maeștri în filosofie, dar nu sunt familiarizați cu matematica și științele naturale, atunci când dau de fantezii și ipoteze arbitrare în lucrările materialiştilor nu sunt în stare nicidecum să le deosebească de cunoașterea provenită din știința în sine, și nu sunt în stare defel să dea un răspuns și o evaluare mulțumitoare aiurelilor celor mai absurde ale oricărui visător. Foarte adesea, ei sunt atrași de aceste aiureli și ajung până la înșelare, luându-le drept adevăruri vădite.”³⁰⁸

4. Știința - formă de cunoaștere inferioară

Creștinul ortodox nu este „împotriva științei”; dar el așteaptă de la știință numai acea cunoaștere pe care ea este capabilă să o dea prin natura ei - nu teologie, nu o filosofie de viață. Însă, în vremurile noastre de confuzie inte-

³⁰⁷ în cartea sa *Sufletul după moarte*, Părintele Serafim scria despre Sfântul Ignatie că „[a fost], poate, cel dintâi mare teolog ortodox care a îndrăznit să abordeze fățiș această problemă atât de acut pusă în zilele noastre: cum să-ți păstrezi adevărata tradiție și învățătura creștină, într-o lume care a devenit cu totul străină ortodoxiei, tinzând chiar să o răstoarne și să o îndepărteze sau să o «reinterpreteze» astfel încât să devină compatibilă cu un mod lumesc de gândire și viață. Foarte conștient de influențele romano-catolice și de alte influențe occidentale, care încercau să «modernizeze» Ortodoxia încă din acele timpuri, Episcopul Ignatie s-a pregătit întru apărarea Ortodoxiei atât printr-un profund studiu al izvoarelor ortodoxe (din a căror înțelepciune a sorbit în câteva dintre cele mai renumite centre monastice ortodoxe din vremea sa), cât și familiarizându-se cu datele culturii științifice și literare din epoca respectivă (a urmat cursurile unei școli de inginerie, și nu ale unui seminar teologic), înarmat astfel cu o cunoaștere nu doar a teologiei ortodoxe, ci și a științei profane, el și-a dedicat întreaga viață pentru apărarea Ortodoxiei autentice și în vederea expunerii devierilor moderne de la aceasta. Nu este exagerat să afirmăm că nici o altă țară ortodoxă nu a avut, în secolul al XIX-lea, un astfel de apărător al Ortodoxiei împotriva ispitelor și rătăcirilor epocii moderne” (Serafim Rose, *Sufletul după moarte*, Ed. Anastasia, București, 1996, pp. 8-9).³⁰⁸ Episcopul Ignatie Briancianinov, *Opere*, St. Petersburg, 1886, voi. 3, p. 125 (în 1. rusă). Este interesant că Sfântul Ignatie a scris aceste lucruri cam în vremea când în Anglia apărea *Originea speciilor* a lui Darwin. (n. ed.)

lectuală, când „știința” a dobândit un asemenea prestigiu în gândirea obișnuită încât a ajuns sinonimă cu cunoașterea însăși, prea adeseori se întâmplă ca oamenii de știință să aibă pretenția de a preda ceea ce nu au învățat defel prin mijloacele științei; asemenea savanți vorbesc, de fapt, ca teologi.

Știința modernă se socotește a fi „cunoașterea” prin excelență și, în fața prestigiului ei, credincioșii ortodocși șovăie, scuzându-se adeseori pentru că ei cred ceea ce pare a fi „neștiințific”, mulțumindu-se cu pietismul sau „simțăminte religioase”, singurul loc unde comunitatea științifică oficială îngăduie astăzi credința.

Dar adevărul creștinism ortodox este cu totul altfel. Nu este legat de nici un curent al gândirii modeme; este o cunoaștere superioară științei și nu are, în nici un caz, nevoie să-și ceară scuze de la o formă de cunoaștere inferioară.

Știm că Dumnezeu a făcut lumea *cu măsură și cu număr și cu greutate* (înțelepciunea lui Solomon 11, 20); dar Dumnezeu nu a dezvăluit omului amănuntele zidirii sale orânduite, iar cei ce scrutează „tainele firii” descoperă doar o nespuse mică parte din tainele care vin din nesfârșita înțelepciune a lui Dumnezeu. Știința modernă a dovedit că omul căzut nu e în stare să folosească bine cunoașterea pe care a dobândit-o.

Dar știința modernă nu este numai cunoaștere. Ea s-a despărțit de descoperirea dumnezeiască și astfel s-a pus singură la dispoziția teoriilor și filoso-fiilor eretice, necreștine și anticreștine. Adeseori, ele intră în conflict cu descoperirea dumnezeiască, fiindcă pătrund pe tărâmul deschis numai teologiei.

La fel este și cu învățătura despre întâiul om. Dumnezeu nu a descoperit multe amănunte despre starea dintâi a zidirii Sale, dar ele sunt suficiente spre a judeca speculațiile filosofico-religioase ale evoluționistilor. Învățătura ortodoxă despre creație nu a fost cunoscută în Apus; doctrina romano-catolică este cu totul diferită. ■ :.....

1111 ■ * ■ ■ 5. Un sistem, de gândire străin

Există enorm de multă confuzie în legătură cu evoluția. Unii zic: „Creștinii ortodocși nu se ceartă cu evoluția” sau doar folosesc sintagma „evoluția călăuzită de Dumnezeu”. O asemenea înțelegere a evoluției este destul de primitivă: presupune considerarea ei ca „realitate științifică” de tipul helio-centrismului. De fapt, cei ce se opun evoluției sunt adeseori asemuiți cu Biserica Romano-catolică împotrindu-se lui Galilei, ba chiar unii creștini ortodocși se tem să nu fie socotiți „naivi” sau să rămână în urma curentelor intelectuale sau modelor timpului.

Dar întreaga doctrină a evoluționismului este mult mai complexă decât un simplu „fapt științific” sau chiar o „ipoteză”. Ea este o doctrină - o credință care cuprinde multe domenii ale gândirii, și nicidecum doar știința; și este destul de coerentă spre a putea vorbi despre ea ca despre o doctrină mai mult sau mai puțin încheată. Vom vedea că ea este o concepție cu totul

aparte asupra realității, cu propriile premise și deducții filosofice și teologice aparte. În special în teologie ea oferă o *alternativă deliberată* la creștinismul ortodox în privința mai multor dogme cheie. •

6. Lipsa culturii filosofice printre creștinii ortodocși

Greșita înțelegere a evoluției din partea unora dintre creștinii ortodocși vine dintr-o lipsă de cultură filosofică.

1. Nu au o atitudine critică față de „descoperirile” științifice (deși, în de

plin acord cu spiritul modern, au o atitudine critică față de Scriptură !) și nu pricep natura „dovezilor” științifice despre care se presupune că vin în sprijinul evoluției, nici nu știu cum să deosebească faptele *de filosofic*. Ei sunt în timidați fără motiv de „experții științifici” și nu-și dau prea multă osteneală să cerceteze problema ei înșiși.

2. Nu înțeleg „duhul vremii” care a dat naștere evoluției, primind deci în chip naiv „realitatea științifică” a evoluției, dar respingând culminarea *filosofic* evoluției, precum la Teilhard de Chardin, nevăzând că ele formează un întreg; fără *filosofie* nu ar fi existat niciodată „realitatea de fapt” a evoluției.

3. Nu înțeleg filosofia Sfinților Părinți - întreaga lor perspectivă asupra firii și asupra unor probleme aparte, precum natura lucrurilor individuale.

J

7. Filosofia Sfinților Părinți

„Părinții nu au spus nimic despre evoluție” - iată una dintre scuzele folosite de mulți ortodocși *spre a crede, de fapt, orice vor ei sau orice spune „știința” despre acest subiect.*

Dar atitudinea noastră față de Părinți trebuie să fie mai serioasă și mai profundă. A fi credincios Părinților nu înseamnă doar a fi gata să îi cităm, sau să ne simțim „liberi” să credem cum ne place dacă nu avem ce cita; ci înseamnă să pătrundem în gândirea lor, care e gândirea Bisericii lui Hristos, și să avem o filosofie de viață bine încheată, ivită din viețuirea noastră în Biserică, în armonie cu gândirea Părinților.

Iar Părinții au avut o filosofie, și cu adevărat o teologie, care include problema evoluției și arată absolut limpede ce anume trebuie să creadă creștinul ortodox despre acest lucru. „Evoluția” nu e o „erezie”, nu mai mult decât este budismul o „erezie”; dar ea include, implică și presupune atât de multe erori și păreri false, încât este total incompatibilă cu creștinismul ortodox. Mulți credincioși ortodocși nu s-au gândit adânc la această problemă și astfel, în nepăsarea lor, cred că este oarecum „posibil” să accepți evoluția. Resultul studiului va încerca să limpezească subiectul, spre a-i face pe creștinii ortodocși conștienți de implicațiile teologiei ortodoxe și ale filosofiei Sfinților Părinți, care au o părere foarte clară despre principalele probleme ridicate credincioșilor creștini de către evoluție. ■>• «? -

CAPITOLUL DOI

*Scurtă critică a modelului evoluționist*³⁰⁹

1. Introducere

ir..

Ajungem acum la un concept cheie, extrem de important atât pentru înțe-

legerea perspectivei religioase, cât și a celei seculare a omului contemporan. Este o idee extrem de complexă, neputând să dăm aici decât o schiță a problemelor pe care ea le implică.

Originea speciilor a lui Charles Darwin a apărut în 1859, a fost îndată acceptată de mulți și curând a ajuns foarte populară. Oameni precum T.H. Huxley și Herbert Spencer în Anglia, împreună cu Ernst Haeckel în Germania (autorul cărții *Enigma universului*, 1899) și alții, au popularizat ideile lui Darwin, făcând din evoluție însuși centrul filosofiei lor. Aceasta părea să explice totul. Desigur, oameni ca Nietzsche au cules-o și au folosit-o pentru așa-zisele lor prorocii spirituale. Astfel, cei ce țineau de principala școală a gândirii apusene - care era raționalismul dus până la limită - au acceptat evoluția. Până astăzi, se poate spune că evoluția este dogma centrală a gânditorilor „înaintați”, a oamenilor care sunt în acord cu vremea lor.

Însă, chiar de la început au fost și oameni care au obiectat. În vremea lui Darwin a existat un gânditor catolic, St. George Jackson Mivart (autorul cărții *Despre geneza speciilor*, 1871), care credea în evoluție, dar nu în ideea de selecție naturală a lui Darwin, și care l-a adus pe Darwin la disperare când acesta din urmă a descoperit că ideea lui nu poate fi dovedită. În ultimii treizeci de ani, și mai ales în ultimii zece, au apărut multe relatări critice despre evoluție dintr-un punct de vedere obiectiv. Cum dovedesc aceste scrieri, cea mai mare parte a cărților care susțin evoluția încep cu anumite premise și afirmații pornite dintr-o perspectivă naturalistică.

Astăzi există chiar și o societate în San Diego care se cheamă Institutul de cercetări creaționiste, care a dat la iveală mai multe cărți foarte bune. Ei înșiși sunt oameni credincioși, dar au multe cărți care discută evoluția cu totul obiectiv, nicidecum de pe poziții religioase. După cum spun ei, există două modele pentru înțelegerea universului: unul este modelul evoluționist

³⁰⁹ Capitolul acesta a fost transcris după o conferință înregistrată pe care Părintele Serafim a rostit-o în timpul „Cursului de supraviețuire ortodoxă”, în vara lui 1975. Titlurile secțiunilor și unele adăugiri la text au fost luate din planul scris al cursului. Am mai făcut completări din conferințele anterioare ale aceluiași curs, care oferă fundalul necesar discuției de față. (n. ed.)

tatea rasei; și doar acum, după toți acești ani de experimente, s-a reușit să se realizeze o nouă rasă care să nască exemplare de rasă. Tot așa, există felurite rase de câini, diferite soiuri de plante; și însăși „rasele” de oameni sunt toate destul de diferite: pigmeii, hotențoții, chinezii, europenii nordici - tot felul de ființe umane ce provin dintr-un singur strămoș. Prin urmare, problema variației este ceva aparte, și trebuie deosebită de evoluție.³¹²

Neîndoielnic, există o mulțime de varietăți în interiorul unui singur fel de creaturi, dar aceste varietăți nu produc niciodată ceva nou; ele produc doar o altă varietate de câine, de pisică, de fasole sau de om. De fapt, aceasta e mai curând o dovadă împotriva evoluției, decât în favoarea ei, căci nimeni nu a reușit să producă un nou fel de creatură. Diferitele „specii” - deși termenul este destul de arbitrar - nu pot, în marea lor majoritate, să producă urmași prin încrucișare între ele; iar în cele câteva cazuri când pot, urmașii nu se pot reproduce. Astfel că Sfântul Ambrozie al Mediolanului spune: „Aceasta este spre pildă ție, omule, ca să încetezi a te amesteca în căile lui Dumnezeu. Dumnezeu voiește ca fiecare făptură să fie deosebi.”

2. Cadrul istoric

În epoca Luminilor concepția despre lume era destul de bine statornicită. Cu puțin înainte de această epocă, arhiepiscopul anglican Ussher de Armagh a calculat toți anii dați în genealogiile Vechiului Testament și a emis ideea că lumea a fost creată în anul 4004 î.H.³¹³ Newton credea acest lucru, iar concepția despre lume a luminismului era favorabilă ideii că Dumnezeu a creat lumea în șase zile și apoi a lăsat-o să se dezvolte singură, și că toate speciile erau întocmai așa cum le vedem noi astăzi. Oamenii de știință din acea vreme acceptau acest lucru.

La sfârșitul epocii Luminilor însă, o dată cu febra revoluționară, concepția statornicită despre lume a început să se fisureze, unii savanți venind deja cu teorii mai radicale. La sfârșitul veacului al optsprezecelea, Erasmus Darwin, bunicul lui Charles Darwin, venise deja cu ipoteza că întreaga viață provine dintr-un singur filament primordial - exact ceea ce se susține astăzi

³¹² în înșenările sale, Părintele Serafim scrie: „Mintea omului obișnuit acceptă simpla «varietate» drept dovadă a mult mai vastei probleme a «evoluției». Prin concepția sa grandioasă, evoluția ca atare nu poate fi *dovedită* de micile variații observabile de către știința de azi...” Sunt de acord ca savanții să definească limitele variațiilor, să folosească cuvântul și conceptul de «evoluție» spre a explica schimbările - dar să abandoneze schemele metafizice care încearcă să extrapoleze micile schimbări la un principiu atotcuprinzător. Dacă acesta din urmă este adevărat, atunci să rezulte firesc din date, fără a se foia interpretarea faptelor.” (n. ed.)¹¹ Descoperirea arhiepiscopului a fost publicată în 1650 și curând a fost adăugată ca o observație marginală la *Cartea Facerii* din Versiunea Autorizată a Bibliei. Calculul său se întemeia pe textul masoretic (ebraic) al Vechiului Testament. După cronologia Vechiului Testament din Septuaginta (textul grecesc), folosită de creștinii ortodocși, pământul este cam cu 1500 de ani mai vechi decât a calculat arhiepiscopul Ussher. (n. ed.)

prin teoria evoluției.³¹⁴ Teoria sa nu se referea doar la o specie sau fel de creatură, ci presupunea că picătura sau filamentul primordial se dezvoltă, dând naștere tuturor felurilor de creaturi, prin transmutații. „Ar fi oare prea îndrăzneț”, întreba el, „să ne închipuim că, în imensa durată de timp de când a început existența pământului, poate cu milioane de veacuri înaintea istoriei omenirii - ar fi oare prea îndrăzneț să ne închipuim că toate animalele cu sânge cald au apărut dintr-un singur filament ?”

Noua explicație a lui Erasmus Darwin era o încercare de continuare a spiritului Luminilor, de extrem raționalism și simplitate. Cu cât raționalismul intra mai adânc în cuget, era mai simplu (credea el) să explice viața ca provenind dintr-un singur filament viu, decât să dai mai „complicată” explicație că Dumnezeu a dat ființă dintr-o dată tuturor felurilor de creaturi.³¹⁵

La puțin timp după aceea, un alt naturalist, Cavalerul de Lamarck (autorul cărții *Philosophie zoologique*, 1809), a avut și el o teorie evoluționistă clară, dar susținea ideea că schimbările necesare spre a da seamă de evoluția de la o specie la alta de datorau moștenirii caracteristicilor dobândite. Lucrul nu a putut fi dovedit niciodată, și de fapt a fost chiar infirmat. Deci ideea de evoluție nu se putea susține.

Însă, în acea perioadă de la începutul secolului al nouăsprezecelea a existat un important geolog ce a dat un puternic avânt acceptării ideii de evoluție. Era Charles Lyell, care în 1830 a venit cu teoria uniformismului³¹⁶, conform căreia tot ceea ce vedem pe pământ astăzi nu se datorează catastrofelor - unui potop venit pe neașteptate sau ceva asemănător -, ci, mai curând, faptului că procesele care se desfășoară azi s-au desfășurat și în epocile trecute, de la începutul lumii, atât de departe în trecut pe cât putem noi vedea. Prin urmare, dacă ne uităm la Marele Canion, vedem că fluviul a tot mâncat din canion și putem socoti - luând în calcul viteza apei, cantitatea de apă de acum, calitatea solului etc. - cât timp trebuie să fi trecut ca să se sape canionul. Lyell credea că, dacă presupunem că procesele s-au desfășurat întotdeauna în același fel - lucru foarte rațional și calculabil -, le putem da de capăt printr-o explicație uniformă a lucrurilor. În cartea sa *Principii de geologie*, Lyell scria:

„Din cele mai vechi timpuri la care putem privi în trecut și până în prezent, nici o altă cauză nu a acționat vreodată în afară de cele care acționează și astăzi, și niciodată nu a acționat cu un alt grad de energie față de cea pe care o exercită acum.”

³¹⁴ Cartea lui Erasmus Darwin, *Zoonomia*, în care propunea această teorie, a fost publicată în 1794. (n. ed.)

³¹⁵ Termenul de „darwinism” a fost aplicat, mai întâi, teoriilor evoluționiste ale lui Erasmus Darwin, care includeau selecția naturală. Teoriile lui au contribuit mult la ideile nepotului său, Charles, deși acesta din urmă n-a recunoscut niciodată că îi este îndatorat, (n. ed.)

³¹⁶ Cunoscută în literatura românească de specialitate ca „principiul actualismului (al lui Lyell)”. (Vezi Henry M. Morris și Gary E. Parker, *Introducere în știința creaționistă*, Ed. Anastasia, București, 2000, p. 306).

■-■* Desigur, nu există nici o dovadă că ar fi așa; este doar o ipoteză de-a sa.³¹⁷ Această idee, împreună cu o alta, care câștiga tot mai multă simpatie - aceea că speciile evoluează de la una la alta - a dus la altă idee. Dacă pui laolaltă cele două idei, ajungi la ideea că parcă lumea nu are doar câteva mii de ani, cum par a zice creștinii, ci ar trebui să fie de foarte multe mii sau milioane de ani vechime, ori chiar mai mult. Astfel, s-a ivit ideea vârstei din ce în ce mai mari a pământului. Însă iarăși, această credință (că lumea trebuie să fie foarte veche) era numai o presupunere; ea nu era dovedită.

Ideea aceasta începea să pătrundă în cugete atunci când, în 1859, Charles Darwin și-a scos cartea care propunea ideea selecției naturale. Ideea lui Darwin era opusă față de cea a lui Lamarck, care spunea că girafa a evoluat fiindcă o viețuitoare cu gâtul mai scurt și-a întins gâtul ca să mănânce frunzele de sus, urmașul ei aveau gâtul cu un țol mai lung, următorul s-a întins mai mult, și, treptat, a devenit girafa pe care o cunoaștem astăzi. Aceasta se opune tuturor legilor științei, căci astfel de lucruri nu se întâmplă. O însușire dobândită nu se poate moșteni. De pildă, pe vremea când chinezoaicele își legau picioarele ca să le micșoreze, fiicele lor se nașteau întotdeauna cu picioare normale.

Pe de cealaltă parte, Darwin a venit cu ideea că trebuie să fi existat două exemplare cu gâtul lung care au supraviețuit fiindcă aveau gât mai lung; ele s-au împreunat fiindcă toate celelalte muriseră datorită împrejurărilor vitrege sau dezastrelor; iar urmașii lor aveau gâturile lungi fiindcă se produsese o schimbare în ei: ceea ce știința de azi numește o „mutație”. La început acest lucru putea avea loc întâmplător, dar, o dată ce două exemplare de acest fel s-au împerecheat, mutația se perpetuează veacuri la rând.

³¹⁷ În 1831, la un an după publicarea cărții *Principiile geologiei* a lui Lyell, Darwin a citit-o în timpul călătoriei pe vasul *Beagle*. După călătorie, Lyell a devenit mentorul lui Darwin și, din afirmațiile ulterioare a lui Darwin, este limpede că ideile lui Lyell l-au făcut să se gândească la aplicarea principiilor uniformismului la istoria trecută a ființelor vii. În scrisorile sale particulare Lyell arăta limpede că intenționează să abolească ceea ce el numea „geologia mozaică”, adică interpretarea straturilor geologice în termenii potopului din *Cartea Facerii*. Henry M. Morris scrie: „Merită observat că nici Darwin și nici Lyell nu erau savanți formați în sensul modern. Darwin era un student teolog apostat, a cărui singură diplomă era în teologie. Charles Lyell a studiat dreptul, nu geologia. Geologi de seamă ai vremii sale - de pildă, Cuvier, Buckland - credeau în catastrofism, și mulți dintre geologii din zilele noastre se reîntorc la această părere. Lyell trebuie să fi știut că datele reale ale geologiei favorizau în mare parte catastrofismul, nu uniformismul. Totuși, în chip dogmatic, a insistat asupra perioadelor lungi și a uniformității, respingând cu sarcasm cronologia biblică din acest proces” (Henry M. Morris. *The Long War against God*, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 1989, p. 162).

Stephen Jay Gould, unul dintre principalii evoluționiști de azi, l-a acuzat, de fapt, pe Lyell de înșelăciune în promovarea sistemului său: „Lyell s-a folosit de destulă viclenie spre a-și impune părerile uniformiste ca singura geologie adevărată... Lyell și-a impus închipuirile asupra evidenței” (Gould, *Ever Since Darwin*, pp. 149-50) (n. ed.)

Bineînțeles că este vorba de o simplă *presupunere*, întrucât nimeni nu a observat să se întâmple așa ceva. Dar această presupunere a izbit conștiința oamenilor; ei erau ca iasca pregătită, iar aceasta a fost scânteia. Ideea suna așa de plauzibil; iar ideea de evoluție s-a impus - dar nu fiindcă era dovedită.

În realitate, speculațiile lui Darwin se întemeiau, aproape în întregime, pe observațiile sale, nu ale evoluției, ci ale *variației*. Pe când călătorea în Insulele Galapagos, Darwin s-a mirat de ce erau treisprezece varietăți ale aceluiași fel de cintezoii, gândindu-se că aceasta se datora faptului că a existat o varietate originală care s-a dezvoltat în funcție de mediu. Însă aici nu este vorba de evoluție, ci de variație. De aici a sărit direct la concluzia că, dacă asemenea mici schimbări se continuă mereu, se va ajunge, în final, la un fel de creatură absolut diferită. Încercând însă să dovedești științific acest lucru, apare o problemă: nimeni nu a observat vreodată astfel de schimbări majore; s-au observat doar schimbări *înăuntrul* aceluiași gen.³¹⁸ u, ♦ sn >V;

''''''''''

3. „Dovezile” evoluției

■ ■ " - • ■ ■ >

Să privim acum așa-numitele dovezi ale evoluției spre a vedea care anume sunt ele. Nu vom încerca să le infirmăm, ci vom încerca doar să vedem calitatea dovezilor folosite; ce anume pare convingător oamenilor ce cred în evoluție.

1. Există un manual standard de zoologie, folosit în urmă cu douăzeci de ani, *Zoologie generală* de Tracy I. Storer, care enumera mai multe dovezi. Prima dovadă din carte se cheamă „*morfologia comparată*”, adică compararea alcătuirii corporilor. Oamenii au brațe, păsările au aripi, peștii au înotătoare - cartea are diagrame foarte convingătoare, care le fac să pară foarte asemănătoare. Păsările au gheare, iar noi avem degete - cartea arată cum s-au putut transforma unele în altele.³¹⁹ Ni se arată cum toate ființele au o alcătuire foarte asemănătoare, iar diferitele alcătuirii sunt aranjate pe tipuri și genuri. Desigur, aceasta nu e o dovadă. Ea este însă ceva foarte logic pentru cine crede în evoluție.

Pe de altă parte, adepții științei creaționiste spun că, dacă crezi că Dumnezeu a creat universul, atunci El trebuie să fi avut un plan director la temelia creației; deci toate felurile de fapte vor avea asemănări de principiu. Dacă crezi că Dumnezeu a făcut toate faptele, acele diagrame te vor

³¹⁸ Aceasta se întâmplă deoarece, cum s-a arătat astăzi prin cercetările geneticii, capacitatea de variație a unui organism particular este limitată de variabilitatea inerentă fondului său genetic. „Cu alte cuvinte”, scrie Phillip E. Johnson, „motivul pentru care câinii nu ajung la fel de mari ca elefanții, cu-atât mai puțin să se schimbe în elefanți, nu este acela că nu i-am fi hrănit suficient de mult. Câinii nu au capacitatea genetică pentru acel grad de schimbare, și se opresc din creștere când se atinge limita genetică” (*Darwin on Trial*, ed. cit., p. 18). (n. ed.)

³¹⁹ În ilustrația de la pagina 215 a *Zoologiei generale* ni se arată un „intermediar ipotetic” (numit astfel în legenda ilustrației) între aripioara peștelui și membrele unui amfiban. Cu alte cuvinte, în absența unei specii intermediare, autorul era nevoit să o inventeze, (n. ed.)

convinge că da, într-adevăr Dumnezeu le-a creat după un plan. Dacă crezi că o făptură a evoluat din alta, privești acele diagrame și îți spui: da, au evoluat una din alta. Dar aceasta nu este o dovadă nici pentru, nici împotriva evoluției, în realitate, oamenii acceptă evoluția pe alte temeuri și apoi privesc la astfel de diagrame, iar diagramele îi conving și mai mult.

2. Urmează apoi „*fiziologia comparată*”. *Zoologia generală* afirmă: „Țe suturile și fluidele organismelor arată multe similarități principiale în ceea ce privește proprietățile fiziologice și chimice, mergând în paralel cu trăsăturile morfologice.”³²⁰ De pildă:

„din hemoglobina sângelui vertebratelor se obțin cristalele de oxihemoglobină; structura lor cristalină... merge în paralel cu clasificarea vertebratelor întemeiată pe alcătuirea corpului. Cele ale fiecărei specii sunt distincte, dar toate cele dintr-un gen au o anumită caracteristică comună. Mai mult, cele ale tuturor păsărilor au anumite asemănări, dar diferă de cristalele obținute din sângele mamiferelor sau reptilelor.”³²¹ Și aici putem spune același

lucru pe care l-am spus despre morfologie. Dacă crezi în creație, spui că Dumnezeu a făcut făpturile asemănătoare cu sânge asemănător, și nu e nici o problemă. Dacă crezi în evoluție, spui că unele au evoluat în altele.

S-a alcătuit și un sistem de datare după precipitățile din sânge. Savanții observă că precipitățile sunt asemănătoare la fiecare specie, că au ceva comun în interiorul unui gen, și că sunt cu totul diferite la genuri diferite: păsări și maimuțe, de exemplu. De aici ei fac anumite calcule și hotărăsc câți ani despart aceste ființe pe scara evoluției. Cum se întâmplă, calculele lor dau totul peste cap. Dacă se acceptă acest sistem, celelalte sisteme de datare trebuie schimbate; astfel că sistemul este încă controversat. De fapt, el nu dovedește nimic, căci poți să îl accepți fie ca dovadă a evoluției, fie a creației lui Dumnezeu.

3. Există și un al treilea argument, numit „*embriologia comparată*”. Cărțile de tipul *Zoologiei generale* aveau, de obicei, imagini care arătau stadiul embrionar al peștelui, salamandrei, broaștei țestoase, puiului de găină, porcului, omului etc, demonstrând că arată foarte asemănător și spunând că, treptat, acești embrioni se dezvoltă diferit. Puteai vedea cum omul are așa-numitele „fante branhiiale” în embrion. Se presupunea deci că ele sunt amintirea strămoșilor săi.³²² Ernst Haeckel, în „teoria recapitulării” și „legea biogenezei” afirma că „un organism individual, în cursul dezvoltării sale (ontogeneză), tinde să recapituleze stadiile străbătute de strămoșii săi (filo-

³²⁰ Tracy I. Storer, *General Zoology*, McGraw-Hill Book Company, Inc., New York, 1951, p. 216.

³²¹ *Ibid.*

³²² Adică o dovadă că omul a evoluat din animalele acvatice cu branhii, (n. ed.)

geneză).³²³ Astăzi teoria lui nu mai este acceptată de evoluționiști. Savanții au descoperit că „fantele branhiale” nu sunt deloc fante branhiale, ci doar pregătesc ceea ce urmează a se transforma în gâtul ființei umane. Așa că dovada cu pricina a cam fost înlăturată. Apoi, s-au folosit și de argumentul că asemănare înseamnă dovadă, lucru cu totul incorect.

4. O altă dovadă, mult mai puternică în trecut decât astăzi, este aceea a *organelor „vestigiale”*. Evoluționiștii pretindeau că există anumite organe, precum apendicele omului, care par a nu mai avea acum vreo funcție, și deci trebuie să fi rămas din stadiile de evoluție anterioare, când o maimuță sau alți strămoși ai omului le foloseau. Dar se descoperă tot mai mult că aceste organe „rudimentare” au o anumite funcție; de pildă, s-a descoperit că apendicele are o anumite funcție glandulară, deci și acest argument și-a pierdut însemnătatea.³²⁴ Și chiar dacă noi nu știm la ce folosește un anumit organ, aceasta nu înseamnă că el a rămas de la vreo formă de viață inferioară.

5. Urmează apoi argumentele provenite din *paleontologie*: studiul fosilelor. Desigur, prima dovadă aparent convingătoare este stratificarea geologică, precum în Marele Canion, unde poți vedea tot felul de straturi; și, cu cât mergi mai jos, cu atât creaturile din ele par a fi mai primitive. Savanții datează straturile după felul viețuitoarelor găsite în ele.

Straturile acestea au fost descoperite în secolul al nouăsprezecelea, când s-a determinat care erau mai vechi și care mai recente; iar acum există un sistem destul de elaborat prin care se poate spune care strat e mai vechi și care mai recent.³²⁵ Totuși întregul sistem de datare e mai curând circular, întrucât adeseori straturile sunt „cu susul în jos” față de modelul evoluționist³²⁶, este nevoie de anumite corecții. La fel cum sistemul ptolemeic avea nevoie de anumite corecții (trebuind să se nască epocile, fiindcă planetele nu se deplasau în jurul pământului în mod uniform), tot așa și

■ "Tracy I. Storer, *op. cit.*, *ibid.*, p. 220. ■ - ■ • • •

³²⁴ „Practic toate organele așa-numite «rudimentare», în special cele ale omului, s-au dovedit în ultimii ani a avea o utilitate clară, nefiind de loc rudimentare. Cândva, evoluționiștii pretindeau că omul are cam 180 de organe rudimentare, dar astăzi ei nu mai pomenesc practic nici unul. Unele dintre acestea erau glanda tiroidă, timusul, coccisul, glanda pineală, mușchii urechii, amigdalele și apendicele. Toate sunt acum cunoscute ca având funcții utile, adesea chiar esențiale” (H. Morris, *Scientific Creationism*, Mașter Books, Green Forest, Arkansas, 1985, p. 76). Pentru o tratare amănunțită a subiectului vezi cartea „*Vestigial organs*” are *Fully Funcțional*, de Dr. Jerry Bergman și Dr. George Howe, Creation Research Society Books, Terre Haute, Indiana, 1990. (n. ed.)

³²⁵ Schema „coloanei stratigrafice” imaginată de evoluționiști (cu datarea fiecărui strat) nu se poate găsi niciunde în natură ca un set complet de sedimente de grosimea standard. „Este o alcătuire imaginară care a fost sintetizată prin compararea unui strat de roci dintr-o parte a lumii cu un strat cu înfățișare similară dintr-o altă parte a lumii.” Vezi Richard Milton, *Shattering the Myths of Darwinism*, ed. cit., cap. 3, 7. (n. ed.)

³²⁶ *Enciclopedia Britanică* (ed. a 11-a) admite că în unele câmpuri toate straturile sunt exact „cu susul în jos” [adică creaturile primitive se găsesc la un nivel mai ridicat decât cele „mai evoluate”].

evoluționiștii trebuie să facă corecții când descoperă că, conform teoriei evoluționiste, straturile sunt „invers”. Ele trebuie datate după fosilele pe care le conțin. Dar cum știu evoluționiștii că fosilele din ele sunt în ordinea corectă? O știu fiindcă altundeva fosilele erau în ordinea „corectă” după modelul evoluționist, iar sistemul și l-au luat de acolo. Dacă privești mai îndeaproape, vezi că este vorba de un sistem circular. Trebuie de fapt să ai *credeința* că el corespunde cu adevărat realității.

Există și destule puncte slabe. De pildă, faptul că viețuitoarele apar cu totul brusc în fiecare strat, fără tipuri intermediare care să ducă la ele. Pe deasupra, pe măsură ce se continuă cercetările, se descoperă animale în unele straturi unde nu ar trebui să se afle. De exemplu, acum se descoperă în nivelul precambrian creaturi de tipul sepiei (*Tribrachidia*) și tot felul de animale destul de complexe de același fel, care nu ar trebui să fie acolo, fiindcă se presupune că ele nu au evoluat decât cu vreo sută de milioane de ani mai târziu. Deci fie trebuie să-ți schimbi ideile despre evoluția acestor creaturi, fie trebuie să spui că ele nu sunt decât excepții.

În general, nu există dovezi că straturile s-au depus de-a lungul a milioane de ani.³²⁷ Creaționiștii ce vorbesc de Potopul lui Noe spun că la fel de bine, se poate accepta că Potopul a pricinuit exact același lucru. Viețuitoarele simple de pe fundul mării ar fi, în general, primele care să fie îngropate, urmate de pești și alte organisme care trăiesc aproape de suprafața oceanului. Animalele mai dezvoltate, inclusiv omul, s-ar duce pe terenurile mai înalte, încercând să se îndepărteze de Potop. Ar exista puține rămășițe de oameni, fiindcă omul ar încerca să se urce în bărci și în alte mijloace spre a se îndepărta.³²⁸

³²⁷ Presupunerea uniformistă că straturile s-au depus treptat de-a lungul a milioane de ani nu este confirmată de probe doveditoare. Procesele geologice moderne arată că nu există niciunde astăzi roci care să se formeze la fel cu cele din straturile existente. Aceasta indică o origine catastrofică a straturilor. Vezi R. Milton, *Shattering the Myths of Darwinism*, op. cit., pp. 72-79, și H. Morris, *Scientific Creationism*, op. cit., p. 101-111. (n. ed.)³²⁸ Dr. H. Morris completează: „Faptul că, deși ar trebui, îndeobște, să ne așteptăm la această ordine, s-a descoperit că există multe excepții de la ea, atât de tipul omisiunilor, cât și al inversărilor, este, cu siguranță, un lucru de așteptat când este vorba de evenimente de tipul Potopului, dar este extrem de greu de argumentat logic în termenii evoluției și uniformității” (H. Morris și J.C. Whitcomb, *The Genesis Flood*, Presbyterian and Reformed Publishing, Phillipsburg, New Jersey, 1961, p. 276).

Dr. David M. Raup, curator la secția de geologie de la Chicago Field Museum of Natural History (care adăpostește cea mai mare colecție de fosile din lume), a studiat pe larg succesiunea acestor fosile și a ajuns la următoarea concluzie: „în anii de după Darwin, adepții săi au sperat să găsească succesiuni predictibile. În general, acestea nu au fost găsite - totuși optimismul a murit greu, iar în tratate s-au strecurat câteva pure fantezii.” Dr. Raup, socotit pe plan mondial a fi cel mai mare paleontolog în viață, este evoluționist, dar recunoaște că, după arhiva fosiliferă, te poți adapta la absolut oricare teorie. El spune că, în ceea ce privește ordinea, fosilele puteau fi depozitate la fel de bine și stohastic (adică la întâmplare) (David Raup, „Probabilistic Models in Evolutionary Paleo-Biology”, în

Pe deasupra, o fosilă se păstrează numai în cazul existenței unor condiții foarte speciale. O viețuitoare trebuie să fie îngropată dintr-o dată, într-un anumit fel de mâl care îi îngăduie să se păstreze.³²⁹ Însăși ideea desfășurării treptate a acestor procese este din ce în ce mai mult pusă la îndoială. Avem acum dovada că petrolul și cărbunele și alte lucruri similare se pot forma într-un timp extrem de scurt - în decursul a câtorva zile sau săptămâni.³³⁰ Însăși formarea fosilelor pledează mai curând în favoarea unei catastrofe.

În domeniul paleontologiei, argumentul cel mai important împotriva evoluției este faptul că e greu de spus că s-a găsit vreodată un singur lucru care să poată fi numit o specie intermediară. De fapt, Darwin era foarte îngrijorat de acest lucru. El scria:

„Numărul varietăților intermediare care au existat anterior [trebuie] să 'fi fie cu adevărat enorm. Atunci de ce nu abundă aceste legături interme-■. diare în fiecare formațiune geologică și în fiecare strat? Cu siguranță, geologia nu ne descoperă nicidecum vreun lanț organic perfect aranjat în trepte; iar aceasta este poate cea mai evidentă și mai serioasă obiecție ce se poate avansa împotriva teoriei. Cred că explicația ține de extrema imperfecțiune a datelor geologice.”³³¹

Savanții de azi spun că arhiva fosiliferă este extrem de bogată: sunt cunoscute mai multe specii fosile decât specii vii. Totuși, nu s-au găsit decât vreo două exemple care pot fi interpretate ca fiind, oarecum, niște specii intermediare. Ți se va spune despre pterodactil - o reptilă cu aripi -, sus-

American Scientist, ian.-feb. 1977, p. 57). El notează chiar implicațiile hazlii ale acestui fapt pentru creaționiști: „Unul dintre lucrurile hazlii ale disputei evoluție-creație este faptul că creaționiștii au acceptat noțiunea eronată că arhiva fosiliferă arată o progresie amănunțită și ordonată și și-au dat multă osteneală să potrivească acest «fapt» cu geologia Potopului" (David Raup, „Evolution and the Fossil Record"; în *Science*, 17 iulie, 1981, p. 289). „Cu alte cuvinte", scrie Dr. Henry Morris, „Raup spune că geologii Potopului nu au nevoie să-și bată capul spre a alcătui un model al Potopului pentru ordinea fosilelor, întrucât nu există nici o «ordine» la care să adapteze !" (*The Biblical Basis for Modern Science*, Baker Book House, Grand Rapids, Michigan, 1984, p. 363). (n. ed.)

¹²⁹ Adică, să prevină descompunerea sa de către bacterii sau devorarea de către răpitoare. Mai mult, sedimentul trebuie să aibă o grosime considerabilă spre a preveni dispersarea sa prin procesele naturale. Richard Mii ton arată: „Nu se cunosc niciunde în lume roci fosilifere aflate în curs de formare astăzi. Nu ducem lipsă de rămășițe organice, nu lipsesc nici liniștitele medii marine sedimentare. Există, într-adevăr, oasele și carapacele a milioane de ființe pe uscat și în mare, dar niciunde ele nu sunt îngropate lent în sedimente și apoi litificate. Ele sunt doar sfărâmate de vânt, maree, climă și răpitori." (*Shattering the Myths of Darwinism*, ed. cit., p. 78). Acest fapt arată că fosilele existente s-au format ca rezultat al unei mari catastrofe. Vezi și H. Morris, *Scientifw Creationism*, ed. cit., pp. 97-101. (n. ed.) ³⁰ Vezi John D. Morris, *The Young Earth*, Mașter Books, Green Forest, Arkansas, 1994, pp. 102-103. (n. ed.) ³¹ Charles Darwin, *The Origin of Species*, Modern Library, Random House, New York., p. 234.

ținându-se că acea reptilă urma să devină pasăre. Dar de ce să nu poți spune că este doar o reptilă cu aripi ?³³²

Există unele fosile numite „fosile-index” care, când sunt găsite într-un anumit strat, ne spun că stratul nu poate fi mai vechi de o anumită dată, fiindcă animalul respectiv se presupune că a dispărut într-o anumită epocă, însă s-a descoperit un pește³³³ care înota prin ocean, despre care se credea că dispăruse în urmă cu șaptezeci de milioane de ani.³³⁴ Întrucât era socotit a fi o fosilă-index, el a dat totul peste cap, iar stratul care fusese datat după acest pește dispărut nu mai era corect.³³⁵

Cum se face că unele specii evoluează iar altele rămân așa cum erau ? Există o mulțime de specii găsite în straturile „străvechi” care sunt identice cu speciile care trăiesc astăzi. Evoluționiștii socotesc că există unele specii „respinse” care, dintr-un anumit motiv, nu duc nicăieri, iar alte specii sunt mai progresive, fiindcă au energia de a merge înainte. Dar aceasta este o *credință*, nu o dovadă. Speciile fosile care s-au păstrat sunt tot așa de deosebite între ele precum cele vii.

6. Urmează apoi *dovezile „evidenței” familiilor*. În majoritatea manualelor despre evoluție se află desene artistice descriind evoluția calului și a elefantului. Există o mare doză de subiectivitate inclusă în ele, ca și atunci când artiștii îl înfățișează pe omul de Neanderthal aplecat în jos spre a semăna cu o maimuță. Nu este vorba de vreo dovadă științifică, ci de imaginație întemeiată pe concepția filosofică a unui om. Există câteva urme în arhiva fosili-feră care fie că sunt împotriva evoluției, fie arată că nu există dovezi nici

¹¹² Animalul pe care evoluționiștii îl citează cel mai des ca făcând tranziția de la reptile la păsări nu este de fapt pterodactilul, ci *arhiopterixul*. Phillip E. Johnson numește arhiopterixul o „ciudată abatere de la o tipologie, precum ornitorincul contemporan” (*Darwin on Trial*, ed. cit., p. 80); Henry Morris arată că acesta e „o formă de tip mozaic [care] nu posedă structuri tranziționale” (*The Biblical Basis for Modern Science*, ed. cit., p. 341); și chiar evoluționiștii Stephen Jay Gould și Niles Eldredge recunosc că acest „curios mozaic de felul arhiopterixului nu contează” ca o trecere lină în arhiva fosiliferă (*Paleobiology*, voi. 3, 1977, p. 147). Michael Denton notează că „este incontestabil că la această pasăre arhaică nu s-a ajuns printr-o serie de forme tranziționale de la o reptilă terestră obișnuită, printr-un număr de tipuri treptate, cu pene din ce în ce mai dezvoltate, până la atingerea stării de avian” (*Evolution: A Theory in Crisis*, ed. cit., p. 176. (n. ed.)

¹¹³ Este vorba de coelcanth, care a fost descoperit în 1938 în largul coastelor Madagascarului. Se credea că coelcanthul era strâns înrudit cu strămoșii direcți ai amfibienilor. Însă, când a fost disecat, „organele sale interne nu au arătat semne că ar fi fost adaptat pentru un mediu de uscat și nu au arătat cum s-ar putea ca un pește să devină amfibian” (Johnson, *Darwin on Trial*, ed. cit., pp. 76, 77; vezi și Denton, *op. cit.*, pp. 157, 179-80). (n. ed.) ¹¹⁴ Adică aproximativ în același timp când se presupunea că au dispărut și dinozaurii, (n. ed.) ¹¹⁵ Sunt multe alte organisme ale căror fosile fuseseră găsite numai în straturi despre care se credea că au sute de milioane de ani, fiind deci folosite ca fosile-index - până ce au fost descoperite trăind încă în vremurile moderne. Pentru o listă parțială a acestor organisme vezi *Scientific Creationism*, ed. cit., pp. 88-89. (n. ed.)

pro, nici contra; la fel cum există câteva lucruri cu totul deosebite, care nu pot fi explicate prin evoluție.

Cele câteva linii „clare” de descendență - calul, porcul etc. - cuprind fie variații în interiorul unui tip (cum este, evident, cazul cailor de diferite mărimi), fie, dacă nu (când par a cuprinde diferite feluri de viețuitoare), atunci nu fac decât să *presupună*, fără sa poată dovedi, că o viețuitoare este legată de o alta prin descendență directă.³³⁶ Dacă evoluția este adevărată, liniile de descendență pot fi *plauzibile*; dar ele nu constituie, în nici un caz, dovezi ale evoluției.

7. Ultima dintre așa-zisele dovezi ale evoluției este existența *mutațiilor*. De fapt, orice savant serios îți va spune că toate celelalte nu sunt cu adevărat dovezi; singura dovadă este cea a mutațiilor.

Există unii evoluționiști, precum Theodosius Dobzhansky, care spun: „Am dovedit evoluția fiindcă am creat o nouă specie în laborator”. După treizeci de ani de lucru asupra muștei fructelor, care se înmulțește foarte repede, poți obține echivalentul generațional al câtorva sute de milioane de ani de viață umană în câteva decade. Experimentul lui Dobzhansky consta în iradierea muștei fructelor, obținând, în final, două exemplare cu modificări, care nu se mai împerecheau cu celălalt fel de muscă a fructelor. Căci astfel definea el speciile - prin faptul că nu se încrucișează între ele; deci, zicea el, „Am evoluat o nouă specie”.

În primul rând, aceasta s-a realizat în condiții extrem de artificiale, prin iradiere; este deci nevoie să lansezi o nouă teorie a undelor radioactive din spațiul extraterestru spre a o justifica. În al doilea rând, nu e altceva decât tot musca fructelor. Că nu are aripi, sau este purpurie în loc să fie galbenă, ea rămâne tot musca fructelor, și în esență nu diferă de vreo altă muscă a fructelor; este doar o altă varietate. Astfel că, de fapt, el nu a dovedit nimic.³³⁷

^{sib} Un articol recent din *World Magazine* (7 iulie, 1999) notează următoarele, privitor la una dintre aceste așa-zise linii de descendență, probabil cea mai cunoscută: „Muzeul Field [din Chicago] este sursa aceluși exponat foarte mult reproduș care intenționează să arate evoluția calului. Scheletele mici sunt urmate de alte schelete ceva mai mari și din ce în ce mai cabaline, schimbându-se ușor până ce se ajunge la calul din ziua de azi. La prima vedere, exponatul pare să aducă o vie dovadă vizuală asupra evoluției, fără vreo verigă lipsă, de la măruntă creatură asemănătoare cu un dihor până la mărețul armăsar, și a fost folosit ca atare în nenumărate cărți de știință. Însă, s-a vădit că animalele ale căror schelete sunt aranjate în acest mod nu au nici o legătură unele cu altele. Ele reprezintă specii diferite, ramuri diferite și perioade care se suprapun, cum înșiși evoluționiștii - solicitați să se pronunțe asupra subiectului de critică darwinismului - au fost siliți să recunoască. Spre cinstea sa, Muzeul Field a scos vitrina, înlocuind-o cu o fotografie a vechiului exponat, împreună cu o relatare a controverselor” (Gene Edward Veith, „Admitting Its Mistakes”). Despre presupusele linii de descendență vezi și Denton, *op. cit.*, pp. 182-86, 191, și Milton, *op. cit.*, pp. 102-5. (n. ed.)¹¹⁷ Phillip E. Johnson obsei-vă că „Experimentatorul poate mări sau reduce mult numărul de țepi al muștei fructelor, [...] sau să-i reducă mult mărimea aripilor etc, dar musca fructelor rămâne totuși musca fructelor, de obicei una prost adaptată. Unele relatări creditează experimentele asupra muștei fructelor cu producerea de noi specii, în sensul unor populații care nu se încrucișează între ele; alții contestă că hotarul speciei a fost cu adevărat trecut.

Pe deasupra, mutațiile sunt nouăzeci și nouă la sută dăunătoare. Niciunul dintre experimente, inclusiv cele făcute de evoluționiștii ce au lucrat la ele timp de mai multe decenii, nu a reușit să arate vreo schimbare reală de la un fel de creatură la altul, nici măcar la cea mai primitivă, care se reproduce la fiecare zece zile. Deci, dacă domeniul acesta chiar aduce vreo dovadă, ea este în favoarea „fixității” speciilor.³³⁸

Dar, în final, trebuie să spunem că nu există dovezi științifice decisive *în favoarea* evoluției, tot așa cum nu există dovezi decisive *împotriva* evoluției; căci, chiar dacă poate că nu pare prea logic sau prea plauzibil conform evidenței, totuși nu există dovezi că într-un miliard sau triliard de ani nu s-ar putea produce o maimuță dintr-o amibă. Cine știe ? Dacă nu stai o clipă să cugeti la ce anume spun Sfinții Părinți, ai putea crede că lucrul poate fi adevărat, mai ales dacă există un Dumnezeu. Dacă crezi că s-a produs „întâmplător”, nu ai nici un fel de argument.³³⁹ Ai nevoie de mult mai multă credință spre a crede că s-a produs „întâmplător”, decât pentru a crede în Dumnezeu. În orice caz, fiecare va înțelege probele pe care tocmai le-am cercetat în funcție de filosofia sa. Filosofia creaționistă cere mult mai puține corecții ale acestor probe, deci este mult mai conformă premiselor simplificatoare ale științei moderne.

8. Mai este un lucru care a fost folosit ca un fel de „dovadă a evoluției” -*datarea radiometrică*: radiocarbon, potasiu-argon, dezintegrarea uraniului³⁴⁰ ș.a.m.d. Toate au fost descoperite în secolul al douăzecilea, unele chiar foarte recent. Evoluționiștii spun că metodele menționate dovedesc că lumea

Aparent, problema se învârtă în jurul a cât de îngust sau de larg definim specia, mai ales când e vorba de populații care se abțin să se încrucișeze, dai" nu sunt cu totul incapabile să o facă. Nu doresc să continui această problemă, căci ceea ce este în litigiu aici este capacitatea de a crea noi organe și organisme prin această metodă, iar nu capacitatea de a produce populații reproductiv separate. În orice caz, nu e nici un motiv să credem că telul de selecție folosit în experimentul asupra muștei fructelor are ceva de-a face cu felul cum s-a dezvoltat musca fructelor la început" (*Darwin on Trial, ed cit., p. 175*). (n. ed.)

³³⁸ Dr. Lee Spetner, specialist genetician, a observat că „Dacă mutațiile întâmplătoare ar putea da seamă de evoluția vieții, atunci ele trebuie să fi adăugat o mulțime de informație genomului din momentul primului prezumtiv organism până la apariția întregii vieți prezente. Dacă această vastă cantitate de informație a fost construită prin acumularea unei lungi serii de mutații întâmplătoare și selecție naturală, atunci fiecare dintre aceste multe miliarde de mutații trebuie ca, în medie, să fi adăugat măcar puțină informație. Totuși, după toate studiile moleculare făcute asupra mutațiilor, nu s-a descoperit nici măcar una singură care să adauge vreo informație genetică ! Toate fac să se piardă informație !” Vezi incontestabila respingere a evoluției în cartea Dr.-lui Lee Spetner, *Not by Chance !*, The Judaica Press, New York, 1998. (n. ed.)³¹⁹ Zicând „întâmplător”, Părintele Serafim înțelege „fără plan” sau „fără un Proiectant inteligent”. Teoria modernă neodarwinistă a evoluției sintetice susține că mecanismul fundamental al evoluției este mutația întâmplătoare asociată cu selecția naturală, (n. ed.)³⁴⁰ Sistemul bazat pe descompunerea uraniului este, din punct de vedere istoric, prima metodă radiometrică folosită, după care au fost calibrate toate celelalte, fiind principalul sprijin al ideii larg acceptate că pământul are 4,6 miliarde de ani vechime, (n. ed.)

este cu adevărat foarte veche. Un manual spune că ele au produs o revoluție în datare, fiindcă înainte nu aveam decât idei relative privitoare la vârstă, iar acum avem idei absolute. Se poate testa o anumită rocă după metoda pota-siu-argon, ajungându-se la ideea că roca are două miliarde de ani vechime; se acceptă o marjă de eroare de vreo zece procente. Adevărul este că uriașa vârstă a pământului a fost deja presupusă a fi „cunoscută” savanților *mult înainte* de apariția metodelor de datare. De la apariția lor, metodele de datare s-au întemeiat pe presupunerile uniformiste ale lui Charles Lyell, că lumea are mai multe milioane sau chiar miliarde de ani vechime. William B.N. Berry scrie în cartea sa, *Growth of a Prehistoric Time Scale*:

„Evoluția este deci adevăratul temel al scalei temporale geologice, deși scala ca atare a fost alcătuită înainte ca Darwin și Wallace să-și prezinte lumii științifice sistemul selecției naturale.”³⁴¹

Totul depinde *de filosofici* ta. Metoda datării radiometrice „funcționează” numai dacă știm dinainte că lumea are „milioane de ani vechime”³⁴². Deci, în privința datării, nu sunt nicidecum revoluționari, ci doar se conformează unei păreri deja acceptate. Dacă noile metode de datare ar fi spus că lumea are doar cinci mii de ani vechime în loc de trei miliarde, savanții nu le-ar fi acceptat așa de ușor.³⁴³

Coloana stratigrafică și vârsta aproximativă a tuturor straturilor purtătoare de fosile au fost și ele întocmite conform teoriei evoluționiste, cu mult înainte de a se fi auzit măcar de datarea radiometrică. Orice carte științifică obiectivă asupra subiectului îți va spune că singurul mod în care se poate acorda un număr absolut de ani diferitelor straturi este acceptarea teoriei evoluției.

Ca indicații decisive asupra vârstei straturilor se folosesc „fosilele-in-dex”, iar vârsta fosilelor-index se determină conform presupunerilor evoluționiste asupra lor.³⁴⁴ Iată ce afirmă *The American Journal of Science*:

³⁴¹ William B.N. Berry, *Growth of a Prehistoric Time Scale*, W. H. Freeman&Co., San Francisco, 1968, p. 42.

³⁴² „Trebuie amintit că, științific vorbind, nu are nimeni vreo dovadă pentru nici un fel de datări anterioare primelor date scrise, în urmă cu 4000 până la 6000 de ani cel mult. Datele anterioare începuturilor istoriei trebuie obligatoriu să se întemeieze pe presupunerea uni-formismului” (H. Morris, *Scientifw Creationism, edcit.*, p. 150) (n. ed.)

³⁴³ Richard Milton observă: „Știința a propus multe metode de geocronometrie - măsurarea vârstei pământului - toate fiind, într-o oarecare măsură, nesigure [de ex. scăderea cantității de heliu din atmosferă, creșterea salinității oceanului]... Dar, din aceste multe metode, o singură tehnică - cea a descompunerii radioactive a uraniului și a elementelor similare - dă o vârstă a pământului de miliarde de ani. Această singură metodă a fost promovată cu entuziasm de darwiniști și de geologii uniformiști, pe când toate celelalte metode au fost trecute cu vederea” (*Shattering the Myths of Darwinism, ed. cit.*, p. 38). (n. ed.)

³⁴⁴ Când testările radiometrice diferite ale unei roci, realizate după unul sau mai multe procedee radiometrice, dau vârste contradictorii (cum se întâmplă adesea), evoluționiștii sunt cei care hotărăsc care vârstă se potrivește cu ideile lor despre stadiile evolutive ale „fosilelor-index” găsite în același strat. Iată cum exprimă acest fapt Dr. John D. Morris: „Din nou, rocile sunt datate de fosile, iar fosilele sunt datate prin evoluție.” Un caz celebru de acest tip

„Singura scală cronometrică aplicabilă în istoria geologică pentru clasificarea stratigrafică a rocilor și datarea evenimentelor geologice în mod exact este furnizată de fosile. Datorită ireversibilității evoluției, ele oferă o scală temporală fără ambiguități pentru determinarea vârstei relative și pentru corelarea rocilor din întreaga lume.”³⁴⁵

Avem deci iarăși o argumentare în cerc. Teoria evoluției nu este dovedită prin „milioanele de ani”, fiindcă milioanele de ani se bazează pe teoria evoluției. Dacă evoluția nu este adevărată, nu este nevoie de milioanele de ani.

În al doilea rând, există câteva presupuneri inițiale de la care metodele de datare radiometrică trebuie să pornească. Metodele menționate, care urmăresc timpul de dezintegrare a mineralelor radioactive în componente „fiice”, cer următoarele: (1) să existe uniformitate absolută - adică rata de dezintegrare să fi fost întotdeauna aceeași atâta timp cât s-a desfășurat procesul, (2) să nu fi existat contaminare din surse exterioare - lucru care se admite că se întâmplă, (3) obiectul care este datat să fi fost izolat, îngropat undeva, fără să fi fost atins de vreo materie organică din afară și, în sfârșit, (4) să nu fi existat nici una dintre componentele fiice în locul inițial, ci numai componentul „părinte”. Toate acestea sunt doar presupuneri; ele nu se pot dovedi.

Iată ce scrie evoluționistul William B. N. Berry despre presupunerile uni-formiste nedovedite pe care se bazează metodele de datare radiometrică și, de fapt, toate aspectele geologiei și paleontologiei evoluționiste:

„Pentru a fi interpretate, toate fenomenele legate de istoria trecută a pământului depind de principiul uniformității proceselor naturii în timp. Absolut totul, de la interpretarea scoicilor păstrate în roci ca rămășițe ale unor organisme cândva vii, până la fixarea perioadelor de timp folosind viteza de dezintegrare a unor izotopi instabili precum Potasiu 40 sau Carbon 14, depind de acest principiu. De pildă, metoda Carbonului 14 depinde de acest principiu prin presupunerea faptului că radiația cosmică a avut aceeași intensitate cel puțin în ultimii 35000 de ani (perioada de timp pentru care metoda aceasta este cea mai potrivită), și că viteza de

a fost controversa datării craniului KNM-ER-140, descoperit de Richard Leakey, discutată în Anexa 4. (Vezi și M.L. Lubenow, *Bones of Contention*, Baker Books, Grand Rapids, Michigan, 1992, pp. 247-288, și Milton, *op. cit.*, pp. 53-56.) (n. ed.)

³⁴⁵ O.H. Schindewolf, „Comments on Some Stratigraphic Terms”, *American Journal of Science*, voi. 255 (iunie, 1957), p. 394. Apud H. Morris, *Scientific Creationism, ed. cit.*, p. 135. În același sens scrie și W.M. Elasser de la Universitatea Maryland: „Cum bine se știe, ordinea straturilor geologice este fixată în totalitate prin intermediul fosilelor; deci metoda geologică presupune existența, în acele perioade, a unor viețuitoare de o complexitate tot mai mare” (*Enciclopedia Britanică*, 1973, voi. 7, p. 850). J. O'Rourke, scriind în *The American Journal of Science* (ian. 1976, p. 53), afirmă: „Profanii inteligenți au suspectat de mult raționamentul circular al folosirii rocilor pentru datarea fosilelor și al fosilelor pentru datarea rocilor. Geologii nu și-au bătut vreodată capul să se gândească la un răspuns satisfăcător, simțind că nu merită să dea o explicație atâta vreme cât treaba aducea rezultate. Se presupune că acesta ar fi pragmatism tare de cap.” (n. ed.)

dezintegrare a Carbonului 14 a fost întotdeauna aceeași ca în prezent. Este evident că, fără un principiu al uniformității proceselor naturale, determinarea vârstei pe bază de Carbon 14 nici nu poate fi gândită.³⁴⁶ Mulți oameni, chiar între neevoluționiști, admit că metoda Carbon 14 este cea mai de încredere dintre toate metodele de datare; chiar adepții creaționis-mului științific admit că ea are o exactitate acceptabilă cam până pe la 3000 de ani, „deși cu destul de multe scăpări și incertitudini”³⁴⁷. Ea a fost testată pe anumite articole a căror vârstă era cunoscută, și în multe cazuri s-a dovedit a nu fi prea departe. Dar peste 2000 sau 3000 de ani ea devine extrem de îndoielnică. Chiar adepții metodei admit că, datorită faptului că timpul de înjumătățire al Carbonului 14 este cam de 5600 de ani, metoda nu poate fi exactă dincolo de 25000 sau cel mult 35000 de ani. Celelalte metode, precum potasiu-argon, dezintegrarea uraniului etc, pretind a avea un timp de înjumătățire de 1,3 și respectiv 4,5 miliarde de ani; de-aceia, când e vorba de dovedirea vârstei rocilor vechi, se folosesc aceste metode.

Metoda Carbon 14 se folosește doar pentru materii organice iar metoda potasiu-argon și metoda uraniului se folosesc la roci.^{iw} Aceleași lucruri sunt valabile aici ca și la prima metodă: trebuie să fi existat uniformitate vreme de miliarde de ani și nici o contaminare din afară. La metoda potasiu-argon, de pildă, trebuie presupus că la început, înainte de a se descompune în Argon 40, exista numai Potasiu 40³⁴⁹; toate aceste lucruri trebuie primite pe temeiul credinței. Dacă încerci să măsori ceva „recent”, să zicem doar de un milion de ani vechime, folosind această metodă cu timp de înjumătățire de peste un miliard de ani, este ca și cum ai încerca să măsori un milimetru cu o riglă de un metru: nu este prea corect, chiar dacă presupunem că se poate. Există numeroase cazuri când metoda s-a aplicat unor roci recente, ajungându-se la vârste de milioane sau miliarde de ani.³⁵⁰ Deci, toată această chesti-

³⁴⁶ W.B.N. Berry, *op. cit.*, p. 23.

³⁴⁷ Henry M. Morris, *Scientific Creationism, op. cit.* p. 162. Motivele pentru care datarea cu radiocarbon are o anumită exactitate până la 3000 de ani (dar nu mai mult) sunt explicate la pp. 164-167. Vezi și John D. Morris, *The Young Earth, op. cit.*, pp. 64-67. (n. ed.)

³⁴⁸ Metodele radioizotopilor nu se pot aplica fosilelor și nici rocilor sedimentare care conțin fosile, ci doar rocilor vulcanice care se pot afla deasupra sau dedesubtul stratului purtător de fosile, (n. ed.)

³⁴⁹* Iată o presupunere importantă. „Argonul 40 este un izotop foarte obișnuit în atmosferă și în rocile scoarței terestre. Într-adevăr, argonul este al doisprezecelea element chimic ca răspândire pe pământ și mai mult de 99% din el este Argon 40. Nu există vreo cale fizică sau chimică pentru a spune dacă o mostră de Argon 40 este un reziduu al dezintegrării radioactive sau a fost prezent în roci atunci când s-au format” (Milton, *op. cit.*, p. 47). Faptul că Argonul 40 era prezent în mineralele de potasiu în momentul formării lor este evidențiat de datele extrem de eronate pe care metoda potasiu-argon le dă pentru rocile recent formate, a căror vârstă e cunoscută (vezi mai jos), (n. ed.)

³⁵⁰ De exemplu, Institutul Hawaian de Geofizică a folosit metoda potasiu-argon spre a data rocile vulcanice de lângă Hualalei, Hawaii, obținând vârste de până la 3 miliarde de ani - deși se știe că rocile s-au format cu ocazia unei erupții moderne din 1801. Alte roci similare,

une este foarte nesigură. Ea presupune în primul rând existența acelor miliarde de ani.³⁵¹

Există și alte tipuri de teste care s-au folosit în diverse perioade, de pildă cantitatea de sodiu și de alte substanțe chimice acumulate în ocean. Se măsoară concentrația elementelor care există acum în ocean, se măsoară aproximativ cât din aceasta ajunge în mare în fiecare an, și de aici se obține o estimare a vechimii posibile a oceanului; și probabil că oceanul este la fel de vechi ca și lumea. S-a făcut acest lucru cu sodiul și s-a descoperit că lumea avea 100 de milioane de ani vechime. Dar s-a mai descoperit că răspunsurile diferă în funcție de elementul folosit: plumbul dă o vârstă de 2000 de ani, altele dau 8000 de ani, altele 100 de ani, iar altele 50 de milioane - deci nu există nici o concordanță.³⁵²

Există și alte teste. De exemplu, s-a făcut un test întemeiat pe cantitatea de Helium 4 care intră în atmosferă din coroana solară; acesta a indicat că atmosfera pământului nu are decât vreo câteva mii de ani vechime.³⁵³

Prin urmare, testele menționate sunt foarte nesigure; iar unele dintre ele aruncă mari îndoieli asupra faptului că lumea ar putea fi câtuși de puțin de 5 miliarde de ani vechime.

Dacă te gândești bine, depinde de credința fiecăruia. Unii savanți cred că pământul este foarte vechi fiindcă evoluția este de neconceput dacă pământul nu este foarte vechi. Dacă crezi în evoluție, trebuie să crezi și că pământul este foarte vechi căci, evident, evoluția nu funcționează pe termen scurt. Dar în privința dovezilor științifice existente, nici una nu poate să spună că pământul are 5 miliarde de ani vechime sau 7500 de ani - oricare dată este posibilă. Depinde de premisele de la care pornești.

formate cu mai puțin de 200 de ani în urmă de către un vulcan activ (Kilauea), au dat, prin metoda potasiu-argon, vârste de până la 22 de milioane de ani. Scurgerile de lavă de la Mt. Ngauruhoe, Noua Zeelandă, vechi de cincizeci de ani, au dat vârste model de până la 3,5 milioane de ani. (Vezi Milton, *op. cit.*, pp. 38,47-48). (n. ed.)

³⁵¹ Dr. John D. Morris arată că datarea radiometrică (în acest caz, metoda dezintegrării uraniului) se bazează pe „presupunerea că pământul este măcar destul de vechi pentru cantitatea prezentă de plumb radiogenic [adică componenta fiică] dintr-un specimen spre a fi fost produs de prezenta viteză de dezintegrare a uraniului. Dacă știm că pământul este vechi, există posibilitatea ca datarea radioizotopică să fie utilă pentru a determina cât este de vechi, dar este inutilă în dovedirea vechimii sau tinereții pământului. Ea *presupune* vechimea pământului” (J.D. Morris, *op. cit.*, p 57). (n. ed.)

³⁵² V. *Chemical Oceanography*, editată de J.P. Riley și G. Skirrow, Academic Press, Londra, 1965, voi. I, p. 164.

³⁵³ Henry Faul, *Nuclear Geology*, John Wiley, New York, 1954. (Pentru o discuție mai recentă asupra acestor descoperiri vezi R. Milton, *Shattering the Myths...*, *ed. cit.*, pp. 44-46, și monografia tehnică a lui Larry Vardiman, *The Age of the Earth 's Atmosphere*, Institute for Creation Research, El Cajon, California, 1990 - n. ed.).

4. Teoria evoluției este inteligibilă filosofic

■—"

Îată deci că evoluția nu e de fapt o problemă științifică, ci una filosofică. Trebuie să înțelegem că teoria evoluției pare ușor de acceptat anumitor savanți, filosofi sau oameni obișnuiți fiindcă au fost pregătiți în acest sens. Să cercetăm deci antecedentele sale filosofice în apostazia societății occidentale de la creștinismul tradițional.³⁵⁴

Cum am văzut, ideea de evoluție s-a ivit la sfârșitul veacului al optprezecelea, sfârșitul Iluminismului și începutul epocii revoluționare - propria noastră epocă. Iluminismul se caracteriza printr-o concepție stabilă asupra lumii, dar o stabilitate care nu putea dura; ea trebuia să lase loc concepției evoluționiste. Vom discuta mai târziu de ce a fost așa.

Una dintre lucrările clasice despre epoca Luminilor, *The European Mind (Gândirea europeană)* de Paul Hazard, afirmă:

„[în această perioadă] în Europa a avut loc o înfruntare morală. Răstimpul între Renaștere, din care descinde în linie dreaptă, și Revoluția Franceză, careia îi făurea armele, alcătuiește o epocă neîntrecută de nici o alta ca importanță istorică.”³⁵⁵

Iluminismul a constituit epoca clasică a Europei moderne. Această perioadă dintre Renaștere și vremurile moderne a fost prima încercare reală de a alcătui o sinteză armonioasă a noilor forțe slobozite de Evul Mediu, Renaștere și Reformă,³⁵⁶ fără a pierde temelia duhovnicească a unui oarecare creștinism, întâiul aspect al noii epoci clasice, al noii armonii, era *dominația perspectivei științifice asupra lumii*, care a luat forma lumii-mașină a lui Isaac Newton.³⁵⁷ Epoca lui Newton, începutul Iluminismului, a fost o vreme când știința și religia rațională păreau a fi de acord că totul în lume mergea bine, iar artele înfloreau într-un mod cum nu aveau să mai înflorească vreodată în Apus. »:: înainte de aceasta, Apusul cunoscuse câteva veacuri de frământare intelectuală și chiar de haos, o dată cu prăbușirea sintezei medievale a roma-no-catolicismului, noi forțe făcându-se simțite, ceea ce a dus la dispute

so~ ".lMIT; 'r'rni'U . ;^::;U;r'fi £,'■

³⁵⁴ Unele dintre discuțiile care urmează în această secțiune au fost luate din lecțiile anterioare ale „Cursului de Supraviețuire” ținut de Părintele Serafim, (n. ed.)

³⁵⁵ Paul Hazard, *The European Mind*, 1680-1715, Meridian Books, New York, 1963, p. xviii.

³⁵⁶ Părintele Serafim arătase într-o lecție anterioară că, după schisma Bisericii Apusene de Biserica Ortodoxă, tendința apuseană spre raționalism a înaintat fără restricții. Aceasta s-a văzut aproape imediat după schismă, o dată cu apariția scolasticii, în care rațiunea era înălțată deasupra credinței și tradiției, (n. ed.)

³⁵⁷ Sir Isaac Newton (1642-1727) a fost un teist care credea în Iisus Hristos, dar era chinuit de griji pentru raționalismul creștinismului. Asemeni altor gânditori ai Iluminismului, precum Thomas Jefferson, el s-a dedicat salvării creștinismului prin rescrierea Bibliei și curățarea ei de ceea ce el numea „coruperi”, adică întâmplările miraculoase. El respingea dogma Treimii. (Cf. Ian T. Taylor, *In the Minds of Men: Darwin and the New World Order*, TFE Publishing, Minneapolis, 1991, pp. 342-43) (n. ed.)

aprinse și războaie sângeroase. Războaiele religioase cu tot felul de scopuri lumești s-au încheiat o dată cu Războiul de Treizeci de Ani, în 1648, care a devastat Germania. Protestantismul se răsculase împotriva complicației și corupției din catolicism; a avut loc o renaștere a gândirii și artei păgâne antice; noul umanism descoperise omul natural, ceea ce a împins încă mai în spate ideea de Dumnezeu; și, lucru și mai semnificativ pentru viitor, știința a înlocuit teologia ca dreptar al cunoașterii, iar studiul naturii și al legilor ei a ajuns să pară cel mai însemnat demers intelectual.

Totuși, în veacul al șaptesprezecelea și începutul celui de-al optsprezecelea se ajunsese la un anume echilibru și armonie în gândirea apuseană. De fapt, creștinismul nu fusese răsturnat de noile idei, ci, mai curând, se adaptase noului spirit, nefăcându-se încă simțite dificultățile și contradicțiile ideilor naturaliste și raționaliste moderne. Îndeosebi în partea cea mai luminată a Europei Apusene, Franța și Germania, părea că venise o vârstă de aur, în contrast mai ales cu războaiele religioase care ruinaseră aceste țări până pe la mijlocul secolului al șaptesprezecelea. Omul luminat credea în Dumnezeu, a cărui existență putea fi demonstrată rațional, era tolerant cu credințele altora și credea că tot ce există în lume poate fi explicat de către știința modernă, ale cărei ultime progrese le urmărea cu nerăbdare. Lumea părea a fi o mașină uriașă în neconținută mișcare, fiecare mișcare a ei putând fi descrisă matematic. Există un singur univers uriaș, orânduit ca un sistem matematic uniform. Lucrarea clasică ce exprima ideile menționate, *Principia Mathe-matica* a lui Newton, a fost salutăată cu aclamații la apariția ei, în 1687, arătând că lumea educată a vremii era bine pregătită pentru noua evanghelie.

În noua sinteză a Iluminismului „Natura” îl înlocuia pe Dumnezeu ca idee centrală - chiar dacă Dumnezeu nu a fost eliminat nici până la sfârșitul perioadei. Epoca sistemului newtonian a fost și epoca religiei Rațiunii. De-acum, religia era supusă aceluiași criteriu precum știința: studierii lumii exterioare, adică criteriului rațiunii. Astfel, s-a continuat procesul început o dată cu scolastica, curând după Schismă, când rațiunea a fost așezată deasupra credinței și tradiției. Iluminismul a fost vremea când oamenii visau la o religie a bunului simț.

În termeni religioși, poate cea mai tipică mișcare a veacului al optsprezecelea a fost deismul. Deismul susține că Dumnezeu există, dar fără a se face simțit; adică zidește lumea și se retrage. Newton însuși nu credea că poate să calculeze chiar totul corect, de pildă deplasările cometelor; el socotea că universul era ca un uriaș ceas pe care l-a făcut Dumnezeu și apoi s-a retras, și că, din când în când, trebuie să revină și să îl fixeze, să îl răsucească. Dar astronomii ulteriori au spus că nu e adevărat: poți obține o teorie unificată care să explice totul, chiar și mișcările neregulate, deci Dumnezeu este necesar doar la început. Dumnezeu devine extrem de șters. Astfel că minunile și prorociile au început a fi puse la îndoială, mulți scriitori începând deja să

spună că ele nu erau decât superstiție. În privința aceasta francezii erau mult mai radicali decât englezii.

Cercetând concepția despre lume a Iluminismului putem vedea cât de armonioasă părea a fi - Natura domnind deasupra tuturor, tainele Naturii des-coperindu-se, Dumnezeu fiind încă în cer (deși nefăcând mare lucru), iar cunoașterea științifică progresând în întreaga lume. *-Js•.,.^ ■

Ajungem astfel la al doilea aspect principal al Iluminismului: *credința în progresul uman*. În cartea sa *The Making of the Modern Mind (Crearea gândirii moderne)*, J.H. Randall Jr. scrie:

„Marii apostoli ai Iluminismului sperau să realizeze societatea omească ideală prin răspândirea rațiunii și științei între oameni. Iar de acolo sperau să se ajungă la o adevărată vârstă de aur. Încă de la începutul veacului [al optsprezecelea] s-a ridicat un tot mai puternic imn de laudă adus progresului prin educație. Locke, Helvetius și Bentham au pus temelie generosului vis; toți oamenii, indiferent de școală, afară doar de cei ce rămâneau credincioși [...] dogmei creștine a păcatului strămoșesc, credeau cu toată ființa lor arzătoare în perfectibilitatea rasei umane. În sfârșit, omenirea își ținea cheia destinului în propriile mâini: putea să-și facă viitorul aproape cum voia. Înlăturând greșelile prostești din trecut și în-torcându-se la o cultivare rațională a naturii, aproape că nu ar mai fi rămas nici un fel de piedici în calea bunăstării omenești care să nu poată fi depășite.

E greu să ne dăm seama cât de recentă este această credință în progresul uman. Lumea antică pare să nu fi avut cunoștința de el; grecii și romanii își întorceau privirile mai curând spre Vârsta de Aur, de la care omul decăzuse. Evul Mediu nu admitea, desigur, o asemenea gândire.

Renașterea, care a realizat într-adevăr așa de mult, nu-și putea închipui că omul poate să se ridice din nou la gloriosul nivel al antichității; ea își întorcea gândurile cu totul asupra trecutului. Numai în veacul al șapte-sprezecelea, o dată cu dezvoltarea științei, omul a putut să nutrească o astfel de ambiție trufașă. [...] Toți savanții de după Descartes disprețuiau pe cei vechi și luptau pentru credința în progres.³⁵⁸ De ce s-a prăbușit concepția despre lume a Iluminismului? Filosofia sa pare azi cu totul naivă, iar arta sa

- o vârstă de aur cu neputință de atins. Există diferite cauze, suprapunându-se unele cu altele. Cauza principală este abordarea critică tocmai a raționalismului pe care se întemeia întreaga concepție luministă. Sfinții Părinți spun că rațiunea omenească a decăzut o dată cu căderea omului; de-aceia, ea trebuie supusă credinței și descoperirii dumnezeiești, ca astfel să se ridice la o stare mai înaltă. De îndată ce rațiunea e înălțată deasupra credinței și tradiției, atitudinea ei critică îi provoacă propria

³⁵⁸ J.H. Randall, *The Making of the Modern Mind*, Houghton Mifflin Co., 1926, pp. 381-82.

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

distrugere. Credința în rațiunea omenească este cea care a produs întâi scolastica, mai apoi Reforma, căci rațiunea supunea criticii însăși religia. Reforma a fost o critică a catolicismului medieval, iar apoi critica Protestantismului a produs filosofii atei/agnostici ai veacului al nouăsprezecelea. În fine, atitudinea critică a rațiunii a produs actuala sinucidere a rațiunii. De îndată ce omul se încrede în rațiune ca dreptar al adevărului, este obligat să-și urmeze până la capăt pe calea sa distructivă. Nu i se poate împotrivi.

Începând cu Evul Mediu, raționalismul a redus sfera cunoașterii pe măsură ce critica fiecare tradiție și realitatea lumii duhovnicești - totul în afară

de lumea exterioară. O dată cu filosoful englez David Hume, spre sfârșitul veacului al optsprezecelea, rațiunea autonomă a mers în sfârșit până la capăt: a distrus orice cunoaștere sigură, chiar și pe cea a lumii exterioare. Hume spunea că nu putem cunoaște adevărul absolut prin rațiune; putem cunoaște doar ceea ce experiem. El scria:

„Rațiunea e o facultate subiectivă care nu are legătură necesară cu «faptele» pe care căutăm să le cunoaștem. Ea se limitează la schițarea relațiilor dintre ideile noastre, ele însele fiind de două ori distanțate de «realitate». Iar simțurile noastre sunt la fel de subiective, căci nu pot niciodată să cunoască «lucrul în sine», ci doar o imagine a lui, ce nu are în ea elementul necesității și siguranței - «contrarul oricărui fapt real este încă posibil».³⁵⁹

Iată, într-adevăr, un lucru foarte adânc înrădăcinat în gânditorii noștri moderni din ultimele două sute de ani: deznădejdea de a nu fi niciodată în stare să cunoști ceva, care dizolvă însăși substanța vieții. Crezând în filosofia raționalistă și începând a gândi lucrurile prin ea, dai de Hume și de alți gânditori asemeni lui, și, dintr-o dată, întreaga lume se dizolvă. Cu îndreptățire deci s-au spus următoarele despre Hume de către un cercetător al filosofiei Iluminismului:

„Citirea dialogurilor lui Hume după ce ai citit cu înțelegere plină de simpatie pe zeloșii dești și pe optimiștii filosofi ai primei părți a veacului optsprezece înseamnă a fi încercat de o ușoară înfiorare, de un simțământ de neliniște. E ca și cum, în culmea amiezei Iluminismului, la ceasul răgazului, când împrejur totul pare a fi liniștit și sigur, cineva și-ar da seama brusc de apropiata și neașteptata surprare a temeliiilor, de slabul și îndepărtatul freamăt ce străbate sub terenul solid al bunului simț.³⁶⁰ (Desigur, acest fapt a produs mai târziu marele cutremur al zilelor noastre.)

³⁵⁹David Hume, *An Enquiry Concerning Human Understanding*, apud *The English Philosophers from Bacon to MM*, ed. Edwin A. Burt, Random House, 1939, New York, pp. 593-94.

³⁶⁰Cari L. Becker, *The Heavenly City of the Eighteenth Century Philosophers*, Yale University Press, New Haven, Connecticut, 1970, pp. 68-69.

Idealul experimental în știință are o funcție similară celei a rațiunii în nimicirea concepției despre lume a Iluminismului. Fiind el însuși întemeiat pe raționalism, acest ideal nu e nicicând împlinit; el nu se oprește niciodată, ci așteaptă mereu să-și testeze concluziile, ajungând la altele noi. Tocmai de aceea ideile științifice se schimbă mereu, iar sinteza științifică din vremea lui Newton a fost răsturnată.

Până la urmă, ideea de progres a ajutat la dizolvarea vechii sinteze. în Renaștere, așa cum am văzut, anticii erau priviți ca adevăratul model. Se credea că, dacă ne-am putea întoarce la ei, departe de Evul Mediu și de superstiții, va fi grozav. Apoi când științele au ajuns să fie modul de gândire dominant, a apărut concepția științifică despre lume. Oamenii au început să vadă că orice om din ziua de azi are mai multă cunoaștere științifică decât orice om din antichitate. Pentru prima dată, acum știința a înaintat în chip dramatic cu experimentele sale etc.

Este vădit că însăși ideea de progres - ideea că prezentul clădește pe trecut, că generațiile viitoare vor face mai bine decât noi, iar omul va înainta în mod constant - anulează ideea că există un criteriu statornic. Exact ca în subiectivismul lui Hume, totul devine relativ. Criteriul existenței omului e abandonat în voia sorții generațiilor viitoare care urmează să îl îmbunătățească. După un timp, oamenii încep să-și dea seama că au de-a face cu o filosofie a neconținutei schimbări, a neconținutei mișcări. Atunci sufletul se revoltă. El simte că nu există pace, nu există siguranță. La sfârșitul veacului al optsprezecelea ideea de progres dăduse deja naștere concepției „evoluționiste”, care era mult diferită de concepția statornică a lui Newton, ajungând în prim plan în veacul al nouăsprezecelea.

Așa se face că veacul al optsprezecelea a început cu mult optimism, dar cei mai mulți nu-și dădeau seama că spre sfârșitul veacului filosofii cei mai înaintați urmau să nimicească orice putință a vreunei cunoașteri reale a lumii exterioare și orice criteriu statornic al adevărului. Ideile profunde de acest fel au nevoie de timp spre a pătrunde până la oameni, dar când o fac produc urmări dezastruoase.

Dezastruoasele urmări s-au văzut în Revoluția Franceză din 1789, care a fost aplicarea revoluționară a ideilor raționaliste la schimbarea societății și la întreaga rânduială a vieții din afară. Sfârșitul veacului al optsprezecelea a adus cu el sfârșitul Vechii Ordini - sfârșitul unei epoci de stabilitate, când așezămintele omenești, arta și cultura erau întemeiate cel puțin pe o rămășiță de creștinism și de simțăminte creștine. Izbucnirea Revoluției Franceze a coincis cu sfârșitul civilizației creștine. Înainte de 1789 era încă „Vechiul Regim”; după acest an, urmează epoca Revoluției, vremurile noastre.

În această perspectivă, teoria evoluției poate fi înțeleasă filosofic. Ea s-a ivit *dintr-o căutare a unei legi științifice a progresului care să justifice înaintarea revoluționară modernă*. Teoria evoluției a fost propusă mai întâi de

către bunicul lui Charles Darwin, Erasmus, în 1794 - la numai cinci ani de la Revoluția Franceză.³⁶¹

J.H. Randall Jr., el însuși evoluționist, e destul de lipsit de naivitate spre a admite că teoria evoluției este o credință, nu un fapt dovedit:

„În prezent biologii admit că, la drept vorbind, nu cunoaștem nimic despre cauzele originii noilor specii; trebuie să recurgem la credința științifică că ele au loc datorită schimbărilor chimice din protoplasma embrionară.”³⁶²

Evoluționiștii trebuie să recurgă la această credință fiindcă, cum înșiși spun, „orice altceva este de neconceput” - acest „orice altceva” fiind faptul că Dumnezeu a creat lumea în urmă cu 7000 sau 8000 de ani.

Randall continuă, descriind efectul evoluției asupra lumii:

„În ciuda acestor dificultăți, credințele oamenilor de azi au fost adânc impregnate de conceptul de evoluție. Marile noțiuni și concepte fundamentale care însemnau așa de mult pentru veacul al optisprezecelea, Natura, Rațiunea și Utilitatea, au lăsat cu totul loc unui nou set care exprimă mai bine ultimele idei intelectuale despre o Lume în Creștere. O mulțime de factori au conspirat la popularizarea ideii de dezvoltare cu corolarele ei... Poate că accentul principal adus de Evoluție în mințile oamenilor a fost cel pus asupra analizei cauzale amănunțite a proceselor de schimbare particulare. În loc de a căuta să descopere capătul sau ținta mersului lumii ca întreg, ori să discernă cauza ultimă sau temeiul tuturor celor existente - sarcina fundamentală a științei și filosofiei anterioare - oamenii au ajuns să cerceteze doar ceea ce este acel proces și numai ceea ce produce el în părțile sale. Ei au respins [...] contemplarea unei alcătuirii fixe și statice a Adevărului, adoptând în locul ei țelul investigării tuturor micilor adevăruri pe care le poate descoperi experimentul. Nu Adevărul care este obârșia tuturor adevărilor, ridicând sufletul omenească deasupra tuturor experiențelor omenești, în tărâmul celui veșnic... ci răbdătoarea, neobșita și nesfârșita căutare a unei înfinități de adevăruri finite din experiența noastră - iată țelul oricărei strădanii științifice și filosofice a zilelor noastre.”³⁶³

5

¹⁶¹ Mulți dintre prietenii și apropiații lui Erasmus Darwin simpatizau cu revoluționarii francezi. Erasmus a fost unul dintre întemeietorii Societății Lunare, care-i cuprindea pe simpatizanții revoluționarilor și ai cărei membri erau aceeași cu cei ai Societății Revoluționare conduse de radicalul Earl Stanhope. Erasmus îl admira îndeosebi pe Rousseau, filosoful principal al Revoluției. Era și francmason, la fel ca fiul său, tatăl lui Charles Darwin. (n. ed.)
³⁶² Randall, *op. cit.*, p. 475. O afirmație similară a fost făcută de un important biolog evoluționist britanic, Prof. L. Harrison Matthews, în Prefața la ediția din 1971 a *Originii speciilor*. „Realitatea evoluției este șira spinării biologiei, biologia aflându-se deci în situația aparte a unei științe întemeiate pe o teorie nedovedită - este deci vorba de o știință sau de o credință?... Credința în evoluție este astfel paralela exactă a credinței într-o creație particulară: ambele sunt concepte despre care credincioșii știu că sunt adevărate, dar până în prezent nici una nu a fost în stare să o dovedească.” (n. ed.)
³⁶³ Randall, *op. cit.*, pp. 475-77.

Randall menționează felul cum schimbarea așezămintelor omenești - diferitele idei asupra moralei etc. - întăresc credința în evoluție:

„Concepția asupra omului ca organism care reacționează la și acționează asupra unui mediu complex a devenit astăzi fundamentală.³⁶⁴ Toate ideile și așezămintele sunt gândite astăzi în primul rând ca produse sociale, funcționând în grupuri sociale și izvorând din necesitatea săvârșirii unei anumite adaptări a naturii umane la mediul înconjurător. Toate domeniile de interes uman de astăzi au fost supuse acestei generale tendințe sociologizante și psihologizante; exemplul religiei și teologiei este edificator, în vreme ce veacul al optsprezecelea socotea religia și teologia ca pe un set de propoziții deductive și demonstrative, oamenii de azi socotesc religia în primul rând ca pe un produs social, un mod de viață izvorât din organizarea socială a experiențelor religioase ale oamenilor, iar teologia ca pe o raționalizare a anumitor simțăminte și experiențe fundamentale a naturii umane. Nu mai căutăm să dovedim existența lui Dumnezeu, ci vorbim de «înțelesul lui Dumnezeu în experiența umană»; nu mai căutăm să demonstrăm viața viitoare, ci investigăm efectul credinței în nemurire asupra comportamentului uman.”³⁶⁵

Vedem cât se poate de limpede că avem aici următoarea treaptă de după Hume, care nimicise toate aceste lucruri. Nu mai poți crede în acele idei învechite. Este o nouă treaptă, care nu are nimic de-a face cu „descoperirea științifică” a evoluției - nu e decât ceea ce plutește în aer. De vreme ce rațiunea își continuă marșul, va sfârși prin propria sinucidere. Randall urmează:

„Evoluția a introdus o cu totul altă scară de valori. Acolo unde idealul veacului al optsprezecelea era raționalul, naturalul, chiar primitivul și necoruptul, pentru noi lucrul cel mai de dorit se identifică mai curând cu capătul ultim al procesului de dezvoltare, iar termenii noștri laudativi sunt «modern», «la zi», «înaintat», «progresist». În aceeași măsură ca și Epoca Luminilor noi tindem să identificăm ceea ce aprobăm cu Natura, dar

³⁶⁴ Aceasta e teza principală a concepției evoluționiste și a Epocii Revoluționare privitor la natura umană. Ea s-a clădit din filosofia științifică a darwinismului și din filosofia politică a admiratorului lui Darwin, Karl Marx, și este comună tuturor construcțiilor totalitare și utopice derivate din acestea două, inclusiv liberalismului modern și feminismului radical. Judge Robert H. Bork, în cartea sa *Slouching Towards Gomorrah: Modern Liberalism and American Decline* (Regan Books/Harper Collins, New York, 1996), enunță succint această teză evoluționistă astfel: „Natura umană e infinit modelabilă, astfel că o natură umană nouă, mai bună și poate chiar perfectă, se poate produce prin rearanjarea instituțiilor sociale.” Feminista Shere Hite, în *Hite Report on the Family*, a înfățișat această credință atunci când zicea: „Nu există nimic de felul unei «naturi umane». Mai curând, există o structură psihologică care este implantată cu grijă în mințile noastre pe măsură ce învățăm dragostea și ecuațiile de putere ale familiei - pe viață. Din fericire, familia e un așezământ omenească: oamenii au tăcut-o și tot oamenii o pot schimba.” (n. ed.)

³⁶⁵ Randall, *op. cit.*, p. 478.

i pentru noi ea nu mai este ordinea rațională a naturii, ci culminarea procesului evolutiv, pe care-l luăm drept pârgă existenței noastre. Veacul al optsprezecelea nu putea gândi un apelativ mai rău decât a numi pe un om := «entuziast nefiresc»; noi preferăm să-l etichetăm drept «fosilă demodată și depășită». Epoca aceea credea într-o teorie dacă era numită rațională, folositoare și naturală; noi îi dăm întâietate dacă este «ultima descoperire». Trebuia să fim mai curând moderniști și progresiști, decât gânditori chibzuiți. Rămâne de văzut dacă în noua noastră scară de valori nu am pierdut la fel de mult pe cât am câștigat...

Ideea de evoluție, așa cum a ajuns să fie înțeleasă în final, a întărit atitudinea umanistă și naturalistă.³⁶⁶

:■■'.a « 5. Conflictul dintre Adevărul creștin și filosofici evoluționistă

ii

Să încercăm acum să vedem ce spune ortodoxia despre problema evoluției, acolo unde ea vine în atingere cu filosofia și teologia. Potrivit teoriei evoluției, omul s-a ridicat din sălbăticie, și tocmai de aceea cărțile îl arată pe omul de Cro-Magnon sau pe omul de Neanderthal foarte sălbatici la înfățișare, gata să-i dea cuiva în cap și să-i ia carnea. Evident, e doar ceva imaginar, nu un fapt întemeiat pe forma fosilelor sau pe altceva de felul acesta.

Dacă crezi că omul provine din sălbăticie, vei interpreta întreaga istorie trecută în acești termeni. Dar Ortodoxia susține că omul a căzut din Rai. În filosofia evoluționistă nu e loc pentru o stare suprafirească a lui Adam. De-aceea, cei ce vor să păstreze și creștinismul și evoluționismul sunt siliți să alipească un Rai artificial unei creaturi de tip maimuță. E vădit că avem de-a face cu două sisteme diferite care nu pot fi amestecate.

Până la urmă, se întâmplă ca oamenii care fac acest lucru (inclusiv mulți catolici din ultimele decade) să vadă că au ajuns în încurcătură, acceptând deci că evoluția trebuie să fie corectă, iar creștinismul un mit. Ei încep să spună despre căderea omului că este doar o cădere din imaturitatea cosmică: că atunci când oamenii-maimuță, aflați într-o stare de naivitate, au evoluat în ființe umane, au dobândit un complex de vinovăție - aceasta fiind căderea. Pe deasupra, ajung să creadă că la început nu exista o singură pereche de ființe umane, ci mai multe. Aceasta se numește poligenism - ideea că omul provine din mai multe perechi.

De îndată ce ai cedat ideii că *Facerea* și obârșia omului trebuie cercetate în chip raționalist - pe temeiul filosofiei naturaliste a gânditorilor moderni - trebuie să lași deoparte creștinismul. Filosofia naturalistă este tărâmul adevărilor relative. Pe de altă parte, în învățătura Sfinților Părinți avem adevăruri descoperite și date nouă de oameni insuflați de Dumnezeu.

Ibid., pp. 478-79.

În scrierile Sfinților Părinți există o mulțime de material despre evoluție, deși pare greu de crezut. Dacă cercetezi ce anume este evoluția din punct de vedere filosofic și teologic și apoi cauți acele probleme la Sfinții Părinți, poți să găsești o mare cantitate de informație. Nu putem pătrunde prea mult în ea acum, însă vom atinge câteva puncte, spre a caracteriza evoluția din punctul de vedere al învățaturii patristice.

Trebuie notat în primul rând că, după Sfinții Părinți, zidirea este ceva destul de diferit de lumea pe care o vedem azi; este vorba de un principiu cu totul diferit. Lucrul acesta se opune gândirii „evoluționiștilor creștini” moderni. Un astfel de evoluționist, „teologul” grec Panaghiotis Trempeles, scrie că „Pare a fi mai slăvit și mai dumnezeiește și mai în armonie cu metodele obișnuite ale lui Dumnezeu, pe care le vedem zilnic înfățișate în natură, să fi creat feluritele forme prin metode evoluționiste.”³⁶⁷

(Vom nota aici că adeseori „teologii” sunt cam în urma timpului. Pentru a-și cere scuze față de dogma științifică, de multe ori vin cu lucruri pe care oamenii de știință le-au părăsit deja, fiindcă oamenii de știință citesc ceea ce se scrie. „Teologii” sunt adeseori speriați că vor ajunge să fie demodați sau să spună ceva ce nu se potrivește cu opiniile științifice. Astfel că adeseori se întâmplă ca ei să alunece către idei evoluționiste, necercetând problema în întregul ei, neavând o filosofie dusă până la capăt și neavând cunoștința de dovezile științifice și de problemele științifice.)

Ideea formulată de Panaghiotis Trempeles - potrivit căreia se presupune că și creația este în acord cu metodele pe care Dumnezeu le folosește tot timpul - nu are, în mod sigur, nimic patristic, căci Facerea este venirea lumii la ființă. Oricare dintre Sfinții Părinți care scrie despre aceasta va spune că primele Șase Zile ale Facerii au fost cu totul deosebite de orice altceva s-a întâmplat vreodată în istoria lumii.

Chiar Fericitul Augustin spune: creația este o taină. El spune că nici măcar nu putem vorbi despre ea, fiind atât de diferită de experiența noastră: ea este mai presus de noi. Creația este ceva diferit; este *începutul* tuturor celor prezente, *nu* felul lor de a fi în prezent.

Unii „teologi”, mai curând naivi, încearcă să spună că cele Șase Zile ale Facerii pot fi perioade oricât de lungi, că pot să corespundă cu diferitele straturi geologice. Acest lucru este, bineînțeles, absurd, fiindcă straturile geologice nu au șase stratificări ușor identificabile, sau cinci, sau patru sau orice altceva de felul acesta. Există o mulțime de stratificări, și nu corespund deloc cu cele Șase Zile ale Facerii. Deci asimilarea este mult prea inconsistentă.

În realitate - chiar dacă pare un lucru îngrozitor de fundamentalist când îl rostești - Sfinții Părinți spun că acele Zile erau de douăzeci și patru de ore lungime. Sfântul Efreem Șirul chiar le împarte în două perioade, fiecare de

¹ *Orthodox Observer*, 8 august, 1973.

câte douăsprezece ore. Sfântul Vasile cel Mare spune că în *Cartea Facerii* cea dintâi Zi nu se numește „ziua întâi”, ci „zi una”, fiindcă aceasta este ziua cea una cu care Dumnezeu a măsurat tot restul zidirii; adică Ziua întâi, despre care el spune că a avut douăzeci și patru de ore, este exact aceeași zi care se repetă în restul creației.

Dacă te gândești mai bine, nu este nimic cu adevărat dificil în această idee, fiindcă zidirea lui Dumnezeu este ceva cu totul în afara cunoașterii noastre prezente. Asimilarea zilelor cu epocile nu are nici un sens; ele nu pot fi făcute să coincidă. Deci pentru ce ai avea nevoie de o zi care să fie de o mie sau de un milion de ani lungime?³⁶⁸ ;-,n ■■"rf v -; J : ;,

Sfinții Părinți spun din nou, într-un singur glas, că lucrările ziditoare ale lui Dumnezeu sunt *instantanee*. Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Ambrozio cel Mare, Sfântul Efreem Șirul și mulți alții spun că, atunci când Dumnezeu creează, El rostește cuvântul și *este* mai iute decât gândul. . cn <

Există multe citate patristice pe această temă, dar nu ne vom ocupa de ele aici. Nici unul dintre Sfinții Părinți nu spune că facerea a fost lentă. Sunt Șase Zile ale Facerii, pe care ei nu le descriu ca pe un proces îndelungat. Ideea că omul ar fi evoluat din ceva inferior este total străină oricărui Sfânt Părinte. Dimpotrivă, ei spun că făpturile inferioare au apărut mai întâi spre a pregăti tărâmul făpturii celei mărețe, care este omul, ce trebuia să aibă o împărăție gata făcută înainte de a veni. Sfântul Grigorie Teologul spune că omul a fost făcut de Dumnezeu în Ziua a Șasea, sosind pe pământul proaspăt zidit.

Există o învățătură patristică completă despre starea lumii și a lui Adam înainte de cădere. Adam a fost potențial nemuritor. Cum zice Fericitul Au-

³⁶⁸ Unii comentatori moderni, încercând să plaseze relatarea *Facerii* în interiorul scalei temporale evoluționiste, au încercat în zadar să arate că Sfinții Părinți credeau că cele Șase Zile ale Facerii ar fi epoci îndelungate. Cei ce au citat în acest scop menționarea de către Sfântul Ioan Damaschin a celor „șapte veacuri ale lumii” (*Dogmatica* II, 1, *ed. cit.*, p. 45) au interpretat greșit spusele lui. Ideea că istoria lumii cuprinde șapte vârste, corespunzând celor șapte zile ale Săptămânii Facerii, este foarte veche, aflată chiar în perioada precreștină (vezi Dainian Thompson, *The End of Time*, University Press of New England, Hanover, New Hampshire, 1997, pp.7 și 29, și Francis Haber, *The Age of the World*, Johns Hopkins Press, Baltimore, 1959, pp. 19-21); dai-, potrivit acestei idei, cele șapte veacuri vin după Săptămâna Facerii. Sf. Simeon Noul Teolog arată limpede acest lucru când discută despre cele Șase Zile ale Facerii și despre Ziua a Șaptea, a odihnei lui Dumnezeu: „Dumnezeu, ca Unul ce cunoaște dinainte toate, a zidit creația într-o ordine și într-o stare bine împodobită, și a rânduit cele șapte zile ca preînchipuire a celor șapte veacuri *viitoare*” (Sf. Simeon Noul Teolog, *op. cit.*, p. 115 - s.n.). Chiar scrierile Sfântului Ioan Damaschin arată limpede că atunci când vorbește de „șapte veacuri” se referă la istoria lumii de după Săptămâna Facerii, căci spune că „cele șapte veacuri ale lumii prezente cuprind multe veacuri, adică generațiile de oameni” (*Dogmatica* II, 1, *ed. cit.*, p. 46). Lucrul acesta e și mai vădit într-un capitol ulterior al aceleiași lucrări, în care scrie anume despre cele Șase Zile ale Facerii, arătând că el privește lungimea Zilelor - chiar a primelor trei Zile, de dinainte de facerea soarelui - ca având lungimea unei zile solare, din care 365 alcătuiesc „cele douăsprezece luni ale soarelui” (*Dogmatica* II, 7, *ed. cit.*, p. 59). (n. ed.)

gustin, el a fost zidit cu puțința de a fi ori muritor, ori nemuritor cu trupul, iar prin căderea sa a ales a fi muritor cu trupul.

Zidirea de dinainte de căderea lui Adam era într-o stare diferită. Sfinții Părinți nu ne spun prea multe despre ea: este ceva cu adevărat mai presus de noi. Dar unii Sfinți Părinți dintre cei mai contemplativi, precum Sfântul Grigorie Sinaitul, descriu starea Raiului. Sfântul Grigorie spune că Raiul există și acum în aceeași stare pe care o avea atunci, dar a ajuns nevăzut pentru noi. El este așezat între stricăciune și nestricăciune, astfel că, atunci când în Rai un copac cade la pământ, el nu se descompune, așa cum vedem în jurul nostru, ci se preschimbă într-o materie bine mirositoare. Este o aluzie care ne spune că Raiul e mai presus de noi, că în el este o altfel de rânduială.

Știm despre unii oameni ce au fost în Rai, precum Sfântul Eufrosin Bucătarul, care a adus înapoi trei mere de acolo. Cele trei mere au fost păstrate puțin, apoi călugării le-au împărțit și le-au mâncat, și erau foarte dulci. Istorisirea spune că le-au mâncat ca pe o pâine sfințită, ceea ce înseamnă că aveau ceva în comun cu *materia*, totuși erau ceva diferit de materie. Astăzi oamenii fac speculații despre materie și antimaterie, despre obârșia sau rădăcina materiei - nici ei nu mai știu bine. De ce, dar, am fi surprinși că există un alt fel de materie ?³⁶⁹

Știm, de asemenea, că va exista și un alt fel de trup, un trup duhovnicesc. Trupul nostru cel înviat va fi dintr-un alt fel de materie decât știm acum. Sfântul Grigorie Sinaitul spune că va fi la fel ca trupul nostru de acum, dar fără umori și fără grosime. Nu știm cum este, căci atâta vreme ce nu am văzut un înger, nu avem experiența acestui lucru. Nu e nevoie să facem speculații despre ce anume fel de materie este aceasta, fiindcă ni se va descoperi când va fi nevoie să știm, în viața viitoare. E de ajuns să știm că Raiul și starea întregii zidiri înainte de căderea lui Adam se deosebeau foarte mult de ceea ce știm acum. ">w

Legea firii pe care o cunoaștem acum este legea firii date de Dumnezeu la căderea lui Adam; adică atunci când a zis *Blestemat este pământul întru lucrurile tale* (Fac. 3, 17) și *în dureri vei naște copii* (Fac. 3, 16). Adam a adus moartea în lume, deci este foarte probabil că nici o ființă nu a murit înainte de cădere. Înainte de cădere Eva era fecioară. Dumnezeu a făcut parte bărbătească și femeiască știind că omul avea să cadă și va avea nevoie de acest mijloc de înmulțire.

■^{<69} într-un alt loc. Părintele Serafim îl cita pe profesorul I.M. Andreiev de la Seminarul „Sfânta Treime” despre felul cum s-a schimbat materia la cădere: „Creștinismul a văzut întotdeauna starea prezentă a materiei ca rezultatul căderii în păcat... Căderea omului a schimbat întreaga natură, inclusiv firea materiei însăși, care a fost blestemată de Dumnezeu” (Fac. 3, 17) (Andreiev, „Scientific Knowledge and Christian Truth”, în *St. Vladimir National Calendar for 1974*, p. 69). Vezi și Vladimir Lossky, *The Mystical Theology of the Extern Church*, James Clarke & Co., Londra, 1957, pp. 103-104. (ed. rom, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, Ed. Anastasia, București, f.a.).

Este ceva de mare taină în starea zidirii dinaintea de căderea lui Adam, dar nu este nevoie să o cercetăm, fiindcă nu ne interesăm de felul „cum” a avut loc zidirea. Știm că a existat o facere în Șase Zile, iar Sfinții Părinți spun că ele aveau lungimea de douăzeci și patru de ore. Nu e nimic surprinzător în faptul că lucrările se săvârșesc instantaneu: Dumnezeu voiește și se face, grăiește și se împlinește. Întrucât credem în Dumnezeu Care este Atotputernic, nu este nici un fel de problemă. Dar cum era, câte feluri de făpturi existau - de pildă, dacă erau toate felurile de pisici pe care le vedem, sau existau cinci tipuri principale - nu știm, și nici nu este important să știm.³⁷⁰

Adăugarea ideii de Dumnezeu la teoria evoluției, cum fac unii evoluțio-niști creștini, nu ajută la nimic. Sau, poate, ajută într-un singur fel: te scoate din dilema aflării de unde au apărut toate mai întâi. În loc de un uriaș castron cu terci cosmic de tapioca, îl ai pe Dumnezeu. Este ceva mai limpede; o idee deslușită. Dacă terciul de tapioca se află undeva în spațiu, este ceva foarte mistic și greu de înțeles. Dacă ești materialist, ți se pare normal, dar aceasta se întemeiază exclusiv pe prejudecățile tale.

Dar, în afară de aceasta - problema aflării de unde provin toate la origine - nu este de mare ajutor să îl adăogi pe Dumnezeu ideii de evoluție. Dificultățile teoriei rămân, indiferent dacă în spatele ei se află sau nu Dumnezeu.

Filosofia modernă a evoluției și învățătura ortodoxă se deosebesc nu doar în privința înțelegerii trecutului omului, ci și în privința viitorului său. Dacă creația este un filament uriaș care evoluează, preschimbându-se în noi specii, atunci ne putem aștepta la evoluția „Supraomului” - despre care vom discuta imediat.³⁷¹ Dar, dacă creația este alcătuită din făpturi distincte, atunci ne putem aștepta la ceva diferit. Nu ne putem aștepta ca făpturile să se schimbe sau să urce de la inferior la superior.

În ce privește putința preschimbării „genurilor” de creaturi, Sfinții Părinți au o învățătură bine conturată. (Sfinții Părinți folosesc cuvântul „fel”, după termenul folosit în *Cartea Facerii*; „specia” este un concept foarte arbitrar și nu trebuie să-l luăm ca pe o limitare.) Vom cita, pe scurt, câțiva Sfinți Părinți despre acest subiect.

Sfântul Grigorie al Nyssei citează spusele surorii sale Macrina pe patul de moarte, când vorbea chiar despre această problemă, împotrivindu-se ideii de preexistentă și transmigrare a sufletelor. Ea spune, prin gura Sfântului Grigorie:

„Mi se pare că cei ce cred că sufletul rătăcește în ființe cu natură diferită, confundă însușirile naturii, amestecând și încurcând lucrurile între ele:

³⁷⁰ Cum arată Phillip E. Johnson, doctrina savanților creaționiști „a susținut întotdeauna că Dumnezeu a creat feluri de bază sau tipuri, care mai apoi s-au diversificat. Cel mai faimos exemplu de microevoluție creaționistă cuprinde pe urmașii lui Adam și Eva, care s-au diversificat dintr-o pereche ancestrală comună pentru a crea toate rasele diferite ale speciei umane” (*Darwin on Trial, ed. cit.*, p. 68). (n. ed.)

³⁷¹ Vezi capitolul următor, (n. ed.)

iraționalul cu raționalul, sensibilul cu insensibilul, care, dacă vin în contact unul cu altul, nu sunt despărțite între ele de nici o ordine firească. Or, să zicem că același suflet este acum cuvântător și gânditor, purtând haina trupească corespunzătoare, iar apoi același suflet alunecă, vârandu-se în găuri ca șerpia sau se adună în stoluri ca păsările, sau se face vită de povară, sau carnivora acvatic, sau decade până la treapta de lucru nesimțitor și face rădăcini, devenind copac și odrăslind ramuri care cresc, apărând pe ele fie o floare, fie un fruct bun de mâncat, fie unul otrăvitor. Dar aceasta nu este altceva decât a crede că toate sunt la fel și că în toate câte sunt există o singură fire, topită într-o generalizare confuză și nedistinctă, de vreme ce nici o proprietate nu desparte corpurile unul de altul."³⁷² Se vede limpede că Sfinții Părinți credeau într-o aranjare ordonată a fapturilor distincte. Nu este vorba, cum ar fi vrut Erasmus Darwin, de un filament unic ce străbate toate ființele; dimpotrivă, sunt *firi* distincte.

Una dintre lucrările fundamentale ale învățaturii ortodoxe este *Izvorul cunoașterii*, de Sfântul Ioan Damaschin. Această importantă lucrare din veacul al optulea e împărțită în trei părți. Prima parte se cheamă *Capete filosofice*; a doua, *Despre erezii*, în care ni se spune exact ce anume credeau ereticii și de ce noi nu credem astfel; iar a treia parte este *înfățișarea amănunțită a credinței ortodoxe* (sau *Dogmatica*), una dintre cărțile clasice ale teologiei ortodoxe, în *Capetele filosofice* Sfântul Ioan începe cu capitole ce tratează probleme precum: „ce este cunoașterea?”, „ce este filosofia?”, „ce este ființarea?”, „ce este substanța?”, „ce este întâmplarea?”, „ce este specia?”, „ce este genul?”, „ce sunt diferențele?”, „ce sunt proprietățile, predicatele?”. Întreaga filosofie ortodoxă înfățișată de el se întemeiază pe ideea că realitatea este foarte clar împărțită în diferite ființări, fiecare cu propria esență, propria fire, și nici una din ele nu se confundă cu vreo alta. Sfântul Ioan Damaschin voia ca această parte să fie citită, iar filosofia ei înțeleasă, înainte de citirea cărții sale despre teologia ortodoxă, *înfățișarea amănunțită a credinței ortodoxe*.

Există câteva cărți fundamentale ale Părinților ortodocși care tratează despre felurile creaturilor. Există câteva cărți care se cheamă *Hexaimeron*, adică „Șase Zile”: este vorba de tâlcuiri asupra celor Șase Zile ale Facerii. Una dintre ele aparține Sfântului Vasile cel Mare, în Răsărit, alta e a Sfântului Ambrozie al Mediolanului, în Apus, iar altele sunt mai puțin importante. Există tâlcuiri la *Cartea Facerii* de Sfântul Ioan Gură de Aur și de Sfântul Efreem Șirul, și există multe alte scrieri pe aceste teme presărate în scrierile multor Sfinți Părinți. Un Sfânt Părinte mai apropiat de noi, Sfântul Ioan din Kronstadt, a scris și el un *Hexaimeron*.

Cărțile enumerate sunt foarte însuflețitoare, căci ele nu cuprind doar cunoaștere abstractă, ci sunt pline de înțelepciune practică. Sfinții Părinți folo-

³⁷² Sf. Grigorie al Nyssei, *Dialog despre suflet și înviere*, ed. cit, p. 387.

sesc dragostea față de fire și splendorile zidirii lui Dumnezeu spre pilda noastră, a ființelor omenești. Există o mulțime de mici exemple dragălașe despre cum trebuie să fim ca porumbelul în iubirea sa față de perechea lui, cum trebuie să fim ca animalele înțelepte și nu ca cele proaste etc. Chiar în mănăstirea noastră putem lua pildă de la veverițele noastre, care sunt foarte lacome. Nu trebuie să fim ca ele, ci trebuie să fim blânzi precum căprioara. Avem pretutindeni în jurul nostru exemple de acest fel.

În *Hexaïmeronul* său, Sfântul Vasile citează vorbele lui Dumnezeu din *Cartea Facerii: Să răsară pământul*. „Această mică poruncă”, zice Sfântul Vasile, „s-a prefăcut îndată într-o puternică lege a naturii și într-o rațiune măiastră. Porunca aceasta a săvârșit miile și miile de însușiri ale plantelor și ale arborilor mai iute decât un gând de-al nostru.”³⁷³ În altă parte, Sfântul Vasile zice despre porunca dumnezeiască *Sa răsară pământul iarbă verde* (Fac. 1, 11): „La acest cuvânt, toate pădurile s-au îndesit, toți arborii s-au ridicat iute în sus, [...] toate crângurile s-au acoperit îndată de tufani, deși [...]; toți într-o clipită de vreme au apărut.”³⁷⁴

În Omilia a Noua din *Hexaïmeronul* său, Sfântul Vasile are un citat chiar despre problema succesiunii creaturilor, una după alta. El citează *Facerea: Să scoată pământul suflet viu după fel, de cele cu patru picioare și de cele ce se târăsc și fiare pre pământ după fel* (Fac. 1, 24). Sfântul Vasile spune: „Gândește-te la cuvintele lui Dumnezeu care străbat zidirea! Au înce-p.ut de atunci, de la facerea lumii, și lucrează și acum și merg mai departe până la sfârșitul lumii. După cum sfera, dacă se împinge și este pe un loc înclinat, merge la vale datorită alcătuirii sale și a însușirii locului, și nu se oprește înainte de a ajunge pe loc șes, tot așa și existențele, mișcate de o singură poruncă, străbat în chip egal zidirea, supusă nașterii și pieirii, și păstrează, până la sfârșit, continuarea felurilor, prin asemănarea celor ce alcătuiesc felul. Din cal se naște cal, din leu alt leu, din vultur tot vultur, și fiecare viețuitoare își păstrează felul prin continue nașteri, până la sfârșitul lumii. Timpul nu strică, nici nu pierde însușirile viețuitoarelor, ci parcă acum ar fi fost făcute, merg veșnic proaspete împreună cu timpul.”³⁷⁵ Nu este o afirmație științifică, ci una filosofică. Acesta este felul cum a creat Dumnezeu făpturile: fiecare are o anumită sămânță, o anumită fire, și le transmite urmașilor săi. Când apare o excepție, este vorba de ceva monstruos; iar aceasta nu anulează principiul firii lucrurilor, fiecare fiind distinct de celălalt.

Dacă nu înțelegem întreaga varietate a zidirii lui Dumnezeu, vina este a noastră, nu a lui Dumnezeu.

Sfântul Ambrozio are o serie de citate pe aceeași linie. *Hexaïmeronul* său e foarte apropiat în duh de cel al Sfântului Vasile.

³⁷³ Sf. Vasile, *Hexaïmeron* 5, 10, ed. cit., p. 130. ³⁷⁴

Ibid. 5, 6, p. 125.

³⁷⁵ *Ibid.* 9, 2, p. 171. rș?! î V-- .~>r«-'* '■■■'-'* >••■ ■■■■ >-wn-?- ■^ .AMi'V.L* b<>

Avem și alte citate din Sfinții Părinți care ne arată un lucru foarte interesant: și ei combăteau în vechime ceva înrudit cu teoria modernă a evoluției. Era ideea eretică că sufletul omului a fost creat *după* trupul său. Aceeași idee e învățată astăzi de către „evoluționiștii creștini”, deși, desigur, vechea erezie nu e identică cu teoria modernă. Cei ce învățau vechea erezie își întemeiau ideea pe o interpretare greșită a Facerii 2, 7: *Și a plăsmuit Dumnezeu pre om țărână luând din pământ, și a suflat în fața lui suflare de viață, și s-a făcut omul cu suflet viu*. Chiar și astăzi, „evoluționiștii creștini” se folosesc de acest pasaj și spun că „Aceasta înseamnă că omul a fost mai întâi altceva, iar apoi a devenit ființă omenească”.

În vechime, falsă idee că sufletul a fost creat după trup era pusă în contrast cu ideea opusă - și la fel de falsă - a preexistenței sufletelor. Sfinții Părinți, respingând ambele teorii, au afirmat limpede că sufletul și trupul omului au fost create *simultan*. Iată ce scrie Sfântul Ioan Damaschin:

„Trupul și sufletul au fost făcute deodată, iar nu întâi unul și apoi celălalt, după cum în chip prostesc afirmă Origen.”³⁷⁶ Sfântul Grigorie al Nyssei, respingând ambele teorii, intră în mai multe amănunte. El descrie întâi ideea lui Origen despre preexistența sufletelor, adică faptul că sufletele „au căzut” în lumea noastră:

„Unii dintre înaintașii noștri, care au scris tratatul *Despre principii*, sunt de părere că sufletele au existat mai demult ca un popor într-o anumită țară, dar că și acolo le-au fost puse în față modelele pentru rău și bine. Atâta vreme cât sufletul stăruie în bine, el rămâne străin de legături trupești; dar când pierde legătura cu binele, din clipa aceea el alunecă spre viața de aici, de pe pământ, și așa ajunge să se mărginească la trup.”³⁷⁷ Apoi, Sfântul Grigorie descrie cealaltă erezie, care corespunde cu ideile „evoluționiștilor creștini” moderni:

„Alții, dimpotrivă, se țin strâns de istorisirea lui Moisi în legătură cu facerea omului și susțin că, judecând după trup, sufletul e mai tânăr decât trupul, întrucât Domnul a luat întâi țărână din pământ și din ea a plăsmuit pe om, și abia după aceea a suflat în el suflare de viață. Prin aceasta, scriitorii pomeniți voiau să dovedească cum că trupul e mai de cinste decât sufletul, întrucât acesta a fost vârat într-un trup plăsmuit înainte. Ei mai spun că sufletul a fost făcut pentru trup, ca lucrul cel plăsmuit să nu rămână fără suflare și fără mișcare, și că tot cel plăsmuit pentru altul e oricum de mai puțină cinste decât cel pentru care a fost făcut.”³⁷⁸ Cu siguranță că teoria descrisă, deși într-un alt climat de idei, este foarte apropiată de ideea evoluționiștilor moderni că materia este cu adevărat pe

³⁷⁶ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 12, ed. cit., pp. 70-71. ³⁷⁷Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului* 28, ed. cit., p. 75. ³⁷⁸*Ibid.*

primul loc, iar sufletul este secundar. Sfântul Grigorie al Nyssei respinge această teorie astfel:

„Nu susținem nici părerea că omul a fost plăsmuit de Cuvântul cel dumnezeiesc sub forma unei statui de lut pentru care a fost creat mai târziu sufletul (căci, dacă ar fi fost așa, atunci, într-adevăr, sufletului înzestrat cu putere de judecată i-ar fi fost dat un rang mai mic decât chipului pământesc); ci, mai curând, întrucât omului îi recunoaștem o singură existență, formând un tot unitar, chiar dacă e alcătuit din trup și din suflet, ar trebui să spunem că și începutul existenței sale e unul singur, același pentru amândouă părțile, altfel ar trebui să spunem că, dacă trupul a venit înainte și sufletul după aceea, omul e în același timp și mai bătrân și mai tânăr decât sine însuși. [...] întrucât deci, după cuvântul Apostolului, firea noastră este îndoită, cuprinzând pe omul din afară și pe cel dinlăuntru, dacă unul ar fi fost cel dintâi și dacă celălalt ar fi venit numai după aceea, puterea Ziditorului s-ar fi dovedit a fi nedeplină, nefiind îndestulătoare spre a crea firea omului dintr-o dată, ci ar fi dezbinat lucrarea, purtând grijă pe rând de fiecare jumătate.”³⁷⁹

Desigur, temeiul ultim al ideii de evoluție este faptul de a *nu* crede că Dumnezeu este destul de puternic ca să creeze întreaga lume prin Cuvântul Său. Și, astfel, încerci să îl ajuți, lăsând Natura să săvârșească cea mai mare parte a creației.

Sfinții Părinți vorbesc și despre ce anume înseamnă faptul că Adam a fost plăsmuit din țărână. Unii recurg la faptul că Sfântul Athanasie cel Mare spune în scrierile sale că „Omul întâi-zidit a fost făcut din țărână ca orișicare, iar mâna ce l-a zidit pe Adam zidește iarăși și întotdeauna pe cei ce vin după el” și zic că „Aceasta înseamnă că Adam putea să fi descins dintr-o altă creatură. Nu este nevoie să fi fost luat din țărână în mod literal. Acea parte a *Facerii* nu trebuie luată literal.” Dar se întâmplă că tocmai acest subiect e discutat foarte amănunțit de mulți Sfinți Părinți. Ei pun problema în foarte multe feluri diferite, arătând absolut limpede că Adam și Cain sunt două feluri diferite de oameni. Cain s-a născut din om, pe când Adam nu avea tată. Adam a fost plăsmuit din țărână, direct de mâna lui Hristos. Mulți Părinți au învățat în acest chip: Sfântul Chirii al Ierusalimului, Sfântul Ioan Damaschin și alții.

Când este vorba despre ce anume din *Cartea Facerii* trebuie interpretat literal și ce anume trebuie interpretat figurat sau alegoric, Sfinții Părinți ne înfățișează o învățătură foarte limpede. În tâlcuirea sa, Sfântul Ioan Gură de Aur chiar semnalează exact în anumite pasaje ceea ce este figurat și ceea ce este literal. El spune că aceia care încearcă să facă totul alegoric încearcă să ne nimicească credința.

³⁷⁹ *Ibid.*, 28-29, p. 78.

În marea lor majoritate adevărurile din *Cartea Facerii* sunt situate la două niveluri: există adevăruri literale și mai există - de multe ori spre folosul nostru duhovnicesc - adevăruri duhovnicești. De fapt, există sisteme de trei sau patru niveluri ale înțeleșului; dar pentru noi este de ajuns să știm că există multe înțeleșuri mai adânci în Scripturi, dar foarte rar este eliminat cu totul sensul literal. Doar ocazional înțeleșul este complet figurat.

În general, putem caracteriza evoluția sub aspect filosofic ca pe o „erezie”³⁸⁰ naturalistă care se apropie cel mai mult de a fi exact opusul vechii erezii a preexistenței sufletelor. Ideea preexistenței sufletelor susține că există un fel de natură sufletească și că aceasta străbate întreaga creație, pe când evoluția este ideea existenței unei ființări materiale care străbate de-a lungul creației. Ambele concepții nimicesc ideea firilor distincte ale ființelor create.

Ideea de evoluție era o erezie care lipsea în vechime. Ortodoxia se află de obicei la mijloc față de două erori: de pildă, între eliminarea completă a firii dumnezeiești de către Arie și eliminarea firii omenești de către monofiziți. În cazul de față, erezia opusă (evoluția) nu se întrupase în vechime. Ea a „așteptat” până în vremurile moderne spre a-și face apariția.

Vom vedea cu mult mai limpede latura filosofică a evoluționismului atunci când vom examina pe câțiva dintre așa-numiții evoluționiști creștini.

¹⁸⁰Aici Părintele Serafim folosea cuvântul în sens figurat. În altă parte el explica faptul că „evoluția nu este o erezie în sens strict, ci... o ideologie cu totul străină învățării creștinismului ortodox, cufundându-l pe om în așa de multe învățături și atitudini greșite, încât ar fi mult mai bine dacă ar fi pur și simplu o erezie și astfel ar putea fi cu ușurință identificată și combătută.” (n. ed.)

creștin³*! lUr_!■!;>C1rf

J;

i.ii

ii

1. Introducere

"

..■~iiiiu?. ■frw"-ii

«s*

Există forme de filosofie evoluționistă, în special marxismul,³⁸² ce se proclamă sus și tare a fi atocuprinzătoarea filosofie a vieții care înlocuiește „dezmințită” filosofie a creștinismului. Argumentele acestor evoluționiști ateï sunt de o naivitate dusă la extrem și pline de contradicții interne, și nu e nevoie să ne ocupăm de ele; chiar mulți dintre ateï contemporani (din afara sferei sovietice) își dau seama că credința în Dumnezeu nu poate fi nici „dovedită” nici „dezmințită”, ci este primită - sau respinsă - prin mijlocirea unui fel de evidență cu totul diferită de dovezile științifice.

Totuși, luată ca atare, nimic din concepția evoluționistă asupra lumii nu cere ca ea să fie atee, și, de fapt, teoria evoluționistă pare mai de înțeles pentru rațiunea umană obișnuită dacă omul crede măcar într-un fel de Dumnezeu ce pune procesul în mișcare, îl călăuzește etc. Filosofia lumii ca joc „întâmplător” al atomilor, care și ei au luat ființă „întâmplător”, este satisfăcătoare doar pentru mințile cele mai mărginite și mai debile.

Prin urmare, perspectiva creștinului ortodox față de evoluție nu este defel una de simplă respingere a unei filosofii antireligioase sau anticreștine pe față; evoluționiștii cei mai rafinați sunt cu toții mai mult sau mai puțin „religioși”, existând și o mulțime de „evoluționiști creștini”, unii dintre ei având chiar reputația de „teologi ortodocși”. Vom cerceta aici părerile unora dintre „evoluționiștii creștini”, toți pretinzând fie că sunt creștini ortodocși, fie cel

^m Acest capitol a fost compilat din trei surse: (1) transcrierea unei lecții a Părintelui Serafim de la „Cursul de supraviețuire” din 1975 (continuarea lecției cuprinse în capitolul precedent); (2) înșenările Părintelui Serafim pentru un capitol netenninat, la care lucra împreună cu A. Y., profesor la o școală de stat; și (3) fișele Părintelui Serafim despre Teilhard de Chardin. Compoziția rezultată ne furnizează o tratare deosebit de cuprinzătoare a „evoluționismului creștin” - în special al lui Teilhard, pe care Părintele Serafim îl numea „marele «protoc» evoluționist al vremii noastre”.

^{s2} Karl Marx a fost un darwinist înfocat, care în *Capitalul* numea teoria lui Darwin „epocală”. El credea că teoriile sale reducționiste și materialiste asupra evoluției organizării sociale sunt deductibile din descoperirile lui Darwin, propunându-și să dedice *Capitalul* lui Darwin. Discursul funebru la catafalcul lui Marx, rostit de Engels, sublinia temeiul evoluționist al comunismului: „Așa cum Darwin a descoperit legea evoluției în natura organică, la fel Marx a descoperit legea evoluției în istoria umană”, (n. ed.)

puțin, că părerile lor evoluționiste au girul unor creștini ortodocși. În acest chip vom fi în stare să vedem filosofia evoluționistă în ce are ea mai bun „împăcată”, chipurile, cu teologia ortodoxă; și astfel vom începe a vedea dacă filosofia evoluției este într-adevăr compatibilă cu creștinismul ortodox. Deocamdată nu vom supune părerile „evoluționiștilor creștini” unei critici amănunțite, ci mai curând vom încerca să vedem ce probleme ridică ele pentru credința ortodoxă. Aceste probleme vor fi mai apoi cercetate amănunțit în secțiunea finală despre concepția patristică ortodoxă asupra creației.

În ultimii ani au apărut în presa ortodoxă articole mai lungi sau mai scurte despre problema evoluției. Ziarul oficial al Arhiepiscopiei Grecești, *Observatorul Ortodox (The Orthodox Observer)*, a tipărit câteva articole cu totul surprinzătoare prin marea lor îndepărtare față de Ortodoxie. Unul dintre ele, „Evoluția: o erezie?”, îl citează pe „binecunoscutul teolog ortodox Pa-naghiotis Trempelas”:

„Pare a fi mai slăvit și mai dumnezeiește și mai în armonie cu metodele obișnuite ale lui Dumnezeu, pe care le vedem zilnic înfățișate în natură, să fi creat feluritele forme prin metode evoluționiste, El însuși rămânând întâia și suprema Causă creatoare a cauzelor secundare și nemijlocite cărora li se

datorează dezvoltarea varietății speciilor.”³⁸³ Aceasta este părerea tuturor

„evoluționiștilor creștini”, ridicând extrem de importanta problemă a posibilității ajungerii la cunoașterea zidirii lui Dumnezeu prin mijlocirea „metodelor obișnuite ale lui Dumnezeu pe care le vedem zilnic înfățișate în natură”. Nu este nicidecum o problemă simplă, cum ar părea la prima vedere! Părerea menționată mai ridică și o altă problemă, nu mai puțin importantă:

ce înseamnă că Dumnezeu a creat într-un început (căci evoluția, prin definiție, este un proces *în timp*, și trebuie să aibă un început)? A creat El oare doar „picătura cosmică” la care filosofii atei reduc originea procesului evolutiv? Ori trebuie să fim cu totul agnostici în privința acestui „început”, cum ne sfătuiesc mulți dintre filosofii atei? Articolul concluzionează:

„Atâta vreme cât creștinii recunosc puterea creatoare a lui Dumnezeu în procesul Evoluției, este un lucru și îndrăzneț și pripit să numim Evoluția o erezie.”

Concluzia citată dezvăluie, destul de limpede, o abordare plină de can-doare a întregii probleme a filosofiei evoluției, predominantă la „evoluțio-niștii creștini” ce nu au reflectat în mod serios și critic la problemele reale pe care această filosofie le pune credinței ortodoxe. Teza principală a articolului, care pare să înfățișeze punctul de vedere al multora dintre clericii ortodocși din America (adică al celor crescuți într-o atmosferă „evoluționistă” la care nu au reflectat prea mult), este următoarea: dacă la teoria evoluției este

Orthodox Observer, 8 august, 1973.

...idăugat „Dumnezeu”, ea devine acceptabilă pentru creștinii ortodocși; suntem împotriva evoluției doar dacă ea e atee. Dar acesta este, fără îndoială, un răspuns foarte naiv la o întrebare mai curând complicată! Cum rămâne cu filosofia evoluției ca atare? Este ea compatibilă cu teologia și filosofia creștin-ortodoxă, chiar adăugându-l pe „Dumnezeu”? Toți marii eretici din istorie au crezut și în „Dumnezeu”: într-adevăr, *și dracii cred și se cutremură* (Iacov 2, 19). Este nevoie de o reflecție mai riguroasă înainte ca un creștin ortodox să poată ști ce anume să creadă despre evoluție.

Articolul din ziarul Arhiepiscopiei Grecești spune că evoluția nu poate fi cu adevărat o erezie, de vreme ce există o mulțime de creștini care cred în ea. În afară de Trempeles, mai sunt citați alți doi „evoluționiști creștini”: Lecomte du Noii și Teilhard de Chardin. Să privim o clipă la Lecomte du Noii și la păreriile lui.

2. Lecomte du Noii

Pierre Lecomte du Noii s-a născut la Paris în 1883 și a murit la New York în 1947. Binecunoscut și prețuit savant, matematician și fiziolog, el a scris mai multe cărți de filosofia științei. Cartea sa cea mai populară, *Destinul omenirii (Human Destiny)*, înfățișează concluziile sale asupra evoluției. Se vedește că nu era prea creștin, de vreme ce credea că omul și-a creat propriul Dumnezeu, care de fapt este „o formidabilă ficțiune”³⁸⁴. Era plin de condescendență față de creștinism; credea că creștinismul fusese prost înțeles și greșit interpretat, dar era totuși ceva bun pentru mase și o unealtă utilă pentru ca omul să-și continue evoluția pe plan moral și etic. El nu posedă un adevăr obiectiv și absolut. Hristos nu este Dumnezeu, ci un om desăvârșit. Totuși, tradiția creștină ajută, oarecum la educarea rasei pentru a-și continua evoluția. El spune:

„Ne aflăm la începutul transformărilor ce vor sfârși cu o rasă superioară...³⁸⁵ [...] Evoluția se continuă și în vremea noastră, dar nu pe plan fiziologic și anatomic, ci pe plan spiritual și moral. Ne aflăm în zorii unei noi faze a evoluției.”³⁸⁶

Este destul de greu să găsești dovezi științifice ale evoluției fizice, dar este imposibil să găsești dovezi pentru o evoluție *spirituală*. Cu toate acestea, el crede în ea. El spune:

„Concluziile noastre sunt identice cu cele înfățișate în al doilea capitol al Facerii, cu condiția ca acest capitol să fie interpretat într-un fel nou și socotit ca expresia profund simbolică a unui adevăr care a fost perceput intuitiv de către cel ce l-a redactat sau de către înțelepții care i l-au comunicat.”³⁸⁷

³⁸⁴Lecomte du Noii, *Human Destiny*, Longmans, Green & Co., New York, 1947, p. 167. ³⁸⁵*Ibid.*, p. 177.

³⁸⁶*Ibid.*, p. 104.

³⁸⁷*Ibid.*, p. 112.

Bineînțeles, *Cartea Facerii* nu a fost scrisă doar prin intuiție omenească. Dimpotrivă, Sfinții Părinți spun că Moisi a auzit de la Dumnezeu adevărurile cuprinse în ea. Sfântul Ioan Gură de Aur spune despre *Cartea Facerii* că este o *prorocie a celor trecute*; adică Moisi a avut o vedenie înaltă a ceea ce a fost lumea dintru început.

Sfântul Isaac Șirul descrie cum poate avea loc o asemenea vedenie, cum se poate înălța sufletul unui om sfânt la vederea începutului lucrurilor. Descriind felul cum un asemenea suflet e răpit

la gândul veacului viitor al nestri-căciunii, Sfântul Isaac scrie:

„Și apoi se înalță de la aceasta cu mintea sa la cele dinainte de întemeierea lumii acesteia, când nu era vreo zidire, nici cer, nici pământ, nici îngeri, nici ceva din cele ce se petrec. Și se gândește cum le-a adus dintr-o dată pe toate la ființă din cele ce nu sunt, numai prin bunăvoirea Lui.”³⁸⁸ Monsieur Lecomte du Noviy continuă:

j „Să încercăm [...] să analizăm textul sacru ca și cum ar fi o
descriere
p profund simbolică și criptică a adevărilor științifice.”³⁸⁹

Iată, desigur, o atitudine extrem de condescendentă - ca și cum bietul Moisi a încercat din răspuțeri să obțină o imagine științifică a felului cum sunt lucrurile, și tot ce a reușit să dea la iveală au fost aceste imagini. Lecomte du Noviy explică:

„Atotputernicia lui Dumnezeu se arată în faptul că omul, ce se trage din viermii marini, este astăzi în stare să conceapă existența unei ființe superioare și să dorească a fi strămoșul ei. Hristos ne aduce dovada că lucrul acesta nu e un vis irealizabil, ci un ideal aflat la îndemână.”³⁹⁰ Adică Hristos e un fel de Supraom, acesta fiind idealul către care evoluează omul în prezent. Lecomte du Noiiy ne dă și „un nou criteriu al binelui și răului”, despre care zice că este „absolut în raport cu Omul”:

„Dumnezeu este ceea ce contribuie la cursul evoluției ascendente... Răul este ceea ce se opune evoluției... Respectul personalității umane se întemeiază pe recunoașterea demnității omului ca lucrător întru evoluție, colaborator cu Dumnezeu...”³⁹¹

„Singurul țel al omului trebuie să fie atingerea demnității umane, cu toate implicațiile ei.”³⁹² El continuă spunând că există „oameni care gândesc” în fiecare religie, și deci toate religiile au o „unică inspirație”, o „înrudire spirituală”, o „identitate originară.” El spune:

„Unitatea religiilor trebuie căutată în ceea ce este dumnezeiesc, adică universal în om...”³⁹³ „Indiferent care ne-ar fi religia, suntem toți ca niște

³⁸⁸ Sf. Isaac Șirul, *Cuvinte despre nevoință*, LXXXV, *Filocalia*, voi. 10, ed. cit., p. 447.

³⁸⁹ Lecomte du Noiiy, *op cit.*, p. 113.

³⁹⁰ *Ibid.*, p. 197.

³⁹¹ *Ibid.*, p. 133.

³⁹² *Ibid.*, p. 244.

³⁹³ AM.

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

oameni aflați pe fundul unei văi și care încearcă să escaladeze un pisc înzăpezit ce se ridică deasupra celorlalte. Toți avem ochii ațintiți spre același țel... Din nefericire, ne deosebim în privința drumului pe care să < apucăm... într-o zi, de nu vor înceta urcușul, toți trebuie să se întâlnească în vârful muntelui... calea către el contând prea puțin.”³⁹⁴ • Desigur, vârful muntelui nu este mântuirea sufletelor, nu este nici împărăția cerurilor, ci tocmai hiliastul New Age.

Se poate vedea cu ușurință că părerile lui Lecomte du Noiiy nu sunt deloc ortodoxe, sau măcar vag creștine, ci deiste. Dar este util să le cunoaștem,

fiindcă, dincolo de suprafața unui relativism religios pe care nici un creștin ortodox nu-l poate accepta, părerile „evoluționiste” ale lui du Notiy nu sunt nicidecum neobișnuite pentru „evoluționiștii creștini” contemporani, inclusiv pentru mulți creștini ortodocși, ridicând probleme filosofice și religioase la care orice creștin ortodox care gândește trebuie să fie pregătit să răspundă. Să pomenim aici două grupuri de probleme de acest tip.

1. Drept corolar la universalitatea evoluției, pe care toți evoluționiștii o acceptă (totul în lume evoluează, nimic nu este exceptat de la acest proces natural), el vede în viitorul evoluției umane apariția unui „supraom” sau a unei „rase superioare”. De asemenea, el vorbește despre viitorul evoluției umane ca având loc pe plan „moral și spiritual”. Poate un creștin ortodox să creadă asemenea lucruri ? Dacă nu, ce motiv are ca să-l excepteze pe om de la un proces altfel natural și universal ?

2. *Cartea Facerii*, crede el, trebuie „interpretată într-un fel nou”, simbolic. De pildă, călcarea poruncii de către Adam nu a fost un eveniment istoric, ci doar „simbolul zorilor conștiinței umane”. Poate un creștin ortodox să creadă aceasta ? Cum înțelege creștinismul ortodox *Cartea Facerii* ?

3. *Părintele Antonie Kosturos*

Să ne întoarcem acum la părerile despre evoluție ale altor creștini ortodocși, într-un alt articol din *Observatorul Ortodox* al Arhiepiscopiei Grecești (6 februarie, 1974) Părintele Antonie Kosturos răspunde la o întrebare pusă de un cititor: „Dacă Adam și Eva au fost primele ființe omenești, de unde și-a luat soție fiul lor, Cain ? Oare Biserica noastră limpezește cumva această problemă ?”. Pr. Kosturos răspunde:

„Obârșia omului e prea îndepărtată în istorie ca vreo persoană sau un grup de persoane să știe începutul omului. [Păi atunci ce rost mai are *Cartea Facerii* ?] Știința încă băjbâie în căutarea răspunsurilor. Cuvântul Adam înseamnă pământ. Cuvântul Eva, viață. în general, dar numai în general, teologii noștri tradiționali împărtășesc părerea că noi toți ne tra-

¹*Ibid.*, p. 180.

gem dintr-un bărbat și o femeie... Sunt alții ce simt că omenirea a apărut în grupuri, ici și colo... Nici un teolog nu are un răspuns definitiv la problema obârșiei și dezvoltării omului... Zorile istoriei omenirii sunt o taină." După părerea Părintelui Kosturos, „știința” este aceea care se străduiește să dea răspunsul la întrebare. Evident, interpretarea ortodoxă a *Facerii* este mai curând simbolică și alegorică; nu știm exact dacă a existat vreodată o persoană precum „Adam”. Aceasta este părerea prezentată de ziarul oficial al Arhiepiscopiei Grecești.

Dar cum rămâne cu teologia ortodoxă despre Adam și omul întâi-zidit ? Cum rămâne cu praznicele ortodoxe în cinstea lui Adam și a celorlalți Strămoși ? Cum rămâne cu cei ce îl au pe Adam ca Sfânt ocrotitor ? Poate fi indiferent pentru creștinul ortodox faptul că Biserica, dacă „evoluționiștii creștini” au dreptate, probabil că s-a înșelat vreme de atâtea veacuri asupra învățaturii sale, și că această învățătură ar putea fi acum revizuită dacă până la urmă „știința” dă la iveală răspunsul la întrebarea asupra obârșiei omului ? E oare exagerat să spunem că *este extrem, de important pentru creștinul ortodox să aibă o părere limpede asupra învățaturii Bisericii despre obârșia omului, ca și o înțelegere limpede a limitelor științei în investigarea acestor probleme ?*

Mai târziu, într-un alt răspuns la întrebarea unui cititor, Pr. Kosturos spune: „Poate că sunt mai mulți Adami și Eve ce au apărut deodată în diferite zone, iar apoi s-au întâlnit. Felul cum a fost creat omul și cum a procreat la început este o taină. Nu lăsați pe nimeni să vă spună altceva. Biserica noastră vă dă prilejul să cântăriți subiectele pe care le menționați și să veniți cu propriile speculații asupra lor.”^{w5}

Răspunsul la întrebarea „De unde și-a luat Cain soție ?” este de fapt foarte ușor: Adam și Eva au avut mulți copii, ce nu sunt pomeniți cu numele în *Cartea Facerii*. Istorisirea din *Facere* conține doar schița de bază a poveștii.

4. Karl Rahner

Părintele Kosturos pomenește de posibilitatea ca omenirea să fi apărut „în grupuri”. Este o referire la teoria evoluționistă a poligenismului. Însemnatul „teolog” iezuit Karl Rahner (care până de curând era mai curând „conservator” în privința părerilor despre evoluție)³⁹⁶, a cercetat problema și a făcut o „reconciliere” a evoluției cu învățătura creștină într-un mod ce va fi, neîndoielnic, imitat în viitor de către Arhiepiscopia Grecească. (În general, moderniștii ortodocși sunt întotdeauna cu un pas în urma romano-catolicilor în

¹⁹⁵ *Orthodox Observer*, 20 februarie, 1974.

³⁹⁶ Karl Rahner (1904-1984) este îndeobște socotit a fi principalul teolog romano-catolic al secolului al douăzecilea. El a servit drept expert teolog papal oficial înainte și în timpul Conciliului Vatican II. (n. ed.)

accepta prezentarea tradițională". Deci trebuie să găsim „o interpretare relevantă pentru vremea noastră”³⁹⁷.

„Adepii doctrinei evoluției”, zice el:

„vizualizează omenirea ca pe o realitate care, în decursul istoriei, s-a maturizat doar foarte treptat până la a atinge treapta conștientizării. Aparițiile sale cele mai timpurii trebuie gândite ca niște forme tranzitionale ce bâjbăie, apărând în imediata apropiere a nivelurilor extrem de primitive ale existenței umane. Astfel de forme intermediare primitive de viață umană trebuie să fi fost încă contopite cu starea lor animală preistorică... Dar în teoria evoluționistă *nu există loc pentru o existență «paradiziacă» a acestui om preistoric*. Așezarea unui om duhovnicesc extrem de înzestrat și deosebit de privilegiat la începutul vieții umane pe pământ pare în totală contradicție cu gândirea științifică modernă asupra acestui subiect.”³⁹⁸

Desigur, e foarte adevărat. Trooster continuă:

„Inșă acceptarea punctului de vedere modern elimină posibilitatea explicării nașterii răului în lume pe temeiul păcatului săvârșit de primul om. La urma urmei, cum ar fi putut o ființă omenească atât de primitivă să fie în stare să refuze propunerea de mântuire a lui Dumnezeu; cum ar fi putut o ființă atât de primitivă să fie în stare de ruperea legământului cu Dumnezeu ?”³⁹⁹

Întrucât pentru Trooster căderea lui Adam nu este un eveniment istoric, el „explică” existența răului dându-i un nume nou: „fenomenul imaturității cosmice”⁴⁰⁰. De fapt, Adam nu e un singur om, ci „fiecare om”⁴⁰¹. Iar *Cartea Facerii* este

„O imagine idealizată [...] a unei lumi fără de păcat; autorul [Facerii] știe destul de bine că ea nu corespunde realității... El n-a intenționat niciodată cu dinadinsul să spună că starea de har originală a lui Adam și Eva, în toată puritatea ei, ar fi fost cândva o realitate în istoria omenirii.”⁴⁰² Bineînțeles că, dacă crezi în evoluție, nu are sens să vorbești despre Rai. Nu faci decât să-ți furi căciula încercând să combini două forme de gândire diferite.

„Teologi” ca Trooster au tras concluziile definitive din mesajul evoluției; este oare cu puțință să crezi în evoluție fără să tragi aceleași concluzii ?

¹⁹⁷ Stephanus Trooster, *Evolution and the Doctrine of Original Sin*, Newman Press, Glen Rock, New Jersey, 1968, pp. 2-3.

³⁹⁸ *Ibid.*, p. 18. ^m

Ibid. ¹⁰⁰ *Ibid.*, p.

130.

⁴⁰¹

Ibid., p. 44.

Ibid., pp. 54-55, 132.

6. Concepția romano-catolică despre Omul Originar

Romano-catolicii, mai demult, își puneau unele probleme privitoare la a ști când anume începe omul, dacă se acceptă evoluția. Există mai multe teorii, în funcție de ceea ce gândim. Nu știu ce anume este permis acum, dar în vremurile bune nu prea aveai voie să crezi că sufletul poate evolua din materie. Trebuia să crezi că omului i s-a dat un suflet într-un moment anume, moment în care el a devenit om, și deci nu a mai fost supus tuturor legilor evoluției.⁴⁰³ Evident, avem de-a face, din nou, cu o oprire într-unui din acele „epicicluri” spre a face ca teoria să corespundă cu propriile credințe.

Fie crezi în evoluție - în care caz omul este o creatură foarte primitivă, provenită din fiare sălbatice, iar manualele despre evoluție îți vor spune că omul are încă fiara înlăuntrul său și toate ilustrațiile îl arată evoluând dintr-o creatură de tip maimuță -, fie, dimpotrivă, crezi că omul se trage dintr-o ființă mai măreață decât suntem noi acum, care a fost, de fapt, un om desăvârșit în felul său și nesupus stricăciunii. Sfinții Părinți ne spun chiar că Adam nu elimina materii fecale. Urma să mănânce din Pomul Vieții, dar nu se hrănea cum facem noi acum.

În *Convorbirea cu Motovilov* Sfântul Serafim din Sarov are o întregă secțiune asupra stării lui Adam: cum că el nu era supus vreunei daune sau vătămări; era neatins de stihii, nu putea fi înecat etc.

Este interesant că în Evul Mediu Thomas de Aquino își pusese tocmai aceste întrebări, încercând să dea un răspuns: care era starea lui Adam, elimina el oare materii fecale, cum se face că nu putea fi vătămat? El dă explicații amănunțite. Întâi de toate, el zice că Adam elimina materii fecale, fiindcă nu putem crede că ar fi fost alcătuit dintr-un alt material decât suntem noi acum. În al doilea rând, nu a fost nicicând vătămat și era invulnerabil la înecare nu fiindcă acestea ar fi fost cu neputință, ci fiindcă Dumnezeu aranjase să-i ia din cale toți bolovanii, ca râul să nu crească prea mult etc. Cu alte cuvinte, Dumnezeu a orânduit lumea așa cum se cuvine, încât Adam umbla cu băgare de seamă și nu i s-a întâmplat niciodată să se rănească.

Dar Ortodoxia crede că firea noastră întru început era *nemuritoare*. Avva Dorothei spune aceasta în chiar primul capitol al cuvintelor sale, unde ne înfățișează chipul lui Adam, întâiul om, spre a ne da o idee despre lucrul pentru care

⁴⁰³ Comentând recenta afirmație a papei Ioan Paul al II-lea, făcută la Academia Pontificală de Științe (22 octombrie, 1996) că „teoria evoluției este mai mult decât o ipoteză”, cardinalul Thomas J. Winning din Scoția a rezumat poziția Bisericii Romano-catolice asupra evoluției astfel: „Biserica îl lasă liber pe credincios să primească sau să respingă feluritele ipoteze evoluționiste, atâta vreme cât ele nu accentuează că mintea și spiritul omului au ieșit pur și simplu din forțele materiei vii tară a lăsa loc pentru Dumnezeu” (*Tlw Glasgow Herald*, 11 ianuarie 1997, p. 19). Cu toate acestea, există mulți romano-catolici care rămân în opoziție față de evoluție, inclusiv savanți ce au scris cărți și articole împotriva ei. Printre ei se numără Dr. Guy Berthault (geolog) în Franța, Dr. Roberto Fondi (paleontolog) și Dr. Giuseppe Sermonti (genetician) în Italia, și Dr. Wolfgang Smith (fizician și matematician) în Statele Unite. (n. ed.)

trebuie să ne străduim și la care să ne întoarcem. Ni s-a dat să trăim veșnic în trup, și iată cum era el la început. Numai după ce am căzut, ne-am pierdut acea fire și acea stare blagoslovită în care Adam îl vedea pe Dumnezeu. ■.f

Ortodoxia susține că starea nemuritoare a omului în Rai era chiar firea sa. Acum firea noastră este schimbată. Atunci eram în chip potențial nemuritori; acum suntem preschimbați în ființe muritoare, adică muritori cu trupul.

Dimpotrivă, catolicii învață că starea omului în Rai a fost o stare *suprafirească*, că, în realitate, omul era exact așa cum îl știm acum - om muritor - dar Dumnezeu i-a dat un dar suplimentar, o stare specială de har. Când a căzut, nu a făcut decât să cadă din acel har suplimentar care îi fusese adăugat; prin urmare, firea sa nu a fost schimbată.

Dar Ortodoxia susține că însăși firea noastră s-a schimbat și a decăzut prin cădere. Hristos este noul Adam; în El suntem reșezați în firea noastră dintâi.

Unii Părinți, precum Sfântul Simeon Noul Teolog, au pus problema: de ce, dar, nu ne-am făcut îndată nemuritori atunci când Hristos a murit și a înviat? Sfântul Simeon spune că a fost astfel ca noi să nu fim mântuiți cu sila: avem încă de împlinit propria noastră mântuire. Iar zidirea așteaptă ca noi să ne împlinim propria mântuire, când și ea se va ridica la starea în care era înainte de cădere - de fapt, chiar la o stare mai înaltă.

Toate aceste lucruri sunt pline de taine; ele sunt mai presus de noi, dar totuși știm destule despre ele de la Sfinții Părinți. Sfântul Simeon are un lung paragraf despre starea omului înainte de cădere. Întreaga zidire, spune el, era nestică-cioasă, la fel ca omul, și numai după cădere făpturile au început să moară. La venirea noii lumi, *cer nou și pământ nou* (Apoc. 21, 1), atunci *cei blânzi... vor moșteni pământul* (Mat. 5, 5). Ce fel de pământ este acela? Este pământul pe care-l vezi chiar aici, numai că va fi ars și refăcut, astfel încât toate făpturile să fie nesticăcioase. Iată după ce anume tânjește întreaga zidire, după ce suspină făpturile. Când Sfântul Pavel spunea că *s-au supus deșertăciunii* (Rom. 8, 20), înseamnă că au fost supuse stricăciunii prin căderea omului.

->h ;;K 7 Theodosius Dobzhansky

Haideți acum să ne ocupăm de un „evoluționist creștin-ortodox” ale cărui idei sunt cu totul de acord cu recenta gândire romano-catolică asupra subiectului evoluției, aducând și alte implicații ale teoriei evoluției, pe care un creștin ortodox trebuie să le cerceteze îndeaproape.

Theodosius Dobzhansky este un om de știință ortodox rus, citat adesea de alți „evoluționiști creștini”. Genetician binecunoscut, el este în prezent profesor la University of California din Davis. Cred că încă mai are acele muște de fructe și continuă să facă experiențe asupra lor spre a dovedi evoluția.⁴⁰⁴

⁴⁰⁴ Părintele Serafim se referă la încercarea lui Dobzhansky de a crea o nouă specie expunând muștele de fructe la radiații, astfel încât să producă urmași mutanți. Ian Taylor, în cartea sa

S-a născut în Rusia, în anul proslăvirii Sfântului Theodosie al Cernigovului [1900], ca răspuns la rugăciunile părinților săi; tocmai de aceea i s-a dat numele de Theodosius. Din nefericire, a ajuns un apostat. A venit în America în anii douăzeci și de atunci este american.⁴⁰⁵

El a fost cu totul interzis în Rusia Sovietică, deși savanții sovietici știau despre el. Odată, când, la o reuniune științifică din Rusia, s-a prezentat din greșeală un film unde apărea și el, toți savanții au aplaudat; dar filmul a fost retras. El e socotit ca inexistent, o non-persoană, fiindcă a părăsit Rusia. Dar el însuși gândește ca un comunist.

Deși a fost botezat ortodox, când i-a murit soția a incinerat-o, a luat cenușa și a împrăștiat-o în munții Sierras.⁴⁰⁶ Pe cât se poate vedea, el nu merge niciodată la biserică; este cu totul în afara religiei. Cu toate acestea, pentru păreri sale evoluționiste creștine, i s-a acordat un doctorat onorific în teologie de către Seminarul Ortodox „Sfântul Vladimir” din New York, în 1972. În același timp, el s-a adresat celei de-a doua Conferințe Teologice Internaționale a Societății Teologice Ortodoxe din America, la care participau toți „teologii” renumiți ai feluritelor organizații ortodoxe. Ideile sale despre evoluție, despre care el și mulți reprezentanți oficiali ai ortodoxiei americane par a crede că constituie un punct de vedere „ortodox”, sunt înfățișate în două publicații ortodoxe, *St. Vladimir 's Theological Quarterly* și *Concern*.

Într-un articol căruia i s-a făcut multă publicitate și care a fost rezumat fără comentarii de multe periodice ortodoxe din America, „Evoluția: metoda specială de creație a lui Dumnezeu” (*Concern*, Primăvara, 1973), Dobzhan-sky acuză de „hulă” pe oricine este împotriva teoriei evoluției. În articol el spune:

„Selecția naturală e un proces creativ orb... Selecția naturală nu acționează după un plan prestabilit.”

Dobzhansky observă extraordinara varietate a vieții de pe pământ, numind-o „excentrică și inutilă.” El spune:

„Să fabrici o multitudine de specii *ex nihilo* [din nimic], iar apoi să le lași pe cele mai multe să se stingă - ce operație lipsită de sens ! [...] Ce rost are să ai vreo două sau trei milioane de specii trăitoare pe pământ ?... Oare Creatorului îi ardea de glumă ? Oare Creatorul... ne joacă feste ?” Nu, judecă Dobzhansky:

In the Minds of Men (1991), scrie despre aceste încercări: „Experimentul cu musca fructelor a început în 1920 cu Thomas Hunt Morgan, fiind încă și astăzi o «îndeletnicire» minoră printre cercetători. Încăpățânata muscă a fructelor a îndurat toate mârșăviile genetice posibile, dai' până acum nici una nu a produs nimic altceva decât tot o muscă a fructelor” (*ed. cit.*, p. 163). (n. ed.)

⁴⁰⁵ Henry M. Morris scrie: „Probabil că Dobzhansky a fost, alături de Julian Huxley, cel mai influent evoluționist al secolului douăzeci”. Dobzhansky a murit în 1975, în același an în care Părintele Serafim ținea lecția din care a fost luat acest capitol, (n. ed.)

⁴⁰⁶ Incinerarea este strict interzisă în Biserica Ortodoxă, (n. ed.)

„Diversitatea organică devine totuși rațională și de înțeles dacă Creatorul a creat lumea vie nu printr-un capriciu gratuit, ci prin evoluție propulsată de selecția naturală. Este greșit a socoti creația și evoluția ca alternative care se exclud reciproc.”

Prin aceasta vrea să spună că, de fapt, nu contează dacă este sau nu un Dumnezeu. El spune că Dumnezeu face două sau trei milioane de specii prin intermediul selecției naturale. Este acesta un lucru mai puțin naiv decât a spune că a creat felurile originare dintr-o dată ?

După părerea lui Dobzhansky, nu există vreun plan; nu e decât un proces orb. Pentru creștinul ortodox se ridică întrebarea: Oare Dumnezeu pune început evoluției, nemiavând apoi nici un control asupra sfârșitului ei ? Cum rămâne atunci cu Pronia dumnezeiască, fără de care nici un fir de păr nu cade din capul nostru (Luca 21, 18) ?

Ajunși în acest punct al filosofiei evoluționiste „creștine”, vedem cât de falsă este însăși întrebarea la care evoluționistul se chinuie să răspundă. Lucrarea ziditoare a lui Dumnezeu *nu îi este o explicație suficientă* a diversității zidirii văzute; trebuie să existe o explicație *mai bună* - una întemeiată pe premisa vădit necreștină că Dumnezeu nu stăpânește asupra propriei zidiri, că Pronia Sa nu există !⁴⁰⁷ „Dumnezeul” acestui tip de filosofie evoluționistă este clar unul deist, iar concepția acestui „evoluționist creștin” nu se deosebește de cea a „semi-creștinului” (sau necreștinului) Lecomte du Noiiy. Dobzhansky e plin de obișnuitele idei ale creștinismului liberal că *Facerea* este simbolică, că conștientizarea omului este cauza tragicei lipse de sens din lumea de astăzi și că singura ieșire este ca omul să-și dea seama că poate coopera cu această întreprindere a creației, căci participarea la această întreprindere îl face pe omul muritor parte a proiectului veșnic al lui Dumnezeu. Și adaugă:

„Cea mai curajoasă și cea mai apropiată de izbândă încercare de a face acest lucru - de a coopera cu planul veșnic al lui Dumnezeu - a fost cea a lui Teilhard de Chardin.”⁴⁰⁸

8. Teilhard de Chardin — .

Vom cerceta acum pe ultimul evoluționist, marele „proroc” evoluționist al vremii noastre: Teilhard de Chardin. Este, în chip vădit, „evoluționistul creștin” prin excelență al secolului, prețuit în mare măsură de ortodocși și

⁴⁰⁷ Dobzhansky scria: „Omul a evoluat din strămoși ce erau ne-umani... Crearea chipului lui Dumnezeu în om nu este un eveniment, ci un proces, deci legea morală e un produs al dezvoltării evolutive” (Dobzhansky, „Ethics and Values in Biological and Cultural Evolution”, în *Zygon, the Journal of Religion and Science*, prezentat în *Los Angeles Time*, 16 iunie, 1974, p. 6). (n. ed.)

⁴⁰⁸ Th. Dobzhansky, „On Human Life”, în *St. Vladimir's Theological Quarterly*, voi. 17 (1973), p. 100.

socotit de unii „teologi ortodocși” (cum vom vedea) ca fiind la același nivel cu Sfinții Părinți ortodocși.

Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955) a fost un preot iezuit francez, „teolog” și paleontolog, care a fost prezent la descoperirea multora dintre marii „oameni” fosili din secolul nostru. Împreună cu încă două persoane, a luat parte la „descoperirea” fraudulosului Om de Piltdown.⁴⁰⁹ El a descoperit dintele care fusese vopsit. Nu se știe dacă a fost părtaș la această faptă. Pentru fabricarea Omului de Piltdown a fost acuzat unul din ceilalți doi oameni, iar participarea lui Teilhard de Chardin a fost mușamalizată. Dar se știe, din cărțile anterioare, că el a fost cel care a descoperit dintele.⁴¹⁰

Teilhard a fost prezent la noile descoperiri ale Omului de Java, care întâmplător, au fost încuiate toate într-un cabinet de undeva din Olanda, și nu s-a mai dat voie să fie cercetate. A fost prezent la multe dintre descoperirile legate de Omul de Pekin, deși nu chiar de la început. A fost, de asemenea, prezent atunci când fosilele Omului de Pekin au dispărut.⁴¹¹ Astfel că nu ne-au mai rămas nici un fel de fosile din Omul de Pekin; există doar desene și machete.

Pe deasupra, Teilhard a fost principalul responsabil de *interpretarea* tuturor descoperirilor. Cum el însuși spune:

„Am avut marele noroc, neobișnuit într-o carieră științifică, de a mi se întâmpla să fiu chiar acolo când... au ieșit la lumină descoperiri cruciale în istoria oamenilor fosili!”

■ V El alcătuiește din toate acestea dovada evoluției umane. Nu vom examina această dovadă acum, ci vom spune doar că este foarte nesigură. Un scriitor evoluționist, F. Clark Howell (autorul cărții *Early Man*), spunea:

„Una dintre principalele dificultăți este aceea că fosilele umane cu adevărat semnificative sunt excepțional de rare: tot ceea ce s-a descoperit până acum se poate îndesa într-un sicriu mai mărișor. Toate celelalte trebuie atribuite altor ființe.”⁴¹²

Și nu știm nici măcar ce legătură au aceste fragmente unele cu altele.

Teilhard de Chardin era și savant și „mistic”. Surprinzător nu este atât faptul că era o combinație a celor două (la urma urmei, era iezuit), ci, mai

⁴⁰⁹ În 1953 s-a descoperit că craniul Omului de Piltdown era o combinație foarte iscusită a unui maxilar de maimuță cu cutia craniană a unui om modern, (n. ed.)

⁴¹⁰ Phillip E. Johnson notează: „Mulți dintre cei familiarizați cu probele (inclusiv [evoluționiștii] Stephen Jay Gould și Louis Leakey) au ajuns la concluzia că Teilhard era probabil implicat în prepararea fraudei din Piltdown, chiar dacă nu avem dovezi hotărâtoare” (*Darwin on Trial*, ed. cit., p. 203). Malcom Bowden dă o relatare amănunțită a farsei de la Piltdown în cărțile sale *Ape-men: Factor Fallacy ?*, Sovereign Publications, Bromley, Kent, Anglia, 1977, și *Science vs. Evolution*, Sovereign Publications, Bromley, Kent, Anglia, 1991. (n. ed.)

⁴¹¹ „De-a lungul tuturor investigațiilor privitoare la locul unde se află fosilele, Teilhard, care era principalul responsabil al laboratorului și al colecției sale, și a trăit în Pekin în timpul războiului, nu pare să fi făcut vreo dare de seamă asupra evenimentelor” (Malcom Bowden, *Ape-men: Fact or Fallacy ?*, ed. cit., p. 123). (n. ed.)

⁴¹² F. Clark Howell, în *New Scientist*, 25 martie, 1965, p. 798.

curând, faptul că este destul de respectat atât de către teologi - teologi roma-no-catolici, dar, de fapt, și de mulți așa-zisi teologi ortodocși -, cât și de către oamenii de știință. Cartea sa *Fenomenul Omului* are o introducere scrisă de Julian Huxley, nepotul faimosului contemporan și adept al lui Darwin, T.H. Huxley. Julian Huxley este un evoluționist ateu absolut. El nu poate fi întrutotul de acord cu încercarea lui Teilhard de a împăca evoluția cu catolicismul, dar, în principiu, este de acord cu filosofia lui.

Ajungem astfel la un subiect pe care l-am discutat anterior:⁴¹³ speranța omului că religia se va contopi cu știința. Primii oameni de știință din Apus, în momentul nașterii științei moderne, în Renaștere, aveau cu toții orientare mistică. Erau saturați de filosofia pitagoreică. Giordano Bruno (1548-1600), socotit premergătorul științei și filosofiei moderne, a fost un mistic panteist. El credea că întreaga lume este Dumnezeu, că Dumnezeu este sufletul lumii și că „Natura este Dumnezeu în lucruri”. Filosofia sa combina religia și știința într-o unică viziune pan teistă.

În veacul al nouăsprezecelea, prorocul socialist Saint-Simon spunea că a venit timpul când nu numai că ordinea socială va fi o instituție religioasă, ci știința și religia vor merge împreună, iar știința nu va mai fi atee. Teilhard de Chardin era genul de gânditor pe care îl căuta el: cel care să aducă laolaltă știința și religia.

Tot în veacul al nouăsprezecelea, filosoful american Ralph Waldo Emerson vorbea cam despre același lucru. Confruntat cu o stare în care credința omului fusese despărțită de cunoaștere din pricina iluminării moderne, el chema la restaurarea unității în om, vorbind despre cum putem readuce laolaltă credința și cunoașterea. În eseuul său *Despre natură* el spune:

„Pricina pentru care lumea e lipsită de unitate, zăcând sfârșită și în grămezi, este dezunirea omului de sine însuși. El nu poate fi naturalist până ce nu împlinește toate cererile spiritului. Dragostea este în aceeași măsură una dintre cerințele sale pe cât și percepția... Adânc pe adânc cheamă, dar în viața prezentă nuntirea nu se săvârșește. Sunt oameni nevinovați ce slujesc lui Dumnezeu după tradiția părinților lor, dar simțământul datoriei nu s-a întins încă la toate facultățile lor. [Adică își fac datoria față de propria religie, dar nu urmează cu conștiinciozitate știința și filosofia.] Și există naturaliști răbdători, dar care-și îngheață subiectul sub glacialele lumina a înțelegerii. [Adică despart filosofia de religie.] [...] Dar când un gânditor credincios, hotărât să desprindă fiecare lucru de relațiile personale și să-l vadă în lumina gândirii, va aprinde, în același timp, știința cu focul celor mai sfinte simțăminte, atunci Dumnezeu va ieși din nou la iveală în creație.”⁴¹⁴

⁴¹³ Adică în secțiunile precedente ale „Cursului de supraviețuire” ținut de Părintele Serafim, din care a fost luată această prelegere, (n. ed.)

⁴¹⁴ *The Selected Writings of Ralph Waldo Emerson*, Random House, The Modern Library, New York, 1968, p. 38.

Tot Teilhard de Chardin este „prorocul” care făgăduiește să împlinească aceste așteptări, care descoperă că știința și religia sunt, încă o dată, compatibile.⁴¹⁵

În revistele *St. Vladimir's Theological Quarterly* și *Concern*, Theodosius Dobzhansky rezumă ceea ce a încercat să facă Teilhard de Chardin în cărțile sale. Teilhard, spune el, descrie trei stadii prin care a trecut dezvoltarea evolutivă, folosind propriii termeni tehnici:

„Întâi are loc cosmogeneza, evoluția naturii neînsuflețite; în al doilea rând, biogeneza, evoluția biologică; și în al treilea rând, noogeneza, dezvoltarea gândirii umane.”

Teilhard vorbește și despre „sfere”: „biosfera”, sfera vieții, și „noosfera”, sfera gândirii. El spune că întregul glob este pătruns de o rețea a gândirii pe care o numește „noosfera”.

„Până aici”, continuă Dobzhansky:

„Teilhard stă ferm pe o temelie de fapte demonstrabile. Spre a-și completa teologia naturii el se avântă apoi într-o *prorocie întemeiată pe credința sa religioasă*. El vorbește despre «convingerea, cu totul de nedemonstrat pentru știință, că universul are o direcție și că ar putea - iar, dacă suntem credincioși, că ar trebui cu adevărat - să ducă la un fel de desăvârșire ireversibilă».”⁴¹⁶

Dobzhansky citează cu deplină aprobare următoarea afirmație a lui Teilhard de Chardin despre ce anume este evoluția:

„Este oare evoluția o teorie, un sistem sau o ipoteză? Ea este mult mai mult - este un postulat general, dinaintea căruia toate teoriile, toate ipotezele, toate sistemele trebuie să se încline de aici înainte, și căruia trebuie să i se conformeze spre a putea fi luate în considerare și a fi veridice. Evoluția e o lumină care luminează toate faptele, o traiectorie pe care toate liniile de gândire trebuie s-o urmeze. Iată ce este evoluția.”⁴¹⁷ Adică, în gândirea lui Teilhard - pe care o urmează o mulțime de oameni, fie că sunt creștini, atei sau orice altceva - evoluția devine un fel de nouă revelație universală pentru omenire. Deci totul trebuie înțeles în termenii evoluției, inclusiv religia.

Scrierile lui Teilhard de Chardin sunt atât de înțesate de propriul jargon, încât este ușor să-l respingi - ori să-l accepți - fără să pricepi cu totul semnificația gândirii sale. Dar, mai presus de toate, trebuie înțeles ce anume i-a inspirat gândirea, căci tocmai această inspirație de temelie și concepție despre

⁴¹⁵ O încercare mai recentă de a combina știința, religia și filosofia evoluționistă se găsește în cartea *The Marriage of Sense and Soul: Integrating Science and Religion*, de Ken Wilber, Random House, Broadway Books, New York, 1998, pp. 103-111. Pentru mai multe informații despre unirea științei cu religia vezi Epilogul editorului din prezenta lucrare, (n. ed.)

⁴¹⁶ Th. Dobzhansky, „On Human Life”, *loc. cit.*

⁴¹⁷ Th. Dobzhansky, „Evolution: God's Method of Creation”, în *Concern*, primăvara, 1973.

lume a pus stăpânire pe fantezia intelectualului modern, deopotrivă „creștin” și ateu, în ciuda dificultății limbajului.

Ceea ce l-a inspirat pe Teilhard de Chardin și îi inspiră pe adepții săi este o anume *concepție unitară* asupra realității, o îmbinare a lui Dumnezeu și a lumii, a spiritualului și secularului, într-un singur proces armonios și atotcuprinzător care nu numai că poate fi perceput de intelectualul modern, ci poate fi *simțit* de sufletul sensibil aflat în strânsă legătură cu spiritul vieții moderne; într-adevăr, pasul următor al procesului poate fi *anticipat* de „omul modern”, și tocmai de aceea este așa de iute acceptat Teilhard de Chardin ca „proroc”, chiar de către oameni ce nu cred în Dumnezeu: el vestește, într-un chip foarte „mistic”, viitorul la care speră orice gânditor de astăzi⁴¹⁸ (în afară de creștinii ortodocși conștienți).

Există două laturi ale gândirii unitare a lui Teilhard de Chardin: cea lumească (prin care-i atrage și-i păstrează chiar pe atei totali precum Julian Huxley), și cea spirituală (prin care-i atrage pe „creștini” și le dă o „religie” celor necredincioși).

Propriile cuvinte ale lui Teilhard nu lasă nici o urmă de îndoială că mai presus de orice era îndrăgostit pătimaș de lume, de pământ:

„Lumea (valoarea, infailibilitatea și bunătatea ei) - care, când totul a fost spus și făcut, este primul, ultimul și singurul lucru în care cred.”⁴¹⁹

Acum pământul mă poate prinde în giganticele sale brațe. Poate să mă umple cu viața lui, ori să mă întoarcă în țărâna sa. Se poate împodobi pentru mine cu toate farmecele, cu toate grozăviile, cu toate tainele. Mă poate îmbăta cu mireasma realității și unității sale.”⁴²⁰ Neîndoielnic, cu o astfel de credință el întoarce spatele creștinismului ortodox. După cum relatează cu exactitate unul dintre biografi săi, el credea că „de-acum mântuirea nu mai trebuia căutată în «lepădarea de lume», ci în «participarea» activă la construirea ei”.⁴²¹ A abandonat în chip conștient „învechitele” forme ale credinței creștine în favoarea celor noi, secularizate. El disprețuia

„toate acele basme dulce despre sfinți și mucenici! Care copil normal ar vrea să-și petreacă veșnicia într-o tovărășie atât de plicticoasă ?”⁴²² Credea că „ceea ce ne lipsește tuturor într-un fel sau altul în acest moment este o nouă definiție a sfințeniei.”⁴²³ El scria:

„Lumea modernă e o lume în evoluție; prin urmare, conceptele statice ale vieții spirituale trebuie regândite iar învățătura clasică a lui Hristos trebuie reinterpretată.”⁴²⁴

⁴¹⁸ Adică orice persoană ce ține de tradiția raționalist! venită din epoca Luminilor și, în ultimă instanță, din Evul Mediu apusean de după Schismă.

⁴¹⁹ Teilhard de Chardin, *How I believe*, Harper & Row, New York, 1969, p. 11.

⁴²⁰ Teilhard de Chardin, *The Divine Milieu*, Harper & Row, New York, p. 154.

⁴²¹ Pierre Leroy, S.J., *Teilhard de Chardin: The Man*, p. 22.

⁴²² *Apud* Robert Speaight, *Teilhard de Chardin: A Biography*, Collins, Londra, 1967, p. 27.

⁴²³ Teilhard de Chardin, *Human Energy*, Collins, Londra, 1969, p. 110.

" Avem aici reflectarea aruncării peste bord a vechiului univers newtonian. Teilhard vrea să pună și creștinismul în aceeași categorie, fiindcă și el e legat de clasicul mod de gândire static. Acum avem un nou mod de gândire; prin urmare, așa cum avem o nouă fizică, trebuie să avem și un nou creștinism.

Dar filosofia lui Teilhard nu e o simplă secularizare a creștinismului; viziunea sa cea mai puternică și mai influentă este cea a *spiritualizării lumii* și a activității lumesti. Teilhard nu era doar îndrăgostit de lume și de orice „progres modern” și dezvoltare științifică; ceea ce îl deosebește este faptul că dădea acestor lucruri o semnificație „religioasă” aparte. El scria:

„Atunci, Doamne, chiar e adevărat ? Pot eu, ajutând la răspândirea științei și libertății, să sporesc densitatea atmosferei divine, în ea însăși și pentru mine: cea atmosferă în care mi-am dorit întotdeauna să mă scu-i fund ?

Prinzându-mă de pământ, mă fac în stare a mă ține mai aproape de tine...

Fie ca energiile lumii, stăpânite de noi, să se închine înaintea noastră și să primească jugul puterii noastre.

Fie ca rasa umană, ajunsă la o mai deplină conștiință și la o mare putere, să ajungă a se grupa în organisme bogate și fericite în care viața va fi mai bine întrebuițată, aducând însutită dobândă.”⁴²⁵ Pentru el, Dumnezeu poate fi aflat numai în mijlocul lumii:

„Nu vorbesc metaforic când spun că străbătând până la capăt lungimea și lățimea și adâncimea lumii în mișcare omul poate ajunge la experiența și viziunea dumnezeului său.”⁴²⁶

în desăvârșită armonie cu vremurile sale de „căutări” seculare, el declară că: „a trecut vremea când Dumnezeu putea pur și simplu să se impună pe Sine din afară, ca stăpân și proprietar al moșiei. De-acum înainte lumea va îngenunchea numai înaintea centrului organic al propriei evoluții.”⁴²⁷ Pentru el „evoluția” nu este o idee distructivă pentru religie, ci o idee religioasă în sine:

„Creștinismul și evoluția nu sunt două viziuni de neîmpăcat, ci două perspective destinate a se acomoda și a se completa una pe alta.”⁴²⁸ El credea cu ardoare și învăța că „evoluția a ajuns, ca să zicem așa, să toarne sânge proaspăt în perspectivele și aspirațiile creștinismului”⁴²⁹. Într-adevăr, după Teilhard, evoluția pregătește calea pentru o nouă descoperire a lui Dumnezeu:

⁴²⁴ Frank Magill, ed., *Masterpieces of Catholic Literature in Summary Form*, Harper & Row, New York, 1965, p. 1054.

⁴²⁵ Teilhard de Chardin, *The Mystical Milieu: Writings in Time of War*, Harper & Row, New York, 1968, pp. 138-39.

⁴²⁶ Teilhard de Chardin, *The Divine Milieu*, op. cit., p. 36.

⁴²⁷ Teilhard de Chardin, *Human Energy*, ed. cit., p. 10.

⁴²⁸ Teilhard de Chardin, *The Mystical Milieu*, ed. cit., p. 125.

⁴²⁹ Teilhard de Chardin, *The Phenomenon of Man*, Harper & Row, New York, 1959, p. 297.

„Pământul... mă poate face să cad în genunchi în așteptarea a ceea ce se coace în sânul său... El a devenit pentru mine, dincolo de el însuși, trupul celui ce este și al celui ce vine.”⁴³⁰

Evoluția este, pentru Teilhard, un proces care implică „construirea trupului cosmic al lui Hristos în care *toate lucrurile* sunt unite cu Dumnezeu”⁴³¹.

Fiu credincios al Bisericii Romano-catolice, Teilhard își exprimă viziunea unirii lui Dumnezeu cu lumea în termenii teologiei latine, oferind o „nouă dezvoltare” a gândirii catolice prin șocanta idee a „*Transsubstanțierii*” pământului.⁴²

„Pe măsură ce omenirea asimilează lumea materială, iar Ostia asimilează umanitatea noastră, prefacerea euharistică depășește și completează transsubstanțierea pâinii de pe altar. Pas cu pas ea invadează irezistibil universul... Materiile sacramentale sunt alcătuite de totalitatea lumii, iar răstimpul creației este perioada necesară pentru consacrarea ei.”⁴³³ în procesul evoluției „Trupul lui Hristos” se alcătuiește în lume - nu Hristosul ortodoxiei, ci „Hristosul universal” sau „Supra-Hristos”, pe care Teilhard îl definește ca „sinteza dintre Hristos și univers”⁴³⁴. Acest „Hristos evolutiv” va duce la unirea tuturor religiilor:

„Convergența generală a religiilor asupra unui Hristos universal, satisfăcător pentru toate în mod fundamental: iată care îmi pare a fi singura convertire posibilă a lumii și singura formă în care religia viitorului poate conceputa.

Pentru el, creștinismul nu este unicul Adevăr, ci doar „un tip emergent al evoluției”, supus schimbării și prefacerii ca orice altceva din lumea „evolutivă”. La fel ca Papii mai recentți, Teilhard nu dorește să „convertească” lumea, ci doar să-i ofere papalitatea ca pe un fel de centru mistic al căutării religioase a omului, un supra-denominațional oracol delfic. Iată cum îi rezumă părerile unul dintre admiratorii săi:

„Dacă creștinismului [...] îi este dat, într-adevăr, să fie religia de mâine, există o singură cale pe care poate nădăjdui să ajungă la măsura marilor tendințe umanitare de azi și să le asimileze; iar aceasta este prin axa, vie și organică, a catolicismului său centrat asupra Romei.”⁴³⁵

⁴¹⁰ Teilhard de Chardin, *The Divine Milieu*, ed. cit., pp. 154-55.

⁴³¹ Frank Magill, ed., *Masterpieces of Catholic Literature*, ed. cit., p. 1058.

⁴³² Teilhard a scris despre acest lucru pe când era în China, în 1926-27, după ce a săvârșit o Missă în Deșertul Gobi.

⁴³³ Teilhard de Chardin, *The Divine Milieu*, ed. cit., pp. 125-26.

⁴³⁴ Teilhard de Chardin, *How I believe*, ed. cit., p. 37.

TM*Ibid.*, p. 41.

⁴³⁶ Thomas Corbishly, *The Spirituality of Teilhard de Chardin*, Paulist Press, New York, 1971, p. 100. Teilhard scria el însuși: „Totul ne arată că dacă creștinismul este, într-adevăr, destinat a fi, așa cum mărturisește și cum este conștient a fi, religia de mâine, atunci numai prin axa vie, organică a romano-catolicismului său poate nădăjdui să se măsoare cu marile

în vreme ce universul „evoluează” către „Trupul lui Hristos”, omul în suși atinge apogeul dezvoltării sale evoluționiste: „Supra-umanitatea”. Teilhard scrie:

„Evidența obligă rațiunea noastră să accepte că ceva mai mare decât omul de azi este în curs de gestație pe pământ.”

Asemeni lui Lecomte du Noii și, de fapt, asemeni tuturor gânditorilor ce au o concepție „religioasă” despre evoluție, Teilhard identifică „Supra-umanitatea” evolutivă cu Hristos, și invers, îl interpretează pe Hristos în termenii „Supra-umanității”:

„Pentru a putea să fim în stare să ne închinăm ca înainte trebuie să fim în stare să ne spunem nouă înșine, în vreme ce privim către Fiul Omului, [nu *Apparuit humanitas*, ci] *Apparuit Superhumanitas* [«a apărut Supra-umanitatea»].”⁴³⁷

Aici gândirea lui Teilhard devine „mistică”, însă el nu afirmă clar dacă personalitatea umană se păstrează în „Supra-umanitate” sau se contopește pur și simplu cu universalul „Supra-Hristos”. Sau, cum zice unul din biografii săi:

„Omenirea urmează a atinge un punct de dezvoltare când se va desprinde cu totul de pământ și se va uni cu Omega... «Un fenomen poate similar morții, văzut din afară, [scrie Teilhard], dar, în realitate, simplă metamorfoză și accedere la sinteza supremă».”⁴³⁸

„Sinteza supremă”, apogeul procesului evoluționisto-spiritual, este ceea ce Teilhard numea „Punctul Omega”:

„Într-o zi, ne spune Evanghelia, tensiunea care se acumulează treptat între omenire și Dumnezeu va atinge limitele prevăzute de posibilitățile lumii. Atunci va veni sfârșitul. Atunci prezența lui Hristos, care se acumulase tăcut în lucruri, se va descoperi brusc - ca o străfulgerare de lumină de la pol la pol. Atomii spirituali ai lumii vor fi născuți pretutindeni de către o forță generată de puterile de coeziune proprii universului însuși și vor ocupa, fie înăuntrul lui Hristos, fie în afară de Hristos (dar totdeauna sub influența lui Hristos), fericirea sau durerea rânduită lor de către structura vie a Pleromei [plinirea lucrurilor].”⁴³⁹

Acest Punct Omega nu este un țel din afara lumii, ci doar capătul „mișcării universului către țelul evoluției sale”; „climaxul evoluției se identifică... cu Hristos cel înviat al Parusiei”⁴⁴⁰. Toți oamenii, crede Teilhard, trebuie să

curente umaniste moderne și să se facă una cu ele” (*Christianity and Evolution*, Harcourt Brace Jovanovich, A Harvest Book, New York, 1969, p. 168). (n. ed.)

⁴³⁷ Teilhard de Chardin, *Science and Christ*, Collins, Londra, 1968, p. 164.

⁴³⁸ Speaight, *op. cit.*, p. 266.

⁴³⁹ Teilhard de Chardin, *The Divine Milieu*, ed. cit., pp. 150-51.

⁴⁴⁰ Speaight, *op. cit.*, pp. 335, 337.

dorească acest țel, căci el „este acumularea dorințelor care trebuie să facă Pleroma să se reverse asupra noastră”⁴⁴¹. Tot el scrie:

*;- „A coopera cu evoluția cosmică totală este singurul act deliberat care poate exprima în mod adecvat devoțiunea noastră față de un Hristos evolutiv și universal.”⁴⁴²

Cu toate acestea, cu sau fără voia omului, Parusia va veni, căci ea este culminarea unui proces natural:

„Unica lucrare a lumii este incorporarea fizică a credincioșilor în Hristos, care este de la Dumnezeu. Această sarcină majoră este urmată cu rigoarea și armonia unui proces natural de evoluție.”⁴⁴³ r *.,;

Bineînțeles că el elimină cu totul orice idei ale creștinismului care au existat până atunci. Creștinismul nu înseamnă ca un individ să încerce a-și mântui sufletul, ci este întregul celor din lume evoluând printr-un proces natural către Punctul Omega. Creștinii nu ar trebui să se teamă de procesul natural al evoluției, crede Teilhard, căci el nu face decât să-i ducă negreșit la Dumnezeu:

„Deși speriat o clipă de evoluție, creștinul percepe că ceea ce ea îi oferă nu e nimic altceva decât un măreț mijloc de a se simți în mai mare măsură una cu Dumnezeu și de a se da pe sine mai mult Lui. Într-o natură pluralistă și statică, dominația universală a lui Hristos ar putea, strict vorbind, a fi încă privită ca o putere extrinsecă și suprim-pusă. Într-o lume spiritual convergentă, această energie «hristică» dobândește o urgență și o intensitate de o cu totul altă ordine.”⁴⁴⁴

■**:- 9. Hiliasmul⁴⁴⁵ lui Teilhard de Chardin ■ ■' ■: < ■

Mai sunt câteva păreri ale lui Teilhard de Chardin care trebuie menționate. Este interesant că el caută o stare care să ne ducă dincolo de țelul mort al comunismului. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial el scria că comunismul, fascismul și democrația se luptă unele cu altele, dar noi trebuie să trecem dincolo de acestea:

„Marea sarcină a omenirii moderne este aceea de a-și tăia o cale de ieșire/orfani *un prag al conștiinței mai înalte*. Fie că sunt sau nu creștini, oamenii însuflețiți de această convingere alcătuiesc o *categorie omogenă*.”

⁴⁴¹ Teilhard de Chardin, *The Divine Milieu*, ed. cit., p. 151.

⁴⁴² Teilhard de Chardin, *Science and Christ*, ed. cit., p. 169.

⁴⁴³ Teilhard de Chardin, *La Vie Cosmique*, citat în Teilhard de Chardin, *The Future of Man*, Collins, Londra, 1965, p. 304.

⁴⁴⁴ Teilhard de Chardin, *The Phenomenon of Man*, ed. cit., pp. 296-97.

⁴⁴⁵ Una dintre primele erezii creștine, întemeiate pe o greșită interpretare a *Cărții Apocalipsei*; în general, termenul „hiliasm” se poate aplica oricărei credințe, fie seculară sau religioasă, în perfectibilitatea lumii acesteia căzute, (n. ed.)

Marele eveniment pe care-l așteptăm [este] descoperirea unui act sintetic de adorare în care să se alieze și să se înalțe reciproc pătimașa dorință de a cuceri Lumea și pătimașa dorință de a ne uni cu Dumnezeu; *actul vital, cu totul nou, corespunzând unei noi vârste a Pământului.*"⁴⁴⁶ Se poate vedea că la Teilhard hiliasmul este foarte puternic; New Age-ul își face apariția:

„În comunism, în orice caz la originile sale, credința într-un organism uman universal a atins o măreață stare de exaltare... Pe de altă parte, în dezechilibrata sa admirație față de puterile tangibile ale Universului, el a exclus sistematic din speranțele sale posibilitatea unei metamorfoze spirituale a Universului."⁴⁴⁷

Cu alte cuvinte, dacă adaugi comunismului spiritualitate, ai găsit răspunsul.⁴⁴⁸ Teilhard urmează:

„Trebuie să ne unim. Nu din nou în fronturi politice, ci într-o singură mare cruciadă pentru progresul uman... Democratul, comunistul și fascistul trebuie să se debaraseze de deviațiile și limitările sistemelor lor și să urmărească deplin aspirațiile pozitive care le inspiră entuziasmul, iar apoi, cu totul firesc, noul spirit va sparge legăturile exclusive ce încă îl țin prizonier; cele trei curente se vor descoperi contopite în concepția unei sarcini comune; anume, promovarea viitorului spiritual al Lumii... Funcția omului este aceea de a construi și a conduce întregul Pământului... Vom sfârși prin a pricepe că marele obiectiv urmărit în chip inconștient de către știință nu este altul decât descoperirea lui Dumnezeu."⁴⁴⁹

Iată cum mistica pătrunde drept în miezul științei. Știința de azi își pierde toate temeiurile; ea a devenit nedeterminată, afirmând un întreg univers de an-timaterie, ceea ce-i pune în încurcătură pe savanți.⁴⁵⁰ Totul sfârșește în mistică. Teilhard scrie:

■ „Singura Unitate cu adevărat naturală și real umană este Spiritul Pământului... O patimă acaparatoare începe să se arate, care va înghiți cu

⁴⁴⁶ Teilhard de Chardin, *Building the Earth*, Cross Currents, West Nyack, New York, 1959, p. 20.

⁴⁴⁷ *Ibid.*, pp. 21-22.

⁴⁴⁸ Vorbind de „preoții muncitori” iezuiți și dominicani care, în anii patruzeci și cincizeci, au intrat în partide comuniste și socialiste (părăsind mai apoi preoția), Teilhard scria: „Preoții-muncitori găsesc în chipul unui marxism uman nu numai dreptate, ci și speranță și un sentiment față de Pământ care e mai puternic decât «umanitatea evanghelică»” (citată în Malachi Martin, *The Jesuits*, Simon & Schuster, New York, 1987, p. 290). Altundeva el spunea: „Marxiștii cred în viitorul omenirii, pe când creștinii de azi nu” (citată în Joseph V. Kopp, *Teilhard de Chardin: A New Synthesis of Evolution*, Deus Books/Paulist Press, Paramus, New Jersey, 1964). Despre noua spiritualitate care se clădește pe temeliile puse de comunism vezi Epilogul Editorului, (n. ed.) ■

⁴⁴⁹ Teilhard de Chardin, *Building the Earth*, ed. cit., pp. 23-24.

⁴⁵⁰ în prezent, cosmologii evoluționiști susțin că până la nouăzeci la sută din materia universului este materie „întunecată” sau „exotică”, (n. ed.)

totul ori va transforma ceea ce până acum fusese imaturitatea pământului... Chemarea către marea Unire [adică unitatea universală a omenirii] a cărei realizare este singura lucrare aflată acum în desfășurare în natură... Pornind de la această ipoteză, după care (în conformitate cu descoperirile psihanalizei) Dragostea este energia psihică primară și universală, oare nu se limpezește totul în jurul nostru... ? Simțământul Pământului este irezistibilă presiune care va veni la momentul potrivit spre a-i uni [pe toți oamenii] într-o patimă comună.

Epoca națiunilor este trecut. Sarcina aflată în fața noastră, de vrem să nu pierim, este să dăm de-o parte vechile prejudecăți și să construim Pământul...

Marele conflict din care vom fi ieșit, nu va fi făcut decât să întărească în Lume nevoia de a crede. După ce va fi ajuns la o mai înaltă treaptă de auto-perfecțiune, Spiritul Pământului va experia o tot mai mare nevoie vitală de a adora; din evoluția universală, Dumnezeu se ivește în conștiințele noastre mai măreț și mai necesar decât oricând...

Când oare a mai existat în Noosferă o nevoie mai urgentă de a găsi o Credință, o Speranță care să dea sens și suflet imensului organism pe care-l clădim ?^{4M}

Ceea ce vrea să spună aici este că întreaga revoluție modernă s-a rătăcit. Când ea încercă să clădească un nou Rai, nimicește totul; de-aceia are nevoie să i se adauge un sens religios; tocmai ceea ce îi furnizează Teilhard. Toate lucrurile vieții moderne sunt bune, zice el. Adăugați-le doar aceasta: ideea că toate ne îndreaptă către o nouă împărăție spirituală. Teilhard spune în continuare:

„În noi evoluția Lumii către spirit devine conștientă... Nu putem încă înțelege exact unde anume ne va duce, dar ar fi absurd să ne îndoim că ne duce către un țel de o valoare supremă.”⁴⁵²

Prin aceasta el încearcă a fi proroc, deși nu este prea sigur încotro se îndreaptă totul.

„Principiul generator al unificării noastre nu va fi aflat în final într-o unică contemplare a aceluiși Adevăr ori în unica dorință trezită de către Ceva, ci în unica atracție exercitată de către un același Cineva.”⁴⁵³

„De-aceia, în ciuda tuturor aparentelor improbabilități, ne apropiem inevitabil de o nouă eră în care Lumea își va arunca lanțurile, spre a se abandona, în sfârșit, puterii afinităților ei lăuntrice...”

Cu două mii de ani de experiență mistică [a romano-catolicismului] în urma noastră, contactul pe care-l putem face cu Focarul personal al Universului a câștigat tot așa de multă bogăție explicită ca și contactul pe

⁴⁵¹ Teilhard de Chardin, *Building the Earth*, ed. cit., pp. 24-27.

⁴⁵² *Ibid.*, p. 27-28.

*⁴⁵³ *Ibid.*, p. 19.

care-l putem face, după două mii de ani de Știință, cu sferile naturale ale Lumii. Privit ca un «tip» al dragostei, creștinismul este atât de viu încât, în chiar acest moment, îl putem vedea suferind o extraordinară mutație prin ridicarea la o mai fermă conștiință a valorii sale universale.

Nu este oare în curs de desfășurare încă o metamorfoză, ultima, reală, zarea lui Dumnezeu în inima Noosferei [lumea mentală], străbaterea cercurilor [adică a tuturor sferelor] către Centrul lor comun, apariția cel puțin a «Teosferei» [atunci când omul și lumea se vor face Dumnezeu] ?⁴⁵⁴ Această dorință este foarte adâncă în omul modern - aceasta este ceea ce își dorește. Toate sistemele moderne, filosofice, hiliaste sau socialiste, au, în final, ideea că Dumnezeu este eliminat, creștinismul este eliminat, iar lumea este dumnezeiască. Lumea este oarecum trupul lui Dumnezeu, iar omul dorește să fie un zeu. Omul l-a pierdut acum pe Dumnezeu; Dumnezeu este mort; Supraomul vrea să se nască. Teilhard exprimă dorința omului modern pentru ceea ce Dostoievski a înfățișat în „Marele Inchizitor”. El încearcă să unească latura spirituală cu latura științifică și cu o Nouă Ordine care va fi una politică. Este prorocul lui Antihrist.⁴⁵⁵

Iată deci că prin aceasta raționalismul modern din vremea noastră ajunge la capăt. Rațiunea ajunge, în fine, să se îndoiască de sine sau chiar să se nege.⁴⁵⁶ Știința este răsturnată; ea nu mai știe ce este materia, ce anume poate cunoaște și ce nu poate cunoaște. Relativismul pătrunde toate sferile. Pentru unii, îndoiala și relativismul duc la filosofia absurdului.⁴⁵⁷

Se vedește că, după ce a trecut prin toate experimentele apostaziei, omul nu poate dezvolta nimic mai mult pentru sine. A încercat totul, și de fiecare dată a fost convins că a găsit, în sfârșit, răspunsul. Însă, făcând aceasta, arunca peste bord tot mai mult din trecut. Și tot ceea ce făcea era mereu aruncat peste bord de către generația următoare. Acum ajunge, în sfârșit, să se îndoiască chiar de existența lumii, de ceea ce este el însuși. Mulți oameni se sinucid. Mulți distrug. Ce i-a rămas omului ? Nu i-a mai rămas decât să aștepte o nouă revelație. Iar omul modern a ajuns într-o asemenea stare - lipsit de un sistem de valori și de o religie proprie - încât nu poate decât să accepte orice i se prezintă, ca fiind cea nouă revelație. v\ '< ,jir

⁴⁵⁴ *Ibid.*, p. 32.

⁴⁵⁵ învățătura Părintelui Serafim despre acest subiect e discutată mai amănunțit în Epilogul editorului, (n. ed.)

⁴⁵⁶ Mai devreme în „Cursul de supraviețuire” Părintele Serafim a vorbit despre felul cum credința în „rațiunea pură” a fost subminată spre sfârșitul Iluminismului de către filosofil David Hume, Immanuel Kant și alții. O parte a acestei discuții a fost inclusă în capitoul precedent, (n. ed.)

⁴⁵⁷ Referire la scriitorii Camus, Kafka, Ionescu etc. La începutul anilor șaizeci Părintele Serafim a scris un eseu intitulat „Filosofia absurdului”, publicat postum în revista *The Orthodox Word*, nr. 106 (1982) (n. ed.)

10. Teilhardismul în lumina Ortodoxiei

Filosofia evoluționistă a lui Teilhard de Chardin este, la drept vorbind, produsul întâlnirii filosofiei moderne cu romano-catolicismul. Oricât de mare pare a fi ruptura teilhardismului cu unele aspecte ale romano-catolicismului ultramontanist, nu poate fi nici o îndoială că el este în profundă armonie și exprimă admirabil cel mai adânc curent „spiritual” al Romei apostate: folosirea „nelumescului” în scopuri lumești, hiliaste sau, după expresia Papilor recentți, „sanctificarea lumii”. În lăuntru romano-catolicismului, teilhardismul este o nouă „revelație”, aproape la fel de îndreptățită și de „tradițională” precum revelația din urmă cu câteva secole a „Sfintei Inimi a lui Iisus”, care ea însăși a inspirat una dintre meditațiile „mistice” ale lui Teilhard într-un monolog cu Dumnezeu:

„Cu două veacuri în urmă, Biserica ta [adică cea romano-catolică] a început să simtă deosebita putere a inimii tale... Dar acum [ajungem a fi] conștienți că scopul tău principal când ne-ai descoperit inima ta a fost acela de a face în stare dragostea noastră să scape de constrângerea prea înguste, prea precise, prea limitatei imagini a ta pe care ne-am plăsmuit-o pentru noi înșine. Ceea ce deslușesc în pieptul tău este doar un cuptor de foc; și cu cât îmi ațintesc privirea asupra văpăii sale, cu-atât mai mult mi se pare că de jur împrejurul său contururile trupului tău se topesc și se dilată peste măsură, până ce singurele trăsături pe care le pot distinge în tine sunt cele ale feței lumii ce a izbucnit în flăcări.”⁴⁵⁸ „Revelația Sfintei

Inimi”, în această concepție, este deci doar pregătirea pentru încă mai universală revelație a „evoluției” din vremea noastră. Chiar în secolul al nouăsprezecelea, „reacționarul” papă Pius al IX-lea, departe de a condamna părerile evoluționiste ale lui St. George Jackson Mivart, i-a acordat un titlu onorific de doctor în filosofie după publicarea lor (1876).⁴⁵⁹

În teilhardism, romano-catolicismul a ajuns poate la ultima limită a hulei sale împotriva adevăratei învățături a Bisericii lui Hristos. Ceea ce această filosofie numește „Hristos” este tocmai ceea ce Biserica Ortodoxă cunoaște drept Antihrist: „emergentul” pseudo-Hristos care făgăduiește omenirii o împărăție „spirituală” a acestei lumi. În filosofia aceasta concepția și gustul nelumescului, care-i deosebește pe creștinii ortodocși de ceilalți oameni, sunt cu totul anulate.

Cum am văzut, Teilhard este în profundă armonie atât cu perspectiva modernă, cât și cu romano-catolicismul, care converg acum într-o nouă viziune despre lume. Pe drept cuvânt, el a văzut că evoluția, dacă ar fi adevărată, nu poate fi menținută într-un singur domeniu al gândirii umane, ci afectează profund întregul gândirii. Nu s-a preocupat de „împăcarea” punct cu punct a

⁴⁵⁸ Teilhard de Chardin, *Hymn of the Universe*, Harper & Row, New York, 1965, p. 34.

⁴⁵⁹ Vezi Frank Magill, ed., *Masterpieces of Catholic Literature*, ed. cit., pp. 684-85.

evoluției cu tradiția și dogmele creștine, căci a văzut bine că nu poate exista împăcare. Evoluția e o nouă „revelație” făcută omului, fiind unica parte deosebit de importantă a concepției despre lume a „Epocii a Treia a Sfântului Duh” care vine acum asupra omenirii din urmă.⁴⁶⁰ În lumina evoluției, totul trebuie să se schimbe - nu doar „concepția statică” a Sfintei Scripturi și a Sfinților Părinți, ci întreaga noastră perspectivă asupra vieții, asupra lui Dumnezeu și a Bisericii.

Credinciosul ortodox obișnuit, care poate că acceptă evoluția cu nevinovăție, fiindcă i s-a spus că este „științifică”, va fi neîndoielnic încurcat de ideile despre evoluție ale lui Teilhard, întrebându-se ce legătură pot avea ele cu „faptele științifice” pe care „toată lumea le acceptă” astăzi. A venit deci, în sfârșit, momentul să ne apropiem de răspunsurile la întrebările privitoare la evoluție și religia creștină ridicate de acest studiu asupra „evoluționismului creștin”. Nu oricine crede într-o anumită formă de evoluție poate accepta pseudo-misticismul lui Teilhard de Chardin; dar acest misticism hulitor nu e decât urmarea cea mai logică a unor păreri ale căror depline implicații nu sunt defel conștientizate de cei care acceptă evoluția „într-o anumită formă”. Deși necunoscută celor mai mulți creștini ortodocși, există totuși o învățătură limpede asupra naturii lumii, a zidirii lui Dumnezeu și a omului întâi-zidit, înfățișată de Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe, care răspunde tuturor întrebărilor pe care „teologii” ortodocși moderniști, care nu cunosc învățătura ortodoxă a Părinților, le socotesc așa de nesigure și dificile.

Monstruoasa concepție a lui Teilhard despre „Omega” a devenit posibilă tocmai fiindcă filosofia evoluționistă a acoperit mai întâi pe „Alfa” - adică învățătura ortodoxă despre facerea lumii și a omului. Teologia ortodoxă din vremea noastră a ajuns a fi atât de mult influențată de această filosofie modernă, încât „teologii ortodocși” nu mai învață învățătura ortodoxă despre zidirea lui Dumnezeu. Ideile înfățișate în organul oficial al Arhiepiscopiei Grecești din America de către teologul „conservator” Panaghiotis Trempeles (dacă a fost citat corect), de către Theodosius Dobzhansky și de Seminarul Teologic „Sfântul Vladimir”, care i-a acordat titlul onorific de doctor, de periodicele Mitropoliei Americane [a Bisericii Ortodoxe din America] și de „Conferința permanentă a episcopilor ortodocși canonici” din America - sunt atât de departe de ortodoxie, încât nu poți decât să te minunezi de „robia

⁴⁶⁰ Referire la prezicerea hiliastă a lui Joachino da Fiore, abatele latin din veacul al doisprezecelea, care a văzut cele două epoci, cea a Tatălui (Vechiul Testament) și cea a Fiului (Noul Testament), lăsând loc celei de-a Treia Epoci finale, cea a Duhului Sfânt. Această învățătură a fost reluată în secolul al treisprezecelea de franciscani, care au văzut în Joachino pe prorocul lor. În secolul al nouăsprezecelea ea a fost reînviată de gânditorul rus antiortodox Nicolai Berdiaev, care a prezis venirea unei „noi și finale Revelații”: „Noua Eră a Duhului Sfânt”, caracterizată printr-o „nouă spiritualitate și o nouă mistică; în ea nu va mai fi loc pentru viziunea ascetică, asupra lumii”. Vezi Ierom. Serafim Rose, *Ortodoxia și religia viitorului*, Mănăstirea Slătioaia, 1996, pp. 24-26. (n. ed.)

apuseană" care i-a înlănțuit pe acești creștini ortodocși care, la urma urmei, sunt liberi să-i citească pe Sfinții Părinți și să gândească cu mintea lor.

Dar să nu ne lăsăm șocați de această mediocră ignoranță. Înainte de a aborda învățătura Sfinților Părinți înșiși, să cercetăm, pe scurt, părerile „teologilor ortodocși" care acceptă chiar și învățătura lui Teilhard de Chardin ca fiind „ortodoxă", arătându-și prin aceasta nu doar profunda ignoranță în ce privește învățătura ortodoxă, ci încă mai mult, robirea lor de către o învățătură total și evident străină Sfintei Ortodoxii.

11. Adepți „ortodocși" ai lui Teilhard de Chardin

Teilhardismul pare a fi făcut o profundă impresie ortodocșilor ruși „liberali" după traducerea și publicarea (semnificativă în sine) a cărții *Fenomenul Omului* la Moscova în 1965 - prima carte a unui „gânditor creștin" (dacă facem abstracție de volumul propagandistic al lui Hewlett Johnson, „Vicarul Roșu din Canterbury") care s-a publicat în URSS.⁴⁶¹ După această publicare, Păr. John Meyendorff de la Mitropolia Americană scria:

„Înțelegerea hristocentrică a omului și lumii care, după Teilhard, e într-o stare de neconținută schimbare și străduință către «Punctul Omega», adică punctul cel mai înalt al ființării și evoluției, identificat de autor cu însuși Dumnezeu, îl leagă pe Teilhard de profunda intuiție a Părinților Ortodocși ai Bisericii."⁴⁶²

Încă și mai clar, editorul (probabil Nichita Struve) periodicului ortodox din Paris, *Mesagerul Mișcării Studenților Ruși Creștini*, scrie: „Trebuie notat că principala caracteristică a teilhardismului nu este nicidecum acceptarea evoluției - faptul nemaifiind de mult o noutate printre teologi și filosofi religioși. Miezul învățăturii gânditorului francez este o nouă abordare a problemei lumii și creației." în învățătura sa despre aceste lucruri Teilhard „doar înfățișează, într-un limbaj contemporan, învățătura Apostolului Pavel despre natură, care nu e exclusă din planul Mântuirii". Reflectând la „Missa Lumii", experiențele lui Teilhard „au fost pentru el ceva de felul unei Liturghii cosmice care se săvârșește în chip nevăzut în lume. Aici se află chiar miezul vestirii teilhardiene, care ne readuce uitata, imemoriala înțelegere creștină a universului și a întrupării Dumnezeiești. Tocmai ea a luminat pentru Teilhard înțelesul evoluției ca mișcare a întregului cosmos către împără-

⁴⁶¹ Iată cum comentează Păr. Malachi Martin, în cartea sa *Iezuiții* (1987), legătura lui Teilhard cu marxismul: „Pentru Teilhard marxismul nu prezenta o dificultate reală. «Dumnezeul creștin din înălțime», scria el, «și Dumnezeul marxist al Progresului se reconciliază în Hristos». Nu este de mirare că Teilhard de Chardin este singurul autor romano-catolic ale cărui lucrări sunt expuse public alături de cele ale lui Marx și Lenin în Sala Ateismului din Moscova." (*The Jesuits*, op. cit., p. 290). (n. ed.)

⁴⁶² Păr. John Meyendorff, „Teilhard de Chardin: notă preliminară" (în limba rusă), în *Mesagerul Mișcării Studenților Ruși Creștini*, Paris, nr. 95-96, 1970, p. 32.

ția lui Dumnezeu și l-a făcut în stare să depășească apropierea negativă față de lume, adânc înrădăcinată între creștini."⁴⁶³

Principalul articol „ortodox” despre teilhardism din *Mesager* aparține unui preot ortodox polonez, Părintele George Klinger și are titlul „Părintele Teilhard de Chardin și tradiția ortodoxă”⁴⁶⁴. Acest autor găsește că „gândirea lui Teilhard dezvăluie adeseori puncte de apropiere cu cele mai bune tradiții ale Ortodoxiei”⁴⁶⁵, pornind apoi să citeze aceste „cele mai bune tradiții ale Ortodoxiei” care sunt: erezia montanistă din secolul trei („evoluționismul gândirii răsăritene se confirmă în studierea montanismului, care vedea apariția celor trei ipostasuri ale Sfintei Treimi în trei epoci succesive ale istoriei umane”)⁴⁶⁶; călugărul latin din secolul doisprezece Joachino da Fiore, cu prorocia sa despre venirea „Vârstei a Treia a Duhului Sfânt” spre a înlocui epocile Vechiului și Noului Testament; și întreaga școală „modern-pariziană” a lui Bulgakov, Berdiaev și a adeptilor lor „liberali”. (El citează și câțiva Părinți autentici; dar nici unul dintre citate nu vine în sprijinul ideii de evoluție.) Într-adevăr, nimeni nu se îndoiește de înrudirea acestor surse cu filosofia evoluționistă, nici de faptul că întregul „nou-creștinism” harismatico-ecumenic din vremea noastră are rădăcini adânci tocmai în doctrina evoluției - dar toate acestea nu au absolut nimic de-a face cu Ortodoxia și cu Sfinții Părinți ai Bisericii! Părintele George Klinger este atât de departe de Ortodoxie încât nu șovăie să-l urmeze pe Teilhard de Chardin în năucitoarea sa viziune despre Hristosul „cosmic” sau „supra-Hristos”:

„Părintele Teilhard vorbește mult despre rolul cosmic al lui Hristos, al Mediului Divin, și foarte puțin despre Biserică. Și în acest caz el este «convergent» cu tendințele înrudite din teologia ortodoxă... La Părintele Teilhard Biserica se identifică cu lucrarea lui Hristos în cosmos.”⁴⁶⁷ Iar apoi:

„După părerea Părintelui Teilhard, prin împărtășirea Sfintelor Taine lumea, sfințindu-se, devine Trupul lui Hristos... Aceste gânduri sunt poate cele mai profunde lucruri rostite în vremurile recente despre taina centrală a creștinismului.”⁴⁶⁸

Am spus destul spre a arăta cât de departe rătăcesc adepții „ortodocși” ai lui Teilhard de Chardin față de învățătura ortodoxă sănătoasă și cât de profund ignoră adevărata învățătură a Sfinților Părinți ai Bisericii Ortodoxe pe care-și pomenesc cu atâta ușurătate. Analfabetismul patristic al zilelor noastre

⁴⁶³ Prefața editorului la „Teilhard de Chardin și tradiția ortodoxă” de Păr. George Klinger (în l. rusă), în *Mesagerul Mișcării Studenților Ruși Creștini*, Paris, nr. 106, 1972, pp. 110-111.

⁴⁶⁴ Păr. George Klinger, „Teilhard de Chardin și tradiția ortodoxă” (în l. rusă), în *Mesagerul Mișcării Studenților Ruși Creștini*, nr. 106, 1972, pp. 111-132.

⁴⁶⁵ *Ibid.*, p. 111.

⁴⁶⁶ *Ibid.*, p. 113.

⁴⁶⁷ *Ibid.*, p. 128.

⁴⁶⁸ *Ibid.*, p. 124-125.

este atât de mare, încât orice „teolog” poate spune aproape orice lucru, atri-buindu-l unui „Sfânt Părinte”, fără să fie corectat. Mai ales în privința evoluției, este îngăduit a face afirmații extrem de vagi, care par a da o îndreptățire „patristică” credinței în această doctrină modernă. „Părinții greci aveau o concepție cosmică” - lucru care-i înrudește cu Teilhard de Chardin ! „Părinții nu interpretau Facerea literal” - ceea ce înseamnă că suntem liberi să o interpretăm în termenii evoluției! „Facerea se pretează unei interpretări evoluționiste” - potrivit înțelepților noștri moderni care nu îi cunosc pe Părinți ! „Hexameronul Sfântului Vasile este favorabil evoluției”.⁴⁶⁹ Exemplele de astfel de gândire fără noimă se pot înmulți.

Am văzut destule exemple din debilele speculații ale gânditorilor moderni; este acum momentul să trecem la Părinții înșiși, spre a descoperi ce anume au ei de spus asupra problemelor legate de doctrina și filosofia evoluției. Care sunt sferele științei și teologiei ? Cum trebuie să interpreteze un creștin ortodox *Cartea Facerii* ? Cine a fost întâiul om, când a trăit, care a fost obârșia și firea sa ? Care a fost starea lumii întâi-zidite ? Cine este în stare să vadă lucrurile așa cum erau „întru început” ? Vom căuta răspunsurile la aceste întrebări nu la unul sau la doi Părinți, nu la Părinți îndoielnici sau în lucrări obscure, nu scoțând citatele din context spre a se potrivi unor noțiuni preconcepute. Ci ne vom adresa Părinților cu o autoritate incontestabilă în Biserica Ortodoxă și vom căuta să aflăm care este „cugetul patristic” asupra acestor probleme. Vom cerceta tâlcuirile la Facere ale Sfântului Ioan Gură de Aur și ale Sfântului Efreem Șirul, tâlcuirea celor Șase Zile ale Facerii de către Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Ambrozio al Mediolanului, lucrările catehetice ale Sfântului Chirii al Ierusalimului, Sfântului Grigorie al Nyssei, Sfântului Ioan Damaschin, Omiliile despre Adam și lumea întâi-zidită ale Sfântului Simeon Noul Teolog și ale Sfântului Grigorie Sinaitul, scrierile

⁴⁶⁹ Aceste afirmații vagi au fost făcute de către Păr. John Meyendorff într-un articol intitulat „Creație versus evoluție”, publicat în *The Orthodox Church*, organul oficial la Bisericii Ortodoxe din America. După o introducere în subiectul relatării biblice despre facere, Păr. Meyendorff scrie: „Noul Testament afirmă clar că unele dintre istorisirile Vechiului Testament trebuie înțelese duhovnicește, ca o alegorie (Gal. 4, 24). în vestitele sale predici despre *Cele șase zile ale Facerii*, Sf. Vasile cel Mare susține părerea că Dumnezeu a creat lumea «într-o clipită», iar apoi «a lăsat-o să se rotească» sub călăuzirea Sa, dar și în acord cu propriile legi create. în chip vădit, Sf. Vasile nu înțelege cronologia biblică literal. El acceptă deplin ideile științifice ale zilelor sale, iar înțelegerea sa pare a fi cu totul compatibilă cu ideea unei evoluții călăuzite de Dumnezeu” („Creation vs. Evolution”, *The Orthodox Church*, voi. 18, nr. 3, martie 1982). Afirmațiile citate conțin, desigur, inexactități foarte mari. în Galateni 4, 24, Sf. Pavel vorbește anume despre cei doi fii ai lui Avraam ca fiind o alegorie a celor două Legăminte - dar din aceasta, evident, nu trebuie să tragem concluzia că Sf. Pavel credea că Avraam și fiii săi nu au existat și ca personaje istorice ! Și, așa cum am văzut, Sf. Vasile scria în tâlcuirea sa la *Cele Șase Zile ale Facerii* că Scriptura trebuie „să fie înțeleasă așa cum a fost scrisă”. Sf. Vasile învăța că Dumnezeu a făcut toate conform cronologiei Facerii, prin lucrări ziditoare instantanee în fiecare dintre cele Șase Zile, că cele Șase Zile au fost zile adevărate și că un „fel” de viețuitoare nu se poate transforma în altul, (n ed.)

teologice ale Sfântului Macarie cel Mare, Sfântului Grigorie Teologul, Sfântului Isaac Șirul, Avvei Dorothei, Sfântului Grigorie Palama și ale altor Părinți, ca și mărturia dumnezeieștilor slujbe ale Bisericii Ortodoxe. Vom găsi acolo multe lucruri noi pentru mulți dintre creștinii ortodocși, mai ales că multe dintre aceste scrieri nu au fost traduse în engleză. Vom găsi acolo nu o mulțime de „amănunte” privitoare la lucruri care sunt mai presus de noi, ci o învățătură exactă și coerentă despre ceea ce trebuie să știm. Vom afla că întrebărilor celor mai presante ridicate de doctrina evoluției li s-a dat un răspuns pentru noi. Vom găsi acolo însuflețitoarea învățătură patristică despre întâia zidire, firea lui Adam și starea finală a tuturor făpturilor - ceea ce face ca pentru noi acel „Omega” al lui Teilhard de Chardin să pară fad, la fel ca și toate speculațiile deșarte ale celor care nu au acea cunoaștere a lucrurilor dintâi și celor din urmă pe care Dumnezeu a descoperit-o aleșilor săi, creștinii ortodocși.

i

ii-f-h 'm' miiJt . 't.i

.....

.....

.....

PARTEA A III-A

învățătura patristică despre facerea lumii

■ ". ^' »■--■• NOTA EDITORULUI

Scrisoarea următoare a fost scrisă de Părintele Serafim lui Alexandru Kalomiros, un medic grec ortodox și scriitor bisericesc, și, de asemenea, „evoluționist creștin”. Părintele Serafim răspundea unei scrisori de la Dr. Kalomiros, în care acesta încerca să arate că Sfânta Scriptură și învățătura Sfinților Părinți erau compatibile cu teoria modernă a evoluției. După părerea Dr. Kalomiros, Adam a fost un „animal evoluat” care, la momentul potrivit al dezvoltării sale evolutive, a primit harul lui Dumnezeu și astfel a devenit om. Dr. Kalomiros scria: „ Când Domnul Dumnezeu a suflat în fața lui Adam suflare de viață, atunci animalul evoluat a devenit o făptură rațională... Nu aș fi surprins dacă trupul lui Adam ar fi fost în toate privințele un trup de

maimuță... Probabil că, din punct de vedere biologic, Adam era mai puțin evoluat decât omul zilelor noastre... El a fost luat de pe treapta de sus a scării evolutive a antropozilor. Omul nu se trage din maimuță, ci dintr-o altă ramură a antropozilor, cu o evoluție paralelă. Nu avem nici o dovadă după care să spunem în care stadiu al evoluției i s-a dat animalului suflarea lui Dumnezeu."

Răspunsul dat Doctorului Kalomiros de către Părintele Serafim, publicat postum în Epiphany Journal (decembrie 1989 - iarna 1990) iar apoi, într-o formă prescurtată, în The Christian Activist (primăvara/vara 1998), a devenit introducerea definitivă la învățătura patristică despre facerea lumii și respingerea patristică definitivă a teoriei moderne a evoluției. O prezentăm aici cu titlurile secțiunilor adăugate de editor.

Pentru mai multe informații despre corespondența Părintelui Serafim cu Dr. Kalomiros vezi Prefața editorului și fragmentele din scrisorile Părintelui Serafim din Partea a V-a.

t

î !.' Săptămâna a Cincea din Postul Mare, 1974

Dragă Dr. Kalomiros,

închinare întru Domnul nostru Iisus Hristos. ^ J>* " * "IU <+A

*

Vă răspund în sfârșit la scrisoarea dumneavoastră despre „evoluție”. Răspunsul de față înfățișează părerea Frăției noastre asupra acestei probleme. Am să vă repet că am scris acest răspuns nu în calitate de „expert” în Sfinții Părinți, ci ca un iubitor al Sfinților Părinți, ceea ce cred că sunteți și domnia voastră. Cele mai multe citate pe care le-am dat aici din Sfinții Părinți le-am retrădit din traduceri patristice rusești din secolul al nouăsprezecelea, iar alte câteva le-am luat din traduceri engleze din secolul al nouăsprezecelea tipărite în Seria Părinți Niceeni și Post-niceeni a lui Eerdmans. Am dat cât se poate de exact sursele citatelor, ca să le puteți citi în grecește. Dacă aveți întrebări despre ele sau despre alte citate patristice, voi fi bucuros să le discut în continuare cu dumneavoastră. Nu sunt nicidecum preocupat a găsi citate care să-mi „dea dreptate”, și de fapt veți observa că am inclus și unele citate care *nu* par să-mi „dea dreptate” - fiind interesat, în primul rând și exclusiv, să aflu cum au gândit Sfinții Părinți asupra acestor probleme, căci socotesc că acesta este felul cum trebuie să gândim și noi. Fie ca Hristos Dumnezeu nostru să mă blagoslovească a vorbi întru adevăr.

Problema „evoluției” este extrem de importantă pentru creștinii ortodocși, căci implică multe alte probleme care influențează direct învățătura și perspectiva noastră ortodoxă: valoarea relativă a științei și teologiei, a filosofiei moderne și învățăturii patristice; învățătura despre om (antropologia); atitudinea noastră față de scrierile Sfinților Părinți (luăm cu adevărat în serios scrierile lor și încercăm a trăi după ele, sau credem, întâi de toate, în „înțelepciunea” modernă, înțelepciunea lumii acesteia, primind învățătura Sfinților Părinți numai dacă se potrivește cu această „înțelepciune” ?); interpretarea pe care o dăm Sfintei Scripturi, și îndeosebi *Cărții Facerii*. în cele ce urmează voi atinge toate subiectele pomenite.

Înainte de a începe să discutăm problema evoluției trebuie să avem o idee limpede despre ce anume vorbim. Spun aceasta fiindcă am avut experiențe foarte surprinzătoare cu oameni deosebit de învățați, ce vorbesc ca și cum ar cunoaște totul despre un subiect, făcând totuși greșeli cu totul elementare care dezvăluie că există multe lucruri pe care nu le știu. îndeosebi între cei ce scriu despre evoluție aproape fiecare *presupune* că știe ce este „evoluția” - totuși ceea ce spune dezvăluie faptul că are o idee foarte confuză despre

ea. Problema evoluției nu e nicidecum una simplă, iar în mințile oamenilor domnește atâta confuzie în privința ei - inclusiv în mințile celor mai mulți creștini ortodocși -, încât nici nu o putem lua în discuție până ce nu suntem *siguri* că știm despre ce anume vorbim.

Ne-ați cerut să ne „curățăm mintea cu mare grijă de toate concepțiile apusene, fie ele teologice, filosofice sau științifice”. Vă asigur că am încercat să fac acest lucru, și de-a lungul scrisorii de față voi avea grijă mereu *să nu cumva* să gândesc în termenii concepțiilor apusene, căci sunt de acord cu dumneavoastră că ele falsifică conținutul discuției și prin intermediul lor *nu se poate* înțelege problema evoluției. La rândul meu însă, vă cer să încercați cu multă grijă să vă curățați mintea de orice fel de prejudecăți despre problema evoluției pe care le-ați putea avea - ceea ce ați învățat la școală, ceea ce ați citit în cărți, ceea ce ați putea crede despre „anti-evoluționiști”, ceea ce poate au spus teologii greci despre subiect. Să încercăm să judecăm împreună, nu în felul raționaliștilor apuseni, ci ca niște creștini ortodocși care iubesc pe Sfinții Părinți și doresc a înțelege învățătura lor, și, totodată, ca ființe raționale care nu primesc învățătura nici unui „înțelept” modern, fie el teolog, filosof ori savant, până ce acea învățătură nu este în armonie cu învățătura scripturală și patristică, și nu vine dintr-o filosofie străină.

1. Filosofie, nu fapt real

Întâi de toate, sunt cu totul de acord cu dumneavoastră când ziceți: „Nu trebuie să confundați *știința pură* cu feluritele teorii filosofice scrise *spre a explica* faptele descoperite de știință. Faptele sunt un lucru (știință pură), iar explicația faptelor este altceva (filosofie).”

Trebuie să vă spun mai întâi că și eu am crezut cândva total în evoluție. Credeam nu fiindcă mă gândisem foarte mult la această problemă, ci doar fiindcă „toată lumea crede”, căci este un „fapt”, și cum să tăgăduiești „faptele”? Dar apoi am început să chibzuiesc mai adânc la această problemă. Am început să văd că adeseori ceea ce se numește „știință” nu este nicidecum un *fapt*, ci filosofie, și am început să disting cu multă băgare de seamă *faptele științifice de filosofici științei*. După mai mulți ani, am ajuns la următoarele concluzii:

a. Evoluția *nu* este nicidecum un „fapt științific”, ci filosofie.

b. Este *o falsă* filosofie, inventată în Apus ca reacție împotriva teologiei catolico-protestante, care *s-a deghizat* în știință spre a se face mai respectabilă și a amăgi oamenii gata să accepte faptele științifice. (În Apus aproape toate rătăcirile moderne fac același lucru; chiar „Știința Creștină” pretinde a fi „științifică”, la fel ca și spiritismul, feluritele culte hinduse etc.)

c. Este potrivnică învățăturii Sfinților Părinți în foarte multe privințe.

V-am dat în mod deliberat concluziile mele înainte de a vi le explica, spre a vă face să vă opriți și să reflectați: sunteți sigur că ați îndepărtat toate pre-

judecățile despre evoluție și sunteți pregătit să cugetați limpede și nepătimaș asupra acestui subiect? Sunteți înclinat să admiteți că poate fi ceva adevărat în ceea ce am să vă spun acum pe această temă? Trebuie să vă spun deschis că cei mai mulți „evoluționiști” s-ar opri în acest moment și ar zice: omul ăsta este nebun, tăgăduiește faptele. Sunt încredințat că mintea dumneavoastră este cel puțin destul de deschisă spre a citi restul spuselor mele, pe care voi încerca să le întemeiez cu totul pe Sfinții Părinți. Dacă greșesc, nădăjduiesc că îmi veți spune.

2. O definiție clară

Multe dintre disputele între „evoluționiști” și „antievoluționiști” sunt inutile dintr-un motiv bine întemeiat: de obicei aceștia nu discută despre același lucru. Fiecare înțelege *un anumit lucru* când aude cuvântul „evoluție”, iar celălalt înțelege mereu *altceva*; și disputa e fără rost, căci nici măcar nu discută despre același lucru. De-aceia, spre a fi precis, vă voi spune exact ce înțeleg prin cuvântul „evoluție”, înțeles pe care îl are în toate manualele despre evoluție. Întâi însă trebuie să vă arăt că în scrisoarea dvs. ați folosit cuvântul „evoluție” cu două sensuri complet diferite, dar scrieți ca și cum ar fi același lucru. În acest caz, nu ați reușit să faceți deosebire între *fapt științific* și *filosofic*

a. Dumneavoastră scrieți: „Primele capitole ale Sfintei Biblii nu sunt alt ceva decât istorisirea creației înaintând și fiind completată în timp... Creația nu a luat ființă dintr-o dată, ci a urmat o înșiruire de apariții, o dezvoltare în șase «zile» diferite. Cum putem numi această înaintare a Creației în timp, dacă nu evoluție?”

Vă răspund: tot ce spuneți e adevărat, iar dacă doriți, puteți numi acest proces de creație „evoluție” - dar *nu la aceasta se referă controversa despre evoluție*. Toate manualele științifice definesc evoluția ca pe o *teorie particulară* privitoare la felul CUM au apărut viețuitoarele în timp: PRIN INTERMEDIUL TRANSFORMĂRII UNUI FEL DE CREATURĂ ÎN ALTUL, „FORMELE COMPLEXE DERIVÂND DIN FORMELE MAI SIMPLE”, ÎNTR-UN PROCES NATURAL DURÂND NENUMĂRATE MILIOANE DE ANI (Storer, *Zoologie generală*). Mai târziu, când vorbiți despre „animalul evoluat” Adam, se dovedește că dvs. credeți și în *această teorie științifică particulară*. Nădăjduiesc să vă arăt că Sfinții Părinți nu au crezut în această teorie științifică particulară, chiar dacă, cu siguranță, nu acesta e aspectul cel mai important al doctrinei despre evoluție, care, în chip fundamental, rătăcește în privința/in' omului, așa cum voi arăta mai jos.

b. Dumneavoastră spuneți: „Noi toți am luat ființă prin evoluție, în timp. În uterul mamei noastre fiecare dintre noi a fost mai întâi un organism unicelular... iar în final un om desăvârșit.” Desigur, oricine crede acest lucru, fie

că este „evoluționist” sau „anti-evoluționist”. Dar aceasta nu are nimic de-a face cu *doctrina* evoluției aflate în discuție.

c. Iarăși spuneți: „Adam era de rasă albă, neagră, roșie sau galbenă ? Cum oare am devenit așa de diferiți unii de alții dacă suntem descendenții unei singure perechi ? Oare diferențierea omului în felurite rase nu este produsul evoluției ?”

Vă răspund din nou: nu, *nu aceasta* înseamnă cuvântul „evoluție” ! Există o mulțime de cărți în limba engleză care discută problema evoluției din punct de vedere *științific*. Probabil că nu știți că *mulți savanți neagă realitatea de fapt a evoluției* (înțelegând apariția tuturor creaturilor existente prin transformarea altor creaturi), și foarte mulți savanți afirmă că *este imposibil să știm, prin intermediul științei, dacă evoluția este sau nu adevărată, fiindcă nu există nici un fel de probe care să o dovedească sau să o dezmințită*. Dacă doriți, într-o altă scrisoare aș putea să discut cu dvs. „dovezile științifice” ale evoluției. Vă asigur că, dacă cercetați aceste dovezi obiectiv, fără nici un fel de *prejudecăți* despre ceea ce veți găsi în ele, o să descoperiți că nu există nici măcar o singură dovadă în favoarea evoluției care să nu poată fi la fel de bine explicată printr-o teorie a unei „creații speciale”.

Aș vrea să vă fie limpede că *nu* spun că eu pot *dezminți* teoria evoluției prin știință; vă spun doar că *teoria evoluției nu poate fi nici dovedită, nici dezmințită prin știință*. Acei savanți care spun că evoluția este un „fapt” nu fac decât să *interpreteze* faptele științifice *în acord cu o teorie filosofică*; cei care spun că evoluția *nu* este un fapt, *interpretează*, de asemenea, dovezile în acord cu *o altă teorie filosofică*. *Numai prin știința pură* nu este cu putință să confirmi sau să infirmi în mod decisiv „faptul” evoluției.

Trebuie, de asemenea, să știți că s-au scris o mulțime de cărți despre „dificultățile teoriei evoluției”. Dacă doriți, voi fi bucuros să discut cu dvs. unele dintre aceste dificultăți, ce par a fi cu totul inexplicabile dacă evoluția este un „fapt”.

■ ' * ' , i f i . . . : < M : < | ~ J , | , ■ - : " " " "

-ț: . < > * ■ . I : ■ > % < ■ . & . 3. Dezvoltare, nu evoluție " " s k , * ' ■ > ■ - * 3 r > * ' .

Aș vrea să vă spun foarte limpede: nu neg nicidecum realitatea *schimbării și dezvoltării* în natură. Faptul că un om matur crește dintr-un embrion; că un copac uriaș crește dintr-o ghindă minusculă; că se dezvoltă noi *varietăți* de organisme, fie că sunt rase de oameni sau diferite feluri de pisici, câini și pomi fructiferi - toate acestea *nu constituie evoluție*: este vorba doar de *variație înăuntrul* unui anume fel sau al unei specii; aceasta nu dovedește, și nici măcar nu sugerează (de nu cumva crezi dinainte acest lucru din motive neștiințifice), că un fel sau o specie se transformă într-un alt fel, și că toate creaturile prezente sunt produsul unei astfel de dezvoltări dintr-un singur organism primitiv sau din foarte puține. Cred că aceasta este, în mod limpede,

învățătura Sfântului Vasile cel Mare din *Hexaameron*, așa cum voi arăta îndată.

În Omilia 5, 7 din *Hexaameron*, Sfântul Vasile scrie:

„Nimeni dar, care trăiește în păcat, să nu-și piardă nădejdea! De vreme ce știe că grădinăritul schimbă însușirile arborilor, cu atât mai mult trebuie să știe că sufletul care se îngrijește de virtute poate birui tot felul *hk-de boli*.”⁴⁷⁰

Nici un om, fie că este „evoluționist” sau „anti-evoluționist”, nu va tăgădui că „însușirile” creaturilor pot fi schimbate; dar aceasta nu este o dovadă în favoarea evoluției *până ce* nu se va putea arăta că *un fel sau o specie se poate schimba în alta* și chiar mai mult, *că. fiecare specie se schimbă în alta într-un lanț neîntrerupt, începând de la cele mai primitive organisme*. Voi arăta mai jos ce spune Sfântul Vasile pe această temă.

Sfântul Vasile scrie din nou:

„Pot fi însă întrebat: Cum produce pământul semințe «după fel», când adeseori semănăm grâu curat și culegem grâu negru? Dar grâul acesta nu e o schimbare într-un alt fel de grâu, ci este ca o boală și slăbiciune a seminței. Nu a încetat de a fi grâu, ci s-a înnegrit din pricina arderii, după cum o poți vedea și din numele lui.”⁴⁷¹

Pasajul citat *pare* să arate că Sfântul Vasile nu crede în „schimbarea într-un alt fel” - dar nu voi lua aceasta ca pe o dovadă decisivă, întrucât vreau să știu ce învață *cu adevărat* Sfântul Vasile, fără ca să dau propria interpretare arbitrară a cuvintelor sale. Tot ce se poate spune cu adevărat despre pasajul citat este faptul că Sfântul Vasile recunoaște o oarecare „schimbare” la grâu, care nu este „schimbare într-un alt fel”. Acest tip de schimbare *nu* este evoluție. Sfântul Vasile scrie din nou:

„Unii au observat că pinii tăiați sau chiar arși se prefac în pădure de stejari.”⁴⁷²

Citatul de mai sus nu dovedește de fapt nimic, și îl folosesc doar fiindcă alții l-au folosit ca să arate că Sfântul Vasile credea (1) că un fel de creaturi se schimbă cu adevărat în alt fel (dar voi arăta mai jos ce anume crede cu adevărat Sfântul Vasile despre acest subiect) și (2) că Sfântul Vasile a făcut greșeli științifice, fiindcă afirmația citată nu este adevărată. Voi enunța aici un adevăr elementar: știința modernă, *când se ocupă de fapte științifice*, știe, de obicei, mai mult decât Sfinții Părinți, iar Sfinții Părinți pot greși cu ușurință în ce privește faptele științifice; *nu fapte științifice căutăm la Sfinții Părinți*, ci adevărata teologie și adevărata filosofie întemeiată pe teologie. Totuși, în acest caz anume, se întâmplă că Sfântul Vasile *este corect din*

⁴⁷⁰ Sf. Vasile cel Mare, *Hexaameron* 5, 7, ed. cit., p. 127.

⁴⁷¹ *Ibid.*, 5, 5, p. 123.

⁴⁷² *Ibid.*, 5, 7, p. 127.

punct de vedere științific, căci, într-adevăr, se întâmplă adesea ca într-o pădure de pini să existe un puternic subarboret de stejar (chiar pădurea în care trăim noi este un astfel de amestec de pin cu stejar), iar când pinul e îndepărtat prin ardere, stejarul crește rapid și produce schimbarea de la o pădure de pin la una de stejar în zece sau cincisprezece ani. Aceasta *nu este evoluție*, ci un alt tip de schimbare, și voi arăta acum că Sfântul Vasile *nu putea* crede că pinul *se transformă* într-adevăr sau *evoluează* în stejar.

Să vedem acum ce anume credea Sfântul Vasile despre „evoluția” sau „fixitatea” speciilor. El scrie:

„Deci, decât orice altă spusă e mai adevărată spusă aceasta: sau este sămânță în plante, sau au în ele o putere seminală. Acest lucru vrea să-l spună Scriptura prin cuvintele «după fel». Colțișorul trestiei nu odrăsește măslinul, ci din trestie iese altă trestie, iar din semințe răsar plante înrudite cu semințele aruncate în pământ. Și astfel, ceea ce a ieșit din pământ la cea dintâi naștere a plantei, aceea se păstrează și până acum; iar prin răsărirea în continuare se păstrează «felul».”⁴⁷³ Sfântul Vasile mai scrie: .-> v« a-, ir» i'i •*!

„După cum sfera, dacă se împinge și este pe un loc înclinat, merge la vale datorită alcătuirii sale și a însușirii locului, și nu se oprește înainte de a ajunge pe loc șes, tot așa și existențele, mișcate de o singură poruncă, străbat în chip egal creația, supusă nașterii și pieirii, și păstrează până la sfârșit continuarea felurilor, prin asemănarea celor ce alcătuiesc felul. Din cal se naște cal, din leu alt leu, din vultur tot vultur, și fiecare viețuitoare își păstrează felul prin continue nașteri până la sfârșitul lumii. Timpul nu strică, nici nu pierde însușirile viețuitoarelor, ci parcă acum ar fi fost făcute, merg veșnic proaspete împreună cu timpul.”⁴⁷⁴ Este cu totul limpede că Sfântul Vasile nu credea că un fel de creaturi se transformă în altul, cu atât mai puțin că orice creatură existentă azi a evoluat din vreo altă creatură și tot așa, mergând în urmă până la cel mai primitiv organism. *Aceasta este o idee filosofică modernă.*

Trebuie să vă spun că nu socotesc că această problemă ar avea o importanță deosebită în sine; voi discuta mai jos alte probleme mult mai importante. Dacă puțința transformării unui fel de creaturi într-un alt fel ar fi fost într-adevăr un fapt științific, nu mi-ar fi fost greu să cred în el, căci Dumnezeu poate face orice, iar transformările și dezvoltările pe care le putem vedea acum în natură (embrionul devenind om, ghinda devenind stejar, omida devenind fluture) sunt atât de uimitoare încât poți crede cu ușurință că o specie *poate* „evolua” într-o alta. Dar nu există vreo *dovadă științifică* decisivă că un asemenea lucru s-a întâmplat *vreodată*, cu atât mai puțin că aceasta este legea universului și că tot ce viețuiește acum provine, până la urmă, dintr-un

d. 5,2,p. 120.

TM*bUL*, 9,2,p. 171.

organism primitiv. Este limpede că Sfinții Părinți nu au crezut în vreo teorie de acest fel - *fiindcă teoria evoluției nu a fost inventată până în vremurile moderne*. Este produsul mentalității moderne apusene și, dacă doriți, vă pot arăta mai târziu cum s-a dezvoltat această teorie *laolaltă cu mersul filosofiei moderne începând de la Descartes*, mult înainte ca să existe vreo „dovadă științifică” în favoarea ei. Ideea de evoluție e cu totul absentă din textul *Facerii*, potrivit căruia fiecare făptură este făcută să apară „după fel”, nu „schimbându-se din una în alta”. Iar Sfinții Părinți, cum voi arăta mai jos în amănunt, au primit textul *Facerii* ca atare, fără a citi în el vreo „teorie științifică” sau alegorie.

Veți înțelege acum de ce nu accept citele pe care le dați din Sfântul Grigorie al Nyssei despre „urcarea firii de la cele mai de jos la cele desăvârșite” ca dovezi ale evoluției. Eu cred, așa cum istorisește *Sfânta Scriptură a Facerii*, că a existat într-adevăr o zidire orânduită în trepte; dar *niciunde în Facere sau în scrierile Sfântului Grigorie al Nyssei nu se afirmă că un fel de făpturi s-a transformat într-un alt fel, și că toate făpturile au luat ființă în acest mod ! Nu sunt defel de acord cu dvs. când spuneți: „Creația e descrisă în primul capitol din Facere exact așa cum o descrie știința modernă”. Dacă prin „știința modernă” înțelegeți știința evoluționistă, atunci cred că vă înșelați, așa cum am arătat. Ați făcut o greșală presupunând că tipul de dezvoltare descris în *Cartea Facerii*, la Sfântul Grigorie al Nyssei și la alți Părinți, este *același* cu cel descris de doctrina evoluției; un astfel de lucru nu poate fi presupus sau luat ca de la sine înțeles - ci trebuie să-l dovediți, și voi discuta bucuros cu dvs. mai târziu „dovezile științifice” pro și contra evoluției, dacă doriți. *Dezvoltarea* creației după planul lui Dumnezeu este un lucru; moderna teorie științifică (dar de fapt filosofică) care *explică* această dezvoltare prin transformarea de la un fel de făptură la altul, pornind de la unul sau de la câteva organisme primitive *este cu totul altceva*. Sfinții Părinți *nu* au susținut teoria aceasta modernă; dacă îmi puteți arăta că ei au susținut o astfel de teorie, voi fi bucuros să vă ascult.*

Dacă, pe de altă parte, prin „știința modernă” înțelegeți știința ce nu se leagă de teoria filosofică a evoluției, nici atunci nu pot fi de acord cu dumneavoastră; și voi arăta mai jos de ce cred, în acord cu Sfinții Părinți, că știința modernă *nu poate ajunge la nici un fel de cunoaștere a celor Șase Zile ale Facerii*. În orice caz, e un lucru foarte arbitrar să se identifice straturile geologice cu „perioadele creației”. Există numeroase dificultăți în calea acestei naive corespondențe între *Cartea Facerii* și știință. Oare „știința modernă” crede, într-adevăr, că iarba și copacii de pe pământ au existat o lungă perioadă geologică înainte de existența soarelui, care a fost făcut doar în a Patra Zi ? Cred că faceți o mare greșală legând interpretarea pe care o dați Sfintei Scripturi de o *teorie științifică particulară* (și nicidecum un „fapt”). Eu cred că interpretarea pe care o dăm Sfintei Scripturi nu trebuie legată de

nici o teorie științifică, nici „evoluționistă”, nici de alt tip. Ci să primim Sfânta Scriptură *așa cum ne învață Sfinții Părinți* (lucru despre care voi scrie mai jos), și să nu facem speculații despre felul *cum* a avut loc creația. Doctrina evoluției e o speculație modernă despre *cum* a avut loc creația și, în multe privințe, ea contrazice învățătura Sfinților Părinți, cum voi arăta mai jos.

Desigur, accept citatele dvs. din Sfântul Grigorie al Nyssei; am găsit unele asemănătoare la alți Sfinți Părinți. Nu voi tăgădui, desigur, că firea noastră este, în parte, o fire animalică, nici că suntem legați cu întregul zidirii, ce alcătuiește, într-adevăr, o minunată unitate. *Dar toate acestea nu au nici cea mai mică legătură cu doctrina evoluției*, acea doctrină definită în toate manualele ca proveniența tuturor creaturilor existente în prezent din una sau mai multe creaturi primitive, printr-un proces de transformare de la un fel la altul, sau de la o specie la alta.

Mai mult, ar trebui să vă dați seama (și încep acum să abordez însemnata învățătura a Sfinților Părinți pe această temă) că însuși Sfântul Grigorie al Nyssei *nu credea în nici un caz în ceva de felul doctrinei moderne a evoluției*, căci el învață că *întâiul om Adam a fost într-adevăr făcut direct de Dumnezeu, nefiind născut precum toți ceilalți oameni*. În cartea sa *împotriva lui Evnomie* el scrie:

„întâiul om și omul născut din el și-au primit ființarea în chipuri deosebite; cel din urmă prin împreunare trupească, *cel dintâi prin plăsmuire de către însuși Hristos*; și totuși, deși s-ar crede că ei sunt doi, sunt ne-despărțibili în numirea ființării lor, nefiind socotiți ca două ființe... Ideea omenității în Adam și în Abel nu se schimbă pentru deosebirea obârșiei lor, nici rânduiala și nici chipul venirii lor întru ființare nefăcând vreo deosebire în firea lor.”⁴⁷⁵ Și iarăși;

„Cela ce judecă și este muritor și în stare să cugete și să cunoască este numit «om» deopotrivă în Adam și în Abel, iar această numire a firii nu este știrbită nici de venirea lui Abel întru ființare prin naștere, *nici a lui Adam fără de naștere*.”⁴⁷⁶

Desigur, sunt de acord cu învățătura Sfântului Athanasie, pe care îl citați, că „Omul întâi-zidit a fost făcut din țărână ca orișicare, iar mâna ce l-a zidit pe Adam zidește iarăși și întotdeauna pe cei ce vin după el”. Cum ar putea nega cineva evidentul adevăr al neconținutei lucrări ziditoare a lui Dumnezeu? Dar acest adevăr general nu contrazice nicidecum adevărul aparte că întâiul om a fost făcut într-un fel diferit de toți ceilalți oameni, cum învață limpede și alți Părinți. Astfel, Sfântul Chirii al Ierusalimului îl numește pe Adam „omul *întâi-plăsmuit* de Dumnezeu”, dar pe Cain „omul *întâi-năs-*

⁴⁷⁵ Sf. Grigorie al Nyssei, *împotriva lui Evnomie* 1, 34.

⁴⁷⁶ St. Grigorie al Nyssei, *Răspuns lui Evnomie*, Cartea a II-a.

cuf⁴⁷⁷. Iarăși, când vorbește de facerea lui Adam, învață limpede că Adam nu a fost născut de un alt trup: „Ca din trupuri trupuri să se nască, deși minunat, este totuși cu puțință; dar ca țărâna pământului să se facă om, aceasta este cu mult mai minunat”⁴⁷⁸.

Tot așa, dumnezeiescul Grigorie Teologul scrie:

„Cei ce atribuie firea «născută» și «nenăscută» unor Dumnezei îndoielnici i-ar face poate pe Adam și pe Sith să se deosebească ca fire, întrucât cel dintâi *nu s-a născut din carne (căci a fost făcut)*, dar cel din urmă s-a născut din Adam și Eva.”⁴⁷⁹ Același Părinte spune încă mai explicit:

„Dar Adam ? Oare nu el singur a fost facerea directă a lui Dumnezeu ? Da, vei zice tu. Era el deci singura ființă omenească ? Nicidecum. Și de ce ? Oare nu fiindcă omenitatea nu ține de facerea directă ? Căci și cel născut este deopotrivă omenesc.”⁴⁸⁰ Iar Sfântul Ioan Damaschin, a cărui teologie dă în rezumat învățătura

tuturor Părinților timpurii, scrie:

„Creația primară se numește «facere», iar nu «naștere». «Creația» este *facerea primară săvârșită de Dumnezeu*; «nașterea» însă este succesiunea unuia din altul, ca o consecință a osândirii la moarte din pricina călcării poruncii.”⁴⁸¹ Dar Eva ? Oare nu credeți, așa cum învață Scriptura și Sfinții Părinți, că a

fost făcută din coasta lui Adam, nefiind născută dintr-o altă făptură ? Dar Sfântul Chirii scrie:

„Eva a fost născută din Adam, nu zămislită dintr-o mamă, ci făcută cumva să apară doar din bărbat.”⁴⁸² Iar Sfântul Ioan Damaschin, asemuind pe Preasfânta Născătoare de

Dumnezeu cu Eva, scrie:

„După cum aceea a fost plăsmuită fără de împreunare din Adam, tot așa și aceasta a născut pe noul Adam, care s-a născut potrivit legii nașterii, dar mai presus de firea nașterii.”⁴⁸³

S-ar putea cita și alți Sfinți Părinți pe aceeași temă, dar nu o voi face dacă nu veți pune la îndoială cele menționate. Dar, cu toată discuția de până acum, nu am ajuns încă la cele mai însemnate probleme ridicate de teoria evoluției, astfel că acum mă voi apleca asupra unora dintre ele.

⁴⁷⁷ Sf. Chirii al Ierusalimului, *Cuvinte catehetice* 2, 1.

⁴⁷⁸ *Ibid.* 12, 30.

⁴⁷⁹ Si". Grigorie Teologul, *Cuvânt despre Sfintele Lumini* 12.

⁴⁸⁰ SI. Grigorie Teologul, *Al treilea cuvânt teologic - Despre Fiul*, 11.

⁴⁸¹ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* II, 30, *op. cit.*, p. 93.

⁴⁸² Sf. Chirii al Ierusalimului, *Cuvinte catehetice* 12, 29.

⁴⁸³ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* IV, 14, *op. cit.*, p. 171.

4. Cum anume tâlcuiesc Sfinții Părinți Facerea ?

În cele ce am scris despre Adam și Eva veți observa că am citat din Sfinții Părinți care tâlcuiesc textul *Facerii* într-un mod ce ar putea fi numit mai curând „literal.” Mă înșel oare presupunând că preferați să interpretați textul mai mult „alegoric” atunci când spuneți că a crede în facerea nemijlocită a lui Adam de către Dumnezeu este „o concepție foarte îngustă despre Sfânta Scriptură” ? Este un lucru extrem de important, și sunt cu adevărat uimit să aflu că „evoluționiștii ortodocși” *nu știu defel cum anume tâlcuiesc Sfinții Părinți Cartea Facerii*. Sunt sigur că veți fi de acord cu mine că *nu ne este îngăduit să tâlcuim Sfânta Scriptură după placul, nostru*, ci trebuie s-o tâlcuim așa cum ne învață Sfinții Părinți. Mă tem că nu toți cei ce vorbesc despre *Facere* și evoluție dau atenție acestui principiu. Unii oameni sunt așa de preocupați să combată fundamentalismul protestant, încât împing lucrurile la extrem în a respinge pe oricine dorește să interpreteze textul sfânt al *Facerii* „literal”; dar, făcând acest lucru, ei nu amintesc niciodată de Sfântul Vasile sau de alți tâlcuitori ai *Cărții Facerii* care afirmă destul de limpede principiile ce trebuie urmate în tâlcuirea textului sfânt. Mă tem că mulți dintre cei ce susținem că urmăm tradiția patristică suntem uneori neglijenți, căzând cu ușurință în acceptarea propriei „înțelepciuni” în locul învățaturii Sfinților Părinți. Cred cu tărie că *întreaga perspectivă asupra lumii și filosofici de viață a unui creștin ortodox poate fi găsită la Sfinții Părinți*; dacă vom asculta învățătura lor, în loc de a crede că suntem destul de înțelepți spre a-i învăța pe alții din propria „înțelepciune”, nu ne vom rătăci.

Iar acum vă cer să cercetați împreună cu mine foarte importanta și fundamentală problemă: cum anume ne învață Sfinții Părinți să tâlcuim *Cartea Facerii* ? Haideți să dăm deoparte prejudecățile noastre despre tâlcuirile „literale” sau „alegorice” și să vedem ce ne învață Sfinții Părinți despre citirea textului *Facerii*.

Cel mai bun lucru pe care-l putem face este să începem cu Sfântul Vasile însuși, care a scris așa de însuflețitor despre cele Șase Zile ale Facerii. El scrie în *Hexameron*:

„Cei care nu interpretează cuvintele Scripturii în sensul lor propriu spun că apa de care vorbește Scriptura nu e apă, ci altceva, de altă natură, și interpretează cuvintele plantă și pește cum li se pare lor; la fel și facerea târâtoarelor și facerea fiarelor le interpretează răstălmăcindu-le după propriile gânduri, întocmai tâlcuitorilor de vise ce tâlcuiesc în folosul lor vedeniile din timpul somnului. Eu, când aud că Scriptura zice iarbă, înțeleg iarbă; când aud plantă, pește, fiară, dobitoc, pe toate le înțeleg așa cum sunt spuse. Nu mă rușinez de Evanghelie. [...] Și pentru că Moisi a trecut sub tăcere aceste lucruri, care nu ne sunt folositoare, voi socoti eu oare pentru aceasta de mai puțin preț cuvintele Duhului decât înțelepciune-

nea cea nebună [a celor ce au scris despre lume], sau mai curând voi slăvi pe Cel ce nu pune mintea noastră să se îndeletnicească cu cele deșarte, ci a rânduit să fie scrise în Scriptură toate cele ce duc la zidirea și desăvârșirea sufletelor noastre ? Mi se pare însă că cei ce nu înțeleg lucrul acesta, adică cei care folosesc interpretarea alegorică, au încercat să dea Scripturii o vrednicie închipuită, punând pe seama ei propriile idei, schimbând sensul cuvintelor Scripturii cu folosirea unui limbaj figurat. *înseamnă însă să te faci mai înțelept decât cuvintele Duhului* când, în chip de interpretare a Scripturii, introduci în Scriptură ideile tale. Deci *să fie înțeleasă Scriptura așa cum a fost scrisă !*⁴⁸⁴

E limpede că Sfântul Vasile ne avertizează să ne ferim a „desluși” lucrurile din *Facere* care sunt greu de înțeles pentru simțul comun; omul modern „luminat” face cu ușurință acest lucru, chiar dacă este creștin ortodox. De aceea, să ne străduim să înțelegem Sfânta Scriptură așa cum o înțeleg Părinții, iar nu după „înțelepciunea” noastră modernă. Și să nu ne mulțumim cu părerea unui singur Sfânt Părinte, ci să cercetăm și părerile altor Sfinți Părinți.

Una dintre tâlcuirile patristice clasice la *Cartea Facerii* este cea a Sfântului Efreem Șirul. Părerile sale sunt cu atât mai însemnate pentru noi, cu cât el era un „răsăritean” și cunoștea bine limba ebraică. Erudiții moderni ne spun că „răsăriteenii” sunt înclinați spre tâlcuirile „alegorice” și că, de asemenea, și *Cartea Facerii* trebuie înțeleasă în acest chip. Dar să vedem ce zice Sfântul Efreem în tâlcuirea sa la *Facere*:

„Nimenea să nu creadă că zidirea cea de Șase Zile este o alegorie; tot așa, nu este îngăduit a zice că ceea ce pare, potrivit celor istorisite, a fi fost zidit în șase zile, a fost zidit într-o singură clipă și, de asemenea, că unele nume înfățișate în acea istorisire fie nu înseamnă nimic, fie înseamnă altceva. Dimpotrivă, trebuie să știm că întocmai cum cerul și pământul care s-au zidit într-un început sunt chiar cerul și pământul, iar nu altceva ce s-ar înțelege sub numele de cer și pământ, tot așa *orice altceva se zice a fi fost zidit și tocmit cu rânduială după zidirea cerului și a pământului nu sunt numiri goale*, ci însăși ființa firilor zidite corespunde puterii numelor acestora.”⁴⁸⁵ Desigur, acestea sunt încă principii generale; să vedem acum câteva dintre aplicațiile particulare ale acestor principii, aparținând Sfântului Efreem:

„Deși atât lumina, cât și întunericul au fost zidite într-o clipită, totuși atât ziua cât și noaptea Zilei întâi au ținut câte douăsprezece ceasuri fiecare.”⁴⁸⁶

„Iar după ce [lui Adam] i s-a scos coasta într-o clipită de ochi, și tot într-o clipită i-a luat locul carnea, când osul cel gol a luat înfățișarea de-

⁴⁸⁴ Sf. Vasile, *Hexaïmeron* 9, 1, ed. cit., pp. 170-171.

⁴⁸⁵ Sf. Efreem Șirul, *Tâlcuire la Cartea Facerii* 1.

⁴⁸⁶ Sf. Efreem, *Tâlcuire la Facere* 1.

plină a unei femei și toată frumusețea ei - atunci Dumnezeu a adus-o și a înfățișat-o lui Adam."⁴⁸⁷

Este limpede că Sfântul Efrem citește *Cartea Facerii* „așa cum este scrisă”; când aude „coasta lui Adam” înțelege „coasta lui Adam”, neînțelegând acest lucru ca pe un mod alegoric de a spune cu totul altceva. Tot așa, este clar că înțelege Cele Șase Zile ale Facerii ca fiind chiar șase zile, fiecare de câte douăzeci și patru de ore, pe care le împarte într-o „seară” și o „dimineață” de câte douăsprezece ore fiecare.

Am luat în mod deliberat „simpla” tâlcuire la *Facere* a Sfântului Efrem Șirul înainte de a cita alte tâlcuiri mai „mistiche”, fiindcă această înțelegere „simplă” a *Facerii* este cea mai greu de acceptat pentru mintea modernă „luminată”. Bănuiesc că cei mai mulți creștini ortodocși nefamiliarizați cu Sfinții Părinți vor zice îndată: „E cam prea simplu ! Astăzi se știe mult mai mult. Dați-ne niște Părinți mai sofisticăți.” Din păcate pentru „înțelepciunea” noastră modernă, nu există Părinți mai „sofisticați”, căci *până și Părinții cei mai „mistici” înțeleg textul Facerii tot așa de „simplu” ca și Sfântul Efrem !* Cei ce doresc ceva mai „sofisticat” la Sfinții Părinți se află sub influența idelor apusene moderne care sunt cu totul străine Sfinților Părinți ai Bisericii Ortodoxe. Dar trebuie să vă arăt acest lucru prin citate din mai mulți Sfinți Părinți.

Să cercetăm acum îndeosebi problema „lungimii” celor Șase Zile ale Facerii. Cred că și aceasta este încă o problemă de importanță secundară între cele ridicate de teoria evoluției, dar nu strică să știm ce anume gândeau Sfinții Părinți despre ea, cu-atât mai mult cu cât de-aici începem să întrezărim marea deosebire dintre ideea apuseană modernă și ideea patristică despre facerea lumii. Indiferent cum le înțelegem, aceste „Zile” sunt cu totul mai presus de înțelegerea noastră, care cunoaștem doar „zilele” stricăcioase ale lumii noastre căzute; cum oare ne-am putea măcar închipui acele Zile când puterea ziditoare a lui Dumnezeu era în plină lucrare ?

Nici Sfinții Părinți nu par a vorbi prea mult despre ele, fără îndoială fiindcă *pentru ei nu constituiau o problemă*. Ele constituie o problemă pentru oamenii moderni, mai ales *fiindcă încearcă să înțeleagă zidirea lui Dumnezeu prin mijlocirea legilor firii din lumea noastră căzută*. Pare-se că Părinții socoteau că acele Zile, ca durată, nu se deosebeau de zilele pe care le cunoaștem, iar unii dintre ei specifică, într-adevăr, că ele erau de douăzeci și patru de ore lungime, cum face Sfântul Efrem. Există totuși un lucru extrem de important pentru noi referitor la aceste Zile, pe care e bine să-l înțelegem, iar aceasta privește ceea ce ați scris despre faptul că Dumnezeu a creat sau nu „dintr-o dată.”

Dumneavoastră scrieți: „întrucât Dumnezeu a creat timpul, a crea ceva «dintr-o dată» ar fi un act potrivnic propriei hotărâri și voințe... Când vorbim

Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere 2*.

de facerea stelelor, plantelor, animalelor și omului, nu vorbim de minuni -nu vorbim de intervențiile neobișnuite ale lui Dumnezeu în creație, ci despre desfășurarea «firească» a creației." Mă întreb de nu cumva ați pus aici vreo „înțelepciune modernă" în locul învățaturii Sfinților Părinți. Ce altceva este *începutul* tuturor lucrurilor decât o *minune* ? V-am arătat deja că Sfântul Grigorie al Nyssei, Sfântul Chirii al Ierusalimului, Sfântul Grigorie Teologul și Sfântul Ioan Damaschin (și de fapt toți Părinții) învață că întâiul om, Adam, a apărut într-un mod *diferit de nașterea firească a tuturor celorlalți oameni*; tot așa, potrivit textului sfânt al *Facerii*, primele viețuitoare au apărut într-un mod diferit de toți urmașii lor: ele *nu au apărut prin naștere firească, ci prin cuvântul lui Dumnezeu*. Teoria modernă a evoluției neagă acest lucru, fiindcă teoria evoluției a fost născocită de necredincioși ce doreau să tăgăduiască lucrarea lui Dumnezeu în creație și să explice creația doar prin mijloace „naturale". Oare nu vedeți ce fel de filosofie este în spatele teoriei evoluției ?

Ce anume spun Sfinții Părinți despre acest lucru ? L-am citat deja pe Sfântul Efreem Șirul, a cărui întreagă tâlcuire la *Facere* descrie cum *toate lucrările ziditoare ale lui Dumnezeu se săvârșesc într-o clipită*, chiar dacă toate „Zilele" facerii durează douăzeci și patru de ore fiecare. Să vedem acum ce anume spune Sfântul Vasile cel Mare despre lucrările ziditoare ale lui Dumnezeu în cele Șase Zile. Vorbind despre Ziua a Treia a Facerii, Sfântul Vasile spune:

„La acest cuvânt, toate pădurile s-au îndesit, toți arborii s-au ridicat iute în sus... Toate crângurile s-au acoperit *îndată* de tufani deși, și așa-numiții arbuști ce slujesc la facerea ghirlandelor... *care nu erau mai înainte pe pământ, toți într-o clipită de vreme au apărut.*"⁴⁸⁸ Tot el spune:

"H- „*Să răsară pământul*. Această mică poruncă s-a prefăcut *îndată* într-o puternică lege a naturii și într-o rațiune măiastră. Porunca aceasta a săvârșit miile și miile de însușiri ale plantelor și ale arborilor *mai iute decât un gând de-al nostru.*"⁴⁸⁹ în Ziua a Cincea iarăși:

„A venit porunca, și *îndată* râurile au început să lucreze: lacurile au ajuns roditoare, dând naștere la viețuitoare, fiecare după felul lor propriu și după firea apelor."⁴⁹⁰

⁴⁸⁸ Sf. Vasile, *Hexaïmeron* 5, 6, e.d. cit., pp. 124-125.

⁴⁸⁹ *Ibid.* 5, 10, p. 130.

⁴⁹⁰ *Ibid.* 7, 1, p. 147. Recent, Dr. Jonathan Wells, un specialist în biologie moleculară, a deslușit și mai mult învățătura Sfântului Vasile despre cele Șase Zile ale Facerii, combătându-i astfel pe cei ce ar încerca să facă învățătura sa compatibilă cu evoluționismul. Citând din *Hexaïmeronul* Sfântului Vasile, Dr. Wells scrie: „*Hexaïmeronul* ca întreg limpezește din plin faptul că prima clipă [a facerii] a fost urmată de câteva lucrări ziditoare mai speciale. Când cerurile au luat ființă întâi, ele erau «imperfecte», întrucât soarele, luna și stelele «nu

La fel, Sfântul Ioan Gură de Aur, în tâlcuirea sa la *Facere*, învață:
 „Astăzi deci [Dumnezeu] vine la ape și ne arată că, prin cuvântul Lui și prin porunca Lui, apele au dat din ele vietăți însuflețite. Spune-mi care cuvânt ar putea înfățișa *minunea* ? Care limbă va fi îndestulătoare pentru a lăuda pe Creator ? A spus numai atât: *Să răsară pământul*, și *îndată* 1-a trezit spre naștere. [...] După cum pământului i-a spus numai atât: *Sa răsară*, și pământul a dat fel de fel de flori, de ierburi și de semințe, și *numai cu cuvântul* au fost aduse toate la ființă, tot așa și acum a spus: *Să scoată apele...*, și *dintr-o dată* au fost create atâtea feluri de târătoare, atât de deosebite păsări, că nici nu este cu puțință a le înșira cu cuvântul.”⁴⁹¹ Repet din nou: cred că știința modernă, în cele mai multe cazuri, știe mai multe decât Sfântul Vasile, Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Efrem și alți Părinți despre însușirile peștilor și despre alte fapte științifice speciale de același fel; nimeni nu tăgăduiește acest lucru. *Dar cine știe mai mult despre felul cum. lucrează Dumnezeu*: știința modernă, care nu e nici măcar sigură că Dumnezeu există și, în orice caz, încearcă să explice totul fără El; ori *acești Părinți purtători de Dumnezeu* ? Cred că, atunci când spuneți că Dumnezeu nu creează instantaneu, înfățișați învățătura „înțelepciunii” moderne, nu învățătura Sfinților Părinți.

Desigur, într-un anumit sens este adevărat: creația lui Dumnezeu nu e lucrarea unei clipe; dar și aici Părinții sunt foarte exacti în învățătura lor. L-am citat pe Sfântul Efrem care zice: „Tot așa, nu este îngăduit a zice că ceea ce pare, potrivit celor istorisite, a fi fost zidit în șase zile, a fost zidit într-o singură clipă”. Având în minte aceasta, să privim pasajul pe care l-ați citat din Sfântul Grigorie al Nyssei: „Omul a fost făcut ultimul după plante și animale, fiindcă natura urmează o cale ce duce treptat către desăvârșire.” „Este ca și cum, în chip treptat, natura își face urcarea în însușirile vieții de la cele mai de jos la cele desăvârșite.” Citând aceste pasaje, ați încercat să le înțelegeți în sensul doctrinei moderne a evoluției. Dar, cu siguranță, nu se cade să citim în aceste texte vechi concluziile filosofiei moderne ! Cu siguranță că Sfântul Grigorie al Nyssei nu învață aici nimic altceva decât ceea ce au învățat mulți alți Părinți, întemeindu-se pe o înțelegere foarte „literală” a *Facerii*.

Astfel, Sfântul Grigorie Teologul, atunci când, asemeni Sfântului Efrem, afirmă că creația nu este „instantanee”, învață că:

„zilelor [facerii] li se adaugă o anume întâietate, doime, treime, și tot așa, până la a șaptea zi de odihnă de la lucru, împărțindu-se prin aceste

erau create». Aceste lucruri au fost create mai târziu, prin lucrările directe ale lui Dumnezeu: *întru început Dumnezeu a făcut cerul și pământul; mai apoi a făcut lumina, apoi a făcut țaria*. Inițial apele erau risipite în mai multe locuri, adunându-se doar după ce Dumnezeu a spus: *Să se adune apele de pe pământ într-un singur loc*. Iar pământul a rămas *netocmit* după facerea sa inițială, fiindcă era lipsit de *creșterea a tot felul de plante* până ce Dumnezeu a poruncit anume pământului *să scoată iarbă și să dea roade*” (J. Wells, „Abusing Theology”, *loc. cit.*) (n. ed.)⁴⁵ St”. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere*, ed. cit., pp. 90-91.

zile toată zidirea, tocmită cu rânduială de legi negrăite, dar nu alcătuită într-o clipă, de către Cuvântul cel Atotputernic, pentru Care a gândi ori a grăi înseamnă totodată a săvârși fapta. Faptul că omul s-a ivit ultimul în lume, cinstit cu lucrarea mâinii și cu chipul lui Dumnezeu, nu este câtuși de puțin neașteptat; căci pentru el, ca pentru un împărat, trebuia pregătit sălașul împărătesc, și numai atunci avea să fie adus în el împăratul, însoțit de toate făpturile."⁴⁹² >>

Iar Sfântul Ioan Gură de Aur învață:

„Nu putea oare dreapta Lui cea atotputernică și nesfârșita Lui înțelepciune să aducă la ființare pe toate și într-o singură zi ? Dar ce spun eu o singură zi ? Putea să le aducă într-o clipită ! Dar pentru că Dumnezeu n-a adus la ființare pentru trebuința Lui nimic din cele ce sunt - căci El n-are nevoie de nimic, fiind desăvârșit, ci a făcut totul din pricina iubirii Sale de oameni și a bunătății Lui - pentru aceea le creează treptat, iar prin gura fericitului proroc ne învață lămurit despre cele ce s-au făcut, pentru ca, știindu-le bine, să nu cădem în greșalele celor ce judecă mânați de gânduri omenești. [...] Dar pentru ce, dacă omul este mai de preț decât toate, a fost făcut pe urmă ? Pentru o pricină foarte dreaptă. După cum atunci când are să vină un împărat într-un oraș este nevoie să meargă înainte însoțitorii și toți ceilalți, ca să pregătească palatul împărătesc, și așa intră împăratul în palat, în același chip și acum. Vrând Dumnezeu să-l pună pe om peste toate cele de pe pământ ca împărat și stăpânitor, i-a zidit mai întâi această locuință frumoasă, lumea; și numai după ce a fost gata totul l-a adus pe om ca să o stăpânească."⁴⁹³ .- / .*, /

Deci învățătura patristică spune limpede că Dumnezeu, deși ar fi putut crea totul dintr-o dată, a ales să creeze în trepte de o tot mai mare desăvârșire, *fiecare treaptă* fiind lucrarea unei clipe sau a unei foarte scurte perioade de timp, culminând cu facerea omului, împăratul zidirii; iar întreaga lucrare este încheiată nu într-o clipită, nici într-o perioadă de o lungime nedefinită, ci oarecum la mijlocul acestor extreme, *exact în șase zile*.

Sfântul Efrem și Sfântul Ioan Gură de Aur, în tâlcuirile lor la *Facere*, privesc foarte clar zidirea lui Dumnezeu ca fiind lucrarea a șase zile „literale”, Dumnezeu creând în fiecare din ele în mod „imediat” și „într-o clipită”. Iar Sfântul Vasile cel Mare, contrar convingerii larg răspândite a „evoluțio-niștilor creștini”, socotea zidirile lui Dumnezeu ca „imEDIATE” și „dintr-o dată”, și privea cele Șase Zile ca având exact durata de douăzeci și patru de ore; căci iată ce zice în privința Zilei întâi:

„Și s-a făcut seară, și s-a făcut dimineață, adică durata unei zile și a unei nopți. [...] Și s-a făcut seară, și s-a făcut dimineață, zi una. [...] A spus «una» pentru că voia să determine măsura zilei și a nopții, unind

⁴⁹² St". Grigorie Teologul, *Omilia 44*.

⁴⁹³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Facere*, ed. cit. 3, 3, pp. 50-51; 8, 2, p. 100.

timpul zilei și al nopții, ca să plinească durata celor douăzeci și patru de ore ale unei zile care cuprinde negreșit și ziua și noaptea."⁴⁹⁴

Dar până și Sfântul Grigorie Teologul, unul dintre Părinții cei mai „contemplativi”, credea exact același lucru, căci zice:

„La fel cum întâia zidire începe cu Duminica (iar aceasta se vedește din faptul că a șaptea zi după ea este Sâmbăta, fiindcă este ziua odihnei după lucrare), tot așa cea de-a doua zidire începe din nou cu aceeași zi [adică ziua învierii].”⁴⁹⁵

Și tot Teologul zice, dându-ne concepția patristică despre felul lumii în care a fost așezat Adam:

„Cuvântul..., luând o parte din *nou-ziditul pământ*, cu nemuritoarele Sale mâini a plăsmuit chipul meu.”⁴⁹⁶

Cum am spus, nu privesc această problemă ca pe una de primă însemnătate în discutarea problemei evoluției; totuși ea este destul de semnificativă în ce privește influența pe care filosofia modernă a avut-o asupra „evoluțio-niștilor creștini”, care își dau atâta osteneală să *reinterpreteze* cele Șase Zile, ca nu cumva să pară proști în fața „înțelepților” lumii acesteia care au „dovedit științific” că, indiferent cum ar fi fost acea „creație”, ea a avut loc de-a lungul a nenumărate milioane de ani. Lucrul cel mai important, motivul pentru care „evoluționiștilor creștini” le este așa de greu să creadă în cele Șase Zile ale Facerii, care nu puneau nici o problemă Sfinților Părinți, este acela că *ei nu înțeleg ce anume s-a întâmplat în acele Șase Zile*: ei cred că au avut loc îndelungate procese naturale de dezvoltare, potrivit legilor lumii strică-cioase de astăzi; dar, în realitate, potrivit Sfinților Părinți, *firea lumii în-tâi-zidite era mult deosebită de lumea noastră*, cum voi arăta mai jos.

Să privim acum mai îndeaproape la o altă tâlcuire patristică fundamentală la *Cartea Facerii*, cea a Sfântului Ioan Gură de Aur. Veți observa că nu citez Părinți obscuri sau îndoielnici, ci doar pe adevărații stâlpi ai Ortodoxiei, în care întreaga noastră învățătură ortodoxă este cel mai limpede și dumnezeiește înfățișată. Din nou, nici la el nu găsim nici un fel de „alegorie”, ci doar stricta interpretare a textului *așa cum e scris*. La fel cu ceilalți Părinți, el ne spune că Adam a fost plăsmuit *literalmente din țărână*, iar Eva *literalmente din coasta lui Adam*.. El scrie:

⁴⁹⁴ Sf. Vasile, *Hexaameron* 2, 8, *ed. cit.*, p. 95. Sf. Ambrozie, care a citit *Hexaameronul* Sfântului Vasile, a dat aceeași învățătură în propriul *Hexaameron*: „în chip cu totul vrednic de arătare a vorbit Scriptura despre o «zi», nu de «întâia zi». întrucât trebuia să urmeze o a doua, apoi o a treia zi, iar mai apoi restul zilelor, putea să se pomenească o «zi întâi», urmând astfel fireasca înșiruire. Dar Scriptura așază rânduiala ca numai douăzeci și patru de ceasuri, cuprinzând atât zi, cât și noapte, să primească numele de zi, ca și cum cineva ar zice că lungimea unei zile este întinderea celor douăzeci și patru de ore” (Sf. Ambrozie, *Hexaameron* 1, 37). (n. ed.)

⁴⁹⁵ Sf. Grigorie Teologul, *Omilia* 44.

⁴⁹⁶ Sf. Grigorie Teologul, *Omilia* 7, „Despre suflet”.

„A nu crede în cele scrise în dumnezeiasca Scriptură, ci a introduce altele din. mintea ta — acest lucru socot că aduce mare primejdie pe capul celor ce îndrăznesc să facă aceasta.”⁵⁰² *■

Înainte de a continua, voi răspunde pe scurt la o obiecție pe care-am auzit-o de la apărătorii evoluției: ei spun că, dacă cineva citește toată Scriptura „așa cum e scrisă”, devine ridicol. Ei spun că, dacă ar trebui să credem că Adam a fost făcut într-adevăr din țărână, iar Eva din coasta lui Adam, atunci nu trebuie oare să credem și că Dumnezeu are „mâini”, că „umblă” prin Rai și alte absurdități de acest fel? Dar oricine a citit măcar o singură tâlcuire a Sfinților Părinți la *Cartea Facerii* nu poate face o astfel de obiecție. Toți Sfinții Părinți disting între ceea ce se spune despre zidirea lumii, ce trebuie luat „așa cum e scris” (de nu cumva e vorba de o metaforă evidentă sau altă figură de stil, precum *soarele și-a cunoscut apusul său* din Psalmi; dar acesta e un lucru care nu trebuie explicat decât, poate, copiilor), și ceea ce se spune despre Dumnezeu care trebuie înțeles, cum spune mereu Sfântul Ioan Gură de Aur, „cu dumnezeiască cuviință”. De pildă, Sfântul Ioan Gură de Aur scrie:

„Iar când auzi, iubite, că a sădit Dumnezeu Rai în Eden către Răsărit, înțelege cu dumnezeiască cuviință cuvântul «a sădit», înțelege că «a poruncit». Crede cele ce spune mai departe Scriptura, crede că Raiul a fost făcut în locul în care a spus Scriptura.”⁵⁰²

Sfântul Ioan Damaschin, în lucrarea sa *Despre erezii*, descrie explicit interpretarea alegorică a Raiului ca parte a unei erezii, cea a origeniștilor:

„Acestia explică Raiul, cerul și toate celelalte în sens alegoric.”⁵⁰³ Atunci ce să înțelegem despre acei Sfinți Părinți cu profundă viață duhovnicească ce tâlcuiesc *Cartea Facerii* și alte Sfinte Scripturi în înțeles duhovnicesc sau tainic? Dacă noi înșine nu ne-am îndepărtat prea mult de înțelegerea patristică a Scripturii, atunci nu vom întâmpina nici un fel de greutate. Același text al Sfintei Scripturi este adevărat „așa cum e scris”, dar are și o tâlcuire duhovnicească. Iată ce a zis marele Părinte al pustiei, Sfântul Macarie cel Mare, un Sfânt văzător cu duhul ce a înviat și morți:

„Raiul s-a închis, iar Heruvimului celui cu sabia de foc i s-a dat poruncă să oprească intrarea omului în el; acest fapt, care atunci s-a întâmplat în chip văzut, se întâmplă și acum în fiecare suflet în chip nevăzut.”⁵⁰⁴

Modernii noștri „erudiți patrologi” ce se apropie de Sfinții Părinți nu ca de niște izvoare vii ale predaniei, ci ca de niște „surse academice” moarte, înțeleg întotdeauna greșit acest lucru foarte însemnat. Orice creștin ortodox ce trăiește în predania Sfinților Părinți știe că atunci când un Sfânt Părinte

⁵⁰² *Ibid.* 13, 3, p. 152.

⁵⁰³ *Ibid.*

⁵⁰³ St. Ioan Damaschin, *Despre erezii* 64.

⁵⁰⁴ St. Macarie cel Mare, *Alte șapte omilii*, 4, 5, ed. cit., p. 305.

tâlcuiește un loc din Sfânta Scriptură duhovnicește sau alegoric, nu tăgăduiește prin aceasta înțelesul său literal, despre care presupune că cititorul știe destul spre a-l accepta. Voi dau un exemplu limpede de acest tip.

Dumnezeiescul Grigorie Teologul, în *Cuvântul, la Arătarea Domnului*, scrie despre Pomul Cunoștinței:

„Pomul acela, pe cât îmi pare, era contemplația, la care numai cei ce au ajuns la deplinătatea deprinderii pot pătrunde fără primejdie.”⁵⁰⁵

Avem aici o tâlcuire duhovnicească adâncă, și nu cunosc nici un alt pasaj din scrierile acestui Părinte unde să spună explicit că pomul era și un pom în sens literal, „așa cum e scris”. Oare întrebarea dacă el a „alegorizat” cu totul istorisirea despre Adam și despre Rai rămâne „o chestiune deschisă”, cum ar zice erudiții noștri universitari ?

Desigur, știm din alte scrieri ale Sfântului Grigorie că el nu alegoriza pe Adam și Raiul. Dar, lucru și mai important, avem mărturia directă a altui mare Părinte privitor la însăși problema tâlcuirii date de Sfântul Grigorie Pomului Cunoștinței.

Dar, înainte de a prezenta această mărturie, trebuie să fiu sigur că sunteți de acord cu mine asupra unui principiu fundamental de interpretare a scrierilor Sfinților Părinți. *Atunci când înfățișează învățătura Bisericii, Sfinții Părinți* (dacă sunt Sfinți Părinți autentici, nu doar scriitori bisericești cu autoritate nesigură) *nu se contrazic unii pe alții*, chiar dacă, pentru slaba noastră înțelegere, există *aparent* unele contradicții între ei. Numai raționalismul academic ridică pe un Părinte împotriva altuia, consemnează „influența” unuia asupra altuia, îi împarte în „școli” și „grupări” și descoperă „contradicții” între ei. Toate acestea sunt străine modului de înțelegere a Sfinților Părinți de către creștinul ortodox. Pentru noi, învățătura Sfinților Părinți este un întreg, și întrucât e vădit că întregul învățăturii ortodoxe nu se cuprinde într-un singur Părinte (căci toți Părinții sunt oameni, și deci au și limite), găsim unele părți din ea la un Părinte și alte părți la alt Părinte, iar un Părinte deslușește ceea ce este neclar la un alt Părinte; și nici măcar nu este de primă importanță pentru noi cine anume a spus un lucru, atâta vreme cât este ceva ortodox și în armonie cu întreaga învățătură patristică. Sunt sigur că sunteți de acord cu mine asupra principiului enunțat și nu veți fi surprins dacă voi înfățișa acum tâlcuirea cuvintelor Sfântului Grigorie Teologul făcută de un mare Sfânt Părinte ce a trăit la o mie de ani după el: Sfântul Grigorie Palama, Arhiepiscopul Tesalonicului.

împotriva Sfântului Grigorie Palama și a altor Părinți isihăști, ce învățau adevărata învățătură ortodoxă despre lumina nezidită de pe Muntele Tabo-rului, s-a ridicat raționalistul apusean Varlaam. Profitând de faptul că Sfântul Maxim Mărturisitorul a numit undeva această Lumină a Schimbării la Față un

⁵⁰⁵ Sf. Grigorie Teologul, *Cuvânt la Arătarea Domnului* 12.

„simbol al teologiei”, Varlaam învața că Lumina nu este o manifestare a Dumnezeirii, ci doar ceva trupesc; nu „literal” o Lumină Dumnezeiască, ci doar un „simbol” al ei. Aceasta l-a făcut pe Sfântul Grigorie Palama să alcătuiască un răspuns care luminează pentru noi legătura dintre tâlcuirea „simbolică” și cea „literală” a Sfintei Scripturi, îndeosebi în ce privește pasajul de la Sfântul Grigorie Teologul citat mai sus. El scrie că Varlaam și ceilalți:

„nu observă că înțeleptul în cele dumnezeiești Maxim a numit lumina de la Schimbarea la Față a Domnului „simbol al teologiei” în sensul că ni se împărtășește pe măsura noastră, dar că ea ne îndreaptă spre ceva și mai înalt. Cum toate cele ce subzistă și se produc se numesc în teologia analogică și anagogică îndeobște simboale, Sfântul Maxim a putut numi și el aici acea lumină simbol..., precum și Grigorie supranumit Teologul a numit «contemplație» pomul cunoștinței binelui și răului. Sfântul Maxim a declarat acea lumină simbol al dumnezeirii pentru contemplarea lui care privea la cele mai înalte. *Dar pentru aceasta ea n-a fost pentru el plăs-’uire și simbol inconsistent.* Căci și pe Moisi și pe Ilie îi declară dumnezeiescul Maxim «simboale», pe unul al judecății și pe celălalt al proniei. *A făcut aceasta oare pentru că nu erau ei prezenți cu adevărat, ci au fost = plăsmuiți și ei în chip simbolic ? Dar Petru ? Oare nu e el simbolul credinței pentru cel ce vrea să-l contemple, urcându-l la un înțeles mai înalt ? Sau nu e Iacov simbol al nădejzii și Ioan al iubirii ?*”⁵⁰⁶

Am putea înmulți citatele care arată ce învățau cu adevărat Sfinții Părinți despre tâlcuirea Sfintei Scripturi, îndeosebi despre *Cartea Facerii*; dar am înfățișat suficient spre a arăta că autentică învățatură patristică pe această temă prezintă grave dificultăți pentru cel ce ar dori să tâlcuiască *Cartea Facerii* potrivit ideilor și „înțelepciunii” moderne, și într-adevăr tâlcuirea patristică face cu neputință armonizarea *Facerii* cu teoria evoluției, care cere o interpretare total „alegorică” a textului în multe locuri unde tâlcuirea patristică nu îngăduie acest lucru. Doctrina că Adam a fost făcut nu din țărână, ci prin dezvoltarea dintr-o altă creatură, este o învățatură nouă, cu totul străină creștinismului ortodox.

În acest punct, „evoluționistul ortodox” ar putea încerca să-și salveze poziția (de a crede atât în teoria modernă a evoluției, cât și în învățătura Sfinților Părinți) într-unui din modurile următoare:

a. Ar putea zice că în prezent cunoaștem mai mult decât Sfinții Părinți despre natură, și deci putem interpreta cu adevărat mai bine decât ei *Cartea Facerii*. Însă chiar și „evoluționistul ortodox” știe că *Facerea* nu e un tratat științific, ci o scriere cosmogonică și teologică dumnezeiește insuflată. Tâlcuirea Scripturii dumnezeiește insuflate este, desigur, lucrarea teologilor purtători de Dumnezeu, nu a naturaliștilor, care, de obicei, nu cunosc nici

⁵⁰⁶ St. Grigorie Palama, *Apărarea Sfinților Isihăști*, Triada a 2-a, 3, 21-22, ed. cit., pp. 291-292.

măcar principiile de temelie ale unei astfel de tâlcuiri. Este adevărat că în *Cartea Facerii* se înfățișează multe „fapte” despre natură. Dar trebuie avut grijă, fiindcă acele fapte nu sunt fapte de tipul celor pe care le putem observa acum, ci un cu totul alt fel de fapte: facerea cerului și a pământului, a tuturor animalelor și plantelor, a întâiului om. Am arătat deja că Sfinții Părinți învață destul de limpede că, de pildă, facerea întâiului om, Adam, este *cu totul diferită* de nașterea oamenilor de azi; știința o poate observa numai pe cea din urmă, dar despre facerea lui Adam ea oferă doar *speculații filosofice*, nu cunoaștere științifică. Potrivit Sfinților Părinți, putem și noi să cunoaștem câte ceva despre lumea întâi-zidită, dar cunoașterea aceasta nu e accesibilă științei naturale. Voi discuta această chestiune mai jos.

b. Sau, iarăși, „evoluționistul ortodox”, spre a păstra neștirbită tâlcuirea patristică măcar a câtorva dintre faptele descrise în *Facere*, poate începe să facă modificări arbitrare ale teoriei evoluției înseși, spre a o face să se „potrivească” cu textul *Facerii*. Astfel, „evoluționistul ortodox” poate hotărî că facerea întâiului om e o „creație specială” ce nu se înscrie în structura generală a restului creației, putând astfel să creadă istorisirea scripturală despre facerea lui Adam mai mult sau mai puțin „așa cum e scrisă”, continuând să creadă în restul celor șase zile ale facerii după „știința evoluționistă”; iar un alt „evoluționist ortodox” ar putea accepta chiar evoluția omului din creaturile inferioare, specificând totuși că Adam, „întâiul om care a evoluat”, a apărut doar în vremurile recente (după scala temporală evoluționistă de milioane de ani), păstrând astfel cel puțin realitatea istorică a lui Adam și a celorlalți Patriarhi, ca și părerea patristică generală că Adam a fost făcut cam în urmă cu 7 500 de ani. Sunt sigur că veți fi de acord cu mine că asemenea șiretlicuri raționaliste sunt cu totul prostești și inutile. Dacă universul „evoluează”, cum învață filosofia modernă, atunci omul „evoluează” împreună cu el, și trebuie să acceptăm tot ceea ce atotcunoscătoarea „știință” ne spune despre vârsta omului; dar dacă învățătura patristică este corectă, înseamnă că e corectă atât în privința omului, cât și a restului zidirii.

Dacă îmi puteți explica cum anume se poate să primești tâlcuirea patristică a *Cărții Facerii* și să continui a crede în evoluție, voi fi bucuros să vă ascult; dar va trebui să-mi oferiți dovezi *științifice* ale evoluției mai convingătoare decât cele existente până acum, căci pentru observatorul obiectiv și nepătimaș „dovezile științifice” ale evoluției sunt extrem de șubrede.

■ 5. Printr-un om a venit moartea (I Corinteni 15, 21)

Ajung, în sfârșit, la două dintre cele mai însemnate întrebări ridicate de teoria evoluției: firea lumii întâi-zidite și firea omului întâi-zidit, Adam.

Cred că înfățișați exact învățătura patristică atunci când ziceți: „Animalele au ajuns stricacioase din pricina omului; legea junglei este urmarea că-

derii omului”. Sunt și eu de acord, cum am și spus, că omul, în latura sa trupească, este legat cu întregul zidirii văzute și e parte organică a ei, lucru ce ne face să înțelegem felul cum întreaga zidire a căzut o dată cu el în moarte și stricăciune. Dar dvs. credeți că aceasta e o dovadă a evoluției, dovada că trupul omului a evoluat dintr-o altă creatură ! Cu siguranță că, dacă ar fi așa, Părinții cei insuflați de Dumnezeu ar fi știut, și nu ar fi trebuit să așteptăm să vină filosofii ateii ai veacurilor al optsprezecelea și al nouăsprezecelea ca să descopere și să ne spună acest lucru !

Sfinții Părinți au crezut că întreaga zidire a căzut o dată cu Adam, dar *nu* au crezut că Adam a „evoluat” din vreo altă creatură; de ce ar trebui ca eu să cred

altfel decât Sfinții Părinți ?

Ajung acum la un lucru foarte important. Dumneavoastră întrebați: „Cum anume căderea lui Adam a adus stricăciunea și legea junglei pentru animale, căci animalele au fost făcute înainte de Adam ? Știm că animalele mureau, ucideau și se mâncau între ele încă de la apariția lor pe pământ, iar nu doar după apariția omului.”⁵⁰⁷

De unde știm acest lucru ? Sunteți sigur că aceasta e învățătura Sfinților Părinți ? Vă explicați opinia nu cu citate din vreun Sfânt Părinte, ci dând o filosofie a timpului. Desigur, sunt de acord cu dvs. că Dumnezeu e în afara timpului; pentru el totul e prezent. Dar acest fapt nu e o dovadă că animalele care au murit *din pricina* lui Adam, au murit *înainte* de căderea lui.⁵⁰⁸ *Ce anume spus Sfinții Părinți ?*

E adevărat, desigur, că cei mai mulți Părinți vorbesc despre animale ca fiind deja stricăcioase și muritoare; dar ei vorbesc despre starea lor căzută. Dar cum era starea lor înainte de călcarea poruncii de către Adam ?

Există o sugestie foarte semnificativă despre acest fapt în tâlcuirea la *Facere* a Sfântului Efrem Șirul. Vorbind despre „pieile” făcute de Dumnezeu pentru Adam și Eva după călcarea poruncii, Sfântul Efrem scrie:

⁵⁰⁷ Nu doar „evoluționiștii creștini”, precum Dr. Kalomiros, ci și creaționiștii progresiviști și adepții pământului vechi (care nu cred în evoluție *per se*, ci acceptă schema evoluționistă a milioanele de ani) sunt siliți de către poziția lor să concluzioneze că au existat milioane de ani de moarte și decădere înainte de apariția omului. Iată un exemplu dintr-un articol creaționist de acest tip, destinat catehizării copiilor: „în urmă cu 2 până la 4 milioane de ani, Dumnezeu a început să creeze mamifere asemănătoare omului sau umanoizi. Aceste făpturi mergeau în două picioare, aveau creiere mari și foloseau unelte. Unii chiar își îngropau morții și pictau pe pereții peșterilor. Totuși, ei erau foarte diferiți de noi. Ei nu aveau spirit. Nu aveau conștiință cum avem noi. Nu se închinau lui Dumnezeu și nu aveau ritualuri religioase.

Cu timpul, toate aceste creaturi umanoide s-au stins. Apoi, în urmă cu vreo 10 până la 25 de mii de ani, Dumnezeu i-a înlocuit cu Adam și Eva” (Hugh Ross, „Genesis One, Dino-saurs, and Cavemen”, Pasadena, California, Web-site-ul *Reasons ta Believe*, datat 8 iulie 1997. (n.ed.)

⁵⁰⁸ în scrisoarea sa, Dr. Kalomiros susținea că, întrucât Dumnezeu e în afara timpului, cădere rea lui Adam avusese un efect retroactiv asupra tuturor celorlalte creaturi; deci „animalele erau în stricăciune mult înainte de apariția omului pe pământ”, (n. ed.)

- „S-ar putea socoti că primii părinți, atingându-și piepturile cu mâinile, - au descoperit că erau îmbrăcați cu îmbrăcăminte făcută din piei de animale - ucise poate chiar în fața ochilor lor, astfel ca ei să poată să le mănânce carnea, să-și acopere goliciunea cu pielea și, *prin chiar moartea acelora, să poată vedea moartea propriului trup*”⁵⁰⁹
- Voi discuta mai jos învățătura patristică despre nemurirea lui Adam înainte de călcarea poruncii, dar aici mă interesează doar problema morții animalelor înainte de cădere. De ce oare ar sugera Sfântul Efrem că Adam ar fi aflat despre moarte văzând moartea animalelor - *dacă văzuse deja moartea animalelor înainte de călcarea poruncii* (așa cum susține părerea evoluțio-

nistă) ? Dar nu este decât o sugestie; sunt alți Sfinți Părinți care vorbesc foarte limpede despre acest subiect, cum voi arăta imediat.

Trebuie însă mai întâi să vă întreb: dacă e adevărat, cum spuneți, că animalele au murit și zidirea era stricăcioasă *înainte* de călcarea poruncii de către Adam, cum se face că Dumnezeu a privit la zidirea Sa după fiecare dintre Zilele Facerii și *a văzut că este bună*, iar după ce a făcut animalele în ziua a cincea și a șasea *a văzut că erau bune*, iar la sfârșitul zilei a șasea, după facerea omului, *a văzut Dumnezeu toate câte a făcut, și iată erau bune foarte*. Cum oare puteau fi *bune* dacă erau deja muritoare și stricăcioase, contrar planului lui Dumnezeu cu ele ? Dumnezeieștile slujbe ale Bisericii Ortodoxe cuprind mai multe pasaje mișcătoare de jelire a „stricăciunii zidirii”, ca și arătări ale bucuriei că Hristos, prin învierea Sa, „a chemat zidirea stricăcioasă.” *Cum oare a putut Dumnezeu, văzând jalnica stare a zidirii, să spună că era „ bună foarte ” ?*

Apoi iarăși, citim în textul sfânt al *Facerii*: *Și au zis Dumnezeu: Iată, am dat vouă toată iarba ce face sămânță de semănat, care este deasupra a tot pământul, și tot pomul care are întru sine rod cu sămânță de semănat va fi vouă de mâncare. Și tuturor fiarelor pământului și tuturor pasărilor cerului și tuturor vietăților ce se târăsc pre pământ, care au întru sine suflare de viață, toată iarba verde de mâncare. Și s-a făcut așa (Fac. 1, 29-30)*. De ce oare, dacă animalele se mâncau între ele înainte de cădere, cum spuneți, le-a dat Dumnezeu chiar și *tuturor fiarelor și tuturor vietăților ce se târăsc* (multe dintre ele fiind astăzi strict carnivore) doar *toată iarba verde de mâncare* ? Numai la mult timp după călcarea poruncii de către Adam i-a spus Dumnezeu lui Noe: *Și tot ce se mișcă, carele este viu, va fi vouă de mâncare. Ca pre niște buruieni de ierburi le-am, dat vouă toate (Fac. 9, 3)*. Nu simțiți oare aici prezența unei taine ce v-a scăpat până acum, *fiindcă stăruiți a tâlcui textul sfânt al Facerii prin mijlocirea filo sofiei evoluționiste moderne*, care nu va admite că animalele ar fi putut avea vreodată *o fire deosebită de cea pe care o au în prezent* ?

Sf. Efrem, *Tâlcuire la Facere* 3.

Nu vedeți oare, din Sfânta Scriptură și de la Sfinții Părinți, că Dumnezeu creează făpturile în așa fel încât să fie de folos omului *chiar în starea sa stricăcioasă*; dar El *nu le creează gata stricăcioase*, și nu au fost stricăcioase *până ce Adam a păcătuit*.

Dar să cercetăm acum pe un Sfânt Părinte ce vorbește cu totul deslușit despre *nesticăciunea zidirii înainte de neascultarea lui Adam*: Sfântul Grigorie Sinaitul. Este un Sfânt Părinte cu una dintre cele mai înalte vieți duhovnicești și cu o teologie foarte ortodoxă, ce a ajuns la culmile vederii dumnezeiești. În *Filocalie* el scrie:

„Deci spun că *zidirea nu a fost făcută la început stricăcioasă*. Dar mai pe urmă *s-a stricat* și s-a supus deșertăciunii, adică omului, potrivit Scripturii (Rom. 8, 20), însă nu de bună voie, ci fără să vrea, pentru cel ce a supus-o în nădejdea înnoirii lui Adam, cel ce s-a stricat. Înnoindu-l însă și sfințindu-l pe acesta, chiar dacă poartă trup stricăcios pentru viața vremelnică, a înnoit-o și pe ea, deși nu a izbăvit-o încă de stricăciune.”⁵¹³ Mai mult, același Părinte ne dă amănunte grăitoare despre starea zidirii (îndeosebi a Raiului) înainte de călcarea poruncii de către Adam:

„[Raiul] cel din Eden este un loc [...], sădit de Dumnezeu cu tot felul de verdeață bine mirositoare. El nu este nici cu desăvârșire nesticăcios, nici cu totul stricăcios, ci *așezat la mijloc între stricăciune și nesticăciune*, încât este pururea încărcat cu roade și împodobit cu flori, având neîncetat și poame crude și poame coapte. Căci pomii putregăiți și roadele răscoapte căzute la pământ se fac humă bine mirositoare și *nu împrăștie miros de stricăciune ca plantele lumii*. Iar aceasta se întâmplă din marea bogăție și sfințenie a harului, care covârșește acolo pururea.”⁵¹⁴ (Pasajul este scris la timpul prezent - fiindcă Raiul unde a fost așezat Adam există și acum, dar nu este văzut de organele de simț cele firești.)

Ce oare veți zice de aceste citate ? Veți fi oare tot așa de sigur că, după cum învață filosofia evoluționistă uniformistă, zidirea dinainte de cădere era exact la fel cu cea de după cădere ? Sfânta Scriptură ne învață că *Dumnezeu moarte nu a făcut* (înțel. 1,13) iar Sfântul Ioan Gură de Aur învață:

„Tot așa cum zidirea s-a făcut stricăcioasă când trupul tău s-a făcut stricăcios, la fel când trupul tău se va face nesticăcios, și zidirea va urma lui, făcându-se deopotrivă cu el.”⁵¹⁵ Iar Sfântul Macarie cel Mare spune:

„[Adam] ca domn și împărat a fost pus peste toate zidirile. [...] *Și fiind el luat în robie*, a fost luată în robie și zidirea care îi slujea și se supunea lui; căci prin el moartea a stăpânit peste tot sufletul.”⁵¹⁶

⁵¹³ St. Grigorie Sinaitul, „Cuvinte felurite despre porunci” 11, în *Filocalia*, voi. 7, ed. cit., p. 94.

⁵¹⁴ *Ibid.*, 10, pp. 93-94.

⁵¹⁵ Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvântul 14 la Romani*, 5.

⁵¹⁶ Sf. Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești* 11,5.

învățătura Sfinților Părinți, dacă o primim „așa cum e scrisă”, neîncercând s-o reinterprețăm prin mijlocirea înțelepciunii noastre lumești, ne arată limpede că *starea făpturilor înainte de călcarea poruncii de către Adam era cu totul diferită de starea lor prezentă*. Nu vreau să spun că știu cu exactitate care era acea stare; starea dintre stricăciune și nestricăciune este foarte tainică pentru noi, care trăim cu totul în stricăciune. Un alt mare Părinte ortodox, Sfântul Simeon Noul Teolog, învață că legea firii pe care o cunoaștem în prezent este diferită de legea firii de dinainte de călcarea poruncii de către Adam. El scrie:

„Cuvintele și hotărârile lui Dumnezeu s-au făcut lege a firii. Deci și osânda lui Dumnezeu, rostită de El ca urmare a neascultării întâiului Adam - adică osândirea la moarte și stricăciune - s-a făcut lege a firii, veșnică și neschimbătoare.”⁵¹⁷

Cine dintre noi, oameni păcătoși, poate spune care a fost „legea firii” înainte de călcarea poruncii de către Adam ? *Cu siguranță că știința naturii, legată cu totul de observarea stării prezente a creației, nu are cum să o cerceteze.*

Atunci, cum anume să știm măcar câte ceva despre ea ? Dumnezeu ne-a descoperit ceva din ea prin Sfânta Scriptură. Dar mai știm, din scrierile Sfântului Grigorie Sinaitul (și din alte scrieri pe care le voi cita mai jos), că Dumnezeu a descoperit și altceva decât există în Scriptură. Ajung astfel la o altă întrebare extrem de importantă ridicată de evoluție.

* ■-■-■

6. Vederea dumnezeiască

Care e obârșia adevăratei cunoașteri a lumii întâi-zidite și cum. se deosebește ea de știință ? Cum poate Sfântul Grigorie Sinaitul să știe ce se întâmplă cu fructele coapte din Rai, și de ce nu pot științele naturii să descopere asemenea lucruri ? Fiind și dumneavoastră un iubitor al Sfinților Părinți, cred că știți deja răspunsul la întrebare. Voi înfățișa totuși răspunsul, îhtemeindu-mă nu pe judecata mea, ci pe neîndoielnica autoritate a unui Sfânt Părinte cu foarte înaltă viață duhovnicească, Sfântul Isaac Șirul, care a vorbit despre urcarea sufletului către Dumnezeu întemeiat pe propria experiență. Descriind cum se răpește sufletul la gândul veacului viitor al nestricăciunii, Sfântul Isaac scrie:

„Și apoi se înalță de la aceasta cu mintea sa la cele dinainte de întemeierea lumii acesteia, când nu era vreo zidire, nici cer, nici pământ, nici îngeri, nici ceva din cele ce se petrec. Și se gândește cum *le-a adus dintr-o dată pe toate la ființă* din cele ce nu sunt, numai prin bunăvoirea Lui.”⁵¹⁸ Vedeți deci că Sfântul Grigorie Sinaitul și alți Sfinți Părinți cu înaltă viață duhovnicească au văzut lumea întâi-zidită în starea vederii dumnezeiești,

⁵¹⁷ Sf. Simeon Noul Teolog, *Omilia 38*. ⁵¹⁸ Sf. Isaac Șirul, *Cuvinte despre nevoință*, Cuv. LXXXV, ed. cit., p. 447.

aflată dincolo de orice cunoaștere firească ? însuși Sfântul Grigorie Sinaitul afirmă că cele „opt vederi generale” ale stării rugăciunii desăvârșite sunt: (1) Dumnezeu, (2) puterile îngerești, (3) „*alcătuirea lucrurilor văzute*”, (4) pogorârea Cuvântului (întruparea), (5) învierea de obște, (6) a Doua Venire a lui Hristos, (7) chinurile veșnice, (8) veșnica împărăție a Cerurilor.⁵¹⁹ De ce oare se cuprinde și „*alcătuirea lucrurilor văzute*” laolaltă cu restul celor ce țin de vederea dumnezeiască, aflate toate exclusiv în sfera cunoașterii teologice, iar nu a cunoașterii științifice ? Oare nu fiindcă există un aspect și o stare a fapturilor *dincolo de sfera cunoașterii științifice* care poate fi văzută, cum însuși Sfântul Isaac a văzut zidirea lui Dumnezeu, numai în vedenie, prin harul lui Dumnezeu ? Obiectele acestei vederi, învață Sfântul Grigorie, „se văd într-o lumină îndepărtată și se află în cei ce au dobândit prin har multă curăție a minții.”⁵²⁰

În alt loc, Sfântul Isaac Șirul descrie limpede *deosebirea dintre cunoașterea firească și credință*, care conduce la vedere:

„Cunoașterea e îngrăditura firii, păzind-o în toate cărările ei. Iar credința își face călătoria ei mai presus de fire. Cunoașterea nu încearcă să se apropie de nici o lucrare care calcă firea, ci se ține departe de ea. Dar credința o primește cu ușurință și zice: *Preste aspidă și vasilisc vei încăleca, și vei călca preste leu și preste balaur* (Ps. 90, 13). [...] Pentru că mulți au intrat prin credință în foc și au înfrânt puterea arzătoare a focului și au trecut prin el nevătămați; și au călcat pe spatele mării și au ajuns la uscat. Și toate sunt mai presus de fire și protivnice modurilor cunoașterii, și au dovedit-o pe aceasta deșartă în toate modurile și legile ei. Ai văzut cum păzește cunoașterea hotarele firii ? Și ai văzut cum se ridică credința mai presus de fire și își face acolo calea călătoriei ? Metodele cunoașterii au cârmuit lumea cinci mii de ani, sau ceva mai puțin sau mai mult, și omul nu a putut să-și ridice nicidecum capul de la pământ și să simtă puterea Ziditorului său, până ce a răsărit credința noastră și ne-a slobozit pe noi de întunerecul lucrării pământești și din robia de după împrăștierea cea deșartă. Și chiar și acum, când am aflat marea cea neînvingătoare și comoara cea fără lipsuri, încă dorim să ne aplecăm spre izvoarele sărace. Nu este cunoștință fără lipsuri, oricât de mult s-ar îmbogăți. Dar vistieriile credinței nu le încap cerul și pământul.”⁵²¹

Vedeți acum care e miza disputei dintre înțelegerea patristică a *Facerii* și doctrina evoluției ? Doctrina evoluției încearcă să înțeleagă tainele zidirii lui Dumnezeu prin cunoașterea firească și filosofia lumească, neluând în considerație nici măcar posibilitatea ca în aceste taine să existe ceva care să le plaseze dincolo de capacitățile sale de cunoaștere; pe când *Cartea Facerii*

⁵¹⁹ Sf. Grigorie Sinaitul, „Cuvinte felurite despre porunci” 130, în *Filocalia*, voi. 7, *ed. cit.*, p. 151.

⁵²⁰ *Ibid.*

⁵²¹ Sf. Isaac Șirul, *op. cit.*, Cuv. LXII, pp. 322-324. •.. v,->

este o istorisire a zidirii lui Dumnezeu *așa cum a fost văzută în vedenie dumnezeiască de către văzătorul de Dumnezeu Moisi*, iar vedenia lui e confirmată și de experiența Sfinților Părinți de mai târziu. Inșă, deși cunoașterea dumnezeiește descoperită e mai înaltă decât cunoașterea firească, noi știm că nu poate exista vreun conflict între *adevărata* descoperire și *adevărata* cunoaștere firească, dar poate exista conflict între descoperirea dumnezeiască și *filosofia omenească*, care adesea rătăcește. Deci nu există conflict între cunoașterea zidirii cuprinse în *Facere*, așa cum ne-o tâlcuiesc Sfinții Părinți, și adevărata cunoaștere a fapturilor pe care știința modernă a dobândit-o prin observație; dar, cu siguranță, există un conflict de neîmpăcat între cunoașterea cuprinsă în *Facere și deșartele speculații filosofice ale savanților moderni, neluminate de credință, despre starea lumii în cele Șase Zile ale Facerii*. Acolo unde există un conflict real între *Facere* și filosofia modernă, *dacă vrem să cunoaștem adevărul, trebuie să primim învățătura Sfinților Părinți și să respingem falsele păreri ale filosofilor științei*. Lumea a devenit așa de molipsită de deșartă filosofie modernă *cu pretenție de știință*, încât foarte puțini, chiar între creștinii ortodocși, au dorința sau puțința de a cerceta această problemă nepătimăș și de a descoperi ce anume au învățat *cu adevărat* Sfinții Părinți, iar apoi să primească *învățătura patristică chiar dacă ea pare curată nebunie deșartei înțelepciuni a lumii acesteia*.

În ce privește adevărata viziune patristică despre lumea întâi-zidită, cred că v-am arătat deja destule păreri patristice care, la prima vedere, par „surprinzătoare” pentru creștinul ortodox a cărui înțelegere a *Facerii* a fost întunecată de filosofia științifică modernă. Poate cel mai surprinzător e faptul că Sfinții Părinți înțelegeau textul *Facerii* „așa cum e scris”, neîngăduindu-ne să-l tâlcuim „liber” sau alegoric. Mulți creștini ortodocși cu o educație „modernă” s-au obișnuit să asocieze o asemenea interpretare cu fundamentalis-mul protestant, temându-se a fi socotiți naivi de către sofisticății filosofi ai științei; dar este limpede cu cât mai profundă este adevărata tâlcuire patristică decât cea a fundamentalistilor, pe de-o parte, care nu au auzit măcar vreodată de vederea dumnezeiască și a căror interpretare coincide, poate, pe alocuri, doar din întâmplare cu cea a Sfinților Părinți; iar, pe de altă parte, cu cât mai profundă este tâlcuirea patristică decât a celor ce acceptă necritic speculațiile filosofiei moderne ca și cum ele ar fi cunoaștere autentică.

Poate creștinul ortodox „modern” ar putea să înțeleagă că nesticăciunea lumii întâi zidite depășește competențele de investigare ale științei dacă ar cerceta realitatea de fapt a nesticăciunii *așa cum s-a înfățișat prin lucrarea lui Dumnezeu chiar și în lumea noastră stricăcioasă*. Nu putem afla o altă înfățișare mai înaltă a acestei nesticăciuni decât la Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, despre care cântăm: „Carea fără stricăciune pre Dumnezeu Cuvântul ai născut, pre tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu te mărim”. Cântările Născătoarei de Dumnezeu din sfintele noastre slujbe ortodoxe

sunt pline de această învățătură. Sfântul Ioan Damaschin arată că în două privințe este această nesticăciune *mai presus de legile firii*. Nașterea lui Hristos a fost „mai presus de firea nașterii, pentru că s-a născut fără tată” și „mai presus de legea nașterii, căci s-a născut fără să pricinuiască durere”⁵²². Ce anume spune creștinul ortodox când un necredincios modern, sub influența filosofiei naturaliste moderne, stăruie zicând că o asemenea nesticăciune este „imposibilă” și le cere creștinilor să creadă doar ceea ce poate fi dovedit sau observat de știință ? Oare nu rămâne la credința sa, care e o cunoaștere dumnezeiește descoperită, *în ciuda „științei” și a filosofiei sale* ? Oare nu îi spune acestui pseudo-savant că *nu are cum să cunoască sau să înțeleagă această realitate a nesticăciunii, întrucât lucrările lui Dumnezeu sunt mai presus de fire* ? Atunci de ce ar trebui să șovăim a crede adevărul despre zidirea de dinainte de căderea lui Adam, dacă ne-am încredințat că Sfinții Părinți ne învață într-adevăr că acesta e un lucru ce depășește cu totul competența de investigare sau cunoaștere a științei ? Cine acceptă filosofia evoluționistă despre zidirea de dinainte de călcarea poruncii de către Adam, respingând astfel învățătura patristică, nu face decât ca, în sufletul său și în sufletul altora, să pregătească acceptarea unei păreri evoluționiste sau a altor păreri pseudo-științifice și asupra multor alte învățături ortodoxe. Auzim azi pe mulți preoți ortodocși zicând: „Credința noastră în Hristos nu depinde de felul cum tâlcuim *Facerea*. Puteți crede așa cum doriți.” Dar cum se poate ca neglijarea înțelegerii unei părți a descoperirii lui Dumnezeu (care, fie spus, este chiar strâns legată de Hristos, al Doilea Adam, Care s-a întrupat *spre a ne reacheza în starea noastră dintru început*) să nu ducă la neglijarea înțelegerii întregii învățături a Bisericii Ortodoxe ? Nu degeaba Sfântul Ioan Gură de Aur leagă strâns *dreapta și neabătuta tâlcuire a Scripturii (îndeosebi a Facerii) de dogmele cele drepte care sunt esențiale pentru MÂNTUIREA noastră*. Vorbind despre cei ce tâlcuiesc *Cartea Facerii* alegoric, el spune:

„Noi însă, rogu-vă, să nu dăm ascultare acestora, ci să ne astupăm urechile la glasul lor, să dăm crezare cuvintelor dumnezeieștii Scripturi, urmând spusele ei; să ne străduim să punem în sufletele noastre învățăturile cele sănătoase și, o dată cu aceasta, să ducem și viață curată, pentru ca și viața să dea mărturie de dogmele noastre, dar și dogmele să ne arate viața vrednică de credință. Nu avem nici un folos dacă dogmele ne sunt drepte, dar viața stricată; și iarăși, nici nu putem câștiga ceva de folos pentru mântuirea noastră dacă avem viață curată, dar nu ținem seamă de dogme. Se cuvine dar să ne împodobim cu amândouă, și cu învățături drepte, și cu viață curată, dacă vrem să scăpăm de iad și să dobândim împărăția.”⁵²³

⁵²² Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* IV, 14, *ed. cit.*, p. 171.

⁵²³ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omiliile la Facere* 13, 4, *ed. cit.*, pp. 153-154.

Mai e un lucru privitor la starea lumii întâi-zidite care v-ar putea stârni mirarea: ce se întâmplă cu „milioanele de ani” ai existenței lumii pe care știința îi cunoaște „ca fiind o realitate”? Scrisoarea de față a devenit deja prea lungă și nu pot discuta problema aici. Dar, dacă doriți, într-o altă scrisoare, aș putea discuta și această chestiune, inclusiv „radiocarbonul” și alte sisteme de datare „absolută”, dându-vă *opiniile unor savanți cu renume* despre ele și arătându-vă cum și aceste „milioane de ani” *nu sunt nicidecum, o realitate de fapt*, ci tot o „filosofie”. Ideea aceasta nici măcar nu i-a trecut cuiva prin gând până ce oamenii, *sub influența filo sofiei naturaliste*, începuseră deja să creadă în evoluție și au văzut că, dacă evoluția e adevărată, atunci lumea *trebuie* să aibă milioane de ani vechime (întrucât evoluția *nu a fost niciodată observată*, ea nu poate fi concepută decât presupunându-se durate de nenumărate milioane de ani care pot săvârși aceste procese, ce sunt prea „minuscule” spre a fi zărite de savanții contemporani). Dacă veți cerceta problema obiectiv și nepătimaș, separând dovezile autentice de presupuneri și filosofie, veți vedea, cred eu, că nu există adevărate dovezi de fapt care să ne oblige să credem că pământul e mai vechi de 7500 de ani. Credința noastră în această privință *depinde în întregime de filosofia noastră despre creație*.

Spre a rezuma învățătura patristică despre lumea întâi-zidită cel mai bun lucru pe care pot să-l fac este să copiez dumnezeieștile cuvinte ale unui Sfânt Părinte care a strălucit în așa măsură în rugăciunea minții, încât a fost doar al treilea Părinte numit de întreaga Biserică ortodoxă „Teologul”: mă refer la Sfântul Simeon Noul Teolog. în *Omilia 45*, vorbind din predania patristică și, probabil, și din propria experiență, el spune:

„Dumnezeu n-a dat dintru început oamenilor întâi-plăsmuiți numai Raiul, cum socotesc unii, nici nu l-a zidit numai pe acela nesticăcios, ci a făcut mult mai mult: aducând la existență înaintea aceluia întreg pământul pe care-l locuim și toate cele de pe pământ, precum și cerul cu cele din el, în ziua a șasea l-a plăsmuit pe Adam și l-a așezat domn și împărat al întregii zidiri văzute. Nici Eva nu era făcută atunci, nici Raiul, ci fusese făcută de Dumnezeu doar această lume, fiind creată nesticăcioasă, chiar dacă materialnică și simțită. Și pe aceasta Dumnezeu a dat-o lui Adam și celor ce aveau să se nască din el, cum zice dumnezeiasca Scriptură (Facere 1, 26-30). [...] *Și a sădit Dumnezeu Rai în Eden către răsărit. Și a făcut Dumnezeu să răsară încă din pământ tot pomul frumos la vedere și bun la mâncare (Fac. 2, 8-9) având tot felul de roade care nici nu se stricau nici nu lipseau vreodată, ci erau pururea proaspete și dulci, făcând negrăită plăcerea și desfătarea oamenilor celor întâi-plăsmuiți. Căci se cuvenea ca trupurilor lor nesticăcioase să li se ofere și o hrană nesticăcioasă. [...] Adam a fost plăsmuit având un trup nesticăcios, chiar dacă materialnic și încă nu cu totul duhovnicesc, și a fost așezat de Ziditorul Dumnezeu ca împărat nemuritor într-o lume nesticăcioasă, adică nu numai în Rai, ci în tot pământul de sub cer...*”

[După călcarea poruncii de către Adam] Dumnezeu nu a blestemat [Raiul]..., ci a blestemat tot restul pământului fiindcă, precum spuneam, *era nesticăcios*, cum era și Raiul, și oferea de la sine de toate. [...] Pe drept cuvânt deci trebuia ca acela ce se coborâse, prin călcarea poruncii, spre stricăciune și moarte, să locuiască un pământ trecător și stricăcios și să guste după vrednicie o astfel de hrană. [...] [Apoi și] toată zidirea adusă de Dumnezeu din neființă, văzându-l ieșind din Rai, n-a mai vrut să se supună celui ce călcase porunca... celui răzvrătit. [...] [Dar] Dumnezeu... le reține pe toate cu puterea, milostivirea și bunătatea Sa, oprește pornirea tuturor fapturilor și le supune pe toate, de îndată, acestuia ca și mai înainte, pentru ca, slujind omului pentru care a fost făcută, deși *a ajuns stricăcioasă* pentru cel stricăcios, atunci când acela se va înnoi iarăși și se va face duhovnicesc, nesticăcios și nemuritor, slobozindu-se din robie, și zidirea cea supusă de Dumnezeu celui răzvrătit și care a slujit acestuia se va reînnoi împreună cu el, ca să se facă nesticăcioasă și să ajungă toată duhovnicească...

Că nu se cuvenea ca trupurile oamenilor să fie înviate și să fie făcute nesticăcioase înainte de înnoirea fapturilor, ci *așa cum această [zidire] a fost adusă mai întâi la existența nesticăcioasă, și după ea omul*, tot așa iarăși mai întâi zidirea trebuie să se prefacă, și deci să se schimbe de la stricăciune la nesticăciune, și așa, împreună cu ea și deodată cu ea, se vor înnoi și trupurile stricăcioase ale oamenilor, pentru ca omul, făcându-se iarăși duhovnicesc și nemuritor, să locuiască într-un loc nesticăcios, veșnic și duhovnicesc... Ai văzut că nu pe nedrept am spus: *creația aceasta a fost adusă la început la existență de către Dumnezeu nesticăcioasă toată și în starea Raiului* ? Dar, blestemată fiind, s-a mutat spre stricăciune și robie, supunându-se deșertăciunii oamenilor.

Vezi însă acum care va fi și strălucirea ei ultimă. Prin urmare, chiar și reînnoită, zidirea nu va fi iarăși la fel cum a fost adusă la existență la început - să nu fie ! Ci, așa cum se seamănă trup sufletesc, după cum spune cuvântul (1 Cor. 15, 44), și se ridică trup nu așa cum a fost cel al omului întâi-plăsmuit înainte de cădere, adică materialnic, sensibil și schimbător, având nevoie de hrană sensibilă, ci se scoală trup în întregime duhovnicesc și neschimbabil... în același chip și toată zidirea se va face la un semn al lui Dumnezeu nu așa cum a fost adusă la existență, materială și sensibilă, ci va fi refăcută printr-o naștere din nou într-o locuință nematerialnică și duhovnicească, mai presus de orice simțire.⁵²⁴ Poate oare exista o învățătură mai limpede despre starea lumii întâi-zidite înainte de călcarea poruncii de către Adam ?

⁵²⁴ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice*, ed. cit., pp. 112-113; 116-119; 127-128.

7. *Natura omului* «■*.

Ajung acum la ultima și cea mai importantă întrebare pusă teologiei ortodoxe de teoria modernă a evoluției: *firea omului* și îndeosebi *firea omului întâi-zidit, Adam*. Spun că aceasta este „cea mai importantă întrebare” pusă de evoluție fiindcă doctrina despre om, antropologia, se apropie cel mai mult de teologie și în ea, probabil, se poate identifica cel mai bine în chip teologic rădăcirea evoluționismului. Cum bine se știe, ortodoxia are o învățătură destul de diferită de cea romano-catolică în ce privește firea omului și harul dumnezeiesc, și voi încerca să arăt cum concepția teologică despre firea omului implicată de teoria evoluției, pe care ați înfățișat-o explicit în scrisoarea dvs., nu este concepția ortodoxă despre om, ci e mult mai apropiată de concepția romano-catolică; și aceasta nu e decât confirmarea faptului că teoria evoluției, departe de a fi fost învățată de vreun Părinte Ortodox, e doar un produs al mentalității apusene apostate și chiar - deși la origine a fost o „reacție” împotriva romano-catolicismului și protestantismului - are rădăcini adânci în tradiția scolastică romano-catolică.

Concepția despre firea omenească și facerea lui Adam pe care o înfățișați în scrisoarea dvs. este foarte mult influențată de părerea dvs. că Adam, în ce privește trupul, era un „animal evoluat”. Această părere ați dobândit-o nu de la Sfinții Părinți (căci nu veți putea găsi nici un singur Părinte care să creadă acest lucru, și v-am arătat deja că Părinții cred într-adevăr „literal” că Adam a fost făcut din țărână, nu din vreo altă făptură), ci de la știința modernă. Deci, mai înainte de toate, să cercetăm concepția ortodoxă patristică despre natura și valoarea cunoașterii științifice seculare, îndeosebi în legătură cu cunoașterea revelată, teologică.

Concepția patristică în această privință e foarte bine înfățișată de marele Părinte isihast, Sfântul Grigorie Palama, care a fost silit să apere teologia ortodoxă și experiența duhovnicească tocmai împotriva unui raționalist apusean, Varlaam, care dorea să reducă experiența duhovnicească și cunoașterea isihastă la ceva ce se poate atinge prin știință și filosofie. Ca răspuns, Sfântul Grigorie a înfățișat principiile generale care se aplică foarte bine și în zilele noastre când savanții și filosofii cred că pot înțelege tainele zidirii și firea omului mai bine decât teologia ortodoxă. El scrie:

„începutul înțelepciunii este a fi destul de înțelept spre a deosebi și a voi mai bine decât înțelepciunea cea joasă, pământească și deșartă, pe cea cu adevărat folositoare, cerească și duhovnicească, cea care vine de la Dumnezeu și duce la El, și care îi face pe potrivea lui Dumnezeu pe cei ce o dobândesc.”⁵²⁵

El învață că numai înțelepciunea cea din urmă este bună în sine, pe când prima este și bună și rea:

⁵²⁵ Sf. Grigorie Palama, *Apărarea sfinților isihști*, Triada 1, 2.

„îndeletnicirea cu harurile feluritelor limbi, cu puterea ritoricească, cu cunoașterea istoriei, cu descoperirea tainelor firii, cu felurile meșteșuguri ale logicii... toate aceste lucruri sunt și bune și rele, nu doar fiindcă se înfățișează după cugetul celor ce le folosesc și cu ușurință iau forma ce le este dată de punctul de vedere al celor ce le stăpânesc, ci și fiindcă studierea lor este un lucru bun numai întrucât fac ca ochiul sufletului să dobândească o privire mai pătrunzătoare. Dar a te dărui cercetării lor spre a rămâne în aceasta până în vârsta bătrâneții este un lucru rău.”⁵²⁶ Mai mult, chiar:

„dacă unul dintre Părinți zice același lucru ca și cei din afară, *potrivirea este numai în cuvinte, cugetul fiind deosebit*. Căci cel dintâi are, după Pavel, *mintea lui Hristos* (I Cor. 2, 16), pe când cel din urmă înfățișează cel mult o judecată omenească. *Cât este cerul departe de pământ, așa sunt departe cugetele mele de cugetele voastre* (Isaia 55, 9), zice Domnul. Și chiar dacă gândirea acestor oameni ar fi uneori la fel cu cea a lui Moisi, Solomon sau a celor ce urmează lor, la ce le-ar folosi ? Ce om cu mintea teafără și ținând de Biserică ar trage de aici încheierea că învățătura lor vine de la Dumnezeu ?”⁵²⁷ Din cunoașterea seculară, scrie Sfântul Grigorie,

„noi oprim cu strășnicie a aștepta orice fel de deslușire în cunoașterea celor dumnezeiești; căci din aceasta nu e cu puțință a scoate nici o învățătură sigură în privința lui Dumnezeu. Căci *nebună a făcut-o pre ea Dumnezeu*.”TM

Iar această cunoaștere poate fi și vătămătoare și luptătoare împotriva adevăratei teologii:

„Puterea acestei rațiuni care s-a făcut nebună și fără viață începe să se războiască cu cei ce primesc predaniile cu inima curată; ea disprețuiește scrierile duhului, după pilda oamenilor ce nu au luat aminte la ele, ridicând zidirea împotriva Ziditorului.”⁵²⁹

Cu greu s-ar putea numi mai bine ceea ce au încercat să facă „evoluțio-niștii creștini”, socotindu-se mai înțelepți decât Sfinții Părinți, folosind cunoașterea lumească spre a reinterpretă învățătura Sfințelor Scripturi și a Sfinților Părinți. Cine nu vede oare că duhul raționalist și naturalist al lui Varlaam este cât se poate de apropiat de cel al evoluționismului modern ?

Trebuie observat că Sfântul Grigorie vorbește despre o cunoaștere științifică, iar aceasta, la nivelul ei, este *adevărată*; ea devine falsă numai când se războiește cu mai înalta cunoaștere a teologiei. Dar oare teoria evoluției este măcar *adevărată din punct de vedere științific* ?

⁵²⁶ *Ibid.*, Triada 1, 6.

⁵²⁷ *Ibid.*, Triada 1, 11.

⁵²⁸ *Ibid.*, Triada 1, 12.

⁵²⁹ *Ibid.*, Triada 1, 15.

'''

_*JU*

.....

Am mai vorbit în această scrisoare despre natura îndoielnică a dovezilor științifice în favoarea evoluției în general, despre care voi fi bucuros să vă scriu într-o altă scrisoare. Trebuie însă să spun aici un cuvânt anume despre dovezile științifice în favoarea *evoluției omului*, căci aici începem să atingem deja domeniul teologiei ortodoxe.

Spuneți în scrisoarea dvs. că sunteți fericit de a nu fi citit scrierile lui Teilhard de Chardin și ale altor exponenți ai evoluției din Apus; abordați întreaga chestiune „cu simplitate”. Dar mă tem că aici faceți o greșală. Este bine și frumos că primiți scrierile Sfintei Scripturi și ale Sfinților Părinți *cu simplitate; așa și trebuie primite*, și tot așa încerc să le primesc și eu. Dar de ce trebuie să primim scrierile savanților și filosofilor moderni „cu simplitate”, crezându-i pe cuvânt când ne spun că un lucru e adevărat - *chiar când această acceptare ne silește să ne schimbăm, părerile teologice* ? Dimpotrivă, *ar trebui să fim foarte critici* când înțelepții moderni ne spun cum trebuie să tălcuim Sfintele Scripturi. Trebuie să fim critici nu doar în privința filoso-fiei lor, ci și în privința „dovezilor științifice” pe care ei le socotesc a veni în sprijinul filosofiei lor, căci *adeseori „dovezile științifice” sunt și ele doar filosofie*.

Cele spuse se aplică îndeosebi savantului iezuit Teilhard de Chardin; căci acesta nu numai că a scris cea mai răspândită și mai influentă filosofie și teologie întemeiată pe evoluție, *ci a fost și strâns legat de descoperirea și interpretarea mai tuturor dovezilor fosile în favoarea „evoluției omului” descoperite în timpul vieții sale*.

Aș vrea acum să vă pun o întrebare științifică cu totul elementară: care este dovada în favoarea „evoluției omului” ? Nici asupra acestei chestiuni nu pot intra în amănunte în prezenta scrisoare, ci o voi discuta pe scurt. Dacă doriți, vă pot scrie mai amănunțit ceva mai târziu.

Dovezile fosile în favoarea „evoluției omului” constau în: Omul de Neanderthal (mai multe exemplare); Omul de Pekin (câteva cranii); „oamenii” așa-zisi de Java, Heidelberg, Piltdown (până acum douăzeci de ani), și recente descoperiri din Africa: *toate extrem de fragmentare*; de asemenea, încă vreo câteva fragmente. *Totalitatea dovezilor fosile ale „evoluției omului” încap într-o ladă de mărimea unui sicriu*, provenind din părți mult îndepărtate ale pământului, fără vreo indicație demnă de crezare a unei vârste măcar *relative* (cu-atât mai puțin „absolute”), *și fără nici o urmă de indicație asupra felului cum acești „oameni” diferiți se leagă unul de altul*, fie prin descendență, fie prin înrudire.

Mai mult, în urmă cu douăzeci de ani s-a descoperit că unul dintre acești „strămoși evolutivi ai omului”, „omul de Piltdown”, era o *fraudă deliberată*. Este interesant că *unul dintre „descoperitorii” „omului” de Piltdown era Teilhard de Chardin* - lucru pe care nu-l veți găsi în majoritatea manualelor ori biografiilor sale. El a „descoperit” caninul acestei creaturi măsluite - dinte care fu-

sese deja vopsit cu intenția de a înșela asupra vârstei sale atunci când l-a descoperit ! Nu am dovezi spre a spune că Teilhard de Chardin a participat în mod conștient la fraudă; cred că e mai plauzibil să fi fost o victimă a adevăratului autor al fraudei, fiind așa de dornic să găsească dovezi în favoarea „ evoluției omului”, în care credea mai dinainte, încât nici nu a mai dat atenție dificultăților anatomice pe care acest „om” grosolan măsluit le prezenta pentru orice observator obiectiv. Și totuși în manualele evoluționiste tipărite înainte de descoperirea fraudei, Omul de Piltdown era acceptat ca un strămoș evolutiv al omului fără discuție; „craniul” său este chiar desenat (deși se descoperiseră doar fragmente ale unui craniu); și se afirma cu încredere că „el combină caracteristicile umane cu altele mult mai înapoiate” (Tracy I. Storer, *Zoologie generală*, 1951). Era, desigur, exact acea „verigă lipsă” necesară dintre om și maimuță; iată de ce fraudă de la Piltdown a fost alcătuită tocmai ca un amestec de oase de om și de maimuță.

Ceva mai târziu, același Teilhard de Chardin a participat la descoperirea și mai ales la „interpretarea” „Omului de Pekin”. Mulțumită „interpretării” sale (căci avea deja reputația de a fi unul dintre principalii paleontologi ai lumii), „Omul de Pekin” a intrat și el în manualele evoluționiste ca strămoș al omului...

Teilhard de Chardin a fost legat și de descoperirea „v’ mai ales de interpretarea unora dintre rămășițele „Omului de Java”, care sunt fragmentare. În fapt, oriunde se ducea, descoperirea „dovezi” ce se potriveau exact cu așteptările sale - anume, că omul a „evoluat” din creaturi de tipul maimuțelor.

Dacă veți cerceta în mod obiectiv toate dovezile fosile în favoarea „evoluziei omului”, cred că veți descoperi că nu există nici o dovadă hotărâtoare sau cât de cât rezonabilă în favoarea ei. O anumită probă e socotită a fi dovadă în favoarea evoluției umane fiindcă oamenii doresc să creadă acest lucru; ei cred într-o filosofie care cere ca omul să fi evoluat din creaturi asemenea maimuțelor. Omul de Neanderthal este pur și simplu *Homo sapiens*, nedeosebindu-se de oamenii moderni mai mult decât se deosebesc aceștia între ei, fiind o varietate în lăuntrul unui fel anume sau al unei specii.⁵³⁰ Vă rog să observați că ilustrațiile cu omul de Neanderthal din manualele evoluționiste sunt invenția artiștilor cu idei preconcepute despre cum trebuie să fi arătat „omul primitiv”, întemeiate pe filosofia evoluționistă !

•f! .•

⁵³⁰ Mulți evoluționiști au ajuns la concluzia că *Homo erectus* aparține și el de specia *Homo sapiens*. De pildă, William S. Laughlin (Universitatea Connecticut), studiind pe eschimoși și aleuți, a observat multe asemănări între aceste populații și oamenii de tip *Homo erectus* (*Sinanthropus*) din Asia. El își încheie studiul astfel: „Când descoperim că deosebiri semnificative s-au dezvoltat într-o scurtă perioadă de timp între populații strâns înrudite și apropiate, precum cele din Alaska și Groenlanda, și când luăm în considerare marile deosebiri ce există între grupuri îndepărtate precum eschimoșii și aborigenii, despre care se știe că aparțin aceleiași specii de *Homo sapiens*, paie justificat să concluzionăm că *Sinanthropus* aparține de aceeași specie atât de diversă.” (*Science* 142, 8 Noiembrie 1963, p. 644). (n. ed.)

Cred că am spus destul, nu spre a arăta că pot dezminți „evoluția omului” (căci cine poate *dovedi, sau dezminți ceva* cu probe atât de fragmentare ? !), ci spre a indica doar că trebuie să fim foarte critici în ce privește interpretarea părtinitoare a unor probe așa de precare. Să-i lăsăm pe păgânii noștri moderni și pe filosofii lor să se agite la descoperirea fiecărui nou craniu, os sau chiar a unui singur dinte, despre care ziarele titrează: „Descoperirea unui nou strămoș al omului”. Aceasta nu ține nici măcar de domeniul cunoașterii deșarte, ci de domeniul *basmelor moderne*, al înțelepciunii care, cu adevărat, s-a făcut uimitor de nebunească.

Unde anume trebuie să caute creștinul ortodox dacă dorește să afle adevărata învățătură despre facerea lumii și a omului ? Sfântul Vasile ne spune limpede:

„Ce să spun mai întâi ? De unde să-mi încep tâlcuirea ? Să vădesc deșertăciunea învățurii filosofilor profani sau să laud adevărul învățurii noastre ? Multe au grăit filosofii elini despre natură, dar nici una dintre ideile lor n-a rămas neclintită și nerăsturnată; totdeauna ideile celui de-al doilea au surpat ideile celui dintâi, așa că *nu mai e nevoie să le vădesc deșertăciunea; e îndestulătoare combaterea unora de către alții.*”⁵³¹ Și noi, asemeni Sfântului Vasile:

„*să lăsăm ideile filosofilor profani pe seama celor din afara Bisericii, și iar noi să ne întoarcem la învățătura Bisericii.*”⁵³²

Și noi, asemeni lui:

ii „*să cercetăm alcătuirea lumii și să contemplăm universul nu pe temelul principiilor filosofiei lumii, ci pe temelul învățăturilor pe care Dumnezeu le-a dat lui Moisi, slujitorul lui, Care i-a vorbit lui Moisi, aieva, iar nu în ghicitură.*”⁵³³

*■ Vom vedea deci că concepția evoluționistă despre obârșia omului în realitate nu numai că nu ne învață nimic despre obârșia omului, ci mai curând *învață o falsă doctrină despre om.*, cum dovedești chiar dumneavoastră când sunteți silit să expuneți această doctrină *spre a apăra ideea de evoluție.*

Înfățișând concepția dvs. despre firea omului, întemeiată pe acceptarea ideii de evoluție, scrieți: „Omul nu este *în mod firesc* chip al lui Dumnezeu, în mod firesc el este un animal, o fiară evoluată, țărână din pământ. El este chip al lui Dumnezeu în mod suprafiresc”. Și iarăși: „Vedem că prin sine omul nu este nimic, deci să nu fim scandalizați de obârșia sa firească”. „Suflarea de viață a lui Dumnezeu l-a transformat pe animal în om fără a schimba o singură trăsătură anatomică a trupului său, fără a schimba o singură celulă. Nu aș fi surprins dacă trupul lui Adam ar fi fost în toate privințele trupul unei maimuțe.” Apoi: „Omul este ceea ce este nu pentru *firea* sa, care e

⁵³¹ Sf. Vasile cel Mare, *Hexameron* 1, 2, ed. cit., pp. 72-73.

⁵² *Ibid.*, 3, 3, p. 100.

⁵³ *Ibid.*, 6, 1, p. 131.

țărână din pământ, ci din pricina harului suprafiresc dat lui de suflarea lui Dumnezeu."

Înainte de a cerceta învățătura patristică despre firea omenească, voi admite: cuvântul „fire” poate fi ușor ambiguu, și putem găsi locuri unde Sfinții Părinți folosesc expresia „firea omenească” așa cum e folosită în vorbirea curentă, cu referire la firea omenească căzută, ale cărei efecte le observăm în fiecare zi. *Dar există o învățătură patristică mai înaltă despre firea omenească, o doctrină anume asupra firii omenești, dată prin descoperire dumnezeiască, ce nu poate fi înțeleasă sau primită de către cel ce crede în evoluție.* Doctrina evoluționistă despre firea omenească, întemeiată pe părerea „simțului comun” despre firea omenească căzută, este o învățătură *romano-cato-lică*, nu ortodoxă.

Învățătura ortodoxă despre firea omenească e înfățișată cel mai pe scurt în *învățăturile de suflet folositoare* ale Avvei Dorothei. Cartea sa e socotită în Biserica Ortodoxă ca ABC-ul sau abecedarul duhovniciei ortodoxe; este prima lectură duhovnicească dată călugărului ortodox, rămânând însoțitorul său nedespărțit pentru restul vieții, spre a fi citită și recită. Este foarte semnificativ faptul că învățătura ortodoxă despre firea omenească este înfățișată chiar pe prima pagină a cărții, căci ea este temelia întregii vieți duhovnicești ortodoxe.

Care este acea învățătură ? Avva Dorothei scrie în primele cuvinte ale Primei învățături:

„Întru început, după ce a zidit Dumnezeu pe om și l-a împodobit cu tot felul de fapte bune, l-a pus pe el în Rai, precum zice dumnezeiasca Scriptură, dar i-a dat și poruncă să nu mănânce din pomul ce era în mijlocul Raiului. Și așa se afla acolo, întru rugăciune și vedere duhovnicească, întru toată slava și cinstea, iar simțirile îi erau întregi *după fire, precum s-a zidit*. Pentru că după chipul său au făcut Dumnezeu pe om, adică nemuritor și singur stăpânitor, împodobit cu toate faptele bune. Când însă a călcat porunca și a mâncat din rodul pomului din care i se poruncise să nu mănânce, atunci a fost izgonit din Rai și *a căzut din starea cea din fire în cea afară de fire*, adică în păcat, în iubire de slavă și iubire de poftele lumii acesteia și în celelalte patimi, stăpânindu-se de dânsese și robindu-se lor prin călcarea poruncii.”⁵³⁴

„[Domnul nostru Iisus Hristos] a luat însăși firea noastră, însăși pârga frământăturii noastre și se face un nou Adam, după chipul Celui ce l-a făcut pe el. *Înnoiește ceea ce este după fire* și face iarăși întregi și nevătămate simțirile noastre cum au fost făcute întru început.”⁵³⁵

⁵³⁴ Avva Dorothei, *învățături și scrisori de suflet folositoare*, Ed. Bunavestire, Bacău, 1997, P. 16.

⁵³⁵ Avva Dorothei, în *Filocalia*, voi. 9, ed. cit. p. 481.

>: „Fiicele smereniei [sunt] învinovățirea de sine, neîncrederea în , înțelepciunea noastră, urarea voii proprii. Prin acestea se învrednicește cineva a se regăsi pe sine și a reveni la ceea ce e după fire, prin curățire . cu ajutorul poruncilor lui Hristos.”⁵³⁶

Aceeași învățătură e înfățișată și de alți Părinți nevoitori. Astfel Avva Isaia Pustnicul învață:

„Întru început, când a făcut Dumnezeu pe om, l-a lăsat în Rai, având , simțirile sănătoase și stăruind în ceea ce le era firesc. Dar când a ascultat , de înșelătorul lui, atunci simțirile sale s-au strămutat toate în ceea ce e . potrivnic firii, iar el s-a aruncat din slava sa.”⁵³⁷ Același Părinte continuă:

„Deci cel ce voiește să se întoarcă la cele ale firii, să taie toate voile lui cele după trup, până statornicește pe om în cele pe potrivă firii.”⁵³⁸

Sfinții Părinți învață limpede că atunci când Adam a păcătuit, omul nu a pierdut doar ceva ce fusese adăugat firii sale, ci mai curând însăși firea omenească a fost schimbată, s-a făcut stricăcioasă, deodată cu pierderea harului lui Dumnezeu de către om. Și sfintele slujbe ale Bisericii Ortodoxe, ce sunt temelia învățaturii dogmatice ortodoxe și vieții noastre duhovnicești, învață limpede că firea omenească pe care o vedem în prezent nu ne este firească, ci a devenit stricăcioasă:

„Vindecând firea omenească cea stricată prin călcarea poruncii celei de demult, prunc tânăr se naște, fără stricăciune” (*Mineiul pe Decembrie*, Cântarea a 6-a a Canonului Utreniei, A Născătoarei).¹ Și iarăși:

* „Vrând să mântuiască din stricăciune firea omenească cea stricată, Ziditorul și Domnul, sălășluindu-se în pântecul curățit de Sfântul Duh, s-a întrupat” (*Mineiul pe Ianuarie*, Cântarea a 5-a a Canonului Utreniei, A Născătoarei)."

* Se poate de asemenea observa în aceste cântări că întreaga concepție ortodoxă despre întruparea lui Hristos și mântuirea noastră prin El e legată de *cuvinita înțelegere a firii omenești așa cum a fost ea la început*, întru care am fost reșezați de Hristos. Noi credem că într-o zi vom viețui împreună cu El într-o lume foarte asemănătoare cu lumea care a existat aici pe pământ înainte de căderea lui Adam, iar firea noastră atunci va fi firea lui Adam - ba chiar mai înaltă, căci toate cele materialnice și schimbătoare vor fi lăsate în urmă, cum limpede arată citatul pe care l-am dat mai sus din Sfântul Simeon Noul Teolog.

Trebuie acum să vă arat că nici doctrina dvs. despre firea omenească *așa cum este ea acum în lumea aceasta căzută* nu este corectă, nu este în acord

⁵³⁶ *Ibid.*, p. 486.

⁵³⁷ Isaia Pustnicul, *Douăzeci și nouă de cuvinte*, Cuvântul II, 1, în *Filocalia*, voi. 12, Ed. Harisma, București, 1991, pp. 41-42.

⁵³⁸ S. 42 . '

cu învățătura Sfinților Părinți. Poate că este doar rezultatul unei exprimări neglijente din partea dvs. - dar cred că aceasta se întâmplă *tocmai fiindcă ați fost dus în eroare crezând în teoria evoluției* - faptul că scrieți: „Fără Dumnezeu omul prin fire nu este absolut nimic, căci firea sa este țărâna din pământ, la fel ca firea animalelor.”⁵³⁹ *întrucât dvs. credeți în filosofia evoluționistă, sunteți silit fie să credeți că firea omenească este doar o fire inferioară, animalică, cum de fapt și vă exprimați, zicând că „omul nu este în mod firesc chipul lui Dumnezeu”; fie cel mult (întrucât mă gândesc că nu credeți cu adevărat acest lucru, fiind ortodox) împărțiți firea omenească artificial în două părți: cea care este de la „natură” și cea care este de la Dumnezeu. Dar adevărata antropologie ortodoxă învață că firea omenească e una singură, cea pe care o avem de la Dumnezeu; noi nu avem. vreo fire „de la animale” sau „din țărână” care să fie deosebită de firea cu care ne-a creat Dumnezeu. Prin urmare, chiar firea omenească căzută și stricăcioasă pe care o avem. în prezent nu este „absolut nimic”, așa cum spuneți, ci încă păstrează într-o anumită măsură „bunătatea” întru care a făcut-o Dumnezeu. Iată ce scrie Avva Dorothei despre această învățătură:*

„Căci virtuțile ne sunt date de la Dumnezeu prin fire. Pentru că îndată ce a făcut Dumnezeu pe om, a semănat în el virtuțile, precum zice; Să facem om după chipul nostru și după asemănare (Fac. 1, 26). A zis după chipul pentru că Dumnezeu a făcut sufletul nestricăcios și slobod; și a mai zis după asemănare, adică «după virtute». [...] Deci Dumnezeu ne-a dat în chip firesc virtuțile. Dar patimile nu le avem în chip firesc. Căci nici nu au vreo ființă sau vreun ipostas... Abătându-se sufletul de la virtuți, din iubirea de plăcere, a dat naștere patimilor și le-a întărit pe acestea împotriva sa.”⁵⁴⁰

Mai mult, aceste virtuți date de Dumnezeu sunt încă lucrătoare chiar în starea noastră căzută. Aceasta e învățătura ortodoxă extrem de însemnată a Sfântului Ioan Cassian, ce respingea astfel greșeala Fericitului Augustin, care credea într-adevăr că fără de harul lui Dumnezeu omul nu este „absolut nimic”. în Cuvântul al treisprezecelea, Sfântul Ioan Cassian învață:

⁵³⁹ Concepția evoluționistă așa cum am văzut, susține că „nu există nimic de felul unei «naturi umane» fixe” (Shere Hite, *Hite Report on the Family*). Omul are aceeași fire ca și animalele („unicul filament” enunțat de Erasmus Darwin), iar această fire evoluează necontenit, întrucât omul nu este altceva decât un animal, el este, asemeni animalelor, supus cu totul condiționărilor mediului înconjurător. Iată de ce „firea omenească” după această concepție e infinit maleabilă și poate fi schimbată („evoluată”) după voie prin reorânduirea așezămintelor sociale. O asemenea părere este, desigur, totalitară prin natura sa, cum s-a văzut din toate încercările politice de a o pune în practică, începând cu Revoluția Franceză. Cum remarca Robert H. Bork, „întrucât ființele umane actuale rezistă încercărilor de remodelare a firii lor, va fi nevoie de constrângere și, până la urmă, de violență” (*Slouching towards Gomorrah*, ed. cit., p. 27). (n. ed.)

⁵⁴⁰ Avva Dorothei, Cuvântul XII, „Despre frica de muncile viitoare”, în *Filocalia* voi. 9, ed. cit., pp. 605-606.

„Că neamul omenesc, după căderea lui Adam, n-a pierdut știința binelui o arată foarte limpede cuvintele Apostolului care spune: *Căci când neamurile cele ce nu au lege din fire fac ale legii, aceia lege neavând, ei singuri își sunt lege; carii arată lucrarea legii scrisă întru inimile lor* (Rom. 2,14-15).⁵⁴¹, Apoi iarăși:

„Ca să atragă atenția că puțința binelui este înăscută în ei, muștrând - pe farisei, le zice: *Căci nu judecați și întru voi ce este drept ?* (Luca 12, 57). Nu le-ar fi spus aceasta dacă nu ar fi știut că *zi prin judecata firească* pot deosebi ceea ce este drept. De aceea trebuie să ne păzim a atribui firii omenești doar ceea ce este rău și stricat.⁵⁴²

Tot așa, în ce-1 privește pe dreptul Iov, Sfântul Ioan Cassian întreabă: „Dacă s-ar fi luptat cu vrăjmașul nu prin puterea sa, ci numai ocrotit de harul lui Dumnezeu și fără vreo putere a răbdării sale, sprijinit numai pe ajutorul dumnezeiesc, ar fi îndurat acele multe ispite ?”, și răspunde:

„Vrăjmașul... a fost învins nu de puterile lui Dumnezeu, *ci de ale lui Iov însuși*. Totuși, nu trebuie crezut că i-a lipsit lui Iov harul lui Dumnezeu, care dă ispititorului atâta putere de a ispiti *câtă știe că are Iov de a rezista*, nu ocrotindu-l de atacurile vrăjmașului astfel încât să nu lase nici un loc puterii omenești, ci îngrijindu-se ca prea înrăitul vrăjmaș să nu-l supună unei lupte inegale și nedrepte.⁵⁴³ Apoi din nou, cu privire la Patriarhul Avraam:

„Nu cea credință pe care i-o insuflase Domnul a voit dreptatea dumnezeiască s-o pună la încercare, ci *aceea pe care putea s-o arate prin voia sa slobodă*.⁵⁴⁴

Bineînțeles, pricina pentru care Augustin (și, după el, romano-catolicismul și protestantismul) credea că omul nu este nimic fără har a fost *concepția sa despre firea omenească, una incorectă*, întemeiată pe o viziune naturalistă asupra omului. Însă învățătura ortodoxă despre *firea omenească așa cum a fost făcută la început de Dumnezeu și se păstrează parțial și în prezent, în starea noastră căzută*, ne ferește de a cădea în falsul dualism dintre ceea ce aparține omului și ceea ce aparține lui Dumnezeu. *Neîndoielnic, tot ce este bun în om vine de la Dumnezeu, cu-atât mai mult firea sa, căci zice Scriptura: Și ce ai care nu ai luat ?* (I Cor. 4, 7). Omul nu are o „fire animală” ca atare, și nu a avut niciodată; el are doar firea deplin omenească pe care Dumnezeu i-a dat-o întru început, și pe care nu a pierdut-o cu totul nici măcar acum.

Este oare nevoie să vă citez mulțimea dovezilor patristice limpezi conform cărora „chipul lui Dumnezeu”, ce se găsește în suflet, *se referă la firea*

⁵⁴¹ St. Ioan Cassian, *Convorbiri duhovnicești* XIII, 12, în Sf. Ioan Cassian, *Scrieri alese*, PSB 57, Ed. IBMBOR, București, 1990, p. 540.

⁵⁴² /«</, p. 541.

⁵⁴³ *Ibid.*, XIII, 14, *op. cit.*, p. 544.

⁵⁴⁴ *Ibid.*, p. 545.

omului, nefiind ceva adăugat din afară ? Sper să fie de ajuns să citez minunata mărturie a Sfântului Grigorie Teologul, arătând cum omul, *prin alcătuirea sa*, stă între două lumi, fiind liber să urmeze acea latură a firii sale pe care o voiește:

„Nu înțeleg cum de m-am unit cu trupul, și cum anume, *chip al- lui Dumnezeu fiind*, cu noroiul m-am amestecat... Ce înțelepciune se descoperă în mine, și ce taină măreață ! Oare faptul că Dumnezeu ne-a dus întru acest război și întru această luptă cu trupul, nu pentru aceea s-a făcut, ca noi, *părticică fiind Dumnezeirii* [cu câtă îndrăznire vorbește Teologul despre firea omului, cu-atâta îndrăznire că nu putem lua vorbele sale în înțeles literal !]⁵⁴⁵, și de sus purcezând, nu cumva să ne trufim și să ne înălțăm pe noi înșine din pricina vredniciei noastre, și ca nu cumva să disprețuim pe Ziditorul, ci totdeauna să ne îndreptăm privirile spre El, ca astfel vrednicia noastră să pună margini nevredniciei adăugate nouă ? -Ca astfel să putem ști că suntem totdeodată nemărginit de măreți și nemărginit de mici, pământești și cerești, vremelnici și nemuritori, moștenitori luminii și moștenitori focului ori întunericului, după partea spre care înclinăm ? *Că așa a fost așezată alcătuirea noastră*, și aceasta, pe cât pot eu vedea, s-a făcut pentru ca țărâna pământească să ne smerească, de ne-am închipui să ne înălțăm pe noi înșine pentru chipul lui Dumnezeu.”⁵⁴⁶ Chipul lui Dumnezeu pe care omul îl are din fire nu s-a pierdut cu totul nici între păgâni, cum învață Sfântul Ioan Cassian; el nu s-a pierdut *nici măcar astăzi*, când omul, sub influența filosofiei moderne și a evoluționismului, încearcă să se transforme pe sine într-o fiară subumană - căci și acum Dumnezeu așteaptă întoarcerea omului, așteaptă trezirea lui la *adevărata fire omenească pe care o are înlăuntrul său*.

Ajung astfel la foarte importantul subiect al tâlcuirii pe care o dați învățaturii unui Părinte purtător de Dumnezeu foarte apropiat de vremurile noastre, Sfântul Serafim din Sarov, cuprinsă în vestita sa *Convorbire cu Motovilov*.

Sfântul Serafim este Sfântul meu ocrotitor, iar textul *Convorbirii* sale în limba rusă, în care a fost rostită, a fost publicat pentru prima dată integral de către Frăția noastră, a Sfântului Gherman (căci ediția de dinainte de revoluție era incompletă), ca și alte cuvinte ale sale autentice care nu fuseseră publicate mai înainte. Puteți deci fi sigur că nu credem nicidecum că ar fi învățat o învățătură falsă despre firea omului, care să contrazică pe cea a altor Sfinți Părinți. Dar să vedem ce anume spune însuși Sfântul Serafim.

⁵⁴⁵ Teologul ortodox Vladimir Lossky explica de ce afirmația aceasta nu poate fi luată literal, citând din alte scrieri ale Sfântului Grigorie Teologul spre a arăta că el nu credea că însuși duhul omului este o parte nezidită a Dumnezeirii. Propoziția „parte a Dumnezeirii” se referă la participarea la energia dumnezeiască (harul dumnezeiesc) care e proprie duhului omenesc. Vezi V. Lossky, *Teologia mistică a Bisericii de Răsărit*, (Ed. Anastasia, București, f. a., pp. 146-147). (n. ed.)

⁵⁴⁶ Sî. Grigorie Teologul, *Omilia 14*, „Pentru iubirea săracilor”.

Așa cum corect l-ați citat, Sfântul Serafim spune: ? ■■-,yj :/■-sn

„Mulți tâlcuiesc cum că, acolo unde în Biblie se spune că a suflat Dumnezeu suflare de viață în fața lui Adam celui întâi-zidit și plăsmuit de El din țărâna pământului, ar însemna că până în acea clipă nu exista nici suflet omenesc, nici duh în Adam, ci doar trupul alcătuit din țărâna pământului. Această tâlcuire nu este adevărată, pentru că Domnul Dumnezeu a zidit pe Adam din țărâna pământului cu acea alcătuire despre care dragul nostru părinte, Sfântul Apostol Pavel, ne încredințează: *întru tot întreg duhul vostru și sufletul și. trupul fără de prihană întru venirea Domnului nostru Iisus Hristos să se păzească* (I Tes. 5, 23). Și toate aceste trei părți ale firii noastre au fost făcute din țărâna pământului, căci Adam nu a fost creat mort, ci făptură lucrătoare, asemeni celorlalte făpturi însuflețite ale lui Dumnezeu care trăiesc pe pământ. Vreau să zic că, dacă Domnul Dumnezeu nu ar fi suflat atunci în fața lui Adam suflare de viață, adică harul Sfântului Duh..., atunci Adam, oricât de desăvârșit și mai presus de celelalte făpturi ale lui Dumnezeu ar fi fost plăsmuit, ca încununare a tuturor făpturilor pământești, ar fi rămas totuși lipsit în lă-untrul său de Duhul Sfânt și ar fi fost asemeni tuturor celorlalte creaturi, deși avea trup, suflet și duh. Când însă Domnul Dumnezeu a suflat în fața lui Adam suflare de viață, abia atunci, după cuvântul lui Moisi, *Adam s-a făcut cu suflet viu*, adică deplin și întrutotul asemenea cu Dumnezeu și, la fel ca El, în veci nemuritor.”⁵⁴⁷

Este singurul citat patristic pe care îl dați ce *pare* a veni în sprijinul părerii dvs. *că omul a fost întâi o fiară sălbatică iar apoi (după un timp) a primit chipul lui Dumnezeu și a devenit om*. Este, într-adevăr, ceea ce sunteți obligat să credeți dacă acceptați teoria evoluției, și mă bucur să văd că aveți curajul de a exprima clar ceea ce, de fapt, cred toți „evoluționiștii ortodocși” (chiar dacă mai degrabă în mod neexplicit), dar adesea se tem să recunoască deschis, de frică să nu jignească pe alți credincioși ortodocși mai „naivi”, care în „simplitatea” lor refuză să creadă că omul în realitate „se trage din maimuță” sau din creaturi asemenea maimuțelor.

Dar să ne aducem aminte aici de vorbele Sfântului Grigorie Palama pe care le-am mai citat:

„Dacă unul din Părinți zice același lucru ca și cei din afară, potrivirea este numai în cuvinte, cugetul fiind deosebit. Căci cel dintâi are, după Pavel, *mintea lui Hristos* (I Cor 2, 16), pe când cel din urmă înfățișează cel mult o judecată omenească... Ce om cu mintea teafără și ținând de Biserică ar trage de aici încheierea că învățătura lor vine de la Dumnezeu ?”

⁵⁴⁷ Am corectat aici câteva greșeli din traducerea engleză. (Traducerea pe care a folosit-o Dr. Kalomiros ca sursă nu fusese făcută de părintele Serafim. - n. ed.) .!o..j-...!>■*"

Și, de fapt, trebuie să vă spun că *ați înțeles cu totul greșit* învățătura Sfântului Serafim, care nu învață nicidecum ceea ce învață doctrina evoluției. Vă pot arăta acest lucru citând și învățătura limpede a altor Sfinți Părinți, și pe cea a Sfântului Serafim însuși.

Însă întâi trebuie să explic ceea ce unui raționalist îi pare a fi o contradicție între învățătura Sfântului Serafim și cea a altor Părinți. În primul rând, trebuie să ne fie limpede că atunci când Sfântul Serafim vorbește despre om ca fiind alcătuit din „trup, suflet și duh” el *nu* contrazice pe numeroșii Părinți ce numesc firea omenească doar „suflet și trup”; el face doar o distincție între diferitele aspecte ale sufletului, vorbind de ele aparte, cum vorbesc mulți alți Sfinți Părinți.⁵⁴⁸ În al doilea rând, spunând că „suflarea de viață” pe care Dumnezeu a suflat-o în fața lui Adam este harul Duhului Sfânt, el nu contrazice pe foarte numeroșii Sfinți Părinți ce învață că „suflarea de viață” este *sufletul*, ci dă doar o tâlcuire poate ceva mai adâncă și mai precisă a locului din Scriptură. Dar face el oare cu adevărat distincția raționalistă pe care o faceți dvs. între *firea* omului ce a existat „înainte” de acea suflare, și *harul* care i-a fost împărtășit prin ea? Oare teologia ortodoxă acceptă rigida dihotomie pe care o face învățătura roma-no-catolică între „fire” și „har”, ca și cum oamenii ar ști tot ce se poate ști despre aceste două mari taine?

Nu, teologia ortodoxă nu cunoaște o asemenea dihotomie rigidă, și tocmai de aceea erudiții raționaliști găsesc atâtea „contradicții” între diferiții Părinți Ortodocși în această privință, cum se va vedea dintr-un singur exemplu: oare nemurirea aparține sufletului omenesc prin fire sau prin har! Diferiții Părinți ortodocși cu aceeași autoritate răspund diferit la această întrebare, nu fiindcă învață lucruri diferite despre om, „contrazicându-se” unul pe altul, ci fiindcă abordează problema din laturi diferite. Cei ce abordează problema firii omului mai mult dinspre latura firii omenești stricăcioase din prezent spun că sufletul omului este nemuritor prin har; pe când cei ce încep cu viziunea firii omului așa cum era întru început (mai ales Părinții ascetici și mistici) privesc sufletul ca fiind nemuritor mai curând prin fire. Se poate întâmpla ca unul și același Părinte să privească problema când dintr-o parte, când din cealaltă, cum face Sfântul Grigorie al Nyssei când zice undeva: „Cela ce judecă, și este muritor, și în stare să cugete și să cunoască, este numit om”⁵⁴⁹; dar în alt loc el spune: „Omul în cursul primei sale plâsmuirii nu a unit cu însăși ființa firii sale înclinarea spre patimă și moarte.”⁵⁵⁰ Oare acest mare Părinte se „contrazice” pe sine? Bineînțeles că nu.

⁵⁴⁸ Duhul este partea cea mai înaltă a sufletului omenesc. Cum zice Sf. Diadoh al Foticeii, el sălășluiește „în adâncurile sufletului” (*Filocalia*, voi. 1).

⁵⁴⁹ Sf. Grigorie al Nyssei, *Răspuns lui Evnomie*, Cartea a II-a.

⁵⁵⁰ Sf. Grigorie al Nyssei, *Despre feciorie* 12. «■ ■ !'viik,rC i -., vi ti n .-: . . '■. w³ . . ■ ! ■ ; ■ i

Ce anume aparține lui Adam cel întâi-zidit prin fire și ce anume prin har ? Să nu facem false distincții raționaliste, ci haideți să admitem că nu înțelegem deplin această taină. Și firea și harul au venit amândouă de la Dumnezeu. Firea lui Adam cel întâi-zidit era așa de înaltă, încât abia de o putem pricepe cât de cât în prezent prin propria experiență a harului, care ne-a fost dat de către al Doilea Adam, Domnul nostru Iisus Hristos; dar starea adamică era și mai înaltă decât orice ne-am putea închipui chiar din propria experiență a harului, căci chiar și înalta sa fire a fost făcută încă mai desăvârșită prin har, el ajungând, cum zice Sfântul Serafim, „deplin și întrutotul asemenea cu Dumnezeu și, la fel ca El, în veci nemuritor”.

Ceea ce este absolut limpede, și ne este suficient să știm, este faptul că facerea omului — a duhului, sufletului și trupului său *întru* harul dumnezeiesc ce i-a desăvârșit firea - *este o unică lucrare ziditoare*, neputând fi despărțită artificial, ca și cum o parte a ei ar veni „întâi” iar o altă parte „mai târziu”. Dumnezeu l-a făcut pe om *întru har*, dar nici Sfânta Scriptură, nici Sfinții Părinți nu ne învață că harul a venit *mai târziu în timp* decât plăsmuirea firii omenești. Această învățătură aparține scolasticii latine medievale, cum voi arăta mai jos.

Sfântul Serafim *pare* numai că învață doctrina pomenită, căci el vorbește în termenii simplei istorisiri din textul sfânt al *Facerii*. Dar este destul de limpede, cum spune Sfântul Grigorie Palama, că „*potrivirea este numai în cuvinte, cugetul fiind deosebit*”. Spre a ne convinge, nu avem decât să cercetăm *felul cum Sfinții Părinți ne sfătuiesc să tâlcuim istorisirea sfântă a Facerii în acest loc*.

Din fericire pentru noi, chiar întrebarea cu pricina a fost pusă și rezolvată de Sfinții Părinți. Întrebarea e rezumată pentru noi de către Sfântul Ioan Damaschin:

„A făcut trupul din pământ, iar suflet rațional și gânditor i-a dat prin insuflarea sa. Aceasta numim chip dumnezeiesc. [...] *Trupul și sufletul au fost făcute deodată, iar nu întâi unul și apoi celălalt*, după cum în chip prostesc afirmă Origen.”⁵⁵¹

Să ne asigurăm din nou că înțelegem aici că, deși Sfântul Ioan vorbește de insuflarea lui Dumnezeu ca fiind *sufletul*, el nu învață ceva diferit de Sfântul Serafim, care vorbește de insuflare ca fiind harul Duhului Sfânt. De fapt Sfântul Ioan abia de vorbește de har în ce privește facerea omului, căci îl înțelege ca fiind prezent în întregul proces al făcerii, și în primul rând în facerea chipului lui Dumnezeu, sufletul, despre care ne învață că e parte a firii noastre. Tot așa, Sfântul Grigorie al Nyssei vorbește despre facerea omului fără a da o atenție aparte la ceea ce vine din „fire” și ceea ce vine din „har”, încheindu-și doar întregul tratat cu cuvintele:

■0.

⁵⁵¹ St'. Ioan Damaschin, *Dogmatica II*, 12, *ed. cit.*, pp. 70-71.

„Să ne întoarcem dar cu toții la *harul acela dumnezeiesc întru care Dumnezeu a zidit pe om întru început*, zicând: *Să facem om după chipul nostru și după asemănare*.

Sfântul Ioan Damaschin și alții care vorbesc de insuflarea lui Dumnezeu ca fiind sufletul au privit subiectul dintr-o perspectivă ușor diferită de cea a Sfântului Serafim; dar este limpede că *învățătura tuturor acestor Părinți privitoare la întreaga zidire a omului*, și îndeosebi la întrebarea *dacă istorisirea Facerii arată o diferențiere în timp între „plăsmuirea” și „insuflarea” omului - este aceeași*. Sfântul Ioan Damaschin vorbește în numele tuturor Sfinților Părinți atunci când zice că au avut loc *„deodată, iar nu întâi una și apoi cealaltă”*.

Vorbind astfel, Sfântul Ioan Damaschin respingea în particular erezia ori-genistă a „pre-existenței sufletelor”. Dar *există și o erezie opusă acesteia, ce învață pre-existența trupului omenesc, întocmai cum învață „evoluționista creștini” moderni*. Tocmai acea erezie era combătută de Sfântul Grigorie al Nyssei, pe care îl voi cita îndată. După discutarea rătăcirii origeniste a „pre-existenței sufletelor”, Sfântul Grigorie urmează:

„Alții, dimpotrivă, se țin strâns de istorisirea lui Moisi în legătură cu facerea omului și susțin că, judecând după trup, *sufletul e mai tânăr decât trupul*, întrucât Domnul a luat întâi țărână din pământ și din ea a plăsmuit pe om, și abia după aceea a suflat în el suflare de viață. Prin aceasta, scriitorii pomeniți voiau să dovedească cum că trupul e mai de cinstă decât sufletul, întrucât acesta a fost vârat într-un trup plăsmuit înainte. Ei mai spun că sufletul a fost făcut pentru trup, ca lucrul cel plăsmuit să nu rămână fără suflare și fără mișcare, și că tot cel plăsmuit pentru altul e oricum de mai puțină cinstă decât cel pentru care a fost făcut. [...] *Amândouă aceste învățături trebuie deopotrivă să fie respinse.*”⁵³

Respingând îndeosebi doctrina pre-existenței trupului, Sfântul Grigorie spune:

„Nu susținem nici părerea că omul a fost plăsmuit de Cuvântul cel dumnezeiesc sub forma unei statui de lut pentru care a fost creat mai târziu sufletul (căci dacă ar fi fost așa, atunci, într-adevăr, sufletului înzestrat cu putere de judecată i-ar fi fost dat un rang mai mic decât chipului pământesc); ci, mai curând, *întrucât omului îi recunoaștem o singură existență, formând un tot unitar, chiar dacă e alcătuit din trup și din suflet, ar trebui să spunem că și începutul existenței sale e unul singur, același pentru amândouă părțile*, altfel ar trebui să spunem că, *dacă trupul a venit înainte și sufletul după aceea*, omul e în același timp și mai bătrân și mai tânăr decât sine însuși. [...] întrucât deci, după cuvântul Apostolului, firea noastră este îndoită, cuprinzând pe omul din afară și pe cel dinlăuntru, dacă unul ar fi fost cel dintâi și dacă celălalt ar fi venit

⁵² St. Grigorie al Nyssei, *Despre facerea omului 30*, ed. cit., p. 91.

⁵³ *Ibid.*, 28., p. 75-76.

hw >;:• A--?. «a H» ;,;■>;,«■>• -

numai după aceea, *puterea Creatorului s-ar fi dovedit a fi nedeplină, ne-r fiind îndestulătoare spre a crea firea omului dintr-o dată*, ci ar fi dezbinat lucrarea, purtând grijă pe rând de fiecare jumătate."⁵⁵⁴

Mai este nevoie să subliniez că „Dumnezeul” „evoluționismului creștin” *este tocmai acest fel de Dumnezeu neînstare „a crea firea omului dintr-o dată”, iar adevăratul motiv pentru care a fost inventată doctrina evoluției a fost acela de a explica universul, presupunându-se că Dumnezeu fie nu există, fie nu e în stare să creeze în șase zile sau să aducă lumea întru ființa numai cu cuvântul Său ? EVOLUȚIA NU LE-AR FI TRECUT NICIODATĂ PRIN GÂND UNOR OAMENI CARE CRED ÎN DUMNEZEUL LA CARE SE ÎNCHINĂ CREȘTINII ORTODOCȘI.*

Relatarea facerii omului din *Cartea Facerii* trebuie înțeleasă „cu dumnezeiască cuviință”. Dumneavoastră ați făcut greșeala de a accepta o interpretare literală a textului *tocmai acolo unde Sfinții Părinți nu o îngăduie ! Cât de important este să citim Sfintele Scripturi așa cum ne sfătuiesc Sfinții Părinți, iar nu după priceperea noastră !*

Este limpede că Sfântul Serafim nu înțelegea textul *Facerii* așa cum l-ați interpretat dvs. într-adevăr, există alte pasaje din aceeași *Convorbire cu Motovilov* care ne dezvăluie că Sfântul Serafim privea zidirea și firea lui Adam *exact în același fel ca întreaga predanie patristică.*

Astfel, îndată după pasajul pe care îl citați, reproduș mai sus, urmează aceste cuvinte pe care dvs. nu le-ați citat (traducerea engleză nefiind foarte exactă în acest loc, le traduc direct din originalul rusesc):

Adam a fost făcut a fi de nevătămat de lucrarea oricăreia dintre stihiiile zidite de Dumnezeu în asemenea măsură, încât nici apa nu-l putea îneca, nici focul nu-l putea arde, nici pământul nu-l putea înghiți în adâncurile sale, nici văzduhul nu-l putea vătăma cu vreo lucrare oarecare. Toate îi erau supuse lui...

Iată chiar descrierea nesticăciunii trupului lui Adam într-o zidire supusă unor legi destul de diferite de „legile naturii” de azi - *în care, ca evoluționist, dvs. nu puteți crede*, fiindcă sunteți obligat să credeți, laolaltă cu filosofia modernă, *că zidirea materială era „naturală”, adică stri-căcioasă, chiar înainte de căderea lui Adam! :^>r.* Apoi iarăși, puțin mai încolo, Sfântul Serafim zice:

„Domnul Dumnezeu a dăruit și Evei aceeași înțelepciune, aceeași tărie și atotputernicie, precum și toate celelalte însușiri bune și sfinte, *zidind-o nu din țărâna pământului, ci din coasta lui Adam*, în Edenul desfătării, în Raiul cel sădit de El în mijlocul pământului.”

Credeți oare în crearea Evei din coasta lui Adam ca într-un fapt istoric, *așa cum fac toți Sfinții Părinți ?* Nu, nu puteți, fiindcă din punct de vedere al

¹ Ibid., 28-29, p. 78.

filosofiei evoluționiste este ceva cu totul absurd: ce rost ar avea ca „Dumnezeu” să evolueze trupul lui Adam din fiarele sălbatice în mod „natural” și apoi să o creeze pe Eva în mod miraculos? „Dumnezeul” evoluției nu face astfel de minuni!

Să vedem acum îndeosebi concepția patristică ortodoxă despre trupul lui Adam cel întâi-zidit care, după doctrina evoluționistă, trebuie să fi fost stri-căcios, asemeni lumii stricăcioase din care a „evoluat”, putând chiar să fi fost în întregime, așa cum afirmați, trupul unei maimuțe.

Sfânta Scriptură învață deslușit: *Dumnezeu a zidit pre om spre nestică-ciune* (înțel. 2, 23). Sfântul Grigorie Sinaitul învață:

„Căci trupul, zic cuvântătorii de Dumnezeu, a fost zidit nesticăcios, precum va și învia, deși în stare să primească și stricăciunea; iar sufletul a fost făcut nepătimitor.”⁵⁵⁵

Totașa:

„Trupul nesticăciunii este trupul pământesc, afară de umori și de grosime, prefăcut în chip negrăit din trup sufletesc în trup duhovnicesc, încât este și pământesc și ceresc, prin subțirimea înfățișării dumnezeiești. Căci așa cum a fost plăsmuit la început, așa va și învia, ca să fie după chipul Fiului Omului, împărtășindu-se în întregime de îndumnezeire.”⁵⁵⁶ Observați că în veacul viitor trupul încă va fi „din țărână”. Dacă privim la țărâna cea stricăcioasă a lumii căzute, suntem smeriți de gândul la această latură a firii noastre; dar când ne gândim la țărâna nesticăcioasă a lumii întâi-zidite, din care Dumnezeu l-a făcut pe Adam, cât suntem de slăviți chiar numai prin măreția acesteia, partea cea mai umilă a negrăitei zidiri a lui Dumnezeu!

Sfântul Grigorie Teologul, dând o tâlcuire simbolică a „îmbrăcăminții de piele” cu care Dumnezeu i-a îmbrăcat pe Adam și Eva după călcarea poruncii, sugerează că și *carnea trupului nostru omenesc din prezent este diferită de carnea lui Adam cel întâi-zidit*:

„Adam este îmbrăcat în „îmbrăcămintea de piele” - poate o carne mai groasă, muritoare și potrivnică.”⁵⁵⁷ Din nou, Sfântul Grigorie Sinaitul zice:

„Omul a fost zidit nesticăcios, fără must, cum va și învia. Dar nu neschimbăcios, nici schimbăcios, având în voință puterea de a se schimba sau nu. [...] Stricăciunea e odrasla trupului; iar a mâncă, a da afară rămășițele, a se îngrașă și a dormi sunt însușiri firești ale fiarelor și dobitoacelor. Prin acestea asemănându-ne cu dobitoacele, pentru neascultare, am căzut din bunătățile noastre dăruite de Dumnezeu, făcându-ne din raționali dobitocești, și din dumnezeiești asemeni fiarelor.”⁵⁵⁸

⁵⁵⁵ Sf. Grigorie Sinaitul, „Cuvinte felurite despre porunci” 82, în *Filocalia*, voi. 7, *eâ. cit.*, p. 117.

⁵⁵⁶ *Ibid.*, 46, p. 105.

⁵⁵⁷ Sf. Grigorie Teologul, *Omilia 38*, „Pentru Nașterea Mântuitorului”.

⁵⁵⁸ Sf. Grigorie Sinaitul, „Cuvinte felurite despre porunci” 8-9, *op. cit.*, p. 93.

în ce privește starea lui Adam în Rai, Sfântul Ioan Gură de Aur învață:

„Ca un înger trăia omul pe pământ; era îmbrăcat cu trup, dar nu era supus nevoilor trupești. Ca un împărat împodobit cu purpură și diademă, * îmbrăcat în porfiră, așa se desfăta omul în Rai, având cu înlesnire totul din belșug. [...] Că numai după călcarea poruncii a trăit bărbatul cu femeia; până atunci trăiau în Rai ca îngerii; nu erau aprinși de poftă, nu erau luptați de alte patimi, nu erau supuși nevoilor firii, ci au fost făcuți cu totul nesticăcioși și nemuritori, că nici de îmbrăcăminte nu aveau nevoie.”⁵⁵⁹ La fel de limpede vorbește și Sfântul Simeon Noul Teolog despre Adam cel întâi-zidit aflat în Rai și despre starea sa de pe urmă în veacul viitor:

„Fiindcă, deși călcând noi porunca Lui și osândiți fiind să trăim și să murim, totuși oamenii au ajuns la atâta mulțime, cugetă-mi câți trebuie să ■ fie fost cei ce s-au născut de la facerea lumii dacă nu ar fi murit ? Și ce fel de viață ar fi viețuit *păzindu-se nesticăcioși și nemuritori* într-o lume nesticăcioasă, adică ducând o viață fără păcat și fără întristare, fără griji și fără osteneală ?

Și cum s-ar fi înălțat cu timpul prin înaintarea în păzi-rea poruncilor lui

Dumnezeu și prin lucrarea gândurilor celor bune spre o , slavă și o schimbare mai desăvârșită, apropiindu-se de Dumnezeu și de : strălucirile izvorâte din Dumnezeire, sufletul fiecăruia făcându-se tot mai strălucitor, iar trupul sensibil și material prefăcându-se și preschimbându-se într-unui nematerialnic și duhovnicesc mai presus de orice simțire ? Dar și cât de mare bucurie și veselie ne-ar fi făcut atunci viețuirea noastră unii cu alții ? Negreșit, o bucurie negrăită și de neajuns pentru gândurile noastre ! [...] Viața lor în

mijlocul Raiului [...] era o viață lipsită de osteneală și de frământări. Prin

urmare, *Adam a fost plăsmuit având un trup nesticăcios, chiar dacă materialnic și încă nu cu totul duhovnicesc.* [...] [în ce privește trupul nostru] Apostolul spune că *se seamănă trup firesc* (I Cor. 15, 44) și se scoală trup nu

așa cum a fost cel al omului întâi-plăsmuit înainte de cădere, adică materialnic, sensibil și schimbător, având nevoie de hrană sensibilă, ci se scoală trup în întregime duhovnicesc și neschimbabil, așa cum a fost cel al Stăpânului nostru și Dumnezeu după înviere, adică al Celui de-al Doilea Adam și al Celui întâi-născut din morți, cu mult deosebit de trupul lui Adam cel întâi-zidit.”⁵⁶⁰ Din experiența noastră, a propriului trup stricăcios, nu ne este cu puțință să înțelegem starea trupului nesticăcios al lui Adam, care nu avea nevoile firești așa cum le știm, care mânca din „tot pomul” Raiului fără a

elimina ceva, și care nu cunoștea somnul (până când lucrarea directă a lui Dumnezeu l-a făcut să adoarmă, pentru ca din coasta sa să poată fi făcută Eva). Cu cât mai puțin suntem în stare să înțelegem încă mai înaltele stări ale trupurilor noastre în veacul viitor ! Dar știm destul din învățătura Bisericii spre

a com-

⁵⁵⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 13,4; 15, 4, *op. cit.*, pp. 153; 172-173.

⁵⁶⁰ Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice, e.d. cit.*, pp. 113-114; 116; 128.

bate pe cei ce cred că pot înțelege aceste taine prin cunoașterea științifică și filosofie. *Starea lui Adam și a lumii întâi-zidite a fost scoasă pentru totdeauna în afara cunoașterii științei de către bariera călcării poruncii de către Adam, care a schimbat însăși firea lui Adam și a zidirii, și chiar natura cunoașterii însăși. Știința modernă cunoaște doar ceea ce observă și ceea ce se poate deduce în mod rezonabil din observație; presupunerile sale despre creația dintru început nu au mai multă sau mai puțină validitate decât miturile și fabulele vechilor păgâni. Adevărata cunoaștere despre Adam și lumea în-tâi-zidită - în măsura în care ne este folositor să o cunoaștem - e accesibilă doar în descoperirea lui Dumnezeu și în vederea dumnezeiască a Sfinților.*

* *

Tot ceea ce am spus în scrisoarea de față, luat numai de la Sfinții Părinți, va constitui o surpriză pentru mulți creștini ortodocși. Cei ce au citit pe unii dintre Sfinții Părinți se vor mira poate cum de „nu au mai auzit aceste lucruri”. Răspunsul e simplu: dacă au citit pe mai mulți dintre Sfinții Părinți, *au întâlnit învățătura ortodoxă despre Adam și despre zidire; dar până acum. au interpretat textul patristic prin ochii științei și filosofiei moderne, devenind orbi față de adevărata învățătură patristică.* Este adevărat că învățătura despre trupul lui Adam și firea materială a lumii întâi-zidite e învățată cel mai clar și mai deslușit la Părinții mai târziu, cu o viață duhovnicească foarte înaltă, precum Sfântul Simeon Noul Teolog și Sfântul Grigorie Sinaitul, iar scrierile acestor Părinți nu sunt mult citite astăzi nici măcar în grecește sau în rusește, și cu greu se poate găsi vreuna în alte limbi. (De fapt, unele dintre pasajele citate de mine au fost traduse greșit în *Filocalia* englezească.)

Am fost foarte interesat citind în scrisoarea dvs. expunerea corectă a învățăturii patristice că „zidirea lui Dumnezeu, chiar firea îngerească, în comparație cu Dumnezeu a fost întotdeauna ceva materialnic. în comparație cu noi, oamenii biologici, îngerii sunt netrupești; dar în comparație cu Dumnezeu sunt și ei făpturi materialnice și trupești”. Această învățătură, înfățișată cel mai clar la Părinții ascetici precum Sfântul Macarie cel Mare și Sfântul Grigorie Sinaitul, ne ajută să înțelegem „trupul duhovnicesc” cu care ne vom îmbrăca în veacul viitor, care este oarecum din țărână, pământesc, dar fără must ori grosime, cum învață Sfântul Grigorie Sinaitul; și, de asemenea, ne ajută să înțelegem acea *a treia* stare a trupului nostru, aceea pe care Adam cel întâi-zidit o avea înainte de călcarea poruncii. De asemenea, această învățătură este esențială pentru înțelegerea lucrării fapturilor duhovnicești, îngeri și demoni, chiar aici, în lumea stricăcioasă. Marele Părinte ortodox rus, Ierarhul Ignatie Briancianinov, dedică un întreg volum din operele sale alese (volumul 3) acestui subiect și comparării învățăturii patristice ortodoxe cu doctrina modernă romano-catolică, așa cum se înfățișa în sursele latine ale veacului al nouăsprezecelea. El trage concluzia că învățătura ortodoxă pe aceste teme - îngeri și diavoli, cer, Rai și iad - chiar dacă ne este dată de

către Sfânta Tradiție numai în parte, este totuși destul de exactă în ceea ce privește partea pe care o putem cunoaște; dar învățătura romano-catolică este extrem de nedeslușită și imprecisă. Motivul acestei nedeslușiri nu e prea greu de aflat: din momentul când papalitatea a început să lepede învățătura patristică, s-a lăsat pătrunsă treptat de influența cunoașterii și filosofiei lumesti, mai întâi de cea a unor filosofi de felul lui Varlaam, apoi de cea a științei moderne. Prin secolul al nouăsprezecelea chiar, romano-catolicismul nu mai avea o învățătură proprie asupra acestor lucruri, obișnuindu-se să primească tot ceea ce spunea „știința” și filosofia ei.

Dar vai, creștinii ortodocși de astăzi, și încă mai mult cei educați în „academii teologice”, *au urmat romano-catolicismului în această privință, ajungând la o stare de ignoranță similară în ce privește învățătura patristică*. Iată de ce chiar preoții ortodocși sunt extrem de confuzi în ce privește învățătura ortodoxă despre Adam și lumea întâi-zidită, primind orbește orice zice știința despre aceste lucruri...

Confuza învățătură despre Rai și zidire a romano-catolicismului - și a ortodocșilor aflați sub influența apuseană în această privință - are rădăcini adânci în trecutul Europei Apusene. Tradiția scolastică romano-catolică, chiar în culmea gloriei sale medievale, învăța o falsă doctrină despre om, care, neîndoielnic, a deschis calea acceptării ulterioare a evoluționismului, întâi în Apusul apostat, iar apoi în mințile creștinilor ortodocși ce nu-și cunosc suficient tradiția patristică, căzând astfel sub influențe străine. De fapt, învățătura lui Thomas de Aquino, spre deosebire de învățătura patristică ortodoxă, în ce privește doctrina sa despre om *este pe deplin compatibilă cu ideea de evoluție pe care dvs. o apărați*. În *Summa Theologica*, Thomas de Aquino învață că:

„în starea de inocență, *trupul omenesc era în sine stricacios*, dar putea fi ferit de stricăciune de către suflet.”

Apoi:

„Zămislirea de urmași aparține omului, *din pricina trupului său stricacios din fire*.”⁵⁶¹ Apoi:

„în Rai omul ar fi fost ca un înger prin duhovnicia minții sale cugetului său, *totuși cu o viață animală prin trup*.”⁵⁶² „Trupul omului era nestricacios nu din pricina vreunei lăuntrice vigori a nemuririi, *ci din pricina unei puteri suprafirești date de Dumnezeu sufletului*, prin care acesta a fost făcut în stare să ferească trupul de toată stricăciunea atâta vreme cât el însuși rămânea supus lui Dumnezeu... Această putere de ferire a trupului de stricăciune *nu era firească sufletului*, ci darul harului.”⁵⁶³
„Este deci limpede că o astfel de supunere a trupului față de suflet și a

⁵⁶¹ Thomas de Aquino, *Summa Theologica*, Quest. 98, 1.

⁵⁶² *Ibid.*, 1,98,2.

⁵⁶³ *Ibid.*, 1,97, 2.

puterilor inferioare față de rațiune (așa cum o avea Adam în Rai) *nu era din fire*, altfel ar fi rămas și după păcat.⁵⁶⁴

Ultimul citat arată limpede că Thomas de Aquino nu știa că *firea omului s-a schimbat* după călcarea poruncii. Apoi:

„Nemurirea stării dintâi era întemeiată pe o *putere suprafirească din suflet*, iar nu pe vreo dispoziție proprie a trupului.”⁵⁶⁵ Atât de departe este Thomas de Aquino de adevărata înțelegere ortodoxă a lumii întâi-zidite, încât o înțelege, asemeni modernilor „evoluționiști creștini”, doar din punctul de vedere al lumii căzute; și astfel este silit să creadă, împotriva mărturiei Sfinților Părinți ortodocși, că Adam *dormea* în chip firesc în Rai⁵⁶⁶ și că elimina materii fecale, semn al stricăciunii:

„Unii spun că în starea inocenței omul nu ar fi mâncat mai multă hrană decât avea trebuință, astfel încât nu ar mai fi rămas nimic în plus. Însă o astfel de presupunere nu este rațională, implicând faptul că nu ar fi existat materii

fecale. Deci era nevoie de golirea surplusului, însă astfel rânduită de Dumnezeu, încât să nu fie necuviincioasă.”⁵⁶⁷ Cât de joasă este privirea celor ce încearcă să înțeleagă zidirea lui Dumnezeu și Raiul, atunci când punctul

lor de plecare este observarea de fiecare zi a lumii căzute de astăzi! Spre deosebire de strălucita viziune a *nevătămării omului de către stihii* în Rai, priviți explicația pur mecanicistă dată unor întrebări raționaliste de către Thomas de Aquino: ce se întâmpla când un corp tare venea în contact cu trupul moale al lui Adam ?

„În starea inocenței, trupul omului putea fi ferit de a suferi vătămare din partea unui corp tare, în parte prin folosirea rațiunii, prin care putea ocoli ceea ce era vătămător; și în parte prin pronia dumnezeiască, ce îl ferea în așa fel încât nimic vătămător nu putea veni asupra lui pe neașteptate.”⁵⁶⁸ În sfârșit, chiar dacă nu Thomas de Aquino însuși, alți scolastici medievali (William din Auxerre, Alexander din Hales, Bonaventura) au învățat chiar temeuriile concepției „evoluționismului creștin” de azi asupra facerii omului:

„*Omul nu a fost creat în har, ci harul i-a fost adăugat ulterior, înainte de păcat.*”⁵⁶⁹

Într-un cuvânt: după învățătura ortodoxă, venită din vedere dumnezeiască, *firea* lui Adam în Rai era diferită de *firea omenească prezentă*, atât în privința trupului, cât și a sufletului, iar această *fire slăvită* era desăvârșită de harul lui Dumnezeu; dar, după doctrina latină, întemeiată pe deducții raționaliste pornite de la prezenta zidire căzută, omul este *în chip firesc stricăcios și muritor*, exact cum este acum, iar starea sa din Rai era un dar special, *suprafiresc*.

⁵⁶⁴ *Ibid.*, I, 95, 1.

⁵⁶⁵ *Ibid.*, I, 97, 3.

⁵⁶⁶ *Ibid.*

⁵⁶⁷ *Ibid.*, 1,97,4.

⁵⁶⁸ *Ibid.*, I, 97, 3.

⁵⁶⁹ *Cf. Ibid.* 1,95, 1.

Am dat toate aceste citate dintr-o autoritate heterodoxă nu spre a pune în discuție amănuntele viețuirii lui Adam în Rai, ci doar spre a arăta cât de mult poate fi degradată minunata concepție patristică despre Adam și lumea întâi-zidită când te apropii de ea cu înțelepciunea lumii căzute. *Nici știința și nici logica nu ne pot spune nimic despre Rai*; și totuși mulți creștini ortodocși sunt așa de intimidați de știința modernă și de filosofia ei raționalistă, încât pur și simplu se tem să citească cu seriozitate primele capitole din *Cartea Facerii*, știind că „înțelepții” moderni găsesc în ele atâtea lucruri care sunt „îndoielnice” sau „confuze” sau care trebuie „reinterpretate”, sau că poți do-

bândi reputația de „fundamentalist” dacă îndrăznești să citești textul simplu, „așa cum e scris”, *cum îl citeau toți Sfinții Părinți*.

*Instinctul simplului creștin ortodox este sănătos atunci când se scârbește de „sofisticată” părere la modă că omul se trage din maimuță sau din orice altă făptură inferioară, sau că (așa cum spuneți dvs.) Adam putea să fi avut chiar trup de maimuță. Pe bună dreptate Sfântul Nectarie al Pentapoliei și-a arătat îndreptățită mânie împotriva celor ce încearcă să „dovedească faptul că omul este o maimuță, din care se laudă că se trag.”⁵⁷⁰ *Iată părerea sfințeniei ortodoxe, care știe că zidirea lumii nu este așa cum o descriu înțe-**

⁵⁷⁰ Sf. Nectarie, teolog și filosof grec (1846-1920), scria: „Cei ce tăgăduiesc nemurirea sufletului subminează atât legea morală, cât și temeliele societăților, pe care doresc să le vadă prăbușite în ruine, spre a putea dovedi că omul este o maimuță, din care se laudă că se trag” (*Studiu despre nemurirea sufletului*, Athena, 1901; citat în Constantin Cavamos, *Modern Greek Philosophers on the Human Soul*, Institute for Byzantine and Modern Greek Studies, Belmont, Massachusetts, ed. a doua, 1987, p. 85.)- Sf. Nectarie a citit tratatul evoluționist al lui Lamarck, *Philosophie zoologique*, și lucrarea lui Darwin *The Descent of Man*. Discutând aceste scrieri în cartea sa *Schiță despre om* (Athena, 1893), Sf. Nectarie scria: „Cele două volume ale lucrării *Philosophie zoologique* sunt destinate în întregime susținerii degradantei teorii evoluționiste privitoare la om. Primul volum încearcă să dovedească că organismul uman a evoluat din cel al unei maimuțe, ca rezultat al unor împrejurări întâmplătoare. Iar al doilea volum caută să demonstreze că neobișnuitele realizări ale minții umane nu sunt decât extinderea unei puteri pe care o au animalele, deosebindu-se doar cantitativ. Pe temeuri slabe și prost așezate... Lamarck pretinde a dovedi că în vremurile timpurii natura producea, printr-o miraculoasă evoluție, o specie din alta, anterioară. El caută să statornicească un lanț treptat cu verigi succesive (necontemporane), producând astfel în final specia umană, printr-o metamorfoză ce este exact opusul adevărului, și nu mai puțin miraculoasă decât prefacerile despre care citești în basme ! [...] Teoriile lui Darwin își închipuie că au ajuns la soluționarea problemei antropologice acceptând metoda evoluției. Aceste teorii, neavând temeuri solide, în loc să rezolve problema, au făcut-o și mai enigmatică, fiindcă tăgăduiau validitatea adevărului descoperit dumnezeiește, priveau omul ca fiind în rândul animalelor iraționale, tăgăduiau obârșia sa duhovnicească și îi atribuiau o obârșie foarte joasă. Eșecul lor are drept principal motiv negarea înaltei sale obârșii și a firii sale duhovnicești, cu totul străină de materie și de lumea fizică. În general, fără acceptarea adevărului dumnezeiește descoperit, omul va rămâne o problemă insolubilă. Acceptarea lui este temelia solidă și sigură pe care trebuie să se întemeieze oricine cercetează omul. De-aici trebuie început spre a putea rezolva corect feluritele părți ale problemei și a afla adevărul cu mijloacele adevăratei științe” (citat în C. Cavamos, *Biological Evolutionism*, Institute for Byzantine and Modern Greek Studies, Belmont, Mass., 1997, pp. 63-65.) (n. ed.)

leptii moderni cu filosofia lor deșartă, ci așa cum a descoperit-o Dumnezeu lui Moisi „nu în ghicitură”, și așa cum au văzut-o Sfinții Părinți în vedenie. *Firea omului e diferită de firea maimuțelor, și niciodată nu a fost amestecată cu ea. Dacă Dumnezeu, pentru smerirea noastră, ar fi dorit să facă un astfel de amestec, atunci Sfinții Părinți, ce au văzut însăși „alcătuirea celor văzute” în vedere dumnezeiască, ar fi știut acest lucru.*

CÂT OARE VOR MAI RĂMÂNE CREȘTINII ORTODOCȘI ÎN ROBIA ACESTEI DEȘARTE FILOSOFII APUSENE? S-au spus multe despre „robia apuseană” a teologiei ortodoxe în ultimele veacuri; când oare ne vom da seama că există o mai cumplită „robie apuseană”, în care se găsește fiecare

creștin ortodox de astăzi, prizonier neajutorat al „spiritului vremurilor”, cea a predominantului curent al filosofiei lumesti, pe care o sorbim în însuși aerul pe care-l respirăm într-o societate apostată, urătoare de Dumnezeu ? Creștinul ortodox care nu luptă conștient împotriva deșartei filosofii a vremii acesteia, *nu face decât să o primească în sine*, fiind împăcat cu ea fiindcă propria înțelegere a Ortodoxiei este distorsionată, nemaiurmând dreptarul patristic.

Oamenii sofisticați, cu înțelepciune lumească, râd de cei ce numesc evoluția o „erezie”. E adevărat, strict vorbind, evoluția nu e o erezie; dar nici hinduismul, *strict vorbind*, nu este o erezie: dar, asemeni hinduismului (cu care este, într-adevăr, înrudită, și care probabil că i-a influențat dezvoltarea), evoluționismul este o ideologie profund străină învățaturii creștinismului ortodox, cufundând pe om în așa de multe doctrine și atitudini greșite, încât ar fi nespun mai bine dacă ar fi pur și simplu o erezie, putând fi astfel identificată și combătută cu ușurință. Evoluționismul este strâns legat de întreaga mentalitate apostată a putredului „creștinism” al Apusului; ea este vehicolul „noii spiritualități” și al „noului creștinism” în care diavolul se străduiește acum să scufunde pe ultimii creștini adevărați. Ea oferă o *explicație alternativă* a creației față de cea a Sfinților Părinți; sub influența ei, *creștinul ortodox ajunge să citească Sfintele Scripturi fără să le înțeleagă*, „ajustând” textul spre a se potrivi preconceputei sale filosofii a naturii. Acceptarea ei nu poate duce decât la acceptarea unei *explicații alternative* și pentru alte părți ale descoperirii dumnezeiești, la „ajustarea” automată a celorlalte texte scripturale și patristice, spre a se potrivi cu „înțelepciunea” modernă.

Eu cred că, în ce privește iubirea dumnezeoasă față de zidirea lui Dumnezeu, așa cum o descrieți în scrisoare, sunteți un ortodox; dar de ce simțiți că trebuie să stricați acest simțământ cu înțelepciunea modernă și să îndreptați această nouă ideologie atât de străină Ortodoxiei ? Ați scris atât de mișcător „împotriva mincinoasei uniri”; cât am dori să deveniți acum un tot așa de mare râvnitor „împotriva mincinoasei uniri”, spunând creștinilor ortodocși vorbitori de greacă, care au primit noua doctrină mult prea necritic, că singura noastră înțelepciune vine de la Sfinții Părinți și ca tot ce o contrazice este doar minciună, chiar dacă se numește pe sine „știință”.

Vă cer iertare dacă ceva din cele spuse de mine vă pare a fi prea aspru; am încercat doar să spun adevărul așa cum îl văd la Sfinții Părinți. Dacă am săvârșit unele greșeli în citarea Sfinților Părinți, vă rog să le îndreptați, dar să nu lăsați ca vreo mică greșeală să vă abată de la ceea ce am încercat să spun. Sunt multe alte lucruri pe care aș fi putut să vi le spun, dar voi aștepta răspunsul dvs. înainte de a o face. Mai presus de orice, doresc din inimă ca amândoi să putem vedea *adevărata învățătură patristică* pe această temă, atât de însemnată pentru întreaga noastră concepție ortodoxă despre lume. Vă rog să mă pomeniți în rugăciunile dumneavoastră, împreună cu toată Frăția noastră.

*Cu dragoste întru Hristos, Mântuitorul nostru,
monahul Serafim.*

PARTEA A IV-A

^{IA}
întrebări și răspunsuri

in cursul despre Cartea Facerii
(1981 și 1982)⁷¹

1. Vârsta pământului

STUDENT: După cronologia biblică, pământul are cam 7500 de ani vechime; dar după evoluționiști, și chiar după istoria predată în licee, pământul are miliarde de ani vechime. Cum explicați acest lucru ?

Părintele SERAFIM: Avem câteva cărți pe această temă, pe care vi le voi arăta. Există destui oameni care, în ultimii zece sau douăzeci de ani, au început să contraatace pe cei ce sunt extrem de siguri de această teorie. Există un grup în San Diego numit Institutul de cercetări creaționiste și un altul în Michigan, numit Societatea pentru cercetarea creației. Ei au dat la iveală câteva cărți de știință care examinează problema: pe ce temei fac oamenii aceste prezumții despre milioanele și miliardele de ani ? Se dovedește că teoria conține mult mai multe ipoteze decât fapte.

Există o carte scrisă de un evoluționist, intitulată *Cum s-a alcătuit scala timpului preistoric (The Growth of a Prehistoric Time Scale)*, în care autorul (William B.N. Berry) admite că pentru a interpreta milioanele și miliardele de ani trebuie presupus că ființele fosilizate din nivelurile inferioare de roci sunt strămoșii evolutivi ai celor din nivelurile superioare. Dar se întâmplă adeseori ca aceste straturi să fie în ordine greșită după teoria evoluționistă: straturile cu organisme mai primitive se află în partea de sus.

Prin urmare, este la fel ca în vremea lui Copernic. Pe-atunci exista interpretarea ptolemeică a mișcării corpurilor cerești, potrivit căreia soarele, planetele și stelele se învâreau toate în jurul pământului. S-a pus întrebarea: de ce oare planetele nu corespund cu stelele ? Unii antici ziceau că aceasta se datorează faptului că se află în sfere diferite. Adică stelele sunt mai îndepărtate iar planetele mai apropiate; deci planetele par a se deplasa mai iute. Dar atunci de ce uneori planetele merg înainte iar altele înapoi ? Pentru explicarea mișcării lor astronomii ptolemeici trebuiau să spună că ele se rotesc fiecare în jurul alteia, într-o mișcare foarte complexă de cicluri și epicycluri, oscilând în jurul pământului. Unele merg înapoi, altele alcătuiesc cifra opt.

⁵⁷¹ Aceste ședințe de întrebări și răspunsuri au fost transcrise de pe casete cu înregistrările convorbirilor cu Părintele Serafim. Titlurile secțiunilor au fost adăugate de către editor, (n. ed.)

Urmărirea mișcărilor planetelor după modelul ptolemeic devenise atât de complicată, încât lui Copernic i-a venit ideea că poate toate acestea sunt greșite - poate că pământul și planetele se mișcau în jurul soarelui. A început să facă socoteli pornind de la această idee, iar teoria lui s-a dovedit mult mai simplă. Până la urmă am ajuns să acceptăm că teoria lui era cea adevărată.

Asemeni astronomilor ptolemeici, evoluționiștii ce studiază straturile care conțin fosile descoperă adesea că ele sunt cu susul în jos, în ordinea greșită, sau prea apropiate între ele conform ideilor evoluționiste. Ei numesc aceste lucruri „disconformități”, „paraconformități” sau „pseudo-conformități”. Ei trebuie să găsească justificări pentru faptul că totul este în ordinea greșită. Dacă îi întrebi de unde știi care e ordinea corectă, vor admite că singurul motiv după care cunosc ordinea corectă este faptul că știu că evoluția e adevărată.⁵⁷² Vedeți, este ceva necurat la mijloc. Ar trebui să dovedească teoria, iar pentru a dovedi teoria trebuie să pornească de la ea. Deci nu este ceva atât de concret pe cât se spune.

Creacioniștii științifici, cum își spun ei înșiși, au câteva cărți interesante despre dovezile vechimii pământului.⁵⁷³ Depinde doar de felul dovezilor de care te servești. Este o ceva foarte ipotetic. Nu este nici pe departe la fel de clar precum *Cartea Facerii*.

; ,/ 2. Datarea cu Carbon 14 r; u, . V. ;ysilt,

STUDENT: Ce ne puteți spune despre sistemul de datare cu Carbon 14 ?

Părintele SERAFIM: Datarea cu carbon se folosește doar pentru substanțe organice. Perioada de înjumătățire al Carbonului 14 este de 5700 de ani, deci e limpede că această metodă nu poate merge prea departe în urmă. Unii cred că se poate ajunge cu ea până la 20 000 de ani sau mai mult, dar aceasta ar implica atât de multe presupuneri, încât nu poate fi precisă. Chiar apărătorii ei spun că te poți încrede în ea cam până la 3000 de ani în urmă, dar, dacă se merge mai departe, devine din ce în ce mai puțin demnă de încredere. Sistemul se bazează pe un întreg set de presupoziii.⁵⁷⁴

⁵⁷² Vezi W.B.N. Berry, *Growth of a Prehistoric Time Scale*, ed. cit., p. 42. (n. ed.)

⁵⁷³ Principalele cărți la care făcea referință Părintele Serafim sunt *Potopul din Cartea Facerii* (1961) și *Creacionismul științific* (1974), ambele de Dr. Henry Morris, (n. ed.)

⁵⁷⁴ Robert Lee, redactor șef adjunct la revista *Anthropological Journal of Canada*, scrie despre incertitudinea datării cu radiocarbon: „Problemele metodei de datare cu radiocarbon sunt incontestabil adânci și serioase. În ciuda celor 35 de ani de perfecționare tehnologică și unei mai bune înțelegeri, principiile ce stau la baza metodei au fost puternic puse la îndoială... Continuarea folosirii metodei depinde de un demers de tipul «îndreptării pe parcurs», permițând aici o contaminare, dincolo o fracționare și ajustare ori de câte ori este posibil. Astfel că nu e de mirare că cel puțin jumătate din datări sunt respinse. E de mirare faptul că cealaltă jumătate ajunge să fie *acceptată*. [...] Indiferent cât de «utilă» este, totuși metoda radiocarbonului nu este capabilă să ofere rezultate precise și demne de încredere. Există mari discrepanțe, cronologia e neuniformă și relativă, iar datele acceptate sunt de

Conform specialiștilor, cel mai de încredere sistem de datare nu este ra-diocarbonul, ci datarea după inelele de creștere a copacilor [dendrocronolo-gie]. Recent s-au putut testa o întreagă serie de lucruri, comparându-se datele sistemului radiocarbon cu datele oferite de cercurile copacilor, și s-a descoperit că metoda datării cu radiocarbon se abătea mult mai mult decât se credea. Calculele după inelele copacilor aveau tendința să dea vârste mai mari cu câteva secole decât cele cu radiocarbon. Alte metode radiometrice se folosesc pentru a obține vârste de milioane și miliarde de ani: metoda po-tasiu-argon etc. Și aceste metode se bazează pe tot felul de idei preconceptuate; trebuie să accepți acele idei preconceptuate înainte ca sistemul să „funcționeze”.⁵⁷⁵ Toate pornesc de la presupunerea că nu a existat vreo contaminare de-a lungul secolelor între un element și celălalt, și că nici unul dintre elementele finale [componentele „fiice”] nu a fost prezent la început. Evoluțio-niștii nu știu aceste lucruri; ei presupun că totul era uniform, de la zero până la ceea ce cunoaștem acum. Dacă lucrul acesta e adevărat, iar rata schimbării a fost uniformă, atunci putem calcula vârsta fosilelor oarecum precis; dar dacă nu e adevărat, întregul sistem poate fi foarte departe de realitate. Au existat greșeli notorii. Oamenii au făcut teste radiometrice asupra unor roci care se formaseră de puțin timp, și au ajuns la vârste de până la trei miliarde de ani.

3. *Straturile geologice*

STUDENT: Ce ne puteți spune despre diferitele straturi, precum cele din Marele Canion, despre care se presupune că s-au depus cu o anume periodicitate ?

Părintele SERAFIM: Există o vastă problematică științifică legată de straturi. Straturile nu au etichete care să spună: „Eu am cinci milioane de ani vechime; eu am zece milioane de ani vechime”. Există o carte excelentă pe această temă, *Potopul din Cartea Facerii (The Genesis Flood)* de Henry Morris, în care el interpretează straturile în termenii unei singure catastrofe, adică Potopul lui Noe. Prezentarea este științifică. O puteți cerceta și puteți vedea dacă are sau nu dreptate.⁵⁷⁶

Cred că ar trebui ca mai mulți oameni să privească ambele fețe ale medaliei și să vadă care model are mai mult sens. În foarte multe privințe modelul

obicei datele selectate" („Radiocarbon, Ages in Error”, în *Anthropological Journal of Canada*, voi. 19, nr. 3, 1981, pp. 9; 29). (n. ed.)

⁵⁷⁵ Datarea cu radiocarbon de bazează pe un alt set de presupuneri decât celelalte metode. Pentru o scurtă trecere în revistă a acelor presupuneri vezi Henry M. Morris, *Scientific Creationism*, op. cit., pp. 140-49; 162-67. (n. ed.)

⁵⁷⁶ Despre Marele Canion se discută în această carte la pp. 151-152. Vezi și cartea mai recentă *Grand Canion: Monument to Catastrophe*, Institute for Creation Research, Santee, California, 1994, editată de geologul Steven A. Austin. (n. ed.)

evoluționist are lipsuri în ceea ce privește straturile; de fapt, chiar evoluțio-niștii înșiși și-ar spune, probabil, același lucru. Întrebarea este: oare celălalt model este mai corect ?

Când se ajunge la ceva de felul straturilor, este vorba, desigur, de o problemă științifică. Depunerea straturilor este, evident, un proces științific ce a avut loc *în timp*.⁵⁷⁷ Prin urmare, este altceva decât cele Șase Zile ale Facerii - este vorba despre ceea ce a avut loc *după* cele Șase Zile. Este un lucru supus dezbaterii științifice.

V-■-.:■» ;6 -•

'ii ■■■

4. O chestiune de modele

Părintele SERAFIM: Savanții dispun de ceea ce se cheamă *modele*. Ieri am vorbit de modelul ptolemeic - în care pământul e centrul universului, iar toate stelele și planetele se învârt în jurul pământului. Întrucât, după cum se poate observa, planetele se mișcă în jurul pământului cu viteze diferite de ale stelelor, trebuia ca astronomii ptolemeici să aibă teorii despre felul cum mergeau înapoi și înainte, formau cifra opt etc. Cum puteți vedea chiar acum, în ultimele șase luni sau cam așa, Saturn și Jupiter au fost pe cer împreună. Dacă le-ați fi observat, ați fi putut vedea cum la început una mergea înainte, apoi amândouă au mers înapoi, apoi Saturn a devenit mai palidă iar Jupiter mai strălucitoare. După modelul copernican se poate explica de ce se întâmplă așa, fiindcă ele sunt în faze diferite în orbitele pe care se rotesc în jurul soarelui. Din punctul nostru de vedere ele par a se apropia, când de fapt ele nu fac decât să se rotească în jurul soarelui. Un alt exemplu e Venus. Chiar acum Venus a devenit încă o dată luceafăr de seară în jos, la orizont.

⁵⁷⁷ Una dintre cele mai interesante cercetări în domeniu a fost făcută de geologul francez Guy Berthault, întâi la Institute de Mechanique des Fluides din Marsilia, iar apoi la laboratorul hidraulic de la Colorado University's Engineering Research Center. „începând din 1985”, scrie Richard Milton, „Berthault a realizat o serie de experimente de laborator ce cuprindeau vărsarea unor sedimente în niște recipiente mari cu apă în mișcare, pentru a studia structura internă a straturilor și felul cum are loc stratificarea... Berthault a descoperit că... sedimentele se așezau la fund aproape imediat, dai- particulele fine erau separate de particulele mai mari de curentul apei, dând impresia de straturi... Rezultatele au fost publicate de către Academia Franceză de Științe în 1986 și 1988 și au fost prezentate la Congresul național al sedimentologilor de la Brest în 1991... Lucrările de laborator nu au fost făcute izolat, ci au fost suplimentate cu observații pe teren ale unor dezastruri naturale precum inundația de la Bijou Creek, Colorado, din 1965, formațiile sedimentare ce au urmat erupției de la Mount St. Helens din 1980, ca și forajele marine făcute de vasul Glomar Challenger în 1975... După Berthault, «Experimentele contrazic ideea lentei construirii a unui strat după altul. Scala temporală se reduce de la sute de milioane de ani la una sau două catastrofe ce produc aproape instantaneu stratificări» [Berthault, *Compte-Rendus Academie des Science* II, 3 decembrie 1986, 16 februarie 1988]. Aceste cuvinte aparent inocente vestesc moartea ideii că existența miilor de metri de sedimente este în sine o dovadă în favoarea unei vârste mari a pământului" (Milton, *Shattering the Myths of Darwinism*, ed. cit., pp. 77-78). (n. ed.)

^■-_-.,

Acum câteva luni era luceafăr de dimineață - fiind deja acolo în zori înainte de răsăritul soarelui.

Modelul ptolemeic a fost dovedit deficitar fiindcă nu explica faptele la fel de bine ca modelul copernican. Copernic a spus că, dacă interpretăm pământul și celelalte planete ca rotindu-se în jurul soarelui, atunci toate mișcările capătă sens; adică sunt foarte ușor de explicat matematic. Până la urmă acest lucru a fost acceptat. Astăzi, calculând conform modelului copernican, putem trimite nave spațiale până aproape de Saturn fără să greșim; de fapt este chiar ceva uimitor de precis. Pare deci evident că toate planetele se învârt în jurul soarelui, chiar dacă, după observațiile noastre, soarele se rotește în jurul pământului.

Prin urmare, este foarte important ce model adoptăm. În cursul de față vom studia modelul patristic despre cele Șase Zile ale Facerii. « ■ =, ■ .. »

5. Originea corpurilor cerești (cosmogonia patristică)

Părintele SERAFIM: Relatarea *Cărții Facerii* despre Ziua a Patra a Facerii este greu de adaptat ideilor obișnuite despre univers, fiindcă Scriptura și Sfinții Părinți afirmă cu certitudine că soarele a fost creat în acea Zi, după ce pământul, plantele și copacii existau deja. Mai mult, Părinții spun că soarele, luna și stelele (ca și toate găurile negre și tot ce se mai află în spațiu) au fost create în Ziua a Patra într-o clipită. Dumnezeu a făcut un semn cu mâna și toate au luat ființă, la distanțe de triliarde de mile. Bineînțeles că Dumnezeu este mai mare decât universul, deci de ce nu ar fi fost în stare să facă acest lucru ? Pentru el nu e deloc greu.

Aceasta dă o cu totul altă perspectivă asupra lumii. E o întreagă *cosmogonie* - explicarea începutului lucrurilor.

Cosmogonia evoluționistă modernă, popularizată de oameni precum Carl Sagan, susține că a existat un punct care a avut un „big-bang”, iar apoi totul s-a dezvoltat din el fără nici un Dumnezeu.⁵⁷⁸ Dacă crezi acest lucru, este firesc să crezi că cel mai mare corp, soarele, a apărut primul, iar apoi a făcut să apară cumva pământul. Sunt tot felul de teorii despre cum a făcut acest lucru. Unii cred că soarele s-a format dintr-un nor de gaze și praf, iar căldura sa a făcut ca gazul să fie eliminat, rămânând numai praful, care s-a conden-

⁵⁷⁸ Omul recunoscut a fi „părintele” cosmogoniei Big-Bang-ului a fost Abatele George Lemaître (1894-1966), un preot iezuit. Într-o zi a anului 1931, pe când citea un articol despre originea și sfârșitul lumii, i-a venit ideea că universul a explodat și apoi a evoluat dintr-un „atom primordial”. Contemporan cu colegul său iezuit Teilhard de Chardin, el a încercat să facă pentru astronomie ceea ce Teilhard făcuse pentru biologie: să creeze o sinteză a creștinismului cu concepția evoluționistă a științei moderne. Desigur că „atomul primordial” este echivalentul cosmogonic al „supei primordiale” a lui Darwin (din care se presupune că a apărut și a evoluat viața). „Ideea de evoluție”, scria Lemaître, „a jucat un rol important în dezvoltarea astrofizicii... Evoluția lumii poate fi asemuită cu un spectacol de artificii ce tocmai s-a încheiat” (C.G. Lemaître, *The Primeval Atom*, D. Van Nostrand Company, New York, 1950, pp. 87, 78). (n. ed.) ■ ■'. ■■■. ■■■. ■■■.

sat și s-a răcit, formând planetele. Alții cred că soarele s-a ciocnit parțial cu o stea călătoare, făcând gazele să fie smulse de pe suprafața solară, gaze care mai târziu s-au transformat în planete. Diferitele teorii sunt în întregime speculații, fiindcă nimeni nu a fost acolo în acele momente, iar astfel de lucruri nu mai au loc în prezent. Poate ca ele sunt în concordanță cu ceea ce credem noi că *trebuie* să fie adevărat, întrucât ni se pare că toate corpurile mai mari trebuie să fie anterioare celor mai mici. Dar după *Cartea Facerii* și după Sfinții Părinți, pământul - acest mărunțiș neînsemnat, această picătură din univers - a fost primul, iar grozavul soare a apărut după el.

Astăzi filosofilor ateii le place să spună că dimensiunea relativă a pământului dovedește că omul e doar o picătură pierdută în univers. Ei spun: „Pământul este atât de mic, iar universul atât de mare - deci evident universul e mai însemnat decât omul, iar Dumnezeu nu a făcut totul pentru om”. Dar dacă gândești în termenii celor spuse de Părinți - că soarele a fost făcut după ce pământul exista deja - atunci este limpede că totul a fost făcut pentru om.

STUDENT: În galaxia noastră există mulți alți sori. Spun ceva Sfinții Părinți despre acești sori ?

Părintele SERAFIM: Nu, fiindcă ei cunoșteau mai puțin despre alcătuirea universului decât știm noi acum. Pur și simplu nu există practic vreun motiv să vorbim prea mult despre ei, în afară de a spune că ei se află acolo și că i-a făcut Dumnezeu. Singurul loc unde știm că locuiește omul este numai acesta.

STUDENT: Există vreo contradicție între înțelegerea ortodoxă a facerii lumii și faptul că există mai mult decât un soare ?

Părintele SERAFIM: Nu, fiindcă pentru noi există un singur soare.

STUDENT: Ceilalți sori sunt stele.

Părintele SERAFIM: Da. Pentru noi nu sunt sori. Soarele e un lucru deosebit, centrul vieții noastre, care ne dă lumină și căldură, pe lângă care creștem și fără de care nu putem trăi. Celelalte stele nu sunt pentru noi centrale, ca aceasta. Dacă ar exista alți sori, cu alte pământuri, lucrurile s-ar complica. Dar nu avem nici o dovadă că ceva de felul acesta ar fi adevărat.

Scripturile și Părinții privesc întotdeauna lucrurile așa cum se văd de pe pământ. Nu te poți plasa într-un loc ipotetic, în vreo altă galaxie, ca să te uiți înapoi spre pământ.⁵⁷⁹ Acesta e un mod cu totul abstract de a privi lucrurile, fiindcă noi nu ne aflăm acolo, ci aici. Nouă ni s-a spus ceea ce avem nevoie să știm spre a ne mântui sufletele, nespunându-ni-se nici măcar un singur lucru despre acești alți sori, planete etc. Dacă ne-ar fi fost de folos să le știm, Dumnezeu ni le-ar fi spus.

Este totuși un lucru interesant: toate datele sondelor spațiale trimise către alte planete până acum parcă ne-ar da indicații deliberate spre a ne arăta că pământul este locul vieții. Alte locuri sunt corpuri moarte.

⁵⁷⁹ Așa cum fac scriitorii de literatură science-fiction. Discutarea science-fiction-ului de către Părintele Serafim se găsește în cartea sa *Ortodoxia și religia viitorului*, cap. 6, secțiunea 1. (n. ed.)

STUDENT: Ce părere aveți despre speculațiile privitoare la ființele de pe alte planete ?

Părintele SERAFIM: Oamenii care caută ființe de pe alte planete intră în legătură cu o întreagă filosofie ocultă a vieții care vorbește despre existența unor ființe superioare ce vin să ne salveze și să ne dea ajutor; nu trebuie decât să ne prosternăm în fața lor și ei ne vor da toate puterile de care avem nevoie. În fapt, toate miturile despre ființe de pe alte planete corespund cu ceea ce știm despre diavoli și despre felul cum ei lucrează. Dacă începem să speculăm despre aceste ființe și ne lăsăm cuprinși de idei despre rase superioare de extraterestri - totul duce către diavoli. În afară de îngeri, singurul fel de ființe inteligente despre care știm sunt diavolii.

6. Creaționistii științifici

Părintele SERAFIM: Există o mulțime de scrieri în prezent privitoare la problema creației și evoluției, problemă ce a devenit vitală mai ales în ultimii zece sau douăzeci de ani.

Recent a apărut un articol foarte părtinitor în revista *Time*, unde erau luați în râs cei ce sunt împotriva evoluției, prezentați ca niște fraieri - imbecili ce se întorc la vremurile de dinaintea Procesului Maimuțelor al lui Scopes, și așa mai departe.⁵⁸⁰ Dar citirea scrierilor unora dintre creaționiști este ceva foarte interesant. Există un grup în San Diego, numit Institutul de cercetări creaționiste, care a scos câteva cărți foarte interesante. Una dintre ele se numește *Creația: realitățile vieții*, abordând câteva dintre problemele științifice; o alta este despre fosile: *Evoluție ? Fosilele spun nu !* Există o carte excelentă cu titlul *Creaționism științific*, destinată a fi manual pentru licee. Mai există o carte bună și serioasă despre dinozauri, deloc greoaie. Ea nu pomenește nimic despre evoluție, ci doar spune povestea dinozaurilor. Este o carte pentru oameni ce vor să citească fără să li se bage pe gât tot felul de ipoteze științifice.

Grupul de care am pomenit este foarte bun, căci nu încearcă să se ocupe de Biblie. Ei știu că nu pot pătrunde în școlile publice dacă fac acest lucru, astfel că scot cărți (precum *Creaționismul științific*) ce prezintă materialul dintr-un punct de vedere pur științific. Și nu îl prezintă doar ca niște anti-evoluționiști, ci prezintă două modele. Așa cum v-am vorbit despre modelul copernican față în față cu cel ptolemeic, ei prezintă modelul creaționist față în față cu cel evoluționist, apoi pun întrebarea: care model explică mai bine faptele ? Cartea *Creaționismul științific* dă o serie de fapte, apoi dă explicația conform modelului creaționist și conform celui evoluționist. Ei cred că

⁵⁸⁰ „Darwin din nou pe banca acuzaților - Creaționistii «științifici» atacă teoria evoluției”, în rev. *Time*, 16 martie 1981, pp. 80-82. Articolul se încheie cu un citat din Theodosius Dobz-hansky: „Nimic nu are sens în biologie, decât numai în lumina evoluției.” (n. ed.)

modelul creaționist are mai mult sens, căci evoluționiștii sunt obligați să alcătuiască tot felul de „cicluri” și „epicicluri” spre a explica tot felul de lucruri stânjenitoare.

În 1960, celebrul film *Procesul maimuțelor*, despre procesul lui Scopes din 1925, a influențat puternic felul cum privea publicul larg dezbateră creației/evoluției. Filmul îl înfățișa pe faimosul avocat ateu Clarence Darrow ca pe un mare erou, întrucât apăra știința, progresul, viitorul omenirii ș.a.m.d. Dar lucrurile nu stăteau chiar așa.⁵⁸¹ Dar după apariția filmului mulți oameni ce stăteau la îndoială în privința evoluției s-au cam speriat, fiindcă nu voiau să fie acuzați că sunt împotriva progresului și a științei.

Cu toate acestea, în ultimii douăzeci de ani s-au scris câteva tratate științifice foarte interesante pe această temă, punând în discuție numeroasele „dovezi” îndoielnice asupra evoluției, dovezi ce sunt prezentate în manualele școlare ca adevăr și fapt real, dar, când le examinezi mai îndeaproape, descoperi că nu sunt realități de fapt. De pildă, ei pun în discuție așa numitul fapt că embrionul uman recapitulează moștenirea sa evolutivă, că pe gât există fante branhiiale etc. Dar dacă citești orice manual evoluționist de azi despre embriologie, vei afla că acesta este un mit. „Fantele branhiiale” nu au nimic de-a face cu evoluția sau cu recapitularea; pur și simplu așa se dezvoltă embrionul. De fapt, dezvoltarea creierului, nervilor, inimii etc. înăuntrul embrionului contrazice total modul cum ar trebui să aibă loc dacă ar trebui să fie recapitularea moștenirii evoluționiste.

Există o mulțime de lucruri despre evoluționism care, chiar dacă nu dorești să crezi din start una sau alta dintre păreri, te fac să te oprești, să-ți pui întrebări și să chibzuiești mai mult asupra probelor pro și contra. La fel se întâmplă și cu sistemul datării radiometrice și cu interpretarea evoluțio-nist-uniformistă a straturilor geologice. Există o carte excelentă a profesorului de geologie Henry Morris, numită *Potopul din Cartea Facerii*, ce încearcă să interpreteze straturile, vârsta gheții etc. în termenii Potopului lui Noe. Cartea prezintă dovezi și este alcătuită foarte științific. Poți să o citești și să fi sau nu de acord cu ea, dar este prezentată la nivel științific.

Institutul scoate lunar un buletin de informații numit *Acts and Facts*, prezentând lucrările lor, și în fiecare număr există o mică completare ce tratează un aspect al evoluției sau creației. Au avut numeroase dezbateri publice în cursul ultimilor cinci ani în universități, care s-au bucurat de o bună participare; uneori au venit mii de studenți. Savanții creaționiști sunt foarte bine pregătiți - au citit tot ce s-a scris recent - pe când savanții evoluționiști sunt adesea

⁵⁸¹ În realitate, acest film (bazat pe piesa scrisă de Jerome Lawrence și Robert E. Lee) era o redare foarte departe de realitate a procesului și evenimentelor din jurul lui. În viața reală procesul lui Scopes nu a fost o acțiune penală serioasă, ci o înscenare juridică folosită ca test de către A.C.L.U. John T. Scopes a fost un apărător voluntar, care nu a riscat nicidecum să ajungă la închisoare. Vezi Phillip E. Johnson, *Defeating Darwinism by Opening Minds*, e.d. cit., pp. 24-32.

așa de încrezători în ei înșiși, încât nu prea sunt la curent cu ultimele evenimente. Astfel că în ultimul număr al revistei *Science*, care e foarte evoluționis-tă, unul dintre articole spune că s-a ajuns într-o situație așa de proastă în prezent - savanții evoluționiști sunt așa de prost pregătiți și predau studenților așa de precar - încât nu ai decât să aduci un savant creaționist cu trei sau patru fapte din ultimii cinci ani, și-i va reduce la tăcere pe evoluționiști. Astfel că evoluționiștii au început să se trezească și să-și spună că și-au neglijat datoria de a-și crește odraslele în spiritul cuvenit. Acum încearcă să-i educe mai bine, spre a se întoarce la principiile originare ale evoluției.

7. Diferite idei evoluționiste

Părintele SERAFIM: Există o doză atât de mare interpretare personală cuprinsă în teoria evoluționistă, încât, dacă ceri evoluționiștilor să-ți explice cum are loc evoluția, nu se pot pune de acord asupra unui singur răspuns. Ei obișnuiau să spună că evoluția are loc prin selecție naturală cuplată cu mutațiile: mici schimbări care, după un număr de generații, duc în final la un nou fel de creatură. Dar se întâmplă că mutațiile sunt, în general, așa de dăunătoare, încât nu se poate explica nici un fel de progres prin mutații. Chiar în prezent se discută aprins dacă nu ar trebui eliminat complet gradualismul darwinist și să se adopte o altă teorie. Ultima idee la care au revenit - o idee lansată în urmă cu patruzeci de ani - se numește teoria „monstrului dătător de speranță”. Proeminentul genetician Richard Goldschmidt [de la Berkeley University of California] a lansat această idee fiindcă a văzut că cumularea selecției naturale cu mutația nu poate produce structuri complexe.⁵⁸² De pildă, nu poți explica ochiul printr-o serie de schimbări treptate, căci fie ai ochi, fie nu ai. Organismul care ar dobândi dintr-o dată retina sau altă parte a ochiului nu ar avea la ce să o folosească. Trebuie să se împerecheze cu o creatură cu aceleași caracteristici, iar apoi caracteristica trebuie să se păstreze până ce se dezvoltă într-o formă superioară, ca în final să se dezvolte ochiul întreg. Pur și simplu acest lucru nu se poate întâmpla; nu are nici un sens. Ochiul trebuie să apară *dintr-o dată întregi*. Prin urmare, Goldschmidt a sugerat că evoluția are loc în salturi - mutații pe scară largă ce duc la un „monstru dătător de speranță” care este în stare să supraviețuiască și să se reproducă.

⁵⁸² Teoria a fost respinsă la început de darwiniști, în 1940, când a fost propusă pentru prima dată de Goldschmidt, dar a fost reabilitată în 1980 de evoluționistul Stephen Jay Gould de la Harvard, în cunoscutul său articol „Reîntoarcerea monstrului dătător de speranță”, (n. ed.)

⁵⁸³ în cartea sa *The Blind Watchmaker (Ceasornicarul orb)* (1985), apologistul neodarwinist Richard Dawkins a încercat să explice evoluția ochiului. Argumentele lui Dawkins au fost respinse cu probe de către biochimistul Michael Behe în fecunda sa carte *Darwin's Black Box (Cutia neagră a lui Darwin)* (1996), ed. cit., pp. 15-22; 36-39. Phillip Johnson comentează: „A trece de la Dawkins la Behe este ca și cum ai trece din biblioteca copiilor în laborator” (Johnson, *Objections Sustained*, ed. cit., p. 54). (n. ed.)

Goldschmidt a invocat această teorie spre a explica originea păsărilor. Aripa unei păsări e un lucru extraordinar. Dacă o reptilă are doar un os ce îi iese din spate, ea nu va fi prea bine adaptată supraviețuirii. Ea trebuie să aibă două aripi întregi care funcționează, și trebuie să existe un mascul și o femelă cu același fel de aripi ca să le poată reproduce. Deci ideea „monstrului dătător de speranță” sugera că o reptilă a depus un ou din care a ieșit o pasăre!⁵⁸⁴ Oamenii se întorc acum cu seriozitate la această idee și caută să găsească un acord între ea și darwinism, dându-și seama că micile schimbări nu pot produce structuri extrem de complexe.⁵⁸⁵

Ideile de acest fel trebuie discutate de savanți, dar și pentru noi este interesant să știm despre ce anume discută.

8. Limitele schimbării biologice

«...»

Părintele SERAFIM: Oricare dintre speciile existente încă în prezent în jurul nostru descinde, într-o succesiune neîntreruptă, din același *fel* de creaturi din trecut. Sunt multe specii ce nu mai există azi; dar până la stingerea lor au rămas același fel de făpturi care erau de la început.

Înăuntrul fiecărui fel de creaturi se pot observa numeroase schimbări. De pildă, coteiul și ciobănescul german provin din același fel, dar rămân tot câini, și se pot împerechea și reproduce. La fel se întâmplă și cu „rasele” de oameni: deși arată foarte diferit, toate țin de același fel.

Cei ce își spun creaționiști nu susțin că nu există schimbări. Există o mulțime de schimbări în natură, dar toate au loc între anumite limite. Iată întreaga problematică a dezbaterilor despre evoluție și creație: sunt oare limitele bine definite după „gen” - care poate să nu fie exact același lucru cu „specia” - ori totul provine dintr-un glob originar de materie organică ce s-a dezvoltat, dând toate felurile de lucruri. Tot ceea ce știm în prezent despre codul genetic pare a fi împotriva ideii din urmă. Un organism nu poate „evolua” în ceva ce nu se potrivește cu codul său genetic.⁵⁸⁶ În prezent o mare parte din discuțiile dintre evoluționiști se învârt în jurul întrebării *cum* este posibil acest lucru. Noi încă nu am aflat cum.⁵⁸⁷

⁵⁸⁴ Goldschmidt cita cu seriozitate acest scenariu reptilă-pasăre sugerat mai întâi de renumitul paleontolog Otto Schindewolf. (n. ed.)

⁵⁸⁵ Un alt motiv pentru care paleontologul Stephen Jay Gould voia să reabiliteze teoria „monstrului dătător de speranță” era nevoia de a argumenta lipsa speciilor intermediare din arhiva fosiliferă. Revizuirea teoriei lui Goldschmidt de către Gould, numită „echilibru punctual”, este dezbătută în mod curent de către evoluționiști. Vezi Johnson, *Darwin on Trial*, ed. cit., pp. 32-44 și Denton, *Evolution: A Theory in Crisis*, ed. cit., pp. 192-95. (n. ed.)

⁵⁸⁶⁽¹⁾ Adică ceva aflat în afara marjei de variație specificate de ADN pentru acel organism anume. (n. ed.)

⁵⁸⁷ Cartea cea mai bună pe această temă este *Not by Chance ! (Nu întâmplător !)* de Dr. Lee Spetner, expert în codul genetic, (n. ed.)

9. „Evoluția umană”

STUDENT: Ce credeți despre oamenii fosili care au fost descoperiți ?

Părintele SERAFIM: În ultimii ani au apărut o mulțime de teorii. În Africa, soții Leakey făceau tot felul de descoperiri în fiecare an. Bineînțeles că fiecare persoană ce face descoperiri dorește ca „omul” său să fie strămoșul întregii omeniri; astfel că vrea să răstoarne toate ideile anterioare, să aducă una nouă și să pretindă că el a găsit „veriga lipsă”. Așa că luăm întotdeauna cu prudență spusurile acestor oameni.

În 1959 Louis și Mary Leakey au descoperit un craniu al unei specii stinse de maimuțe, *Australopithecus* („Maimuța sudică”), despre care toată lumea a presupus că era maimuța-strămoș pentru toți oamenii fosili - *Homo erectus* etc. Cinci ani mai târziu ei au anunțat că au descoperit fosile umane în același strat cu cele ale *Australopithecului*.⁵⁸⁸ Întrucât s-au găsit și unelte de piatră, ei și-au numit noua descoperire *Homo habilis* sau „Omul îndemânatic”.⁵⁸⁹ Acest lucru a întors pe dos întregul scenariu al evoluției umane, fiindcă în teoria evoluționistă un strămoș nu se poate găsi în același strat cu descendenții săi. Și *Homo erectus* a fost scos din locul său și plasat după *Homo habilis*; iar acum se spune că ființele umane ce au folosit unelte de piatră au trăit în urmă cu două milioane de ani.

Bineînțeles că toate aceste lucruri sunt doar presupuneri. Există atâtea lipsuri și dificultăți în felurile teorii, încât fiecare evoluționist încearcă mai mult să-și impună propriile pretenții.

⁵⁸⁸ Statutul de maimuță dispărută al *Australopithecului* a fost stabilit încă din 1954 prin anatomie comparată de către zoologul Solly Zuckerman. Faptul că oameni adevărați au trăit în același timp cu australopithecii indică faptul că aceștia din urmă nu au nimic de-a face cu originea omului. În urma descoperirilor soților Louis și Mary Leakey, fiul lor Richard Leakey a descoperit și el fosile de *Australopithecus* și *Homo erectus* în același strat. (n. ed.)

⁵⁸⁹ „Din 1964 încoace”, scrie Richard Milton, „*Homo habilis* a fost reevaluat și s-a sugerat că unul din oasele mâinii este o bucată de vertebră, că alte două oase ar fi putut aparține unei maimuțe ce trăia în copaci, și că alte șase provin de la un ne-humanoid neidentificat. Dar oricare ar fi meritele descrierii originare, rămâne faptul că *Homo habilis* este o ființă umană - nu veriga lipsă. S-a calculat că *Homo habilis* avea un creier mic: poate doar jumătate din mărimea celui al oamenilor moderni obișnuiți. Dar, așa cum a arătat Dr. A.J. White, habitlinele erau și mici de statură, astfel că creierul lor nu era mic în raport cu mărimea corpului, fiind mai curând asemeni pigmeilor moderni.

Într-adevăr, unul din aspectele hazlii ale descoperirii lui *Homo habilis* este acela că în timp ce daiwinistii își concentrau atenția să interpreteze oasele degetelor și vertebrele la Ol-duvai Gorge [locul unde s-au descoperit fosilele lui *Homo habilis*], încercând să alcătuiască scrisorile de acreditare ale acelei creaturi ca fiind veriga lipsă, se pare că au trecut cu vederea faptul că la numai câteva sute de mile spre vest, în pădurile Zairului, se află populația Mbuti, care au de obicei doar patru picioare și șase inci înălțime și, ca statură, mărime a creierului și chiar ca mod de viață sunt comparabili cu *Homo habilis*. Dar acești Mbuti sunt oameni moderni în toată puterea cuvântului, cu excepția faptului că nu se uită la documentare TV și nu primesc premii de la societățile de finanțare a științei” (*Shattering the Myths of Darwinism*, ed. cit., pp. 206-207). Vezi și Lubenow, *Bones of Contention*, ed. cit., pp. 157-166. (n. ed.)

Există chiar și mistificări de-a dreptul. Când studiam zoologia la facultate, în anii 1950, una dintre dovezile evoluției omului era „Omul de Pilt-down”. Începând din 1890, a existat o căutare concertată pentru a se găsi veriga lipsă, despre care se credea că ar fi jumătate maimuță și jumătate om. Așa că, în 1911, un englez isteț pe nume Charles Dawson a luat un craniu uman, l-a combinat cu osul maxilar al unei maimuțe și a completat dinții de maimuță. Un an mai târziu Teilhard de Chardin a descoperit și caninul care lipsea. Cu maxilarul său foarte primitiv și craniul foarte avansat, acest „Om de Pilt-down” a fost socotit a fi un strămoș evoluționist al omului. Unii savanți l-au pus la îndoială și au avut discuții aprinse, dar marea majoritate l-au acceptat.⁵⁹⁰ În sfârșit, în 1950, niște savanți l-au testat cu metoda de datare cu Carbon 14, care dă rezultate destul de precise până pe la 2000-3000 de ani vechime. Ei au descoperit că o parte era mai veche, iar cealaltă era mai nouă, astfel că s-a dovedit că erau două creaturi diferite.⁵⁹¹ Prin urmare, totul a fost discreditat.

STUDENT: Ce ne puteți spune despre descoperirile craniilor omului de Neanderthal ?

Părintele SERAFIM: în prezent se acceptă că Omul de Neanderthal este *Homo erectus*: aceeași specie cu omul, dar altă varietate - nu mult mai diferită față de om decât este englezul de chinez.⁵⁹²

De fapt, oamenii fosili sunt foarte puțini numeroși.⁵⁹³ Și, desigur, totul se bazează pe felul cum interpretezi: este om sau maimuță ? Nu este chiar simplu să găsești ceva între cele două specii. Pe nici o fosilă pe care o vezi, fie că e a oamenilor „primitivi” sau a maimuțelor „avansate”, nu scrie „Eu sunt strămoșul oamenilor de azi”. Deci nu poți spune dacă e strămoș, văr sau nici un fel de rudă. Depinde cum interpretezi. Până acum nu există de fapt vreun om vechi convingător care să arate cu adevărat ca și cum ar fi intermediar între om și maimuță. Există diferite feluri de oameni fosili, unii „primitivi”, unii cu crani mari, unii cu crani mici; dar nu se deosebesc între ei mai mult decât se deosebesc diferiții oameni ce trăiesc în prezent. Deci cei ce trebuie

⁵⁹⁰ Despre Omul de Pilt-down s-au scris mai mult de cinci sute de teze de doctorat, (n. ed.)

⁵⁹¹ În 1982, imediat după moartea Părintelui Serafim, s-a descoperit că maxilarul aparținea cu siguranță unui urangutan, (n. ed.)

⁵⁹² La sfârșitul anului 1980 câțiva evoluționiști au sugerat ca omului de Neanderthal să i se redea vechea denumire de *Homo neanderthalensis*. Totuși chiar și aceștia admiteau că neanderthalienii erau contemporani cu ființele umane moderne și se puteau încrucișa cu ei. Vezi Lubenow, *Bones of Contention*, ed. cit., p. 68. (n. ed.)

⁵⁹³ Richard Leakey își citează colegul paleontolog David Pilbeam care spunea: „Dacă ai aduce un om de știință inteligent dintr-o altă disciplină și i-ai arăta slabele dovezi pe care le-am găsit, cu siguranță că ți-ar zice: Las-o baltă; nu prea ai cu ce să mergi mai departe. Desigur, nici David și nici alții dintre cei implicați în cercetarea omului nu pot urma acest sfat, dar rămânem deplin conștienți de pericolele de a trage concluzii din probe atât de incomplete” (Richard E. Leakey, *The Making of Mankind*, Michael Joseph, Londra, 1981). (n. ed.)

să aducă dovezi în acest caz, cred eu, sunt aceia care vor să dovedească că unul se trage din celălalt.

Desigur că toată problema descendenței unuia din celălalt ridică o mulțime de întrebări față de textul *Facerii* - de pildă, despre genealogii. Dacă omul are milioane de ani vechime, trebuie să alcătuiesti niște uriașe epici-cluri spre a rezolva genealogiile Patriarhilor. Unii chiar spun că Patriarhii nu sunt persoane adevărate: ei ar fi în realitate doar niște denumiri pentru mari perioade de timp.

10. Limitele investigațiilor științifice

STUDENT: Nu sunt surprins când spuneți că ideile despre evoluția umană se schimbă, pe măsură ce se descoperă mai multe lucruri ce contribuie la teoria evoluției. Până la urmă vom vedea cum întreaga imagine a evoluției iese la lumină. ; ^a-> ^cje >;

Părintele SERAFIM: Totul depinde de premisele de la care pornești, fiindcă adeseori premisele sunt foarte puternice.

STUDENT: Vreau să spun că în general, în știință, ei merg cu o teorie, apoi descoperă că presupunerile lor erau incorecte, așa cum ați spus. Apoi sunt nevoiți să-și schimbe teoria, iar acest lucru este un pas, un spor de cunoaștere în știință.

Părintele SERAFIM: Da. Există unele puncte slabe și în teoria evoluției însăși, așa cum se înfățișează astăzi. Desigur, trebuie să înțelegem că și cuvântul acesta are mai multe înțelesuri. Evoluția unei anumite varietăți de cintezoii sau așa ceva - nu are legătură cu discuția noastră. Este vorba doar de o schimbare înăuntrul aceleiași firi. Dar evoluția ca teorie despre originea lumii - acest lucru e dincolo de domeniul științei. Este o speculație despre începuturi, la fel ca anticele speculații grecești despre infinitatea lumii sau existența ei veșnică etc.

Spre a putea să accepți teoria evoluționistă despre origini, așa cum e prezentată de obicei în prezent, trebuie să accepți că cele Șase Zile ale Facerii nu sunt o lucrare suprafirească, adică o lucrare de tip diferit față de ceea ce se întâmplă în prezent. După tâlcuirea Bisericii, este o mare deosebire: au existat Șase Zile ale Facerii, în care Dumnezeu a făcut întreaga lume, lucru pe care nu îl mai face defel astăzi. Deci nu se poate deduce cum anume au fost. Probabil că poți face deducții cel mult până în acel punct, dar nu poți deduce cum a fost cu adevărat începutul. Deci cred că în această privință savanții ar trebui să fie mult mai puțin dogmatici în felul cum privesc și discută despre începutul însuși.

Textul *Facerii* arată foarte clar că cele șase lucrări au fost cu totul în afara sferei cunoașterii noastre de azi. Nu putem ști nimic despre ele, afară de ceea ce Dumnezeu însuși a ales să ne descopere. Tocmai de aceea așa zice că

savanții rămân pe dinafară când încearcă să deducă începutul din ceea ce se întâmplă în prezent. Poți duce ideea uniformistă (adică faptul că toate s-au petrecut cu aceeași viteză cu care se întâmplă acum) până la un anumit punct - poate până la câteva mii de ani. Mai departe este foarte îndoielnic că totul s-a petrecut mereu în mod constant.

11. Cronologia biblică

STUDENT: Știm oare cât de vechi este pământul după cronologiile biblice ?

Părintele SERAFIM: Problema este controversată. Textul grecesc (Septuaginta) și textul ebraic (masoretic) al *Facerii* sunt diferite. După Septuaginta, lumea are cam 7500 de ani vechime;⁵⁹⁴ după textul ebraic, are cam 6000 de ani vechime. Este o discrepanță evidentă. Cum putem rezolva probleme de acest tip ? Părinții admit că poate exista o oarecare greșală care să se fi transmis; pot fi simple greșeli de copiere etc. Fericitul Augustin are un întreg capitol despre acest lucru.⁵⁹⁵ Poate că unii copiiști au adăugat sau au scos ici și colo câte o sută de ani atunci când au copiat textul. Părinții admit că în Scriptură pot fi mici greșeli. Nu există nici o învățătură patristică care să spună că trebuie să definim lumea ca având exact 7490 de ani vechime. Poate fi ceva mai mult sau ceva mai puțin: nu este ceva atât de important.

Dar faptul că Adam a trăit acum șapte sau opt mii de ani, sau a trăit în urmă cu milioane de ani - aceasta este o întrebare importantă. Este un subiect însemnat ce influențează întregul text al *Facerii*. Trebuie să înțelegem cine a fost Adam - dacă a fost sau nu o persoană ș.a.m.d. Dacă a trăit în urmă cu milioane de ani, apar o grămadă de întrebări pe care trebuie să ți le pui despre felul cum omenirea a interpretat tradiția începând de atunci.

κ

12. Preexistența sufletelor, reîncarnare și evoluție

STUDENT: De ce credea Origen că sufletul a coborât în trup din tărâmul duhovnicesc ?

Părintele SERAFIM: Se afla sub influența unor filosofi care spuneau că materia este rea. Oamenii priveau în jur și vedeau că păcatele se produc din pricina cărnii, astfel a apărut ideea, mai ales între maniheiști și cei cu învățături similare, că materia însăși este răul iar sufletul e un lucru nobil, întemnițat în materie. De aici au ajuns la ideea că sufletul a petrecut odinioară într-un alt tărâm.

⁵⁹⁴ Urmând forma tradițională a calendarelor ortodoxe statornicită la Constantinopol în vremea celor Șapte Sinoade Ecumenice, Părintele Serafim și Frăția Sfântului Gherman tipăreau anul de la facerea lumii după cronologia din Septuaginta pe frontispiciul calendarului anual. Aceste calendare sunt publicate în continuare până astăzi; astfel, pe frontispiciul Calendarului Sf. Gherman pe anul 2000 scrie „Anul 7508 de la Facerea Lumii”, (n. ed.)

⁵⁹⁵ Fer. Augustin, *Cetatea lui Dumnezeu* 15.13. (n. ed.) ..

STUDENT: De ce au coborât sufletele în materie dacă materia este rea ?

Părintele SERAFIM: După Origen, aceasta se datora faptului că au păcătuit în acel alt tărâm. Este vorba de o concepție dualistă asupra universului: există un aspect bun - sufletul, și unul rău - materia, trupul. Pe de altă parte, concepția creștină vede sufletul și trupul laolaltă, cunoscând că trupul se va transfigura cu adevărat. De fapt, cum vom vedea când vom studia *Cartea Facerii*, trupul la început era diferit de felul în care a ajuns după cădere.

STUDENT: A fost oare influențat Origen de idei orientale ? M nv

Părintele SERAFIM: Neîndoielnic. La Alexandria, unde trăia Origen, veneau oameni din India care predau acolo. Unul dintre profesorii lui Origen era din India.

STUDENT: Ideea preexistenței sufletelor seamănă cu ceea ce învață hinduismul despre transmigrarea sufletelor și „reîncarnare”.

Părintele SERAFIM: Corect.

STUDENT: Și ce legătură are cu evoluția ? « ■ < . † ■

Părintele SERAFIM: Ideea aflată îndărătul cosmogoniei evoluției este aceea că totul provine dintr-un singur filament: la început a existat o singură picătură, din care provin toate vietățile: animale, insecte, plante etc. (Desigur, teoria are imense dificultăți, fiindcă trebuie să arăți cum anume, în acea picătură originară, au apărut simultan codul genetic și mijloacele translatații sale; apoi trebuie să arăți cum s-a adăugat informația spre a produce codul genetic pentru om și toate celelalte creaturi. Acest lucru nu a fost nicicând realizat.)

Ideea „reîncarnării” se aseamănă prin faptul că, după concepția vechilor budiști, hinduși, greci și romani, ea cuprindea transmigrarea în diferite creaturi, fiare sălbatice, insecte și chiar plante. (În vremurile moderne oamenii au schimbat această idee: ei susțin că în „viețile anterioare” au fost ființe umane, fiindcă nu le place ideea de a fi fost maimuțe sau copaci sau altceva. Oamenilor le place să creadă că au fost Napoleon sau Iulius Cezar, dar nu le place să creadă că au fost o grindă de stejar pe undeva prin Roma. Se linguesc pe ei înșiși.)

Îndeobște, putem spune că ideea că totul este una - ca un singur „Lanț de Lumină” ce se împarte în diferite feluri de ființe - nu este deloc acceptată de Sfinții Părinți. Ei spun că toate felurile de făpturi au fost prezente la început, iar sămânța lor produce același fel de făpturi până la sfârșitul vremii.⁵⁹⁶

13. Natura Raiului

Părintele SERAFIM: Înainte de a începe un nou capitol, poate cineva să facă un rezumat despre felul cum era Raiul pământesc ?

⁵⁹⁶ O discuție mai pe larg despre reîncarnare se poate găsi în cartea Părintelui Serafim, *Sufletul după moarte*, (n. ed.)

STUDENT: Nu este lumea materială așa cum o cunoaștem noi, dar nici un tărâm intelectual, ci unul oarecum intermediar. E mai curând un loc fizic rarefiat.

Părintele SERAFIM: Da. Și era pe pământ sau în cer ?

STUDENT: Niciunde. Cred că era ridicat deasupra pământului.

Părintele SERAFIM: Da, dar de fapt la început era parte a pământului, chiar dacă era probabil pe un loc mai înalt. Iar acum ?

STUDENT: Este un loc care există în mod real, dar nu poți ajunge acolo într-un mod lumesc, geografic.

Părintele SERAFIM: A mai fost cineva acolo în ultimele mii de ani ?

STUDENT: Tâlharul de pe cruce [cf. Luca 23, 43].

Părintele SERAFIM: Așa e, dar el nu s-a mai întors să ne povestească. S-a întors oare cineva ?

STUDENT: Sfântul Andrei cel Nebun pentru Hristos din Constantinople.

Părintele SERAFIM: Da. Și mai cine ?

STUDENT: A mai fost un bucătar dintr-o mănăstire.

Părintele SERAFIM: Corect, Sfântul Eufrosin Bucătarul.

STUDENT: Este vreunul dintre cei pomeniți în cartea *Sufletul după moarte* ?

Părintele SERAFIM: Da, sunt unii dintre cei pomeniți acolo care s-au re-întors ca să ne povestească. Ei spun întotdeauna, precum Sfântul Pavel, că nu pot descrie exact ceea ce au văzut. Ei dau anumite descrieri ale Raiului (de pildă Sfântul Andrei vorbește despre plante, o grădină minunată, și cerul însuși deasupra ei), dar e ceva așa de departe de experiența noastră normală, încât nu pot vorbi prea mult despre el. Ei au văzut starea în care urmează să ajungem în veacul viitor.

Raiul a fost un loc aparte de pe pământ care a fost făcut, după Sfântul Efreem Șirul, împreună cu plantele, în Ziua a Treia. În Ziua Șasea Dumnezeu l-a așezat în el pe om. La obârșie a fost un loc al pământului, ca spre a arăta că omul era sortit să urce de pe pământ la cer. Nu era în întregime material, ci dintr-o materie rafinată pe care nu o înțelegem. Dar, din pricina căderii omului, acest aspect ceresc al pământului - o parte specială a pământului dintru început - s-a ridicat cumva și a dispărut din vederea noastră, deși încă suntem în stare să ne întoarcem în el. În același timp, după cădere, pământul dintru început a căzut într-un stricăciune.

STUDENT: Când a fost făcut iadul după părerea Părinților ? A fost făcut o dată cu facerea cerurilor sau o dată cu facerea pământului ?

Părintele SERAFIM: Iadul nu a fost făcut în mod concret, tot așa cum nici răul nu a fost făcut în mod concret. Iadul este doar locul și starea unde au căzut îngerii căzuți. Cu alte cuvinte, într-un anumit sens, ei înșiși l-au făcut. Scriptura vorbește despre locul „gătit diavolului și îngerilor lui” [Mat. 25, 41],

dar nu pomenește cum a luat ființă. Nu ni se povestește amănunțit nici despre îngerii, nici despre căderea lor; există doar scurte referiri ici-colo. Este vădit că acestea s-au petrecut înainte de apariția șarpelui din Cartea Facerii.

Mai sunt alte întrebări ? Este greu de înțeles acest concept despre un lucru care nu e nici cu totul material, nici cu totul duhovnicesc ?

STUDENT: Suntem foarte obișnuiți să gândim dualistic: materialul în opoziție cu spiritualul.

Părintele SERAFIM: Așa este. În veacul viitor vom avea trupuri, dar vor fi trupuri duhovnicești. Va fi un tărâm asemănător cu Raiul de la început, deși Raiul era mai „grosier”, adică relativ material. Tărâmul viitor va fi un sălaș

duhovnicesc, dar în același timp în el vor exista trupuri.⁵⁹⁷ Care a fost primul exemplu de astfel de trup ? <†;.*•-.<; AIOI?. ~> ivwq ■ ț-v.-i /»x--: >i:

STUDENT: Hristos înviat.

Părintele SERAFIM: Da - trupul înviat al lui Hristos, care putea trece prin uși închise și prin ziduri. Putea arăta că mănâncă, deși El nu avea nevoie să mănânce; El avea răni ce puteau fi atinse, dar arăta așa de diferit, încât ucenicii nu L-au recunoscut atunci când L-au văzut. Este o stare foarte tainică, totuși ține de trup.

STUDENT: Dacă Adam și Eva nu ar fi căzut, ar fi putut Adam să înainteze până la starea desăvârșirii fără Hristos ?

Părintele SERAFIM: Teoretic poți gândi și așa. E o altă problemă faptul dacă Hristos ar fi venit oricum. Dumnezeu știa ce voia să facă de mai înainte și știa cum se vor petrece lucrurile. Și lucrurile *erau* astfel, încât Hristos a venit. Dar nu ar fi fost nevoie ca El să vină să ne mântuiască dacă Adam nu ar fi păcătuit.

Desigur, sunt lucruri foarte adânci. Mai târziu voi cita câteva dintre slujbele ce vorbesc despre aceste lucruri. Teologia Bisericii ni se dă neconținut în slujbe, fiindcă ea ne face să ne amintim de unde venim și încotro mergem.

14. Voința liberă

STUDENT: Când Adam a căzut, și-a dat seama în acel moment că are voință liberă ?

Părintele SERAFIM: De îndată ce nu a ascultat, și-a dat seama că era gol, a văzut că fugea de Dumnezeu și a început să caute scuze. Cu alte cuvinte, i s-a deschis întreaga cale care este urmarea păcatului. Deci a văzut acest adânc în el însuși - că era în stare să aleagă răul, chiar dacă nu ar fi vrut cu adevărat s-o facă.

⁵⁹⁷ Sf. Simeon Noul Teolog scrie despre zidirea reînnoită din veacul viitor: „Toate vor fi mai presus de cuvânt, ca unele ce vor întrece toată gândirea, iar fiind duhovnicești și dumnezeiești, se vor uni cu cele inteligibile și se vor face un alt Rai inteligibil și un Ierusalim ce resc, asemănat și unit cu cele cerești, și o moștenire neclintită a fiilor lui Dumnezeu” (*Discursuri teologice și etice, e.d. cit.*, p. 130). (n. ed.)

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

STUDENT: Deci nu era cu totul conștient de voia sa liberă până în acel moment ?

Părintele SERAFIM: Ei bine, Părinții spun că, deși era matur cu trupul și foarte înalt cu cugetul, totuși era încă foarte naiv, nefiind încercat. Era în starea bunătații fără să fi fost ispitit de către rău. u-

STUDENT: Deci a știut Adam ce anume face atunci când a căzut ?

Părintele SERAFIM: Știa un lucru: că există o poruncă. Dar nu era încă încercat în ascultarea poruncilor și, în simplitatea sa, a căzut.

STUDENT: înainte de a mânca din măr, Adam conștientiza ce este răul ?

Părintele SERAFIM: Cred că începutul conștientizării răului a fost, proba-

bil, atunci când a observat că există ispite.⁵⁹ⁿ De nu ar fi căzut, conștientizarea în sine i-ar fi putut fi ca și cum ar fi gustat din pom fără a cădea. Dacă ar fi fost matur și pregătit, ar fi putut cunoaște urmările răului fără a cădea el însuși în rău.

Totuși, aceasta e doar părerea mea. Părinții nu vorbesc despre acest aspect aparte, dar spun că pomul cunoașterii binelui și răului este numai pentru oameni *maturi*.

(În trecut fie spus, nici unul dintre Sfinții Părinți nu spune că fructul a fost măr. Nu ni se spune nimic anume despre aceasta; era doar un pom cu fructe.)

15. Facerea lui Adam și a Evei

STUDENT: Dumnezeu a creat doar un bărbat și o femeie ? Sau Adam și Eva sunt reprezentanții unui anume fel de persoane sau grup de persoane ?

Părintele SERAFIM: El a creat întreaga fire omenească într-un om - întâiul om, Adam - iar din carnea lui a luat-o pe prima femeie. Din ei provine restul omenirii.

STUDENT: Când Dumnezeu a creat-o pe Eva din coasta lui Adam, a luat însușirile proprii firii femeiești din Adam sau a înzestrat-o cu alte însușiri complementare ?

Părintele SERAFIM: Nu ni se spune. I-a dat toate acele însușiri pe care trebuia să i le dea, pornind de la acea coastă. Coasta unui bărbat nu produce o femeie; deci este o minune. Dumnezeu a luat o parte din Adam spre a arăta că obârșia omenirii este una singură. Întregul omenirii este deja prezent în omul dintru început. Oricine s-a născut după aceea - din acest unic om - are aceeași fire, același chip al lui Dumnezeu, care se vedește în suflet.

STUDENT: Trupul și sufletul omului erau făcute de la început să fie despărțite ?

⁵⁹⁸ Sf. Ioan Gură de Aur scrie: „Adam [înainte de cădere] știa că ascultarea era bună și neascultarea era rea; și-aceasta a aflat-o încă mai limpede când, după ce a mâncat din pom, a fost izgonit din Rai și lipsit de acea fericire" (*Opt omilii la Facere* 7, 3). (n. ed.)

Părintele SERAFIM: Nu. Dacă Adam nu ar fi murit, nu am mai fi avut de ce să vorbim despre trup și suflet, fiindcă trupul însuși s-ar fi subțiat și s-ar fi făcut asemenea sufletului. Până la urmă am fi ajuns în starea de trup duhovnicesc.

STUDENT: Dumnezeu a insuflat un suflet și în Eva ?

Părintele SERAFIM: Pe calea pe care o știe El, i-a dat și ei același lucru pe care l-a dat lui Adam. Nu ni se dau amănunte de acest fel. Este pur și simplu o minune dumnezeiască.

STUDENT: De ce se numește Hristos al doilea Adam ?

Părintele SERAFIM: Noi suntem urmașii lui Adam. Chiar dacă Adam nu ar fi căzut și nu s-ar fi pus început modului de reproducere animală, ar fi existat un mijloc oarecare de naștere din acest unic om. Toți oamenii se trag din Adam, astfel că Adam este ca și omenirea. Adam a *nimicit* întregul plan pentru omenire, dar Dumnezeu a fost mai „isteț”, căci El și-a „închipuit” de mai înainte cum să împlinească planul fără Adam. Prin urmare, Acela prin Care este reșezată firea dintru început a omului, prin Care ni se dă prilejul să fim din nou în Rai, se numește al Doilea Adam.

STUDENT: Oare nu spune Sfântul Pavel despre felul cum moartea a venit la toți printr-un singur om ?

Părintele SERAFIM: Așa e, moartea a venit de la un om și viața vine de la un Om.⁵⁹⁹ Fiindcă Adam a gustat din pom, firea noastră s-a schimbat. De-aceea, când vorbesc despre firea omului, Sfinții Părinți se referă uneori la firea căzută, stricăcioasă, pe care o avem ca urmare a căderii; dar uneori (de pildă Avva Dorothei) vorbesc despre firea dintru început a omenirii, spre a ne da o imagine a stării la care ar trebui să ne întoarcem.

Dar, fiindcă a venit vorba, ideea romano-catolică este diferită. Ei spun că întru început omul era firesc, având un har supraadăugat care îl făcea supra-firesc; iar când a căzut, a pierdut harul și s-a întors la starea în care a fost făcut. Este o concepție cu totul diferită, care se potrivește cu evoluția, căci dă de înțeles că întreaga creație era *naturală* la început, iar Dumnezeu nu a făcut toate nesticăcioase. După concepția romano-catolică, Adam nu a fost făcut nemuritor; el a devenit nemuritor atunci când Dumnezeu i-a adăugat harul. Dar în concepția ortodoxă omul a fost făcut nemuritor; întreaga sa fire era diferită, iar când a căzut acea fire s-a deformat și s-a schimbat. Desigur, ne putem încă întoarce la starea dintru început, dar numai dacă harul lui Dumnezeu, prin Hristos însuși, ne ridică din nou.

STUDENT: Dar starea la care noi ne străduim să ajungem nu este starea în care era Adam; este starea în care Adam *ar fi trebuit* să ajungă.

Părintele SERAFIM: Corect. Dar starea dintru început este chipul celeilalte stări, fiindcă era deja aproape de ea.

⁵⁹⁹ 1 Cor. 15, 21-22: *Că de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Căci, precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia.* (n. ed.)

16. *Mintea lui Adam*

? a; ii'*

STUDENT: Cunoașterea pe care o avea Adam era o revelație dumnezeiască. El nu și-a dobândit cunoașterea așa cum facem noi acum. Este corect ?

Părintele SERAFIM: Da. Când animalele au venit înaintea lui el nu știa despre ele. El le-a dat dintr-o dată ceea ce Dumnezeu i-a pus în minte.

STUDENT: Totul era duhovnicesc.

Părintele SERAFIM: Da. Era ceva foarte înalt. Avem o imagine a acestui lucru atunci când un părinte văzător cu duhul vede pe cineva pentru prima oară și îi spune pe nume, îi spune păcatele și îi spune ce să facă pentru a-și mântui sufletul. Este exact același lucru. Este lucrarea *lui*, dar numai prin harul lui Dumnezeu. Mintea sa îi dă această informație neașteptată, dar el poate face acest lucru numai fiindcă este în legătură directă cu Dumnezeu.

STUDENT: Spun oare Sfinții Părinți că închipuirea ține de firea noastră căzută ?

/

Părintele SERAFIM: Da.

STUDENT: Închipuirea este acum atât de prezentă în gândirea noastră !

Părintele SERAFIM: Corect.

STUDENT: Cum anume gândea Adam ? Cum spun Părinții că era starea minții sale ?

Părintele SERAFIM: Era starea numită *trezvie*, *nipsis* în grecește. Cu alte cuvinte, el privea lucrurile și le vedea așa cum sunt. Nu era „gând” duplicitar.⁶⁰⁰ De fapt, nu numai că se uita la ele și le vedea așa cum sunt, ci a și numit toate fapăturile pe măsură ce veneau înaintea lui.

STUDENT: Dar am auzit pe unii zicând că închipuirea e legată de puterile noastre creative, care sunt oglindirea puterilor creatoare ale lui Dumnezeu. Acesta e un lucru bun, în felul acesta realizăm lucruri minunate...

Părintele SERAFIM: Depinde ce anume înțelegi prin cuvântul „închipuire”. Ea are mai multe aspecte. Unul dintre aspecte este capacitatea creatoare, care e parte a firii noastre originare.

STUDENT: Și cu această capacitate a numit Adam fapăturile ?

Părintele SERAFIM: Corect. Dar în starea noastră căzută acest talent creator se amestecă cu gândirea duplicitară: privești lucrurile și îți închipui altceva. Deci cuvântul „închipuire” are două înțelesuri, dar în starea noastră căzută este întotdeauna legat de gândirea duplicitară.⁶⁰¹

⁶⁰⁰ Sf. Grigorie Sinaitul (1265-1346) scrie: „începutul și pricina gândurilor este împărțirea prin neascultare a amintirii simple și unitare a omului. Prin aceasta a pierdut și amintirea de Dumnezeu. Căci, făcându-se din simplă compusă și din unitară felurită, și-a pierdut unitatea împreună cu puterile ei” (*Cuvinte felurite despre porunci* 61, *Filocalia* voi. 7, ed. cit., p. 108). (n. ed.)

⁶⁰¹ Sf. Maxim Mărturisitorul (580-662) învață: „Mintea lui Adam la început nu era pătrunsă de închipuire, care stă între minte și gânduri, clădind un zid în jurul minții și neîngăduindu-i să intre în cele mai simple și lipsite de chipuri rațiuni (*logoi*) ale existențelor zidite”. Sfântul Nicodim Aghioritul (1748-1809) explică cum anume amăgește diavolul prin închipuire:

STUDENT: După părerea Sfinților Părinți, de ce a apărut închipuirea și gândirea duplicitară ?

Părintele SERAFIM: Aceasta pare a fi o parte firească a stării noastre căzute. Nu mai vedem lucrurile întocmai cum sunt, fiindcă suntem slabi - suntem, într-un fel, incapacități. Privim lucrurile și nu prea le mai vedem așa cum sunt. Când ne trezvim, reușim; dar de obicei nu suntem în stare.

STUDENT: Acum vedem ca prin oglindă, în ghicitoră [1 Cor. 13,12].

Părintele SERAFIM: Așa este. Adam vedea întreaga zidire limpede, atât zidirea de jos, cât și pe cea de sus. Și, prin urmare, cunoștea pe deplin realitatea de fapt a tuturor lucrurilor, numai că avea nevoie de experiență spre a fi încercat.

STUDENT: Am citit undeva că oamenii își folosesc închipuirea spre a recâștiga imaginea Raiului pe care l-au pierdut.

Părintele SERAFIM: Bine, poți să spui așa, căci e evident că omul, odată căzut, tânjește după fericire. Chiar necredincioșii și oamenii care socotesc că ei nu cred în Dumnezeu și nu ar accepta Raiul sau ceva de felul acesta - toți tânjesc după fericire. Și, desigur, numai în Biserică primim plinătatea fericirii și aflăm calea către ea, care trece prin urmarea lui Hristos pe Cruce. Dacă te apuci de scris poezii, ești foarte înflăcărat vreme de o zi, dar în ziua următoare cazi în deprimare. Pur și simplu nu poți să treci dincolo de firea ta în acest mod. Ca să poți să-ți depășești firea căzută este vădit că Cineva de sus trebuie să te ridice. Însuși Acela ce a făcut firea trebuie să te schimbe.

STUDENT: M-ar interesa să aud mai multe despre felul cum a numit Adam animalele.

Părintele SERAFIM: Întrucât Adam era la început într-o stare de *nepătimi-re*, mintea sa era într-o stare foarte înaltă atunci când Dumnezeu a adus animalele înaintea lui ca să le dea nume. Adam a dat nume animalelor după însușirile lor. Cu alte cuvinte, el avea un fel de facultate suprafirească; mintea sa era limpede ca cristalul, încât vedea imediat care erau însușirile fiecărei făpturi și ce nume trebuie să aibă. Desigur, limba vorbită de el s-a pierdut. Noi nu mai avem acea limpezime a minții; este un lucru cu totul mai presus de noi.

Sfântul Simeon Noul Teolog spune că Adam era „un împărat nemuritor peste o zidire nemuritoare” - nu doar Raiul, ci întregul pământ. Desigur, Raiul a fost făcut ca să-i fie sălaș. El a fost plăsmuit în afara Raiului, pe pă-

„Diavolul are o foarte strânsă legătură și familiaritate cu închipuirea... Căci el, fiind creat de Dumnezeu întâi ca o minte simplă și fără formă ori chip, ca și ceilalți îngeri dumnezeiești, a ajuns mai târziu a iubi formele și închipuirea. Închipuindu-și că își poate așeza scaunul mai presus de ceruri și se poate face precum Dumnezeu, a căzut din starea de înger de lumină și s-a făcut diavol al întunericului... Diavolul folosește închipuirea ca unealtă a sa. El l-a înșelat pe Adam prin închipuire și i-a stârnit în minte nălucirea de a fi asemenea cu Dumnezeu, înainte de neascultare, Adam nu avea însușirea închipuirii” (Sf. Nicodim Aghioritul, *Războiul nevăzut* 1, 25). (n. ed.) ■ • ■

mânt, iar apoi dus în Rai, locuința sa. Animalele nu erau direct în Rai; ele au fost „aduse” acolo. Nouă ne-ar părea a fi niște ființe paradisiace, dar de fapt ele erau în afara hotarelor Raiului și au fost aduse în el atunci când Adam le-a numit. Când Adam a căzut, s-a întors pe pământul de unde venise. A fost trimis din nou afară, să trăiască pe pământ cu sudoarea frunții sale. .:••->

/ 7. Raiul și cerul.

n i i -
?

STUDENT: în viața viitoare omul va fi în Rai sau în cer. Raiul și cerul sunt același lucru sau nu ?

Părintele SERAFIM: Din punctul nostru de vedere, al celor ce suntem așa de departe, este același lucru. Mulțumește lui Dumnezeu dacă ajungi în oricare din ele. Dar se pare că vor exista deosebiri, fiindcă *multe lăcașuri sunt* [Ioan 14, 2] și locuri osebite; adică unii sfinți ajung la o mai mare libertate, mai mare apropiere de Dumnezeu, iar alții abia de intră. Și *cei blânzi vor moșteni pământul* [Ps. 36, 11; cf. Mat. 5, 5], Sfântul Simeon Noul Teolog spune că aceasta înseamnă că cei blânzi vor moșteni chiar pământul acesta de aici.⁶⁰² Deci se pare că unii se vor afla pe pământ, cu puțința de a merge mai sus, alții vor fi pe trepte mai înalte. Nu ni s-a descoperit totul; am fost lăsați doar să aruncăm o privire. Dacă vom intra în acea stare, vom vedea exact ce se întâmplă.

întreaga zidire - cea care trebuia să fie întru început - va fi din nou. Nu ni s-a spus dacă vor fi exact aceleași fiare sălbatice anume (căci fiecare făptură individuală are o „personalitate” diferită). Dar vor fi aceleași făpturi. Se pare că va fi exact același șarpe, numai că vom fi prieteni cu el. Chiar scorpionii și tot restul... Dacă nu te mai pot vătăma, atunci toate aceste animale nu mai stârnesc spaima.

STUDENT: Dreptii care au murit deja, precum noii mucenici - se află în Rai, în cer sau într-un loc aparte ? Ce învață Părinții despre aceasta ?

Părintele SERAFIM: Nu putem decât să ne luăm după vedeniile unor oameni, precum Sfântul Salvius [din Albi] care a murit și a ajuns în cer. De obicei, când este vorba în mod specific de Rai, se vede verdeață. Dar Sfântul Salvius a ajuns într-un alt loc, unde nu creștea ceva verde, ci erau doar o mulțime de oameni în alb: sfinți, mucenici. Cu alte cuvinte, ei sunt în cer. Sfântul Andrei cel Nebun pentru Hristos, când s-a dus în Rai, nu a văzut oameni, dar a văzut oameni în cer.⁶⁰³ Nu ni dau amănunte despre lucruri de felul acesta.

⁶⁰² Sf. Simeon Noul Teolog, *Discursuri teologice și etice, ed. cit.*, p. 131. (n. ed.)

⁶⁰³ Sf. Salvius a fost episcop în Galia (Franța) în secolul VI. Despre Sf. Salvius și Sf. Andrei și experiențele lor în cer, vezi cartea Părintelui Serafim, *Sufletul după moarte, ed. cit.*, pp. 142-153.

■ , ■ " ! . :!;K.....,,

-i-s,f/ i'-r,- -i> • ^ ; 78. Diavolul ' -i ,,• . . . , , , , , .

STUDENT: în legătură cu vrăjmășia dintre Adam și șarpe: ați spus că diavolul îl pizmuia pe Adam înainte de cădere din pricina bunătăților revărsate asupra lui. Dar ați mai spus și că Adam era inferior șarpelui.

Părintele SERAFIM: Diavolul e superior fiindcă e ființă mintală. Nu e supus trupului. Trupul e un element inferior; deci el este superior. Dar omul urmează să dobândească ceea ce diavolul a pierdut, adică Raiul și cerul. Tocmai de aceea, până azi, diavolul este numai *mânie*. Îți poți închipui diavolul chiar și după psihologia omenească. Gândește-te: aveai viață nemuritoare și știai că ești osândit la iad. Apoi o altă ființă, mai prejos de tine, nevrednică nici măcar să o scuipi, urmează să dobândească ceea ce tu ai pierdut. Bineînțeles că vei ajunge groaznic de *invidios*, căci pentru tine nu există pocăință.⁶⁰⁴ Vei continua să încerci să faci tot ce este cu putință ca să îl aduci și pe el în aceeași stare în care te afli tu.

STUDENT: Ați citat din *Facere*, acolo unde se spune că șarpele va înțepa călcâiul [Fac. 3, 15]. Oare astfel încearcă să ne aducă înapoi în starea în care este el - lipsit de orice nădejde ? Ar fi corect să spunem că în acest fel el încearcă să ne împiedice mersul împreună cu Dumnezeu ?

Părintele SERAFIM: Da. Se pot da multe interpretări acelei propoziții, înseamnă că diavolul nu are putere să facă prea mult. Dacă ar fi ridicat, atunci ar fi un dușman primejdios; ne-ar mușca peste tot.

STUDENT: Dar dacă nu poate face prea mult, cum de e în stare să ne smulgă din orice stare și să ne tragă în cele mai de jos ?

Părintele SERAFIM: Dacă avem harul lui Dumnezeu și nu cooperăm cu diavolul, nu poate; numai dacă noi înșine ne lăsăm voința să fie ademenită de către diavol. De fapt, noi înșine ne putem lăsa ademeniți, așa cum a fost Adam, chiar fără diavol. Adam putea să păcătuiască și fără diavol, fiindcă văzuse înfățișarea plăcută a fructului oprit și avea deja ispita de a-1 dori pentru sine peste porunca lui Dumnezeu.

STUDENT: Poate că e o întrebare cam fără rost, dar ați putea să spuneți ceva despre îmblânzitorii de șerpi indieni ? Este într-adevăr ciudat felul cum fac ca șerpii să se ridice, să stea drept și așa mai departe.

⁶⁰⁴ Sfinții Părinți învață că, întrucât diavolul este fără de trup, lucrarea voii sale libere în ale greea răului a fost fără schimbare; pe când ființele umane au șansa de a se pocăi câtă vreme se află încă în trup. Sf. Ioan Damaschin scrie că „îngerul nu e în stare de pocăință, fiind ne trupesc. Omul însă, din pricina slăbiciunii trupului, are parte de pocăință”. În alt loc, același Părinte afirmă: „Dar trebuie să se știe că ceea ce este moartea pentru oameni, aceea este căderea pentru îngeri. După cădere ei nu mai au putința pocăinței, după cum nu o au nici oamenii după moarte.” „[Diavolul] nu a fost făcut rău prin fire... ci, prin voința lui liberă, s-a îndreptat de la starea firească la o stare potrivnică firii sale.” „[îngerii] au ajuns neînclinați spre rău nu din pricina firii lor, ci prin har și prin stăruința în unicul bine” (*Dogmatica*, II, 3-4, ed. cit. pp. 46-50). (n. ed.)

Părintele SERAFIM: E semnificativ faptul că se ocupă tocmai de acest fel de făpturi. Aceasta arată că, pe undeva, se lucrează cu dracii. La modul general, se poate spune și asta.

STUDENT: Este satana folosit ca unealtă de Dumnezeu ? ^b

Părintele SERAFIM: Oho ! Asta-i o întrebare adâncă. ' _!

STUDENT: Știți cum Dumnezeu l-a lăsat pe satana să-l ispitească pe Iov.

Părintele SERAFIM: E adevărat. Noi nu credem în dualism: că există un Dumnezeu și un diavol, și că se luptă între ei - cum cred maniheii. Noi credem că, de fapt, Dumnezeu stăpânește totul; și chiar când lucrurile merg împotriva Lui, le folosește fie pentru mai marea Lui slavă, fie spre a-i aduce pe oameni la mântuire. Deci totul în lume se întâmplă fie pentru că Dumnezeu voiește așa, fie pentru că *îngăduie* să fie astfel, din pricina libertății, spre a face să se îplinească un bine și mai mare.

Satana are o personalitate independentă, dar pe termen lung el este cel care pierde. Chiar când pricinuieste un lucru înspăimântător, precum Revoluția Rusească, din ea ies Noii Mucenici, o cutremurătoare pildă pentru oameni. Vă puteți închipui ce s-ar fi întâmplat cu Rusia fără Revoluție, după cum mergeau lucrurile. Probabil că ar fi fost mai rea Grecia de azi - un loc înfricoșător de impregnat cu duhul lumesc, ortodox doar cu pretențiile - însă în loc de aceasta a fost pedepsită. Deci, de fapt, din Revoluție a ieșit ceva bun, în ciuda faptului că diavolul a vrut răul. Diavolul e independent, poate face rău, dar Dumnezeu scoate întotdeauna bine *pentru cei ce a căror voință dorește binele*.⁶⁰⁵

STUDENT: Nu-i așa că diavolul nu poate face nimic fără îngăduința lui Dumnezeu ?

Părintele SERAFIM: Nu, nu poate. Când spunem că diavolul a fost legat pentru o mie de ani - timpul între întâia și a doua venire a lui Hristos⁶⁰⁶ -aceasta nu înseamnă că nu poate face nimic. Înseamnă că poate face doar ce îi

⁶⁰⁵ Sf. Petru Damaschinul (sec. XI) învață: „Nu este nimic întâmplător sau rău în zidire, și chiar ceea ce are loc împotriva voinței lui Dumnezeu este schimbat în chip minunat de către Dumnezeu în ceva bun. De pildă, căderea diavolului nu a fost voia lui Dumnezeu, dar totuși ea a fost întoarsă în folosul celor ce se mântuiesc” (*Filocalia*, voi. 5). La fel scrie și Sf. Marcariu Egipteanul: „Stăpânitorul lumii acesteia [diavolul] le este celor prunci cu duhul toig de povățuire și bici care bate. Prin aceasta, precum s-a mai spus și înainte, lor le pricinuieste slavă mare și cinste tot mai multă prin necazuri și ispite, căci din acestea au prilejul de a se face desăvârșiți, iar sieși își gătește o mai mare și mai grea osândă. Peste tot, prin el se împlinesc o mare economie. Cum s-a zis undeva, răul ajută binelui printr-o intenție care nu vrea binele. Căci sufletelor bune și cu o voință bună și cele ce pai” de întristare li se sfârșesc în bine, precum zice Apostolul: *Celor ce iubesc pre Dumnezeu, toate li se lucrează spre bine* (Rom. 8, 28)” (*Filocalia*, voi. 5, Ed. IBMBOR, București 1976, p. 315). (n. ed.)

⁶⁰⁶ După Sfinții Părinți, cei „o mie de ani” pomeniți în Apocalipsă 20, 2 reprezintă perioada între întâia și a doua venire a lui Hristos. Noi ne aflăm acum în această perioadă. Vezi Arhiepiscopul Averchie Taușev și Părintele Serafim Rose, *Apocalipsă în învățătura Sfinților Părinți*, Ed. Icos, 2000, pp. 216-217. (n. ed.)

« < ■ " * n: ■ > , ; , - . * > . ■

îngăduie Dumnezeu. Când cineva umblă în harul lui Dumnezeu, atunci numai dacă el însuși cade din acela poate diavolul să-i facă ceva. Când avem ispite, ele sunt asemeni șarpelui ce înțeapă călcâiul: sunt ceva mărunț și trebuie să ne dezbărăm de ele. Numai dacă ne lăsăm copleșiți de ele cădem în deznădejde, mânie și tot felul de păcate. Deci puterea diavolului e foarte limitată.

STUDENT: Dar înainte de Hristos nu era așa.

Părintele SERAFIM: înainte de venirea lui Hristos, satana avea mult mai multă putere, fiindcă fiecare se închina idolilor, care erau demonici.

STUDENT: Dar în întregul ansamblu al lucrurilor, totul era în planul lui Dumnezeu.

Părintele SERAFIM: Sigur că da, dar e un lucru foarte tainic. Totul e cuprins în plan, și totuși fiecare persoană este liberă să facă ceea ce dorește în acest plan. Iar Dumnezeu scoate bunătate și bună rânduială din toate lucrurile, indiferent câți demoni sau oameni doresc să facă rău.

19. *Trupul duhovnicesc al lui Hristos* { -> • <> ■■-..

STUDENT: Cum se potrivește Hristos cu locul unde se află acum sfinții și cu starea la care spuneți că trebuia să ajungă Adam ?

Părintele SERAFIM: Iisus Hristos este Dumnezeu.

STUDENT: Da, și Lui îi slujesc sfinții; dar are El un trup duhovnicesc așa cum vor avea sfinții ?

Părintele SERAFIM: Da, are încă trupul Său. Sfântul Andrei, de pildă, L-a văzut pe Hristos tronând în cer.

STUDENT: Dar El este Dumnezeu deja ființă, și noi ne împărtășim cu El duhovnicește.

Părintele SERAFIM: Da, Dumnezeu este pretutindeni. El este Lumina. Dar Hristos se află și în cer, în trupul Său cel înviat. Cum se întâmplă practic acest lucru nu suntem vrednici să știm; adică, dacă vom merge alături de El, vom sta de vorbă cu El. Dar ia gândiți-vă - El a mers pe pământ cu ucenicii Săi.

STUDENT: Așa se explică. El este Dumnezeu deja ființă, dar...

Părintele SERAFIM: Dar a luat trup. S-a făcut asemeni nouă, și deci acel trup este acolo, în lumea cealaltă. În cer ne vom întâlni cu Dumnezeu duhovnicește, dar și cu El în trupul Său.

STUDENT: Și vom avea părtășie cu el în ființa Sa ?

Părintele SERAFIM: Nu. Există o învățătură a Sfântului Grigorie Palama despre ființa și energiile lui Dumnezeu. Noi nu avem nici un contact direct cu Dumnezeu în ființa Sa, dar îl cunoaștem în energiile Sale (în har).

STUDENT: Deci sfinții nu au contact cu ființa dumnezeirii ?

:

Părintele SERAFIM: Nu, ei au contact prin energii, și astfel se fac părtași cu Dumnezeu. Noi nu putem gândi ca Dumnezeu: nu putem gândi

CARTEA FACERIL, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

gândurile Sale sau să gândim ce anume făcea înainte de facerea lumii, sau alte lucruri de acest fel. Putem doar să participăm după cum ne îngăduie El, prin harul Său.

, '-!sf*:./ ,*!*,;

- .", ic ,

:X .. ■; • | ■:,'

20. *Tăria cerului*

"<='H*' •■

'■>' "j-.-:

STUDENT: Ce anume era tăria ?

Părintele SERAFIM: Iată o întrebare foarte interesantă. Dați-mi voie să

fac un scurt rezumat. Textul *Facerii* vorbește despre o tărâie ce despărțea *între apa care era sub tărâie și între apa care era deasupra tărâiei* (Fac. 1, 7). Mai târziu, în Grecia antică, a apărut teoria că universul era compus din zece sfere, cu pământul, luna și fiecare planetă ocupându-și propria sferă.⁶⁰⁷ Unii, sub influența acestei teorii, au crezut că textul *Facerii* învață că exista un fel de castron de sticlă peste pământ. Sfântul Vasile cel Mare a discutat anume această problemă, spunând că nu exista așa ceva: era doar o forță a naturii care despărțea apele de deasupra - adică un fel de ape mai rarefiate - de apele de dedesubt.

În vremea lui Noe, când a început Potopul, ferestrele cerului s-au deschis și apele au intrat. Cu alte cuvinte, se pare că tărâia „s-a sfărâmat”, astfel că acea forță naturală ce ținea apele de deasupra a fost cumva dezlegată. Acesta e unul din motivele pentru care Potopul a fost un dezastru universal. Apele de sub pământ s-au ridicat în sus, și în același timp apele ce se aflau mai înainte deasupra tărâiei au venit în jos.

Există o teorie foarte incitantă, avansată de unele persoane, în legătură cu faptul că curcubeul a fost dat lui Noe ca semn că nu va mai fi un nou potop, ceea ce arată că ploaia așa cum o cunoaștem și curcubeul legat de ea au fost experiate atunci pentru prima oară. Unele studii au arătat că în urmă cu vreo cinci mii de ani s-a produs o anumită schimbare în atmosfera pământului care a permis radiației cosmice să o străbată.⁶⁰⁸ Este foarte posibil ca apele de deasupra tărâiei să fi fost un strat de nori peste întregul pământ, ce producea un efect de seră.⁶⁰⁹ Resturile fosile din întreaga lume dovedesc faptul că în trecut pământul avea un climat cald universal, cu multă umezeală, pen-

⁶⁰⁷ Prorocul Moisi, autorul *Cărții Facerii*, a trăit în secolul XVI î.H. Conceptul grecesc al universului sferic a fost lansat întâi de Pitagora, în sec. 6 î.H. și revizuit de Euxodus în sec. IV d.H. (n. ed.)

⁶⁰⁸ Studiile respective se bazează pe măsurarea formării radiocarbonului în atmosfera superioară a pământului, care are loc printr-un complicat set de reacții între radiația cosmică ce pătrunde și Nitrogenul 14 din atmosferă. Data de cinci mii de ani a fost furnizată de Robert L. Whitelaw, consilier nuclear și profesor de inginerie mecanică la Virginia Polytechnic Institute and State University. Vezi *Scientific Creationism, ed. cit.*, pp. 165-166. (n. ed.)

⁶⁰⁹ Vezi Henry Morris, *The Genesis Flood, ed. cit.*, pp. 240-258, și Joseph C. Dillow, *The Waters Above: Earth's Pre-Flood Vapor Canopy*, Moody Press, Chicago, ed. revăzută, 1982. (n. ed.)

tru o viață vegetală și animală îmbelșugată.⁶¹⁰ Pe lângă dovezile fosile, același lucru îl dovedește și faptul că există resturi de animale în solul înghețat din Insulele Arctice din nordul Siberiei - zone ce nu ar fi putut întreține astfel de animale în condițiile climatice prezente.⁶¹¹

21. „Localizarea”
Raiului

^{li} Părintele SERAFIM: Legătura dintre Rai și lumea contemporană este una foarte adâncă, fiindcă la început Raiul era parte a pământului - un loc mai înalt, ca un fel de munte. Când Adam a fost scos afară din Rai, a coborât în jos pe pantă și a început să trăiască acolo. Apoi Cain avea să coboare și mai jos.

STUDENT: În *Facere* se spune că râul ce ieșea din Rai s-a despărțit și s-a transformat în Eufrat și în alte râuri.

Părintele SERAFIM: Da. Se pomenesc patru râuri, interpretate de obicei ca fiind Tigru, Eufrat, Nilul și Gangele. Există diferite interpretări.

STUDENT: Mai există muntele în acel loc ?

■ Părintele SERAFIM: Nu. Vedeți, ceea ce avem în prezent e o altă realitate. Un singur fapt: a venit Potopul lui Noe, și se pare că au avut loc catastrofe înspăimântătoare în acea vreme - probabil erupții vulcanice, munți care se ridicau - ale căror rezultate le vedem acum. Este foarte probabil ca înainte de Noe să nu fi existat cele cinci continente pe care le cunoaștem acum -era un pământ grozav de diferit. Poate că exista un singur continent. Nu avem, de fapt, nici o idee; nu ni se spune nimic despre aceste lucruri. Pământul a devenit așa de diferit, încât azi nu mai putem spune cum era. În prezent cele patru râuri nu mai au același izvor; s-au schimbat. Cu toate

^{M0} După E.H. Colbert, un evoluționist, „Multe linii de dinozauri au evoluat în timpul celor 100 de milioane de ani sau mai mult ai istoriei mezozoice în care au trăit... În acele zile pământul avea un climat tropical sau sub-tropical pe mare parte a suprafeței uscatului său, iar în întinsele ținuturi tropicale exista o abundență de vegetație luxuriantă. Pământul era șes și nu existau munți înalți care să formeze bariere fizice sau climatice” („Evolutionary Growth Rates in the Dinosaurs”, *Scientific Monthly*, august 1949, p. 71). W.J. Arkell, în cartea sa *Jurassic Geology of the World* (Hafner Publishing Co., New York, 1956, p. 615) scrie: „O floră destul de bogată de tip temperat prospera înăuntrul sau în apropierea ambelor Cercuri Polare, arctic și antarctic, în Groenlanda de Est și în Grahainland.” În 1991, rămășițele fosile ale unui dinozaur vegetarian, de 25-30 de picioare lungime, au fost descoperite la vreo 400 de mile de Polul Sud. Încă și mai aproape de Pol (cam la 250 de mile), geologii au găsit mii de frunze bine păstrate, păstrându-și structura celulară originală și conținutul organic. (Vezi Raymond Chris, *Chronicle of Higher Education*, 20 martie, 1991). (n. ed.)

⁶¹¹ J.K. Charlesworth, în cartea *The Quaternary Era* (Edward Arnold Co., Londra, voi. 2, 1957, p.650) afirmă: „Marile turme de mamuți și alte animale (Insulele Noii Siberii din nordul îndepărtat al Asiei au dat mamuți, rinoceri păroși, boi moscați, antilope saiga, reni, tigri, vulpi arctice, gulo-gulo, urși și cai printre cele 66 de specii animale), aveau nevoie de păduri, fânețe și stepe pentru a se hrăni... și nu ar fi putut trăi într-un climat precum cel prezent, cu vânturile sale înghețate, iernile pline de zăpadă, solurile înghețate și mlaștinile de tundră care există mai tot anul.” (n. ed.)

acestea, poți arăta locul și poți spune că în acea zonă este leagănul civilizației antice; se pare că de acolo provenim toți.

Desigur, acum Raiul a fost despărțit de pământ. Dar oamenii încă ajung în Rai. Știm despre oameni care au fost acolo, precum Sfântul Eufrosin Bucătarul. El a adus înapoi mere, pe care oamenii le-au mâncat ca pe o pâine sfințită. El a experiat Raiul ca și cum ar fi fost ceva fizic, dar era diferit de realitatea noastră materială de fiecare zi. Poți ajunge acolo doar într-o stare de răpire; trebuie să ieși din tine. Raiul s-a dus acum de la noi, fiindcă Adam era la început diferit de ceea ce suntem noi în prezent. El avea o fire mai înaltă. De fapt, Părinții spun că era din carne, dar era o carne oarecum la mijloc între ceea ce numim trup și duh. Este ceva cu totul diferit.

22. între Cădere și Potop

STUDENT: După izgonirea lui Adam din Rai, cum era starea de despărțire ?

Părintele SERAFIM: Adam a fost izgonit din Rai, dar se spune că stătea și privea la el. Era încă vizibil, și chiar Cain putea încă să vadă Raiul. Unul dintre Părinți spune că, probabil, până la Potop oamenii puteau încă să vadă Raiul. Nu puteau intra în el, fiindcă erau doi îngeri care îl păzeau, dar știm că erau oarecum mai aproape, fiindcă Dumnezeu vorbea neconținut cu Patriarhii. Era o stare complet diferită, foarte greu de imaginat acum, fiindcă după Noe începe noua perioadă în care nu mai avem contact cu Dumnezeu în acest fel. Înainte de Potop Dumnezeu venea și vorbea direct chiar și cu Cain, păcătosul.

23. Potopul

STUDENT: Unii spun că Potopul a avut loc doar între Tigru și Eufrat.

Părintele SERAFIM: Acela ar fi fost un potop local. Dar în Scriptură ni se descrie un Potop universal, peste întreg pământul.

STUDENT: De-aceea se găsesc scoici pe vârful munților ?

Părintele SERAFIM: Da. Desigur, aceasta se datorează și ridicării munților.⁶¹² Cum anume erau munții înainte de Potop și cât de mult a urcat apa nu se poate spune în mod decisiv, fiindcă este foarte posibil să fi fost o catastrofă atât de mare, încât întregul pământ dinaintea ei să fi fost cu totul diferit. Se poate ca toți munții să se fi ridicat în acea vreme. Se vor fi creat trăsă-

⁽⁶¹²⁾ Faptul că Potopul a fost universal este dovedit de mai'ea masă de depozite sedimentare (formate prin acțiune acvatică) pe suprafețele care în prezent sunt de uscat. O.D. Von Engeln și Kenneth E. Caster, în cartea *Geology*, scriu: „Cam trei sferturi, poate chiar mai mult, din zona de uscat a pământului, 55 de milioane de mile pătrate, are rocă sedimentară ca rocă de bază, la suprafață sau imediat sub învelișul de rocă-acoperiș... Grosimea rocilor stratificate merge de la câteva picioare până la 40000 de picioare sau mai mult în fiecare loc... Marea masă de roci stratificate e compusă din depozite formate de apa care a scăzut.” (n. ed.)

turi geografice și geologice cu totul diferite. Oamenii care acceptă ideea Potopului în studiile lor - precum Henry Morris în *Potopul din Cartea Facerii* - spun că cele mai multe stratificări s-au format în timpul și imediat după perioada Potopului, nu vreme de milioane de ani. Citiți cartea.

24. Tâlcuire patristică și critică textuală modernă

STUDENT: Oare Moisi a scris fiecare cuvânt din primele cinci cărți ale Bibliei ? Se știe exact când au fost redactate ?

Părintele SERAFIM: Când se zice la început „cartea lui Moisi etc”, înseamnă „de la Moisi, în tradiția lui”. Una dintre cărți (*Deuteronomul*) pomeneste de moartea lui Moisi; deci nu el a scris acea parte. Nici Psalmii lui David nu au fost scriși toți de David. Poate jumătate sunt scriși de el, iar ceilalți au fost scriși de alte persoane. Biserica Ortodoxă nu-și pune problema dacă fiecare cuvânt e scris de persoana căruia îi este atribuit. Nu ne facem atâtea probleme, fiindcă avem ideea de tradiție, adică aceasta e cartea lui Moisi, „în tradiția lui” Moisi. Partea principală este chiar de mâna lui; alte părți au fost adăugate mai târziu, dar toate sunt în tradiția lui Moisi.

Nu vă pot spune în mod exact când anume au fost redactate cărțile. O mare parte s-au păstrat în tradiția orală. Textul de bază al *Facerii* a fost descoperit prorocului Moisi. Nu ne facem griji nici măcar să aflăm dacă fiecare cuvânt este chiar așa cum l-a primit. Probabil că protestanții se vor supăra foarte tare. Dar nu ne facem griji fiindcă, dacă se tâlcuiește în Biserică, Biserica însăși este garanția că se va păstra în duhul adevărat. Textul ebraic și cel grecesc se deosebesc într-o mulțime de amănunte - de pildă, în ce privește vârsta Patriarhilor.

STUDENT: Primul capitol din *Facere* vorbește de cele Șase Zile și de facerea bărbatului și a femeii. Apoi, în capitolul al doilea, textul pare a o lua de la început, spunând cum bărbatul a fost plăsmuit din țărâna pământului, iar Eva a fost făcută din coasta lui Adam. Parcă ar fi fost două istorisiri.

Părintele SERAFIM: Nu, este doar o repovestire a istorisirii dintr-un alt punct de vedere. O relatare se referă la obârșia Omului însuși; cealaltă se referă îndeosebi la obârșia primilor oameni, Adam și Eva. Erudiții moderni obișnuiesc să spună: „Aha, înseamnă că erau doi autori diferiți, care trebuie despărțiți, și trebuie cercetat punctul de vedere al fiecăruia - ce vrea să spună fiecare ?” Nu este nevoie de așa ceva, fiindcă, chiar dacă textul s-a transmis pe undeva într-o formă mai coruptă, totuși textul de bază a ajuns la noi, și știm că el, ca întreg, ne pune în legătură cu Adevărul.

Deci tâlcuirea Bisericii este cheia pentru a înțelege cum se armonizează cele două relatări. Când dăm peste lucruri de felul acesta, spunem doar că aceeași istorisire este povestită din două puncte de vedere diferite - două accente diferite. Nu este, de fapt, o dificultate reală.

Ideea că trebuie să existe doi autori diferiți sau că există trei Isaia, fiindcă se vorbește despre trei perioade diferite - este ceva foarte pueril. Erudiții

26. Diferite interpretări

STUDENT: Care dintre vechii scriitori au susținut că *fiii lui Dumnezeu* [Fac. 6, 2-4] erau îngeri ?

Părintele SERAFIM: Tertulian, Sfântul Iustin Mucenicul, Athenagora [Atenianul] și Lactanțiu, un scriitor latin mai puțin însemnat. Aceștia sunt Părinții mai timpurii. Marii Părinți, precum Sfântul Ioan Gură de Aur și Sfântul Efrem Șirul, spun că *fiii lui Dumnezeu* aveau trupuri, deci nu puteau fi îngeri.⁶¹³

Ajungem astfel la problema diferitelor tâlcuiri ale Scripturii. În cursul de față dăm tâlcuirea obișnuită a Părinților Bisericii, dar există desigur și alți Părinți care pot da tâlcuiri diferite. Întrebarea este: ce anume credem despre felurile tâlcuiri ? Uneori ele pot chiar să pară contradictorii.

Trebuie să ținem minte că Scriptura este un izvor foarte bogat, care nu este epuizat de o singură tâlcuire. De obicei există cel puțin două tâlcuiri: tâlcuirea literală și cea figurată sau alegorică. Uneori există și o tâlcuire mistică.

Prin urmare, pot exista tâlcuiri diferite, însă există niște reguli:

1) Când este vorba de o părere, ea nu trebuie susținută ca o dogmă sau folosită spre a combate o altă părere.

2) Părerea trebuie să aibă un temel solid, nu să se bazeze pe ultima modă intelectuală. De pildă, nu trebuie să cădem pur și simplu în ultima modă *science-fiction* și să venim cu ideea că *fiii lui Dumnezeu* pot fi ființe extra terestre; nu există nici un temel serios pentru aceasta.

3) Trebuie să se potrivească cu restul Scripturii.

4) Există și păreri inadmisibile; și există unele interpretări care contrazic învățătura Bisericii. De pildă, știm că *fiii lui Dumnezeu* nu pot fi îngeri, fi încă acest lucru e împotriva învățăturii ortodoxe despre îngeri.

Alteori nici măcar nu e nevoie de o tâlcuire diferită. De pildă, am putea fi ispitiți să credem, întemeindu-ne pe gândirea noastră de azi, că Patriarhii nu puteau trăi nouă sute de ani. Însă nu putem răstălmăci Scriptura în acest chip, până ce nu avem un temel puternic pentru a o face. Trebuie să fim în stare să arătăm, în Scriptură și în scrierile Părinților, că are sens să facem o astfel de tâlcuire. În ce privește această problemă anume, Părinții sunt cu toții de acord că Patriarhii au trăit nouă sute de ani. Cum am văzut, Patriarhul Iacov era conștient că o sută treizeci de ani era o vârstă fragedă în comparație cu cea a părinților dinainte de el. Lumea era atât de deosebită și atât de nouă pe-atunci, încât este foarte plauzibil ca oamenii să fi trăit așa de mult, chiar dacă e ceva străin de experiența noastră. Nu putem răsturna spusele lor.

⁶¹³ Fiii lui Dumnezeu pomeniți în Facere au zămislit urmași din femei. După învățătura ortodoxă, îngerii sunt netrupești în raport cu omul, și nu pot zămisli ființe umane. (n. ed.) -

PARTEA A V-A

Fragmente din scrisori

*Fragmente din scrisori*⁶¹⁴ A

I. *Una dintre cheile programului anticreștin* ir J£" . . . -
(Lui A.Y., 16/29 august, 1972) g : a e i ; » < ; t

Cât despre teoria evoluționistă, care e o păcăleală și o fraudă cum nu a mai fost vreodată, am dorit multă vreme să avem o expunere obiectivă corectă a sa (din pricina acordurilor dominante și chiar temeiurilor sale nimicitor anticreștine, de tip religios), dar nu am avut niciodată prilejul să intrăm noi înșine în subiect. Afirmările Părintelui L. pe această temă, pe care le-ați citat, sună extrem de naiv. Cu mai mult de un an în urmă Părintele N. a pomenit faptul că urma să tipărească un articol pe această temă de Kalomiros, dar ne așteptam să fie cu totul critic și să dezvăluie întreaga fraudă. Nu cunoaștem nici o posibilă diluare ori modificare a ipotezei evoluționiste care să o facă acceptabilă fie teologiei, fie filosofiei ori științei - cu siguranță savanții cei mai sofisticați de astăzi nu o mai iau în serios și recunosc că ea a devenit populară numai printr-un act de credință și cu probe serios măsluite !...

Ei bine, cred că nu este treaba noastră să începem să ne „amestecăm” în treaba altor publicații ortodoxe apropiate și să ne certăm pentru lucrurile pe care credem noi că ar trebui să le tipărească, până ce nu avem, desigur, unele fapte sau informații pe care ei nu le au, sau până ce nu ne cer să ne dăm cu părerea. Dar cu siguranță avem dreptul să acceptăm sau să respingem ceea ce spun, și chiar (dacă simțim că este necesar) să publicăm ceva ce îi contrazice - desigur, fără a ne „lupta” public cu ei. Presupun că ar trebui doar să așteptăm să vedem (de obicei mult mai mult zgomot se face în opinia publică prin „zvonistică”). Nu ne putem imagina că Părintele N. sau Părintele P. ar publica ceva cu adevărat în favoarea evoluției, dar fie și un articol vag favorabil ar fi destul de dăunător, având în vedere faptul că evoluția este o cheie așa de importantă a întregului program anticreștin.

t;: '■, • > 2. *Evoluția teistă*
(Lui A.Y., 31 ianuarie/13februarie, 1973)

Articolul „Evoluția” pentru numărul următor pare să arate foarte bine, foarte cuprinzător și la obiect și, de asemenea, cred că nu conține nimic față de care Părintele P. și alții să aibă ceva de obiectat (vă voi spune mai jos ce

⁶¹⁴ Pentru istoria acestor fragmente din scrisorile Părintelui Serafim vezi Prefața editorului ca și Nota editorului de la începutul părții a III-a. Titlurile secțiunilor au fost adăugate de editor. Numele au fost prescurtate, spre a proteja intimitatea persoanelor în viață. (n. ed.) "■<! ~>/

am înțeles de la ei). Totuși, articolul poate fi îmbunătățit dezvoltând puțin câteva puncte:

1. La începutul paginii 1 menționați „*orice formă de evoluție*”, iar la sfârșitul paragrafului specificați: „evoluția fizică atee, sau evoluția fizică teistă, sau evoluția spirituală”. Totuși, articolul dvs. e adresat aproape exclusiv în privința evoluției fizice atee și a absurdităților ei, iar unii ar putea profita de acest lucru spre a zice că nu ați luat în considerare forme mai „rafinate” de evoluție teistă sau spirituală. Într-un articol așa de scurt nu este desigur cu puțință să te ocupi de ele, dar poate una sau două propoziții în plus despre ele ar arăta *de ce* nu pot fi luate în serios și de ce nu sunt nicidecum mai „rafinate” (ci doar mai vagi și mai confuze !). Astfel, evoluția „teistă”, așa cum îi înțeleg eu motivațiile, este născocirea oamenilor care, temându-se că evoluția fizică este cu adevărat „științifică”, îl lipesc pe „Dumnezeu” în diverse puncte ale procesului evoluționist, ca nu cumva să rămână afară, spre a conforma „teologia” cu „ultimele descoperiri științifice”. Dar acest tip de gândire artificială este satisfăcător doar pentru mințile cele mai superficiale și mai confuze (pentru care, chipurile, „Dumnezeu” furnizează energia și ordinea ce nu pot fi explicate conform celei de-a doua legi a termodinamicii): nu e satisfăcătoare nici pentru teologie, nici pentru știință, ci doar amestecă cele două domenii. La fel, evoluția „spirituală” aplică concluziile evoluției fizice atee domeniului „spiritual”, ajungând la rezultate monstruoase și inacceptabile atât din punct de vedere științific, cât și teologic: un amestec și o confuzie ce nu pot decât să se deghizeze într-un jargon fantastic à la Teilhard de Chardin.

Amândouă aceste tipuri de evoluție depind în întregime de acceptarea evoluției fizice, iar dacă se arată că aceasta nu are temei, ele cad; pe deasupra, ele se contrazic singure, fiindcă scopul și intenția teoriei evoluției fizice nu este decât găsirea unei explicații a lumii fără Dumnezeu; adică evoluția fizică este prin natura ei atee, și e ridicol ca teologii să alerge după ultima teorie „științifică” ca nu cumva să rămână în urma timpurilor.

Mă tem că fac risipă de cuvinte pe această temă, dar cred că într-adevăr ar trebui să spuneți cititorului ceva mai pe larg de ce nu sunt mai satisfăcătoare celelalte tipuri de evoluție. Punctul central, desigur, este faptul că evoluția nu e deloc „științifică”, ci mai curând un fel de *science-fiction* teologic, produsul *creдинței* (o credință atee, dar totuși credință). Faptul că e acceptată pe scară atât de largă arată desigur cât de jos a căzut astăzi nu numai teologia, ci și bunul simț obișnuit. (Încă îmi mai amintesc cum profesorul meu de zoologie din anul întâi divaga asupra „mărețelor idei ale omului”: pentru el, cea mai măreață idee pe care omul o născocise vreodată era ideea de evoluție; o idee mult mai măreață, credea el, decât „ideea de Dumnezeu”.)

2. Despre Oamenii de Piltdown, Pekin, Java etc. de la pag. 3: Nu cumva Piltdown este singurul universal acceptat ca fraudă ? Dacă e așa, ar fi mai înțelept să subliniați acest lucru (citând cartea despre el, dacă aveți referința la

îndemână) și să menționați marile îndoieli și probleme din jurul celorlalți, astfel încât să nu fim acuzați că trecem în grabă peste dovezi!

3. Legea a doua a termodinamicii:⁶¹⁵ ar fi mai bine să dați o scurtă definiție la început (vezi și tăietura din ziar alăturată, unde se arată ce l-a adus pe un savant sovietic la Dumnezeu).

4. Încheiați cu o referire la „nebulnia Evangheliei” - ceea ce ar putea, din greșeală, să-i facă pe unii cititori să creadă că, la urma urmei, admiteți că evoluția are un oarecare sens, și că trebuie să fii superior și mai duhovnicesc spre a vedea că de fapt nu are. Nu - la orice nivel, începând cu bunul simț, evoluția este o ineptie ! Priviți în ce nebunie adevărată și fără nădejde cad cei ce încearcă să se descurce fără Dumnezeu !

Articolul, deși scurt, este excelent, folosind foarte bine citatele din Dar-win și din alți autori. Probabil că veți avea parte de multe discuții pe acest subiect. Poate că într-o zi ați putea alcătui un articol mai lung și mai amănunțit despre evoluție, cu citate ample atât din evoluționiști (arătându-le credința naivă și gândirea neglijentă), cât și din criticii lor temeînici (îmi amintesc de o carte foarte bună pe care am citit-o acum câțiva ani, scrisă de un ornitolog: Douglas Dewar, *Dificultăți ale teoriei evoluției*),⁶¹⁶ spre a servi ca sursă de referință celor ce-și dau osteneala de a cugeta în mod serios la acest subiect. În general, oamenii se tem așa de tare să-i provoace pe oamenii de știință „pe terenul lor”, încât le e frică să abordeze subiectul; o cât de mică gândire limpede, cum dovedește deja scurtul dvs. articol, poate risipi în mare parte frica și ceața ce învăluie întreaga problemă. [...]

Părintele P. a pomenit câte ceva despre problema evoluției (nu i-am spus de viitorul dvs. articol pe această temă), destul, cred eu, ca să-mi dau seama de atitudinea sa de principiu și de temerile sale. Preocuparea lui față de „fundamentalism” pare a se lovi de teama că bătălia ortodoxă împotriva evoluționismului ar putea ajunge să se înfunde *la același nivel* cu „posibilele” argumente științifice în favoarea lui, putându-se ajunge la nesfârșite dispute asupra dovezilor fosile, asupra înțeleșului exact al celor „Șase Zile” etc. Desigur, are dreptate că demersul ortodox în această chestiune nu trebuie să se desfășoare la nivel științific, ci mai curând la nivel teologic; dar mi-am

⁶¹⁵ Pentru discuția asupra incompatibilității teoriei evoluției cu a doua lege a termodinamicii (universalul „principiu al dezintegrării”) vezi *The Mystery of Life's Origin* de Charles B. Thaxton, Walter L. Bradley și Roger L. Olsen, Lewis and Stanley, Dallas, 1984, pp. 113-126. Aceste pagini cuprind o respingere amănunțită a superficialului recurs al evoluționiștilor la sistemul deschis, dezechilibrul termodinamic, (n. ed.)

⁶¹⁶ Douglas Dewar a fost unul dintre liderii Mișcării de protest împotriva evoluției, inițiate în Anglia în 1932. Valoroasele sale contribuții, cuprinse în cărțile *Difficulties of the Evolutionary Theory* (Thynne & Co., Londra, 1931) și *More Difficulties of the Evolutionary Theory* (Thynne & Co., Londra, 1938) sunt încă lucrări de referință. Descrierea făcută de el ipoteticeii evoluții a balenei e citată de M. Denton în cartea *Evolution: A Theory in Crisis*, ed. cit., pp. 217-18. (n.ed.)

mai dat seama că nu este pe deplin conștient de șubrezenia dovezilor „științifice” în favoarea evoluției, ceea ce-l face, poate, mult prea precaut și temător în privința întregii chestiuni. Da, demersul nostru, în principiu, trebuie să rămână înalt și teologic; dar putem să demolăm acele dovezi „științifice” care chiar nu au nici un sens și care sunt într-adevăr rezultatul prejudecății oarbe și al falsei teologhisiri sub masca științei.

iH 3. *Un model de gândire potrivit Ortodoxiei* - {■/*
(Părintelui N., 5/18 aprilie, 1973)

Lucrul cel mai important în privința evoluției: _s

a. Întâi de toate, am să vă șochez de la început, spunându-vă că am citit articolul înainte de publicare,⁶¹⁷ am făcut mai multe sugestii (ce au fost toate incluse în articol), și l-am aprobat pe deplin; iar acum, recitindu-l după primirea scrisorii dvs., nu am găsit că ar avea vreo deficiență serioasă - cu excepția faptului că e prea scurt și concis. Acum, o dată cu scrisoarea dvs., se vedește că demersul respectiv era poate prea abrupt și direct pentru mulți cititori ortodocși de astăzi, și poate că trebuia să fie pregătiți ceva mai mult.

b. Prin urmare, este evident că există o discrepanță adâncă între părerile dvs. și părerile noastre pe această temă. Am privit întotdeauna evoluția, cu toate ramificațiile ei, ca pe o însemnată parte a bagajului intelectual al „Americii moderne” pe care l-am lăsat în urmă când am devenit ortodox, și nu mi s-a întâmplat niciodată ca vreun creștin ortodox conștient să o privească ca pe ceva fără importanță, mai ales acum când mulți savanți au abandonat-o (pe temeuri pur științifice), când temeurile pseudo-religioase ale adeptilor ei sunt atât de vădite și când ea este atât de legată de ecumenismul masonic și de întreaga perspectivă pseudo-religioasă.

Am fost sincer uimiți de obiecția dvs. adusă articolului, și ne-am bătut capul să încercăm să descoperim modul dvs. de gândire asupra acestui subiect. Apoi ne-am dumirit; se pare că dvs. priviți ideile „moderne” ca fiind de două tipuri: cele care atacă direct Biserica, care trebuie înfruntate și smulse fără milă (masoneria, ecumenismul); și cele care nu atacă direct Biserica și nu sunt direct teologice (evoluția).

Așa este? Nu văd totuși cum se poate nega faptul că ideile „moderne” alcătuiesc până la urmă un întreg: ele se formează întâi în afara Bisericii, se dezvoltă în mințile atee și agnostice, apoi străbat întreaga societate până ce ajung în Biserică, schimbându-și între timp forma spre a se potrivi cu fiecare curent de idei. „Evoluția” este una dintre aceste idei (deși nu e chiar o „idee” - vezi mai jos) care încă nu a atacat direct Ortodoxia. Priviți însă ce a făcut deja cu romano-catolicismul: nu e oare adevărat că întreaga descompunere a

⁶¹⁷ Articolul despre evoluție scris de A.Y., despre care Părintele Serafim vorbește în scrisoarea precedentă, (n. ed.)

romano-catolicismului în ultimul deceniu este direct legată de „slobozirea” teilhardismului în aceeași perioadă (cărțile lui fiind mai mult sau mai puțin interzise până atunci), un proces ce fusese înfățișat pentru consumul de masă acum zece ani, într-un roman mai curând ieftin, dar semnificativ, *Pantofii pescarului* ? Nu vreau să spun prin aceasta că un anumit număr de teze teil-hardiene au fost opuse tot atâtor teze romano-catolice și că le-au înfrânt: căci evoluția lui Teilhard nu este chiar o „erezie” (vom fi de acord că acest termen aplicat lui, mai ales dinspre latura ortodoxă, este imprecis !), ci mai curând un întreg *model de gândire potrivit*, oferind o abordare complet diferită a vieții (și, ca urmare, a religiei); și fiind deja atât de bine integrat „spiritului vremii”, demersurile sale au convins nu prin argumente, ci prin faptul că se potriveau cu atitudinile inconștiente ale oamenilor care în exterior erau romano-catolici.

Am fost destul de surprins când dvs. (ca și Părintele E., pe cât îmi amintesc) ați pomenit faptul că nu l-ați citit pe Teilhard și nu erați familiarizați cu ideile sale; cum s-ar zice, așteptați ca valul să izbească Ortodoxia înainte de a începe să vă gândiți la acest subiect. Dar vă asigur, teilhardismul este „creștinismul” (și „ortodoxia”) viitorului, sau mai curând fundamentul său metafizic (căci se potrivește grozav cu fenomenele „harismatic”), și nu e în nici un caz prea devreme să aflați ce anume vine asupra noastră ! S-ar prea putea ca situația lui A. Y. (ca laic aflat în mijlocul lumii și venind din afara unei Ortodoxii ce a fost deja robită cu totul de către spiritualitatea și filo-sofia „evoluționistă”) să-l fi făcut în stare să-și dea seama de un lucru pe care ortodocșii cei mai „la adăpost” (clerul, monahii, cei ortodocși din leagăn) pur și simplu nu îl văd încă. Cât de bucuros am fost eu însumi să găsesc acest „loc de adăpostire” când am devenit ortodox, căci am. văzut că în această „lume suficientă sieși” aș fi în stare să-mi schimb complet orientarea mentală (ca să nu mai vorbesc de cea duhovnicească) și să nu mai gândesc defel în termenii dominantei tiranii a ideilor (în care evoluția are un loc-cheie). Am observat totuși că alți convertiți nu păreau să priceapă acest aspect, unii dintre ei începând să discute cum anume poate fi înțeles sau acceptat unul sau altul dintre curentele moderne în termenii Ortodoxiei - o falsă perspectivă, fiindcă e vorba de două lumi conceptuale complet diferite, diferența fiind mai mare decât între două limbi cu totul străine...

Suntem cu totul de acord cu A.Y. că „evoluția este unul dintre cele mai primejdioase concepte cu care se confruntă creștinul ortodox de astăzi” -fiind poate adevărata cheie (intelectuală) a asaltului asupra Bisericii, a însăși filosofiei (căci există așa ceva !) viitorului Antihrist. Dacă vă înțelegem bine, dvs. și Părintele E. o priviți ca pe o simplă „idee” pe care o poți accepta sau nu și care te poate atrage în nesfârșite discuții între modernism și fundamen-talism, cu totul fără rost (câte „ore” au primele „șapte zile” etc). Suntem, cu

siguranță, de acord în ce privește lipsa de sens a unor astfel de discuții, dar lucrurile sunt mult mai adânci; „evoluția” este un întreg mod de gândire cu totul incompatibil cu Ortodoxia. Dar această chestiune e un tratat în sine. Cum am spus, articolul lui A.Y. este mult prea scurt, dar poate va avea efectul pozitiv de a inspira o tratare mai amănunțită a subiectului (nu o luptă între „moderniști și fundamentalști”, dar nici ceea ce se pare că vrea să facă Părintele E., tratând subiectul de la o așa de mare înălțime, încât nici măcar nu-ți mai dai seama că evoluția este o problemă crucială și distructivă pentru Ortodoxie, nu atât din pricina tezelor ei, cât pentru orientarea sa intelc-tual-spirituală).

În mod semnificativ, o dată cu scrisoarea dvs., poșta mi-a adus și revista *Concern*, cu articolul lui Theodosius Dobzhansky (care tocmai a primit titlul de *Doctor honoris causa* de la Seminarul Sfântul Vladimir) intitulat „Evoluția: metoda de creație a lui Dumnezeu”. Ei bine, el conține argumentele unui „evoluționist ortodox”, care sunt, la fel ca toate argumentele evoluționiste, o credință emoțională lipsită de orice fărâmă de dovezi autentice în sprijinul ei (deși prezintă un material ce arată foarte senzațional și „științific”). Dar lucrul cel mai important: citiți printre rânduri și răspundeți: crede acest om în Dumnezeu așa cum crede un adevărat creștin ortodox ? Nu ! El crede ca un om „modern”; e un deist. Iar concluzia sa este revelatoare: „Unul dintre marii gânditori ai vremii noastre, Teilhard de Chardin, scrie următoarele: «Este oare evoluția o teorie, un sistem sau o ipoteză ? Ea este mult mai mult - este un postulat general, dinaintea căruia toate teoriile, toate ipotezele, toate sistemele trebuie să se încline de aici înainte, și căruia trebuie să i se conformeze spre a putea fi luate în considerare și a fi veridice. Evoluția e o lumină ce luminează toate faptele, o traiectorie pe care toate liniile de gândire trebuie s-o urmeze. Iată ce este evoluția.»”

Acesta este într-adevăr teilhardism, și prin „toate teoriile și sistemele” el înțelege, mai ales, teologia și spiritualitatea, ca părți ale celui mai înalt nivel evoluționist, „noosfera”, care tocmai se îndreaptă spre convergența cu punctul culminant al evoluției, numit „Punctul Omega” sau „Supra-Hristos”. Nu-mi place să par „fundamentalist”, dar această construcție-mamut are la temelie doar câteva mărunte fapte „fundamentale” (sau născociri), de care celor mai mulți oameni le este frică să se apropie fiindcă par atât de „științifice”, începând cu tranziția de la o specie la alta și urcând până la capătul scării. ' în rezumat: oricâte slăbiciuni ar avea articolul lui A.Y. despre evoluție, el este o încercare de a răspunde la o *problemă reală* pe care nu o putem evita: orientarea ideologică și sistemul de valori ce este predat în toate școlile de stat *ca un fapt real*, și care otrăvește și paralizează cugetele ortodoxe fără ca măcar să atace Ortodoxia *ca atare*. Răspunsul lui A.Y. este bine întemeiat, chiar dacă (desigur) nu e perfect. Noi, ortodocșii, nu ne temem să fim „în-guști” în chestiunea ecumenismului; de ce ne-am teme să fim „înguști” în

problema evoluției ? Cele două subiecte, la urma urmei, sunt foarte strâns legate între ele.

4. *O forță primordială adânc înrădăcinată*
(Lui A.Y., 5/18 aprilie, 1973)

¹ Doar o notă. Am primit luni o scrisoare destul de șocantă de la Părintele N., care își exprima extrema neplăcere provocată de articolul dvs. despre evoluție. Se pare că v-a trimis și dvs. o scrisoare, a cărei copie spunea că o alătură scrisorii către noi (dar nu a făcut-o).

După ce am citit scrisoarea sa, am recitit încă o dată, împreună, articolul dvs. - și nici unul dintre noi nu a găsit ceva de criticat, exceptând faptul că este prea scurt și concis. Căutând zadarnic vreo altă sursă a nemulțumirii Părintelui N., nu putem decât să tragem concluzia că Părintele N. și Părintele E. par să nu realizeze unde anume duce evoluția, fie în latura ei științifică, fie în implicațiile sale religioase și teologice. E vădit că articolul dvs. a atins ceva foarte adânc (suntem sincer uimiți că oameni atât de ageri în ce privește problemele ecleziologice, ecumenismul etc, par să nu fi dat prea multă atenție unui lucru așa de însemnat precum evoluția; pricina este probabil faptul că ea pare a fi în afara sferei bisericești). [...]

Trebuie să fim „înțelepți ca șerpii și blânzi ca porumbeii” în tot ce facem și spunem acum, și cu nici un chip nu trebuie să ne lăsăm atrași într-o dispută de tipul „modernism-fundamentalism”. Poate că ei sunt moderniști, nu știu; dar, cu siguranță, noi nu suntem fundamentaliști. Adevărul e mai adânc decât oricare dintre aceste poziții pur raționale, și nu va fi ușor de prezentat în așa fel încât să fie înțeles cum se cuvine, judecând după primul răspuns al Părintelui N. Nu cred nicidecum că dvs. sau noi ar trebui să ne „certăm” cu ei, ci să ne pregătim pentru o mai amănunțită prezentare a întregului subiect. Sincer, vrem într-adevăr să îi convingem, iar modul de a face acest lucru este adâncirea subiectului, mai ales a implicațiilor duhovnicești.

Lucrul pe care cred că trebuie să-l ținem minte și cu care trebuie să ne ră-fuim nu este evoluția ca *erezie* sau idee greșită, la același nivel cu alte idei, care să fie combătută cu obișnuitele arme ale polemicii. Evoluția nu este *acel* tip de idee - ci, mai curând, un tip de foiță primordială adânc înrădăcinată ce pare a prinde pe oameni chiar în pofida atitudinilor și a judecăților lor conștiente. (Cauza acestui fapt este foarte clară: ea a fost implantată în fiecare încă din leagăn, fiind deci extrem de greu de smuls și de examinat în mod rațional.) Este *un tipar de gândire potrivnic Ortodoxiei*, nu doar o altă idee.

Articolul dvs., fără nici o îndoială, vă va face „impopular” în unele locuri. Nu vă lăsați descurajat ori împins într-o postură „defensivă”. Articolul dvs. va pricinui la început un lucru foarte dureros, dar până la urmă pozitiv: va scoate la lumină unele atitudini care au stat multă vreme ascunse în umbră.

5. *Argumentul împotriva evoluției nu e științific, ci teologic* (Părintelui N., *Duminica Floriilor* [9/22 aprilie], 1973)

(În treacăt fie spus, în caz că nu am fost destul de clar în ultima mea scrioare, argumentul împotriva teoriei așa-zis „științifice” a evoluției nu este el însuși științific, căci „știința” însăși nu poate nici să o dovedească și nici să o dezmință, fiindcă știința lucrează doar cu supoziții: argumentul împotriva ei este teologic, întrucât ea include unele implicații cu totul inacceptabile pentru Ortodoxie, iar aceste implicații nu pot fi ocolite, și fiecare adept al evoluției se folosește de ele, teiștii și spiritualiștii fiind mai răi decât ateii.)

6. *Adevăratele probleme intelectuale ale prezentului* (Lui. A. Y., 29 iunie/12 iulie, 1973)

Am primit azi „Scrisoarea deschisă” a Părintelui E., împreună cu biletul dvs. Da, și noi am socotit că el este cu totul pe lângă subiect, și toate frumoasele citate din Părinți despre diferitele trepte ale cunoașterii nu înseamnă nimic când stai și îți dai seama că dvs. nu ați atacat în nici un caz *cunoașterea științifică*, ci numai filosofia pseudo-științifică și pseudo-religioasă travestită în știință, și folosiți cunoașterea științifică nu spre a apăra teologia, ci doar spre a nimici acele teorii auto-contradictorii ale pseudo-savanților. Sunt oare lucrurile acestea așa de greu de înțeles sau imposibil de apărut ?

Dacă nu cumva ne-am pierdut mințile, Părintele E. este cu capul prin nori și a pierdut complet contactul cu cele ce se întâmplă în lumea de azi din punct de vedere intelectual - și care stârnesc multă îngrijorare creștinilor ortodocși ce trăiesc în lumea aceasta. Părintele E., încercând să rămână în așa măsură „deasupra” întregii chestiuni, nu dă totuși impresia că ar vorbi din înălțimile celei de-a treia trepte a cunoașterii (căci oare nu la asta pare să facă aluzie ?), ci mai curând își folosește înalta cunoaștere în scopuri mai mult raționaliste. Suntem foarte dezamăgiți văzând o asemenea mărginire. Și răspunsul dat de mamă „tânărului licean” ortodox (care se pare ca rezumă „răspunsul” Părintele la întreaga problematică a evoluției!) - cât este de naiv și lipsit de verticalitate !⁶¹⁸ Cum poate Părintele E. să nu-și dea seama de scopurile anticreștine ale unei astfel de educații „științifice” ? Răspunsul său este o invitație clară ca tânărul să accepte tot ce îl învață școala - fiindcă noi, bieții creștini ortodocși, având o cunoaștere așa de înaltă, nu putem „să cunoaștem mai mult de atât”. Vă spun sincer (dar nu mă citați!) - asta nu e

⁶¹⁸ Părintele E. scrisese că dacă un tânăr ortodox ar veni de la școală și i-ar spune mamei că a învățat că omul a evoluat dintr-o specie inferioară, cel mai bun răspuns al mamei sale ar fi următorul: „Băiete, Dumnezeu ar fi putut să ne facă prin orice metodă ar fi dorit El, și nimeni nu va putea vreodată să fie în stare să înțeleagă căile Sale. Nu putem decât să-I mulțumim lui Dumnezeu pentru că ne-a creat.” (n. ed.)

teologie, ci apă de ploaie. Problema este reală și presantă, și dvs. ați abordat-o cu onestitate, cu prospețime și destul de bine (având în vedere spațiul redus pe care l-ați avut); dacă există lipsuri sau greșeli în spusele dvs., se poate vorbi despre ele în mod prietenesc. Dar vai, singurul său scop este acela de a vă discredita și de a vă pune la punct. Este un lucru greșit și morbid. Iertați-mi limbajul cam tare...

După ce am citit epistola Părintelui E., începe să ne cuprindă disperarea față de „înțelepciunea elinească” din zilele noastre, ce pare să aibă mult prea multe în comun cu cea veche ! Ce se va întâmpla când vor începe cu adevărat să-și dea seama cât de simpli și neinteresăți de toate lucrurile ce îi entuziasmează pe ei suntem noi, „rușii” ? întregii lor „înțelepciuni” pare să-i lipsească un lucru de temelie, unul despre care Sfinții Părinți subliniază că este esențial vieții ortodoxe adevărate: *suferința*. „înțelepciunea” născută din viață tihnită și discuții deșarte nu merită osteneala; dar înțelepciunea născută din suferință adâncă (cum Dumnezeu a dat în zilele noastre mai ales rușilor) este singura cu adevărat cumpănită și întemeiată, chiar dacă nu poate da un răspuns zeflemitor la fiecare întrebare pusă în glumă. Să încercăm a pătrunde mai adânc în această suferință, cu harul lui Dumnezeu !...

Orice răspuns veți da Părintelui E. trebuie să fie scurt și la obiect. Este vădit că vă lovește sub centură dvs. spre a vă discredita cu totul, întemein-du-se pe reputația mănăstirii împotriva dvs., un „nimeni”. El se lasă purtat de valul unei mode intelectuale care va trece, și nu va fi spre binele mănăstirii faptul că și-a îngăduit să facă aceasta în loc să înfrunte *adevăratele* probleme intelectuale ale zilei...

Nu vă va fi ușor să atingeți *esențialul* studiului dvs. mai lung despre evoluție dacă vă loviți de oameni ce gândesc ca Părintele E., dar, cu ajutorul lui Dumnezeu, se poate. Există ceva adânc și important aici - o abordare mai curând „academică” a teologiei care nu se ia la luptă cu arcf/-teologia din zilele noastre.

7. De o asemenea „teologie” nu avem nevoie '
(Lui A.Y., 4/17iulie, 1973) ' .

Doar câteva cuvinte. Scrisoarea Părintelui E. a pătruns ceva mai adânc, tulburându-ne încă mai mult decât la început. Acesta nu e un răspuns la nimic, și face un deserviciu creștinilor ortodocși vorbitori de engleză. De o asemenea „teologie” nu avem nevoie. Ne gândeam să-i scriem noi înșine un bilet, dar nu are rost, întrucât a citit deja scrisoarea noastră către Părintele N. în apărarea dvs., unde vorbeam de nevoia ca toți să ne debarasăm de bagajul nostru intelectual „modern american”: evoluție etc.

Fără a intra într-o dispută publică cu el, trebuie, prin orice mijloace, să încercăm a prezenta părerile ortodoxe întemeiate asupra acelor puncte unde el

evident o ia razna. Broșura dvs. despre evoluție va fi foarte importantă din acest punct de vedere și am notat câteva puncte pe care nădăjduim să le vedem tratate sau menționate acolo, și de asemenea unele sugestii despre felul cum să evităm a fi așezați în anumite categorii stereotipe, prin care oamenii pot fi convinși să nici nu asculte spusele dvs. Aveți deja o concepție generală asupra articolului ?

Am scris o scrisoare către Dr. Kalomiros și nădăjduim să primim confirmarea bănuielii noastre că este folosit pe nedrept ca un posibil adept al evoluției.

; *8. Un produs al „spiritului vremii”*
>
(Părintelui N., 19 august/1 septembrie, 1973)

Vă mulțumim pentru noua scrisoare. Despre „evoluție”: ce vă putem răspunde ? Vă vom spune exact ceea ce gândim: articolul despre *exetastes*⁶¹⁹ nu este nicidecum „o prezentare ortodoxă obiectivă a evoluției” - este mai curând o prezentare „liberală” cam simplistă, deloc diferită de ceea ce ar publica orice revistă protestantă sau catolică, și este exact ceea ce te-ai aștepta de la Arhiepiscopia Grecească, în acord cu generala sa orientare „liberală”. Articolul nici măcar nu enunță cea mai importantă problemă pusă de „evoluție”, cu-atât mai puțin să răspundă la ea. Este un produs absolut tipic al „spiritului vremii”.

S-ar părea că dvs. gândiți puțin altfel. Dar, Părinte, haideți să fie pace între noi! „Evoluția” este o problemă extrem de complicată, dacă punem la socoteală toate aspectele sale, și nici unul dintre noi nu este în situația de a cunoaște „totul despre ea” spre a da o judecată hotărâtoare asupra tuturor aspectelor sale. A o numi „erezie” este desigur o mare simplificare, fiind ceva mult mai complex decât atât, și e vădit că diferitele persoane au în minte lucruri cu totul diferite când aud cuvântul „evoluție”, ceea ce complică și mai mult lucrurile. Articolul lui A.Y. nu era destinat teologilor, ci oamenilor obișnuiți, prin urmare este de înțeles că tonul său și prezentarea sunt oarecum mai simple și mai tăioase. Lucrul are și dezavantaje, primul fiind acela că în mod vădit nu v-a spus nimic nici dumneavoastră, nici altor oameni cu același mod de gândire. Evident că pentru aceste persoane trebuie făcută o prezentare mult mai amănunțită, și cred că astfel vă va fi mult mai ușor să vedeți cât este de nepotrivit articolul „Exetastes”, după cum credem noi. Dacă ați fi citit grotesca și satanica teologie a lui Teilhard de Chardin, ați fi avut un simțământ foarte ciudat cu privire la un articol în care el este dat ca exemplu de demers rezonabil față de această problemă.

⁶¹⁹ Cuvântul grecesc pentru „evoluție”, (n. ed.)

hw *9. Așteptăm răspunsul fără prejudecăți* ; IÎ
 (Lui A.Y., 8/21 septembrie, 1973)

Ieri am primit în sfârșit un răspuns de la Alexandru Kalomiroș la scrisoarea în care ne interesam de părerile sale despre evoluție - și ne făgăduiește că va trimite curând un răspuns amănunțit în engleză, cu citate din Sfinții Părinți. Așteptăm răspunsul fără prejudecăți și cu unele speranțe !

ni *10. Jocuri de cuvinte* ' * ; •
 (Lui A.Y., săptămâna lui 6 noiembrie, 1973) . , , , ,

În privința evoluției: Părintele E. se joacă cu cuvintele, fiindcă pur și simplu nu înțelege nimic. Este vădit că răstălmăcește atât pe Sfântul Nectarie (care cu siguranță nu vrea să facă o afirmație „științifică”, ci doar îi ironizează, cât se poate de îndreptățit, pe pseudo-savanții ce găsesc obârșia omului în tărâmul maimuțelor), cât și pe Sfântul Vasile (care face o afirmație corectă din punct de vedere științific în privința pinilor și stejarilor și care, cu siguranță, nu a vrut să spună că *sămânța* unuia îl produce pe celălalt, întrucât întreg *Hexameronul* subliniază că fiecare fel de făpturi se reproduce *exclusiv după felul său*). Dar este inutil să dai un răspuns la aceste lucruri: mai curând, întreaga discuție ar trebui plasată într-un alt context, mai serios. Nădăjduim că acest lucru va fi realizat de către viitorul dvs. articol despre evoluție (dacă va voi Dumnezeu !).

V' ■;- *11. Sfinții Părinți ca răspuns dat scolasticii medievale* • < '
 (Lui A.Y., 9/22 ianuarie, 1974) i.

Ce interesant, chiar înainte de a primi scrisoarea dvs. citeam și mă gândeam la Kireevski, prietenul apropiat al lui Homiakov, care gândea foarte asemănător cu el și care e chiar mai bun, din pricina legăturii strânse cu Optina și Sfinții Părinți. [...] Gândurile lui Kireevski despre diferența dintre mentalitatea catolică apuseană și Ortodoxie pot servi foarte bine ca articol sau chiar ca pamflet, care ar fi foarte ziditor mai ales pentru convertiții de azi. Răspunsul la scolastica medievală, spune el, sunt marii Părinți ortodocși ce au trăit în același timp - anume Sfântul Simeon Noul Teolog, Sfântul Grigorie Sinaitul, Sfântul Grigorie Palama.

Și, vorbind de acest contrast, cercetarea Părinților în privința evoluției a dat la iveală ceva remarcabil - învățătura catolică și cea ortodoxă despre Adam și zidire sunt semnificativ diferite, iar „evoluția” se potrivește mult mai bine tocmai cu doctrina catolică, dar nicidecum cu cea ortodoxă ! Acest lucru se poate arăta foarte bine comparând câteva pasaje din *Surnma Theolo-gica* lui Thomas de Aquino (m-am tot întrebat de ce am păstrat cartea aceas-

ta !) cu pasajul din Sfântul Simeon pe care îl aveți, și cu un altul din Sfântul Grigorie Sinaitul. întreaga discuție despre „evoluție”, dacă e prezentată cum se cuvine, poate fi foarte importantă spre a înfățișa perspectiva autentic ortodoxă asupra științei și „înțelepciunii” contemporane.

Am găsit, de asemenea, tâlcuiri la *Facere* de Sfântul Efrem Șirul și Sfântul Ioan Gură de Aur, ca și unele afirmații răzlețe la alți Părinți. Nu există nici o îndoială asupra felului cum au înțeles Părinții *Cartea Facerii* - cât se poate de „literal” ! La început stăteam puțin la îndoială asupra unui citat din Sfântul Grigorie Teologul, ce arată că el privea pomul cunoașterii binelui și răului ca pe un simbol; iar unii Părinți, precum Sfântul Grigorie al Nyssei, sunt plini de astfel de simboluri, ceea ce a făcut ca unii învățați, precum Florovski, să întrebe: oare înțelege el istorisirea facerii lumii cu totul simbolic sau nu ? Apoi, ca răspuns la îndoiala mea, răsfoind o traducere franțuzească din Sfântul Grigorie Palama pe care o avem, am descoperit că, împotriva celor ce spun că Lumina nezidită de pe Muntele Taborului este doar un „simbol”, el citează chiar pasajul din Sfântul Grigorie Teologul despre pomul cunoașterii, spunând că e de la sine înțeles că accepta și faptul că acesta exista ca atare! Toate aceste citate puse laolaltă ar trebui să conteze mult spre a da poporului ortodox adevărata abordare ortodoxă a *Cărții Facerii* și a facerii lumii, de care cred că mulți se tem acum, din pricina prestigiului „științei”.

i r. ,n> iii !.■ ..">:..■:ib r,; >:,vir!!

fijf,v- .-iii.-:■i--'i ■..',;,, 12. Credița științifică ' ' '† *.-v -^>!' - ih,,
(Lui A.Y., 24 ianuarie/6 februarie, 1974)

Iată încă vreo câteva note despre evoluție, și îndeosebi capitolele dvs. pe care vi le înapoiem alăturat... ■

Poate că concluzia de la sfârșitul acestui capitol [despre populara carte *Primul Om*] nu ar trebui să fie: „Evoluția s-a dovedit a fi falsă iar creația particulară adevărată”, ci: evoluția, prezentată îndeobște ca un „fapt” și ca „adevărul”, nu are în sprijinul ei nici o dovadă științifică zdrobitoare. Toate presupusele „dovezi” ale evoluției pot fi la fel de bine folosite spre a „dovedi” o altă teorie, în funcție de premise. Aici ar trebui să introduceți pe scurt principalele „dovezi” ale evoluției (preferabil cu citate din principalele manuale evoluționiste sau din *Encyclopedia Britannica* - ediția a unsprezecea dă o listă de opt dovezi), arătând că ele presupun o întreagă *filosofie* a naturii ce nu derivă nicidecum din „dovezi”, ci din climatul intelectual al epocii. (Vezi, de pildă, broșura alăturată,⁶²⁰ p. 67). Tot acolo veți găsi câteva citate chiar din evoluționiști, ce arată faptul că ei își dau seama că, de fapt, nu există *dovezi* zdrobitoare ale evoluției; ci doar că ea „are mai mult sens” sau că „alternativa este de neconceput” - adică creația lui Dumnezeu; ori alte citate

⁶²⁰ *Evoluția și elevul de liceu*, de Kenneth Taylor, Tyndale House Publishers, Wheaton, Illinois, 1972. (n. ed.)

similare. Iar când citați pe evoluționiști „împotriva lor înșiși” să fiți atent ca nu cumva să vă „năpustiți” asupra lor, zicând „Aha, iată cum se dezminț singuri” - ci, mai curând, continuați pe un ton senin, nu profitând la maxim de recunoașterea lor - căci veți lăsa ca dovezile ce îi incriminează să vorbească de la sine, până când se vor acumula și, în final, vor ajunge absolut evidente, iar atunci însumarea acestor dovezi va fi foarte puternică !

Și apoi, unde trebuie să arătați „contextul” evoluției... Ar fi prea greu pentru cei mai mulți dintre cititori să înțeleagă întreaga mișcare a umanismului etc; mai ales că încă nu sunt dispuși să creadă că le arătați adevărata sa

poveste. Ar fi bine, în acest caz, să citați o sursă cu autoritate, obiectivă. Deci: alăturat veți găsi cinci pagini cu citate dintr-un foarte bun tratat despre „istoria intelectuală” modernă.⁶²¹ Autorul este el însuși „modern” și crede în evoluție, neavând deci „prejudecățile” dvs.; totuși e foarte precis și conștient de întreg. Fragmentele arată cu precizie schimbarea de la universul mecanicist newtonian la universul evoluționist de azi. Câteva dintre aceste citate, poate cu unele mici comentarii între ele, ar putea fi suficiente spre a contura „climatul intelectual” în care s-a dezvoltat evoluția.

Acum sunteți gata să pătrundeți în zona filosofiei și teologiei: fiindcă lipsa dovezilor strict științifice ale evoluției înseamnă că aceste probleme sunt în esență *neștiințifice*, provenind din credință. În același timp scăpați de fundătura încercării de a „dezminți” evoluția: prin știință ea nu poate fi nici dovedită, nici dezmințită; este o chestiune de alt ordin decât știința.

Nu știu ce și cât de mult v-ați propus să scrieți despre „evoluționiștii ortodocși” și despre Teilhard, dar cred că e posibil să fie combinați într-un singur capitol numit „Evoluționismul creștin”. (Cam în același fel cum, în articolul nostru despre „harismatici” am combinat mărturiile unor harismatici protestanți, catolici și ortodocși - atât din pricina faptului că mărturia fiecărui grup o întărește pe a celorlalte, cât și pentru că nu există o diferență reală între ele; tot așa și „evoluționismul ortodox” este exact același cu „evoluționismul catolic”.) Aceasta va da mai multă forță și secțiunii pe care o compilez eu conform citatelor patristice, și care s-ar putea numi, cu folos, nădăjduiesc eu, „Scolastica latină: temeiul teologic al «evoluționismului creștin»”.

Principalul lucru ce trebuie arătat într-un astfel de capitol despre „evoluționismul creștin” va fi faptul că adăugarea lui „Dumnezeu” la evoluție nu-i schimbă deloc acesteia perspectiva și intenția filosofico-teologică de bază. Dumnezeu devine un *deus ex machina* pentru salvarea evoluției atunci când absurditatea de a crede în ea fără Dumnezeu, ca într-un proces pur întâmplător, devine prea evidentă. Astfel, citându-l pe Dobzhansky și pe alții, puteți arăta cum aceștia cred în același univers naturalist, fără amestecul lui Dumnezeu, la fel ca și evoluționiștii atei: tăgăduirea proniei dumnezeiești etc.

⁶²¹ John Herman Randall Jr., *The Making of the Modern Mind: A Survey of the Intellectual Background of the Present Age* (1926). (n. ed.)

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

Drept culminare a secțiunii: Teilhard de Chardin ca extrem de semnificativ pentru „spiritul vremii” - un gânditor „religios” ajuns la modă, susținut chiar de Julian Huxley și de Uniunea Sovietică ! (Voi trimite niște materiale din Rusia despre Teilhard.) Ați putea să-l cercetați și pe Lecomte du Noii, întrucât articolul Arhiepiscopiei Grecești îl pomenește laolaltă cu Teilhard de Chardin...

O parte importantă a capitolului despre „evoluționismul creștin”: citați-l pe Teilhard de Chardin (pasajul citat de Dobzhansky la sfârșitul articolului său) despre evoluție ca absolut „universală” - în acest moment simpla citare a

pasajului va arăta deja cititorului cât de mult depinde o asemenea părere de impregnarea de „spiritul vremii”. Citatul arată credința oarbă a unor figuri „religioase” din cel mai recent curent de credință științifică și oferă o paralelă exactă credinței oarbe a lui Alexander Pope într-o *altă* credință științifică: adorarea lui Newton și a universului său mecanicisto-deist de ordine desăvârșită, de care și-a bătut joc un veac mai târziu Voltaire în *Candide*, o satiră despre „cea mai bună dintre lumile posibile” (frază e a lui Leibnitz, dar ea rezumă credința întregului „establishment” filosofic al secolului al șaptesprezecelea și al începutului secolului al optsprezecelea. Cuvintele lui Pope [...] îi vor face poate pe cititori să înceapă să vadă că nu ar trebui să se încreadă prea mult în *nici o* filosofie-credință.

Alexander Pope, „Eseu despre Om”:

„întregului mirabil părți toate-i sunt mereu,
 Natura trup fiindu-i, și suflet Dumnezeu...
 Natura toată-i Artă, ție necunoscută; -n;.

^ .. ■ ■ ■ !<My.li."
 r- :. ■ fr- s - , , >
 "■<;?■ ■ 'r"

Oricare întâmplare - direcție nevăzută;

Oricare învrăjbire - acord neînțeles;
 Oricare rău în parte - un bine-n univers:
 Și-n ciuda vanității, și-a minții rătăcire,
 E clar: tot ce există, are îndreptățire."

■ ■ s .o«lu\n
 * , >l ,u

Și într-un alt loc din operele lui Pope:

„Natura ca și legile Naturii zăceau ascunse-n bezna cea de tină:
 Și zis-a Dumnezeu: Să fie Newton! și dintr-o dată s-a făcut
 Lumină." I.

Voltaire își bătea joc de această filosofie fiindcă *nu mai era la modă*; astfel cititorul dvs. este avertizat, primește o sugestie; poate că și evoluția este o astfel de credință trecătoare ce va ieși din modă într-o zi, sau deja a și ieșit! Lucrul acesta se va întâmpla în mod inevitabil dacă filosofia creștină acceptă filosofia „spiritului vremii”, care vine și pleacă. În general, ar fi o idee bună să punem în antiteză universul newtonian cu cel evoluționist: contrastul va da, probabil, cititorului întregul „context” intelectual al evoluției de care are nevoie, și fără prea multă osteneală, fără a-1 sili să înțeleagă întreaga istorie a gândirii moderne. Mulți oameni nici măcar nu sunt conștienți că a existat

cândva o „știință” ce nu era „evoluționistă”, iar contrastul dintre Newton și evoluție arată cum o anume teorie științifică face loc următoarei. Astfel veți submina „credința” științifică a cititorilor dvs. ! (În secțiunea noastră teologică îl vom cita pe Sfântul Vasile cel Mare, ca și pe Părintele Mihail Poma-zanski pe această temă.) [...] Punctul culminant al întregului articolului va fi apoi prezentarea teologiei ortodoxe a creației - Adam, care e cu totul independentă de orice mode științifice.

Căci Ortodoxia NU URMEAZĂ FILOSOFIA VREMII, având propria fi-losofie întemeiată pe descoperirea dumnezeiască. Sfinții Părinți au o teologie completă despre obârșia omului și a zidirii, nelegată de nici o modă intelectuală trecătoare. Această învățătură nu se modifică o dată cu orice filo-sofie trecătoare, nefiind legată nici de universul static al desăvârșitei armonii al lui Newton (care s-a îndepărtat de ortodoxie făcând universul pur *naturalist* - iar evoluția este de fapt tocmai filosofia prezentă a universului *naturalizat*, despărțit de Dumnezeu și de lucrarea Sa), nici de universul în dezvoltare al lui Teilhard de Chardin și al altor gânditori la modă din ziua de azi. Filosofia noastră NU E DIN LUMEA ACEASTA, fiind RĂSPUNSUL la deșartele speculației ale omului modern !

Mai presus de orice, întregul studiu trebuie să fie cât mai simplu și cât mai la obiect, și cât se poate de „obiectiv”. Dacă cititorul acceptă principiul obiectivității și crede în Sfinții Părinți - atunci întregul studiu, chiar pe un ton scăzut, se va înălța treptat până la o concluzie zdrobitoare și convingătoare.

Fiindcă veni vorba, sper că în capitolele „științifice” aveți o bună relatare despre „sistemul datării cu carbon” și despre ce fel de „dovezi” există în favoarea „milioanelor de ani”; de asemenea, trebuie să fiți pregătit să răspundeți la câteva lucruri legate de „istoria omenirii” - de exemplu, cum anume explicați Omul de Neanderthal ? [...] ⁶²²

Am primit noile comentarii ale Părintelui N. despre evoluție, unde încearcă să identifice anti-evoluționismul cu granița sectarismului. La ce bun asemenea comentarii fără rost ? Se poate percepe că el se simte oarecum *nesigur* de evoluție, oarecum *amenințat* de anti-evoluționism. De fapt, nu face decât să încurce și mai mult pe oamenii care deja nu prea știu ce anume să creadă despre evoluție.

Iar ieri am primit de la „Schitul Ortodox Sion” o copie a scrisorii către Părintele N. pe care ne-o arătaserăți deja, împreună cu un articol pe care nu-l văzusem, numit „Narațiunea Facerii”. Văzând la pagina 1 citatul din Sfântul Ippolit, ne-am așteptat să găsim ceva documentație patristică. Dar din nefericire autorul nu continuă pe această direcție, dovedindu-se destul de vag în ce privește subiectul în sine ! În penultimul paragraf de la pag. 2 chiar se pierde în „speculații” riscante, nu doar nescripturistice (nu am mai auzit ca *cineva* să fi aruncat *dinozaurii* înainte de cele Șase Zile ale Facerii) dar nesănătoase și

⁶²² Pentru răspunsul la această întrebare vezi Marvin L. Lubenow, *Bones of Contention: A Creationist Assessment of Human Fossils*, ed. cit., cap. 6. (n. ed.) i« . = • ■ • | i - M , K . » I ,

din punct de vedere dogmatic (sugestia că răul putea exista în zidirea văzută înainte de călcarea poruncii de către Adam).⁶²³ într-un cuvânt, autorul este cu totul naiv, și prin teama sa că „știința ar putea avea dreptate” în privința „mili-oanelor de ani”, are deja multe lucruri în comun cu evoluționiștii de azi.

> 13. *începe, în sfârșit, adevărata bătălie*
(Lui A.Y., 25februarie/W martie, 1974)

Am primit ieri mult-așteptata epistolă a Doctorului Kalomiros despre „evoluție” - de patruzeci de pagini! Trebuie să mărturisesc că este mult mai șocant decât ne așteptam - să expui învățătura „evoluționistă” nici măcar înfrumusețată ori aranjată, încununată cu „animalul evoluat Adam” și cu „cel ce tăgăduiește evoluția tăgăduiește Sfintele Scripturi”. într-un fel suntem totuși mai curând mulțumiți - căci acum am aflat *pentru prima dată* un respectabil „evoluționist” ortodox ce acceptă să spună pe față lucruri pe care alții, cred eu, se tem să le rostească cu glas tare, de frică să nu jignească „cugetele slabe” aflate sub „influențe apusene”.

Îi scrisesem o scurtă scrisoare spunându-i că doresc să-i răspund pe larg și amănunțit și să pornesc un „dialog” cu el pe această temă. Cred că, dacă i-am putea răspunde punct cu punct, ridicând și problemele pe care nu le pomenește, putem face ca viitoarea publicație să fie una foarte puternică.

Trebuie să mărturisesc că sunt mai curând dezamăgit de *tonul* scrisorii sale, cam același ton „elevat” al părintelui E., cu repetate comentarii despre „raționaliștii apuseni” etc. Totuși sfârșește foarte frumos, cerându-ne să-i spunem unde a greșit - *așa că trebuie s-o facem*. Sincer, aș vrea să îl convertesc cu totul. Dar numai Dumnezeu știe ce este cu puțință și cât de deschisă este încă mințile sa. Lucrul cel mai încurajator este faptul că, la fel ca noi, privește subiectul ca fiind extrem de important, spre deosebire de cei ce îl socotesc neînsemnat și care spun că oricine poate crede cum dorește. Cu Dr. Kalomiros începe, în sfârșit, adevărata bătălie.

Puteți citi scrisoarea la următoare dvs. vizită (acum mă pregătesc să-i răspund), dar, în general, iată cam ce simt eu despre ea (Părintele Gherman nu a citit-o încă):

1. Din punct de vedere patristic este foarte slabă. Citează foarte puțini Părinți, și *singurul* citat cu adevărat „evoluționist” este un pasaj din Sfântul Grigorie al Nyssei - un pasaj pe care, în treacăt fie spus, îl observasem cu câteva săptămâni în urmă, și mă gândisem: „Mai bine să-l folosesc și să-l explic, fiindcă cel ce deja crede în evoluție va socoti în mod sigur că «dovește evoluția»”. Bineînțeles, citatul nu face acest lucru - este doar o afirmație generală despre înaintarea ordonată a creației lui Dumnezeu de la cele

⁶²³ Aceste idei derivă de fapt din teoria „intervalului”, ce postulează că au existat miliarde de ani de istorie a pământului înainte de cele Șase Zile. (n. ed.)

mai joase la cele mai înalte, sfârșind cu făptura desăvârșită, omul. Nu se spune nimic despre evoluția omului sau a oricărei alte făpturi, iar într-o altă parte a aceleiași cărți (*Despre facerea omului*) Sfântul Grigorie spune explicit că Adam era nenăscut, fiind plăsmuit direct de Hristos.

2. Există un lung discurs „teologic” despre firea omului, foarte părtinitor și limitat, dar care cere un răspuns solid, cu citate din Sfinții Părinți - căci evoluția implică în primul rând o falsă *antropologie*, o falsă doctrină despre om.

3. Este evident că dr. Kalomiros a apelat la Părinți *cunoscând deja* că evoluție este un „fapt”. Este vădit că nu și-a bătut capul să cerceteze ideile preconceptuate pe care se bazează „faptul” evoluției, deci trebuie să-l provoacă să înceapă să gândească, iar *nu* să atribuie Sfinților Părinți prejudecățile sale întemeiate pe „înțelepciunea” apuseană modernă.

4. Este *foarte* imprecis în ce privește înțelesul cuvântului „evoluție” - crezând că dezvoltarea embrionului până la omul matur este „evoluție” și că existența diferitelor rase de oameni se datorează evoluției. Foarte naiv.

5. Omul nu este teolog, ci îi citește pe Părinți la nimereală.

..

*14. Iubirea față de Sfinții Părinți
(Doctorului Alexandru Kalomiros, 25 februarie,
a Doua Duminică din Postul Mare, 1974)*

Am primit scrisoarea dvs. referitoare la „evoluție”, pentru care vă mulțumim foarte mult. Am citit-o încercând, așa cum spuneți, să-mi alung din minte toate concepțiile apusene. Nădăjduiesc, dacă îmi dă Dumnezeu putere, să studiez cu grijă opiniile dvs. și să vă scriu cât mai curând un foarte lung și amănunțit răspuns, însă deocamdată aș dori să vă spun doar câteva lucruri.

Și eu i-am cercetat o vreme pe Sfinții Părinți, căutând să aflu care este învățătura lor despre problemele ridicate de evoluție. Îmi scosesem o mare cantitate de citate din scrierile lor, inclusiv multe dintre pasajele pe care le citați în scrisoarea dvs. M-am străduit să nu proiectez în acele pasaje nici un fel de opinii „preconceptuate” ale mele, însă trebuie să recunosc că concluziile mele privitoare la învățătura Sfinților Părinți sunt complet diferite de ale dvs. Cred că pot să vă arăt că unele dintre interpretările pe care le dați Sfinților Părinți sunt incomplete - adică ați prezentat numai o parte a învățăturii lor, trecând cu vederea cealaltă parte care este cu totul esențială pentru problema respectivă. Aș dori, de asemenea, să vă prezint texte patristice asupra unor probleme pe care nu le ridicați în scrisoarea dvs., dar care cred că sunt cu totul esențiale pentru înțelegerea problemelor puse de evoluție.

Observ, de asemenea, în scrisoarea dvs. că folosirea termenului „evoluție” este oarecum imprecisă, și aș dori să discut și această chestiune ceva mai amănunțit.

Sunt de acord cu dvs. că subiectul de față e vital și extrem de însemnat. Am găsit foarte puțini oameni doritori sau în stare să gândească limpede

acest subiect, cu urmarea că există multă confuzie în mințile credincioșilor ortodocși în privința ei. Vă suntem deci foarte recunoscători că ne-ați scris părerile dvs. atât de clar și răspicat.

La fel ca dvs., nici noi nu dorim să rămânem la „părerile noastre” pe această temă, ci dorim doar să primim învățătura Sfinților Părinți. Până acum nu am găsit nici un „evoluționist” sau „anti-evoluționist” care să înfățișeze adevărata învățătură ortodoxă pe această temă, și tocmai de aceea am făcut noi înșine cercetări asupra ei. Obiecțiile protestantismului fundamenta-list față de evoluție sunt în mare măsură superficiale și raționaliste (cum ați observat și dvs.), fiind întemeiate pe o interpretare a *Cărții Facerii* pornind de la „bunul simț”, iar nu de la Sfinții Părinți.

Nu suntem teologi (și vă spun sincer că nu avem încredere în oamenii ce se numesc singuri „teologi”, fiindcă cei mai mulți par a fi doar niște raționaliști academici) dar îi iubim mult pe Sfinții Părinți și dorim să trăim după învățătura lor, și simțim că și dvs. faceți la fel. Fie ca prin această iubire, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu rugăciunile acestor Sfinți Părinți, să putem începe acum un „dialog” cu dvs. care să ne aducă pe toți la adevărata învățătură patristică și să fie de folos și altora.

Tot ceea ce scriu va fi citit și criticat de către colaboratorul meu, Părintele Gherman, față de care sunt în ascultare, și vom încerca să dobândim și părerile unora dintre teologii noștri ruși pe care îi prețuim.

15. Puterea lumii acesteia și a ideilor sale la modă

(Lui A. Y., 2/15 martie, 1974)

Aproape am terminat „răspunsul” către Dr. Kalomiros, și cred că Dumnezeu mi-a ajutat să pun tot materialul patristic (sau aproape tot) pe care îl adunasem într-o prezentare coerentă și mult mai eficace decât dacă m-aș fi ținut de prezentarea „sobră și obiectivă” pe care o plănuisem. Unul dintre Bătrânii egipteni i-a spus odată Sfântului Ioan Cassian (cu grosolănie !): „Mă bucur că ai înfățișat aceasta așa de prosteste, căci acum pot să arat cu limpezime *adevărata* învățătură”. Kalomiros a înfățișat „evoluționismul prostesc” așa de bine (lucru pe care alți greci se tem să-l facă pe față), încât răspunsul se scrie aproape de la sine ! Deși îi cunosc pe Părinți destul de puțin, totuși învățătura lor ce se leagă de „evoluție” este atât de limpede de îndată ce o pui laolaltă, încât pur și simplu sunt uimit de puterea pe care o are „evoluția” chiar asupra minților ortodoxe educate. Iată puterea lumii acesteia și a ideilor sale la modă ! Am să vă trimit o copie a scrisorii mele, ca și una a scrisorii lui Kalomiros, de îndată ce o voi termina de bătut la mașină - este cel puțin *de două ori mai lungă* decât scrisoarea lui Kalomiros adresată nouă și va ocupa probabil vreo patruzeci de pagini tipărite !

Acum., că am făcut acest lucru, nu prea mai știu, desigur, ce legătură are scrisoarea de față cu proiectata noastră carte - care este absolut necesar să

iasă! S-ar putea ca o astfel de carte să fie mai eficientă chiar în forma unei scrisori, doar puțin revizuită și împărțită în capitole, și cu tot materialul dumneavoastră științific și filosofic introdus în locurile potrivite. (Veți observa că pomenesc acest material în mai multe locuri ale scrisorii, fără a intra în amănunte, întrucât scrisoarea este aproape în întregime patristică.) Oricum, vedeți cum vi se pare scrisoarea după ce o citiți și vom vedea și ce ne răspunde Kalomiros. [...]

Bineînțeles că mulți se vor supăra că se „ridică” din nou problema evoluției, în loc de a se păstra tăcerea - dar aici suntem de acord cu Kalomiros că ea trebuie să fie ridicată și că trebuie înfățișată adevărata învățatură patristică. Este ceva foarte nesănătos să dorești să se păstreze tăcerea asupra unei probleme ce rămâne atât de confuză în cugetele celor mai mulți ortodocși. [...]

Rugați-vă pentru noi. Astăzi nădăjduiesc să închei ultima și cea mai însemnată secțiune a scrisorii către Kalomiros, referitoare la firea omului - în legătură cu care Kalomiros a exprimat ceva primejdios de apropiat de augustinianism, întemeindu-se pe o greșită interpretare a cuvintelor Sfântului Serafim din Sarov !

*16. Nutrind fără să știe „idei moderne”
(Lui A. Y., 9/22 martie, 1974)*

Demersul științific obiectiv este foarte necesar - nu până acolo încât să ne înfundăm în „dovezile științifice” - dar atât cât este suficient spre a arăta că probele științifice se anulează parcă una pe alta, reducând problema evoluției la sfera ei reală, cea a filosofiei și teologiei... Slăbiciunea evoluției ca știință și filosofie nu face decât să sublinieze importanța concepției patristice, care este așa de clară și cu adevărat puternică. [...]

În treacăt fie spus, încep să văd că eu însumi nutream unele „idei moderne” despre cele Șase Zile ale Facerii. E adevărat că nu aceasta este problema cea mai importantă implicată de evoluție, dar nu este nici ceva care să te lase indiferent; există aici o adâncă învățatură patristică, așa cum arăt în scrisoarea mea către Kalomiros. Dar ar fi bine să avem și alte mărturii patristice -deci vă rog să-mi spuneți dacă știți vreuna. Continuăm să adunăm materiale patristice pentru versiunea finală a cărții.

*17. Știința autentică (Lui A.Y., Marțea
Sfântului Toma, 10 aprilie, 1974)*

Pentru propria mea informare am verificat două cărți în biblioteca Red-ding: Raymond Dart, *în căutarea verigii lipsă*, ce pare a fi prea populară spre a fi de mare folos; și [Louis] Leakey, *Strămoșii lui Adam*, pe care, după câteva capitole, mă surprind a o privi mai curând cu simpatie, întrucât pare a

probelor) că dovezile științifice, dacă există, sunt *împotriva* evoluției. Voi încerca deci să regândesc, să reschițez și să rearanjez materialul, și să văd dacă sensul poate fi făcut cumva mai transparent.

În ce privește secțiunea patristică finală: încă compilez citate și fac fișe, sperând să reușesc ca atacul meu asupra problemei să aibă o acoperire cât mai bună. Parcă îmi amintesc că în caseta înregistrată de Părintele P. el pomenește faptul că genealogia Mântuitorului până la Adam cuprinde unele nume „simbolice” ? - adică s-ar putea să existe lacune de sute sau mii de ani ? Este un lucru important. Nu este nici o îndoială că Sfinții Părinți priveau aceste nume chiar ca pe niște liste de *părinți*, dar întrucât nimeni nu s-a mai îndoit de acest lucru până acum, nu au multe afirmații explicite pe această temă. Eventual Părinții se îngrijeau să împace genealogia de la Luca cu cea de la Matei, iar răspunsul Sfântului Grigorie Teologul⁶²⁴ și al altor Părinți este acela că cele câteva diferențe apar din obiceiul ca fratele mai tânăr să ia soția fratelui mai mare spre a-i ridica urmași dacă acesta nu avusese copii - iar una din genealogii numește tată pe cel care era adevăratul tată, iar cealaltă îl ia pe acela în numele căruia, ca să zic așa, fusese tată. Ați putea să vă uitați la Indicele scriptural de la oricare dintre Părinții pe care îi aveți, și să vedeți dacă face vreo tâlcuire la Luca 3, 24 și următoarele.⁶²⁵

*20. Ideea mai cuprinzătoare a naturalismului
(Lui A.Y., 14/27 februarie, 1976)*

Și eu aș zice [...] că planul nostru principal de [a face referire la] textele ie
popularizare și manualele de liceu [despre evoluție] este corect - căci
iceasta este modalitatea prin care este predată și înțeleasă, și pe unde pătrunde
filosofia evoluționistă tare și răspicat. Dar ar fi bine să ne întărim poziția cu
mai multe referiri la surse științifice „sofisticate” - spre a arăta că savanții

⁶²⁴ Vezi Sf. Grigorie Teologul, „Genealogia lui Hristos”, în *Scrierile celui între Sfinți Părintele nostru Grigorie Teologul* (în limba nisă), St. Petersburg, f. a., voi. 2, pp. 298-300. (n. ed.)⁶²³ In fișele sale, Părintele Serafim a tradus un pasaj din tâlcuitorul biblic din veacul al unsprezecelea, Fericitul Theofilact al Bulgariei, despre motivul pentru care Sf. Luca Evanghelistul a dus genealogia lui Hristos până la Adam: „Nașterea Domnului fiind fără de sămânță, a stârnit neîncredere. De-aceea Evanghelistul, dorind să arate că și altcândva a fost făcut un om fără de sămânță, urcă de la cei mai din urmă până la Adam și Dumnezeu. Ca și cum ar zice: De nu crezi că al doilea Adam [Hristos] s-a născut fără de sămânță, binevoiește să te întorci cu mintea către întâiul Adam, și vei afla că el a fost plăsmuit de Dumnezeu fără de sămânță, și după aceea nu vei mai fi necredincios” (citată în *Tâlcuirea la Evanghelia de la Luca* de către Episcopul Mihail [Kiev, 1899], p. 308). După moartea Părintelui Serafim a apărut în traducere engleză o tâlcuire la Evanghelia de la Luca a Sf. Ambrozie al Mediolanu-lui; ea cuprinde o discuție pe larg a genealogiei lui Hristos până la Adam (Sf. Ambrozie al Mediolanului, *Exposition of the Holy Gospel according to St. Luke*, Center for Traditionalist Orthodox Studies, Etna, California, 1988, pp. 81-111). (n. ed.)

nu cred tot ceea ce dau elevilor de liceu, și chiar își dau seama că multe lucruri provin din „credință” - *dar rămân totuși la credința evoluționistă principială* ca universul „se explică singur” și poate fi înțeles în termeni „naturali”. Nu-mi aduc aminte dacă am spus clar undeva că obiecția noastră nu este decât în mod secundar îndreptată împotriva teoriei evoluției ca atare, ci în primul rând împotriva mai cuprinzătoarei idei a *naturalismului* - cum că universul se explică singur.

%1.,>

21. *Savanți ce pun la îndoială evoluția*
(*Doctorului Alexandru Kalomiros, 22 februarie/6 martie, 1976*)

Am primit noua dvs. scrisoare despre evoluție. [...] Nu știu dacă este posibil să continuăm sau nu discuția. M-ați plasat într-o „categorie”: sunt un „fundamentalist”, un „literalist”, sunt „împotriva științei” și „sub influența apuseană”. Mă tem că tot ceea ce aș spune ați da de-o parte ca fiind fără nici o valoare. Dacă este așa, nu ar avea rost nici măcar să vă răspund la scrisoare; în mintea dvs. v-ați făcut deja o idee despre mine și, indiferent ce aș spune, nu mă veți asculta. *Nădăjduiesc să nu fie așa*, fiindcă dvs. sunteți primul evoluționist ortodox pe care l-am găsit și care este dispus să discute măcar problema, și cred că amândoi putem să ne folosim mult continuând discuția. Dar trebuie să vă spun răspicat că, în ciuda impresiei dvs., *nu sunt un fundamentalist*, și nici nu sunt „împotriva științei”; ba chiar dimpotrivă.

Dar dvs. puneți o limită imposibilă acestei discuții când spuneți: „Aș discuta evoluția cu dvs. din punct de vedere științific numai dacă ați avea vreo diplomă într-una din ramurile biologice sau geologice ale științelor naturale”. Dacă doriți să fie așa, eu, desigur, nu mai pot spune nimic. Dar dați-mi voie să citez una dintre afirmațiile dvs. științifice: „Stadiile embrionului în uter sunt exact stadiile evoluției vieții pe pământ. Este ceva atât de precis, încât chiar branhiile vechilor noștri strămoși, peștii, există chiar în fătul celor mai perfecționate animale de pe uscat, mamiferele.” Iar acum dați-mi voie să citez două afirmații din revistele științifice și din tratate, ale unor savanți ce au diplome foarte înalte în specialitățile lor:

1. „Teoria recapitulării a lui Haeckel [care este exact ceea ce mi-ați de scris a fi un fapt științific indiscutabil] a fost dovedită a fi greșită de mai mulți cercetători la rând.” (Walter J. Boch, biolog la Columbia University din New York, în articolul „Evolution by Orderly Law”, în rev. *Science*, voi. 164, 4 mai, 1969, p. 684.)

2. „Tipul de gândire analogică ce duce la teoriile care susțin că dezvoltarea se întemeiază pe recapitularea stadiilor ancestrale și celelalte, nu mai pare a fi convingătoare sau măcar interesantă pentru biologi.” (Prof. C.H. Waddington, University of Edinburgh, în *Principles of Embriology*, 1965, p. 10.)

Nu am dat aceste exemple spre a discuta cu dvs. teoria menționată; ci doar spre a vă arăta că un lucru pe care îl acceptați ca fiind un fapt științific

indiscutabil, nu e doar discutabil, ci chiar negat de savanți renumiți, dintre care mulți sunt ei înșiși evoluționiști! Același lucru e valabil și în privința altor „fapte științifice” pe care le citați, și pe care refuzați să-mi dați voie să le discut cu dvs.

În ciuda acuzațiilor dvs., *nu sunt „împotriva științei”*. Nu am o diplomă universitară în știință, dar am urmat la facultate cursuri de zoologie și am lecturi substanțiale în ce privește sursele științifice despre teoria evoluției și realitățile ei de fapt. Am citit cartea despre *Evoluție* a editurii Life⁶²⁶ și mi s-a părut cu totul dezamăgitoare, fiindcă am sperat să aflu în ea *demonstrarea unor fapte* (căci sunt sincer interesat să știu dacă evoluția este sau nu *adevărată!*), iar în loc de aceasta am găsit numai diagrame și ilustrații, și descrieri ce nu sunt convingătoare pentru nici un om cu mintea deschisă, ci doar pentru cineva care *crede deja* în evoluție *pe alte temeuri*. Este evident că mintea dvs. este deja închisă în ce privește acest subiect, și se pare că nu sunteți la curent cu marea cantitate de *literatură științifică* din ultimii ani, care este extrem de critică la adresa teoriei evoluționiste, vorbind de trecerea ei în rândul poeziei și a metaforelor, în locul teoriilor științifice (Prof. Con-stance, profesor de botanică la Berkeley University din California), sau chiar îi neagă cu totul validitatea. Dacă doriți (deși nu prea are rost!), aș putea într-adevăr să alcătuiesc o listă cu *sute* (dacă nu chiar *mii*) de savanți reputați care în prezent fie nu cred deloc în evoluție, fie afirmă că e o teorie științifică foarte îndoielnică. Mulți dintre ei afirmă foarte deschis (dar e vădit că Grecia a rămas în urma Occidentului în această privință) că o creație „literală” în șase zile de douăzeci și patru de ore este *una dintre interpretările posibile ale faptelor științifice pe care le avem în prezent*. (Deși poate vă amintiți că v-am scris în prima mea scrisoare că această chestiune nu este una de primă importanță, după părerea mea.) Există de asemenea în prezent o mulțime de dovezi *științifice* că lumea nu este mai veche de 8000 până la 10000 de ani. (Nu spun că este un fapt „dovedit științific” - spun doar ceea ce *savanții înșiși* spun în prezent - că există câteva realități științifice indiscutabile care au sens doar dacă lumea este foarte tânără.) Oare îmi veți spune că sunt nebun sau „împotriva științei” dacă pot cita doctori în *geologie și științele biologice* (dintre care mulți nu sunt „fundamentațiști”) care spun lucruri de felul acesta? Dacă este așa, atunci nu mai are rost să discutăm pe această temă, fiindcă ar însemna că până dumneavoastră sunteți împotriva științei, împotriva unei cercetări imparțiale și obiective a faptelor științifice. Mă rog să nu fie așa, căci atunci părerea dvs. despre evoluție ar fi nedemne de luat în seamă, fiind doar creația propriei imaginații.

Nu doresc să discut amănunțit cu dvs. nici una dintre dovezile pro sau contra evoluției - sunt alții ce pot face acest lucru mult mai bine decât mine.

⁶²⁶ Ruth Moore, *Evolution*, Life Nature Library, 1962. (n. ed.)

Vă cer doar să-mi dați măcar voie să vă trimit o carte scrisă de un specialist în știință (cred că în geologie), care și-a expus părerile în conferințe ținute la societăți geologice de aici, din America, carte ce cuprinde, într-o discuție foarte echilibrată, critica multor puncte slabe din teoria evoluției. Nu sunt de acord cu tot ce scrie în ea (este la un nivel oarecum popular, la nivel de colegiu), dar pune un început pentru o posibilă continuare a discuției. Nu se pomenește de religie în cartea de față, ea discutând doar dovezile științifice. Dacă acceptați să citiți cartea, sau cel puțin unele capitole care vă interesează, cu o minte „științifică” suficient de deschisă - atunci va fi cu puțință să continuăm discuția.

22. *Evitarea parțialității*
(Lui A.Y., 17/30 martie, 1976)

Nu am revenit la scrisoarea lui Kalomiros, și probabil nu ne putem aștepta la un răspuns înainte de vară.⁶²⁷ Scrisoarea, deși gădesc că tonul ei e dezgustător, ne ajută fiindcă arată reacția pe care cartea noastră despre evoluție ar fi avut-o în unele cercuri dacă nu ar fi fost mai întâi testată prin corespondența de față. Acest lucru ne ajută să evităm „parțialitatea”. Kalomiros îmi pare că se dovedește destul de rațional; el scrie nu ca și cum s-ar afla într-o tradiție, ci ca unul ce *se străduiește* să intre în tradiție. Neîntrerupta noastră tradiție rusească, în ciuda realei sau presupusei sale occidentalizări, are o tărie și o vioiciune pe care „redescoperitorii tradiției” nu o au. Dumnezeu să ne ajute să înfățișăm aceste lucruri într-un mod care să poată fi acceptat și asimilat astăzi.

23. *Trei axiome*
(Părintelui L, 3/16 iulie, 1977)

Despre „evoluție” - am fi bucuroși să primim comentariile dvs. Dacă doriți așa de mult să le vedeți, iar Dr. Kalomiros și-a răspândit deja scrisorile, vă putem trimite copii după ce vom alcătui răspunsul nostru la a doua scrisoare a sa. Însă, de fapt, corespondența nu a fost deloc rodnică. La început am fost încurajați de faptul că era dispus să discute măcar subiectul (ceea ce puțini ortodocși par a fi dispuși să facă), și i-am răspuns pe un ton ce credem că era în mare parte același cu al său, nu temându-ne să fim corecți dacă am face vreo greșeală, ci nădăjduind că - deși porneam de pe poziții aproape diametral opuse - am putea ca în cele din urmă să „ducem la bun sfârșit” problema printr-o discuție prietenească și să ajungem cât mai apropiați la capătul ei. Însă acum vedem că răspunsul nostru pare doar să-l fi jignit (poa-

⁶²⁷ Adică un răspuns amănunțit față de răspunsul relativ scurt pe care-l trimisese, (n. ed.) X

te că cel mai mult i-a displicut remarcă noastră că probabil și el se află în aceeași măsură sub „influența apuseană” ca și noi ceilalți, muritori de rând !), iar a doua scrisoare a sa aproape că nu mai lasă nici o șansă continuării discuției. Răspunsul nostru va fi probabil scurt (dacă vom avea măcar această șansă !) și va trebui să înceapă prin a arăta unele dintre contradicțiile în care a căzut singur, cu prea puțină nădejde de a-i stârni măcar interesul față de vreuna dintre problemele fundamentale care (din câte-mi amintesc) nici nu au fost măcar pomenite de vreunul dintre noi.

Dar deocamdată (profitând de șansa de a rumea problema mai pe îndelete !) vă voi înfățișa numai câteva dintre observațiile mele, nu asupra „evoluției” ca atare, ci asupra *abordării* sale, ce pare atât de dificilă, dar este esențială.

În primul rând, am fost foarte dezamăgiți de toate cele trei scrisori de la B. cu subiectul pe care l-am văzut. Sunt foarte puține lucruri în ele cu care să nu fim de acord - în afară poate de tonul pe alocuri insolent - dar de fapt nu ating deloc problema evoluției, și nu sunt cu siguranță răspunsul ortodox sau abordarea ortodoxă a problemei, așa cum a făgăduit Părintele E. De fapt, scrisorile respective dezvăluie o încercare aparte de a *nu* aborda chestiunea defel, ci mai curând de a sta deasupra ei, cu un aer mai mult superior. E semnificativă mărturisirea Părintelui E. (de acolo sau din altă parte) că nu l-a citit niciodată pe Teilhard de Chardin și că nici nu are nevoie, ca și evidentă sa ignoranță în ce privește latura științifică a problemei. („Caricatura” pe care a adăugat-o nu are nimic de-a face cu, de pildă, „noile descoperiri”, ci era ceva învechit încă de acum optzeci de ani.) La fel este și cu Dr. Kalomiros: se mândrește că nu știe absolut nimic despre învățăturile apusene despre evoluție (în afară de ceea ce socotește a fi „fapte științifice”), insistând să dăm atenție numai învățăturii sale pe această temă, care este „patristică”.

1. Ajungem astfel la Axioma nr. 1 în abordarea problemei (nu cea mai importantă, ci prima în ordinea discutării): problema evoluției nu poate fi nicidecum discutată dacă nu ai un temei pentru înțelegerea laturii sale științifice (a „dovezilor sale științifice”), ca și a întinsei filosofii a evoluției întemeiate pe ea (Teilhard de Chardin etc). Este tocmai lucrul de care se pare că se tem Părinții de la B., și în general, teologii noștri ortodocși (inclusiv Părintele Mihail Pomazanski, dacă nu mă înșel): de îndată ce intri în „știință”, teologul e scos din profunzimea sale, apar nesfârșite discuții fără rost etc. Cred că tocmai aceasta e pricina pentru care articolele despre evoluție ale Doctorului Kalomiros din presa religioasă grecească au deranjat, dar nu au stârnit proteste clare: în general „teologii” pur și simplu nu se descurcă cu latura științifică.

Nu vreau să spun că trebuie să fii un specialist în știință spre a discuta latura științifică a problemei — căci latura științifică *nu* este cea mai importantă, și de obicei specialiștii cad în capcana de a se concentra prea mult asupra ei;

dar, dacă nu cunoști suficient latura științifică, nu vei fi în stare să pricepi problema în întregul ei. Nu vei putea spune cu certitudine, de pildă, dacă omul a fost pe pământ acum vreo șapte sau opt mii de ani („mai mult sau mai puțin”, cum spun adeseori Părinții), dacă ești cu totul neștiutor în ce privește principiile datării radiometrice, straturile geologice etc, care „dovedesc” că omul are o vechime de „milioane de ani”. Iar asemenea cunoștințe nu sunt nicidecum ezoterice - principiile de bază ale datării radiometrice (atâta cât e nevoie pentru a le arăta punctele tari și cele slabe) se pot explica într-un articol destul de scurt. Iar întrebarea asupra existenței omului pe pământ de câteva *mii*. de ani sau câteva *milioane* de ani este una dintre cele ce se leagă cu siguranță de unele dintre întrebările ortodoxe fundamentale - dacă genealogiile Scripturii sunt chiar genealogii (cum credeau cu siguranță toți Părinții) sau doar niște liste sumare cu multe spații goale în ele; dacă unii dintre Patriarhii Vechiului Testament (dacă acestea nu sunt genealogii) nu ar putea fi „simboluri” în loc de oameni concreți; dacă Adam însuși a existat într-adevăr (având în vedere în special ceea ce pare a fi teoria dominantă între evoluționiști - poligenismul, faptul că noile specii încep de la mai multe perechi simultan) etc. Este doar un exemplu care ne arată că, pentru a da de capătul problemei, este nevoie să avem o cunoaștere de bază, chiar ca profani, a dovezilor științifice pentru și împotriva evoluției. Dacă oamenii sunt cât de cât obiectivi, fără a voi să aibă dreptate cu orice preț, asemenea probleme nici n-ar trebui să stârmească dezbateri prea pătimașe. Ca principiu de temelie, desigur, trebuie să pornim de la faptul că *adevărul* științific (opus feluritelor păreri și prejudecăți) nu poate contrazice *adevărul* descoperit dumnezeiesc, cu condiția să le înțelegem pe amândouă în mod corect.

Ideea dvs. - de a începe cu principiile teologice de bază - cred că este bună, și ele trebuie să rămână întotdeauna temelia. Trebuie să fim întotdeauna foarte atenți la diferitele moduri de cunoaștere și să nu le amestecăm. Necazul este că teoria evoluției e atât de complicată, încât nu poți ști întotdeauna care dintre aspectele ei a încetat să mai fie științific și a pătruns în teologie sau filosofie, sau unde exact apar conflictele reale. Aici cred că e foarte important, ca o a doua axiomă:

2. Să cunoaștem filosofiile de bază aflate în spatele evoluționismului sau derivate din el, ca și felurile păreri despre origini. Filosofia evoluționistă a „ridicării din fiarele sălbatice” pare cu siguranță de neîmpăcat cu concepția creștină a „căderii din Rai”, și întreaga noastră perspectivă asupra istoriei va fi negreșit determinată de felul cum credem ! Catolicii obișnuiau să rezolve problema printr-un *deus ex machina*: când trupul a evoluat suficient, Dumnezeu „i-a creat în mod special” un suflet - după părerea lor, aici evoluția are dreptate, la fel ca și *Cartea Facerii*, interpretată foarte larg. În principiu, Kalomiros are aceeași concepție, chiar dacă folosește un vocabular mai patristic spre a o descrie - dar asemenea păreri sunt foarte artificiale și contra-

facute: creștinii așteaptă ultimele ipoteze evoluționiste și sucesc textul *Facerii* ca să se potrivească cu ele. Nu merge chiar așa ! Cunoașterea felului cum privesc unii filosofi (precum Teilhard de Chardin) întreaga problemă a evoluției, deși poate că nu dă un răspuns nici unei întrebări particulare, dă totuși o perspectivă mai largă a întregului fundal intelectual pe care se desfășoară evoluția.

3. Axioma 3: Problema facerii, în întregul ei, nu poate fi abordată cum se cuvine de către ortodocși fără a recurge la sursele ortodoxe fundamentale: Sfinții Părinți. Deosebit de prețioase sunt: *Hexaimeroanele* Sfinților Vasile și Ambrozie; tâlcuirile la *Facere* făcute de Sfântul Ioan Gură de Aur și Sfântul Efrem Șirul; omiliile despre Adam, Rai și lumea întâi-zidită ale Sfântului Simeon Noul Teolog (în special Omilia 45 din ediția lui Theofan Zăvorâtul din 1892), Sfântul Grigorie Sinaitul (în *Filocalia* rusească), Avva Dorothei (Cuvântul 1); tâlcuirile feluriților Părinți la pasajele scripturale pe această temă (de pildă, la Romani 8, 19-22, referitor la „deșertăciunea” sau „stricăciunea” lumii post-adamice, sau Sfântul Grigorie Teologul despre genealogiile lui Hristos); omiliile pe tema învierii, sau orice text unde se discută problema „sămânței” sau „creșterii”; tratatele despre obârșia omului (Sfântul Grigorie al Nyssei); discuțiile patristice despre reîncarnare și preexistența sufletelor (care se leagă, din punct de vedere filosofic, de problema evoluției) etc.

Despre Dr. Kalomiros: al doilea răspuns către el va arăta unde anume credem că se abate de la tâlcuirea patristică. Dar impresia noastră generală despre cele două scrisori ale sale (pe care nu i-o vom scrie direct, de teama de a nu-l jigni din nou) este aceasta:

1) Este foarte nepregătit să discute problema, fie științific, fie filosofic. Nu cunoaște discuțiile din Apus pe această temă, nevoind decât să rămână „mai presus” de ele - lucru pe care îl poți face doar când nu le cunoști. Este cât se poate de evident din cele două scrisori ale sale că el (și probabil oameanii de știință greci în general) se află mult în urma Apusului, susținând poziții științifice și filosofice de mult abandonate chiar de către savanții apuseni sau aflate în curs de revizuire. Un singur exemplu: felul cum ia apărarea teoriei recapitulării a lui Haeckel despre embrionul uman: astăzi manualele de embriologie *evoluționiste* o scot din discuție ca pe o fantezie a secolului al XIX-lea, dar Kalomiros nu numai că se agață de ea ca de o „dovadă evidentă” a evoluției, ci chiar ne interzice să discutăm cu el orice problemă științifică până când vom dobândi diplome universitare în științele naturale (refugiul tipic pentru cineva care nu dorește o discuție liberă a subiectului!) Nu are cunoștință nici de spiritul mai puțin dogmatic al multor savanți evoluționiști de azi, nici de imensul număr de savanți care au abandonat cu totul evoluția sau sunt sceptici în privința ei.

2) *Teologic* vorbind, este nepregătit pentru o astfel de discuție - lucru ce ne-a surprins cel mai mult. Chiar după ce ne-a făgăduit să ne răspundă nu-

mai după citirea tuturor textelor patristice de bază pe această temă, încă își întemeiază întreaga argumentație pe două sau trei texte patristice, interpretate foarte părtinitor, și nici măcar nu dă un răspuns la numeroasele noastre citate patristice (ce sunt doar o mică parte din pasajele patristice pe care le-am găsit). Citatul său din Sfântul Grigorie al Nyssei nu spune absolut nimic despre evoluție dacă nu vrei să citești tu acest lucru în el; iar citatul din Sfântul Serafim cu siguranță că nu îi susține interpretarea, făcând cu el chiar ceea ce ne acuza pe noi că facem - luând „cronologic” cuvinte cu referință „ontologică”.

Când spun că Dr. Kalomiros este „nepregătit”, nu înțeleg desigur că este incapabil să discute problema - ci doar că este din start așa de plin de prejudecăți (cu complexul de a fi „inferior” față de „înțelepciunea apuseană”) încât nu mai vede problema deloc obiectiv... Am citat părerea foarte „funda-mentalistă” a Sfântului Efrem Șirul [că cele Șase Zile aveau douăzeci și patru de ore lungime] fără a spune precis că sunt de acord cu el - iar Dr. Kalomiros a scos-o din discuție spunând că „folosea știința timpului său”. Dar întrucât știința din vremea Sfântului Efrem cu siguranță nu învăța că lumea a fost creată în șase zile de douăzeci și patru de ore (cu câte douăsprezece ore între „momentele” creației), pot numai să presupun că Dr. Kalomiros nu este pregătit să cerceteze mărturiile patristice foarte obiectiv, folosind orice scuză spre a scoate din discuție tot ce nu se potrivește cu propriile păreri.

Am o bănuială foarte întemeiată că Părintele Mihail Pomazanski ar prefera să nu facă nici un fel de comentarii generale asupra problemei evoluției -însă, dacă îi veți pune unele întrebări specifice legate de teologie, s-ar putea să primiți răspunsuri. Dar iarăși, ar putea fi așa de speriat de latura științifică, încât ar putea șovăi chiar și în acest domeniu.

Scrisoarea de față este deja prea lungă. Din nefericire, nu voi mai avea timp o vreme ca să pun pe hârtie citatele patristice pe care le-am găsit până acum. Dar poate cândva o să-mi fac timp. Poate că v-ar interesa unele publicații ale Institutului de cercetări creaționiste din San Diego, mai ales cărți precum *Creaționismul științific* (pentru școlile de stat - adică ediția ne-reli-gioasă) ce prezintă doar dovezi științifice, fără referire la religie. Prezentarea pe care o fac ei „Modelului Creaționist” este o apropiere promițătoare de o concepție mai obiectivă asupra întregii probleme. Desigur, părerile lor religioase suferă din pricina îngustimii de vederi a fundamentalismului (în special necunoașterea întregului domeniu patristic al tâlcuirilor la *Facere* - dar și cei mai mulți dintre ortodocși au aceleași lacune !). Vă trimit alăturat două dintre pamfletele lor, împreună cu adresa lor, astfel încât, dacă vreți, puteți comanda unele dintre cărțile lor.

Dacă doriți, aș fi bucuros să continuăm discuția, măcar din când în când.

~*~**

uffif

24. Note la un dialog despre evoluție
(PărinteluiL, 8/21 august, 1977)'■■■./
■ ,.,- j

. Iată câteva note la continuele noastre „dialoguri despre evoluție”. Multe mulțumiri pentru cele două scrisori ale dvs. [...]

1. Problema vârstei pământului e o problemă ridicată de știință (care nu-i poate da un răspuns complet satisfăcător) dar care se leagă și cu descoperirea dumnezeiască și cu anumite probleme teologice. Din punctul de vedere al interpretării biblice, problema menționată depinde de una și mai importantă: „vârsta omenirii”. Aici textul *Facerii* nu trebuie să se teamă de dovezi științifice; și întrucât știința modernă *vorbește* despre aceasta, trebuie să avem un răspuns inteligent la părerea privitoare la „milioanele de ani” în timpul cărora, cum se presupune, au existat nu numai „galaxiile”, ci chiar omul și „strămoșii” săi apropiați umblau pe pământ. Nu putem scăpa de problema existenței omului în timpurile istorice (întrucât atât *Facerea*, cu tâlcătorii săi patristici cât și știința par să vorbească de același tip de „ani” pe care îi cunoaștem) prin referire la formarea galaxiilor și la relativitatea timpului - înseși „galaxiile primordiale” sunt produsul speculațiilor științifice ale gânditorilor moderni, cu nimic mai mult sau mai puțin demne de crezare decât speculațiile grecilor antici privitoare la obârșia lumii.

2. Aceasta ridică o altă problemă fundamentală: cât de mult trebuie să folosim știința într-o tâlcuire a *Cărții Facerii*? Aș zice, minimul necesar: trebuie să știm suficient despre știință și speculațiile sale moderne spre a da un răspuns celor care se folosesc de ea „ca să combată *Facerea*”. Astfel, poate că principala ei funcție astăzi este una negativă. Dar, dincolo de aceasta, cred că atitudinea noastră ar trebui să fie cea a Sfântului Vasile din *Hexameron*: concluziile îndreptățite ale științei trebuie folosite oriunde ajută sarcinii de a tâlcui textul sacru. „Fobia științei” stârnită printre unii creștini ortodocși de *falsa* întrebare a științei din partea anticreștinilor trebuie depășită, în cazul evoluției, nu văd cum s-ar putea măcar discuta problema fără o cunoaștere de bază a „dovezilor științifice” pro și contra. Nu vreau să spun că trebuie să *ne atașăm* în mod pătimăș de ele sau să le plasăm la același nivel cu teologia - trebuie doar să le *cunoaștem* și să știm cum să le stabilim valoarea relativă. „Creaționiștii științifici” sunt de mare folos în această privință, căci ei au dat la iveală probe ce fuseseră trecute cu vederea în mod selectiv de către unii evoluționiști predispuși s-o facă (de pildă, remarcabilele dovezi despre un pământ „sub 10 000 de ani vechime”, care trebuie cu siguranță puse în balanță împotriva probelor în favoarea unui pământ mult mai vechi etc).

3. Dar oare vârsta rasei umane (7000 sau 8000 de ani, respectiv un milion sau mai mult) este o problemă cu adevărat teologică sau importantă? Dumneavoastră aveți îndoieli. Vă ofer două observații:

a. Sfinții Părinți (probabil în unanimitate) nu au nici o îndoială că cronologia Vechiului Testament, de la Adam încoace, trebuie acceptată „literal”. Ei nu aveau preocuparea exagerată a fundamentalistilor pentru precizia cronologică, însă și cei mai mistici Părinți (Sfântul Isaac Șirul, Sfântul Grigorie Palama etc.) erau absolut siguri că Adam a trăit efectiv vreo 900 de ani, că au existat cam 5500 de ani („mai mult sau mai puțin”) între facerea lumii și Nașterea lui Hristos etc.⁶²⁸ (Fericitul Augustin are o discuție utilă în ce privește diferențele între cronologia greacă și cea ebraică - cei o mie de ani „mai mult sau mai puțin” nu-l deranjau mai mult ca pe ceilalți Părinți - dar afirmația că Adam a trăit acum un milion de ani sau mai mult și că astfel cronologia Vechiului [și Noului] Testament este cu totul arbitrară sau fantazistă, ar fi stârnit multe discuții patristice.) Putem fi oare atât de încrezători în concluziile științei moderne (mai ales dacă cunoaștem cât de cât procede ele datării radiometrice și filosofia din spatele lor !) încât să răsturnăm cu totul concepția patristică ? Dr. Kalomiros și alți evoluționiști ortodocși spun că trebuie s-o facem fără să ne gândim de două ori - eu aș zice că aceasta e o premisă periculoasă și o intruziune a unei științe îndoielnice în domeniul adevărului dumnezeiesc descoperit. Când Dr. Kalomiros scoate din discuție tâlcuirea patristică a cronologiei Vechiului Testament ca „raționalism iudaizant”, încep chiar să mă întreb care e atitudinea sa principială față de Părinți ? Căci pare a fi cel puțin lipsită de respect, ca să nu spun mai mult.

b. Mai important (mai teologic): imaginea asupra realității, asupra lumii, îți influențează neîndoielnic felul cum îl vezi pe Dumnezeu. Vă ofer (foarte pe scurt) două imagini („modele”) despre om și lumea sa:

(1) Omul creat acum 7000-8000 de ani, aparte de alte făpturi (nedescinzând din alții), nepătimaș din fire (cu trupul și cu sufletul), cu Eva făcută în chip minunat din coasta sa (într-un mod pe care nu-l putem descrie cu precizie științifică, cum arată Sfântul Ioan Gură de Aur), într-o lume de făpturi cu firi în mod fundamental stabile, iar nu în curs de transformare în alte firi. Se pot spune multe despre amănuntele acestui tablou, iar cunoașterea multora din ele nu poate fi nicicând precisă; dar în principiu ea nu contrazice textul *Facerii* și e în armonie cu felul ortodox de a-l vedea pe Dumnezeu.

(2) Omul se trage din făpturile inferioare, fiind pătimaș de la obârșie și prin fire, devenit nepătimitor în Rai (când harul l-a scos din starea sa animalică, după părerea lui Kalomiros) la o dată foarte vagă atât cronologic, cât și teologic (astăzi evoluționiștii romano-catolici neagă cu totul Raiul, fiindcă nu-l pot pune de acord cu filosofia evoluționistă), existând în starea sa căzu-

⁶²⁸ Sf. Isaac Șirul scrie că în vremea sa (sec. VII) demonii aveau vârsta de 6000 de ani, calculându-le vârsta de la facerea lumii (*Cuvinte despre nevoie*, Cuvântul 54). Sf. Macarie cel Mare afirmă și el că, în vremea sa, satana „are 6000 de ani” (*Omiliile duhovnicești*, Omilia 26, ed. cit., p.207). În scrisoarea sa către Cuvioasa Maică Xenia, Sf. Grigorie Palama scrie că „Adam a continuat să trăiască după aceea [adică după cădere] chiar 930 de ani.” (n. ed.)

tă cam vreun milion de ani sau mai mult, timp în care, treptat, s-a ridicat din sălbăticie la civilizație, datele despre el din Vechiul Testament fiind extrem de sumare și de neluat în serios atunci când vorbesc de „ani”; lumea din jurul omului aflându-se într-o neconținută stare de schimbare și avansare de la o fire la alta, întregul proces fiind explicabil („mai mult sau mai puțin”) de către știință, cu excepția impulsului original al creației însăși (ce a produs o masă cu totul nediferențiată, cu „potențialitatea” tuturor dezvoltărilor viitoare). (Kalomiros insistă că nu e nimic miraculos în cele Șase Zile ale Facerii - ele desfășurându-se după legile științifice!) Această imagine, a evoluției „teiste” sau „călăuzite de Dumnezeu”, poate fi reconciliată cu textul *Facerii* și cu tâlcuirea sa patristică numai prin multe salturi și improvizații, și prin eliminarea cu toptanul a mărturiilor patristice. Mă tem că principalul motiv pentru care nu stârnește groaza ortodocșilor ce cred în „evoluția călăuzită de Dumnezeu” (cum, de pildă, se declară Părintele N.) - este pur și simplu faptul că își bagă capul în nisip și nu-și dau osteneala să se gândească la ea, din pricina unei nesănătoase fobii față de știință. Dar vă întreb: oare felul de a-L vedea pe Dumnezeu nu este afectat în mod fundamental de o astfel de imagine asupra lumii ? De exemplu, concepția unui „evoluționist ortodox” precum Theodosius Dobzhansky (în discursul ținut la primirea titlului onorific de doctor al Seminarului Sfântul Vladimir !) tăgăduiește deschis Pronia lui Dumnezeu în lume; „Dumnezeul” lui e Dumnezeul deist. Sfântul Ioan Damaschin (urmând pe Sfântul Grigorie al Nyssei și pe alții) afirmă că e ceva nevrednic de Dumnezeu să crezi că El a creat trupul și sufletul omului în momente diferite, ca și cum nu ar fi fost în stare să facă toată lucrarea dintr-o dată; acest act de creație a fost simultan; aici textul *Facerii* nu trebuie interpretat literal sau „cronologic” (lucru tăgăduit în mod special de către Kalomiros - altfel interpretarea pe care o dă cuvintelor Sfântului Serafim s-ar prăbuși!). Cu cât mai puțin vrednică de Dumnezeu este atunci credința că El a creat doar un fel de ocean material de potențialități și a lăsat totul să „evolueze de la sine” după legile naturii! a vmiv;

După cum se vede, nu este vorba decât de o discuție liberă, ca să aveți la ce să reflectați - citatele exacte urmând a fi date când voi avea timp.

25. *Clerul din Grecia împotriva „evoluționismului ortodox”*

(*Episcopului Grigorie, 22 noiembrie/5 decembrie, 1980*)

Observ că la Conferința din 1981 din Pennsylvania va vorbi și Dr. Alexandru Kalomiros, despre „Facerea omului și a lumii”, și tare mă tem că atât cuvântarea, cât și însăși prezența lui nu vor face decât să dea un impuls spiritului „criticist” ce otrăvește așa de mult Biserica noastră. Eu însumi am purtat o vastă corespondență cu Dr. Kalomiros cu câțiva ani în urmă pe tema „creație și evoluție”, și spre uimirea mea am descoperit că este un adept al

celui mai naiv tip de evoluționism (scriind că Adam putea foarte bine să fi avut înfățișarea unei maimuțe, fiindcă la început fusese o făptură de tipul maimuței căreia Dumnezeu i-a dat Duhul Său !), fiind extrem de îndoctrinat și arogant în susținerea părerilor sale (a refuzat să discute cu mine orice probe științifice fiindcă nu am doctoratul în știință, iar când i-am criticat unele păreri și i-am arătat că „probele” sale științifice sunt depășite, nemaifiind acceptate nici măcar de tratatele evoluționiste din Apus, a întrerupt corespondența). Părerile Doctorului Kalomiros despre creație au fost foarte criticate de clerul conservator din Grecia,⁶²⁹ iar din punct de vedere teologic, în corespondența cu mine, avea foarte slabe și superficiale temeiuri pentru susținerea evoluționismului său științific. Pe deasupra, Dr. Kalomiros s-a făcut cunoscut în Grecia pentru inițierea propriei schisme față de Vechii Calen-dariști pe tema înfățișării lui Dumnezeu Tatăl în icoana Sfintei Treimi sub chipul unui bătrân - el insistând că icoana este eretică și justifică ruperea comuniunii cu cei ce o cinstesc sau chiar o tolerează.

-1 'ui.

26. *Oamenii sunt gata să audă aceste lucruri*
(Părintelui A.Y, Sâmbăta Lăsatului Sec de Carne, 1981)

Gândindu-mă la cursul meu despre *Cartea Facerii* din vara aceasta, am recitat o parte din scrisorile Doctorului Kalomiros. Ce dezamăgire ! Îți pieri tot cheful să te mai apuci de acest subiect, când vezi cum îl abordează. Și, într-adevăr, tonul este exact la fel cu al Diaconului L. M-am întrebat de ce, iar Părintele Gherman mi-a răspuns: amândoi încearcă să țină pasul cu moda „înaintată” din universități; și cred că, probabil, chiar acesta este răspunsul. Mai ales insistența de a repeta (iar Diaconul L. spune același lucru) că mulți și-au „pierdut sufletul” din pricina interpretării literale a *Facerii* - adică trebuie să le dăm *Facerea* la nivelul *lor*, schimbând adevărul dacă este nevoie, ca să nu-i jignim sau să le dăm mai mult decât pot să înghită. Dar oricine s-a *convertit* cu adevărat la creștinism va începe negreșit să-și regândească întreaga perspectivă intelectuală, nu-i așa ? Oare nu-i aceasta adevărata problemă a Doctorului Kalomiros, a Diaconului L. și a altor intelectuali ce nu s-au convertit pe deplin, ori au adus cu ei în Ortodoxie propriul bagaj intelectual - lucru de care ei îi acuză pe alții ? Aceasta era boala intelectualilor ruși convertiți la începutul secolului,⁶³⁰ și cred că grecii noștri intră în aceeași categorie.

Așa că merg înainte cu *Facerea* după Sfinții Părinți, dându-mi seama că poate provoca mai multe valuri printre greci (și etichetări - dar deja sunt

⁶²⁹ într-o altă scrisoare (către Păr. D.S., 23 noiembrie/6 decembrie, 1980) Părintele Serafim spune: „Teologii conservatori din Grecia îl privesc [pe Dr. Kalomiros] ca pe un evoluționist radical.” (n. ed.)

⁶³⁰ Adică emigranții ruși ce au format școala pariziană a teologiei ortodoxe moderniste, (n. ed.)

„teozof”, și mai rău de-atâta nu se poate !), mai ales că face „conurență” discursului Doctorului Kalomiros din Pennsylvania.

Fiindcă a venit vorba de *Facere*, nu văd de ce cursul despre *Cartea Facerii* nu ar putea să se transforme în principala parte a demult abandonatei noastre cărți despre „evoluție”. Acum întreaga sa concepție mi se limpezește. Ar trebui intitulată cumva mai pozitiv (fără evoluție în titlu), de pildă *Cartea Facerii, crearea lumii și omul dintâi: perspectiva ortodoxă*, iar prima parte și cea mai importantă să fie doar o tâlcuire ortodoxă (după Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Efrem etc.) a primelor capitole din *Cartea Facerii*, dezbătând „problemele” ridicate de omul modern în cursul discuției. Apoi, pe planul al

doilea (mai puțin de jumătate din carte), o discuție asupra întregii probleme a evoluției. [...]

Dacă am putea să o ducem la bun sfârșit, ar fi o lucrare de pionierat ce ar face cel puțin ca problema să poată fi discutată printre creștinii ortodocși, mulți dintre ei fiind preocupați de ea, dar neștiind cum să o gândească în întregul său. Ce părere aveți ? Aveți vreo idee sau ceva de spus ? Voi continua să lucrez la întreaga parte a cursului de vară și poate că împreună am putea-o trece în revistă și să organizăm restul cândva în această vară. Apoi ar fi numai bine să fie tipărită, mai ales că subiectul discuțiilor dintre mine și Kalomiros va pluti oarecum în atmosferă.

Recitind scrisorile lui Kalomiros, văd că este în joc un principiu fundamental... Este evident că dr. Kalomiros nu are nici o intenție să se smerească în fața cugetului Părinților. El „știe mai bine” decât ei, și deci etichetează drept „absurde” părerile susținute de ei, fiindcă el însuși a chibzuit mai bine, cu ajutorul științei moderne. În acest caz el are orizont mai larg decât Părinții; în cele mai multe cazuri însă grecii noștri sunt mai înguști - dar se încred în propria înțelepciune, pe care doresc să o impună altora. Cheia noastră -alipirea de înțelepciunea Bisericii, încrederea în propriii Părinți și în Sfinții Părinți ce au trăit înainte. Oamenii sunt pregătiți să audă aceste lucruri.

Evoluționismul și religia viitorului

Evoluția nu este parțial adevărată sau falsă. Ea a apărut din - și cere a fi acceptată ca - o întreagă filosofie despre lume și viață. Ipoteza științifică este

cu totul secundară.

Argumentul împotriva teoriei așa-zis „științifice” a evoluției nu este el însuși științific... Argumentul împotriva ei este teologic, întrucât ea include unele implicații cu totul inacceptabile pentru Ortodoxie, iar aceste implicații nu pot fi ocolite, și fiecare adept al evoluției se folosește de ele, teiștii și spiritualiștii fiind mai răi decât ateii.

Părintele Serafim

Ci mă tem, ca nu cumva, precum șarpele a amăgii pre Eva cu vicleșugul său, așa să se strice și înțelegerile voastre de la adevărul cea întru Hristos.

II Cor. 11,3

1. Depășirea materialismului științific

" Pentru cei ce cunosc climatul intelectual de la începutul noului mileniu este vădit că materialismul științific a luat-o razna. Faptul că lucrările unor oameni precum profesorii Johnson și Behe stârnesc un interes atât de cuprinzător, arată că oamenii în general nu sunt satisfăcuți de explicația tipic neodarwinistă că viața și toate formele vieții au luat ființă din cauze pur materiale, într-adevăr, în 1996 întârziatul evoluționist ateu/agnostic Cari Sagan deplângea faptul că „numai nouă la sută dintre americani acceptă descoperirea centrală a biologiei că ființele umane (și toate celelalte specii) au evoluat lent din ființe mai vechi, fără să fi fost nevoie de o intervenție divină pe parcurs"⁶³¹. Explicația naturalistă a originii vieții este întocmai cum o numea Părintele Serafim - „o filosofie a nebunilor” - și, după cum spunea Abraham Lincoln, „nu poți prosti pe toți oamenii tot timpul”. Astfel că edificiul darwinist, ce a dominat știința mai mult de un secol, începe acum să se dărâme.

⁶³¹ Cari Sagan, *The Derron-Haunted World: Science as a Candle in the Dark*, p. 327, apud Phillip E. Johnson, „The Curchof Darwin”, în *Wall Street Journal*, 16 august. 1999.

Părintele Serafim a prezis-o. Încă din anii 1970 el prezicea deja căderea comunismului ateu, împreună cu căderea ateismului și agnosticismului din știința și filosofia modernă. Știa că aveau să se prăbușească, fiindcă materialismul dialectic al marxismului și materialismul științific al darwinismului neagă interesul religios firesc al omului, iar acest interes nu poate fi cu totul suprimat. La un nivel mai profund, Părintele Serafim știa că materialismul pur va cădea, fiindcă, după prorociile din Scriptură și din scrierile patristice, amăgirile vremurilor de pe urmă nu vor fi de tip ateu și agnostic, ci pseudo-spiritual. Ele nu vor cuprinde (cel puțin la început) o încercare deschisă de a pune capăt creștinismului tradițional, ci mai curând vor căuta să submineze creștinismul, denaturându-l și înlocuindu-l cu un substitut bine gândit.

Pentru cei ce au pierdut gustul creștinismului tradițional, spunea Părintele Serafim, declinul ateismului și agnosticismului în știință, filosofie și guvernare va coincide cu reîntoarcerea la deismul francmasoneriei: „noua religie” din care s-a născut Epoca Revoluționară modernă. În Cursul de Supraviețuire din 1975 el spunea:

„Idealul Epocii Luminilor [ce precede direct Epoca Revoluționară] era deismul, și din această atmosferă s-a ivit masoneria modernă. Deismul este ideea Marelui Arhitect: un Dumnezeu aflat undeva departe, în ceruri și care nu vine în atingere cu noi. Ideea deistă a masoneriei a fost puterea răspunzătoare de producerea Revoluției Franceze și a întregii mișcări revoluționare din vremurile noastre. Există un motiv important pentru care deismul - deși pare azi cu totul demodat și discreditat - a dăinuit în lojile masonice. Aceasta se datorează faptului că întreaga concepție despre lume a modernismului nu este atee și nici agnostică; ci una care crede în Dumnezeu. Perioada în care agnosticismul și ateismul înlocuiesc creștinismul este doar una temporară. Scopul ei este acela de a înlătura adevăratul Dumnezeu al creștinismului tradițional, astfel ca oamenii să se poată întoarce înapoi și să se închine «adevăratului Dumnezeu» conform filozofiei revoluționare, cum fac masonii până în ziua de azi. Noul Dumnezeu este Marele Arhitect.”

Când scriitorul acestor rânduri l-a întâlnit pentru prima dată pe Părintele Serafim la University of California din Santa Cruz, în 1981, Părintele Serafim a prezis căderea comunismului ateu din Rusia, ca și ascensiunea noului sistem globalist ce se va clădi pe temelii puse de comunism. Nu mai e nevoie să spun că precizia acestei preziceri întemeiate scriptural și patristic s-a confirmat uluitor în anii de după moartea sa, și continuă să se confirme.

În cuvântarea ținută la universitate Părintele Serafim afirma că, spre deosebire de comunismul materialist al vechii școli marxist-leniniste, noul globalism va oferi o pseudo-spiritualitate. „Comunismul”, spunea el:

„nu are răspunsul ultim, fiindcă este un lucru foarte negativ. De fapt, dacă vă uitați la ceea ce se întâmplă în Rusia în ultimii zece sau douăzeci

de ani, puteți vedea că există o revoltă totală, cel puțin în ce privește mentalitatea oamenilor. Deși dictatura a rămas la fel de dură ca întotdeauna, mai ales în ultimii doi ani, băgând iarăși mai mulți oameni în închisori, oamenii se ridică din ce în ce mai mult, nu printr-o revoltă armată, ci în mințile lor, și devin independenți. Ceea ce înseamnă că, mai devreme sau mai târziu, întregul sistem se va prăbuși. Deci comunismul nu are răspunsul; nu va putea cuceri întreaga lume spre a aduce fericirea de care pretinde că este capabil. Dar în același timp el pregătește terenul pentru un lucru foarte important ce trebuie să se întâmple înainte să poată veni sfârșitul lumii: faptul că trebuie să existe o guvernare mondială unică, din care creștinismul să fi fost cumva dat afară. Iar în această privință comunismul a făcut treabă bună.

Dar pentru a furniza oamenilor un temei «spiritual» pentru un singur guvern mondial, trebuie să existe ceva mai înalt: iar în ideile Națiunilor Unite, de exemplu, putem vedea ceva ce seamănă cu un răspuns spiritual.⁶³² ONU se proclamă în favoarea întemeierii unei unice guvernări mondiale ce nu va fi o tiranie, nefiind bazată pe nici o idee particulară precum comunismul, ci pe ceva foarte vag, fără temeiuri creștine. De fapt, în urmă cu vreo douăzeci de ani, au amenajat o capelă de meditație în sediul ONU, și a avut loc o mare dispută asupra obiectului de închinare din ea. Nu poți pune o cruce, căci vei fi îndată stigmatizat drept creștin, nu poți pune nici ceva musulman sau hindus, fiindcă din nou ți se pune o etichetă; trebuie ceva aflat deasupra religiilor. În final s-au oprit la un bloc de piatră neagră. Oamenii au un simțământ de venerație în fața ei, ca în fața unui idol: un foarte vag tip de interes religios. Evident, fiecare are un anume interes religios: nu îl poți ascunde, iar comunismul va cădea din acest motiv. Dar un astfel de lucru vag este tocmai ceea ce dorește diavolul ca să pună gheara pe el. Poți fi înșelat în oricare credință particulară, dar cel puțin pui suflet în ea și Dumnezeu poate ierta orice fel de greșeli. Dar dacă nu ai nici o credință anume și te lași în seama unor idei atât de vagi, atunci demonii pătrund și încep să lucreze."⁶³³

⁶³² Deosebirea între comunismul internaționalist și globalismul Națiunilor Unite nu este chiar așa de reală cum s-ar putea crede. Dintre cele șaptesprezece persoane, identificate de Departamentul de Stat al SUA, care au dat formă politicii Statelor Unite ce a dus la crearea Națiunilor Unite, toate în afară de una au fost mai târziu identificate ca fiind membri în secret ai Partidului Comunist din SUA. Primul Secretar General al ONU, care a organizat conferința ce a redactat Carta Națiunilor Unite, a fost un om deconspirat mai târziu ca agent sovietic: Alger Hiss.

⁶³³ Citat în cartea Părintelui Damaschin Christensen, *Not of this World*, Fr. Seraphim Rose Foundation, Forestville, California, 1993, p. 886.

2. *Evoluționismul ca filosofie a lui Antihrist* tri _jrii; ,;

Cum am văzut mai înainte, comunismul ateu al vechii școli era evoluționist atât prin faptul că promova (și, în cazul leninismului, pune în practică) explicația naturalistă a originii vieții, cât și prin aceea că susținea că societatea umană, asemeni sistemelor biologice, evolua natural de la inferior la superior. Profunda legătură dintre comunismul marxist și evoluția darwinistă a fost recunoscută chiar de Marx, care era un adept plin de zel al ideilor lui Darwin.

Când marxismul cade, perechea sa, darwinismul, este destinat să continue procesul. Totuși, cum învăța Părintele Serafim, cele două nu au fost destinate a fi scopuri în sine. În decursul apostaziei dirijate de vrăjmașul mântuirii noastre, ele sunt doar vehicule prin care să se nimicească credința în Dumnezeu a creștinătății tradiționaliste, pregătind astfel calea pentru ceea ce Părintele Serafim numea „religia viitorului”. Anti-tradiționalismul și anti-creștinismul comunismului marxist și evoluționismului darwinist slujesc doar ca pregătire pentru ceva mult mai rău: un creștinism anfr'-tradiționalist și contrafăcut care *să amăgească, de va fi cu puțință, și pre cei aleși* (Mat. 24, 24).

Așa cum noul globalism - fără o înfățișare spirituală - este pasul următor după comunismul ateu, tot așa și un nou evoluționism, „spiritualizat”, este pasul următor după darwinismul vechii școli. În acest punct, credea Părintele Serafim, *știința se va combina cu religia* spre a forma o unică sinteză universală evoluționistă.

Ideea de evoluție nu va muri o dată cu trecerea marxismului și darwinismului materialist, ci va continua să pregătească omenirea pentru religia viitorului. Aceasta fiindcă evoluționismul e mai mult decât o încercare de a explica originea universului fără a face referință la Dumnezeu. Separată de contextul materialismului științific, evoluția este un element inerent al viitorului asalt împotriva tradiției ce va da impresia că satisface interesul religios al omului. „Poate”, scria Părintele Serafim, „ea este adevărata cheie (intelectuală) a asaltului asupra Bisericii, a însăși filosofiei (căci există așa ceva !) viitorului Antihrist. ”

Este interesant de notat aici că în Cursul de Supraviețuire Părintele Serafim a așezat lecția despre Evoluție în secțiunea intitulată „Noua Religie.” Dar nu pe Charles Darwin, cu concepția sa extrem de mecanicistă, îl vedea ca înainte mergător al Noului Religii. Ci mai curând pe Teilhard de Chardin, care a încercat să combine știința evoluționistă cu spiritualitatea evoluționistă. „Teilhardismul”, scria Părintele Serafim, „este «creștinismul» (și «ortodoxia») viitorului, sau mai curând fundamentul său metafizic.” Părintele Serafim îl numea pe Teilhard atât „prorocul”, cât și „predecesorul” lui Antihrist.

Scopul nostru aici este plasarea prezicerilor Părintelui Serafim în contextul dezvoltărilor intelectuale ce au avut loc în ultimele două decade de la

adormirea sa, și în același timp plasarea noilor dezvoltări în contextul perspectivei ortodoxe tradiționale. Însă, înainte de a ne apropia de vremurile prezente, să ne întoarcem și să privim mai îndeaproape ideile omului pe care Părintele Serafim îl numea prorocul religiei viitorului.

''' 3. Teilhard de Chardin, proroc al Noii Religii

Teilhard de Chardin însuși își proclama intenția întemeierii unei noi religii, într-o scrisoare spunea:

„Cum știi deja, ceea ce-mi domină interesul și preocupările este efortul de a statonici în mine însumi și de a răspândi în jurul meu o nouă religie (ai putea-o numi un creștinism mai bun) în care Dumnezeu personal încetează a mai fi marele proprietar neolitic din vechime, spre a deveni sufletul lumii; stadiul nostru religios și cultural cere acest lucru.”⁶³⁴ Teilhard era încântat că noua religie „încolțește în inima omului modern dintr-o sămânță semănată de ideea de evoluție”. „O religie a pământului”, scria el, „este mobilizată împotriva religiei cerului.” Cum spune el însuși, aceasta e „religia viitorului”⁶³⁵.

În câteva locuri Teilhard descrie propriile experiențe spirituale, din care urma să-și modeleze noua religie. De pildă, el povestește cum *Convergența Cosmică* și *Emergența Hristică* (conceptele și termenii îi aparțin) „s-au făcut simțite de la sine în lăuntrul cel mai adânc al ființării mele... Ele reacționau fără încetare unul asupra altuia, într-o izbucnire luminoasă de o extraordinară strălucire, slobozind prin implozia lor o lumină atât de intensă, încât transfigura (sau chiar «transsubstanțiază») pentru mine înseși adâncurile Lumii.”⁶³⁶

Altundeva vorbește despre descoperirea psihică a noosferei, pe care o percepe ca pe un înveliș sferic conștient sau ca o aură ce înconjoară pământul:

„Era ceva mai mult: în jurul acestui strat protoplasmic sensibil [adică biosfera], începea să mi se arate un ultim înveliș, dobândindu-și propria individualitate și detașându-se treptat ca o aură luminoasă. Acest înveliș nu era numai conștient, ci și gândea și, din momentul când am devenit conștient de el pentru prima oară, am găsit întotdeauna acolo, concentrată într-o formă încă mai orbitoare și mai consistentă, esența sau, mai bine spus, însuși sufletul Pământului.”⁶³⁷

Vom vorbi mai târziu ceva mai mult despre natura unor asemenea experiențe spirituale. Deocamdată este destul să arătăm că ele sunt legate tocmai

⁶³⁴ Teilhard de Chardin, *Lettres à Leontine Zanta*, Desclee de Brouwer, Paris, 1965, p. 127.

⁶³⁵ Teilhard de Chardin, *Activation of Energy*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1970, p. 383; *Science and Christ*, ed. cit., p. 120; *How I Believe*, ed. cit., p. 41.

Teilhard de Chardin, *The Heart of the Matter*, Harcourt Brace Jovanovich, New York, 1979, p. 83.

⁶³⁷ *Ibid.*, p. 32.

de acele „idei vagi” prin care Părintele Serafim spunea că „demonii pătrund și încep să lucreze”.

Asemeni tovarășului său de „prorocie” Friedrich Nietzsche, Teilhard simțea că este poate singurul om din istorie care să fi primit astfel de revelații, într-un articol încheiat doar cu o lună înainte de moarte, Teilhard scria:

„Cum se face că, cu cât mă uit în jurul meu, încă orbit de ceea ce am văzut, îmi dau seama că sunt aproape singurul om de acest fel, singurul care a văzut?... Când sunt întrebat, nu pot cita un singur scriitor, o singură lucrare care să dea o descriere clar exprimată a minunatei «Diafanii» care a transfigurat totul pentru mine.”⁶³⁸

Numai în el, pretinde Teilhard, „dragostea lui Dumnezeu și credința în lume” s-au adunat laolaltă exact în proporția convenită spre a se contopi în mod spontan. Și continuă, prognozând că ceea ce a avut loc numai în el, va avea loc într-o zi pretutindeni:

„*Mai devreme sau mai târziu se va produce o reacție în lanț.* Este încă o dovadă că Adevărul trebuie să apară doar o singură dată, într-o singură minte, ca să devină cu neputință ca vreodată să-l mai împiedice ceva de a se răspândi în mod universal și de a incendia totul.”⁶³⁹ în ciuda celor declarate despre sine de Teilhard, Părintele Serafim susținea că Teilhard nu este singurul întemeietor al noii religii. într-o scrisoare, el spune:

„Cred că S. a supraestimat influența *directă* a lui Teilhard asupra «Noiului Creștinism». Fraza cu pricina a fost făurită (cred) de [Claude de] Saint-Simon acum 150 de ani, și terenul ei a fost pregătit îndelung, cu mult înainte de Teilhard. Probabil că Teilhard a apărut exact la momentul potrivit spre a profita de curentul modernist și a face pe toată lumea să o asocieze cu numele său.”

4. Elemente de teilhardism

„*,<

Trebuie reamintit că, după părerea Părintelui Serafim, „creștinismul viitorului” nu va fi teilhardismul *per se*, însă se va sprijini pe „temelia metafizică” ce a fost deja pusă de către Teilhard. Componentele acestei temelii pot fi rezumate astfel:

1. Panenteism. Deși Teilhard însuși ridică în slăvi ceea ce el numea „panenteism creștin”,⁶⁴⁰ doctrina lui ar putea fi numită mai exact panenteism. Dicționarul definește panenteismul ca „doctrina ce susține că Dumnezeu include lumea ca parte, deși nu constituie întregul existenței Sale”⁶⁴¹. Faptul că învâ-

⁶³⁸ *Ibid.*, p. 100.

⁶³⁹ *Ibid.*, p. 102.

⁶⁴⁰ Panenteismul fiind „doctrina că nu există Dumnezeu, ci combinația forțelor și legilor ce se manifestă în universul existent” (*Webster's Third New International Dictionary*).

⁶⁴¹ *Webster's Third New International Dictionary*, voi. 2, p. 1630.

țătura lui Teilhard se potrivește acestei descrieri se vedește în afirmația sa că lumea „este o parte, un aspect, sau o fază a lui Dumnezeu”⁶⁴². Vorbind despre „partea lui Dumnezeu” care e cosmosul evolutiv, el spune: „Trebuie să avem grijă să observăm că sub această fațetă evolutivă Omega descoperă *doar jumătate din sine*”

Teilhard credea că, întrucât lumea e Dumnezeu, și întrucât lumea evoluează, și Dumnezeu se află într-un proces de evoluție - sau cel puțin aceea „parte” a lumii care este Dumnezeu. El scria că „Dumnezeu «se transformă pe sine» pe măsură ce ne încorporează pe noi”⁶⁴⁴. În același timp, el credea că Dumnezeu este atât Evoluatorul, cât și punctul final al evoluției: „Punctul Omega.” în evoluția conștiinței umane, afirma el, noul „Dumnezeu al cos-mogenezei” va înlocui în mod firesc „pe Tatăl-Dumnezeu de acum două mii de ani”⁶⁴⁵.

Desigur că o asemenea concepție atrage după sine un vag impuls religios către cosmosul însuși. Astfel, Teilhard vorbea despre „pornirea înăscută... de a căuta Dumnezeirea nu în mod separat de lumea fizică, ci prin materie și, într-un anumit fel, în unire cu materia.”⁶⁴⁶

2. *Nu există creație făcută de o inteligență extra-cosmică.* Într-un articol intitulat „Notă despre esența transformismului” Teilhard scrie că adevăratul subiect al evoluției nu este faptul că reptilele se trag din pești etc, ci mai curând faptul că originea vieții și a speciilor poate fi înțeleasă în mod adecvat în termenii unei „legături fizice”. În mod surprinzător, pentru el nu contează dacă această legătură e înțeleasă în termenii liniilor de descendență, ca în teoria lui Darwin; poate că e o altă legătură. Ceea ce contează este faptul că eliminăm „intervenția unei inteligențe extra-cosmice” în operațiile Naturii.⁶⁴⁷

Cum se împacă această idee, conformă cu cea a materialiştilor atei, cu conceptul „evoluției spirituale” a lui Teilhard? Pentru Teilhard, Dumnezeu nu este o „inteligență extra-cosmică”; cosmosul *este* Dumnezeu, „sufletul Pământului”. Lumea e „trupul” lui Dumnezeu; prin urmare, procesul natural al evoluției - „legătura fizică” - este în același timp „spiritual”. „Inteligența” din spatele evoluției, desemnată de Teilhard ca „suflet”, „spirit”, „conștiință” etc, este pentru el *intra-cosmică*. Subiectul evoluției este Dumnezeu; deci, scrie Teilhard, „Dumnezeu nu poate crea decât evolutiv”⁶⁴⁸. Teilhard a ajuns până la a postula „selecția psihică” ca mecanism evolutiv ce ar putea fi atașat ideii darwiniste a selecției naturale sau ar putea-o înlocui.⁶⁴⁹

⁶⁴² Teilhard de Chardin, *Science and Christ*, ed. cit., p. 180.

⁶⁴³ Teilhard de Chardin, *The Phenomenon of Man*, ed. cit., p. 270.

⁶⁴⁴ Teilhard de Chardin, *The Heart of the Matter*, ed. cit., pp. 52-53.

⁶⁴⁵ Teilhard de Chardin, *Christianity and Evolution*, ed. cit., p. 202.

⁶⁴⁶ Teilhard de Chardin, *Science and Christ*, ed. cit., p. 44.

⁶⁴⁷ Teilhard de Chardin, *The Heart of the Matter*, ed. cit., pp. 110-113.

⁶⁴⁸ Teilhard de Chardin, *Christianity and Evolution*, ed. cit., p. 179.

⁶⁴⁹ Teilhard de Chardin, *The Phenomenon of Man*, ed. cit., p. 149.

Contrar învățaturii creștine despre un Dumnezeu atotputernic și de nedepășit ce creează imediat și fără efort, Dumnezeu evoluționist al lui Teilhard „se trudește să producă” și e „întotdeauna obligat să treacă printr-o serie în treagă de intermediari și să depășească o întreagă succesiune de riscuri inevitabile”⁶⁵⁰.

3. *Confundarea psihicului cu spiritualul.* „Tot ceea ce există este materie ce devine spirit”, scria Teilhard. „În lume nu există nici spirit, nici materie; «materialul universului» este «materia-spirit».”⁶⁵¹

Altundeva scria că, „din punct de vedere pur științific și empiric, adevăratul nume pentru „spirit” e „spiritualizare”. Spiritul deci este un proces, „o trecere treptată și sistematică de la inconștient la conștient, și de la conștient la conștiința de sine.”⁶⁵²

Teilhard credea că atunci când organismele vii evoluează, „spiritul” evoluează o dată cu ele. Dar pentru el nu erau două procese separate, ci aspectele unei unice evoluții ale materiei-spirit.

Întocmai cum conceptul evoluției biologice subminează distincția dintre fițele create ale formelor vii - văzând, precum Erasmus Darwin, „un unic filament viu” între ele - tot așa și conceptul evoluției spirituale al lui Teilhard (al conștientei devenind spirit) subminează distincția dintre psihic și ceea ce e cu adevărat spiritual.

4. *Nihilism: distrugerea Adevărului.* „Pretutindeni în jur”, scrie Teilhard, „și în lăuntru nostru Dumnezeu este într-un proces de «schimbare»; strălucirea sa sporește, iar vivacitatea coloritului său se îmbogățește.”⁶⁵³ Dacă Dumnezeu creației este schimbător, nu mai există un Prim Principiu ne schimbător, nici o temelie pentru un Adevăr Absolut. Astfel, evoluționismul este una dintre înfățișările nihilismului, conform definiției lui Friedrich Nietzsche: „Faptul că *nu există adevăr*, nu există o stare de lucruri absolută - nu există «lucru în sine». *Iată singurul Nihilism, și încă unul în cel mai înalt grad.*”⁶⁵⁴ Deci ceea ce Părintele Serafim numea „temelia metafizică” a teilhardismului este de fapt lipsa totală a unei asemenea temelii.

5. *Hiliasm: inversarea Adevărului.* Teilhard credea că principiul psihic al *noosferei* - „sufletul Pământului” - va converge treptat în Punctul Omega, moment în care „partea lui Dumnezeu” care evolua în lume va ajunge, în sfârșit, la Unitatea supremă.

În această doctrină, pe care Teilhard a desemnat-o drept *cosmogeneză, emergență hristică* etc, vedem expresia extremă și fantastică a ceea ce pă-

⁰ Teilhard de Chardin, *Christianity and Evolution*, ed. cit., p. 31.

¹ Teilhard de Chardin, *Human Energy*, ed. cit., pp. 57-58.

² *Ibid.*, p. 96.

³ Teilhard de Chardin, *The Heart of the Matter*, ed. cit., p. 53.

⁴ Friedrich Nietzsche, *The Will to Power*, voi. 1, în *The Complete Works of Friedrich Nietzsche*, voi. 14, 1909, p. 6.

rintele Serafim identifica drept *hiliasm*: credința în perfectibilitatea pământului căzut. Hiliasmul, învăța Părintele Serafim, este cealaltă față a monedei nihilismului; este conținutul „pozitiv” ce umple golul rămas în urma nihilismului. La fel cum evoluția e corolarul logic al nihilismului, hiliasmul este (în cuvintele Părintelui Serafim) „o consecință aproape inevitabilă” a evoluționismului. În vreme ce nihilismul e o negare a Adevărului (anti-Adevăr), hiliasmul este exact inversul său (contra-Adevăr).

Părintele Serafim explica undeva:

„Întreaga filosofie evoluționistă ce prinde astăzi pe oameni îi face să
 • creadă, adesea inconștient, într-o concepție despre creație și viață ce este
 exact opusul învățăturii creștine: simplul devine complex, sălbăcia
 1 «evoluează» spre civilizație, nedeșvârșitul face să apară desăvârșirea,
 • «progresul» etc. în concepția Ortodoxiei ceea ce este desăvârșit cade în
 nedeșvârșire (Raiul în lumea căzută; și chiar istoric, Sfinții Părinți ob
 servă căderea omenirii în general, până la venirea lui Hristos...), iar omul
 5 din zilele de pe urmă va fi mult mai jos duhovnicește decât în Biserica
 primară [...]; nesticăciunea și nemurirea preced stricăciunea și moartea. «
 Desăvârșirea și nemurirea veacului viitor (cerul) nu sunt o *dezvoltare* sau .; o
 «evoluție» din lumea prezentă (cum ar zice Teilhard de Chardin...), ci o ■
 preschimbare din temelii.”

6. *Omul se face Dumnezeu*. Desigur că țelul final al acestei inversări nu poate decât să includă un concept pervertit al îndumnezeirii omului. Teilhard indica „existența în fața noastră a unui punct critic și ultim de ultra-homi-nizare, corespunzând unei depline reflectări a noosferei în ea însăși”. „Oare nu s-ar putea concepe”, întreba el, „ca Omenirea, la capătul totalizării sale [...] să poată atinge un nivel critic și să se unească cu unica adevărată și ireversibilă esență a lucrurilor, Punctul Omega ?”⁶⁵⁵

În Cursul de Supraviețuire, Părintele Serafim vorbea despre falsa zeificare a omului, legându-o de ideea Supraomului lui Nietzsche:

„Unii scriitori contemporani precum Erich Kahler vorbesc despre felul cum toate schimbările societății moderne, atât fizice cât și în domeniul ideilor, produc ceea ce el numește o mutație, un fel de «om nou».⁶⁵⁶ Și dacă, pe deasupra, ne gândim la așa-numita idee științifică a evoluției, în care de fapt Nietzsche credea, vedem că ideea venirii «omului nou», a

⁶⁵⁵ Teilhard de Chardin, *Activation of Energy*, ed. cil., p.290; *The Future of Man*, ed. cit., p. 127.

⁶⁵⁶ Iată ce scria gânditorul german Erich Kahler (1885-1970): „Puternica tendință către discontinuitate și invalidare a individualului [...] prezentă în chip vădit în cele mai multe dintre curentele vieții moderne - economice, tehnologice, politice, științifice, educaționale, psihice și artistice - se dovedește a fi așa de copleșitoare, încât suntem siliți să vedem în ea o adevărată mutație, o transformare a naturii umane” (Kahler, *The Tower and the Abyss*, George Braziller, Inc., New York, 1957, pp. 225-226).

Supraomului, nu este nicidecum o fantezie. Este o idee reală la care omul occidental a ajuns firesc, logic, prin îndepărtarea de Dumnezeu și încercarea de a găsi o nouă religie."

Părintele Serafim îl socotea pe Nietzsche, alături de Teilhard de Chardin, marele proroc al lui Antihrist. În vreme ce rolul lui Nietzsche a fost mai curând negativ, fiind asociat cu nihilismul, cel al lui Teilhard a fost pozitiv în ce privește amăgirea, asociat cu hiliasmul evoluționist. Dar, cum arată citatul de mai sus din Părintele Serafim, Nietzsche a fost și el un evoluționist, și era de asemenea un hiliast prin anticiparea Supraomului.

Pornind de la cuvintele lui Nietzsche, Părintele Serafim a identificat filo-sofia de bază a secolului douăzeci astfel: „Dumnezeu este mort; ca atare, omul devine Dumnezeu, și totul devine posibil”. Dumnezeu pe care Nietzsche îl proclama mort era, desigur, Dumnezeul creștinismului tradițional, însă, așa cum am văzut, „moartea lui Dumnezeu” e numai o fază temporară care să lase loc noului Dumnezeu al deismului cu care, conform inversatei viziuni a „ultra-hominizării” lui Teilhard, omul trebuie până la urmă să se contopească.

7. *Evoluționismul îl înlocuiește pe Hristos ca Mântuitor.* Ideea aceasta a fost exprimată deschis într-o afirmație hulitoare scrisă de Teilhard doar cu câteva luni înainte de moarte: „Hristos, cu adevărat, este cel ce mântuiește - dar oare n-ar trebui să adăugăm imediat că, în același timp, Hristos este cel mântuit de către Evoluție ?”⁶⁵⁷; după concepția lui Teilhard, Hristos este de asemenea produsul evoluției; deci evoluția e mai mare decât Hristos.

Dacă evoluționismul este adevărat, înseamnă că au existat milioane de ani de moarte înainte ca „hominizii” să fi apărut ca oameni. Desigur, conform acestei păreri, istorisirea Facerii despre căderea omului și principala ei urmare - moartea - nu se poate citi decât alegoric. Aceasta înlătură orice motivație a venirii, răstignirii și învierii lui Hristos din morți spre a-l mântui pe om de urmările căderii.

Prin urmare, evoluționismul îi cere creștinului să alegorizeze istorisirea biblică, nu numai pe cea a facerii lumii, ci și pe cea a mântuirii. Astfel Mântuitorul devine atât de îndepărtat, încât ajunge un concept deist. Dacă mecanismul evoluției (fie el cu totul material, ca în darwinism, fie material-spiri-tual, ca în teilhardism) l-a ridicat pe om din noroi, care „cădere” îi mai rămâne lui Hristos de ridicat ?

Aici se văd cel mai limpede efectele inversării evoluționiste a Adevărului, în creștinismul adevărat este nevoie ca un Mântuitor să intervină în istorie spre a schimba în mod miraculos sensul tendinței de deplasare în jos, pe când în evoluționism un proces determinist, „intra-cosmic”, produce în mod natural o tendință de ridicare, făcând un Mântuitor inutil.

⁶⁵⁷ Teilhard de Chardin, *The Heart of the Matter*, ed. cit., p. 92. {• Y ,:

Teilhard însuși ne-a arătat acest lucru în mod deslușit. „Trebuie să facem o alegere:”, spune el, „evoluție sau intruziune”⁶⁵⁸. Prin intruziune el înțelege tocmai „intervenția unei inteligențe extra-cosmice”, pe care, cum am văzut, o respinge categoric. Alegerea între „evoluție sau intruziune” se aplică deopotrivă mântuirii omului ca și originii vieții. Omenirea are nevoie de un Mântuitor. Potrivit propriei filosofii, evoluționismul elimină nevoia unei inteligențe extra-cosmice care să „intruzioneze” în istoria umană - cum s-a întâmplat când Dumnezeu transcendent s-a făcut om în Iisus Hristos - fiindcă evoluția însăși a devenit un fel de mântuitor. Iată de ce, așa cum spunea Dr. Wolfgang Smith în valorosul său studiu *Teilhardismul și Noua Religie*, „este cu totul adevărat că Teilhard a zeificat evoluția”⁶⁵⁹.

5. O nouă sinteză evoluționistă

După ce am discutat toate aceste teze ale teilhardismului, în încercarea de a identifica temeiul metafizic al „religiei viitorului”, trebuie să subliniem încă o dată că ideile lui Teilhard nu vin în ultimă instanță de la el. Cum spunea Părintele Serafim, „există cu adevărat un duh al vremii”⁶⁶⁰ - iar Teilhard l-a captat.

Când Teilhard a murit în 1955, teoria neodarwinistă a gradualismului evoluționist se apropia de culmea prestigiului său. Sinteza evoluției cu spiritualitatea, pe care a inventat-o, se potrivea mediului intelectual al timpului său. Aceasta se reflectă în ideea „selecției psihice”: o concepție spiritualizată a selecției naturale neodarwiniste.

Dar, așa cum am văzut, mediul intelectual s-a schimbat considerabil din vremea lui Teilhard. Acum, când edificiul neodarwinist începe să se dărâme, se ivește o nouă sinteză a evoluției cu spiritualitatea - una ce păstrează temeiul metafizic așezat de teilhardism, dar ține cont de noile dezvoltări.

Unul dintre principalii arhitecți ai noii sinteze este scriitorul american contemporan Ken Wilber. În calitatea sa de cel mai influent gânditor din mișcarea cunoscută ca Psihologie Transpersonală, Wilber se bucură în prezent de o tot mai mare vogă printre intelectualii cu orientări spirituale. Atât Președintele Bill Clinton, cât și vicepreședintele Al Gore au citit scrierile sale și au atras atenția asupra lor în mod public.⁶⁶¹ Cu cele șaisprezece cărți traduse în peste douăzeci de limbi, el este în prezent cel mai tradus autor academic din Statele Unite. Nu suntem în măsură să afirmăm că va fi o figură importantă pe termen mai lung, așa cum fusese Teilhard de Chardin.

⁶⁵⁸ Teilhard de Chardin, citat în Wolfgang Smith, *Teilhardism and the New Religion*, Tan Books, Rockford, DL, 1988, p. 23.

⁶⁵⁹ Wolfgang Smith, *Teilhardism and the New Religion ed. cit.*, p. 219.

⁶⁶⁰ Păr. Serafim Rose, „The Chinese Mind”, în *The Orthodox Word*, nr. 187-88, p. 103.

⁶⁶¹ Shambala Interview with Ken Wilber: The Publication of *One Taste - The Journals of Ken Wilber*, 1999.

Ceea ce ne preocupă acum este faptul că el, cel puțin la fel de mult ca orice alt gânditor ce scrie astăzi, pare a fi pe prima pagină a duhului vremii.⁶⁶²

Wilber nu încearcă a fi un gânditor original. Sarcina pe care și-a ales-o, spune el, este aceea de a aduna „generalizări orientative”: adică să ia ceea ce socotește a fi „partea cea mai bună” din orice și de oriunde, aranjând-o într-o sinteză filosofică unică.⁶⁶³ În opera sa se vede confirmarea celor scrise de Părintele Serafim acum două decenii:

„Una dintre caracteristicile curentelor de gândire moderne este «universalismul» - încercarea de a face o sinteză ce va include toate părerile «parțiale»: masonerie, ecumenism, heghelianism, bahai, unitarianism, unitatea tuturor religiilor. Iată ce este filosofia evoluționistă - o teorie «universală» care să explice orice și care să justifice orice lucru așa cum este - o mântuire universală, o concepție cosmică despre intrarea tuturor în armonia universală a lucrurilor așa cum sunt ele.”

Alcătuindu-și sinteza tuturor lucrurilor (unul din titlurile sale cele mai cunoscute este *Scurtă istorie a tuturor lucrurilor*), Wilber ia din „tradițiile înțelepciunii” (adică din religiile și filosofii tradiționale din Răsărit și Apus), din filosofii apuseni, ca și din psihologii și savanții moderni; și, în același timp, urmează îndeaproape cultura populară contemporană și modele contemporane, cu scopul, așa cum declară, „de a pune în lumină *zeitgeist-uU*”^{66M} Printre cititorii și colegii săi este foarte respectat pentru aparenta sa iscusință de a integra efectiv mii de surse intelectuale dintr-o dată. Pentru mulți, aura strălucirii sale e sporită de faptul că scrie că a ajuns la niveluri înaintate de meditație budistă tibetană ca și de faptul de a fi avut o experiență de contopire cu Absolutul Transpersonal, pe care îl numește (folosind deliberat un termen generalizat) „Spirit”.

Deși Wilber citează din Teilhard de Chardin, folosește unii din termenii săi și îl ridică în slăvi, totuși nu poate fi numit un adept propriu-zis al lui Teilhard. Scrierile lui Teilhard reprezintă numai o fărâmă din miile de surse pe care Wilber le-a integrat în sistemul său. Totuși este cât se poate de semnificativ că Wilber, ca transmițător al esenței filosofiei moderne, a dat la iveală o viziune integrală a spiritului vremii; și, în componentele sale majore, el este teilhardian.

Cadrul sintezei înțelepciunii universale făcute de Wilber este ideea Evoluției în lăuntru a ceea ce el numește „Marele Cuib al Ființării”. El observă, cu îndreptățire: „Dacă este vreo idee ce domină gândirea modernă și post-

⁶⁶² Ca semn al acestui fapt - sau mai curând ca rezultat al ei - Ann Godoff, directoarea celui mai mare concem de edituri din lume, Random House, spunea: „Nu e nici un alt scriitor în viață pe care l-aș publica mai curând decât pe Ken Wilber”.

⁶⁶³ Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit of Evolution*, Shambala Publications, Boston, 1995, pp. viii-ix.

^{66M} Ken Wilber, *One Taste: The Journals of Ken Wilber*, Shambala Publications, Boston, 1995, p. 92. *Zeitgeist* înseamnă în limba germană „spiritul vremii”.

modernă, aceea este evoluția"⁶⁶⁵. Asemeni lui Teilhard, este foarte interesat de știință, el fiind cercetător în biochimie până când interesul pentru filosofie și spiritualitate l-a făcut să-și redirecționeze energiile. Tot precum Teilhard, el țintește ca prin scrierile sale să ajute la combinarea științei cu religia, și chiar a scris recent o carte pe această temă, *Nunta rațiunii cu sufletul: integrarea științei, cu religia* (1998).⁶⁶⁶ Este gata să accepte ultimele teorii prin care materialismul științific a încercat să explice universul fără Dumnezeu - de la Big-Bang-ul de acum cincisprezece miliarde de ani până la evoluția omului „din simpli atomi nesimțitori și fără viață” - iar apoi se străduiește să injecteze spiritualitate în aceste teorii.⁶⁶⁷

Wilber își numește filosofia „panenteism evoluționist”⁶⁶⁸. În formularea sa, evoluția e precedată de „involuție”: Spirit ce se manifestă în univers, uitând apoi că este Spirit. El scrie:

„Spiritul manifestă un univers «aruncându-se afară» sau «golindu-se pe sine» spre a crea suflet, care se condensează în minte, care se condensează în trup, care se condensează în materie, forma cea mai densă dintre toate. Fiecare dintre aceste niveluri este încă un nivel al Spiritului, dar fiecare e o versiune redusă sau «înnapoiată» a Spiritului. La capătul acestui proces de involuție, toate dimensiunile înalte sunt cuprinse, ca potențial, în tărâmul material cel mai de jos. Și o dată ce lumea materială își face intrarea în existență (prin, să zicem, Big-Bang), atunci procesul invers -- sau evoluția - poate avea loc, trecând de la materie la trupuri vii, la cugete simbolice, la suflete luminoase, la însuși Spiritul pur. În această dezvoltare sau cuprindere evoluționistă, fiecare nivel succesiv nu aruncă peste bord nivelul precedent, nici nu-l neagă, ci mai curând îl include sau îl îmbrățișează, la fel cum sunt incluși atomii în molecule, care sunt incluse în celule, care sunt incluse în organisme. Fiecare nivel e un întreg care este și parte a unui întreg mai mare. [...] Cu alte cuvinte, fiecare cuprindere evoluționistă transcende, dar își și include predecesorul/predecesorii, cu Spiritul transcenzând și incluzând absolut totul.”⁶⁶⁹ Wilber spune că această concepție spirituală asupra evoluției trebuie să înlocuiască concepția materialistă și notează că materialismul științific, ca o ironie, pregătește calea pentru o „evoluție dincolo de raționalitate.” Printr-o înfiorătoare inversare a prognozei Părintelui Serafim, Wilber spune că rațio-

⁶⁶⁵ Ken Wilber, *A Brief History of Everything*, Shambala Publications, Boston, 1996, p. 300.

⁶⁶⁶ *The Marriage of Sense and Soul: Integrating Science and Religion*, Random House, Broadway Books, New York, 1998. Aceasta este cartea pentru care Președintele Clinton și vicepreședintele Gore au arătat un interes special.

⁶⁶⁷ Ken Wilber, *Up from Eden: A Transpersonal View of Human Evolution*, The Theosophical Publishing House, Wheaton, Illinois, 1981, p. 25.

⁶⁶⁸ Ken Wilber, *The Collected Works of Ken Wilber*, Shambala Publications, Boston, 1999, voi. 2, p. 11.

⁶⁶⁹ *Ibid.*

nalismul/materialismul (pe care îl numește „mentalitate nivelatoare”) nu e decât un pas în dezvoltarea evolutivă a omului: un pas mai departe față de vechile concepții religioase, astfel ca omul să poată ajunge la un concept mai înalt despre Divin. Deci, în concepția lui Wilber, materialismul furnizează o funcție *pozitivă*, chiar dacă trebuie să treacă, spre a face loc noii conștiințe religioase.

Observând tot mai largile fisuri din modelul neodarwinist ce au apărut de la moartea lui Teilhard, Wilber observă corect că teoria darwinistă a „evoluției prin selecția naturală [...] nu poate explica în nici un fel macro-evoluția!”⁶⁷⁰ El scrie:

„Specioasa explicație neodarwinistă standard a selecției naturale - absolut nimeni nu mai crede în ea.⁵⁷¹ Este clar că evoluția operează parțial prin selecția naturală darwinistă, dar acest proces nu face decât să selecteze acele transformări ce s-au produs *deja* prin mecanisme pe care absolut nimeni nu le înțelege.”⁶⁷²

El continuă spunând că mutațiile întâmplătoare „nu pot nici măcar să înceapă să explice” producerea unei aripi ori a unui ochi, și că „nu există *nici un fel* de probă a unor forme intermediare”⁶⁷³. Dar altundeva, păstrând ideea procesului evoluționist ca atare, spune Wilber, „teoria științifică ortodoxă a evoluției pare corectă în privința ce-ului evoluției, dar e profund reduționistă și/ori contradictorie în ce privește *cum-xA* (și *de ce-ul*) evoluției.”⁶⁷⁴ în calitate de panenteist, el vede Spiritul ce s-a manifestat drept cosmos (adică *este* cosmosul) ca pe forța conducătoare dindărătul evoluției, și ca fiind evoluția însăși:

„Spiritul este [...] deplin prezent la fiecare treaptă a procesului evoluționist însuși: Spiritul este procesul propriei actualizări de sine și desfășurări; ființarea sa este propria devenire; Țelul său este Calea însăși.”⁶⁷⁵

În pas cu dezvoltările curente, Wilber infuzează acest „Spirit” impersonal în modelul evoluției prin „echilibru punctual” inventat de materialist-evoluționistii Stephen Jay Gould și Niles Eldredge spre a argumenta lipsa formelor intermediare din arhiva fosiliferă. Potrivit lui Wilber, Spiritul se manifestă pe sine în noi forme ce iau ființă nu treptat (ca în neodarwinismul standard), ci „printr-un salt uriaș, după modelul cuantelor”. El desemnează acest lucru ca „evoluție emergentă” și chiar ca „emergență creativă”⁶⁷⁶. La

⁶⁷⁰ Ken Wilber, *A Brief History of Everything*, ed. cit., p. 300.

⁶⁷¹ Wilber scrie aici sub formă de dialog, de-aceia se exprimă hiperbolic. În realitate, sunt mulți cei ce încă se țin cu tenacitate de explicația neodarwinistă standard, în ciuda contingenței tot mai mare de evoluționisti care i se opun. Apologetul principal al vechii școli neodarwiniste este Richard Dawkins.

⁶⁷² Ken Wilber, *A Brief History of Everything*, ed. cit., p. 22.

⁶⁷³ *Ibid.*, p.23.

⁶⁷⁴ Ken Wilber, *Up front Eden*, ed. cit., p.321.

⁶⁷⁵ -/W., pp.321-22.

⁶⁷⁶ Ken Wilber, *A Brief History of Everything*, op. cit., pp. 23-24.

fel ca Teilhard, el vorbește despre producerea noilor organisme, nu ca un act creator fără efort, săvârșit de un Dumnezeu transcendent, ci ca un proces laborios:

„Evoluția nu e un accident statistic - ci o trudă întru Spirit, condusă
 , nu de o șansă lăsată la voia întâmplării, oricât de comodă ar fi o astfel de
 noțiune pentru cei ce tăgăduiesc realitatea oricărui nivel mai înalt decât
 ? materia insensibilă, ci de către Spiritul însuși.”⁶⁷⁷

? într-o introducere la învățăturile evoluționistului hindus Sri Aurobindo,
 Wilber scrie:

„Așa cum a văzut Aurobindo - poate mai limpede decât oricine până
 atunci și de atunci - expunerea științifică a evoluției, ce se întemeiază pe
 nimic altceva decât pe niște lut bezmetic, materie dinamică și sisteme de
 ., procesare (adică teorii ale haosului, structuri disipative instabile,
 autopo-iesis etc.) nu pot nici măcar să înceapă să explice extraordinara
 serie de transformări ce a făcut să apară viața din materie și gândirea din
 viață, serie care e destinată să ducă, exact în același fel, la apariția
 gândirii su-

(perioare și supragândirii și hipergândirii: numai Spiritul poate da seama de
 minunăția care este gloria evoluției.”⁶⁷⁸

■. „ Wilber recunoaște faptul că aproape toate culturile premoderne au privit
 istoria lumii nu ca pe o desfășurare evolutivă de la o stare mai joasă, ci mai
 curând ca pe o decădere dintr-o stare mai înaltă. „Dar”, scrie el:

„cândva în era modernă - este aproape cu neputință de fixat în mod
 exact când - ideea istoriei ca decădere (sau cădere de la Dumnezeu) a
 fost treptat înlocuită de ideea istoriei ca evoluție (sau creștere către Dum-
 nezeu). O vedem explicit la Friedrich Schelling (1775-1854); Georg
 ! Hegel (1770-1831) a promovat doctrina cu un geniu rar egalat; Herbert
 Spencer (1820-1930) a făcut din evoluție o lege universală; iar prietenul
 lui, Charles Darwin (1809-1882), a aplicat-o biologiei. O găsim apoi apă-
 rând la Sri Aurobindo (1872-1950), care i-a dat probabil contextul cel
 mai precis și mai profund spiritual, și la Pierre Teilhard de Chardin
 " (1881-1955), care a făcut-o celebră în Occident.

Dintr-o dată, doar în decurs de vreun secol, minți foarte serioase au
 aderat la o noțiune la care culturile premoderne, în marea lor majoritate,
 nici măcar nu se gândiseră, adică faptul că - asemeni tuturor sistemelor vii
 - noi, oamenii, suntem într-un proces de *creștere către potențialul nostru
 cel mai înalt*, iar dacă potențialul cel mai înalt este Dumnezeu,
 " atunci noi creștem către propria Dumnezeire.

Și, continuând cu această concepție, *evoluția* în general nu e decât
 creșterea și dezvoltarea către acel potențial desăvârșit, acel *summum
 bonum*, acel *ens perfectissimus*, acel ultim și cel mai înalt Temei și Ţel al

⁶⁷⁷ Ken Wilber, *The Marriage of Sense and Soul*, op. cit., p. 108.

⁶⁷⁸ Ken Wilber, Prefață la cartea *A Greater Psychology*, de A. S. Dalai (în curs de apariție).

propriei noastre firi profunde. Evoluția este doar Spirit-în-acțiune, Dumnezeu în devenire, iar această devenire e sortită să ne ducă pe toți direct la Divinitate."⁶⁷⁹

Asemeni lui Teilhard, Wilber vorbește despre „organismul universal... ce crește către cele mai înalte potențiale ale sale, adică neconținut-desfășurată realizare și actualizare a Spiritului."⁶⁸⁰ Dar, în calitate de psiholog transper-sonal, el se concentrează și asupra creșterii și evoluției *individuale*. Întrucât noi, ca toate cele din cosmos, suntem manifestări ale Spiritului, pe măsura avansării evoluției noastre, nu facem decât să ne amintim că, la urma urmei, suntem însuși Dumnezeu - EU SUNT - care a pornit rotirea universului:

„Tu ești Kosmosul, *literalmente*. Dar ai tendința de a înțelege acest fapt sporind străfulgerările infinității care ești, și realizezi exact de ce ai pornit minunatul și înspăimântătorul Joc al Vieții. Dar nu e deloc un Joc crud, nu până la capăt, fiindcă tu, și numai tu, ai stârnit această Dramă... Dacă ne angajăm toate nivelurile potențialului nostru [...], oare aceasta nu ne va ajuta mai bine să ne amintim Obârșia marelui Joc al Vieții, care nu e alta decât Șinele nostru cel mai adânc ? Dacă Spiritul e Temeiul și Țelul tuturor nivelurilor, și dacă suntem cu adevărat Spirit, oare angajarea tuturor nivelurilor, din toată inima, nu ne va ajuta să ne amintim cine și ce suntem cu adevărat ?..."⁶⁸¹

Apoi, ca un ecou al lui Nietzsche, Wilber face apel la Șinele nostru cel mai adânc, „Șinele Supraomului" nostru.⁶⁸² Când îți dai seama că tu ești Dumnezeu, zice el, „te vei trezi la o lume unde Kosmosul îți este suflet, norii plămânii tăi, picăturile de ploaie bătăile inimii tale... Vei privi luna ca pe o parte din trupul tău și te vei închina soarelui ca parte a inimii tale, și totul este exact așa."⁶⁸³

Spre a grăbi această readucere aminte, el recomandă ceea ce numește „practica integrală" pentru toate nivelurile ființării noastre, spunând că trebuie „să amestecăm și să îmbinăm" practicile fizice cu cele spirituale, de la jogging până la sexualitatea tantrică, yoga devoțională, rugăciunea centrată pe Advaita Vedanta și „meditația creștină fără de formă"⁶⁸⁴.

6. Cerințele minime ca un creștin să fie acceptat în Noua Sinteză «•

În cartea *Nunta rațiunii cu sufletul*, Wilber schițează programul pe care lumea trebuie să-l urmeze spre a combina știința cu religia, ca și pentru a

⁶⁷⁹ Ken Wilber, *The Marriage of Sense and Soul*, op. cit., pp. 103-4.

⁶⁸⁰ *Ibid.*, p. 208.

⁶⁸¹ Ken Wilber, *One Taste*, op. cit., pp. 210, 212.

⁶⁸² Ken Wilber, *A Brief History of Everything*, op. cit., pp. 314, 316.

⁶⁸³ Ken Wilber, *One Taste*, op. cit., pp. 282, 70.

⁶⁸⁴ *Ibid.*, p. 212.

stabilă o „teologie universală”⁶⁸⁵ pe care o pot îmbrățișa toate religiile, fără a-și pierde diferențele exterioare. El spune *establishment-ul* științific principal că, spre a se integra cu religia, știința modernă trebuie să renunțe la supunerea necondiționată față de materialism. Știința „nu trebuie să facă nimic mai mult decât să se extindă de la empirismul îngust (ce ține exclusiv de experiența simțurilor) până la empirismul larg (experiența directă în general)”⁶⁸⁶; adică trebuie să includă și experiența psiho-spirituală.

Wilber spune apoi religiei ce trebuie să facă spre a se încadra în parametrii cei mai largi ai noii paradigme religio-științifice. Întâi de toate, zice el, „Religiile lumii întregi trebuie să-și pună în paranteze credințele mitice”, și dă ca exemple pe Moisi despărțind Marea Roșie, pe Hristos născându-se din Fecioară și facerea lumii în șase zile.⁶⁸⁷ El concede că adepții unei religii pot păstra orice credințe mitice doresc, „atâta vreme cât nu se așteaptă ca vreo formă de știință sau vreo altă religie să le recunoască”:

„Aceasta nu înseamnă că vom pierde toate diferențele religioase și culoarea locală, căzând într-un terci uniform de spiritualitate new-age omogenizată... Cele mai multe religii vor continua să ofere sacrameinte, consolare și mituri (și alte consolări translative sau orizontale), pe lângă practicile autentic transformative sau contemplarea verticală. Nimic din toate acestea nu necesită o schimbare dramatică pentru nici o religie, deși fiecare va fi așezată într-un context ce nu mai cere ca miturile ei să fie singurele mituri din lume.”⁶⁸⁸

A doua schimbare pe care Wilber spune că religia trebuie să-o facă privește atitudinea ei față de evoluție. „Religia trebuie să-și revizuiască atitudinea față de evoluție în general”, spune el, și „orice religie care încearcă să respingă evoluția își pecetluiește soarta în lumea modernă”⁶⁸⁹. Și, spre a ne convinge, adaugă:

„în măsura în care religiile își pun în paranteze credințele mitice, con-centrându-se asupra esenței lor ezoterice... acceptarea evoluției este o adaptare într-adevăr modestă. De fapt, Aurobindo a și adus Vedanta (și , întreaga cuprindere a filosofiei indiene) în armonia evoluționistă. Abraham Isaac Kook arătase deja că «Teoria evoluției se acordă cu tainele Kabbalei mai bine decât orice altă teorie». Marii Idealiști au deschis deja calea unei spiritualități evoluționiste. Și oare nu a declarat și Papa până la urmă că «evoluția este mai mult decât o ipoteză» ?”⁶⁹⁰

⁶⁸⁵ Ken Wilber, *The Marriage of Sense and Soul*, ed. cit., p. 203.

⁶⁸⁶ *Ibid.*, p. 160.

⁶⁸⁷ Ken Wilber, *The Marriage of Sense and Soul*, ed. cit., p. 203.

⁶⁸⁸ *Ibid.*, p. 204.

⁶⁸⁹ *Ibid.*, pp. 205, 111.

⁶⁹⁰ *Ibid.*, p. 205.

Ceva mai încolo, Wilber dă la iveală o semnificativă excepție la concesiile că religiile își pot păstra „miturile” și totuși să ia parte la noua sinteză: <•

„în măsura în care o religie rămâne tributară unui Eden mitic în orice sens real, va avea dificultăți de netrecut în a participa la integrarea științei și filosofiei moderne.”⁶⁹¹

În final, el îl laudă pe Teilhard de Chardin pentru că îi ajută pe creștini să depășească acest obstacol de netrecut:

„Noțiunea de punct Omega (al conștiinței hristice) [a lui Teilhard] ca viitor punct de atracție pentru evoluția prezentă - noțiune împrumutată de la Schelling și Hegel - a eliberat pe mulți creștini de imposibila credință mitică într-o literală Grădină a Edenului și de morbida fixație (o romantică dorință de moarte) față de trecutul demult apus.”⁶⁹²

7. „Dumnezeul” Noii Sinteze

, ' -:

Aplicând învățăturile sale despre evoluția conștiinței la sfera politicului, Wilber scrie:

„Conștientizarea spirituală sau transrațională este conștientizarea *trans*-liberală, nu conștientizarea *re*liberală. Ea *nu este reacționară* și *regresivă*, ci *evolutivă* și *progresivă* («progresiv» fiind unul din termenii obișnuiți pentru «liberal»).

Astfel, experiența spirituală autentică (sau Iluminarea spirituală), așa cum se desfășoară în arena politică, nu este credința mitică pre-rațională... ci mai curând conștientizarea transrațională care, *clădind pe cele câștigate de raționalismul liberal și liberalismul politic*, extinde acele libertăți de la sfera politică la cea spirituală... Rezultatul, am putea spune, este un Spirit liberal, un Dumnezeu liberal, o Dumnezeiețe⁶⁹³ liberală.”⁶⁹⁴ Făcându-se ecoul lui Teilhard, Wilber numește acest Spirit liberal „Sufletul Lumii”⁶⁹⁵, vorbind în termeni hiliaști despre felul cum știința și spiritualitatea împreună vor deschide omenirea către noul Dumnezeu:

„Deci iată unde stăm acum, pe gânduri, în cumpănă pe muchia percepției transraționale, o *scientia visionis* ce aduce aici și colo, dar din ce în ce mai limpede, la tot felul de oameni în tot felul de locuri, puternice licăriri ale unei adevărate Coborâri a atotpătrunzătorului Suflet al Lumii.”⁶⁹⁶ Aceasta, spune Wilber, va duce la o conștientizare „centrată pe lume”, întemeiată pe „pluralismul universal”:

⁶⁹¹ *Ibid.*, p. 206.

⁶⁹² *Ibid.*, p. 208.

⁶⁹³ Joc de cuvinte în original între God (zeu/Dumnezeu) și Goddess (zeită/Dumnezeieță). (n. tr.)

⁶⁹⁴ *Ibid.*, pp. 211-212.

⁶⁹⁵ Ideea păgână de „Suflet al Lumii” e combătută pe larg de către Sf. Grigorie Palama.

⁶⁹⁶ Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality*, ed. cit., p. 524.

⁶⁹⁷ „Și vedem semnele noii și integralei înțelegeri ce trece peste margini - în psihologie, filosofie, afaceri, economie...”

La capătul procesului se află ceea ce Wilber numește, cu terminologia împrumutată de la Teilhard și alți scriitori, „centaurica epocă evoluționistă”, integrarea noosferei cu biosfera, organizarea supranațională a conștiinței planetare.”⁶⁹⁸

Desigur, wilberianul „Dumnezeu liberal” al conștiinței religioase globale emergente este tocmai tipul de „idee vagă” despre care Părintele Serafim spunea că predispune la influențe demonice. În contextul vagului simțământ religios ce caracterizează noua conștiință religioasă, acest „Dumnezeu” poate părea un fel de așa-zis Creator. Însă o evaluare teologică clară vedește acest concept despre dumnezeire ca pe o reînviere a ideilor păgâne, ce sunt foarte departe de adevăratul Dumnezeu-Creator al Bibliei, al Sfinților Părinți și al creștinismului ortodox.

Ken Wilber însuși afirmă că ideea „emergenței creative”, prin care încearcă să combine spiritualitatea cu conceptul evoluționist recent al evoluției „punctuale”, își are rădăcinile în filosofia păgână antică. Ea și-a dobândit expresia cea mai amănunțită în neoplatonism, care a produs ultima mare provocare a filosofiei păgâne la adresa teologiei creștine, în zorii civilizației creștine ortodoxe din veacul al IV-lea d.H.⁶⁹⁹ Într-o formă sau alta, ea se găsește în aproape orice soi de fals misticism (teozofie, kabbala etc.) de atunci și până în prezent. Probabil că aceasta e cea mai înaltă idee la care poate ajunge metafizica inventată de om, atunci când mintea căzută a omului nu se supune teologiei dumnezeiește descoperite și nu e crescută de către ea.

Conform noțiunii filosofice păgâne, divinitatea nu creează *ex nihilo* în sens clasic creștin, ci mai curând se răspândește sau se emană pe sine în creație. Formele și ființele apar dintr-o dată, dar aceasta e mai curând o „emergență” dintr-o Divinitate impersonală, decât creația unui Dumnezeu Personal Care este în esență complet „altul” decât creația Sa.

În contrast cu concepția păgână, teologul ortodox Vladimir Lossky deslușește adevăratul înțeles al creației conform învățaturii scriptural-patristice creștine:

„Creația *ex nihilo* înseamnă tocmai un astfel de act de producere a ceva ce se află «în afara lui Dumnezeu» - producerea unui subiect cu totul nou, fără vreo obârșie de vreun fel, fie din Firea Dumnezeiască, fie din vreun fel de materie sau potențialitate oarecare de a fi în afara lui Dum-

⁶⁹⁷ Ken Wilber, *One Taste*, ed. cit., pp. 311, 345.

⁶⁹⁸ Ken Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality*, ed. cit., pp. 186-87.

⁶⁹⁹ Wilber pretinde că Plotin (205-270 d.H.), principalul gânditor al școlii neoplatonice, era „neîndoielnic cel mai mare filosof-mistic pe care l-a cunoscut vreodată lumea” (*The Marriage of Sense and Soul*, ed. cit., p. 18). El îl socotește pe filosoful indian Nagarjuna (sec. II-III d.H.), care învăța că Vidul Absolut manifestă de la sine toate formele, ca fiind partenerul contemporan oriental al lui Plotin (Wilber, *Sex, Ecology, Spirituality: The Spirit of Evolution*, ed. cit., pp. 638-669, 692-697).

nezeu. Am putea zice că prin creația *ex nihilo* Dumnezeu «face loc» pentru ceva ce se află cu totul în afară de Sine; că, într-adevăr, El așază «exteriorul» sau nimicnicia în paralel cu plinătatea Sa. Rezultă un subiect ce e cu totul «altul», infinit îndepărtat de El, «nu prin loc, ci prin fire», după graiul Sfântului Ioan Damaschin.⁷⁰⁰

Creația nu e un fel de ieșire în afară sau o răspândire nesfârșită a Dumnezeirii... «Binele ce se răspândește pe sine de la sine» al neoplatonismului nu este Dumnezeul Sfântului Pavel, Care *cheamă cele ce nu sunt ca și cum ar fi* (Rom. 4, 17).⁷⁰¹

Conform ideii neoplatonice, întrucât Ființa Absolută este în ultimă instanță impersonală, ea nu are voință personală. Prin urmare, producerea ființelor nu poate fi un act de liberă voință, ci este mai degrabă o răspândire *firească*, ce are loc în virtutea unei necesități oarecare a Firii Dumnezeiești. Cu alte cuvinte, este în *firea* Dumnezeirii răspândirea de sine în tărâmul formei și aparenței; nu există „alegere”.

Pe de altă parte, în revelația creștină, întrucât Dumnezeu este Personal, creează printr-un *act de voință liberă*. Vladimir Lossky scrie:

„Creația e o lucrare a voinței, nu a firii. [...] în actul creației, Dumnezeu nu se afla supus nici unui fel de necesitate. Într-adevăr, nu există nimic în Firea Dumnezeiască care să poată fi cauza necesară a producerii fapturilor: creația putea la fel de bine să nu existe. Dumnezeu putea la fel de bine să nu fi creat; creația este un act liber al voii Sale, iar acest act liber e singurul temei al existenței tuturor ființelor...”

Creația, care este deci un act de voință liber, și nu (asemeni iradierii energiilor dumnezeiești) o revărsare firească, e un act potrivit unui Dumnezeu Care este Personal, unei Treimi a cărei voință de obște aparține Firii Dumnezeiești.⁷⁰²

Deci în concepția creștin-ortodoxă Dumnezeu creează nu din necesitate, ci din dragoste. El ne iubește pe noi, făpturile Sale, care suntem în esență diferiți de El, și dorește ca noi să-L întâlnim într-o legătură personală a dragostei, astfel încât să ne facem părtași Lui prin harul Său. Vladimir Lossky scrie că, după concepția creștină:

„Universul creat nu este deci văzut, ca în gândirea platonice sau platonizantă, sub înfățișarea palidă și împuținată a unei replici sărăcăcioase a Dumnezeirii; el apare mai curând ca o ființare cu totul nouă, zidirea proaspăt ieșită din mâna Dumnezeului Facerii, *Care a văzut că este bună*,

⁷⁰⁰ Sf. Grigorie Palania scrie că „fiecare fire creată este mult îndepărtată și cu totul străină față de Firea Dumnezeiască”, deși Dumnezeu creează și susține creația prin harul său Dumnezeiesc (energiile Sale).

⁷⁰¹ Vladimir Lossky, *The Mystical Theology of the Eastern Church*, ed. cit., pp. 92-93. Despre neoplatonism vezi și pp. 29-38.

⁷⁰² *Ibid.*, pp. 93-94.

■ un univers creat care e voit de Dumnezeu și bucurie a înțelepciunii Sale, în «o rânduială armonioasă», «un imn minunat alcătuit întru slava puterii Celui Atotputernic», cum zice Sfântul Grigorie al Nyssei.⁷⁰³ • Astfel, Dumnezeul impersonal al concepției păgâne (și neopăgâne) se vădește a fi infinit mai „slab” decât Dumnezeul creștinismului ortodox. El nu poate în mod voit să creeze *ex nihilo* în adevăratul sens, ci poate doar, printr-o necesitate, să manifeste forme scoase din firea sa.

Deși concepția aceasta despre „Dumnezeu” și „creație” nu are într-adevăr nimic nou, am văzut cum i s-a dat un cadru evoluționist în vremurile moderne de către gânditori precum Teilhard și Wilber. Învățătura antică păgână despre o serie de difuziuni ale Firii Dumnezeiești a fost acum „actualizată”, după cum zice Wilber, de către teoria modernă a evoluției.⁷⁰⁴ H.

Ideea păgână a „emergenței creative” pare să umple cu totul lacunele ce există în modelele evoluției naturaliste aflate în competiție. Asociată cu modelul „echilibrului punctual”, inventat de către evoluționiștii atei și agnostici Stephen Jay Gould și Niles Eldredge, ea furnizează un vag „Spirit” care să explice atât lipsa formelor intermediare, cât și lipsa unui mecanism pur natural al evoluției. De îndată ce evoluționistul admite un vag concept de divinitate, ideea sintetizată de Wilber devine absolut credibilă, potrivit-și perfect cu cadrul evoluționist al miliardelor de ani de istorie a pământului. Potrivit acestei concepții, Dumnezeu a „emers” în lume de-a lungul a miliarde de ani în forme succesive din ce în ce mai înalte. *Este tot evoluție* - cum afirmă neîncetat Wilber - dar mult deosebită de vechea paradigmă naturalistă.

Este interesant de observat că Stephen Jay Gould este marxist și a comentat el însuși legătura dintre teoria „echilibrului punctual” a salturilor evoluționiste și ideea marxistă a evoluției sociale prin schimbări succesive rapide (revoluție).⁷⁰⁵ Această legătură aruncă și mai multă lumină asupra prezicerii părintelui Serafim că spiritualitatea se va adăuga comunismului spre a forma religia viitorului.

Discutând despre „Dumnezeul” noii sinteze religios-științifice, trebuie să comentăm aici o aparentă contradicție în prognoza Părintelui Serafim. Undeva Părintele Serafim spune că noul Dumnezeu va fi cel al deismului franc-masoneriei și Iluminismului, iar altundeva spune că Teilhard este predecesorul Noii Religii - iar Teilhard, așa cum am văzut, era un panenteist.

La o cercetare mai atentă însă, deosebirea între deism și panenteism apare a fi mai mult una de grad decât de substanță. În Cursul de Supraviețuire, Pă-

⁷⁰³ JW., p. 95.

⁷⁰⁴ Wilber, *The Marriage of Sense and Soul*, ed. cit., p. 205.

⁷⁰⁵ Niles Eldredge și Stephen Jay Gould, „Punctuated Equilibria”, în *Paleobiology*, voi. 3 (primăvara 1977), pp. 145-146. Apud Luther Sunderland, *Darwin's Enigma*, pp. 110-111. Vezi și pp. 108-109. V. A •-« /mn

rintele Serafim sublinia că „în materie de religie, deismul era poate cea mai tipică mișcare” a Iluminismului, dar în același timp filosofii dești ai vremii l-au înlocuit pe Dumnezeu cu „Natura” drept concept central al lor, iar unii l-au numit pe Dumnezeu „sufletul lumii”. Părintele Serafim descria idealul Iluminismului astfel: „Natura domnind deasupra tuturor, tainele Naturii des-coperindu-se, Dumnezeu fiind încă în cer (deși nefăcând mare lucru), iar cunoașterea științifică progresând în întreaga lume.” Gânditorii luminiști erau cu totul în tradiția științei moderne care a apărut în timpul Renașterii din-tr-un anume fel de „mistică naturală” - și chiar, în cazul lui Giordano Bruno (1548-1600), din însoțirea științei cu panteismul total.

În cartea sa *The Making of the Modern Mind (Crearea gândirii moderne)*, J.H. Randall Jr. scrie că, în Iluminism, idealul Naturii „era ceea ce oamenii voiau să realizeze ei înșiși; și el s-a prefăcut cu ușurință în Divinitate. Natura era modelul lui Dumnezeu pentru om; ba chiar fața însăși a lui Dumnezeu.”⁷⁰⁶ În acest chip, deismul Iluminismului a trecut nu la un panteism pur, ci la un fel de deism/panenteism. Gânditorii Iluminismului își țineau im personalul lor Dumnezeu deist în cer, „nefăcând mare lucru”, însă interesul lor religios s-a îndreptat către „fața” lui Dumnezeu pe care o identificau cu Natura impersonală.

Dacă Teilhard de Chardin este într-adevăr prorocul viitoarei combinații a științei cu religia, atunci în cea mai mare parte a ei combinația respectivă nu va fi una pur panteistă, ci mai curând deist-panenteistă. Trebuie amintit că Părintele Serafim, după ce a citit afirmațiile teologice ale cunoscutului savant evoluționist Theodosius Dobzhansky, l-a numit „deist” - iar Dobzhansky era un admirator al panenteistului Teilhard de Chardin.

Dar cât de mult va urca pe scara de la deism la purul panteism viitoarea combinație de știință și religie e o problema secundară. Principalul este că, spre deosebire de materialismul științific de azi, sinteza religios-științifică de mâine va avea un „Dumnezeu”, și nu va fi Cel pe Care Teilhard în chip de făimător îl numea „Tatăl-Dumnezeu de acum două mii de ani”. „Dumnezeul” său va fi unul vag, și nu va fi Personal.

Același lucru poate fi spus despre „Hristosul” Noii Religii. Se poate vedea deja în curentul cultural principal un efort concertat de a-L reinterpretă pe Hristos, astfel încât să nu mai fie o amenințare pentru căzuta fire omenească și pentru diavol - astfel încât să nu mai fie un *Mântuitor*.

Dacă, potrivit concepției neopăgâne, atât noi înșine, cât și Hristos (împreună cu orice altceva) suntem doar difuziuni ale Firii Dumnezeiești, atunci Hristos nu mai are de făcut nimic altceva decât să ne călăuzească înapoi la *gnoza* a ceea ce suntem deja. Aceasta este, desigur, tocmai ideea promovată acum sub pretext că ar fi învățătura autentică, ezoterică, a lui Hristos. În

⁷⁰⁶ J.H. Randall Jr., *The Making of the Modern Mind*, ed. cit, p. 278

realitate, ea este doar reînvierea vechii erezii gnostice, întemeiate pe filo-sofia păgână, osândite, pe bună dreptate, de primii Părinți.

Ken Wilber vorbește despre învățăturile ce sunt „redescoperite” în textele gnostice:

„Este vădit din aceste texte că principala activitate religioasă a lui Iisus a fost aceea de a se întrupa în adepții săi și ca adepți ai săi, nu ca unicul Fiu al lui Dumnezeu istoric (o noțiune monstruoasă), ci în felul unui adevărat Călăuzitor Spiritual, ajutându-i pe toți să devină fii și fiice ale lui Dumnezeu. [...] Elaine Pagels arată că există trei trăsături esențiale ale mesajului ezoteric al lui Hristos, așa cum e dezvăluit în Evangheliile Gnostice: (1) «Cu-31 noașterea de sine este cunoașterea lui Dumnezeu; șinele [cel mai înalt] și divinul sunt identice». (2) «*Iisus cel viu* al acestor texte vorbește despre iluzie și iluminare, nu despre păcat și pocăință». (3) «Iisus este prezentat nu ca Domnul, ci ca un călăuzitor spiritual.» Să notăm doar că acestea sunt tocmai pozițiile religiei Dharmakaya.”⁷⁰⁷

Avem aici un exemplu clar de *creștinism denaturat* de care am vorbit mai devreme. Hristos e văzut ca un concept vag de Bine absolut, credința în El ca fiind Fiul lui Dumnezeu cel unul-născut e respinsă ca o noțiune monstruoasă, avansându-se ideea că noi înșine putem fi întocmai ca El. Acesta e un element crucial în „religia viitorului”, fiindcă prin el Antihrist va fi încredințat că este un alt Fiu al lui Dumnezeu care s-a întrupat.

În chip exterior, imitatorul lui Hristos va apărea ca un fel de mântuitor, rezolvând problemele economice și politice ale omului și oferindu-se să-i satisfacă aspirațiile spirituale, prin ceea ce Părintele Serafim numea „cazanul amestecării” științei cu religiile lumii. Însă, la un nivel mai profund, adevăratul mântuitor va fi văzut ca fiind evoluția însăși, mergând înainte într-o dezvoltare naturală a lumii acesteia până la împărăția lui Dumnezeu. Ultimul mare înșelător, care până la urmă va pretinde a fi Hristos, va fi socotit doar ca un alt produs magnific al evoluției.

8. Filosofia lui. Antihrist

Conform Părintelui Serafim, „Noua Religie” și „Noul Creștinism”, prefigurate de Teilhard de Chardin, se vor întemeia printr-o „inițiere demonică limitată până atunci la lumea păgână”⁷⁰⁸. În cartea sa *Ortodoxia și religia viitorului* el descrie câteva dintre „experimentele religioase” - de la întâlniri cu OZN-uri până la fenomene „harismatice” și sofisticate practici de meditație - care au pregătit popoarele ce fuseseră mai înainte creștine pentru această inițiere, făcându-le deschise și pasive față de noile experiențe spirituale.

⁷⁰⁷ Ken Wilber, *Up from Eden*, ed. cit., p. 256, citând din Elaine Pagels, „The Gnostic Gospel's Revelations”, în *New York Review of Books*, voi. 26, nr. 16-19, 1979.

⁷⁰⁸ Păr. Serafim Rose, *Ortodoxia și religia viitorului*, ed. cit.. ■■■. - >-

Evident, nu oricine dintre cei ce vor experimenta „inițierea demonică” a Noii Religii va și îmbrățișa conștient întreaga sferă a filosofiei din spatele său. Totuși, cum spunea Părintele Serafim, există o astfel de filosofie, iar cheia sa e de găsit în evoluționism, în special în evoluționismul teilhardian. Am arătat deja că această filosofie are o natură păgână. Dar dacă ea este cu adevărat filosofia lui Antihrist, așa cum a spus Părintele Serafim, ea trebuie să aibă și o natură infernală. Concluzia aceasta se naște din considerentele următoare:

1. Ideea că omul poate deveni Dumnezeu, indiferent de deghizarea modernă sofisticată pe care ar lua-o (fie ea „ultra-hominizarea”, ca la Teilhard, ori „reamintirea”, ca la Wilber), este expresia primordială ispitiri a lui satan față de omenire: *ori în ce zi veți mânca dintr-însul, se vor deschide ochii voștri, și veți fi ca niște dumnezei* (Fac. 3, 5). Și este aceeași ispită prin care satana, ce dorea să fie egalul lui Dumnezeu, a căzut din cer.

Iată deci primul motiv pentru care Părintele Serafim numea evoluționismul cheia filosofiei ultimei mari înșelări. În forma ei „spiritualizată”, ea este temeiul pentru ca omul să se facă Supraom și să își realizeze natura dumnezeiască. Este manifestarea filosofică a primei oferte făcute omului de către diavol.

Potrivit dreptarului vieții duhovnicești creștin-ortodoxe, trebuie să existe întotdeauna o distincție între zidire și Ziditor. Sfinții pot fi umpluți cu totul de energiile nezidite ale lui Dumnezeu (harul lui Dumnezeu) în așa măsură încât se spune că sunt „îndumnezeiți”, dar prin fire ei rămân zidiri.

2. Faptul că evoluționismul este exact inversul Adevărului indică iarăși că este legat de puterile întunericului. Părintele Serafim spunea odată: „Firea însăși a ultimului mare cârmuitor al lumii este aceea de a fi anti-Hrist - iar «anti» nu înseamnă doar «împotriva», ci și «la fel ca, în locul cuiva».”¹⁰⁹ El va părea că ia locul lui Hristos, dar de fapt va fi opusul Lui. Va copia Adevărul, dar îl va înfățișa lumii printr-o imagine răsturnată, ca în oglindă.

Principiul demonic al inversării se vede în ritualurile săvârșite de sata-niști, în care ei încearcă să silească firea, acționând în mod opus față de ordinea firească: mergând cu spatele, scriind pe dos, citind Rugăciunea Domnească invers etc. Evoluționismul este expresia filosofică a acestei încercări de a-L batjocori pe Dumnezeu prin inversarea Adevărului. Titlul uneia dintre cărțile lui Ken Wilber, *Up from Eden (Ridicare din Eden)* este un bun exemplu al principiului inversării, căci, așa cum am văzut, omenirea în realitate a căzut din Eden și poate fi ridicată din nou numai de către Iisus Hristos.

Merită observat aici că nu doar creștinismul tradițional, ci toate culturile tradiționale socotesc că omenirea a căzut dintr-o stare mai înaltă, dintr-o

¹⁰⁹ Păi. Serafim Rose, „Signs of the Times”, în *The Orthodox Word*, nr. 200-201, p. 142. ■ ""

„vârstă de aur”; numai concepția despre lume a modernismului crede contrariul. Aceasta se datorează faptului că, fiind legate de vremurile străvechi, culturile tradiționale au păstrat amintirea a ceea ce fusese pierdut; și, fiind mai legate de rânduiala firească, au înțeles procesul de decădere ce a avut loc. Evoluționismul este produsul omului modern, care a ajuns atât de despărțit de rânduiala firească, încât poate crede cu onestitate în chiar inversul ei.

3. Panenteismul - conceperea cosmosului ca Dumnezeu - îl leagă pe om de pământ și-l împiedică să ajungă la adevăratul Dumnezeu din înălțime, „Tatăl-Dumnezeu de acum două mii de ani”. Trebuie amintit aici că diavolul însuși a fost aruncat din cer și sortit pământului și celor „sub-cerești” (noosfera lui Teilhard). Așa se face că este foarte gelos pe capacitatea omului de a ajunge în cer, și încearcă prin orice mijloc să mențină viziunea omului fixată în tărâmul sub-ceresc. În panenteism, el poate să-l țină pe om în închisura și slujirea *zidirii mai mult decât Ziditorului* (Rom. 1, 25). Divinitatea e coborâtă în domeniul psihic și chiar fizic, devenind un Creator psiho-fizic. Însă, așa cum am văzut, acesta nu e nicidecum un adevărat Creator, întrucât universul „creează” singur sau, mai exact, *evoluează* singur într-o desfășurare naturală. Astfel, „Dumnezeu” ajunge a fi supus schimbării: concept cu totul inacceptabil pentru teologia ortodoxă.

Trebuie observat că în epistola sa către romani Sfântul Pavel nu a spus că păgânii slujeau zidirii *in locul* Ziditorului; ci a spus că slujeau zidirii *mai mult* decât Ziditorului. Avem aici o descriere nu a panteismului, ci a panenteismului. Panenteismul, așa cum am văzut, recunoaște că „parte” din divinitate este în afara cosmosului, dar această „parte” este îndepărtată și neimpli-cată (ca în deism). În raport cu sentimentul religios, acea „parte” care este cosmosul devine divinitatea precumpănitoare. Acest lucru se vede clar în natura misticii lui Teilhard de Chardin.

Întrucât satana a fost numit *stăpânitorul lumii acesteia* (literal, „stăpânitorul *cosmosului* acestuia”),⁷¹⁰ este evident de ce are tot interesul să păstreze aspirațiile religioase ale omului îndreptate cu precădere înlăuntrul cosmosului.

4. Ideea de Dumnezeu impersonal/transpersonal, spunea Părintele Serafim, vine din partea unor „oameni ce nu doresc să se întâlnească cu Dumnezeu Personal, fiindcă El cu siguranță îți cere ceva”⁷¹¹. Așa cum am văzut, un Dumnezeu impersonal nu are libertate sau voință, ci e supus necesității „emergenței” în lumea formelor, împlinind „potențialitățile” proprii existenței. E limpede că un asemenea Dumnezeu nu poate acționa ca Judecător al omului.

Străduindu-se să înlăture Personalitatea lui Dumnezeu - și deci libertatea și voința Sa - omul încearcă să scape de judecata lui Dumnezeu. Totuși,

⁷¹⁰ Hristos îl numește de trei ori pe diavol *stăpânitorul lumii acesteia* în Evanghelia lui Ioan (In. 12,31; 14, 30; 16, 11).

⁷¹¹ Citat în cartea Părintelui Damaschin Christensen, *Not of This World*, ed. cit., p. 44.

până la urmă, Dumnezeu *este* Judecătorul; iar dacă îl tăgăduiește ca Judecător, omul îl tăgăduiește și ca pe singurul Care-i poate ierta păcatele. Prin urmare, conceptul impersonalist al divinității poate fi văzut ca o construcție intelectuală în spatele căreia omul încearcă în deșert să se ascundă de Dumnezeu Cel viu, la fel cum Adam a încercat să se ascundă printre copacii Grădinii, iar apoi a încercat să-și tăgăduiască responsabilitatea personală pentru faptele sale. Fără a-L accepta pe Dumnezeul Personal și fără a se po căi, omul nu poate primi de la El mântuirea - și aceasta este tocmai ceea ce vrea diavolul.

9. Duhul din spatele filozofiei

„...Hj>!,>.<Kfi,Ni. -/ii.

Poate că considerațiile precedente sunt suficiente spre a dovedi inteligența infernală din spatele *zeitgeist-ului* ce iese la iveală. Totuși ar fi poate util să înfățișăm și o verificare exterioară, venind de la întâlnirile cu această inteligență consemnate în scris.

În 1976, autorul romano-catolic tradiționalist, Păr. Malachi Martin, a scos o carte intitulată *Ostatic la diavol*, ce cuprinde studii de cazuri de posesie și exorcizare a cinci americani în viață. Păr. Malachi și-a cercetat subiectul cu multă grijă, intervievându-i pe cei implicați și transcriind casetele cu înregistrarea exorcismelor. Deși cartea se ocupă de exorcisme care nu sunt făcute de clerici ortodocși și deci sunt problematice în ce privește descrierea felului cum trebuie săvârșite, ea oferă informații prețioase despre ideile induse de diavoli oamenilor moderni spre a-i aduce sub influența lor.

Într-unui din capitole autorul istorisește povestea unui preot romano-catolic ce s-a îndrăcit ca urmare a implicării sale profunde în misticismul evoluționist teilhardian, despre care a învățat la o lecție de antropologie la seminar. Pe când era încă într-o stare de posesie parțială, preotul a primit niște cuvinte prin ceea ce mai târziu a numit „controlul de la distanță”. El predica ideile evoluționiste ale lui Teilhard și schimba cuvintele din ritualurile preoțești astfel încât să oglindească hule, închinarea la diavol și o închinare teil-hardiană adusă Evoluției și „Spiritusului Pământului”. Când un alt preot a venit să-l exorcizeze, i-a spus, iarăși prin „controlul de la distanță”: „Evoluția îl face posibil pe Iisus. Și numai evoluția poate face acest lucru.”⁷¹²

Până la urmă, părăsind Biserica Catolică, preotul posedat (care acum își zice Jonathan) și-a întemeiat propria biserică, unde putea să predice mai ușor cuvintele pe care le primea:

„Putea predica, de pildă, despre Veriga Lipsă, sau despre o ilustrație a Omului de Neanderthal, făcând ca întreaga idee a evoluției din materia

⁷¹² Malachi Martin, *Hostage to the Devil: The Possession and Exorcism of Five Living Americans*, Reader's Digest Press, New York, 1976, p. 124.

neînsuflețită să pară un început slăvit. Pentru viitor, Jonathan avea o perspectivă încă și mai slăvită. Era în curs de apariție o nouă ființă, spunea el < enoriașilor săi; și aceasta ar fi trăit într-un timp nou. «Noua Ființă» și «Noul Timp» i-au devenit cuvintele cheie.

Mesajul lui Jonathan era simplu. [...] Pretutindeni în lumea din jurul nostru erau sfinte taine naturale, altare naturale, sfințenie naturală, nemurire naturală, divinitate naturală. Există un har natural și o copleșitoare • frumusețe naturală. Pe deasupra, în ciuda prăpastiei pe care religia instituționalizată o săpase între oameni și natura lumii, lumea și toți oamenii . erau una, într-un fel de unitate mistică naturală. Noi apărem din acea uni- ■j tate și, prin moarte, ne întoarcem în ea. Jonathan numea acea unitate naturală «A vva Părinte».

în fapt, Jonathan a realizat o inevitabilă sinteză între doctrinele evoluționiste teilhardiene și ideea despre Iisus a lui Teilhard, impregnând-o cu >• un adânc umanism și cu aluzii de cunoscător la adresa indiferenței plictisite a creștinilor tradiționali.

în concepția lui Jonathan, credința «religioasă» devenea din nouă ușoară. La unul din poli, puteai accepta ideea curentă că omul a evoluat din materia neînsuflețită. La celălalt, nu aveai nevoie să te străduiești să crezi într-o inimaginabilă «înviere» a trupului. în locul ei exista reîntoar- ' cerea «la cele din care am venit», cum obișnuia să spună Jonathan: o re-> întoarcere la unitatea naturii și a universului.

Toate acestea îi îngăduiau să folosească cu iscusință întreg vocabularul și conceptele legate de «mântuire», «iubire divină», «nădejde», «bunătate», «rău», «cinste» - cuvinte și idei ce erau deja atât de consolatoare și familiare pentru comunitatea sa. Dar toți acești termeni erau înțeleși ! într-un sens complet diferit de cel tradițional: fără un Dumnezeu supranatural, fără un Dumnezeu-Om numit Iisus, și fără o stare supranaturală numită «viață de apoi personală».⁷¹³ La un moment dat, Jonathan a fost sfătuit de „controlul de la distanță” să

meurgă în pădure, unde avea să fie supus unei depline inițieri demonice iar posesia sa avea să devină totală. „Ajunsesem în inima plină de vine a lumii”, i-a spus el Părintelui Malachi în una dintre convorbirile lor, „către care Iisus, Punctul Omega, evolua și evolua neconținut, fiind pe punctul de a ieși la iveală”.

„J se părea”, scrie Păr. Malachi,

„că «numai lumea aceasta ierta și curăța», că numai ea «unea elementele». Avea impresia că acum în sfârșit reușise «să răzbată», și că i s-a dat descoperirea descoperirilor: adevărul real, dumnezeul real, Iisus cel real,

., pp. 126-127.

sfințenia reală, sfintele taine reale, ființa reală și noul timp în care toată această nouătate va ajunge în chip inevitabil predominantă.

A pierdut simțul timpului obișnuit, al soarelui și vântului, al râului și malurilor sale... Stâncile au devenit lucruri vii, frații și surorile sale, rudele sale milenare, martori ai sfințirii sale cu o evlavie pe care numai natura o are. Iar apa din jurul său clipea cu ochi sclipitori, cu cântecul pe care-l învățase în urmă cu milioane de ani, de la rotitorii atomi ai spațiului, înainte de a fi existat vreo lume și vreun om care să-i audă. Era un extaz irezistibil pentru Jonathan.⁷¹⁴

Gravitatea stării lui Jonathan s-a făcut cunoscută tuturor atunci când, săvârșind o slujbă de căsătorie pe malul oceanului, a fost îndemnat de puterile întunericului să înece mireasa - încercare în care, din fericire, a eșuat. La un moment dat din exorcizarea sa care a urmat, diavolul ce sălășluia în el a început să rostească imnele lui Teilhard închinată unității lumii:

„Acum două sau trei miliarde de ani, Pământul. Fiecare dintre noi 50 trilioane de celule... 200 de milioane de tone de bărbați, femei și copii. Două trilioane de tone de viață animală... Toate astfel încât Iisus să poată deveni emergent. O, minunat Omega ! Laudă pe Domnul lumii acesteia cu care suntem noi toți, toți cei 200 de milioane de tone, suntem una.”⁷¹⁵

În ultimul studiu de caz din cartea sa, Păr. Malachi vorbește despre posesia unui distins parapsiholog, Cari V., adept al meditației Vajrayana. În timpul exorcizării sale, demonul din lăuntru său este constrâns de către preotul exorcist să spună cum și-a înșelat gazda. Cuvintele demonului, așa cum au fost înregistrate pe casetă, sunt deosebit de edificatoare, într-un loc el spune:

„O dată ce duhul e confundat cu psihicul, putem face pe oricine să vadă, să audă, să atingă, să guste, să cunoască, să dorească imposibilul. Era al nostru. Este al nostru. Face parte din împărăție.”⁷¹⁶ De un deosebit interes este dialogul ce a avut loc mai târziu între preot și duhul vrăjmaș. Citindu-l, trebuie să avem în minte discuția anterioară despre panenteism și conceptul de evoluție biologică ce are loc prin intermediul conștiinței „Sufletului Lumii.” Aici, prin ceea ce recunoaște chiar duhul căzut, ni se dă să întrezărim atât religia cât și știința viitorului: „- Unde îl conduceai pe Cari ?

- La cunoașterea universului. Cuvintele ies printre dinții strâns încheștați ai lui Cari.

pp. 130-131.

⁷¹⁴ *Ibid.*, p. 140. Acest fragment și dialogurile următoare din exorcisme sunt transcrieri ale înregistrărilor autentice.

⁷¹⁵ *Ibid.*, p. 386.

' - Ce fel de cunoaștere ? ^•te-iM:?'^;^-'! m;t>c•■• ..TM-'!îi.-nrr-.- La început nu vine nici un răspuns. Apoi încet și poticnit apar cuvintele.

«Cunoașterea că oamenii sunt doar o parte din univers.»

- Ce vrea să spună numai o «parte» ?

- Ei sunt părți dintr-o ființă fizică mai mare.

, W, - \. IK \

' - Ce ființă ?

- Universul.

- Universul materiei ?

J, t <> > l, . ■■■■' l

- Da.

'i'j'-K ypr- . ■v.:^i.-"ihi>^.; • M ■? !.-

1 - Și al forțelor psihice ?

- Da.

- Și că acesta a fost creatorul oamenilor ?
- Da. u<
- Un creator *personal* ?
- Nu.
- * - Un creator Fizic?
- ¹ - Iarăși da.
- Un creator *psihofizic* ?
- * - Da. Da, într-adevăr.
- De ce l-ai îndrumat pe Cari pe această cale ?
- Ca și el să-i îndrume pe alții.
- De ce să-i îndrume pe această cale ?
- *" - Fiindcă apoi aparțin împărăției.
- * - De ce aparțin împărăției ?
- De ce, Preotule ? De ce ?... DE CE ? Fiindcă noi urâm pe Cel din Ur
mă. Noi urâm. Urâm. Urâm. Urâm pe cei mânjiți cu sângele Lui. Urâm
și-i disprețuim pe cei ce urmează lui. Vrem să-i abatem pe toți de la El
și-i vrem pe toți în împărăția unde El nu-i poate ajunge. Unde nu pot
merge cu el..."⁷¹⁷

Ne mai rămâne acum să ne întrebăm: oare principalul „proroc” al Noii Re-
ligii din Occidentul modern, Teilhard de Chardin, și-a primit ideile prin contact
direct cu puterile vrăjmășești, ca persoanele din relatările de mai sus ?

Am văzut deja cum a luat cunoștință Teilhard de „învelișul conștient” ce
înconjoară pământul, exact în tărâmul sub-ceresc unde, potrivit teologiei as-
cetice ortodoxe, sălășluiesc demonii. Dar un pasaj încă mai limpede se gă-
sește într-una dintre scrierile timpurii ale lui Teilhard, intitulată „Puterea spi-
rituală a Materiei” (datată 8 august, 1919), ce pare a fi relatarea dramatizată a
unei experiențe mistice prin care Teilhard trecuse de curând. Teilhard a
adăugat această bucată uneia dintre ultimele sale cărți, *Inima Materiei*
(„Confesiunile” sale), spre „a exprima cu mai mult succes decât pot eu astăzi

Ibid., pp. 390-391.

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

năucitoare emoție pe care am experimentat-o în acea vreme din contactul
meu cu Materia.”⁷¹⁸ Relatarea începe așa:

„Omul mergea prin deșert, urmat de tovarășul său, când Lucrul s-a nă-
pustit asupra lui... Apoi deodată o suflare de aer arzător trecu peste creș-
tetul său, străpunse bariera pleoapelor sale închise și pătrunse în sufletul
său. Omul a simțit că încetează a mai fi doar el însuși; o răpire irezistibilă
l-a luat în stăpânire, ca și cum toată seva tuturor lucrurilor vii, vărsân-
du-se dintr-o dată între prea strâmtele hotare ale inimii sale, ar fi remo-
delat cu putere slăbitele fibre ale existenței lui... ■

Și în același timp spaima de o anume primejdie supraomenească îl
asuprea, un simțământ nedeslușit că puterea ce se năpustise asupra lui era

echivocă, tulbure, esența combinării răului cu binele...

«M-ai chemat: iată-mă»[spune «Lucrul»]. «Sătul de abstracții, de atenări, de vorbăria vieții sociale, ai dorit să te masori cu Realitatea întreagă și neîmblânzită... Te așteptam spre a fi făcut sfânt. Iar acum m-am așezat asupra ta pe viață, sau pe moarte... Cel ce m-a văzut o dată, nu mă poate uita niciodată: el trebuie fie să meargă întru osândă împreună cu mine, fie să mă mântuiască o dată cu sine.»

[Vizionarul răspunde:] «O, tu cel divin și puternic, care e numele tău ? Vorbește».⁷¹⁹

După citarea acestei relatări în cartea sa despre Teilhard, Dr. Wolfgang Smith observă: „Este într-adevăr ciudat ca Teilhard să numească «divin» un spirit ce nu este sfânt, fiind susceptibil de a fi căzut... Iată «semnele» lăsate în urma sa de către misticul Teilhard de Chardin - mărunte poate, dar nu neînsemnate.»⁷²⁰

„: „; 10. Efectul filosofiei evoluționiste asupra creștinilor ;

Cugetând la felul cum societatea noastră, cândva creștină, devine din ce în ce mai deschisă la asemenea experiențe infernale, Părintele Serafim întreba:

„Ce anume a adus omenirea - și mai ales «Creștinătatea» - în această stare disperată? Cu siguranță nu o închinare pe față adusă diavolului, care se limitează totdeauna la un mic număr de oameni, ci un lucru mult mai subtil, ceva la care unui creștin ortodox conștient îi este teamă să se gândească: *pierderea harului lui Dumnezeu*, ce urmează pierderii gustului pentru creștinism.»⁷²¹

Pentru cei ce, în vremurile noastre post-creștine, mai sunt încă în stare să guste savoarea adevăratului creștinism, este uimitor faptul cum creștini învă-

⁷¹⁹ Teilhard de Chardin, *The Heart of the Matter*, ed. cit., p. 61.

⁷²⁰ *Ibid.*, p. 68.

⁷²¹ Wolfgang Smith, *Teilhardism and the New Religion*, ed. cit., p. 231.

⁷²¹ Păr. Serafim Rose, *Ortodoxia și religia viitorului*, ed. cit.

tați - ca să nu mai vorbim de ortodocși - pot îmbrățișa infernala viziune evoluționistă a lui Teilhard de Chardin și a urmașilor săi. Însă, așa cum a arătat Părintele Serafim, lucrul acesta s-a și petrecut, chiar și în Ortodoxie. Reviste ortodoxe oficiale au lăudat și au recomandat scrierile lui Teilhard, ajungându-se până acolo ca un bine-cunoscut teolog ortodox să spună că Teilhard era legat „de profunda intuiție a Părinților Ortodocși ai Bisericii”⁷²². Adeptul lui Teilhard, Theodosius Dobzhansky, al cărui deism evoluționist se potrivește perfect cu descrierea făcută de Părintele Serafim „religiei viitorului”, a fost chemat să țină o dizertație la o conferință a celor mai importanți „teologi” ortodocși din America, după care i s-a acordat titlul onorific de doctor în teologie din partea unui Seminar Ortodox american ! E limpede că ceea ce Părintele Serafim numea mincinoasa „ortodoxie a viitorului” a și venit deja.

Pentru Biserica Romano-catolică din America a fost mult mai rău. Dr. Wolfgang Smith, savant și filosof romano-catolic tradiționalist, remarcă:

„În ce privește Biserica Catolică din majoritatea zonelor Europei și Americii, s-ar putea să nu fie deloc exagerată afirmația că teilhardismul a devenit într-adevăr tendința dominantă.”⁷²³

S-ar părea că bisericile protestante au scăpat în mare parte de influența directă a teilhardismului, deși chiar și acolo *zeitgeist-ul* din spatele filosofiei lui Teilhard s-a infiltrat în zidurile bisericii. În *Ortodoxia și religia viitorului*, Părintele Serafim arată cum bisericile harismatice l-au îmbrățișat ca pro-roc al lor pe gânditorul rus antiortodox Nicolai Berdiaev, a cărui concepție hiliastă despre „A Treia Epocă a Duhului Sfânt” se întemeiază pe aceeași vagă aspirație hiliastă ca și „Punctul Omega” al lui Teilhard. Mai mult, înseși experiențele evocate de mișcarea harismatică, de luare în stăpânire de către o forță vagă, impersonală, numită „Duhul Sfânt”, pregătește pe oameni pentru inițierea ce va caracteriza religia viitorului. „Teilhardismul”, nota undeva Părintele Serafim, „se potrivește de minune cu fenomenul „harismatic”.”

Trebuie din nou să subliniem că falsul creștinism (și falsa ortodoxie) a viitorului nu va fi neapărat teilhardian pe față. Cum scrie Părintele Serafim:

„Nu oricine crede într-o anumită formă de evoluție poate accepta pseudo-misticismul lui Teilhard de Chardin; dar acest misticism hulitor nu e decât urmarea cea mai logică a unor păreri ale căror depline implicații nu sunt defel conștientizate de către cei ce acceptă evoluția «într-o anumită i'- formă».”

' Teilhard nu a făcut decât să dea expresie unui duh ce lucrează subtil în lume, subminând adevăratul creștinism și clădindu-i un foarte iscusit înlo-

⁷²² Păr. John Meyendorff, „Teilhard de Chardin: notă preliminară” (în 1. rusă), în *Mesagerul Mișcării Studenților Ruși Creștini*, Paris, nr. 95-96, 1970, p. 32.

⁷²³ Wolfgang Smith, *Teilhardism and the New Religion*, ed. cit., p. 211. ■ ^-

cuitor. Asemeni lui Ken Wilber și altor gânditori ce s-au pătruns deplin de spiritul timpului, Teilhard ne-a arătat adevăratul duh aflat în spatele evoluției. Același duh subminează credința creștină într-o măsură sau alta, în funcție de cât de mult se lasă creștinii în voia lui. Chiar un grad mic de capitulare poate avea consecințe serioase pentru credința cuiva.

în notele sale, Părintele Serafim rezuma efectul pe care produsele filoso-fiei evoluționiste - mai ales scala temporală evoluționistă - l-a avut asupra creștinismului:

„Una dintre principalele funcții ideologico-religioase ale gândirii «evoluționiste» este «lărgirea» concepțiilor mentale, fără a ataca neapărat ideile religioase în mod direct (deși uneori se întâmplă și aceasta), spre a face să fie imposibil ca omul să mai gândească în termeni religioși «înguști»:

(a) Vârsta omului și a universului este de miliarde, nu de mii de ani. Aceasta slăbește concepția «realistă» despre Vechiului Testament, Adam, Patriarhi, Rai.

• (b) Răstimpul vieții omului devine mai puțin crucial. Mai devreme sau mai târziu devine cu neputință să se mai pună accentul pe concepția «îngustă» despre răstimpul vieții omului (și pe hotărârea în favoarea veșniciei) dacă omul crede într-un univers «larg, evolutiv», mai ales în ce privește creștinismul.

(c) Concepția «largă» despre natura lucrurilor trebuie mai devreme sau mai târziu să cuprindă și firea omului: dacă totul își schimbă firea, «evoluează» din ceva către altceva - atunci de ce nu și omul ?"

11. „Pana” și dincolo de ea

în lumea creștină de azi, există o serie întregă de niveluri de acomodare la concepția evoluționistă despre lume. Despre toate aceste forme de acomodare Părintele Serafim spunea:

„Cred că trebuie subliniat cu cea mai mare limpezime că religia «compromisului» este auto-înșelare, și că există astăzi, la limită, doar două alternative pentru om, absolut de neîmpăcat: credința în lume și în religia sinelui, al cărei rod este moartea; și credința în Hristos, Fiul lui Dumnezeu, singurul în Care este Viața cea veșnică.”⁷²⁴

Iată într-adevăr fondul problemei. Cei serioși și râvnitori în privința credinței lor în Hristos Fiul lui Dumnezeu își dau seama că nu este cu putință nici o formă de acomodare cu lumea. Ei știu că alternativele sunt ireconciliabile. Stăpânitorul lumii acesteia știe și el aceasta, astfel încât îi privește pe creștinii râvnitori ca pe primele sale ținte. Ei sunt luați neconștient în răs,

⁷²⁴ Fragment din scrisoarea către Gleb D. Podmoșenski, 2/15 ian., 1962, citat în cartea Părintelui Daniiaschin Christensen, *Not of This World*, ed. cit., p. 187.

respinși de *establishment-ul* academic oficial, și porecliți apoi „yahoos” pentru că nu fac parte din el.⁷²⁵ Creștinii trebuie să fie pregătiți să primească aceste ocări; altfel nu vor fi în stare să înfrunte atacurile mult mai rele care, conform prorociei, au să vină atunci când zăgazarile apostaziei vor răbufni în lume.

Mulți dintre cei ce se numesc creștini sunt de fapt așa de adânc „ai lumii”, încât acceptarea exterioară de către lume și *establishment-ul* ei academic le este mai prețioasă decât acceptarea lor duhovnicească de către Iisus Hristos. Ei primesc predominantă filosofie a evoluționismului fiindcă în profunzime, dincolo de credința lor intelectuală în Hristos, credința lor este ceea ce Părintele Serafim numea „credința în lume și în religia sinelui”. Ei nu-L iubesc suficient de mult pe Hristos încât să se războiască cu duhul lumii acesteia - diavolul - astfel că sunt formați de către lume. Duhul lumii lansează modele intelectuale, modelele dau tonul, iar ei merg în pas cu lumea. Ne fiind gata să moară pentru Hristos, cu siguranță că nu voiesc nici să fie numiți „yahoos” de către lume din pricina Lui.

Pe de altă parte, există mulți alți creștini ce îl iubesc pe Hristos mai presus de toate, dar care au lăsat să pătrundă un anumit grad de filosofie evoluționistă în concepția lor creștină, nefiind informați de erorile și presupunerile nedovedite pe care se ea întemeiază. Cum observa Părintele Serafim:

„Ei nu înțeleg «spiritul vremii» ce a dat naștere evoluției, primind deci în chip naiv «realitatea științifică» a evoluției, dar respingând culminarea *filosofiei* evoluției, precum la Teilhard de Chardin, nevăzând că ele for-»■ mează un întreg; fără *filosofie* nu ar fi existat niciodată «realitatea de fapt» a evoluției.”

■ Iată locul unde „pana” descrisă de Phillip E. Johnson joacă un rol important. Este poate adevărat că, pentru o mare parte din oameni, crăpătura făcută de această „pană” în darwinismul materialist va sări direct în deismul/pa-nenteismul evoluționist, dar pentru cei ce îl caută pe adevăratul Hristos ea poartă o semnificație cu totul pozitivă. Eliberându-i pe creștini de teama că evoluția este un fapt științific confirmat, ea îi face să se simtă mai liberi să creadă ca niște creștini.

Cu siguranță, mulți savanți vor continua să susțină evoluția ca pe o realitate de fapt, chiar fără a-i păstra mecanismul darwinist, însă, ca urmare a „penei” ce a pătruns în cultura de masă, pretențiile lor pot fi văzute în mai mare măsură drept ceea ce sunt cu adevărat: pretenții filosofice și religioase. Privind situația din această poziție avantajoasă, creștinii își pot alege filoso-

⁷²⁵ Cf. Stephen Jay Gould, „The Verdict on Creationism”, *The New York Times Sunday Magazine*, 19 iulie, 1987, p. 34. (Cuvântul „yahoo”, creat de scriitorul englez J. Swift, desemnează o ființă sălbatică cu aspect omenesc, și, prin extindere, un om neghiob, tont, necivilizat. N. tr.)

fia. O dată cu căderea darwinismului materialist ei pot ști că alegerea lor nu se întemeiază pe „știință”, care nu poate spune nimic sigur despre origini, ci mai degrabă pe *ceea ce doresc să creadă*.

Pentru cei ce aleg credința în Hristos mai presus de credința în lume, respingerea evoluției naturaliste, darwiniste, este doar începutul. (Până și Ken Wilber face atâta lucru !) Adevărata credință în Hristos înseamnă respingerea fondului filosofiei evoluționiste însăși, care ajunge mult dincolo de darwinism și este efectiv „cheia pentru filosofia lui Antihrist”. Când filosofia aflată la baza ei este părăsită, se prăbușește nu numai ideea evoluției biologice (fie ea naturalistă sau „călăuzită de Dumnezeu”), dar același lucru se întâmplă și cu celelalte corolare ale filosofiei evoluționiste, inclusiv cu scala temporală evoluționist-uniformistă și cu cosmogonia evoluționistă.

Iată punctul în care activitatea creaționiștilor științifici îndeplinește un rol crucial. Acești oameni de știință sunt ceea ce, pe drept, a fost numită muchia ascuțită a „penei” lui Phillip Johnson. „Strâmtul” lor loc pe această muchie ascuțită i-a făcut *lepădătura tuturor* (1 Cor. 4, 13) în ochii lumii, dar ei au răbdat aceasta pentru credințioșia lor plină de râvnă față de Hristos. În termenii teologiei creștine fundamentale, modelul lor despre origini este singurul consistent și solid din punct de vedere științific. Ca apologeți ai creației, ei își așază liniile de bătaie nu numai către evoluția biologică, ci către orice alt produs al filosofiei evoluționiste din domeniul științei, începând cu scenariul uniformist al „miliardelor de ani”. Dacă acest scenariu ar fi adevărat, însăși ideea de Dumnezeu Creator care vreme de miliarde de ani a „înlocuit mereu speciile dispărute cu noi specii”⁷²⁵, începe să semene cu slaba, palida și „trudnica” divinitate a „emergenței creative” a lui Wilber. Dacă ar fi existat cu adevărat miliardele de ani de moarte animală și milioanele de ani ai „humanoizilor” înainte de apariția omului, atunci tot înțelesul bunătații lumii întâi-zidite, al morții ce a venit în lume ca urmare a păcatului omenesc și al mântuirii lumii de către Hristos se întunecă, de nu chiar pierе cu totul. Pe de altă parte, dacă, așa cum susține Biblia și creaționiștii biblici, Dumnezeu l-a făcut pe om la începutul lumii, dacă Hristos a spus adevărul când zicea că „*dintru începutul zidirii* Dumnezeu i-a făcut parte bărbătească și femeiască”, dacă întregul univers este cu adevărat făcut pentru om și el l-a locuit pe toată durata sa, dacă noi astăzi ne putem stabili strămoșii până la întâiul bărbat și întâia femeie, făcuți direct de mâna lui Dumnezeu la obârșia lumii, doar cu câteva mii de ani în urmă - atunci, cu adevărat, *cât de aproape este Dumnezeu* ! Cât de crucial devine răstimpul vieții omului, cât de imediată hotărârea sa pentru veșnicie ! Ce mult preț are viața noastră, și ce mult preț trebuie să avem noi, în mâinile unui Dumnezeu Atotputernic care a adus toate lucrurile întru ființare, *pentru noi*, în Șase Zile ! Chiar după ce omul a adus moartea în

⁷²⁶ Hugh Ross, „Genesis One, Dinosaurs, and Cavemen”, *op. cit.*

lume prin îndepărtarea de Ziditorul său, Ziditorul a venit și a luat osânda morții asupra Sa, din dragoste pentru prețioasa lui făptură, omul.

Pe temelia intransigentei credințe creștine în creație și mântuire, Sfinții Părinți încep să ridice înțelegerea noastră la trepte încă mai înalte, răspândind lumina vederii dumnezeiești (*theoria*) asupra de Dumnezeu insuflătei cărți a Facerii. Niciunde în lume nu există atâta bogăție de cunoaștere teologică asupra obârșiei lumii și a omului decât în scrierile Sfinților Părinți, care și ei se întemeiază pe singura istorisire fără greș despre facerea lumii care a fost cunoscută vreodată. Având călăuze pe Sfinții Părinți, nici un creștin ortodox conștient nu poate avea vreodată îndoieli sau nelămuriri despre această obârșie, fiindcă Sfinții Părinți ne dau cea mai precisă expunere teologică - pe cât poate cuprinde mintea omenească - despre felul cum a luat ființă omul și întreaga lume. f , v. v. :-:

Prin teologia patristică suntem ocrotiți de mincinoasa îndumnezeire a omului și a zidirii ce străbate de-a lungul filosofiei păgâne și neopăgâne. Suntem ocrotiți de gândul deșert că ne putem contopi cu vagul și fără de nume Absolut Transpersonal și de exaltarea într-o falsă mistică a naturii și adorare a pământului, fiindu-ne dat să pătrundem în ceva mult mai slăvit. Prin scrierile Părinților, mințile și inimile noastre sunt înălțate la cunoașterea adevăratului Dumnezeu, viu, personal, mai aproape de noi decât propria răsuflare, Care liber și fără vreo necesitate *ne-a voit* întru existență din nimic, Care prin fire este cu totul „altul” decât zidirea Sa, fiind totuși Cel ce susține și păstrează toată zidirea în fiecare clipă prin harul Său cel nezidit (sau energiile Sale), pătrunzând toate lucrurile fără amestec cu ele.⁷²⁷ Deși știm că nu suntem Dumnezeu sau o parte a Lui, aflăm că Dumnezeul nostru cel viu ne cheamă întru apropiată împărtășire de El prin participarea la viața harului Său, ca să ne facem fii și fiice lui Dumnezeu, nu prin fire și naștere (precum Hristos, Fiul cel unul-născut al lui Dumnezeu), ci prin har și înfiere. Suntem chemați nu la mincinoasa slavă pe care a căutat-o satana cândva, fiind astfel aruncat în iad, ci la adevărata stăpânire, ca să ne facem *fii ai lui Dumnezeu* (Cf. In. 1, 12), ceea ce ne înalță la cer.

Prin Sfinții Părinți zărim deplina măreție a omului așa cum a fost zidit întru început: ceea ce Sfânta Scriptură numește „chipul lui Dumnezeu” în om. Adevăratul Dumnezeu al creștinilor este așa de negrăit întru puterea și măreția Sa, încât chiar *chipul* Său din om - deși nu e nimic față de Firea Dumnezeiască - e totuși mai măreț decât palidul „Dumnezeu” al evoluției teiste sau al „emergenței creative”.

În sfârșit, prin Sfânta Scriptură luminată de Sfinții Părinți vedem zidirea într-o nouă lumină, așa cum este ea cu adevărat. Vedem un pământ tânăr, zi-

⁷²⁷ Cf. Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* 1, 14; Vladimir Lossky, *The Mystical Theology of the Eastern Church*, ed. cit., p. 89.

dit special pentru om, și totuși supus decăderii pentru păcatul omului. Chiar în mijlocul decăderii și stricăciunii, prin lumina contemplației creștine, putem întrezări sclipiri ale lumii așa cum a fost ea zidită întru început și cum ar fi trebuit să fie și putem vedea nenumăratele fapte zidite ca „rațiuni” (*logoi*) chemate întru ființare de voia lui Dumnezeu, „suspînând” în așteptarea izbăvirii noastre, când lumea va fi zidită din nou, când însăși firea materiei se va schimba și când, prin puterea învierii lui Hristos, noi înșine ne vom ridica cu trupuri înviate.⁷²⁸

>

12. Starea Ortodoxiei de azi

Iată deci concepția patristică despre *Cartea Facerii* și zidirea lumii. Atât de limpede este mărturia Sfinților Părinți, încât nu putem decât să deplângem faptul că până astăzi reprezentanții ortodocși oficiali din America continuă să dea la iveală articole ce exprimă acceptarea evoluției „într-o oarecare formă”. Prin această acceptare și prin dorința lor de a alegoriza istorisirea *Facerii* despre zidirea lumii și despre Eden ei se arată deja mai mult decât doritori să se conformeze cerințelor minime pe care, conform lui Ken Wilber, ar trebui să le adopte creștinii spre a fi incluși în viitoarea integrare a științei cu religia. Dar adevărații creștini ortodocși, privind în oglindă recomandările lui Wilber, pot vedea exact ce *nu* trebuie să facă, astfel încât să nu fie însumați filosofiei viitorului Antihrist. Dacă, așa cum susține Părintele Serafim, evoluționismul este cheia filosofiei lui Antihrist, atunci concepția patristică ortodoxă despre *Cartea Facerii*, creație și întâiul om este cheia rămânerii în afara filosofiei infernale și în inima adevăratului creștinism.

Creștinii ortodocși binecinstitori din țările ce au fost în mod tradițional ortodoxe, au crezut întotdeauna în învățătura scriptural-patristică despre facerea lumii - sau, cel puțin, au dorit întotdeauna să creadă, dar au fost lăsați fără arme apologetice împotriva atacului evoluționist modern. Acum, în sfârșit, sunt înzestrați cu asemenea arme. Recenta publicare (1999) la Moscova a cărții diaconului Daniil Sisoiev *Letopiseșul începuturilor (Letopis naciala)* este un semn foarte bun pentru viitor. Publicată cu blagoslovenia Patriarhului Alexei al II-lea al Moscovei și al întregii Rusii - întâi-stătătorul celei mai mari Biserici Ortodoxe din lume - cartea prezintă onest și fără ocolișuri învățătura patristică despre *Cartea Facerii*. Autorul ajunge la exact aceleași concluzii ca și Părintele Serafim în privința celor Șase Zile, a Raiului, vârstei pământului, Potopului universal etc, pur și simplu fiindcă tradiția ortodoxă este cât se poate de limpede în legătură cu aceste lucruri. Numai aceia

⁷²⁸ Cf. Vladimir Lossky, *The Mystical Theology of the Eastern Church*, ed. cit., pp. 98-99.

care au țelul nemărturisit de a împăca Ortodoxia cu o filosofie străină ar putea ajunge la alte concluzii.

Asemeni Părintelui Serafim, Diaconul Daniil citează pe larg din *Biblie* și din Sfinții Părinți și, în locurile unde învățătura scriptural-patristică nu se potrivește cu presupunerile moderne evoluționiste și uniformiste, el apără credința cu dovezile adunate de savanții creaționiști, în primul rând de Dr. Henry Morris.⁷²⁹

Prin publicarea unor asemenea cărți în țările ortodoxe,⁷³⁰ creștinii ortodocși sunt pregătiți să se desprindă complet, nu numai de evoluția darwinis-tă, ci de însăși esența filosofiei evoluționiste cu toate ramificațiile ei distructive. Cu harul lui Dumnezeu, mincinoasa „creștinătate» (și «ortodoxie») a viitorului" nu va fi universală. Până la sfârșitul lumii vor exista încă oameni care să urmeze Tatălui-Dumnezeu de acum două mii de ani, de azi și dintot-deauna. Contra-adevărul va trece, pe când Adevărul lui Hristos, așa cum ne-a făgăduit, nu va trece.

În altarul mănăstirii sale, Părintele Serafim a fost văzut odată plângând înaintea Sfintei Mese. Când tovarășul său întru nevoița călugărească l-a întrebat ce s-a întâmplat, Părintele Serafim a răspuns: „Adevărul se împruținează", însoțitorului său i s-a părut un lucru deosebit faptul că se ruga și plângea pentru aceasta. Dar apoi a înțeles: Adevărul pe care Părintele Serafim îl căutase cândva cu atâta disperare și pe care în sfârșit îl găsisese nu era o idee abstractă, ci mai degrabă o Persoană: Dumnezeu-Om Iisus Hristos. Părintele Serafim plângea deoarece credința în acest Adevăr se împruțina, iar alternativa sa ireconciliabilă - credința în lume și religia sinelui - se făcea tot mai puternică.

Însuși Hristos a spus: *Când Fiul Omului se va întoarce, oare va mai afla credință pe pământ ?* Slujitorul Său, Părintele Serafim, și-a petrecut viața apărând Adevărul, astfel încât să mai existe credință în Hristos, astfel încât să mai existe urmași ai Săi care să nu fi căzut pradă modelor intelectuale lansate în aer de către duhul lumii acesteia.

Calea este extrem de îngustă, mult mai îngustă decât cred cei mai mulți creștini. Părintele Serafim ne-a dat temelia credinței în Hristos - învățătura ortodoxă despre zidirea lumii și omul întâi-zidit - astfel ca măcar „cei aleși" să nu fie amăgiți.

⁷²⁹ Diaconul Daniil se referă frecvent la cartea lui Henry Morris, *The Biblical Basis for Modern Science*, care a fost publicată în traducere rusească la St. Petersburg în 1995. ⁷¹⁰ Printre alte cărți apărute recent în Rusia, care apără învățătura patristică despre creație, se numără *Ce spune știința despre facerea lumii* (Moscova, 1996) și *Evoluție sau stricăciune ?* (Moscova, 1997), ambele de Preotul Timothei Alferov. O importantă contribuție a avut și Anton Kosenko din Volgograd, Rusia, prin lungă sa scrisoare adresată redacției revistei *Pravoslavnaia jizni (Viața Ortodoxă)*, voi. 49, nr. 12 (decembrie, 1999).

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

În lumina celor spuse până acum, disputa creație/evoluție care face vâlvă acum în America poate fi privită ca un război duhovnicesc. Prin aruncarea în prim plan a chestiunii evoluției, alegerea pusă în fața omenirii devine din ce în ce mai limpede, pe măsură ce lumea se apropie de nimicire.

Vânturarea de care vorbea Hristos a și început. Fie ca într-o zi, laolaltă cu Părintele Serafim și Sfinții Părinți de dinaintea lui, să fim adunați în jitnițele cerești de către Hristos, singurul întru Care este viața cea veșnică.

< <P>

Ieromonahul Damaschin

o t i >

!':~ih\!':

ii;:~i i ' '

despre știință, evoluție și filosofici creștinai³¹

1. Nesticăciunea lumii. întâi-zidite

"" Cu deșertăciune grăiesc aceia care zic că Sfinții Părinți erau „naivi în știință” și că pur și simplu „nu știau” despre evoluție (ca și cum Duhul Sfânt ar fi ascuns această informație de Părinții dumnezeiește însuflați și de Scripturi, și ar fi dezvăluit-o doar omului Luminilor din veacul al optsprezecelea și urmașilor săi recenți!). Dimpotrivă, știau mult prea bine cele spuse în *Cartea Facerii*. Știm deci că înainte de căderea lui Adam, acum vreo 7500 de ani, *nici o faptură nu cunoștea stricăciunea* [decăderea]; dar toate dovezile în favoarea „evoluției” țin tocmai de dovedirea stricăciunii care, chipurile, a avut loc înainte de „evoluția omului” ! Mai e loc de îndoială când e vorba de a ști unde este adevărul ? Dacă știința descoperă că nașterea lui Hristos din Fecioară este în afara legilor naturii așa cum le cunoaște ea, totuși noi, creștinii ortodocși, credem în ea în mod absolut; în același fel, chiar dacă știința găsește că fapturne nesticăcioase din prima perioadă a existenței lumii sunt „imposibile” după legile naturii pe care le cunoaște - noi *totuși credem* la fel ca Biserica și Sfinții Părinți.

Există un motiv anume pentru care știința nu poate înțelege această taină, motiv înfățișat de Sfântul Simeon Noul Teolog în Omilia 38: „Cuvintele și hotărârile lui Dumnezeu s-au făcut lege a firii. Deci și osânda lui Dumnezeu, rostită de El ca urmare a neascultării întâiului Adam - adică osândirea la moarte și stricăciune - s-a făcut lege a firii, veșnică și neschimbătoare. Prin urmare, pentru a ridica această hotărâre, Fiul lui Dumnezeu, Domnul nostru Iisus Hristos, s-a răstignit și a murit, dându-se pe Sine ca jertfă de răscumpărare a omului din moarte.”⁷³² Adică: legea naturii înainte de neascultarea lui Adam *este diferită de legea naturii care stăpânește acum, și, prin urmare, este cu totul de necunoscut pentru știință...* Sigur este faptul că știința nu poate, pe temeiul observării unei creații ce este peste tot stricăcioasă și muritoare, să facă nici cea mai mică deducție despre creația nesupusă acestor legi. Ceea ce era înainte de

⁷³¹ Aceste fragmente din notele Părintelui Serafim au fost scrise în decursul mai multor ani. Secțiunile 1 și 13 au fost scrise în 1974; restul nu pot fi datate precis. Titlurile secțiunilor 3 și 9 au fost date de Părintele Serafim; restul titlurilor au fost adăugate de editor, (n. ed.)⁷¹² Sf. Simeon Noul Teolog, *Omilia 38*. c. ...,%: • \s% 1 /: «OIoT...f.-i: ■-

neascultarea lui Adam, și ceea ce va fi după sfârșitul acestei lumi stricăcioasă (când zidirea nu va fi nimicită, ci total *preschimbată*) - este cu totul în afara sferei științei, și poate fi cunoscut doar prin teologia ortodoxă în acord cu descoperirea lui Dumnezeu făcută omenirii...

În acest punct, credinciosul ortodox sincer care este încurcat fiindcă i s-a predat „evoluția” din copilărie și nu se poate forța să nu mai creadă în ea dintr-o dată - va întreba: Nu ar fi totuși cu puțință să se „reinterpreteze” cumva nesticăciunea lui Adam și a întâii zidiri, astfel încât să nu iasă prea mult în afara modei ideilor contemporane? Răspunsul este: Dacă dorești să „reinterpretezi” starea de dinainte de lumea stricăcioasă și căzută pe care o cunoaștem - atunci trebuie de asemenea să „reinterpretezi” starea de după această lume căzută, fericirea cerească viitoare, căci cele două corespund, deosebindu-se doar, cum a arătat Sfântul Simeon în lungul pasaj citat anterior, prin aceea că starea viitoare a lumii va fi pe deplin duhovnicească, corespunzând „trupului duhovnicesc” al oamenilor ce vor sălășlui în ea, iar nesticăciunea ei nu se va mai putea pierde vreodată. Oare noi, creștinii ortodocși, credem că vom fi *cu adevărat* nemuritori și nesticăcioși în viața viitoare - desigur, dacă Dumnezeu ne va număra între cei mântuiți - sau numai metaforic și alegoric? Dacă credem și gândim așa cum fac Sfinții Părinți, atunci nesticăciunea noastră viitoare va fi *reală*, la fel cum era cea a zidirii și a lui Adam înainte de neascultarea sa.

Este o deșertăciune să ne imaginăm că suntem mai „sofisticați” decât Sfinții Părinți, că suntem făcuți așa de înțelepți de către moderna „luminare” și știință, încât știm mai bine decât ei cum să citim și să tâlcuim Scripturile dumnezeiește insuflate (cum zice Sfântul Vasile, socotindu-ne pe noi înșine „mai înțelepți decât cuvintele Duhului”⁷³³). Superioritatea cunoașterii moderne față de cea a Sfinților Părinți ține de un singur aspect, aflat chiar la începutul ierarhiei cunoașterii: cantitatea de fapte științifice ce ne sunt accesibile în prezent (dar nu tot ce se numește „fapt științific” chiar este!); în toate celelalte privințe cunoașterea noastră e inferioară cunoașterii lor. Ei știau mult mai bine decât savanții și filosofii de azi locul cunoașterii științifice în întregul ierarhiei cunoașterii; și au văzut limpede că tâlcuirea cuvenită a *Facerii* este sarcina teologiei, nu a științei, fiind înlesnită nu de către cunoașterea faptelor științifice la zi, ci mai degrabă de înaintarea în viața și înțelegerea duhovnicească. Iată adevăratul motiv pentru care învățătura despre facerea lumii este înfățișată cel mai limpede tocmai în scrierile unui Părinte precum Sfântul Simeon Noul Teolog, care a atins culmile vieții duhovnicești, Ideea că noi cei de azi, „luminați” de știință, putem înțelege *Facerea* mai bine decât Sfinții Părinți este ea însăși rezultatul filosofiei evoluționiste pe care în principiu fiecare dintre noi o susține aproape inconștient...

⁷³³ Sf. Vasile cel Mare, *Hexameron* 9, 1, ed. cit., p. 171. * !>!*.'•,u s : !-u-■ ■ *>, • ■ ■, ; <'

Deci întreaga structură a ideilor și filosofiei evoluționiste referitoare la presupusa zidire stricăcioasă de dinainte de Adam se vedește a fi o poveste bine ticluită, asemeni celor pe care anticii le aveau despre „zeii” lor, respinse atât de bine de Părinții purtători de Dumnezeu din primele veacuri creștine... Dacă se recunoaște că lumea era nesticăcioasă înainte de neascultarea lui Adam, dispăre și nevoia evoluționiștilor pentru „milioanele de ani”: atunci nu mai există fosile, nici specii dispărute, nici „supraviețuirea celui mai bine dotat” [înainte de căderea omului].

* * *

2. Știința și problema nesticăciunii

Știința rămâne tăcută în fața văditelor minuni de nesticăciune din vremurile Noul Testament: Maica Domnului născând fără durere și fără un tată (vezi în special troparul Născătoarei de la una din cântările Canonului Bobotezei); tot așa și învierea lui Hristos. În al doilea rând, față de nesticăciunea sfințelor moaște, ca și față de minunile lui Hristos și ale Sfinților. *Rânduiala zidirii căzute este aici întreruptă de o lege mai înaltă* - tot așa zidirea dinainte de cădere este de necunoscut, fiindcă atunci domnea o altă lege.⁷³⁴

3. Evoluție și „Religie Cosmică”

1. Una dintre principalele funcții ideologico-religioase ale gândirii „evoluționiste” este „lărgirea” concepțiilor mentale, fără a ataca neapărat ideile religioase în mod direct (deși uneori se întâmplă și aceasta), spre a face să fie imposibil ca omul să mai gândească în termeni religioși „înguști”:

”” Sf. Varsanufie de la Optina (1845-1913) scrie în însemnările sale din chilie: „Unii oameni, chiar vădit credincioși în Dumnezeu, ca să nu mai vorbim de ateii, spun, «Admit că legile firii au fost așezate de Dumnezeu, așa că nu pot crede că ele pot fi încălcate». Dumnezeu nu poate călca rânduiala pe care El însuși a așezat-o. Pe asemenea sofști iscușiți i-ai putea întreba: Nu e oare curios? Este ca și cum Dumnezeu și omul ar exista pentru legile tale firești, iar nu legile firii pentru țelurile lui Dumnezeu și binele omului. Acesta e vechiul aluat al fariseilor, cărora li s-a dat un răspuns bine-meritat acum 1900 de ani: *Domn este și al Sâmbetei Fiul omului* (Mat. 12, 8)! Dumnezeuul nostru e un Dumnezeu al rânduiei, și călău zește lumea cu ajutorul legilor. Legile în sine și de la sine nu săvârșesc nici o lucrare în fire. Ele doar orânduiesc și cumpănesc puterile firii. În fire, în lumea văzută, lucrează felurite forțe, și cea mai joasă dintre ele se supune celei mai înalte: cea fizică se supune celei chimice, cea chimică celei organice, și la sfârșit, toate împreună celei mai înalte decât toate, celei duhovnicești. Fără intervenția forțelor mai înalte, forțele cele mai joase ar lucra într-o rânduială omogenă, neschimbabilă. Dar forțele mai înalte schimbă și uneori opresc lucrarea celor mai joase. În această supunere a forțelor mai joase față de cele mai înalte nu e schimbată nici una dintre forțele naturii. Astfel, de pildă, un doctor schimbă înaintarea bolii, un om schimbă fața pământului săpând canale, și așa mai departe. Oaie Dumnezeu nu poate face același lucru la o scară nemărginit mai mare?” (Din cartea *Starețul Varsanufie de la Optina*, în curs de apariție la Frăția Sf. Gherman.) (n. ed.) ■

(a) Vârsta omului și a universului este de miliarde, nu de mii de ani. Aceasta slăbește concepția „realistă” despre Vechiului Testament, Adam, Patriarhi, Rai.

(b) Răstimpul vieții omului devine mai puțin crucial. Mai devreme sau mai târziu devine cu neputință să se mai pună accent pe concepția „îngustă” de spre răstimpul vieții omului (și pe hotărârea în favoarea veșniciei) dacă omul crede într-un univers „larg, evolutiv”, mai ales în ce privește creștinismul.

(c) Concepția „largă” despre natura lucrurilor trebuie mai devreme sau mai târziu să cuprindă și firea omului: dacă totul *iși schimbă firea*, „evoluează” din ceva către altceva - atunci de ce nu și omul? Toți evoluționiștii gândesc astfel, iar creștinii care neagă acest lucru, dar acceptă restul teoriei evoluționiste, își fură singuri căciula, fiind parțial „fundamentațiști”, parțial „evoluționiști”.

2. Evoluționismul este o formă de gândire „totalitară”; ea încearcă să dea o perspectivă filosofico-religioasă pentru *întregul* vieții. Teilhard de Chardin (citată cu deplină încuviințare de către Theodosius Dobzhansky) afirmă: „Este oare evoluția o teorie, un sistem sau o ipoteză? Ea este mult mai mult - este un postulat general, dinaintea căruia toate teoriile, toate ipotezele, toate sistemele trebuie să se încline de aici înainte, și căruia trebuie să i se conformeze spre a putea fi luate în considerare și a fi veridice. Evoluția e o lumină ce luminează toate faptele, o traiectorie pe care toate liniile de gândire trebuie să o urmeze. Iată ce este evoluția” (*Concern*, primăvara, 1973).

Evoluția nu este parțial adevărată sau falsă. Ea a apărut din - și cere a fi acceptată ca - o *întreagă* filosofie despre lume și viață. Ipoteza științifică este cu totul secundară.

3. Una din caracteristicile curenților de gândire moderne este „universalismul” - încercarea de a face o sinteză ce va include toate părerile „parțiale”: masonerie, ecumenism, heghelianism, bahai, unitarianism, unitatea tuturor religiilor. Iată ce este filosofia „evoluționistă” - o teorie „universală” care să explice orice, și care să justifice orice lucru așa cum este - o mântuire universală, o concepție cosmică despre intrarea tuturor în armonia universală a lucrurilor așa cum sunt ele.

4. Drept urmare, se descoperă o armonie între evoluție (și alte idei universaliste) și scriitorii „mistici” din trecut, și în special se încearcă să se arate armonia dintre teilhardism și tradiția „mistică” ortodoxă, citându-se Sfântul Simeon Noul Teolog, Sfântul Isaac Șirul etc. Cei ce nu se ridică la înălțimile mistice, universaliste, sunt excluși ca fiind „legaliști”, „moralistiști”, „înguști” etc. Dar în acest mod armonia tradiției ortodoxe este nimicită: o parte e întoarsă împotriva alteia, spre a face ca ortodoxia să se conformeze armoniei ideilor universaliste moderne.

Lucrul acesta e *în deplin acord cu trufia ideilor „moderne”*: noi știm mai bine decât cei vechi; numai gândirea *cea mai înaltă* a trecutului se poate

compara cu gândirea noastră. Dar este un lucru vădit potrivit Sfinților Părinți, care avertizează împotriva prea marii înălțări, a nerecunoașterii mândriei și a patimilor ascunse. Îndeosebi vremea noastră este cea mai puțin potrivită răspândirii și popularizării ideilor „mistice” și scriitorilor „mistici”, ca și expunerii lor în văzul lumii. Este cu mult mai bine să ne smerim, să-i cinstim pe acești scriitori cu trăiri înalte, dar să nu socotim că le putem înțelege. Scrierile lui Theofan Zăvorâtul sunt cele mai potrivite stării noastre.

4. „Mistica” lui Teilhard de Chardin • " " ' <>'

<' Poți fi mișcat de intenția lui Teilhard de Chardin de a împăca știința cu creștinismul, care în vremea lui vorbeau două limbi diferite. Fără îndoială, tot ceea ce este adevărat în știință nu intră în conflict cu adevărul ortodox, iar un creștin râvnitor poate fi un autentic savant. Dar falsele teorii, fanteziile și părerile personale greșite nu pot sluji drept temelie unei adevărate concepții despre lume, fie că vin dinspre știință sau dinspre religie. Teilhard de Chardin a rezolvat dihotomia dintre știință și creștinism aruncând între ele un vag „misticism”; astfel el nu a fost credincios nici științei autentice, nici religiei autentice, ci pur și simplu a inventat o nouă și falsă învățătură proprie foarte atrăgătoare, fiindcă e în acord cu curentele „mistice” și „universaliste” ale vremurilor noastre. Dar pentru gândirea serioasă, pentru adevăr, învățătura lui este doar încă una dintre gravele erori ale vremii noastre, și încă una foarte rodnică pentru concepția lumii unificate a omenirii din urmă. El este unul dintre înainte-mergătorii lui Antihrist.

5. Evoluția este exact opusul creștinismului '•'-<'■'

Întreaga filosofie evoluționistă ce-i prinde astăzi pe oameni îi face să creadă, adesea inconștient, într-o concepție despre creație și viață ce este exact opusul învățaturii creștine: simplul devine complex, sălbăticia „evoluează” spre civilizație, nedesăvârșitul face să apară desăvârșirea, „progresul” etc. în concepția Ortodoxiei, ceea ce este desăvârșit cade în nedesăvârșire (Raiul, în lumea căzută; și chiar istoric, Sfinții Părinți observă căderea omenirii în general, până la venirea lui Hristos - cf. Sfântul Simeon Noul Teolog și Sfântul Grigorie al Nyssei), iar omul din zilele de pe urmă va fi mult mai jos duhovnicește decât în Biserica primară (cf. prorocia Sfântului Nil Izvorătorul de Mir și a Sfântului Nifon al Constanției);⁷¹⁵ nestricăciunea și nemuri-

⁷¹⁵ Sf. Nil Izvorătorul de Mir (t 1651), arătându-se după moarte călugărului căzut Theofan din Muntele Athos, în anul 1817, a prorocit despre starea omenirii în vremurile din urmă: „Lumea din vremea aceea se va schimba și se va face de nerecunoscut. Când se va apropia vremea venirii lui Antihrist, se va întuneca mintea omului din vremea aceea de patimile cele trupești ale curviei și foarte mult se va înmulți necredința și fărâdelegea. Atunci lumea va

rea preced stricăciunea și moartea. Desăvârșirea și nemurirea veacului viitor (cerul) nu sunt o *dezvoltare* sau o „evoluție” din lumea prezentă (cum ar zice Teilhard de Chardin; de fapt, hiliasmul este o consecință aproape inevitabilă a evoluției), ci o preschimbarea ei din temelii.

Scopul principal al „filosofiei evoluționiste” este răsturnarea perspectivei creștine, întemeiate pe Dumnezeu Care face totul precum voiește El, punând în locul ei ceva mai „pe înțelesul” omului căzut - raționalism, umanism. Iată de ce „evoluția” a fost dezvoltată treptat de filosofia modernă agnostică, atee și deistă, înainte de a se găsi măcar o dovadă „științifică”. Perspectiva creștin-ortodoxă (Raiul, scurttimea [timpului acordat] lumii acesteia etc.) este o perspectivă cu totul nouă pentru cei prostiți de moderna filosofie „lumi-nistă”, al cărei produs-cheie este evoluția. jji;Sin -v .•■ rm. I 'aț^!.i.

6. De ce nu trebuie să rămână creștinii ortodocși indiferenți față de evoluție

Unii spun: creștinii ortodocși nu trebuie să dea atenție „evoluției” - fiind că este „știință” și nu are nimic de-a face cu teologia. Dacă evoluția e predată în școli, atitudinea noastră trebuie să fie una de indiferență: Dumnezeu putea să-l facă pe om în orice fel voia El, tradiția noastră nu ne spune cum, și nu ne dă nici o învățătură pe care să o opunem evoluției. •"•.■

Argumentul este fals, fiindcă:

1. Sfântul Petru spune: *Fiți gata pururea spre răspuns la tot cel ce vă întreabă pre voi cuvânt pentru nădejdea cea dintru voi* (1 Petru 3, 15). Problema evoluției vine în atingere cu credința creștină, îndeosebi în ceea ce privește facerea lumii și firea omului. Chiar dacă argumentele dușmanilor creștinismului sunt foarte ridicole, conștiința ne cere să le dăm un răspuns, atât

deveni de nerecunoscut, schimbându-se fețele oamenilor, și nu vei mai cunoaște fețele bărbaților de ale femeilor pentru nerușinata îmbrăcăminte și a părului din cap. Oamenii din vremea aceea se vor purta fără cuviință, fiind sălbătici și cruzi ca niște fiare, din cauza ispitelor lui Antihrist. Nu vor da respect părinților și celor mai bătrâni, dragostea va pieri. [...] Atunci vor schimba obiceiurile și predania creștinilor și a Bisericii. Cuvința și curăția vor pieri de la oameni și va stăpâni fărădelegea. Minciuna și iubirea de arginți va ajunge la cele mai mari trepte. [...] Curviile, preacurviile, sodomiile, hoțiile, omorurile vor fi pe toate drumurile în vremea aceea. [...] Bisericele lui Dumnezeu se vor lipsi de preoți credincioși și evlavioși." Vezi de asemenea prorociile Sfântului Nil despre decăderea vieții monahale ortodoxe în *The Orthodox Word*, nr. 21 (1968), pp. 143-49.

Prorocia Sfântului Nifon, Episcopul Constanței Ciprului (sec. al IV-lea), spune astfel: „Până la sfârșitul veacului acestuia nu vor lipsi nici prorocii Domnului Dumnezeu, și nici slugile diavolului. Dar în vremurile din urmă, cei ce vor sluji cu adevărat lui Dumnezeu vor reuși să se tănuiască de oameni și nu vor făptui printre ei semne și minuni, ca în timpurile noastre, ci vor merge pe calea faptelor și a smereniei, iar în împărăția Cerească vor fi mai mari decât Părinții ce s-au proslăvit prin semne. Căci în acea vreme nimeni nu va face minuni în fața oamenilor, care să-i aprindă, insuflându-le dorința nevoițelor ascetice. [...] Mulți, aflându-se în neștiință, vor cădea în prăpastie, abătându-se întru lățimea căii largi și întinse” (citată în Serafim Rose, *Orthodoxia și religia viitorului*, Mănăstirea Slătioara, 1996, p. 195).

spre folosul lor (căci și ei sunt suflete vii, ale căror rătăcirii îi țin departe de Dumnezeu), cât și pentru că există suflete simple ce pot fi îndepărtate de Dumnezeu prin argumente ridicole. Pentru cosmonautul sovietic care „1-a căutat pe Dumnezeu” în spațiu și credea că nereușita lui de a-L găsi dovedește inexistența lui Dumnezeu - răspunsul nostru este limpede: noi, creștinii, avem o învățătură care ne spune dacă Dumnezeu se află „în cer” sau nu, iar argumentul ateu menționat (luat în serios de unele suflete simple) este ușor de combătut, prezentând adevărata învățătură despre Dumnezeu cel Care, după cuvintele Sfântului Ioan Damaschin, este:

„fără de început, fără de sfârșit, veșnic, pururea fiitor, nezidit, neschimbat, neprefăcut, simplu, necompus, netrupesc, nevăzut, nepipăit, necircum-scris, infinit, incomprehensibil, necuprins, neînchipuit, bun, drept, Făcătorul tuturor zidirilor, atotputernic, atotstăpânitor, atoatevăzător, atoatepur-tător de grijă, singur-stăpânitor și judecător al tuturor.”^{736ji} 2. Mulți creștini ortodocși nu sunt doar „indiferenți” față de evoluție; ei o acceptă pe față, neștiind că prin aceasta acceptă doctrina latină scolastică despre facerea lumii și omul întâi-zidit, total opusă învățurii creștin-ortodoxe înfățișate clar mai ales de Sfinții Părinți cu cea mai înaltă viață duhovnicească. 3. În general, problema „evoluției” și „creației”, după atâtea argumente vane aduse de ambele părți, a ajuns acum atât de confuză, încât chiar mulți creștini ortodocși foarte conștienți nu au o viziune coerentă asupra subiectului; și foarte puțini sunt aceia care cunosc învățătura patristică despre tâlcui-rea textului Facerii, cu-atât mai mult cu cât puține din lucrările patristice despre Facere se pot găsi în limba engleză sau în alte limbi apusene.

7. Paleontologia și „Ortodoxia turnului de fildeș”

Paleontologia e o știință imprecisă și foarte preocupată de aspectul exterior. Iar evoluționismul *nu* provine din paleontologie - ci este o filosofie acceptată de mulți paleontologi.

Paleontologia și teologia nu sunt două sfere total independente - aceasta e o idee raționalistă modernă. Ele sunt niveluri diferite care uneori se suprapun. *Iar filosofici* ce stă la temelia celor două [adică a teologiei ortodoxe și a paleontologiei evoluționiste] este radical diferită: omul *căzut* din starea îngerească în opoziție cu omul *ridicându-se* din sălbăticie. Nu poți susține în mod serios *ambele* idei simultan.

Ideea că paleontologia poate crede orice dorește, iar creștinismul ortodox nu e afectat - aceasta e o mentalitate de struț, ce face din Ortodoxie fie un basm, fie ceva aflat foarte departe de viață. Dimpotrivă, Ortodoxia se lovește adeseori de problemele de fiecare zi; iar în lipsa unei

⁷³⁶ Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* I, 2, ed. cit., p. 16.

filosofii ortodoxe care să aplice revelația dumnezeiască vieții înseamnă că suntem slăbănogiți pentru viața obișnuită. Este o *Ortodoxie a turnului de fildeș*, nu Ortodoxia reală.

Trebuie să fim preciși în privința „științei”. Mulți *presupun* că „știința” știe ce spune. *Dar nu există ceva care să se numească „știință”* - există diferite „științe”, fiecare cu un nivel foarte diferit de acuratețe și precizie. Paleontologia e una dintre cele mai puțin precise științe, cerând multă intuiție spre a acoperi marile lacune de timp și de cunoștințe.⁷³⁷ Toate științele legate de „dovedirea” evoluției sunt imprecise - preistoria, paleontologia, geologia. Științele cele mai precise, chemate ca martore care să „dovedească” evoluția - embriologia, genetica etc. - aduc cel mult mărturie *împotriva* evoluției.⁷³⁸

• 8. Omul este calitativ diferit de animale - •■●■"■ n .

Conform evoluționiștilor, Adam s-a născut din împerecherea trupească a două creaturi ne-umane. Acesta e un „fiu al lui Dumnezeu” ? !

Spre a împăca evoluția cu învățătura ortodoxă, trebuie să spui fie că:

(1) Deosebirea între om și animale este mai curând *cantitativă* decât calitativă: o ultimă mutație neînsemnată a produs omul. Acest lucru e urâciune pentru teologie, care susține: chipul lui Dumnezeu este calitativ diferit de animale - nici un animal nu e „aproape om”.

Sau că (2) Adam s-a născut animal și a devenit om numai printr-o minune a „insuflării” lui Dumnezeu. Lucrul acesta este urâciune pentru știință, ce încearcă să explice totul prin legi naturale, respingând explicațiile miraculoase.

9. Ideea romano-catolică despre starea lui Adam
(după Părintele Mihail Pomazanski)

În concepția romano-catolică, rezultatul căderii este pierderea de către om a unei stări *suprafirești* date de harul lui Dumnezeu (nu este pierderea stării *sale firești*, ca în teologia ortodoxă), după care omul rămâne în starea sa *firească*. *Firea* sa nu e vătămată, ci numai adusă în neorânduială - trupul precumpănind asupra duhului. j i , ... , , ... , , , , t

⁷³⁷ În alte note Părintele Serafim observă: „Cu cât e mai precisă o știință (de ex. genetica), cu atât dovezile [în favoarea evoluției] sunt mai puțin convingătoare; cu cât e mai puțin precisă (de ex. paleontologia, arheologia, preistoria), cu atât e mai îndrăzneată speculația în detrimentul faptelor.” Phillip E. Johnson, comentând cartea lui Michael H. Brown, *The Search for Eve* (1990), notează: „Cărțile arată disprețul pe care specialiștii în biologie moleculară «de calibru greu» îl au față de mai «ușorii» paleontologi ce își întemeiază teoriile despre evoluția umană pe reconstrucții pornind de la câțiva dinți izolați, calote craniene sfărâmate și maxilare fragmentate” (*apud.* Johnson, *Darwin on Trial*, ed. cit. p. 194). (n. ed.)⁷³⁸ Vezi cartea lui Michael Behe, *Darwin's Black Box* în ce privește critica teoriei evoluționiste pe baza celor mai recente descoperiri din „știința grea” a biochimiei. (n. ed.) >

(Rătăcirea protestantă e puțin diferită: conform lui Luther și Calvin, firea omenească s-a făcut *cu totul stricăcioasă* prin cădere și nu mai poate face nimic ca să se ajute singură.)

Augustin, combătând pelagianismul, a căzut în greșeala opusă, afirmând că la omul căzut libertatea de a face binele a fost cu totul nimicită; harul lui Dumnezeu este totul (cf. Protestantism).

Deci catolicismul subestimează firea omului de dinainte de cădere și firea sa de după cădere (ajungând astfel în opoziție cu Sfântul Ioan Cassian). Aceeași greșeală a apărut apoi la Varlaam, care subestima starea vederii dumnezeiești accesibile omului în viața aceasta, opunându-se astfel Sfântului Grigorie Palama.

Măreția omului, ca și obârșia și destinul său, nu sunt înțelese de către latini - ei îl fac prea mic, evident fiindcă măsoară totul cu măsura *lumii acesteia*. Teologia lor vine de la înțelepciunea omenească, nu din descoperirea dumnezeiască și din vederea dumnezeiască.

■ (oti) ■ ■ - : ■ OL-f: -r^- ., ':- ■ ., J0. Citirea arhiveifosilifere

Evoluționiștii (de ex. Dobzhansky) spun că dacă evoluția nu e adevărată, atunci Dumnezeu „l-a tras pe sfoară” pe om cu fosile etc. Dar nu este așa - căci evoluționiștii *citesc în* fosile propriile credințe religioase și filosofice. Însă, într-adevăr, dacă evoluția ar fi *adevărată*, atunci Dumnezeu i-a „tras pe sfoară” pe cei ce au scris Sfânta Scriptură și pe Sfinții Părinți care au tâlcuit-o !

11. Un „complex de inferioritate” printre creștini

Prestigiul științei a produs un „complex de inferioritate” creștinilor. Știința produce „rezultate” ca urmare a ceea ce nimeni nu tăgăduiește că este cunoaștere reală; dar acest lucru a produs în general o atmosferă de venerație superstițioasă în jurul sentințelor date de „știință” (sau, mai curând, de oamenii de știință) în multe lucruri pe care nu e competentă să le judece. Și astfel, de exemplu, când știința atinge lucrurile pomenite în Scriptură, credincioșii sunt mult prea grăbiți să dea înapoi și să-și apere comorile spunând că sunt „metafore” sau nu înseamnă *literal* ceea ce spun. Lucrul acesta nu e niciunde mai limpede decât în primele capitole ale *Facerii*, pe care asemenea credincioși se reped să le interpreteze într-un mod acceptabil ultimei „păreri științifice”.

K. 12. Cum putem fi atât de neghiobi și naivi ?

■

Oare noi, cei din Apus, trebuie să avem o psihologie de imigranți naivi -cântând la slujbe și citind din Scriptură că genealogia omenirii începe cu Adam, care a fost [fiu] *al lui Dumnezeu* (Luca 3, 38), și „în realitate”

crezând că au existat epoci nenumărate ale neanderthalienilor, omului de Java etc, înainte de Adam ? Cum putem fi atât de negliobi și naivi, încât să nu vedem că dacă rămânem fără grai în fața înțelepciunii „științifice” a lumii acesteia, concepția noastră despre om și zidire nu mai are nici un înțeles, fiind doar un fel de basm - în care au crezut toți Sfinții Părinți, dar noi știm mai bine ! Deci știința ne învață „teologia ortodoxă” - iar noi, fiind în așa măsură fascinați de ideile apusene moderne, cădem în plasa ei!

13. Cronologia Vechiului Testament

Vremea scursă de la Adam până în ziua de azi nu depășește 7500 de ani, lucru nepus la îndoială niciodată de către Sfinții Părinți. Sfântul Ioan Gură de Aur spune limpede că Hristos „a deschis nouă astăzi Raiul, ce rămăsese închis vreme de vreo 5000 de ani”⁷³⁹. Iar Sfântul Isaac Șirul: înainte de Hristos, „vreme de cinci mii cinci sute și câțiva ani, Dumnezeu l-a lăsat pe Adam (adică pe om) să trudească pe pământ.”⁷⁴⁰ [...] Dar de ce să-i mai cităm în mod inutil pe Părinți, care spun cu toții același lucru, când orice creștin ortodox nu are decât să se uite în orice calendar ortodox spre a descoperi că suntem „în anul 7482 de la Facerea Lumii”, după cronologia ce a ajuns până la noi din vremurile cele mai timpurii ale creștinismului. (Părinții, în treacăt fie spus, erau foarte conștienți de discrepanța de câteva sute de ani dintre cronologia Vechiului Testament grecesc și a celui ebraic, lucru care nu îi stânjenea; ei nu despicau firul în patru în privința anilor și nu-și făceau griji în privința calendarului standard, ca el să fie precis „până la ultimul an”; este suficient să știm că, dincolo de orice îndoială, este vorba de câteva mii de ani, ce cuprind răstimpul vieții unor oameni anume, și că cronologia nu poate fi în nici un caz interpretată ca însemnând milioane de ani sau întregi epoci și rase de oameni.)

14. Dovada care lipsește

Toate încercările de a împăca evoluția și creștinismul sunt artificiale:

1. Teoria Zilelor-epoci [adică cele Șase Zile sunt de fapt perioade de milioane sau miliarde de ani],⁷⁴¹

⁷³⁹ Sf. Ioan Gură de Aur, Omilia „Despre Cruce și despre Tâlhar” 1, 2.

⁷⁴⁰ Sf. Isaac Șirul, *Cuvinte despre nevoință*.

⁷⁴¹ Prima versiune a teoriei Zilelor-epoci a fost popularizată de pietrarul scoțian Hugh Miller în *Mărturia rocilor* (1857). De fapt, cartea a fost publicată postum, întrucât Miller s-a împușcat, într-un acces de depresie, în Ajunul Crăciunului, 1856. Astăzi teoria Zilelor-epoci e asociată atât cu „evoluția teistă” cât și cu „creaționismul pământului vechi/creaționismul progresivist”. Pentru critica acestei teorii vezi cărțile lui Henry Morris, *The Biblical Basis for Modern Science*, ed. cit., pp. 117-121, și *Defending the Faith*, ed. cit., pp. 75-78, 215-220; cartea *Creation and Time: A Report on the Progressive Creationist Book by Hugh Ross*, de

<p>2. Teoria intervalului [adică a existenței unui interval de miliarde de ani între Facere 1, 1 și Facere 1, 2],⁷⁴²</p> <p>3. Trupul lui Adam a evoluat, iar apoi a fost creat sufletul sau i s-a dat harul.</p>	<p>Problema evoluției ei nu a fost nici măcar formulată cândva dintr-un</p>
--	---

n punct de vedere ortodox.⁷⁴² Prima
Dovada care lipsește este versiune
mărturia patristică. Principalul a teoriei
scop al cărții de față este intervalul
prezentarea acesteia - ca o populariz
adăugire la dovezile în ată în
favoarea „modelului” 1814 de
creaționist. Thomas
Chalmers

întemeie
torul
Bisericii
Libere
din
Scoția.
începând
din
1909, ea
a fost
însușită
oficial în
notele
populare
i ediții
Scofield
Referenc
e Bible.
Cea mai
amănunț
ită
critică a
teoriei
intervalul
ui se află
în cartea
*Unforme
d and
Unfdled*
de
Weston
W.
Fields.
Teoria
intervalul
ui
este
tratată
pe larg și
de Henry
Morris
în *The
Biblical
Basis for
Modern
Science,
ed. cit.,*
pp.
121-125,
și în
*Defendin
g the*

Mark Van Bebber și Paul Taylor *Faith, ed.*
(Eden Communications, Gilbert, *cit.*, pp.
Arizona, 1994); și 70-75.
articolele lui Ken Ham, „What's (n. ed.)
Wrong with «Progressive Creation»
?” și „The God of an
Old Earth”, ce se pot procura de la
institutul Answers in Genesis. (n. ed.)

ru----- -sr-i. ANEXA 2 *Două*

planuri de studiu

1. Evoluție

- I. Introducere: moduri de abordare, metodologie.
- A. Evoluția este o problemă controversată datorită:
1. *Implicațiilor* în privința moralității, viziunii despre lume etc, al unei concepții sau ale celeilalte.
 2. Complexității inerente subiectului și vastității lui.
- B. Principala dificultate:
1. Reconcilierea aspectelor *fizice și metafizice* ale teoriei evoluționiste.
 2. Extreme:
 - a) Proiectarea teoriilor fizice asupra dimensiunilor metafizice ale începuturilor. Mulți savanți nu au apreciat corect limitarea științei în acest domeniu, ea neputând spune nimic despre *începuturi*, ele nefiind observabile, repetabile sau predictibile, ci, prin însăși natura lor, *miraculoase*.
 - b) Unii fundamentaliști au rătăcit în direcția opusă, încercând să dicteze științei fizice pe temeiul *interpretării personale* a descoperirii dumnezeiești.
 - c) *Respectul față de adevăr*, atât în domeniul fizic (adică științific), cât și în cel metafizic (adică al descoperirii religioase), este indispensabil. Un adevăr nu poate să-l contrazică pe celălalt - dar întrepătrunderea lor e un subiect complicat. Nici un *fapt*, fie el fizic (știință) ori duhovnicesc (teologie - când e vorba de adevăr, nu de speculație) nu poate fi tăgăduit.
- II. Critica teoriei evoluționiste.
- A. Teoria evoluției a fost supralicitată - ea a dominat gândirea științifică vreme de un veac și a avut o enormă influență în domenii neștiințifice (moralitate, educație, religie), cu totul disproporționată față de natura sa reală și de certitudinea cunoașterii sale.

⁷⁴³ Aceste două planuri au fost scrise de Părintele Serafim în perioade diferite și reprezintă încercări separate de a rezuma subiectele pe care voia să le cuprindă. Primul plan e datat Septembrie 1978; al doilea este nedatat, (n. ed.) .w i

B. Istoricul ei - căutarea unei explicații fără Dumnezeu. Acest lucru nu o discreditează cu totul, fiindcă de fapt aproape întreaga noastră cunoaștere e distorsionată de înclinații și predispoziții; dar faptul garantează deja că rezultatul final al acestei căutări va fi părtinitor și parțial. Recenta reacție împotriva teoriei evoluției a multor savanți este un semn în acest sens.

C. Argumentele evoluționiste principale sunt neconcludente; nu există *dovezi* pro sau contra.

D. Istoria apariției și declinului ipotezelor evoluționiste (vezi [Henry] Morris etc.) - procesul lui Scopes, modelele intelectuale, respectabilitatea. Mulți ortodocși suferă de un „complex de inferioritate”; ei vor să fie „în pas cu vremea” și se tem să nu fie etichetați ca „fundamenta-liști”. Dezbateră din Grecia e afectată de acest lucru. Ar trebui să fim deasupra acestor lucruri.

III. Răspuns:

A. Nu „Biblia” - are nevoie de interpretare.⁷⁴⁴

B. Nu „știința” - este lipsită de o mai înaltă dimensiune metafizică prin natura sa.

C. Nu „agnosticismul”: știința și religia în compartimente ermetice; ele trebuie să fie puse laolaltă.

D. Nu „evoluționismul creștin”: falsă combinație a „științei” cu „religia”. Ar însemna ca creștinismul să piardă teren în fața evoluționismului, permițându-i să dicteze dogma (Teilhard de Chardin etc). E. Răspunsul: concepția patristică ortodoxă (adică tâlcuirea ortodoxă a Scripturii), cu conștientizarea științei. Este exact ceea ce cerea Kireevski. Știința trebuie să fie iluminată și ridicată la cunoaștere de către credință și descoperirea dumnezeiască. Dar nimeni, de-a lungul întregii controverse evoluționiste, nu i-a folosit pe Sfinții Părinți decât cel mult în mod simbolic. Ce învață Sfinții Părinți ? F. Cele ce urmează nu sunt „răspunsul complet”; ci mai curând o încercare de apropiere de unele răspunsuri pentru creștinii ortodocși, căutând mai întâi de toate să identificăm întrebarea - unde se află sursele de conformitate și de conflict între știința contemporană și Sfinții Părinți ?

G. De evitat: „texte impenetrabile”, afirmații ale Sfinților Părinți scoase din context, culegerea și selectarea.

⁷⁴⁴ Aici Părintele Serafim vrea să spună că răspunsul nu e pur și simplu în Biblia *ca atare*, întrucât Biblia poate fi interpretată greșit. Răspunsul e Biblia cu tâlcuirea Sfinților Părinți (vezi mai jos), (n. ed.)

IV. Surse patristice (cuprinzând pe cele principale) și principiile lor de tâlcuire a Scripturii („literal" dar și „cu dumnezeiască cuviință" - cf. Sfântul lui Ioan Gură de Aur).

V. Probleme de bază;

- A. Începuturi
1. Știința s-a înșelat pășind pe acest teren: este ceva ce o depășește. Începutul vieții sau universului nu poate constitui decât subiectul celor mai hazardate presupuneri dacă nu este descoperit dumnezeiește. Știința a căutat acest început fiindcă a dat de-o parte descoperirea dumnezeiască - greșeală fatală, ce stă la începutul întregii controverse. Dacă societatea nu are o descoperire sau un „model" al începuturilor pe care savanții să-l poată accepta, atunci oamenii de știință ar trebui să fie mai smeriți în speculații și să nu încerce a-l suplini prin proiecții neîntemeiate.
2. Prin însăși natura lor, începuturile sunt *metafizice*, miraculoase. Dacă putem să le cunoaștem cât de cât, aceasta se face numai prin descoperire dumnezeiască. Dacă *nu le putem* cunoaște, atunci să nu mergem pe ghicite.
3. Toate ipotezele „științifice" despre începuturi sunt doar o ieftină imitație de teologie - nu „Dumnezeu", ci, în locul Lui, un „tapioca „cosmic"; nu „creație", ci un „big bang" - este ceva ridicol. Savanții nu-și dau seama de ridicolul situației din pricină că nu au o conștiință teologică. Pentru savanți începuturile sunt „dincolo de limite" - ei le caută numai din pricina crizei conștiinței și a cunoașterii religioase din vremurile moderne, care a făcut ca științele seculare să uzurpe rolul teologiei, iar presupunerile omenești rolul descoperirii dumnezeiești.
4. De îndată ce se admite caracterul miraculos al începuturilor, atunci celelalte probleme din cadrul evoluției primesc o nouă lumină. Conflictul între „evoluția treptată" și „creația în Șase Zile" e văzut într-o nouă lumină - oricare dintre ele ajunge la fel de posibilă (cf. Julian Huxley: „Pot concepe o creație în șase zile - dar nu există un Dumnezeu care să o facă !"). *Atunci* nu se mai pune întrebarea dacă una din ele este *dovedită* de descoperirile științifice prezente {nici una din ele nu este - știința nu poate face acest lucru !}, ci: cum pot alcătui cea mai bună imagine, incorporând adevăratele descoperiri științifice și adevărata cunoașterea a descoperirii dumnezeiești ?
- B. Cele Șase Zile
1. Falsele idei despre Ziua-epocă: „1000 de ani = 1 zi."⁷⁴⁵ E un nivel de „reconciliere" prea jos; el nu elimină problema principală.

⁷⁴⁵ Părintele Serafim vorbește aici despre falsă extrapolare a pasajului din 2 Petru 3, 8 la cele Șase Zile ale Facerii descrise în *Cartea Facerii*. În alte însemnări el scrie: „Cuvintele

tr 2. Concepția patristică: Sfinții Părinți nu au discutat cu adevărat
 problema așa cum o vedem noi, fiindcă ideea evoluției nu era pre-
 zentă. Pare a fi *de la sine înțeles* că zilele sunt foarte scurte - cf.
 iv- Grigorie Teologul despre „pământul nou-zidit” pentru Adam, Sfân-
 u. tul Efrem Șirul etc.

3. Dar o problemă cu adevărat fundamentală este cea a *stricăciunii*
 ^-cc i lumii în cele Șase Zile - cf. Sfântului Simeon Noul Teolog. Cea
 fr* ;o: mai consecventă tâlcuire a Sfinților Părinți spune că lumea nu a cu-
 lt noscut stricăciunea până la căderea lui Adam. Dacă se acceptă
 acest lucru, se elimină cea mai mare parte a schemei evoluționiste a
 preistoriei. Faptul că unii (de ex. Kalomiros) justifică minuțios con-
 cepția evoluționistă recurgând la „cele două creații” ale Sfântului
 Grigorie al Nyssei și arătând „deplinul acord” al Părinților cu ideea
 -, f.ici că lumea era stricăcioasă încă de la început - este ceva vădit
 -?•?:f■■. exagerat.

ijl •;.! 4. Știința luminată de credință nu are nevoie să impună nici o inter-
 pretare celor Șase Zile care să contrazică presupunerile uniformiste
 ale științei - dar cel puțin va interzice *certitudinea* părerilor în fața
posibilității unei lumi radical diferite înainte de căderea lui Adam.
 - Și acest lucru e legat de problema *începuturilor*. Aceste Șase Zile
 sunt parte a *Creației* (adică a tărâmului metafizic, miraculos), și
 /tr,-- deci cu-atât mai mult imposibil de cunoscut în amănunt,
 rj; C. „Statornicia speciilor” - „Creația Specială.”

i 1. Tema aceasta a stârnit prea multe controverse inutile. „Genurile”
 în raport cu „speciile”. Gândirea populară acceptă simpla „variație”
 ca probă a mult mai importante probleme a „evoluției”. Lăsăm în
 i ,}’st seama oamenilor de știință definirea limitelor schimbării accesibile
 rr observației lor. Prin concepția sa grandioasă, evoluția ca atare nu
 j poate fi *dovedită* de către micile variații accesibile observației știin-
 . j - <! ței de azi.

>.)-; 2. Dar descoperirea dumnezeiască și mărturia patristică au cu sigu-
 ilj. ranță ceva de spus asupra acestei chestiuni: Sfântul Vasile (un „vul-
 tur zămislește întotdeauna un vultur”), Sfântul Ambrozie (catârul,
 hibrid cal-măgar, este infertil; acest fapt e un semn pentru om:
 „Omule, nu te amesteca”). Știința, desigur, nu neagă stabilitatea și
 ■ fixitatea felurilor (și sterilitatea hibridilor) în *experiența prezentă*;
 • dar credința evoluționistă cere ca ultimii strămoși ai ființelor vii să
 -; nu fie mai mulți, ci unul singur. Dar de ce ? - Fiindcă teologia
 (iarăși problema „începuturilor” !) s-a băgat peste știință. Acest lu-

Sfântului Petru (O mie de ani [înaintea Domnului este] ca o zi sunt un adevăr general, ce nu se poate aplica tuturor accepțiilor cuvântului „zi” în Scriptură; cazul Facerii trebuie cercetat individual.” (n. ed.)

*> cru este dincolo de vreo dovadă. Iar știința se confruntă cu faptul că un număr imens de „conexiuni” lipsesc între feluri, atât în prezent, cât și în cazul fosilelor.

■: ■ < ' 3.0 chestiune filosofică: de citat Sfântul Grigorie al Nyssei asupra „amestecului firilor” dacă se acceptă reîncarnarea; la fel este și cu '• evoluția.

4. Savați nu au decât să definească limitele variației, și nu au decât să folosească cuvântul și conceptul de „evoluție” la explicarea schimbării - dar să abandoneze schemele metafizice ce tind să extrapoleze micile schimbări la un principiu atotcuprinzător. Dacă acesta din urmă e adevărat, atunci să rezulte firesc din date, fără a u le impune o interpretare forțată faptelor. - ■-< '•'■"

D. „Omul întâi-zidit.”

1. Aici se ridică o întreagă serie de întrebări, și poate că aceasta e zona unei serioase ciocniri între ipoteza evoluționistă și cunoașterea descoperită dumnezeiește. Să separăm deci cu grijă diferitele probleme implicate.

* ■>■ 2. „Din țărână.” : .. ■ -

>■, 1 a) Au existat încercări de explicare cu citate din Sfântul Athanasie („toți oamenii sunt din țărână”) - adică zidirea aceasta nu are „nimic special”.

b) Dar Părinții subliniază tocmai *modul special* al zidirii omului (cf. Sfântul Vasile) - desigur, nu de către mâna lui Dumnezeu, : rr în înțeles literal, dar separat de toate celelalte lucrări ale zidirii; M: : : ■?. este ceva mai înalt.

3. Pretexte în favoarea evoluției:

■< a) Ideea că Adam a apărut ultimul, și deci a „descins” din restul zidirii. De citat Sfântul Grigorie Teologul despre motivul venirii ■u "»' sale la urmă; Sfântul Grigorie al Nyssei. Din Scriptură ori de la Părinți nu se poate deduce *nimic* în favoarea evoluției omului - ci trebuie să proiectezi această credință asupra textelor.

i ■■ ' b) Istorisirea din *Facere* spune că trupul a apărut primul, apoi sufletul - cf. Sfântul Ioan Gură de Aur (Adam a fost întâi o „păpușă”) și Sfântul Serafim (Adam a fost mai întâi o „făptură vie” - unii își întemeiază argumentele evoluționiste în întregime pe acest Părinte din veacul al nouăsprezecelea !). Dar trebuie să distingem clar între adevăr și felul cum e descris datorită limitărilor limbajului omenesc. Sfinții Ioan Gură de Aur și Serafim nu discută zidirea *cronologică* a omului, ci *firea* compusă a omului, asupra căreia (nici măcar) nu diferă, ci doar au perspective diferite. Dar de citat Sfântul Ioan Damaschin și Sfântul Grigorie al Nyssei despre creația *simultană* a omului.

c)Unii, dorind să păstreze atât Scriptura, cât și evoluția, inse-
rează mai curând în mod arbitrar actul „divin” al creației omului
în istoria evoluționistă a omului (cum spunea Teilhard de Chardin
că se poate face). Unii ar voi ca omul să fi evoluat din animalele
inferioare, dar cu o „plasmă”⁷⁴⁶ separată; alții ar voi ca el să fi fost
un animal până când Dumnezeu i-a insuflat „sufletul” sau „harul”.
Toate aceste argumente sunt artificiale: știința nu are nevoie de ele
spre a-1 explica pe om așa cum credea ea că este, iar dinspre latura
teologiei este ceva arbitrar să alipești un suflet omenesc într-un
proces altfel „natural”.

4. Poate să aibă Adam strămoși ne-umani ?

a)Evoluția spune că da - în așa măsură încât, dacă negi acest
punct, efectiv pui capăt evoluției, care e nimicită dacă nu e
universală.

b)De citat Părinții despre omul *întâi-plăsmuit* fără tată sau
mamă. Părinții credeau în mod clar că nu a avut nici un fel de
strămoși.

5.0 problemă înrudită: vârsta omului, vechimea lui Adam.

a)Toți Părinții acceptă cronologia Vechiului Testament,
cea. 7500 de ani. Un scriitor [Dr. Kalomiros] spune că acesta e
„raționalism evreiesc”; alții scot în evidență discrepanța dintre
textul grecesc și cel ebraic. De citat Fericitul Augustin în această
chestiune - Părinții nu erau „literali”, ci ziceau „mai mult sau
mai puțin”. Ultimii apologeți protestanți au devenit și ei mai
puțin literalisti în această chestiune, dar evidențiază diferența
dintre un om de milioane de ani vechime și unul de vreo
6000-10000 de ani.⁷⁴⁷

b)Genealogiile lui Hristos arată că Adam este „fiul lui Dumne-
zeu”. Părinții se preocupă mult de împăcarea discrepanțelor și arată că
este vorba de o genealogie reală, nu o listă de strămoși „simbolici.”
Deci omul are câteva mii de ani vechime, nu milioane. 6. Un Adam sau
mai mulți ?

a)„Poligenismul” - acceptat îndeobște în cercurile evoluționiste -
nu are nici un sens în cazul omului. Adam e o persoană. 7. Facerea
Evei.

a)Aceasta e o piatră de poticnire pentru evoluționiști. Dacă este
luată „literal”, atunci ipoteza evoluționistă nu se aplică omului;
dacă el a „evoluat”, atunci era deja bărbat și femeie, la fel ca tot
restul naturii „evolute”.

⁷⁴⁶ Scrisul Părintelui Serafim este neclar aici. (n. ed.)

⁷⁴⁷ Vezi, de ex., Henry Morris, *The Genesis Flood, op. cit.*, Apendix 2. (n. ed.)

b) De citat Părinții - Sfinții Ioan Gură de Aur, Efreem Șirul și alții.

c) Din nou, este vorba de o problemă a „începuturilor” pe care știința ca atare nu este pregătită să o trateze. Dacă savanții o privească ca fiind „absurdă”, aceasta se datorează în primul rând unor temeuri neștiințifice. *S. Natura* omului întâi-plăsmuit - Raiul.

a) Un loc real ? sau simbolic ? Toți Părinții socotesc Raiul a fi o realitate. Dacă Raiul nu e real, iar Adam nu a avut niciodată o stare diferită de cea căzută - atunci chiar cerul devine îndoielnic, iar starea preschimbată a omului este pusă la îndoială. 9. Căderea omului.

a) Din nou, să nu ne lăsăm scufundați în amănunte. b) Este vorba de un act istoric ? c) Urmările - păcatul și moartea au trecut la noi.

VI. Concluzii.

A. De dat „modelul” patristic ortodox al facerii lumii. B. Știința se teme de el fiindcă, sub influența unor considerente nu pur științifice, ci mai curând modelate de mentalitatea *filosofică* modernă, ea se teme de ceea ce e metafizic sau supranatural. Dar propriile speculații asupra începuturilor sunt tot metafizice și supranaturale. - C. Slăbiciunea teoriei evoluției ca teorie atotcuprinzătoare (în opoziție cu aplicațiile ei la zone reduse) ține de faptul că refuză să admită latura metafizică a domeniilor cărora ea le aparține în mod firesc. Dacă putem cunoaște începuturile, aceasta are loc doar prin descoperire dumnezeiască. Dacă nu, rămân doar presupuneri. Aici descoperirea dumnezeiască și credința trebuie să vină în ajutorul științei și să o *ridice* spre a vedea mai bine.

2. Secțiunea patristică

I. Introducere

A. Nu va fi doar teologie patristică, ci și *filosofie* patristică: păreriile Părinților asupra unor probleme ce nu sunt în mod direct dogmatice. Dezagregarea cunoașterii provocată de o accentuare disproporționată a logicii și științei în Apusul modern a afectat și pe mulți gânditori ortodocși. Unul dintre efecte a fost plasarea „teologiei”, „filosofiei” și „științei” în compartimente complet etanșe. Aceasta are ca rezultat retragerea teologiei din fața științei, care furnizează cea mai mare parte a „concepției despre lume” în prezent. Aceasta face posibil ca unii creștini ortodocși foarte direcți și râvnitori să-și închipuie că pot crede atât în istorisirea patristică despre facere, cât și în evoluție - ca și cum cele

două ar fi cu totul deosebite. Nu, ele se suprapun, existând o zonă de conflict, ce poate fi rezolvat numai aplicând *filosofici* patristică la întreaga concepție despre lume a omului.

B. Desigur, trebuie făcută distincția între domeniul *faptelor* (și păreri lor ce depind de fapte) și domeniul filosofiei ca atare; de citat Păr. Mihail Pomazanski despre Sfântul Vasile și Sfântul Ioan din Kronstadt. Este evident că Părinții se pot înșela în acele păreri ce depind de fapte care sunt greșite; trebuie să îi citim cu discernământ și fără noțiuni preconcepute.

II. Problema „firii” și „sămânței”

A. Nu este o problemă științifică, ci una filosofică. Chiar ideea de „specie” este arbitrară, cum admit oamenii de știință. Filosofia, pe de altă parte, nu cere să cunoaștem toate amănuntele deosebirilor, asemănarilor și categoriilor de creaturi, dar are o părere bine conturată despre ideea de „firi” ale lucrurilor.

B. Concepția evoluționistă constituie o filosofie în sine: natura în principiu este fluidă, un fel de creaturi devenind alt fel, toate creaturile provenind dintr-unul sau din câteva tipuri primitive. Este o filosofie mult prea cuprinzătoare pentru care, bineînțeles, nu există nici un fel de dovezi - chiar dacă „evoluția” la scară mică ar putea fi până la urmă „dovedită” (deși până acum nu a fost). Întrucât această vastă concepție a evoluției *nu* este științifică, ci filosofică, trebuie să o criticăm pe temeiul filosofiei patristice.

C. Sfântului Grigorie al Nyssei, în *Despre înviere*, învață că firea nu se amestecă, iar lucrurile sunt distincte, fiecare cu propria fire. *Cartea Facerii* spune *fiecare după fel*. Tot așa și Sfântul Vasile și Sfântul Ambrozio... Concepția patristică spune limpede că firile sunt distincte și nu se contopesc, și că așa le-a făcut Dumnezeu. „Ciudățeniile” sunt în mod clar excepții. Filosofia evoluționistă despre „o unică fire” ce străbate întreaga zidire este neîntemeiată științific și ne-patristică din punct de vedere filosofic, fiind opusul ereziei pre-existenței și a trans-migrării sufletelor, despre care se va vorbi mai mult în continuare. Numai o dovadă științifică *zdrobitoare* ne-ar putea forța să ne schimbăm această filosofie patristică; iar o asemenea dovadă nu există.

III. Zidirea în cele Șase Zile

A. Dacă filosofia patristică despre „fire” este diferită de cea a evoluției, și ideea patristică de *zidire a firii* trebuie să fie diferită. Aici trebuie să gândim cu precizie asupra mai multor puncte.

B. Kalomiros: de citat Sfântul Grigorie al Nyssei și ideea populară că *Facerea* descrie zidirea exact ca știința modernă. Dar e ceva foarte vag.

C. Zile de douăzeci și patru de ore: este oare vorba de un cusur al Părinților, un „fundamentalism” înainte de vreme, o robire față de știința premodernă ?

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

D.Nu: are un înțeles adânc ^ * • ■ > ; ' } > ? J ; , , . ii • ' ; . Si , 1.E pusă în evidență atotputernicia lui Dumnezeu și lucrarea Sa *rapidă*, fiindcă ideea ce ne-o facem despre natură depinde cu adevărat - . de ideea noastră despre Dumnezeu. Vom vedea mai târziu că „Dumnezeul evoluționiștilor” nu este nicidecum Dumnezeul creștinilor. 2.Cele Șase Zile sunt calea de mijloc între extreme și definesc natura timpului.

3.Natura procesului creator (și a lumii întâi-zidite) e înțeleasă de Părinți *cu totul diferit* față de evoluționiști. Evoluționismul doar *proiectează* legile naturale prezente asupra începuturilor, fără a ■*' vedea că *Facerea*, începutul tuturor lucrurilor, este ceva cu totul distinct de starea prezentă a lucrurilor, iar cunoașterea ei nu este accesibilă științei, ci doar descoperirii dumnezeiești. Ajungem astfel la punctul-cheie :

IV. Interpretarea patristică a *Facerii*

A.Moisi; cunoașterea dumnezeiască; realismul Părinților.

B.Natura cunoașterii noastre despre lumea întâi-zidită.

V. Lumea întâi-zidită; căderea.

VI. Adam și firea omului.

∴ A

•••••

/t<"> h/ .!;;.

•••••

*Ultima cuvântare a Părintelui Serafim „
despre creație și evoluție*⁷⁴⁸

Problema modului de abordare a Cartii *Facerii* se leagă de perspectiva noastră modernă asupra vieții. Noi toți am suferit o spălare de creier. Oricine se uită la televizor sau merge la școală aude idei puse în circulație în numele științei, unele dintre ele fiind științifice, iar altele neștiințifice - ele sunt speculații. Unele dintre acestea țin de filosofie, iar unele dintre ele ajung chiar foarte aproape de un fel de religie.

Lucrul este deosebit de puternic în Uniunea Sovietică, unde se învață că omul se trage din maimuțe. Statul sovietic impune această idee ca pe un fel de dogmă. Ca atare, când oamenii devin creștini, ei se leapădă de ideea ce le-a fost impusă cu forța. Aici, în Occident, pe de altă parte, nu este chiar atât de ușor să o vezi ca pe o dogmă, fiindcă aici suntem liberi; se presupune că știința e liberă și are propriile teorii și propriile motivații pentru aceste teorii. Astfel că adeseori socotim că ceva este un adevăr științific, când de fapt nu este nicidecum așa, ci mai curând un lucru ce rămâne deschis speculației și discuției. Din nefericire, chiar subiectul evoluționismului e foarte încărcat de reacții emoționale, ceea ce face ca o mulțime de oameni să nu dorească să îl discute. Mai curând primesc orice plutește în aer, orice se predă la lecțiile de știință, fără a se gândi prea mult.

Un alt motiv pentru care oamenii nu doresc să se gândească la acest subiect este complexitatea sa. Te poți trezi implicat în tot felul de probleme complicate ce sunt cu totul irelevante. De pildă, spui cuiva: „Eu nu cred că omul se trage din maimuță”; iar el spune: „Dar știința nu învață că omul se trage din maimuță”.

„Ei bine, eu nu cred că se trage din maimuță.”

„Dar știința nu învață că se trage din maimuță. Știința învață că provine dintr-o creatură inferioară care nu e maimuță, ci altceva.”

⁷⁴⁸ Cuvântarea următoare, luată în întregime din transcrierea unei casete, a fost ținută ca introducere la a doua sesiune a cursului despre *Facere* ținut de Părintele Serafim în august 1982. Unii dintre studenții săi erau noi, neurmând prima sesiune din august 1981. De-aceia, înainte de a face un comentariu patristic la capitolele 4-11 din *Cartea Facerii* (de la Cain și Abel până la Turnul Babilonului), Părintele Serafim a recapitulat ceea ce spusese în prima sesiune despre știință și despre felul cum se raportează la Scriptură și la Sfinții Părinți. La câteva săptămâni după ce a ținut această cuvântare, a fost dus la spital și, la 2 septembrie, a trecut la odihna în Domnul, (n. ed.)

De fapt, în prezent unii evoluționiști spun că unele maimuțe se trag din oameni, iar nu invers.⁷⁴⁹ Există tot felul de dovezi pe care le poți însuma oricărei părți la care vrei să aderi. Inșă, lăsând de-o parte toate amănuntele, există câteva întrebări fundamentale ce trebuie puse. „Provine oare omul direct din mâna lui Dumnezeu, sau provine din vreo făptură inferioară ?” - iată o întrebare foarte importantă ce trebuie pusă în discuție. Există două căi de abordare a discuției: una dinspre latura *Facerii* (și trebuie să știm cum să înțelegem ce anume spune *Cartea Facerii*), alta dinspre latura științei.

Se întâmplă că știința nu e nicidecum așa de sigură în această problemă cum pretind unii oameni. Sovieticii spun că totul este perfect sigur și dogmatic în această privință, și nu ai decât să accepți ceea ce îți spun oamenii de știință, și acesta e adevărul. În Occident, din fericire, subiectul a fost mult supus criticii și discuției.

La apariția teoriei lui Darwin, în a doua jumătate a veacului al nouăsprezecelea, au existat numeroase discuții, cele mai multe la un nivel nu foarte înalt. De exemplu, oamenii din Biserica Anglicană au fost supărați foarte tare de însăși ideea că omul provine dintr-o creatură inferioară, dar nu aveau nici o pregătire cu adevărat științifică ca să pună în discuție problema; ca atare, s-au raporta la ea în mod „fundamental”. De fapt până azi există fundamentalități ce sunt gata de luptă numai ce pomenești subiectul. Ei spun că tot ce e scris în *Cartea Facerii* este absolut literal, căzând în extrema cealaltă și făcând dificilă discutarea rațională a subiectului.

Ca întreg, discuția științifică nu era încă la un nivel prea înalt când, în 1925, a avut loc faimosul „Proces al Maimuțelor” intentat lui Scopes, despre care ați auzit cu toții. În Tennessee exista o lege⁷⁵⁰ împotriva predării evoluției, iar un profesor s-a oferit voluntar să fie apărător nominal într-un proces-test. Statul a câștigat de fapt procesul; dar faimosul avocat Clarence Darrow a făcut atâta caz de ridicolul de a susține vechile idei biblice - care nu sunt „științifice” etc. - încât de atunci toți au ajuns să se teamă să mai fie împotriva evoluției. Astfel, cei ce erau împotriva ei au rămas tăcuți, neavând nici un argument anume. (De fapt existau câteva cărți foarte bune în acea perioadă, dar se aflau în afara curentului principal.)⁷⁵¹ Chiar persoane foarte funda-

⁷⁴⁹ Iată ce scriu John Gribbin și Jeremy Cherfas, în articolul lor „Descent of Man - or Ascent of Ape?": „Traducând sugestiile noastre în acest tip de limbaj, noi credem că cimpanzeul descinde din om, că strămoșul comun al celor doi era mai curând de tipul omului decât de tipul maimuței” (*New Scientist*, voi. 91, 3 septembrie 1981, p. 592). (n. ed.)

⁷⁵⁰ De fapt, era mai curând o măsură simbolică. Guvernatorul a semnat actul doar cu înțelegera explicită că nu va fi impus cu forța. (n. ed.)

⁷⁵¹ De exemplu cărțile biologului englez Douglas Dewar, *Difficulties of the Evolution Theory* (Londra, 1931) și *More Difficulties of the Evolution Theory* (1938). În 1959, zoologul german Bernhard Rensch a furnizat o lungă listă de savanți cu mare autoritate ce nu acceptau pretențiile neodarwiniste (vezi cartea sa *Evolution above the Species Level*, Columbia University Press, 1959, p. 57). (n. ed.)

^ ■ ... ■. ., s ; . . ; n.x.t : iu -r<

mentaliste cedau adeseori în anumite puncte privitoare la teoria evoluției sau cel puțin nu doreau să discute evoluția fiindcă era prea dificil. Sunt implicate atâtea probleme complicate, încât este un subiect foarte greu de discutat rațional dacă nu ești pregătit.

Totuși, cam în ultimii douăzeci de ani au apărut mulți oameni care au cercetat întreaga problemă ceva mai obiectiv, criticând și punând în discuție fie unele lucruri mai mici, fie chiar întreaga teorie. A fost un lucru foarte bun. Știința ar trebui să-l întâmpine cu bucurie. Din păcate, el nu a fost prea bine primit în cercurile științifice.

I-am cunoscut pe acești oameni. Există un grup în San Diego ce se cheamă Institutul de cercetări creaționiste; ei scot un buletin lunar intitulat *Acts and Facts*, care pune în discuție tot ce se petrece în domeniul lor de cercetare. De obicei au și o completare ce tratează câte o problemă științifică aparte. De pildă, una are ca temă legea entropiei și creaționismul, alta tratează psihologia experimentală și așa mai departe; adeseori sunt chiar discuții foarte specializate. Ei discută despre vârsta pământului, vârsta sistemului solar și toate problemele pe care trebuie să le știi dacă pătrundeți în latura științifică a subiectului.

Oamenii aceștia sunt foarte competenți. Institutul lor e o școală religioasă protestantă, dar ei lucrează doar pe temeiul criticii științifice. Au scos o mulțime de manuale, inclusiv unul foarte bun, *Creaționism științific*, în care discută toate problemele evoluției și creației, fără a menționa ceva religios, fiindcă dacă ar menționa ceva religios, atunci desigur manualele lor nu ar putea fi folosite în licee sau facultăți. Mai ales în ultimii ani ei au produs chiar un fel de curent în urma lor. Ei au ținut o serie de dezbateri în mari universități din întreaga țară, care au stârnit un mare interes - studenții venind cu miile.⁷⁵² Reacția studenților depinde de locul unde se ține dezbaterea. Dacă ea are loc într-o universitate din California, studenții vor fi mai mult împotriva ideilor creaționiste. În Sud, studenții sunt mai favorabili acestora, într-un loc chiar evoluționiștii ce participau la discuție au spus că s-au simțit ca și cum ar fi fost leii din groapa lui Daniel: totul era dat peste cap.

Discuțiile dintre savanții creaționiști sunt foarte interesante. Pe de altă parte, recent unii dintre evoluționiști au încetat să mai participe la dezbaterile creație/evoluție fiindcă în general ei nu sunt pregătiți. Câțiva dintre ei

⁷⁵² vSavanții de la Institutul de cercetări creaționiste au participat la peste trei sute de dezbateri organizate pe tema creație/evoluție, ținute de obicei în campusuri universitare, discutând în contradictoriu cu savanți evoluționiști din facultăți. Cel mai activ participant la discuții a fost Dr. Duane Gish, care a primit titlul de doctor în biochimie de la U.C. Berkeley și a ocupat posturi importante la Berkeley, Cornell University Medical College și The Upjohn Company, înainte de a se alătura Institutului de cercetări creaționiste în 1971. Acum în vârstă de șaptezeci și opt de ani, Dr. Gish continuă să se confrunte cu profesori evoluționiști în campusurile universitare, fiind de față un mare număr de studenți. Nu a fost niciodată înfrânt într-o discuție, (n. ed.)

au recunoscut recent că, întrucât creaționiștii sunt atât de bine puși la punct în privința detaliilor și atât de relevanți în dezbateri, îi fac de rușine pe evoluționiști.⁷⁵³ Este timpul, spun ei, ca evoluționiștii să se întoarcă îndărăt și să înceapă să descopere care le sunt argumentele, fiindcă de-a lungul tuturor acestor ani au socotit că este de la sine înțeles ca toți să gândească la fel ca ei. Nu erau pregătiți pentru criticile din partea creaționismului, ce pune în discuție unele chestiuni speciale ce sunt foarte îndoielnice după interpretarea evoluționistă.

! : > ; --> ■■..•;

Societatea pentru cercetări creaționiste din Michigan are mai bine de șase sute de savanți cu drept de vot, care au semnat cu toții o declarație că sunt în favoarea interpretării creaționiste a originilor.⁷⁵⁴ Prin urmare, dacă cineva vă spune că evoluția e singura interpretare științifică, trebuie să știți că există cel puțin șase sute de savanți care spun nu. Există încă câteva mii care, deși nu ar afirma acest lucru, totuși sunt simpatizanți ai acestui subiect și sunt dispuși să îl discute. De fapt unul din prietenii noștri care e om de știință ne-a spus că din ce în ce mai mulți oameni din lumea științifică, deși aderă încă la „modelul” evoluției, nici măcar nu mai susțin că este adevărat; pentru ei este un *model* ce îi ajută să explice cum au apărut lucrurile, cum se dezvoltă în prezent etc.

Creaționiștii sunt cu totul obiectivi în această privință. Ei oferă o prezentare vizuală a celor două modele, prin care poți vedea ce anume trebuie să se întâmple după modelul creaționist și ce anume trebuie să se întâmple după modelul evoluționist.

Creaționiștii spun că situația de acum e similară cu cea din vremea lui Copernic. Înainte de Copernic exista modelul geocentric: soarele, planetele și stele se învârtesc în jurul pământului. Spre a explica cum se mișcă planetele conform acestei interpretări era nevoie să se alcătuiască așa-numitele cicluri și epicycluri.

De pildă, au observat că Marte părea să meargă o vreme mai repede decât stelele, iar apoi dintr-o dată pornea înapoi. Trebuiau să-și închipuie ce fel de mișcare ar fi trebuit să aibă, ca să-1 facă să se deplaseze astfel. Dacă s-ar fi

⁷⁵³ În 1996, Dr. Eugenie Scott, director executiv la Centrul național pentru învățământ (organizație privată dedicată protejării predării evoluției față de provocarea creaționiștilor), i-a avertizat pe tovarășii ei evoluționiști: „*Evitați dezbaterile*. Dacă asociația creștină din campusul dumneavoastră vă cere să «apărați evoluția», vă rog să refuzați... probabil că veți fi în frânți” (Eugenie C. Scott, „Monkey Business”, *The Sciences*, ian.-feb., 1996, p. 21). (n. ed.)

⁷⁵⁴ Fiecare dintre membrii cu drept de vot are una sau mai multe diplome post-universitare în știință. Declarația semnată de ei afirmă că „toate tipurile de bază de lucruri însuflețite, inclusiv omul, au fost făcute de Dumnezeu în Săptămâna Facerii descrisă în *Cartea Facerii*”, și că „marele Potop descris în *Facere*... a fost un eveniment istoric universal ca întindere și efect”. Deși membrii cu drept de vot ai Societății trebuie să aibă diplome post-universitare, cei fără astfel de diplome pot fi membri susținători sau studenți. Societatea publică o revistă, *Creation Research Society Quarterly*; în prezent are sediul în Missouri, având o stațiune experimentală în nordul Arizonei centrale. (n. ed.)

învârtit pur și simplu în jurul pământului, atunci faptul de a porni dintr-o dată înapoi era ceva foarte ciudat. De-aceia trebuiau făcute tot felul de corecții în cer spre a argumenta faptul că nu avea o mișcare regulată. Până la urmă aceste mișcări și corecții au ajuns atât de complicate, încât Copernic a spus că era mult mai ușor să se explice totul ca și cum pământul și planetele s-ar fi deplasat în jurul soarelui. Stelele din exterior sunt relativ fixe; ele sunt mult mai departe decât planetele. Conform acestui concept, ai nevoie de mult mai puține epicycluri și mult mai puține corecții în calcule.⁷⁵⁵

Savanții creaționiști spun că exact același lucru se întâmplă cu teoria evoluției. Ori de câte ori apare câte ceva ce contrazice teoria evoluției, evoluțio-niștii introduc un alt ciclu sau epicyclu. Ei explică că de fapt nu poate fi așa, fiindcă e contrazisă teoria, de-aceia trebuie să facă o corecție pentru această excepție anume. Dar, spun creaționiștii, de ce să nu se schimbe teoria, făcând-o mai simplă ?

Din păcate, există o mulțime de prejudecăți în acest domeniu, fiindcă oamenii spun că, dacă vorbești despre creație, vorbești despre religie. De fapt orice teorie științifică trebuie să aibă ceva ce este acceptat pe temeiul credinței. Evoluționiștii își asumă părerile pe baza credinței. Cei cu adevărat riguroși susțin că a fost un moment când nu exista nimic sau că a existat un punct cu o energie înspăimântătoare ce a explodat subit și a produs universul. Este nevoie de multă credință ca să crezi așa ceva. Dacă crezi în Dumnezeu, ai o abordare diferită. Desigur, dacă crezi în Dumnezeu, întrucât El este infinit, poate face orice dorește. Astfel poți fi liber să vezi ce anume se potrivește cu faptele științifice și ce se potrivește cu textul *Facerii*.

Una dintre greșelile obișnuite în abordarea *Cărții Facerii* este aceea de a spune că este ceva religios, poate chiar un mit, pe când știința tratează aspectele reale. Este o concepție foarte simplistă, fiindcă *Facerea* vorbește despre adevăr, și astfel ar exista o suprapunere între ceea ce discută știința - fiindcă știința încearcă să ajungă la adevăr - și ceea ce discută *Facerea*. Trebuie să fim conștienți de faptul că nu le putem pune în două categorii diferite. Când unii încearcă să le separe în acest mod (lucru pe care-l fac foarte des ca răspuns la problemă), ei nu tratează *Facerea* ca pe un text serios. Ei spun că *Facerea* nu trebuie interpretată ca un text ce vorbește într-adevăr despre originile naturii, ci doar ca un fel de speculație ori transmitere a vechilor mituri, a povestirilor babiloniene despre creație sau ceva de acest fel.

Deci se pune întrebarea: Cum să abordăm întregul text al *Facerii* ? Cred că avem un singur răspuns. Trebuie să pricepem cum a fost înțeles textul de către Biserică în ultimii două mii de ani, fiindcă e un text ce vine de la Dumnezeu - un text revelat - iar Biserica ce a păstrat descoperirea lui Dumnezeu

⁷⁵⁵ Modelul heliocentric propus de Copernic fusese descoperit de astronomul grec Aristarh din Alexandria în sec. III î.H., dai' în acea vreme teoria a fost respinsă și ignorată de învățați, (n. ed.)

trebuie să aibă și modul de a-1 înțelege. Deci nu vă puteți încrede în cineva care doar deschide textul, în traducerea englezească pe care o are, și dă ceea ce i se pare lui că este o interpretare foarte întemeiată. Mai mult, nu vă puteți încrede nici în propria interpretare, fiindcă veți pune în ea ideile voastre moderne. Îl veți face să fie evoluționist sau anti-evoluționist, conform prejudecăților voastre. Aceasta nu ne arată ce anume spune textul *Facerii*. Spre a înțelege ce anume spune el, trebuie să înțelegem cum îl înțelege Biserica. Cu alte cuvinte, care este citirea sa patristică, cum înțeleg Părinții textul? Iată ce tratează cursul de față.

Am discutat în cursul de anul trecut primele trei capitole ale *Facerii*, care sunt, desigur, cele mai „încâlcite”, cerând mult mai multe tâlcuiri. Aceste capitole discută toate cele Șase Zile ale Facerii, facerea omului, căderea omului, starea Raiului și izgonirea omului din Rai.

Anul trecut am văzut că tâlcuirea Sfinților Părinți nu este exact ceea ce e-i-ar mulțumi pe protestanți, căci în unele privințe nu e destul de „fundamentală”; iar oamenii ce doresc să combine *Facerea* cu teoria modernă a evoluției ar fi și ei nemulțumiți, fiind prea „fundamentală” pentru ei. De fapt, dacă doriți să descrieți într-un singur cuvânt felul cum Părinții tâlcuiesc *Facerea*, cred că ați putea spune că ei o tâlcuiesc foarte *realist*. Adică, întâi de toate (și acesta e un lucru fundamental), ei acceptă că textul este *insuflat dumnezeiește*. Sfântul Ioan Gură de Aur spune chiar că este o carte *profoască*. Unele cărți prorocesc viitorul, dar *Cartea Facerii* este o *prorocie despre trecut*. Este un lucru necesar fiindcă, atunci când s-a făcut lumea, nu exista nici un martor. Nu e cu puțință ca cineva să dea o relatare la prima mână despre ceea ce s-a petrecut la începutul lumii, fiindcă nu era nimeni acolo. Prin urmare, dacă Cel ce a făcut lumea nu ne spune El însuși, nu vom ști niciodată. Deci tot ce avem sunt simple presupuneri.

După Sfinții Părinți însă, noi avem o astfel de cunoaștere, fiindcă Dumnezeu a descoperit-o prorocului Moisi. Moisi era într-o stare de ieșire din sine când a primit acest text despre începuturile lumii; deci ar trebui să citim *Facerea* mai curând așa cum am citi cartea *Apocalipsei*, ultima carte din *Biblie*, ce cuprinde prorocii ce încă nu s-au împlinit, fiind deci destul de greu de priceput.

Deci *Facerea* trebuie înțeleasă ca o prorocie, în acord cu Sfinții Părinți, în acord cu restul Sfintei Scripturi și în acord cu trăirea noastră din Biserică. Bineînțeles că o mare parte a ei ne depășește; deci sunt părți din text despre care nu putem spune prea multe.

Astfel că abordăm textul ca fiind dumnezeiește descoperit, dându-ne seama că înțelegerea sa temeinică nu se dobândește nici prin bunul simț, nici prin știință (deși trebuie desigur să ne folosim și de bunul simț, ca și de știință acolo unde ea se aplică unui text dat), ci prin Sfinții Părinți.

Aceasta ridică o nouă problemă. Oamenii cu cunoștințe științifice vor zice că Părinții fac greșeli în știință. De pildă, Sfântul Vasile cel Mare, în

scrierile sale despre cele Șase Zile ale Facerii, afirmă că există unele ființe, precum anumite broaște, ce apar spontan din țărână. Așa spunea știința vremii sale. Știind că lucrul nu e adevărat, oamenii din vremurile moderne spun că el a făcut o greșeală, întrucât știința din vremea sa, prin mijlocirea căreia interpreta aspectul științific, era greșită. Și este adevărat că, în această privință, când există fapte științifice, putem să îndreptăm scrierile Sfinților Părinți, însă unii cred că aceasta înseamnă că putem îndrepta și textul *Facerii*. Dar dacă cercetați textul *Facerii*, veți vedea că ori de câte ori Părinții fac interpretări greșite din pricina cunoștințelor luate din știința zilelor lor, aceasta nu se datorează faptului că textul *Facerii* ar spune așa ceva. Se datorează faptului că acela este modul cel mai logic de a-l citi pe temeiul cunoașterii științifice. Astăzi am avea o modalitate ușor diferită de a-l citi, și s-ar putea să fim ceva mai exacti. Textul rămâne același.

De fapt nu există nici măcar o singură afirmație în textul *Facerii* care să te trimită la ideea că soarele se rotește în jurul pământului sau pământul în jurul soarelui, sau orice altceva de acest tip. Toate sunt legate de interpretări târzii, dependente de cunoștințele științifice. Deci textul *Facerii* nu e supus unei astfel de critici din partea științei. Putem corecta interpretările Părinților dacă au de-a face cu probleme științifice specifice, precum proveniența broaștelor sau altele de acest fel.

În treacăt fie spus, nu trebuie să ne temem de știință când interpretăm *Cartea Facerii*, fiindcă toate scrierile Sfinților Părinți despre cele Șase Zile ale Facerii sunt *pline* de fapte științifice, întemeiate pe știința vremii lor. De pildă, când Sfântul Vasile discută facerea păsărilor, peștilor sau animalelor de uscat, tratează despre felurile lor și le explică obiceiurile. Apoi ne spune cum putem lua pildă de viață morală de la ele, fiind asemeni păsării ce este credincioasă perechii sale. Sunt lucruri foarte frumoase și interesante, dar textul *Facerii* nu stă sau cade în funcție de ele. Este doar un material explicativ. De fapt și astăzi ar putea cineva să se familiarizeze cu faptele științifice despre creație pe care le avem, folosindu-le ca material explicativ, și ar putea scrie o carte uimitoare chiar pe tema celor Șase Zile ale Facerii. Din păcate oamenii au tendința de a gândi mult prea îngust în prezent; oamenii de știință nu ar accepta să-și lărgească orizontul în suficientă măsură ca să cuprindă toate aspectele *Facerii*. De obicei cei care citesc *Facerea* nu sunt suficient de pregătiți pentru latura științifică. Totuși putem ține minte această posibilitate; subiectul este un teren de discuții foarte rodnic.

De asemenea, nu trebuie să ne temem de știință, fiindcă știința nu poate contrazice adevărul descoperit dumnezeiesc. Dacă este adevăr, e adevărat. Există unul descoperit de Dumnezeu și unul ce se descoperă în natură. Cel descoperit de Dumnezeu este absolut, spunem noi, fiindcă vine direct de la Dumnezeu. Dar interpretarea lui ține de înțelepciunea noastră, pe care o dobândim treptat în Biserică și de la Sfinții Părinți. Când am înțeles acest lu-

cru, putem face chiar propriile speculații, atâta vreme cât nu spunem că acele speculații sunt la același nivel cu textul însuși. Știința este cu mult mai speculativă, mai ales când ajunge la lucruri foarte vechi, cum este facerea lumii, întrucât nimeni nu a fost acolo spre a o vedea.

Trebuie să mai pomenesc un lucru important despre cele Șase Zile ale Facerii pe care l-am discutat anul trecut: aceste Șase Zile sunt cu totul diferite de ceea ce se întâmplă acum. Sfinții Părinți arată foarte clar că nu poți face deducții pe temeiul celor ce se întâmplă acum și să obții înțelegerea primelor Șase Zile ale Facerii, fiindcă ceea ce a avut loc atunci era facerea lumii *din nimic*. Acest lucru nu se mai întâmplă astăzi. În prezent avem lucrarea ziditoare continuă a lui Dumnezeu. Sfântul Ioan Gură de Aur discută tocmai acest subiect în tâlcuirea sa la *Facere*. Așa cum arată el, în *Facere* se spune că Dumnezeu s-a odihnit de lucrurile Sale (Fac. 2, 2), adică a încetat să mai creeze, dar Domnul nostru în Evanghelia de la Ioan spune că Tatăl continuă să lucreze (cf. Ioan 5, 17), și deci trebuie să creeze încă. Deci sunt două lucruri diferite. Ceea ce era întru început a fost zidirea lui Dumnezeu de la care S-a oprit. Ea nu mai are loc. Ceea ce se întâmplă după aceea este continua Sa Pronie asupra lumii, care de fapt e o creație continuă, căci, fără Cuvântul viu al lui Dumnezeu, cum ar putea o sămânță să devină o persoană individuală, o plantă sau un animal? Toate acestea sunt minunate foarte și lucrări ziditoare, dar diferă de zidirea dintru început, din primele Șase Zile. Dacă nu vezi acest lucru, ajungi să faci o mulțime de greșeli.

Vom vedea atunci când vom comenta următoarele capitole ale *Facerii* -patru până la unsprezece - că există chiar o deosebire fundamentală între felul cum erau oamenii înainte de Potop și felul cum erau după Potop. Anumite lucruri s-au schimbat după Potop. Dar numai în cele Șase Zile a luat ființă tot ceea ce cunoaștem azi, iar restul nu este decât o continuare a acelor lucruri care erau deja zidite, potrivit legilor făcute de Dumnezeu și date de El firii.

datarea radiometrică

de Curt Sewell

„Cum pot creaționiștii să se aștepte ca oamenii să accepte ideea pământului tânăr, când, prin datarea radiometrică, știința a dovedit că pământul are miliarde de ani vechime ?”

Articolul de față pune această întrebare, ce reprezintă gândirea unui mare număr de oameni de azi. Cu siguranță că majoritatea oamenilor de știință acceptă datarea radiometrică. Totuși nu există cu adevărat un motiv științific care să dovedească că datarea radiometrică este corectă, ci o mulțime de dovezi ce arată că ea nu funcționează. Vom discuta câteva dintre ele. Vom descoperi că piatra de temelie a analizei radiometrice este credința în materialism și respingerea oricărei acțiuni supranaturale, chiar înainte de a se face vreo măsurătoare. Mulți oameni, între care chiar specialiștii în domeniu, uită presupuzițiile pe care se întemeiază datarea radiometrică.

1. Datarea radioactivă

În principiu există două tipuri de metode de datare radioactivă. Un tip este sistemul Carbon 14, folosit la datarea fragmentelor de organisme care au trăit. Nu a fost folosit niciodată pe eșantioane neorganice, și aproape că nici nu intră în discuție dacă se consideră că eșantionul ar putea fi mult mai vechi de 50000 de ani. Ea furnizează unele dovezi foarte bune, folosite adesea de creaționiști. Dar în acest articol nu vom discuta despre metoda C-14.

A doua mare categorie se mai numește „datarea cu metale grele” și include sistemele uraniu-toriu-plumb, rubidiu-stronțiu și potasiu-argon. Aceste metode se folosesc în mod obișnuit pentru eșantioane anorganice, cum sunt rocile, dând adeseori vârste extrem de mari - milioane sau miliarde de ani. Evoluționiștii descriu adesea aceste metode ca dovedind marea vechime a pământului și a straturilor sale. Creaționiștii le critică adesea, fiindcă dau rezultate cu totul false.

Toate metodele de datare menționate pornesc de la un anumit izotop radioactiv precum U-238, U-235, Tor-232, K-40 sau Rb-87. Ei se numesc izotopi „mamă”. Sunt elemente radioactive în mod natural, adică emit spontan particule alfa sau beta și, ca urmare, se transformă în alte elemente, numite izotopi „fiice”.

2. Erori experimentale

Metodele ce dau vârste mari produc aproape tot atâtea răspunsuri „greșite” cât și „corecte”. Răspunsul „corect” e ales pe baza coloanei stratigrafice, adică după felul fosilelor îngropate în apropiere. Desigur, datarea fosilelor depinde de presupunerea evoluției. Și, bineînțeles, publicul nu aude de obicei nimic despre răspunsurile greșite.

Afirmația aceasta - că datele radiometrice sunt „corectate” prin referirea la fosilele-index determinate pe baza evoluției - este viu contestată, dar examinarea literaturii tehnice arată că ea este adevărată, în ciuda celor spuse de manualele elementare. Să vedem câteva exemple.

3. Discrepanțe dovedite

Publicul larg crede că rezultatele radiometrice sunt solide și deci se poate dovedi că sunt de încredere. Dar literatura de specialitate arată altceva. John Woodmorappe a făcut o cercetare extinsă a literaturii, examinând 445 de articole tehnice din 54 de reviste de geocronologie și geologie cu mare autoritate.⁷⁵⁶

Rapoartele menționate enumera peste 350 de date, măsurate cu metode radiometrice, ce contrazic cu mult vârstele atribuite fosilelor găsite în același strat. Ele acopereau vârstele „așteptate” de la 1 la >600 de milioane de ani. În aproape toate cazurile de discrepanță s-au acceptat datele fosilelor. Datele radiometrice au fost eliminate. Woodmorappe cita spusesele unui cercetător:

„În general, se presupune că datele ce intră în «marja de corectitudine» sunt corecte și sunt publicate, dar cele ce nu concordă cu alte date sunt rareori publicate, iar discrepanțele nu sunt explicate complet.”⁷⁵⁷ Când aceste rapoarte discutau posibilele cauze ale erorilor, foloseau cuvinte de tipul „posibil”, „poate”, „probabil”, „ar putea fi” etc. Motivele invocate de obicei cuprind intruziunea detritică, scurgerea sau infiltrarea unora dintre izotopi în eșantion, iar uneori conținutul inițial de izotopi din eșantion. Pentru datarea cu K-Ar este ușor de dat vina pe pierderea argonului, dacă vârsta obținută e prea mică, sau pe absorbția argonului dacă e prea mare.

Se știe prea bine că argonul, care e un gaz, difuzează ușor prin rocă, și nu e cu puțință să se știe dacă nu cumva s-a întâmplat ceva de acest fel într-un anumit caz.

Erorile sunt deosebit de mari cu metoda K-Ar (potasiu-argon). S-au făcut studii asupra unor roci bazaltice de vârstă recentă cunoscută, din apropiere

⁷⁵⁶ John Woodmorappe, „Radiometric Geochronology Reappraised”, în *Creation Research Society Quarterly*, voi. 16, septembrie 1979, pp. 102-29, 147. [Vezi și cartea din 1999 a lui John Woodmorappe, *The Mythology of Modern Dating Methods*, Institute for Creation Research, El Cajon, California.] ⁷⁵⁷*Ibid.*, p. 114.

de Hawaii. Ele proveneau de la vulcanul Kilauea. Rezultatele au ajuns până la 22 de milioane de ani. Joan Engels scria:

„În prezent se știe foarte bine că vârstele obținute cu K-Ar de la diferite minerale dintr-o singură rocă pot fi uimitor de discordante.”⁷⁵⁸

4. Craniul 1470

În 1927 Richard Leakey a descoperit un craniu lângă Lacul Rudolf din Kenya despre care spunea că era „aproape nedeosebit” de cel al omului modern. Totuși fusese găsit sub un strat de tuf vulcanic KBS ce avea o vârstă

acceptată de 2,6 milioane de ani vechime. Leakey a declarat că acest craniu avea 2,9 milioane de ani, spunând că „nu se potrivește cu nici unul din modelele anterioare ale începuturilor omului”. A fost numit KNM-ER-1470 (de la Kenya National Museum, East Rudolf, 1470).

Marvin Lubenow face o descriere exactă a celor zece ani de controverse în jurul datării craniului.⁷⁵⁹

La prima încercare de a data tuful KBS, Fitch și Miller au analizat rocile brute și au obținut date mergând de la 212 la 230 milioane de ani - perioada Triassicului, cu mult mai vechi decât se aștepta. Întrucât sub acest strat se descoperiseră oase de mamifere, au spus că evident datele erau greșite, din pricina „posibilei prezențe a argonului străin derivat din includerea unor roci pre-existente”. Chiar dacă roca arăta bine, tot ce depășea 5 milioane de ani vechime era evident greșit, având în vedere ceea ce știau ei despre „succesiunea dezvoltării evolutive”.

Între timp, o echipă de la University of California din Berkeley, condusă de G.H. Curtis, a analizat câteva pietre ponce KBS și au descoperit câteva care aveau cam 1,6 milioane de ani și câteva de 1,8 milioane de ani. Alte măsurători, unele coborând la 0,5 milioane de ani, au fost declarate anormal de mici. Ele au fost explicate ca posibile supraimprimări datorate unei infuzii de apă fierbinte cu bogat conținut alcalin.

Între 1969 și 1976 mai multe echipe au făcut numeroase măsurători ra-diometrice, iar rezultatele s-au grupat în jurul a trei vârste - 1,8 milioane, 2,4 milioane și 2,6 milioane de ani. Fiecare echipă a criticat tehnicile de selectare a eșantioanelor de rocă ale celorlalți. Se spunea că majoritatea argumentelor radiometrice favorizau data de 2,6 milioane de ani, dar argumentele paleontologice favorizau data de 1,8 milioane de ani (adică data la care craniul s-ar fi potrivit cel mai bine cu teoria evoluției). În final s-a ajuns la o înțelegere numai după ce paleontologii s-au pus de acord în privința corelației fosilelor, incluzând două specii de porc dispărute. Data finală acceptată pentru

⁷⁵⁸ Joan C. Engels, „Effects of Sample Purity on Discordant Mineral Ages Found in K-Ar Dating”, *Journal of Geology*, voi. 79, septembrie 1971, p. 609.

⁷⁵⁹ Marvin L. Lubenow, *Bones of Contention*, ed. cit., pp. 247-66. ■: iinntv, r. ;, <*. <

CARTEA FACERII, CREAREA LUMII ȘI OMUL ÎNCEPUTURILOR

craniu a fost cea de 1,9 milioane de ani. Comentând metoda de selectare a eșantioanelor de rocă pentru datarea radiometrică, Lubenow întreabă:

„Se pune întrebarea, «Cum știi când ai eșantionul bun pentru datare?» Singurul răspuns la întrebare este acela că eșantioanele «bune» dau date în acord cu presupunerile evoluționiste. Eșantioanele «rele» sunt cele care dau date ce nu sunt conforme cu evoluția - ilustrare clasică a cercului vicios.”⁷⁶⁰

Creacioniștii au criticat multe aspecte ale datării rocilor prin radioactivitate, dar au adus prea puține probe reale că metoda este inadecvată. Totuși Institutul de cercetări creacioniste a ajuns în fazele preliminare ale obținerii unor asemenea dovezi pentru rocile vulcanice.⁷⁶¹

„Scopul proiectului”, scriu savanții de la Institutul de cercetări creacioniste (ICC), „este folosirea «cele mai de încredere» metode de datare cu izotopi radioactivi («metoda izocronă») cu cea mai precisă tehnică de măsurare analitică (tehnica spectrografului de masă pentru diluția izotopică) spre a stabili «vârstele» diferitelor roci din Marele Canion.”

Savanții de la ICC au angajat un laborator geotehnic autorizat spre a sprijini acest plan și a supraveghea proiectul, prevenind orice tendință de a influența rezultatele, și pentru a supune eșantioanele de roci mai multor laboratoare calificate într-un mod care să evite orice subterfugii.

Marele Canion are mai multe straturi și tipuri de roci diferite. Toți sunt de acord că rocile metamorfice precambriene îngropate sub nivelul Canionului trebuie să fie cele mai vechi. Acestea includ zonele Trinity Gneiss, Elves Chasm Gneiss și Zoroaster Granițe.

De asemenea, toți sunt de acord că scurgerea de lavă cuaternară de pe Podișul Unikaret este probabil depozitul metamorfic cel mai tânăr din zonă. El provine de la un vulcan, după ce toate depozitele de straturi sedimentare s-au depus și după ce canionul a fost erodat. Lava s-a scurs peste margine, pe versanții canionului deja erodat.

Geologii cei mai tradiționaliști cred că gnaisurile și graniturile de adâncime au peste 600 de milioane de ani vechime, probabil în jur de 2000 de milioane de ani, iar vârsta scurgerilor de lavă bazaltică de pe Podișul Unikaret trebuie estimată la câteva mii de ani, fiindcă e vădit mai tânără decât straturile sedimentare din partea de sus a pereților canionului. Astfel, comparând vârstele măsurate cu acuratețe ale mai multor eșantioane din cele două zone, vom avea o idee despre siguranța generală a metodelor radiometrice.

¹⁶⁰ *Ibid.*, p. 255.

⁷⁰¹ Grand Canyon Dating Project, Institute for Creation Research, 10946 Woodside Avenue North, Santee, California 92071.

Rezultatele preliminare arată foarte interesant. Dar numai măsurătorile scurgerilor de lavă recentă erau încheiate în momentul ultimului raport pe care îl am.

Pentru un același set de roci recente s-au obținut mai multe cifre de „vârstă model”, ele fiind cu totul discordante (adică nu se potriveau defel una cu cealaltă). Cea „mai precisă” vârstă a izocroniei rubidiu-stronțiu a fost raportată ca fiind de 2,1 miliarde de ani.

Dar vârsta acesta este clar greșită. Lava supusă datării s-a scurs peste marginea canionului deja erodat. Deci vârsta de „2,1 miliarde de ani” trebuie să fie de multe mii de ori mai mare decât vârsta reală a lavei. Acest unic rezultat ar trebuie să fie suficient spre a arunca puternice umbre de îndoială asupra metodelor de datare radiometrică cu metale grele, dar trebuie să așteptăm încheierea proiectului înainte de a trage prea multe concluzii.⁷⁶² j .

6. Cauzele erorilor

Există câteva posibile surse ale erorilor asociate cu datarea radiometrică. Principalele probleme (începând de la cele de mai mică importanță) sunt:

1. *Acuratețea ratelor de dezintegrare* - cele mai multe sunt considerate a fi cunoscute cu aproximație de câteva procente și, dacă sunt greșite, ar avea doar un efect minor asupra datelor.

2. *Constanța ratelor de dezintegrare* - mulți savanți cred că ele au fost constante de-a lungul epocilor, deși acest lucru nu se poate ști cu adevărat. Dar unul dintre primii cercetători, Prof. John Joly de la Trinity College, Dublin, a raportat unele dovezi ce arătau variații.⁷⁶³ Raportul lui Barry Setterfield asupra *posibilei* variații a vitezei luminii dă și el referințe istorice de spre variațiile ratelor de dezintegrare de-a lungul ultimilor 300 de ani.⁷⁶⁴ Dar cei mai mulți savanți nu s-au arătat prea entuziaști față de acceptarea acestui concept.

3. *Activarea neutronică din surse necunoscute* - Prof. Melvin Cook a cercetat minereuri dintr-o mină din Katanga și a descoperit că nu conțineau Pb-204 și nici toriu, dar exista o cantitate apreciabilă de Pb-208 ! E clar că acesta nu putea să fi fost primitiv, și nu putea să rezulte din *dezintegrarea toriului*. Singurul mod în care putea fi explicat era activarea neutronică în Pb-207. Când Cook a făcut această corecție, vârsta calculată s-a redus de la 600 de milioane de ani până la epoca modernă.⁷⁶⁵ în cele mai multe mine-

⁷⁶² Vezi Steven A. Austin ed, *Grand Canyon: Monument to Catastrophe* (1994), ca și caseta video însoțitoare, *Grand Canyon: Monuments to the Flood*. (n. ed.)

⁷⁶³ J. Joly, *Proceedings of the Royal Society*, Londra, Seria A 102, 1923, p. 682.

⁷⁶⁴ Trevor Norman și Barry Setterfield, „The Atomic Constants, Light, and Time”, Stanford Research Institute International Invited Research Report, Menlo Park, California, 1987.

⁷⁶⁵ Melvin Cook, *Prehistory and Earth Models*, Max Parrish and Co. Ltd., Londra, 1966, pp. 54-55.

reuri nu este posibil să se vadă acest efect așa de clar, dar faptul arată că un anumit flux de neutroni, posibil de la o supernovă, trebuie să fi avut o puternică influență, iar aceasta ar fi fost posibil în întreaga lume, afectând toate rocile într-un mod ce nu poate fi determinat cu ușurință astăzi.

4. *Integritatea atomilor în roci* - aceasta stârnește cea mai mare îngrijorare tuturor cronologștilor și este motivul cel mai des citat pentru erorile evidente în măsurarea datelor. Sărurile de uraniu sunt solubile în apă și cele mai multe minerale sunt supuse unei infiltrații inegale a componentelor lor chimice. Argonul migrează în mod impredictibil înăuntru și în afara rocilor. Hurley a raportat că componentele radioactive ale graniturilor stau la suprafața granulelor și pot fi cu ușurință spălate. Cristalele de zircon au fost datate cu metodele U-Pb, dar studiile de microsondaje cu ioni au arătat că uraniul și plumbul sunt fixate în diferite părți ale structurii cristaline. Aceasta arată că de fapt Pb-206 nu putea proveni din dezintegrarea uraniului; deci aceste datări trebuie să fie invalidate.

5. *De departe cea mai importantă problemă este conținutul izotopic originar* al rocii. Cum am putea să știm care a fost materialul originar? Vom vedea că răspunsul la această întrebare depinde de o decizie ce implică ceva ce nu poate fi dovedit - o decizie pe bază de credință.

7. *Materialul izotopic originar*

Geologul uniformist trebuie să presupună o oarecare concentrație inițială. Dacă alegerea sa este bună, iar celelalte surse de erori pot fi minimalizate, poate face o determinare precisă a vârstei - cu condiția ca setul de presupuneri făcute de el să fie corect. Dar presupunerile sale se întemeiază întotdeauna pe teoria uniformismului - adică faptul că pământul și rocile sale au luat naștere în mod pur materialist, fără intervenție supranaturală, cu mult timp în urmă. Deci dacă încearcă să folosească aceste rezultate spre a dovedi că pământul este vechi și nu a fost creat, folosește o logică circulară. El elimină de fapt posibilitatea unei creații supranaturale în șase zile înainte de a face măsurătorile.

Acum câțiva ani am făcut un curs de geologie la facultatea din localitatea mea. În primele lecții profesorul a subliniat importanța credințelor uniformiste ca temelie a geologiei istorice, spunând ceva de felul acesta:

„Oamenii obișnuiau să creadă în tot felul de catastrofe, provocate de intervenții supranaturale. Aceste povești populare i-au făcut pe oameni să creadă că pământul avea numai câteva mii de ani vechime. Astăzi știm, desigur, că acele lucruri nu au avut loc și că pământul e mult mai vechi. El a evoluat lent, timp de miliarde de ani. Aceasta a avut loc conform «principiului uniformist» - ce spune că toate procesele au urmat întotdeauna aceleași legi naturale pe care le observăm astăzi.”

Observați ușurința acceptării credinței că istorisirea Bibliei nu poate fi în tr-adevăr reală. În manualul său clasic de geocronologie [*Vârsta rocilor, planetelor și stelelor*], Henry Faul spune:

„Dacă se acceptă că sistemul solar s-a condensat dintr-un nor primordial, rezultă că materialele planetelor, asteroizilor și meteoriților au o origine comună. Meteoriții de fier conțin ceva plumb, dar numai urme infime de uraniu și toriu, și deci plumbul e necontaminat de plumb radiogenic, putând fi privit ca un bun eșantion de plumb primordial. Tabelul 6-1 .. dă lista compoziției izotopice a plumbului extras din câțiva meteoriți de . fier. Aceste date pot fi acum folosite ca $(\text{Pb}^{207}/\text{Pb}^{204})_0$ și $(\text{Pb}^{206}/\text{Pb}^{204})_0$ în '■> ecuația Houtermans, și tot ce rămâne de descoperit pentru a permite calcularea vârstei pământului este un eșantion de plumb dintr-un subsistem închis cu vârstă cunoscută.”⁷⁶⁶

Observați punctul de pornire al lui Faul - „Dacă se acceptă că sistemul solar s-a condensat dintr-un nor primordial...” Aceasta înseamnă o origine pur naturalistă a pământului, de-a lungul unei perioade mari de timp. El înfățișează aici credința obișnuită a celor mai mulți savanți evoluționiști că pământul și sistemul solar au evoluat dintr-un nor de gaz și praf, într-un timp foarte lung, începând cu miliarde de ani în urmă. Pornind de la această credință de bază, Faul argumentează că alcătuirea originară a elementelor chimice ale pământului trebuie să fi fost similară cu ceea ce putem vedea azi în meteoriți.

Această presupunere este una dintre principalele probe folosite spre a determina vârsta pământului și coeficientul izotopic al plumbului din compoziția rocilor primitive. Dar ea se întemeiază cu totul pe credința în uniformism și în originea naturalistă a pământului. Fără această credință de bază, toate măsurătorile datelor ce dau vârste mari ar fi lipsite de sens.

Pe de altă parte, dacă pământul a fost creat dintr-o dată (cum spune Biblia), Ziditorul putea să-l facă oricum ar fi dorit. Nu ar fi fost silit să urmeze nici una din legile omului - și într-adevăr El a și dovedit acest lucru. Când a făcut pomii din Grădina Edenului, aceștia aveau îndată și fructe. Când i-a făcut pe Adam și Eva, ei erau în forma lor matură, nu ca niște prunci. Ni s-a spus că El a făcut aceste lucruri cu înfățișarea maturității.⁷⁶⁷ De ce nu ar fi

⁷⁶⁶ Henry Faul, *Ages of Rocks, Planets and Stars*, McGraw-Hill, New York, 1966, pp. 65, 67.

⁷⁶⁷ Acest lucru a fost afirmat categoric de către Sf. Efreim Șirul în tâlcuirea sa la *Facere* din sec. IV: „Deși ierburile aveau doar o clipă vechime la facerea lor, ele păreau ca și cum ar fi avut câteva luni vechime. Tot așa copacii, deși aveau doar o zi când au răsărit, erau totuși ca pomii vechi de câțiva ani, fiind deplin crescuți și cu fructe începând să se ivească pe ramurile lor.” Mai târziu, explicând cum anume luna avea înfățișarea matură în momentul facerii ei, Sf. Efreim scrie: „Pe cât de bătrâni erau copacii, ierburile, animalele, păsările și chiar oamenii [când au fost creați], tot pe-atât erau și tineri. *Erau bătrâni după înfățișarea mădularelor lor și materiilor lor, însă erau tineri pentru ceasul și clipa zidirii lor*” (*Tâlcuire la Facere*, ed. engl., pp. 90-91); (s.n.). Prin această înțelegere scriptural-patristică a felului cum a creat

putut face și rocile în același fel ? De ce nu ar fi putut să conțină Plumb 206 și Argon 40, astfel încât să apară „mature” ? Savanții sunt de acord că Plumbul 204 trebuie să fi fost prezent încă de la începuturile pământului. De ce nu s-ar putea ca și Plumbul 206, 207 și 208 să fi apărut în același fel ?

Întrucât o lucrare preistorică a lui Dumnezeu nu este supusă investigației științifice, fiind deci în afara metodelor științei, mulți savanți îl exclud pe Dumnezeu din probabilitatea științifică, presupunând pur și simplu că Dumnezeu nu a intervenit niciodată. Ei caută explicații pur materialiste, ca și cum aceasta ar fi singura alegere acceptabilă științific. Dar aceasta nu ne duce la problema reală. Vedem că datarea radiogenică nu se întemeiază doar pe măsurători fizice. Temeiul său este o credință filosofică - credința cuiva despre felul cum a apărut lumea. ■.-.

Vedem că problema „pământ vechi - pământ nou” se poate rezolva doar în funcție de credința întemeietoare pe care o alegem.

Dacă alegem credința în materialism și excludem posibilitatea intervenției supranaturale, atunci suntem îndreptățiți să credem că pământul are miliarde de ani vechime.

Totuși, dacă recunoaștem un Dumnezeu care poate să intervină și a intervenit în propria zidire, atunci suntem îndreptățiți să credem în istorisirea biblică și într-o vârstă de doar câteva mii de ani.

Nici una dintre alegeri nu ni se impune prin dovezile fizice. Mai degrabă alegerea noastră se face din motive filosofice, iar apoi potrivim probele cu unul sau altul din sistemele de credință întemeietoare. «« i-n «.;

8. Concluzie

'''

Foarte mulți savanți, profesori și majoritatea mediilor de informare sunt foarte buni avocați ai credințelor evoluționiste în vârstele mari. Și mulți creștini s-au alăturat afirmațiilor savanților despre „marea vârstă a pământului”, de obicei fără să-și dea seama că ele se întemeiază pe presupuziții naturaliste ce elimină complet orice fel de intervenție a unui Dumnezeu creator. Ei nu au recunoscut eroarea raționamentului circular din aceste credințe în vârstele mari. Astfel, fără să fie nevoie, ei și-au pierdut temelia credinței.

Curtis Sewell Jr., a lucrat timp de 44 de ani ca inginer electronist în industria nucleară, începând cu Proiectul Manhattan al Armatei Statelor Unite din timpul celui de-al Doilea Război Mondial (prima bombă atomică). Timp de cinci ani a fost inginer șefia Isotopes, Inc. Printre sarcinile sale s-a numărat și proiectarea instrumentarului pentru analiza radiochimică de di-

Dumnezeu lumea, întreaga temelie a metodelor de datare radiometrică se prăbușește. Faptul că Sf. Efreem a învățat-o în secolul al IV-lea arată că nu este un argument *ad-hoc* al savanților creaționiști de azi, ci chiar o tâlcuire de neocolit a Scripturii, (n. ed.) ; - s ; ..> .

*Propuneri de lectură
făcute de editorul cărții*

I. SURSE PATRISTICE

"

Pe când scria despre înțelegerea patristică a *Cărții Facerii* și a zidirii lumii, Părintele Serafim era nevoit să traducă multe dintre sursele patristice din alte limbi. De la moartea sa, câteva dintre aceste surse au fost publicate în traducere engleză, inclusiv două dintre cele mai însemnate: *Omilii la Facere* de Sfântul Ioan Gură de Aur și *Tâlcuirea la Facere* a Sfântului Efreem Șirul. Acum ucenicii anglofoni ai Sfinților Părinți au la dispoziție material din belșug, cu care să-și adâncească înțelegerea obârșiei universului și omului. Ca lecturi inițiale sugerăm:

1. *Hexaimeronul* Sfântului Vasile cel Mare; - 2. *Hexaimeronul* Sfântului Ambrozie al Mediolanului;
3. *Tâlcuire la Facere* de Sfântul Efreem Șirul;
4. *Omilii la Facere* de Sfântul Ioan Gură de Aur;
5. *Omul întâi-zidit*, de Sfântul Simeon Noul Teolog.

Omul întâi-zidit - carte tradusă de Părintele Serafim Rose și publicată inițial sub titlul *Păcatul lui Adam (The Sin of Adam)* - poate fi socotită ca un al doilea volum al cărții de față. Străduindu-se să întărească omenirea modernă în adevărata învățătură despre începutul și sfârșitul existenței pământești, Părintele Serafim a inclus acele omilii ale Sfântului Simeon care se ocupă de starea lui Adam în Rai, călcarea poruncii, răscumpărarea omenirii prin Iisus Hristos și viitoarea preschimbare a lumii fizice. Este o hrană patristică tare pentru suflet, aducând în formă prescurtată o explicație a țelului vieții. Așa cum arată Părintele Serafim în introducere, Sfântul Simeon vorbește despre tainele începutului și sfârșitului tocmai fiindcă le-a văzut prin vederea dumnezeiască:

„Cum a ajuns Sfântul Simeon să ne dea învățătura care este autentic creștină, iar nu doar rezultatul speculațiilor și presupunerilor ?

Sfântul Simeon vorbește din descoperirea dumnezeiască. Întâi, temeiul său e întotdeauna scriptural - dar suntem uimiți când vedem înțelesul adânc al felului cum folosește citatele scripturale pe care nu le-am fi observat singuri. Iar aceasta, în al doilea rând, se datorează faptului că vorbește *din experiența personală.*”

„

Multe din cărțile patristice citate pot fi obținute de la Librăria Mănăstirii Sfântul Paisie sau de la cea mai apropiată librărie Valaam. Pentru anumite titluri și pentru a primi o listă cu librăriile Valaam din America și din străinătate scrieți la: St. Paisius Abbey, P.O. Box 130, Forestville, CA 95436. Comenzi telefonice la numărul 707-887-9740.

Cărțile ortodoxe publicate de Frăția Sfântului Gherman, inclusiv *Omul întâi-zidit* (*The First-Created Mari*) pot fi comandate direct de la editor, P.O. Box 70, Platina, CA 96076. Fax 530-352-4432.

II. SURSE ȘTIINȚIFICE

1. Lecturi inițiale

Următoarele patru cărți, scrise de autori foarte diferiți, se recomandă ca lecturi de început. Luată laolaltă, ele oferă un bun cadru pentru toate aspectele majore ale dezbaterii moderne creație/evoluție. Toate sunt ușor accesibile celor fără pregătire științifică.

1. *Biological Evolutionism (Evoluționismul biologic)* de Constantin Carnaros (ed. a II-a, 1987). Cartea, scrisă de un filosof ortodox grec contemporan, plasează evoluționismul în contextul său istoric și include o critică a sa făcută de un mare sfânt ortodox grec din secolul douăzeci, Sfântul Nectarie al Pentapoliei.

2. *Darwin on Trial (Darwin sub acuzație)* de Phillip E. Johnson (ed. a II-a, 1993). Numită „cartea care-i înfurie pe evoluționiști”, acest best-seller a clătinat comunitatea științifică oficială prin argumentele sale bine chibzuite, reținute dar totuși nimicitoare împotriva „faptelor” evoluției. Michael Denton, specialist în biologie moleculară (vezi mai jos) a numit-o „indiscutabil cea mai bună critică a darwinismului pe care am citit-o vreodată.” Prof. Johnson a dus mai departe critica în următoarele sale cărți: *Defeating Darwinism by Opening Minds (înfrângerea darwinismului prin deschiderea minților)*, *Reason in the Balance (Rațiunea în cumpănă)* și *Objections Sustained (Obiecțiile se acceptă)*.

3. *Scientific Creationism (Creaționism științific)* de Henry M. Morris (ediția 1985). Un excelent rezumat alcătuit de întemeietorul mișcării științei creționiste din America, cartea discută totul, de la începutul universului, până la obârșia omului. Părintele Serafim a folosit-o mai mult decât oricare altă carte despre știința creaționistă. Studiind această carte bine documentată, cititorii vor fi capabili să-și formeze propriile concluzii despre marea cantitate de dovezi adunate de creaționiștii științifici.

4. *Shattering the Myths of Darwinism (Dărâmarea miturilor darwinismului)* de Richard Milton (1997). O carte extrem de bine scrisă și captivantă, scrisă de un ziarist de știință care nu este nici creaționist și nici credincios. Milton pune sub semnul întrebării nu numai miturile darwinismului, ci și

miturile datării radiometrice. Trecând în revistă probele, a ajuns la concluzia că „întrucât metodele de datare radioactivă sunt nedemne de încredere din punct de vedere științific, în prezent este imposibil de spus cu oarecare siguranță cât este de vechi pământul.”

2. Alte critici științifice importante aduse evoluției

1. *Evolution: A Theory in Crisis (Evoluția: criza unei teorii)*, de Michael Denton (1985). Dr. Denton, un specialist australian în biologie moleculară și cercetător în medicină este un agnostic, nu un creaționist. Cartea sa, foarte bine primită, cercetează dovezile crescând împotriva evoluționismului provenite din mai multe discipline științifice, mai ales din propria specialitate, biologia moleculară. A fost una dintre principalele cărți ce l-au îndemnat pe Phillip E. Johnson să scrie despre evoluție.

2. *Darwin's Black Box: the Biochemical Challenge to Evolutionism (Cătușă neagră a lui Darwin: provocarea aruncată evoluției de către biochimie)* de Michael Behe (1996). Dr. Behe, profesor asociat de biochimie la Universitatea Lehigh, nu este nici el creaționist, dar discută pe față eșecul evoluției darwiniste de a da seamă de enorm de complicata mașinărie din interiorul celulei. El este capabil să prezinte informații tehnice extrem de amănunțite (necesare spre a transmite în mod adecvat descoperirile biochimiei) într-un mod pe care-l poate pricepe oricine. Cartea sa a contribuit mult la curenta reevaluare a darwinismului de către ne-creaționiști.

Not by Chance! Shattering the Modern Theory of Evolutionism (Nu întâmplător! Dărâmarea teoriei moderne a evoluției) de Dr. Lee Spetner (1997), biofizician israelit. Este poate cea mai importantă carte despre evoluție apărută în ultimii ani. Dr. Spetner, a cărui cunoaștere tehnică a subiectului depășește cu mult pe cea a biologilor obișnuiți, arată că toată informația genetică utilă a fost prezentă de la început în fiecare organism. El demonstrează că mutațiile întâmplătoare nu pot produce evoluția la scară mare, fiindcă aceste mutații nu sporesc informația genetică, ci mai curând duc la o pierdere de informație. (Întâmplător acest lucru vine în sprijinul concepției tradiționale care spune că de fapt universul involuează). El continuă prin a afirma că variațiile ce au loc înăuntrul fiecărui fel de organism sunt rezultatul unor „mecanisme declanșatoare” sau al unor „indicii” pe care un „Inginer biolog” (adică Dumnezeu) le-a clădit în organisme spre a le face în stare să se adapteze la mediu. Cartea sa e excelentă pentru erudiții sceptici, ca și pentru savanții ce caută noi posibilități de a înțelege variația biologică.

Savantul creaționist australian Dr. Cari Wieland, recenzând această carte în revista *Creation ExNihilo*, voi. 20, nr. 1, scrie:

„Este prea puțin să spui că lucrarea lui Spetner e un «necesar» absolut pentru oricine apără Scriptura în această epocă tot mai educată. Pe scurt,

St este limpede că dacă evoluționiștii nu vor putea să scoată un nou soi de iepure din pălărie, Spetner a făcut să eșueze mecanismul evoluționist o dată pentru totdeauna. Cercurile evoluționist-umaniste nu pot îngădui să se întâmple așa ceva, bineînțeles... Nădăjduiesc ca cititorii acestei cărți ... să-i facă să le fie cât mai greu să ignore această lucrarea deschizătoare de drumuri, răspândind-o cât mai departe și cât mai repede cu putință."

s 3. Despre „evoluția umană”

Cea mai completă, mai îngrijită și mai adusă la zi critică a mitului evoluției umane este cartea *Bones of Contention: A Creationist Assessment of Human Fossils (Oasele învrăjbirii: o evaluare creaționistă a fosilelor umane)* de Dr. Marvin L. Lubenow (1992).⁷⁶⁸ Rodul a douăzeci și cinci de ani de cercetări asupra fosilelor umane, cartea cuprinde cea mai completă hartă a fosilelor umane din întreaga literatură științifică, descrieri ale locului și felului descoperirii fosilelor, ca și controversele legate de datarea și clasificarea lor. Bazată în întregime pe fosile acceptate necondiționat de către evoluționiști, este foarte bine documentată din cele mai recente surse științifice. O recomandăm în mod călduros.

4. Despre datarea radiometrică

Cartea lui Curt Sewell, *God at Ground Zero (Dumnezeu la nivel zero)* (1997) cuprinde tot materialul inclus în Anexa 4 din cartea de față, plus descrieri tehnice ajutătoare pentru fiecare dintre metodele de datare radiometrică. Marvin L. Lubenow, într-un apendice la cartea *Bones of Contention: A Creationist Assessment of Human Fossils*, dă un istoric amănunțit al faimosului „craniu 1470” pomenit de Sewell, arătând cum presupunerile evoluționiste determină care din descoperirile radiometrice este acceptată.

Dr. Mace Baker, la sfârșitul cărții sale *The Real History of Dinosaurs (Adevărata istorie a dinozaurilor)* (1997), ne oferă o altă utilă critică a datării radiometrice. Eseul său de 30 de pagini adună informații dintr-un mare număr de surse evoluționiste.

Critica cea mai amănunțită și adusă la zi se află în cartea recent apărută, *The Mythology of Modern Dating Methods (Mitologia metodelor de datare moderne)* de John Woodmorappe (1999). Dr. Henry Morris scrie despre această carte:

„Woodmorappe... a dovedit că feluritele presupuneri pe care se întemeiază tehnicile de datare radioactivă sunt cu totul greșite, și a făcut acest lucru cu multă măiestrie și într-un mod copleșitor - cu citate (aproape 500

⁷⁶⁸ A nu se confunda cu cartea *Bones of Contention* de Roger Lewin (1987), un evoluționist și coleg efectiv al lui Richard Leakey. Întâmplător, cartea lui Lewin este o bună tratare evoluționistă a subiectului, fiindcă recunoaște marea cantitate de speculație și subiectivitate implicată în interpretarea fosilelor „strămoșului omului”.

de articole separate) luate de la evoluționiști specializați în domeniu, nu de la alți creaționiști ce sunt deja de acord cu această concepție. »*

El și-a intitulat studiul *Mitologia metodelor de datare moderne*, struc-turându-l în jurul numeroaselor presupuneri pe care le numește «mituri» -iar ceea ce el numește mai apoi «vizele realității» demonstrează faptul că ele sunt cu adevărat mitice și nu reale. El face acest lucru atât de complet, încât termenul «exterminare» îți vine în minte aproape de la sine !

Monografia e destul de tehnică și nu e ușor de citit, deși interesanta structurare «mit / verificare în realitate» o face totuși atât de ușor de urmărit pe cât e cu putință pentru un asemenea subiect."

5. Despre vârsta pământului

Deși, cum zice Părintele Serafim, este imposibil de „dovedit” științific că pământul are un anumit număr de ani vechime - fie că sunt 5 miliarde ori 7500 - cititorul ar putea fi interesat să vadă câteva dintre dovezile în favoarea unei vârste tinere a pământului. În *The Biblical Basis for Modern Science (Temeiurile biblice ale științei, moderne)* (1984), p. 477, Dr. Henry Morris a compilat o listă de 68 de procese globale ce indică o creație recentă. Dr. Russell Humphreys dă o scurtă explicație a câtorva dintre ele în articolul său „Dovezi în favoarea unei lumi tinere” (*Creation ExNihilo*, voi. 13, nr. 3, pp. 28-31), care prezintă și dovezi zdrobitoare provenite din datele arheologice și istorice.

O discuție mai amănunțită despre dovezile unei creații recente se găsește în *The Young Earth (Pământul tânăr)* (1994) de geologul Dr. John D. Morris, fiul Doctorului Henry Morris. Scrisă la un nivel popular, pentru elevii de liceu, cartea conține și o critică a datării radiometrice și o dare de seamă edificatoare asupra raționamentului circular pe care-l folosesc în mod obișnuit evoluționiștii când datează fosilele (pp. 13-16). Materialul științific e presărat cu interesante anecdote despre munca de savant creaționist a autorului, incluzând o relatare a turneului său de conferințe prin campusurile universitare și institutele de cercetări științifice din Moscova, în 1990, și despre primirea entuziastă făcută de studenții la biologie din Rusia (pp. 23-24).

In the Minds of Men (în cugetele oamenilor) de Ian T. Taylor (1984, ed. a III-a, 1991) este un alt instrument util. În capitolul 11, Taylor face săpături în mai multe zone științifice legate de vârsta pământului, ca și în datele istorice. Cercetând cosmologiile civilizațiilor antice - abisiniană, arabă, babiloniană, chineză, egipteană, indiană și persană - el evidențiază faptul că nici una dintre ele nu plasează data creației mai devreme de 7000 î.H. ?■▲;

6. Despre dinozauri

În discuțiile despre învățătura biblică despre zidirea lumii, una dintre cele mai frecvente întrebări este „Cum e cu dinozaurii ?” Ca introducere la dinozauri din perspectivă creștină recomandăm *Dinosaurs (Dinozaurii)* (1991,

ed. a III-a 2000) și *The Real History of Dinosaurs (Adevărata istorie a dinozaurilor)* (1997), ambele de Dr. Mace Baker.

Există o mulțime de lucruri și fapte puțin cunoscute despre dinozauri, care sunt tratate în întregime în mai multe surse creaționiste:

1. Asemeni fosilelor altor animale, fosilele dinozaurilor apar brusc în arhiva fosiliferă, fără strămoși evoluționiști sau forme intermediare între diferitele feluri de dinozauri. Vezi „Dinosaurs and Dragons” („Dinozauri și dragoni”) de Russel M. Grigg (*Creation Ex Nihilo*, voi. 14, nr. 3); și *The Great Dinosaur Mystery Solved (Marele mister al dinozaurilor a fost dezlegat)* de Ken Ham, pp. 19, 114.

2. Tipic pentru dinozauri este faptul că în depozitele de fosile ei nu sunt așezați ca și cum ar fi murit din motive naturale, ci cel mai adesea sunt găsiți în poziții ce sugerează o îngropare catastrofică, și adesea una foarte violentă. Trebuie să fi fost îngropați rapid sub straturile de sedimente, căci nu numai că rămășițele lor se găsesc din abundență, dar în multe cazuri se păstrează materialul osos original și urme de piele. Există mai multe cimitire masive de dinozauri în întreaga lume. Cum scrie Dr. Henry Morris, „îngroparea unui număr așa de mare de creaturi atât de uriașe cere efectiv o formă de acțiune catastrofică.”

Desigur, toate aceste lucruri sunt văzute de creaționiști ca dovada faptului că dinozaurii fosilizați au murit în timpul Potopului lui Noe. Pentru prezentarea acestor dovezi din întreaga lume vezi *The Genesis Flood (Potopul din Cartea Facerii)* de John Whitcomb și Henry Morris, pp. 279-281; *Creaționism științific* de Henry Morris, pp. 98-99; *That Their Words May Be Used against Them (Fie ca vorbele lor să se întoarcă împotriva lor)* de Henry Morris, pp. 266-72; *The Real History of Dinosaurs (Adevărata istorie a dinozaurilor)* de Dr. Mace Baker; *Dinosaurs (Dinozaurii)* de Dr. Mace Baker, p. 156; „Excepționala conservare a unui țesut moale într-un dinozaur fosilizat” [*Creation Ex Nihilo Technical Journal*, voi. 12, nr. 2]; *Dinosaurs by Design (Dinozauri după plan)* de Duane Gish, pp. 8-9; *The Great Dinosaur Mystery Solved (Marele mister al dinozaurilor a fost dezlegat)* de Ken Ham, pp. 58, 135; și caseta video *The Footsteps of Leviathan (Pașii leviatanului)* produsă de American Portrait Films.

3. Evoluționiștii au discutat îndelung dispariția mondială a dinozaurilor, dar încă nu au dat la iveală o teorie adecvată. Savanții creaționiști sunt în general de acord că principala cauză a fost drastică schimbare de mediu în lumea de după Potop față de lumea de dinainte de Potop. Pentru o discuție a acestei cauze și a altora vezi *Dinosaurs by Design (Dinozauri după plan)* de Duane Gish, pp. 76-77; *The Real History of Dinosaurs (Adevărata istorie a dinozaurilor)* de Mace Baker, p. 57; *The Great Dinosaur Mystery Solved (Marele mister al dinozaurilor a fost dezlegat)* de Ken Ham, pp. 67-68; și *Dinosaurs, the Lost World, and You (Dinozaurii, lumea pierdută și tu)* de John D. Morris, p. 33.

4. Recenta descoperire a unor oase de dinozaur proaspete (nefosilizate) și a unor oase de Tyrannosaurus ce arată un conținut de celule sanguine, indică faptul că dinozaurii nu au putut muri în urmă cu șaptezeci de milioane de ani, cum pretind evoluționiștii. Vezi „Descoperirea unor oase de dinozaur proaspete” de Margaret Helder (*Creation Ex Nihilo*, voi. 14, nr. 3); *The Great Dinosaur Mystery Solved (Marele mister al dinozaurilor a fost dezlegat)* de Ken Ham, pp. 14-16 și 108-9; *The Great Alaskan Dinosaur Adventure (Marea aventură a dinozaurului din Alaska)* de Davis, Liston și Whitmore; și caseta video *The Footsteps of Leviathan (Pașii leviatanului)* produsă de American Portrait Films.

5. Întrucât arhiva fosiliferă reprezintă animalele ce au murit din pricina Potopului lui Noe, problema supraviețuirii dinozaurilor pe arca lui Noe nu poate primi un răspuns din studiul fosilelor. Mai curând trebuie să recurgem la vechile scrieri și la cele mai vechi relatări din istoria umană de după Potop. Evoluționiștii nu pot explica descrierile „dragonilor” ce se găsesc în vechile culturi din întreaga lume, multe dintre ele conținând detalii uimitoare de asemănătoare cu dinozaurii. Creaționiștii le explică ca pe referințe la acel tip de dinozauri ce au supraviețuit Potopului (termenul „dinozaur” nu a fost inventat până în 1841).⁷⁶⁹

Vechiul Testament pomenește dragonii/dinozaurii (în ebraică *tannim*) de 21 de ori. Cea mai importantă referință se află în *Cartea lui Iov*, cap. 40-41, unde găsim o amănunțită descriere a unui mare dinozaur sauropod care „pus-a coada ca un chiparos”. Pentru o discuție amănunțită despre dinozauri în Biblie vezi *The Real History of Dinosaurs (Adevărata istorie a dinozaurilor)* de Mace Baker, pp. 8-49; și *The Biblica!. Basis for Modern Science (Temeiurile biblice ale științei moderne)* de Henry Morris, pp. 350-359. Vezi și *Dinosaurs by Design (Dinozauri după plan)* de Duane Gish, pp. 82-83; și *The Remarkable Record of Job (Uimitoarea consemnare lăsată de Iov)* de Henry Morris, pp. 115-25.

Creaționiștii au adunat o mare cantitate de dovezi din scrierile istorice și din artă, care indică faptul că dinozaurii au coexistat cu oamenii. Din nefericire acest material nu a fost încă antologat într-o unică lucrare și deci trebuie cules din mai multe surse. Acestea includ „Dinozauri și Dragoni” de Lee Niemann (*Creation Ex Nihilo Technical Journal*, voi. 8, nr. 1); „Dinozauri și Dragoni” de Russel M. Grigg (*Creation Ex Nihilo*, voi. 14, nr. 3); *That Their Words May Be Used against Them (Fie ca vorbele lor să se întoarcă*

⁷⁶⁹ Sf. Varsanufie de la Optina, Rusia (1845-1913), scrie în însemnările sale din chilie: „Poveștile chinezilor și japonezilor despre existența dragonilor nu sunt defel născociri sau fabule, deși învățații naturaliști europeni, și ai noștri împreună cu ei, tăgăduiesc existența acestor monștri. Dar, la urma urmei, orice poate fi tăgăduit, prin simplul fapt că întrece puțința înțelegerii noastre.” (citată din *Starețul Varsanufie de la Optina*, în curs de apariție la Frăția Sf. Gherman).

împotriva lor) de Henry Morris, pp. 251-261; *After the Flood (După Potop)* de Bill Cooper, pp. 130-161; „The Early History of Man, Part I: Living Dinosaurs from Anglo-Saxon and Other Early Records” („Istoria primitivă a omului, partea I: Dinozauri vii în izvoare anglo-saxone și în alte izvoare vechi”) de Bill Cooper (*Creation ExNihilo Technical Journal*, voi. 6, nr. 1); *The Real History of Dinosaurs (Adevărata istorie a dinozaurilor)* de Mace Baker, pp. 51-62 și 86-88; *The Great Dinosaur Mystery Solved (Marele mister al dinozaurilor a fost dezlegat)* de Ken Ham, pp. 28-33, 119-121, 137; și „Messages in Stone” („Mesaje în piatră”) de Dennis L. Swift (*Creation ExNihilo*, voi. 19, nr. 2). O relatare despre Sfântul Gheorghe și balaur e dată în *Dinosaurs by Design* de Duane Gish, pp. 80-81. Una din cele mai bune introduceri la acest subiect este filmul video *The Great Dinosaur Mystery (Marea taină a dinozaurilor)*, scris și regizat de Paul Taylor.

La întrebarea cum puteau dinozaurii (probabil pui) să încapă în Arcă, au dat răspunsuri foarte satisfăcătoare Russell M. Grigg în articolul „Dinozauri și Dragoni”, Mace Baker în *The Real History of Dinosaurs*, p. 28, și Ken Ham în *The Great Dinosaur Mystery Solved*, pp. 52-58.

7. Despre Potop

The Genesis Flood (Potopul din Cartea Facerii) de John Whitcomb și Henry Morris este tratatul clasic al științei creaționiste despre Potop. Numită „cartea ce a catalizat mișcarea științei creaționiste”, ea a fost studiată, apreciată și recomandată de Părintele Serafim. De la apariția acestei cărți în 1960, s-au făcut mult mai multe investigații și cercetări științifice în domeniul geologiei Potopului, mai ales de către grupul doctorului Henry Morris, Institutul de cercetări creaționiste. Se pot consulta mai multe cărți foarte bune și casete video. După ce se citește *The Genesis Flood (Potopul din Cartea Facerii)*, se poate parcurge continuarea sa informativă, *The World That Perished (Lumea care a pierit)* (ediția revăzută, 1988) de John C. Whitcomb. Deosebit de interesantă e cartea *Grand Canyon: Monument to Catastrophe (Marele Canion: monument al catastrofei)* de geologul Steven A. Austin (1994), împreună cu caseta video *Grand Canyon: Monument to the Flood (Marele Canion: monument al Potopului)*, ce explică depunerea sedimentelor și eroziunea Canionului conform modelului oferit de Potop. Steven Austin are și o casetă video despre erupția de la Muntele St. Helens (*Mount St. Helens: Explosive Evidence for Catastrophe*), care arată formarea rapidă a structurilor geologice, cum sunt straturile de roci, canioanele și depozitele de trunchiuri de copaci, și explică semnificația lor pentru înțelegerea celor petrecute în timpul Potopului.

Câteva monografii tehnice despre geologia Potopului se pot obține de la Institutul de cercetări creaționiste, incluzând *Field Studies in Catastrophic Geology, An Ice Age Caused by the Genesis Flood, Ice Cores and the Age of*

the Earth, Sea-Floor Sediments and the Age of the Earth și *Studies in Flood Geology*. Alte referate tehnice, parcurgând câteva dintre ultimele progrese în geologia Potopului, sunt cuprinse în *Proceedings of the International Conference on Creationism*, 1994 și 1998.

Cea mai completă și mai clară apărare a teoriei baldachinului de vapori al pământului de dinainte de Potop este cartea de referință științifică de 480 de pagini *The Waters Above (Apele de deasupra)* de Joseph C. Dillow (1981).

Următoarele cărți pot fi interesante pentru cei ce doresc să studieze ce anume s-a întâmplat după Potop și răspândirea popoarelor: *After the Flood*, de Bill Cooper; *They Came from Babel (Ei au venit din Babilon)* de S.A. Cranfill; *The Puzzle of Ancient Man (Enigma omului antic)* de Donald E. Chittick; și *The Biblical! Basis for Modern Science* de Henry Morris, cap. 15-16. * . f , ,

8. Despre variația biologică

Ca introducere la variația biologică în interiorul „felurilor” descrise în *Facere*, se recomandă următoarelor cărți și articole: *Not by Chance!* de Dr. Lee Spetner, cap. 7; *One Blood: The Biblical! Answer to Racism (Același sânge: răspunsul biblic dat rasismului)* de Ken Ham, Cari Wieland și Don Batten; „Urșii în lume” de Paula Weston și Cari Wieland (*Creation Ex Nihilo*, voi. 20, nr. 4); și „Adaptări în familia urșilor: contribuție la dezbateră despre limitele variației” de Dr. David J. Tyler (*Creation Matters*, voi. 2., nr. 5).

9. Istoricul darwinismului

Un material foarte util despre rădăcinile filosofice și sociologice ale darwinismului se poate găsi în *The Rise of the Evolution Fraud (Cum a apărut frauda evoluției)* de Malcolm Bowden; *The Long War against God (îndelungatul război împotriva lui Dumnezeu)* de Henry M. Morris; *Understanding the Times (Să înțelegem vremurile)* (ediția neprescurtată) de David A. Noebel; *Evolution: A Theory in Crisis (Evoluția: criza unei teorii)* de Michael Denton, pp. 69-77; *Algeny* de Jeremy Rifkin, The Viking Press, New York, 1983, pp. 63-108; și *In the Minds of Men* de Ian T. Taylor.

10. Savanții creaționiști în apărarea Sfinților Părinți

Jonathan Wells, care în prezent face cercetări post-doctorale în domeniul biologiei moleculare la University of California din Berkeley, i-a apărut pe Sfântul Vasile și pe Fer. Augustin împotriva pretențiilor că învățătura lor ar fi compatibilă cu evoluționismul. Vezi articolul său „Abusing Theology: Howard Van Till's «Forgotten Doctrine of Creation's Functional Integrity»”, în *Origins & Design*, voi. 19, nr. 1 (1998).

Malcolm Bowden, în recenta sa carte *True Science Agrees with the Bible (Adevărata știință este de acord cu Biblia)* (1998), respinge pretenția că primii Părinți au tâlcuit istorisirea *Cărții Facerii* despre creație doar alegoric. Bowden spune că Părinții erau „în mare parte literalisti” în abordarea *Face-*

rii, ceea ce nu e departe de afirmația Părintelui Serafim că Părinții au tâlcuit *Facerea „în mod realist”*.

Vezi și articolele ce sprijină învățătura *Hexameronului* Sfântului Vasile: „Facerea vrea să spună exact ce spune” în *Creation ExNihilo*, voi. 16, nr. 4, p. 23 (1994) și „O părere timpurie despre Facere cap. 1”, în *Creation Research Society Quarterly*, voi. 27, pp. 138-38 (1991).

11. Sprijin pentru apologetică

În cartea sa *That Their Words May Be Used against Them (Fie ca vorbele lor să se întoarcă împotriva lor)*, Henry Morris a cules aproape trei mii de citate din evoluționiști, care dezvăluie atât slăbiciunile evoluționismului, cât și pe cele ale uniformismului. Rodul a peste cincizeci de ani de studiu, antologia aceasta poate fi un instrument foarte util creștinilor ce își apără credința. Cuprinde și un compact disc.

În *Creation Scientist Answer Their Critics (Savanții creaționiști răspund criticilor lor)*, veteranul polemist Duane Gish răspunde la cele mai importante cărți și articole anti-creaționiste, probând faptele și argumentele din scrierile creaționiste.

12. Pentru educarea copiilor

Creaționism științific de Henry Morris a fost scrisă special pentru elevii de liceu, rămânând cel mai bun manual general pe această temă. *The Amazing Story of Creation (Uimitoarea poveste a facerii lumii)* de Duane Gish se potrivește elevilor din ciclul doi ca și elevilor de liceu. Textul cursiv, numeroasele ilustrații color și formatul mare o fac foarte accesibilă. Acoperind o largă paletă de teme - pești, flori, stele, dinozauri etc. - cartea oferă mult material interesant pentru proiecte de cercetare școlară.

Cartea lui Phillip Johnson, *Defeating Darwinism. by Opening Minds* (1997) a fost scrisă la nivel de liceu, cu scopul declarat de a-i învăța pe tineri cura să se descurce printre înșelătoarele argumente în favoarea evoluției și să înțeleagă principalele probleme științifice fără a se pierde în amănunte.

Cea mai bună tratare pe scurt a științei creaționiste este cartea *Bones of Contention: Is Evolution True? (Oasele învrăjbirii. Este evoluția adevărată?)* de Sylvia Baker (ed. a I-a, 1986). Cartea de 35 de pagini, format revistă, a fost multă vreme preferată de educatorii creștini. Autoarea reușește să prezinte toate marile subiecte științifice succint și precis, fără a le simplifica excesiv. Caracterul special al acestei cărți este e sporit de povestea convertirii autoarei de la evoluționism la creaționism, ceea ce a ajutat la producerea unei convertiri similare la mulți alți oameni. Profesorii și misionarii pot comanda cartea cu reducere de la Institutul de cercetări creaționiste.

Institutul de cercetări creaționiste și asociația *Answers in Genesis* oferă multe alte materiale educative, nu doar pentru elevii de liceu, ci și pentru elevii de la școlile elementare și chiar pentru preșcolari.

Cea mai bună carte pentru copii despre dinozauri este *Dinosaurs by Design* de Duane Gish și *The Great Dinosaur Mystery and the Bible* de Paul Taylor. (Caseta video *Marea taină a dinozaurilor* a lui Paul Taylor, menționată mai sus, este și ea potrivită pentru copii, ca și pentru adulți.) Elevii din ciclul doi și elevii de liceu interesați de dinozauri pot consulta cele două cărți ale lui Mace Baker (vezi mai sus). ,-.,-.

Unde se pot comanda aceste cărți -/■' -■■- i

Biologica!. Evolutionism. de Constantin Cavernos se poate comanda de la

St. Paisius Abbey Bookstore, P.O. Box 130, Forestville, CA 95436.

Revistele *Creation Ex Nihilo* și *Creation Ex Nihilo Technical Journal*, și cărțile *One Blood* de Ken Ham, Cari Wieland și Don Batten, și *Under-standing the Times* de David A. Noebel se pot comanda de la Answers in Genesis, P.O. Box 6330, Florence, KY 41022-6300. Comenzi telefonice la 800-778-3390. <http://www.answersingenesis.org>

Periodicele *Creation Research Society Quarterly* și *Creation Matters* se pot comanda de la Creation Research Society, P.O. Box 8263, St. Joseph, MO 64508-8263. <http://www.creationresearch.org>

Objections Sustained de Phillip E. Johnson și revista *Origins & Design* se pot comanda de la Acces Research Network, P.O. Box 38069, Colorado Springs, CO 80937-8069. <http://www.arn.org>

Shattering the Myths of Darwinism de Richard Milton poate fi comandată de la Park Street Press, One Park Street, Rochester, Vermont 05767.

Cărțile lui Mace Baker, *Dinosaurs* și *The Real. History of Dinosaurs*, ca și cartea lui S. A. Cranfill *They Came from Babei* se pot comanda la New Century Books, 2683 Rosebud Lane, Redding, CA 96002. <http://www.dinobooks.com>

Cărțile lui Malcolm Bowden, *The Rise of the Evolutionist Fraud* și *True Science Agrees with the Bible* se pot comanda de la The Berean Căii, P.O. Box 7019, Bend, OR 97708-719. Comenzi telefonice 800-937-6638.

TOATE CELELATE CĂRȚI ȘI CASETE VIDEO (cu excepția cărții *Al-geny* a lui J. Rifkin, care e epuizată) se pot obține de la: Institute for Creation Research, P.O. Box 2667, El Cajon, CA 92021. Comenzi telefonice 800-628-7640. <http://www.icr.org>

Institutul de cercetări creaționiste, Societatea de cercetări creaționiste și asociația Answers in Genesis oferă gratuit cataloage ilustrate. Buletinele lor cu ultimele apariții sunt intitulate respectiv *Acts and Facts*, *Creation Matters* și *Answers Update*.

INDICE GENERAL

Abel, 53, 143-146, 148, 149, 160,
164, 257, 284, 433 Aborigeni,
160, 284 Absolut Transpersonal,
386, 409 Absurd (filosofia
absurdului), 240 Academia
Teologică Noul
Valaam, 19, 20, 47

Adam, Noul Adam, 14, 28, 30,
54-56, 65, 72, 78, 80-81, 95,
100-101, 104, 110, 114-137,
139-149, 151, 155, 159,
164-167, 169, 208, 210-212,
216, 222-226, 246, 249,
252-253, 257-262, 265-271,

273-275,278-281,285-287,
 289,291-293,295-301,320, ?
 324-329,331,333-335,351,
 355-357, 361, 366, 370, 372, >
 400,406,413-416,420-423,
 427-430, 432, 447,450
 Agassiz, Louis, 7 !
 Agnosticism, 25, 376, 425
 Albright, William F., 170
 Alegorie, 28, 50, 57-59, 115, 140,
 141,245,256,260,265
 Alexander din Hales, 300 Alexei al
 II-lea, Patriarhul Rusiei,
 410
 Ambrozie al Mediolanului, Sf.,
 49,53,54,61,67,71,73,74,
 77,81-83,85,88-91,95, 110, 111,
 118-131, 186,210,213,
 214,245,367,427,431,450
 Amfibieni, 194 Andrei cel Nebun
 pentru Hristos,
 Sf., 112,322,328,331
 Andreiev, I.M., 52, 211
 Antarctica, 333 •,
 Antihrist, 13, 141, 240, 241, 345,
 378, 384, 397, 398, 408, 410,
 417,418 Antimaterie, 211, 238
 Antropologie, 140, 250, 281, 288,
 357,400
 Antropomorf, 59, 163 Apostazie,
 10, 19, 201, 240, 378,
 407
 Aquino, Thomas de, 167, 169
 Arheologie, 170, 420, 454 ■ i
 Arhiopterix, 194 Ariană,
 (învățătura), 67 Arie, 217
 Aristarh din Alexandria, 437
 Arkell, W.J., 333 Astronomie, 22,
 51, 85, 202, 307,
 308,310
 Ateism, 25, 91, 180, 376 Athanasie
 cel Mare, Sf., 54-56,
 67, 68, 153, 216, 257, 428
 Athenagora, 337
 Athos,417 ⚡ ^
 Augustin, Fericitul, 34, 54, 68, '
 142, 147, 151, 153,209-211,
 288,289,320,370,421,429,
 458,
 Aurobindo, Sri, 389, 391
 Austin, Steven A., 309, 445, 457
 Australopithecus, 317
 Autopoiesis, 389
 Averchie (Taușev), , (,
 Arhiepiscopul, 330 ,
 Avort, 12, 136 Avraam, 150, 156,
 167, 169, 245,
 289 Avram, 174 (s; ,...
 ±; ../.
 Babei. *Vezi* Turnul Babilonului
 Babilon, 60, 159, 160, 173, 354, r>
 437,458
 Bacon, Francis, 10 Bacterii, 37, 40,
 193 Baker, Mace, 453, 455-457,
 459,
 460 Batten, Don, 458,
 460

- Behe, Michael, 23, 39, 315, 375, 420,452
- Bentham, Jeremy, 203 Berdiaev, Nicolai, 242, 244, 405 Bergman, Jerry, 191 Berry, William B.N., 197-199, 307,308
- Berthault, Guy, 226, 310
- Bickerman, E.J., 151
- Big Bang, teoria, 86, 311, 387, 426 Biochimie, 16, 22, 23, 387, 420, 452
- Biofizician, 452 Biologie, 7, 16,22,23,37,363, 375, 389, 452, 454, 458 Boch, Walter, 362 Bonaventura, 300
- Bork, Judge Robert H., 207, 288
- Bowden, Malcolm, 28, 230, 458, 460
- Bradley, Walter L., 343
- Brown Michael H., 420
- Bruno, Giordano, 231, 396
- Buckland, William, 188
- Budism, 183 Bulgakov, Serghie, 244
- Cain, 45, 46, 53, 142-144, 146-149, 151-154,216,222, 223, 257, 333, 334, 433
- Calendarul bizantin, 151
- Calendarul ortodox, 151, 320, 422
- Calciu, Gheorghe, Pr., 48
- Calvin, 421
- Camus, Albert, 240
- Carbon 14 (datarea cu), 198, 199, 308,318,441,449
- Catastrofism, 21, 188
- Cavarnos, Constantin, 301, 451, 460
- Centenarul Darwin, 5-8, 12, 16, 17
- Charlesworth, J.K., 333
- Chalmers, Thomas, 423
- Cherfas, Jeremy, 434
- Chittick, Donald E., 458
- Chirii al Alexandriei, Sf, 137, 138, 153
- Chirii al Ierusalimului, Sf., 53, 121,216,245,257,258,262
- Chris, Raymond, 333
- Clinton, Bill, 385, 387
- Coelcanth, 194
- Colbert, E.H., 333
- Coloana stratigrafică, 191, 197, 442
- Comunism, 48, 218, 237, 238, 376-378, 395
- Constance, Profesorul, 363
- Cook, Melvin, 445
- Cooper, Bill, 457, 458
- Copernic, Nicolaus, 307, 308, 311,436,437
- Cosmogonie, 63, 70, 311, 321, 408
- Cosmologie, 91, 454
- Cosmos, 27, 243, 244, 381, 388, 390, 399
- Cranfill, S.A., 458, 460
- Creație, 13, 15, 17-23, 26, 27, 30, 34,37,38,41-43,51,60,62, 70,76,77,81, 87,89,94, 104, 109, 111, 119, 137, 182, 185, 189, 190, 193,206,209,210, 212,216,217,219,228,229, 231,235,243,252,253, 255-258, 262, 263, 265, 270, 275,280,298,302,307,313, 314,316,325,346,352,355, 356,363,368,371,372, 381-383,393-395,408-413, 417,419,426-429,433,435, 437,439,440,451,454,458
- Creație *exnihilo*, 393, 394
- Creaționism, 17, 18, 159, 313, 368,435,436,451,455,459
- Creaționism progresivist, 64, 84, 271,422
- Creaționiști științifici, 17, 18, 23, 27, 28, 31,42, 43, 160, 192, 193, 199, 212, 308, 311-316,

- 369,408,411,436,437,441,
444, 448, 451, 452, 454-456,
458, 459
- Cro-Magnon, (*vezi* omul de)
- Cronologie biblică, 151, 186, 188,
245, 307, 320, 370, 422, 429
- Curcubeu, 80, 150, 167, 332
- Curtis, G.H., 443 Cuvier, Georges,
188
- Damaschin (Christensen), Ierom.,
5, 33, 377, 399, 406
- Darrow, Clarence, 314, 434
- Dart, Raymond, 359
- Darwin, Charles, 5, 6, 10, 16, 21,
25,36,37,39,43, 180, 181,
184, 188, 189, 192, 193, 197,
206,207,218,231,301,311,
313,343,378,381,389,434
- Darwin, Erasmus, 10, 92, 186,
187,206,213,288,382
- Darwinism, 6, 7, 22, 24, 25, 27,
<■ 33,35,36,38-41,187,195,
207,315,316,375-378,381,
384,407,408,411,451,452,
458
- Datarea radiometrică, 15, 27, 38,
197, 198,200,309,314,366,
370, 441-445. 448, 452-454
- David, Prorocul, 28, 82, 150, 335
- Dawkins, Richard, 22, 37, 41,
315,388
- Dawson, Charles, 318
- Deism, 26, 202, 376, 384, 395,
396, 399, 405, 407
- Dembski, William A., 24, 25, 31 A
- Dendrocronologie, 309
- Denton, Michael, 10, 22, 194, -i
195,316,343,451,452,458
- Descartes, Rene, 10, 203, 256
- Dewar, Douglas, 17, 343, 434
- Diadoh al Foticeii, Sf., 292 -
- Dillow, Joseph C, 332, 458
- Dinozauri, 194,313, 333,355,
453-456,459,460 •-.- *î-t-v*
- Dobzhansky, Theodosius, 195, ''
227-229,232,242,313,346,
353,354,371,396,405,416,
421
- Dorothei din Gaza, Avva, 54, 125,
132,226,246,286,288,325,
367
- Dostoievski, Fiodor, 240
- Echilibrul punctual, 21, 38, 39,
316,388,395
- Ecumenism, 12-14, 344, 346, 347,
386,416
- Eden (*vezi și* Rai), 57, 59, 110,
111, 113, 146, 147,237,274,
279, 295, 392, 398, 410, 447
- Efectul de seră, 79, 167, 332
- Efrem Șirul, Sf., 20, 52, 53, 58, 64,
67, 68, 72-74, 76, 83, 93, 95,
103, 104, 111, 113, 114, 119,
120, 122-124, 129, 131, 134,
142, 143,145-147, 143,
154,159,168-170,209,210,
213,245,260-264,266,271,
272, 322, 337, 352, 367, 368,
373, 427, 430, 447, 448, 450
- Elasser, W.M., 198
- Eldredge, Niles, 21, 38, 39, 194,
388, 395
- Embriolog, -ie, 16, 36, 37, 190,
314,367, 420
- Emerson, Ralph Waldo, 231
- Engels, Friedrich, 218
- Engels, Joan, 443
- Enoh, 147, 148, 150, 152. 153
- Enos, 143, 149
- Entropie, 435
- Epicicluri, 191, 226, 307, 314,
319,436,437
- Epoca Luminilor, 186, 201, 207,
233,276
- Erezie, 50, 141, 183,215,217,
219, 220, 237, 294, 302, 345,
350,397,431
- Euftrat, 113, 171,333,334 î

- Eufrosin Bucătarul, Sf., 112, 211, 322,334
- Euxodus, 332
- Eva, 28, 30, 57, 100, 101, 104, 121-123, 127-135, 139, 143, 144, 149, 171,211,212,222, 223, 225, 258, 259, 265, 267, 271, 279, 296, 297, 323-325, 335, 370, 375, 447
- Evangelhiile gnostice, 397
- Ever, 171, 173, 174
- Everest, Muntele, 160
- Evoluție, 5-10, 12-17, 19-27, 30, 31,33-36,38-42,51,63,77, 85,91, 109, 121, 175, 182-196, 198,200,201,206-209,212, 216,237,239,241-246, 249-257, 259, 263, 265-267, 270,271,275,276,279,281, 283-286, 292, 295, 296, 299, 302,308,313-321,325, 342-369,371,373,375,378, 379, 381-386, 388-392, 395, 397,400,401,405-414,416, 418-421,423,426-431, 433-436, 438, 442, 444, 451-453,459
- Evoluționism,-ist, 15, 21, 23-26, 30,31,34,35,41,42,64,65, 70,84, 102, 109, 121, 141, 182, 184, 185, 191, 192, 195-198,206,208,209,215, 217-219, 222, 227, 242, 244, 245,251-257,270,272,274, 278,281,282,284,286,288, 290, 295, 296, 299, 302, 307, 308,310,311,313-318, 341-343, 345, 346, 352-356, 358, 360-363, 366, 367, 369, 370, 372, 375, 378, 382, 396, 398,400,401,404-411, 414-421,425,427-429, 431-438,444,447,448, 451-456
- Evoluționiști creștini/ortodocși, 19,209,212,'215,217-220, 222, 223, 227-229, 242, 249, 259, 264, 265, 269, 270, 283, 291,294,295,300,346, 353-356,362,370,371,425
- Exorcism, 400, 402 Extraterestru, 153, 313, 337
- Falec, 171, 174
- Faul, Henry, 200, 447
- Feluri, 14, 18,76,85,87-91,98, 101-103, 120, 158, 170, 187, 189, 195,212-214,229,253, 255,263,316,318,321,427, 428, 439, 455, 458
- Feminism, 207
- Fields, Weston W., 423
- „Fiii lui Dumnezeu", 143, 149, 152-154, 337
- Filaret al Moscovei, Sf., 54, 61, 112, 132,221,274,276, 286-288, 292, 296, 326, 330
- Filocalia, 58, 298, 367
- Filon din Alexandria, 153
- Finegan, Jack, 151
- Fison, 113
- Fiziologia, 16, 190
- Florovski, George, 352
- Fondi, Roberto, 226
- Forme intermediare, 39, 189, 192, 193,225,316,388,395,455
- Fosile, 21,39,40, 51, 191-194, 197-199,208,230,283,284, 308, 309, 313, 317, 332, 333, 343,415,421,428,442,443, 453-456
- Francmasonerie, 376, 395
- Frăția Sfântului Gherman, 5, 28, 33, 48, 290, 320, 415, 451, 456
- Fundamentalism, 34, 259, 277, 343, 345, 347, 368, 431
- Fundamentalist, 50, 52, 64, 185, 277,301,346,347,358,362, 363,370,416,424,425,434
- Galapagos, Insulele, 189
- Galilei, Galileo, 182

INDICE GENERAL <

- Genealogie, 150, 152, 186, 319,
360,361,366,367,421,429
- Genetică, 16, 22, 189, 420, 452
- Geocronologie, 442, 447
- Geocronometrie, 197 ;
- Geologie, 442 !
- Geologia Potopului, 21, 193, 457,
458
- Gheorghe, Sf. Mc, 159
- Gherman din Alaska, Sf., 159 s
- Gish, Duane T., 435, 455-457,
'-459, 460
- Globalism, 12,376-378
- Godoff, Ann, 386
- Goldschmidt, Richard, 7, 315, 316
- Gore, Al, 385, 387
- Gould, Stephen Jay, 21, 41, 188,
-194,230,315,316,388,395,
407
- Gradualism, 315, 385
- Grasse, Pierre, 16
- Gribbin, John, 434
- Grigorie al Nyssei, Sf., 53, 54, 69,
70, 81-83, 92, 98-102, 108,
109, 125, 139, 144,212,213,
215, 216, 245, 256, 257, 262, '
263, 292-294, 352, 356, 357,
367,368,371,395,417,427,
428,431
- Grigorie Palama, Sf, 54, 57, 58,
115, 153, 179,246,267,269,
281,282,291,293,331,351,
352, 370, 392, 394, 421
- Grigorie Sinaitul, Sf., 29, 54, 111,
112,211,245,274-276,296,
298,326,351,359,367
- Grigorie Teologul, Sf., 53, 54, 57,
68, 95, 97, 98, 107, 109,
114-117, 137, 150,210,246,
258, 262-265, 268, 269, 290,
296,352,361,367,427,428,
- Guenon, Rene, 8, 9
- Haeckel, Ernst, 36, 184, 190, 362,
367
- Ham, (fiul lui Noe), 152, 155, .
161,167-171
- Ham, Ken, 423, 455-458, 460
- Hanaan, 167-170
- Hazard, Paul, 201
- Hegel, Georg, 180, 389, 392
- Heghelianism, 386, 416
- s
- Helder, Margaret, 456
- Heliocentrism, 182, 437 T
- Helvetius, Claude, 203 - :
- Heruvim, 57, 139,267
- Hibrid, 90, 185,427 ""
- Hiliasm, 12, 237, 238, 382-384,
418
- Hinduism, 302, 321
- Hiss, Alger, 377 -
- Hite, Shere, 207, 288
- Hitler, Adolph, 172
- Homiakov, Alexei, 351
- Homo erectus*, 284, 317, 418
- Homo habilis*, 317
- \
- Homo sapiens*, 284
- Howe, George, 191
- Howell, F. Clarck, 230
- Hume, David, 204, 240
- Humphreys, Russell, 454
- Huxley, Aldous, 91
- Huxley, Julian, 5-7, 12, 228, 231,
233, 354, 426
- Huxley, Thomas
- Henry, 6, 184, ,
185,231 ;
- Iacov, Patriarhul, 269, 336, 337 \
- Iafeth, 152, 155, 161, 167-171 i
- Iared, 150
- Ignatie Briancianinov, Sf, 18,
181,298
- \
- Ilie, Sf. Prooroc, 58, 152, 269
- Iluminism, 10, 177, 201-205, 240,
395, 396
- Ingineria genetică, 35, 41 .;
- Involuție, 387 :
- Ioan Botezătorul, Sf, 146
- Ioan Cassian, Sf, 153, 288-290, .
358,421 :-.,:

- Ioan Damaschin, Sf., 50, 53, 78, 93, 100, 108, 115-117, 119, 124, 140, 210, 213, 215, 216, 245, 258, 262, 267, 273, 278, 293, 294, 329, 371, 394, 409, 419, 428
- Ioan Gură de Aur, Sf., 20, 49, 52, 53, 58-60, 62, 65, 68, 83, 84, 87, 93, 94, 96, 97, 100, 105-108, 111, 113, 114, 117, 119, 120, 122-124, 127, 129-136, 142-149, 153, 155-157, 158, 161, 162, 164, 166, 169, 172, 173, 179, 213, 216, 221, 245, 263-267, 273, 274, 278, 297, 324, 337, 352, 367, 370, 373, 422, 426, 428, 430, 434, 438, 440, 450
- Ioan din Kronstadt, Sf., 54, 178, 179, 213, 431
- Ioan Maximovici, Sf., 101
- ^
- Ioan Paul al II-lea, Papa, 226 \
- Ioan Teologul, Sf., 62 °:
- Iona, Prorocul, 169, 171 Ionescu, Eugen, 240 Iov, Dreptul, 74, 78, 93, 289, 330 Ippolit Romanul, Sf. 355 Isaac Șirul, Sf., 54, 60, 61, 151, 180, 221, 246, 275, 276, 370, 416, 422 Isaia, Avva, 287 Isaia, Prorocul, 335 Iulie Africanul, 151, 153 Iustin Mucenicul, Sf. 337 Izotop, 198, 199, 441, 442, 444 %:i
- încrușișare, 90, 186 îngerii, 61, 62, 68, 78, 94, 100, 16, 124, 125, 128, 153, 211, 221, 275, 297-299, 313, 322, 323, 327, 329, 334, 337
- înviere, 54, 91, 92, 138, 272, 276, 297, 325, 401, 415
- Jefferson, Thomas, 201
- î
- Joachino da Fiore, 242, 244
- Johnson, Hewlett, 243
- Johnson, Phillip, 5, 6, 22-27, 31, 38, 189, 191, 195, 212, 230, > 314-316, 375, 407, 408, 420, , 451, 452, 459, 460
- }
- Joly, John, 445
- Kabbala, 393 (^
- Kafka, Franz, 240
- >
- Kahler, Erich, 383 Kalomiros, Alexandru, 14, 249, 351, 357, 362, 371 Kant, Immanuel, 240 Kerkut, G. A., 16 Kireevski, Ivan V., 18, 180, 351, 425
- Klinger, Pr. George, 244 Kook, Abraham Isaac, 391 Kosturos, Păr. Antonie, 222, 223 Kuhn, Thomas, 39
- Lactanțiu, 337
- Lamarck, Cavalerul de, 187, 188, 301
- Lameh, 148, 149, 152
- Laughlin, Williams, 284 /
- Lawrence, Jeff, 23, 24 ?1*
- Lawrence, Jerome, 314 Leakey, Louis, 230, 317, 359, 360 Leakey, Mary, 317 Leakey, Richard, 198, 317, 318, 443, 453 Lecomte du Noiiy, Pierre, 220-222, 229, 236, 254
- Lee, Robert, 308 i^'-'
- Lee, Robert E., 314 ('
- Legea a doua a termodinamicii, 343
- Leibniz, Gottfried, 354
- Lemaître, Abbe Georges, 311
- Lenin, Vladimir Ilici, 243
- Leninism, 376, 378
- Leonid (Kavelin), Pr., 180 ;»
- Lewontin, Richard, 42
- Liberalism, 207, 392 . J.,
- Lincoln, Abraham, 375 \i

- Locke, John, 203
 Lossky, Vladimir, 211, 290, 393, 394, 409, 410 Lot, Dreptul, 160 Lubenow, Marvin L., 198, 317, 318,355,443,444,453
 Luca, Sf. Apostol, 150, 361
 Lumini (*vezi și Epoca*), 10, 187, 413
 Luther, Martin, 421 Lyell, Charles, 187, 188, 197

 Macarie de la Optina, Sf., 180
 Macarie cel Mare, Sf., 54, 57, 136, 137, 139, 246, 257, 267, 274, 298, 330, 370
 Macrina, Sf., 212
 Macroevoluție, 388
 Maimuță, 37, 40, 48, 102, 121, 141, 159, 185, 190, 191, 194, 196,208,226,230,249,284, 285,291,296,301,302,317, 318,321,333,351,372,433, 434
 Mamifere, 190, 271, 362, 443
 Marele Arhitect, 376
 Martin, Pr. Malachi, 238, 243, 400-402
 Marx, Karl, 207, 218, 243, 378
 Marxism, 218, 238, 243, 376, 378
 Masonerie, (*vezi francmasonerie*), 376, 386, 416
 Masoretic (textul), 186, 320
 Materialism, 8, 23, 26, 34, 41, 42, 375,376,378,387,388,391, 396,441,448
 Mathusala, 148, 150, 152, 180
 Matthews, L. Harrison, 206
 Maxim Mărturisitorul, Sf., 58, 268,269,326 - r "r":
 Mayr, Ernst, 89
 Mântuire, 48, 133, 138, 141, 162, 169, 222, 225, 227, 233, 278, 287, 330, 343, 378, 384-386, 400,401,408,409,416
 Metafizică, 9,393 •■.-. - ș > , :
 Meteorii, 447
 Meyendorff, Pr. John, 243, 245, 405
 Michelangelo, 72 Mihail, episcopul, 361 Miller, Hugh, 422
 Miller, Kenneth, 36 Milton, Richard, 89, 191-193, 195, 197-200,310,317,451, 460
 Mișcarea harismatică, 405
 Mivart, St. George Jackson, 184, 241 Modelul creaționist, 18, 22, 185, 313, 314, 368, 423, 436
 Modelul copernican, 185,310, 311,313 Modelul evoluționist, 6, 16, 22, 184, 185, 191, 192,309,310, 388, 395, 436 Moisi, Prorocul, 27, 28, 31, 58, 60-62, 66, 67, 69, 76-78, 83, 87, 105, 106, 108, 111, 157, 167,215,221,259,269,277, 282,285,291,294,302,332, 335,391,432,438 Monstrul dăător de speranță (teoria despre) ,315,316
 Montanism, 244
 Morfologia comparată, 189
 Morgan, Thomas Hunt, 228
 Morris, Henry, 17, 18, 160, 170, 187, 188, 191-194, 197-199, 228,308,309,314,332,335, 411,422,423,425,429,451, 453-459, Morris, John, 193, 197, 199, 200, 454, 455
 Muratore, Stephan, 25 Musca fructelor, 195, 196, 228 Mutații, 24, 36, 188, 195, 196, 315,383,388,420,452

 Nagarjuna, 393
 Naid (pământul), 146, 147 H'

- Naturalism, 6, 10, 33, 34, 41, 43, 361, 362 Neanderthal (omul de), 194, 208, 283, 284, 318, 355, 400, 422
 Nectarie al Pentapoliei, Sf., 301, 351, 451 Nectarie (Kontzevitch), Episcopul, 10, 11
 Nemurire, 207, 272, 292, 299-301, 383, 401, 417, 418
 Neodarwinism, 6, 16, 21, 22, 196, 315, 375, 385, 388, 434
 Neopăgânism, 395 Neoplatonism, 393, 394 Nepățimire, 30, 124, 128, 327 Nesticăciune, 112, 136, 138, 211, 221, 274, 275, 277, 278, 280, 295, 296, 383, 413-415, 417
 Nevrod, 170 New Age, 222, 238
 Newton, Sir Isaac, 186, 201, 202, 205, 354, 355 Nichifor, ucenicul Sfântului Andrei, 112
 Nicodim Aghioritul, Sf., 326, 327
 Nietzsche, Friedrich, 184, 380, 382-384, 390 Nifon, Episcopul Constanței, Sf., 417, 418
 Nihilism, 10, 33, 382-384 Nil Izvorătorul de Mir, Sf., 417, 418
 Nil Sinaitul, Sf., 114 Nil Sorski, Sf., 114 Noe, Dreptul, 79-8, 113, 149, 151, 152, 155, 156-164, 166-171, 192, 272, 309, 314, 332-334, 455, 456
 Noebel, David A., 458, 460
 Noosfera, 232, 239, 240, 246, 379, 382, 383, 393, 399 Noua ordine mondială, 12 3."^ Noua Eră a Duhului Sfânt, 242 Noua Ființă, 401 Noua Religie, 376, 378, 379, 385, 397
- Noua Sinteză, 390, 392
 Noul Creștinism, 397 Noul Timp, 401
 Olduvai, Gorge, 317
 Olsen, Roger L., 343
 Olson, Everett Claire, 7
 Omul de Cro-Magnon, 208
 Omul de Heidelberg, 283
 Omul de Java, 230, 242, 284, 383, 422 Omul de Pekin, 230, 283, 284, 342 Omul de Piltdown, 230, 283, 284, 318, 342
 Organe rudimentare, 191
 Origen, 208, 215, 293, 320, 321
 O'Rourke, J.E., 198
 Owen, Richard, 7
 OZN, 397
 Pagels, Elaine, 397
 Paisie Velicikovski, Sf., 114, 115
 Paleontologie, 21, 22, 38, 56, 185, 191, 193, 198, 224, 360, 419, 420
 Panenteism, 380, 387, 395, 396, 399, 402, 407
 Panteism, 26, 141, 380, 396, 399
 Patimi, 30, 69, 102, 103, 120, 123, 125, 126, 140, 145, 238, 239, 286, 288, 292, 297, 417
 Patriarhi (din Vechiul Testament), 80, 113, 148-151, 155, 169, 270, 319, 334-337, 366, 406, 416
 Pavel din Obnora, Sf., 159
 Pavel, Sf. Apostol, 29, 72, 101, 110-112, 126, 136, 152, 153, 157, 227, 243, 245, 282, 291, 322, 325, 394, 399
 Păcat, 27, 90, 91, 100, 101, 103, 118, 120, 124, 125, 128, 129, 131, 132, 134, 136-138, 140, 143, 145-147, 149, 152, 156, 160, 162, 168, 169, 172, 203,

- 211, 224, 225, 254, 261, 286,
297, 300, 320, 323, 326, 331,
397, 400, 408, 410, 430, 435,
437, 439
- Păgânism, 180
- Pelagianism, 421
- Petru Damaschin, Sf., 330
- Petru, Sf. Apostol, 151, 160, 162,
269, 418, 427
- Pilbeam, David, 318
- Piltown (vezi omul de)
- Pitagora, 332
- Pius al IX-lea, Papa, 241
- Planete, 41, 185, 191, 307, 308,
310-313, 436, 437, 447
- Platon, 181
- Ploaie, 79, 80, 105, 158, 161, 162,
167, 273, 332, 349, 390
- Plotin, 393
- Pocăință, 131,
132, 134, 143,
145-147, 153, 156, 159, 161,
169, 329, 397
- Podmoșenski, Gleb D., 406
- Poligenism, 208, 223, 224, 366,
429
- Pomazanski, Pr. Mihail,
178, 179,
355, 365, 368, 420, 431
- Pope, Alexander, 354
- Poruncile
lui Dumnezeu, 114, 167
- Potasiu-argon (datarea cu), 196,
197, 199, 200, 309, 441, 442
- Potop, 18, 24, 80, 81, 103, 113,
148, 150, 152-156, 158-173,
187, 188, 192, 193, 309, 314,
332-335, 410, 440, 455-458
- Preexistentă, 212, 215, 217, 320,
321, 367
- Preistorie, 420, 427
- Prepodobnii,
159
- Procesul Maimuțelor, 313,
314,
434
- Progres, 8, 10, 12, 16, 202,
203,
205, 234, 243, 314, 315, 383,
418, 458
- Pronie, 57, 269, 353,
440
- Protestantism, 202, 204, 281, 289,
358, 421
- Pseudo-religie, 8, 13
- Pseudo-spiritualitate, 376
- Psihologie, 329, 393, 421, 435
- Pterodactili, 193, 194
- Punctul
Omega, 236, 237, 243,
346, 381-383, 392, 401, 405
- Rahner, Karl, 223, 224
- Randall,
J.H., Jr., 203, 206, 207,
353, 396
- Raționalism, 8, 30,
184, 187, 201,
203-205, 240, 268, 370, 387,
392, 418, 429
- Raup, David M.,
192, 193
- Reîncarnare, 92, 320,
321, 367,
428
- Relativism, 91, 141, 222, 240
- Religia viitorului, 235, 375, 377,
379, 395, 397, 405
- Renaștere,
201, 203, 205, 231
- Rensch,
Bernhard, 434
- Reptile, 36, 190,
193, 194, 316,
381
- Revoluția Rusă, 330
- Revoluția
Franceză, 201, 205,
206, 288, 376
- Reynolds, John Mark, 24
- Riasanovski, Nicholas V., 151
- Richards, E.G., 151
- Rifkin, Jeremy, 457, 460
- Romano-catolicism, 177, 182,
201, 226, 235, 239, 241, 281,
289, 292, 298, 299, 325, 344,
345, 405, 420
- Ross,
Hugh, 271, 408
- Rossi, Pr.
Andrew, 25
- Sagan, Carl, 48, 311, 375
- Saint-Simon, Claude de, 231
- Salvius din Albi, Sf., 328
- Schelling, Friedrich, 180, 389,
392
- Schindewolf, Otto, 7, 198, 316
- Sciencefiction, 312, 327, 342

- Scolastică, (filosofia), 202, 204, 281,293,299,351,353,419, 201
- Scopes, John, 313, 314, 425, 434
- Scott, Eugenie, 436
- Selecția naturală, 35, 36, 40, 184, 187, 188, 196, 197,228,229, 315,381,385,388
- Seminarul Ortodox Sf. Vladimir, 4, 228, 242, 346
- Senaar, 171
- Serafim din Sarov, Sf., 107, 108, 124, 159, 226, 290-295, 359, 368,371,428
- Serafim Rose, Pr., 5, 7-22, 24-31, 33, 34, 38, 42, 43, 47, 48, 52, 54,65,80, 117, 137, 151, 173, 177-181, 184, 186, 196,201, 211,217,218,227,228,231, 240, 242, 249, 291,307-337, 341,344,361,372,375,376, 378-380, 382-387, 393, 395-399, 404-413, 418, 420, 424-426,429,433,450,451, 454, 459
- Serghie din Radonej, Sf., 118
- Sermonti, Giuseppe, 226
- Setterfield, Barry, 445
- Sewell, Curt, 441, 448, 449, 453
- Sim (fiul lui Noe), 152, 155, 161, 167-171, 173, 174
- Simeon Noul Teolog, Sf., 54, 65, 104, 137, 138, 210, 227, 245, 275, 279, 280, 287, 297, 298, 323,327,328,351,352,367, 413,414,416,417,427,450
- Sinanthropus*, 284
- Sisoev, Diaconul Daniil, 410
- Sith (fiul lui Adam), 143, 148, 149, 151-154,258
- Smith, Wolfgang, 25, 226, 385, 404,405
- Socialism, 12
- Solomon, 136,282
- Spencer, Herbert, 184, 389
- Spetner, Lee, 23, 31, 196, 316, 452, 453, 458
- Spiritism, 251
- Spiridon (Efimov), Arhim., 11
- Spiritul vremii, 180, 302, 345, 350, 354, 386, 407
- Stanhope, Earl, 206
- Stefanatos, Joanne, 159
- Storer, Tracy I., 189-191, 252, 284 Stricăciune, 104, 108, 112, 136-138, 152,211,226,227, 271-275, 277, 280, 287,296, 299, 300, 322, 367, 383, 410, 411,413,418,427
- Supraom, 149, 212, 221, 222, 240, 383, 384, 390, 398
- Swift, Dennis L., 407, 457
- Șase Zile, (cele), 11, 51, 53, 58, 63-69,71,73,77,82,84,95, 96, 104,108-110, 121-127, 179,209,210,212,213,245, 256, 259-262, 264, 265, 277, 310,311,319,335,343,355, 356,359,368,371,408,410, 422,426,427,431,432, 438-440
- Taylor, Ian T., 201, 227, 454, 458
- Taylor, Kenneth, 352
- Taylor, Paul, 423, 457, 460
- Tăria cerului, 74, 78, 84, 85
- Teilhard de Chardin, Pierre, 15, 19, 141, 183,218,220, 229-246,283,284,311,318, 342, 345, 346, 350, 353-355, 365, 367, 378-390, 392, 393, 395-407,416-418,425,429
- Teilhardism, 241-244, 345, 346, 378, 380-382, 384-386, 398, 400,401,405,416
- Teorie/ concepție evoluționistă, 5, 14,16,17,21,23,25,33,34, 38,41,51,63-65,69,70,91,92, 121,148,150,177,261,262,

INDICE GENERAL

- 269,270,281,282,285,288,
291,307,315,317,319,341,
342, 348, 362-364, 366, 388,
391, 395, 406, 424, 425, 427,
430, 431, 435, 437, 443,449
- Teozofie, 393
- Tertulian, 337
- Thaxton, Charles B., 343
- Theodorit al Cirului, 105, 106
- Theodosie al Cernigovului, Sf.,
228
- Theofan Zăvorâtul, Sf., 367, 417
- Theofil al Antiohiei, Episcopul,
151
- Theofilact al Bulgariei, Fericitul,
361
- Transmigrarea sufletelor, 92, 212,
321,431
- Trepelas, Panaghiotis, 209, 219,
220, 242
- Trooster, Stephanus, 224, 225
- Turnul Babilonului, 170, 171,
173,433
- Tyler, David J., 458,
- Umanism, 6, 8, 202, 253, 401,
418 Uniformism, 43, 187, 188,
197,
446, 447, 459
- Universalism, 386, 416
- Ussher, Arhiepiscopul, 186
- Vajrayana, (meditație), 402 Van
Bebber, Mark, 423 Varlaam, 268,
269, 281, 282, 299,
421 Varsanufie de la Optina,
Sf., 28,
29,48,415,456 Vasile cel
Mare, Sf., 11, 27, 34,
49,53,58,61,62,65-67,71,
72, 75, 77-79, 81-85, 87-89,
93,96,98, 101-103, 106, 116,
178, 179,210,213,214,245, 254,
255, 259, 260, 262-266,
276,285,332,351,355,367,
369,414,427,428,431,438,
439, 450, 458, 459 Vatican II
(Conciliul), 223 Vechii
Calendariști, 372 Vedanta, 390,
391 Veith, Gene Edward, 195
Veriga lipsă, 284, 317, 318, 400
Voltaire, François Mărie Arouet
de, 354
- Waddington, C.H., 362 Wallace,
Alfred Russell, 197 Wells,
Jonathan, 28, 34, 54, 262,
263,458 Whitcomb, John C,
17, 160, 192,
455, 457 White, A.J., 317
Whitelaw, Robert L., 332
Whitmore, 456 Wieland, Cari,
452, 458, 460 Wilber, Ken, 232,
385-393, 395,
397, 398, 406, 408, 410
William din Auxerre, 300
Winning, Cardinalul Thomas J.,
226 Woodmorappe, John, 442,
453,
458
- Yoga, 390
- Zilele Facerii (vezi Șase Zile), 67,
84, 90, 108, 178,268, 272
- Zoologie, 7, 8, 29, 189, 318, 342,
363
- Zuckerman, Lord Solly, 317

CUPRINS

	■ Prefața editorului: POVEȘTEA ALCĂTUIRII ACESTEI CĂRȚI.....5	5
	1. Mediul intelectual al anilor de formare a Părintelui Serafim.....5	5
i>	2. De la concepția evoluționistă la cea creștin-ortodoxă 7	7
	3. y..... 3.	3.
	Rădăcinile evoluționismului 10	10
r^	4. Cugetul Sfinților Părinți 10	10
	5. Evoluție și hiliasm 12	12
	6. „Tradiționaliști” în favoarea evoluției 13	13
	7. Latura științifică a problemei..... 15	15
î	8. „Cursul de supraviețuire” și cursurile despre „Cartea Facerii” 19	19
	9. Planul cărții.....: 20	20
	10. Schimbările din anii optzeci 21	21
	11. Schimbările din anii nouăzeci: Phillip E. Johnson 22	22
	12. Schimbări în lumea ortodoxă..... 25	25
	13. Dincolo de darwinism..... 25	25
	14. Alcătuirea cărții de față..... 26	26
	15. Principala contribuție a cărții..... 27	27
	16. Natura omului 30	30
	Introducere: PĂRINTELE SERAFIM ROSE	
	ȘI ȘTIINȚA SECOLULUI AL XXI-LEA..... 33	33
i	1. Mecanismul evoluției: mutație și selecție 36	36
	2. Teza strămoșului comun 39	39
	3. Evoluția (în sens științific) este fundamenta] atee..... 41	41
	4. Concluzie: ne poate spune știința o poveste adevărată despre	
	începuturi ? 42	42
\,j	PARTEA I	
'	<i>O tălcuire ortodoxă patristică la „Cartea Facerii”</i>	
	Nota editorului..... 47	47
	Cuvânt înainte: DE CE TREBUIE SĂ CERCETĂM •••"<•"•;	
	„CARTEA FACERII” ? 48	48
	Capitolul întâi: CUM SĂ CITIM „CARTEA FACERII” 50	50
	1. Modul de abordare 50	50
>	2. Sfinții Părinți: cheia noastră pentru înțelegerea „Facerii” 52	52
'	3. Principiile fundamentale ale apropierii noastre de înțelegerea	
	„Cărții Facerii” 55	55
o	4. Tălcuiri literale sau tălcuiri simbolice? 57	57
!, !..	5. Natura textului 60	60
	Capitolul doi: CELE ȘASE ZILE ALE FACERII..... 64	64
	1. Introducere 64	64

	2. Observații generale despre cele Șase Zile	66
	3. De ce Șase Zile ?	68
	Capitolul trei: CELE ȘASE ZILE LUATE PE RÂND	71
	1. Ziua întâi (Facere 1, 1-5)	71
.....	2. Ziua a Doua (Facere 1,6-8)	78
	3. Ziua a Treia (Facere 1, 9-13)	81
	4. Ziua a Patra (Facere 1, 14-19)	84
M	5. Ziua a Cincea (Facere 1, 20-23)	87
	6. Ziua a Șasea (Facere 1, 24-31)	92
;	Capitolul patru: ZIDIREA OMULUI	96
-	Capitolul cinci: RAIUL	110
'	Capitolul șase: CĂDEREA OMULUI	127
	Capitolul șapte: VIAȚA ÎN AFARA RAIULUI	142
rf	1. Izgonirea lui Adam	142
	2. Cain și Abel	143
f	3. Neamurile Patriarhilor de la Adam, prin Sith, până la Noe	149
	4. Stricăciunea omenirii	152
	Capitolul opt: POTOPIA	155
	Capitolul nouă: ÎMPRĂȘTIEREA NEAMURILOR	166
	1. Noe și Noul Legământ al lui Dumnezeu	166
	2. Neamurile fiilor lui Noe	170
	3. Turnul Babilonului	171
1,		
H		
	PARTEA A II-A	
	i» . i <i>Filosofici evoluției</i>	
	Capitolul întâi: ȘTIINȚA ȘI SFINȚII PĂRINȚI	177
	1. Adevărata teologie și cunoașterea seculară	177
	2. Știința și filosofia creștină	180
	3. Deosebirea fanteziilor materialiste de adevărul științific	181
\	4. Știința - formă de cunoaștere inferioară	181
	5. Un sistem de gândire străin	182
	6. Lipsa culturii filosofice printre creștinii ortodocși	183
	7. Filosofia Sfinților Părinți	183
	Capitolul doi: SCURTĂ CRITICĂ A MODELULUI	
	EVOLUȚIONIST	184
	1. Introducere	184
	2. Cadrul istoric	186
!	3. „Dovezile” evoluției	189
!;	4. Teoria evoluției este inteligibilă filosofic	201
!;	5. Conflictul dintre Adevărul creștin și filosofia evoluționistă	208
'	Capitolul trei: „EVOLUȚIONISMUL CREȘTIN”	218
	1. Introducere	218

2.	Lecomte du Noüy	220
3.	Părintele Antonie Kosturos	222
4.	Karl Rahner	223
5.	Stephanus Trooster	224
6.	Concepția romano-catolică despre Omul Originar	226
7.	Theodosius Dobzhansky	227
8.	Teilhard de Chardin	229
9.	Hiliasmul lui Teilhard de Chardin	237
10.	Teilhardismul în lumina Ortodoxiei	241
11.	Adepti „ortodocși” ai lui Teilhard de Chardin	243
PARTEA A III-A		
<i>învățătura patristică despre facerea lumii</i>		
	Nota editorului	249
1.	Filosofie, nu fapt real	251
2.	O definiție clară	252
3.	Dezvoltare, nu evoluție	253
4.	Cum anume tâlcuiesc Sfinții Părinți Facerea ?	259
5.	Printr-un om a venit moartea (I Corinteni 15, 21)	270
6.	Vederea dumnezeiască	275
I.	Natura omului	281
PARTEA A IV-A		
<i>întrebări și răspunsuri</i>		
întrebări și răspunsuri: DIN CURSUL DESPRE „CARTEA FACERII”		
1.	Vârsta pământului	307
2.	Datarea cu Carbon 14	308
3.	Straturile geologice	309
4.	o chestiune de modele	310
5.	Originea corpurilor cerești (cosmogonia patristică)	311
6.	Creacioniștii științifici	313
7.	Diferite idei evoluționiste	315
8.	Limitele schimbării biologice	316
9.	„Evoluția umană”	317
10.	Limitele investigațiilor științifice	319
11.	Cronologia biblică	320
12.	Preexistența sufletelor, reîncarnare și evoluție	320
13.	Natura Raiului	321
14.	Voințialiberă	323
15.	Facerea lui Adam și a Evei	324
16.	Mintea lui Adam	326
17.	Raiul și cerul	328
18.	Diavolul	329
19.	Trupul duhovnicesc al lui Hristos	331

20. Tăria cerului	332
21. „Localizarea” Raiului	333
22. între Cădere și Potop	334
23. Potopul	334
24. Tâlcuire patristică și critică textuală modernă	335
25. Vârsta Patriarhilor	336
26. Diferite interpretări	337

PARTEA A V-A '■ '••i•*

Fragmente din scrisori

Fragmente din scrisori	341
1. Una dintre cheile programului anticreștin	341
2. Evoluția teistă	341
3. Un model de gândire potrivit Ortodoxiei	344
4. O forță primordială adânc înrădăcinată	347
5. Argumentul împotriva evoluției nu e științific, ci teologic	348
6. Adevăratele probleme intelectuale ale prezentului	348
7. De o asemenea „teologie” nu avem nevoie	349
8. Un produs al „spiritului vremii”	350
9. Așteptăm răspunsul fără prejudecăți	351
10. Jocuri de cuvinte	351
11. Sfinții Părinți ca răspuns dat scolasticii medievale	351
12. Credința științifică	352
13. începe, în sfârșit, adevărata bătălie	356
14. Iubirea față de Sfinții Părinți	357
15. Puterea lumii acesteia și a ideilor sale la modă	358
16. Nutrind fără să știe „idei moderne”	359
17. Știința autentică	359
18. Limpezirea confuziei	360
19. Genealogiile lui Hristos	360
20. Ideea mai cuprinzătoare a naturalismului	361
21. Savanți ce pun la îndoială evoluția	362
22. Evitarea parțialității	364
23. Trei axiome	364
24. Note la un dialog despre evoluție	369
25. Clerul din Grecia împotriva „evoluționismului ortodox”	371
26. Oamenii sunt gata să audă aceste lucruri	372
Epilogul editorului: EVOLUȚIONISMUL -*-*» :.>■-.-?■-•-w" :•	
ȘI RELIGIA VIITORULUI	375
1. Depășirea materialismului științific	375
2. Evoluționismul ca filosofie a lui Antihrist	378
3. Teilhard de Chardin, proroc al Noii Religii	379
4. Elemente de teilhardism	380
5. O nouă sinteză evoluționistă	385
6. Cerințele minime ca un creștin să fie acceptat în Noua Sinteza... ..	390

CUPRINS

7. „Dumnezeul” Noii Sinteze	392
8. Filosofia lui Antihrist	397
9. Duhul din spatele filosofiei	400
10. Efectul filosofiei evoluționiste asupra creștinilor.....	404
11. „Pana” și dincolo de ea.....	406
12. Starea Ortodoxiei de azi	410
Anexa 1: NOTE DESPRE ȘTIINȚĂ, EVOLUȚIE ȘI FILOSOFIA CREȘTINĂ	413
1. Nesticăciunea lumii întâi-zidite	413
2. Știința și problema nesticăciumi	415
3. Evoluție și „Religie Cosmică”	415
4. „Mistica” lui Teilhard de Chardin	417
5. Evoluția este exact opusul creștinismului	417
6. De ce nu trebuie să rămână creștinii ortodocși indiferenți față de evoluție	418
7. Paleontologia și „Ortodoxia turnului de fildeș”	419
8. Omul este calitativ diferit de animale	420
9. Ideea romano-catolică despre starea lui Adam (după Părintele Mihail Pomazanski).....	420
10. Citirea arhivei fosilifere.....	421
11. Un „complex de inferioritate” printre creștini.....	421
12. Cum putem fi atât de neghiobi și naivi ?.....	421
13. Cronologia Vechiului Testament	422
14. Dovada care lipsește.....	422
Anexa 2: DOUĂ PLANURI DE STUDIU	424
1. Evoluție	424
2. Secțiunea patristică	430
Anexa 3: ULTIMA CUVÂNTARE A PĂRINTELUI SERAFIM DESPRE CREAȚIE ȘI EVOLUȚIE	433
Anexa 4: CREDINȚA ÎN DATAREA RADIOMETRICĂ	441
1. Datarea radioactivă.....	441
2. Erori experimentale	442
3. Discrepanțe dovedite.....	442
4. Craniul 1470.....	443
5. Datarea Marelui Canion.....	444
6. Cauzele erorilor	445
7. Materialul izotopic original	446
8. Concluzie.....	448
Anexa 5: PROPUNERI DE LECTURĂ FĂCUTE DE EDITORUL CĂRȚII.....	450
Indice general	461